

Reşat Nuri Güntekin
TAKKUSU

DÖĞRÜLTÜ binistaydım. Yaşım on iki kadar olmalı. Fransızca muallimimiz Ser Aheksi, bir gün bize yazı vazifesi vermişti. "Hayattaki ilk hatıralarınızı yazmaya çalışın. Bakalım neler bulacaksınız? Sizin için güzel bir hayat temini olur," demişti.

Hiç unutmam; yaramazlığımdan, gevezeliğimden bakan öğretmenler, o sınıfta beni arkadaşlarımdan ayırmışlar, bir kışede tek kişilik bir küçük sıraya oturtmuşlardı.

Müdürünün söylediğine göre, ders esnasında komşularımı sakırdıya tutmamayı, uslu uslu muallimi dinlemeyi öğreninceye kadar erada bir sürgün hayatı geçirmeye mahkûmdum.

Biryanımda kocaman bir tahta direk vardır. Ne yapılsa sınıftan çıkarılmasına imkân olmayan ve ara sıra çakımın ucuyla ötesine berisine açtığım yaracıklara stoik bir vakarla tahammül eden sessiz sedasız, ağırbaşlı ve upuzun bir komşu.

Öte yanımda manastır terbiyesinin istediği serin ve mağrur leşsuğu temin için yapılmışa benzeyen ve panjurları hiç açılmayan bir uzun pencere dururdu. Ehemmiyetli bir keşif yapmıştım. Gecümü sıraya yaslayıp çenemi biraz yukarı kaldırdığım vakit panjurların arasından gökyüzünün bir parçasıyla bir büyük akasyanın yaprakları arasından tek bir apartman penceresi ve bir balken parmaklığı görünürdü. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, manzara hiç de zengin değildi. Pencere her zaman kapalı durur, balken parmaklığına hemen daima bir ufak çocuk şiltesi ile yorgan asılırdı.

Fakat ben, bu kadarından da memnundum.

Ders esnasında ellerim çenemin altında kilitli, ser hocalarıma çek ruhani görünmesi gereken bir vaziyette gözlerimi

8

Reşat Nuri Güntekin

göğe -panjur aralıklarından görünen hakiki gökyüzüne- uydurduğum zaman, onlar bunu bir uslanma başlangıcı sanarak sevinirlerdi. Ben de onları atlatarak bizden gizlemeye çalıştıkları hayatı seyrediyermişim gibi bir şey, bir atlatma ve intikam zevki duyardım.

Ser Aheksi, izahatını bitirdikten sonra bizi çalışmaya bırakmıştı.

Ön sıraları süsleyen ağırbaşlı sınıf birincileri hemen işe koyulmuşlardı. Yanlarında olmadığım halde ne yazdıklarını omuzları üzerinden okumuş gibi biliyordum: "İlk hatıranı, sevgili anneciğimin küçük karyesamın üstüne eğilen müşfik altın sarısı başı, bana muhabbetle gülümseyen gök mavisi gözleridir," tarzında Şairane bir yalancıK... Hakikatte annecikler altın sarısı ve gök mavisinden başka renklerde de olabilirdi. Fakat sörlerde okuyan kızların kaleminden bu renklere boyanmak, o biçareler için bir mecburiyet, bizim için bir usuldü.

Bana gelince, ben bambaşka bir cocuktum. Çok küçük yaşta kaybettiğim annemden aklımda pek fazla bir şey kalmamıştı. Fakat herhalde altın saçlı ve mavi gözlü olmadığım muhakkaktı. Böyle olunca da hiçbir kuvvet bana onu asıl çehresinden başka bir çehre ile düşündürmeye ve sevdirmeye muktedir değildi. Beni bir düşüncedir almıştı. Ne yazacaktım? Duvardaki boyalı Meryem tablosunun altına asılmış guguklu saat durmadan yürüdüğü halde ben, hâlâ yerimde sayıyordum. Başımdaki kurdeleyi çözdüm, saçlarımı yavaş yavaş gözlerimin üzerine indirmeye başladım. Bir elimle de kalemimi ağzıma sokuyor, ısıra ısıra dişlerimin arasında dөndürüyordum.

Filozofların, Şairlerin, yazı yazarken burunlarını kaşımak, çenelerinin derilerini çektiştirmek gibi garip garip huyları

TAKKUSU

vardır ya... Kalemimi ısırmak ve saçlarımı gözlerimin üstüne dağıtmak da benim düşüncelere daldığıma alâmettir.

Bereket versin benim düşünce saatlerim çok nadirdir. Çünkü o takdirde hayatım -masallardaki meşhur çarşamba karısı ve ocak anasının hayatı gibi- karma karışık bir saç kümesi içinde geçecekti.

Aradan seneler geçti. Yabancı bir şehirde, yabancı bir otel odasında, sırf bitip tükenmeyecek gibi görünen bir gecenin yalnızlığına karşı koymak için hatıralarımı yazmaya başladığım bu saatte, bir elim yine aynı

küçük çocuk tavrıyla saçlarımızı çekiştiriyor, gözlerimin üstüne indirmeye uğraşıyor. Bunun sebebine gelince, şöyle sanıyorum ki, ben etrafındaki hayata pek fazla kendini kapıp koyveren, hafif ve dikkatsiz bir çocuktum. Besbelli sıkı zamansarda kendi kendimle, kendi fikirlerimle yalnız kalmak için gözlerimle dünya arasında, bu saçlardan bir perde koymaya çalışıyordum. Kalem sapını kebab şişi gibi dişlerimin arasında çevirmeye gelince, onun hikmetini doğrusu kendim de pek anlamadım. Bütün bildiğim, dudaklarımdan mor mürekkep lekelerinin eksik olmaması ve bir genç kız hali alır gibi olduğum bir yaştaki beni bir gün mektepte ziyarete gelen birisinin karşısına adeta bıyık çekmiş gibi çıkarak yerin dibine geçtiğidir. O gün, bütün düşüncelerime rağmen, ancak şu kadarcık bir şey yazabildiğimi hatırlıyorum: "Ben, galiba balıklar gibi bir göl içinde doğdum. Annemi hatırlamıyor doğdum... Babamı, dadımı, neferimiz Hüseyin'i... Beni bir gün sokakta kesturan bodur bir kara kepeği... Bir gün, dolu bir sepetten gizlice üzüm çalarırken parmağımı sokan arıyı... Gözüm ağrıdığı vakit içine damlatılan kırmızı ilacı... Sevgili Hüseyin'le beraber İstanbul'a geliştimizi... Evet, bunlara ben-

10

Reşat Nuri Güntekin

zer daha birçok şey aklımdan geçiyor... Fakat bunların hiçbirini ilk hatıra değil.. Sevdığım göl içinde, büyük yapraklar arasında çırsırsak çabalsayışım kadar eski değil.. Deniz kadar ucsuz bucaksız bir göl.. içinde büyük büyük yapraklar, dört bir tarafında ağaçlar varsa; bu göl nasıl deniz kadar büyük olur, diyeceksiniz... Vallahi yalan söylemiyorum ve ona sizin kadar ben de şaşıyorum.. Fakat bu böyle; ne yapalım? Vazifem sınıfta okunduğu zaman, bütün arkadaşlarım bana dönerek kahkahayla gülmüşler ve zavallı Ser Aksisi onları yatıştırıp teskin etmek için hayli sıkıntı çekmişti.

*

Garibi şu ki, Ser Aksisi, siyah elbiselerinin içinde filiz gibi beyu, bembeyaz koleret'i ile alnına kaldırılmış bir saraylı yaşmağına benzeyen başlığı arasında sivileli kansız yüzü, narçiçeği kırmızılığındaki dudaklarıyla şimdi karşımda belirse ve bana tekrar o suali sorsa, galiba aynı cevaptan başkasını bulamayacağım; yine balık gibi göl içinde doğduğumu söylemeye başlayacağım. Sonraları öteden beriden öğrendiğime göre bu göl, Musul taraflarında, adını bir türslü aklımda tutamadığım bir küçük köyün yanı başındadır ve benim ucsuz bucaksız denizim bir ağaç kümesi arasında, kuru bir ırmaktan kalma bir avuç sudan başka bir şey değildir.

Babam; o zaman Musul'daymış. Ben, iki buçuk yaşında kadarmışım. Yaz o kadar şiddetli olmuş ki, şehirde barınmak kabilsinmamış; babam, annemle beni bu köye getirmeye mecbur kalmış. Kendisi her sabah atla Musul'a iner, akşamları güneş battıktan sonra dönermiş. Annem hastaymış. Beni bile gözü görmeyecek kadar hasta.

FAKİH H

Bir zaman pek sefil olmuşum... Aylarca hizmetçi odalarında sürünmüşüm. Sonra köylerden birinde Fatma diye kimsesiz bir Arap kadını bulmuşlar... Fatma, yeni ölmüş çocuğundan boş kalan me mesini ve kalbini bana vermiş...

İlk senelerde bir çöl çocuğu gibi büyümüşüm... Fatma, beni boğça gibi sırtına bağlar, kızgın güneşin altında dolaştırır, hurma ağaçlarının tepesine çıkartmış.

İşte o sıralarda yukarıda söylediğim köye gelmişim. Fatma, beni her sabah yiyeceğimizle beraber bu ağaçlığa getirir, çırsırsak suya sokarmış... Akşama kadar alt alta, üst üste boğuşur, türkü söyler, yiyecek yermişiz... Sonra uykumuz geldiği vakit, kumlan kümeleyerek yastık yapar, vücutlarımız suda, başlarımız dışarıda kucak kucak, yanak yanağa uyurmuşuz...

Ben, bu su âlemine o kadar alışmışım ki, tekrar Musul'a döndüğüm vakit denizden çıkmış başığa dönmüşüm. Durmadan huysuzluk ederek çırpınır, fırsat buldukça üzerimdeki elbiseleri atarak çırsırsak sokağa koşarmışım...

Fatma'nın burnunda, yanaklarında, bileklerinde, dövmelerden süsler vardı. Bunlara o kadar alışmıştım ki, dövmesi olmayan yüzler bana adeta çirkin görünüyordu. Benim ilk büyük matemim, Fatma'dan ayrışmışmıştı. Döne dolaşa Kerbe-la'ya gelmiştik. Dört yaşındaydım. Aşağı yukarı her şeyi hatırlayacak bir yaş. Fatma'ya iyi bir kısmet çıkmıştı. Dadımın gelin olduğu, keşeye oturduğu gün, bugünkü gibi gözümün önündedir. Müzleri Fatma gibi dövmeli olduğu için bana dünya güzeli gibi görünen kadınlarla dolu bir evde beni kucaktan kucağa gezdirirler, sonra Fatma'nın yanına oturtuyorlardı.

Sonra, ortaya kenan siniler üzerinde avuçla kapış kapış yemek yediğimizi hatırlıyorum. Nihayet, günün yorgunluğundan ve zilli tefflerle testi biçiminde dümbelleklerin verdiği sersemlikten, yine erkenden dadımın

dizinde uyuyakaldım.

Oğsu Hüseyin'i Kербela'da Şehit ettikleri zaman Fatma anamız sağ mıydı, bilmiyorum. Fakat kadıncağız, o kara güne

12

Reşat Nuri Güntekin

yetiştirse kepardığı vaveysa, benim düğün gecesı sabahı evde kendimi yabancı bir kadının konyunda bulduğum zaman kepardığım vaveysanın yanında hiç kahrıdı.

Hasılı, Kербela Kербela olalı zannederim ki böyle gürültüsü matem görmemiştir. Bağdırmaktan sesim kısıldığı zaman, günlerce büyük adam gibi, açlık grevi yaptım.

Dadımın acısını aylarca sonra bana, Hüseyin isminde bir süvari neferi unutturdu. Hüseyin, talim esnasında attan düşerek sakat kalmış bir askerdı. Babam, onu emir neferi olarak eve almıştı. Hüseyin, delişmen bir adamdı. Beni çabucak sevmişti. Ben de umulmaz ve affedilmez bir vefasızlıkla onun sevgisine mukabele edivermiştim. Gerçi Fatma ile olduğı gibi beraber yatmıyorduk, fakat sabahleyin horozlarla beraber gözlerini açtığı dakikada soluğı onun odasında alır, ata biner gibi göğsüne oturarak parmağımla gözkapaklarını açardım.

Fatma'nın bahçesine, kırlarına bedel; Hüseyin, beni kışlaya asker içine alıştırmıştı. Bu uzun bıyıklı kocaman adamın oyun icat etmekteki maharetini ben, başka kimsede görmedim. Asıl güzeli, bunların çoğunun kazalı, heyecanlı şeyler olmasıydı. Mesela beni lastik top gibi havaya fırlatıp tutar, yahut kalpdağının üstüne oturtup ayaklarımdan tutarak sıçratır, fırl fırl çevirirdi. Saçlarını karışmış, gözlerim dönmüş tıkana tıka-na haykırmaktan duyduğum zevki ondan sonra hiçbir şeyde bulamadım.

Bazen kaza da olmaz değildi. Fakat Hüseyin'le aramızda sıkı bir mukavele vardı. Oyunda canım yanarsa ağlamayacak, onu kimseye şikâyet etmeyecektim. Bu, benim doğrusuğumdan ziyade; onun bir daha benimle cynamamasından korktuğum için büyük bir adam gibi sır saklamaya alışmış olmamdan- dır. Çocukluğumda bana hoyrat derlerdi. Galiba hakları da vardı. Kiminle cynarsam canını yakar, bağdırtırdım. Bu huy, herhalde Hüseyin'le cynadığım oyunlardan kalma bir şey olacak.

FAKİSÜ 13

Nasıl ki, kendi canım yandığı zaman da pek ah ü zara kapılmadan felaketi gülseryüzle karşılayışım bana onun yadigarıdır.

Hüseyin, bazen de kışlada Anadolu'su neferlere saz çaldırır, beni yine testi gibi tepesinin üstüne yerleştirip garip oyunlar cynardı.

Bir zamanlar da onunla at hırsızlığına alışmıştık. Babam evde olmadığı zaman Hüseyin, ahırdan atı çıkar, beni kucağına oturtarak saatlerce kırlarda dolaştırırdı. Fakat eğlencemiz uzun sürmedi. Pek günahına girmeyeyim ama, galiba aşçı kadın tarafından babama gammazlandık ve zavallı Hüseyin, ondan iki tokat yedikten sonra bir daha ata yanaşmaya cesaret edemedi.

Hahis muhabbet; kavgasız, gürültüsüz olmaz, derler. Biz de Hüseyin'le günde en aşağı beş nöbet kavgaya ederdik.

Bir tuhaf surat asma tarzım vardı. Odanın bir köşesinde yere çömelir, yüzümü duvara çevirirdim. Hüseyin üç, beş dakika beni bu halde bıraktıktan sonra halime acıyarak birdenbire belimden kavrar, bağırla bağırta havaya kaldırırdı.

Bir nöbet de kucağında titizlik ettikten sonra nihayet neferi çenesinden epmeye razı olurdum ve barışırdık. Hüseyin'le arkadaşlığımız iki sene sürdü. Fakat o zamanın seneleri şimdikişere benzemezdi. O kadar uzun, o kadar uzundu ki...

Çocukluk hatıralarımı anlatırken hep Fatma'dan, Hüseyin'den bahsedişim biraz ayıp düşmüyer mu? Benim babam Nizamettin isminde bir süvari binbaşısıydı. Annemle evlendiğı sene Diyarbakır'a göndermişler, gidiş o gidiş. Atak bir daha İstanbul'a dönmemiş. Diyarbakır'dan Musul'a, Musul'dan Hanıkin'a, oradan Bağdat'a, Kербela'ya geçmiş... Bir yerde üst üste iki sene kalmamış.

Reşat Nuri Güntekin

14

..*s

Annemi bana benzetirler. Hele babamla evlendiğı seneden kalma bir fotoğrafı vardır ki benim modelim gibidir. Fakat zavallı kadın, sıhhatçe hiç bana benzememiş. Çok zayıfmış. Bitip tükenmez yorulculuklara,

duğsarin sert havasına, çöşlerin ateşine dayanacak bir vücutta değılmiş. Sonra, galiba bir hastalığı da varmış. Fakat zavallının bütün evlilik hayatı, bu hastalığı saklamaya çalışmakla geçmiş... Ne yapsın, babamı çok sevi-yermüş. Kendisini zorla ayırırlar diye korkuyormuş...

- Seni hiç smazsa bir mevsim için, iki ay için annene göndereyim. O biçare de ihtiyar... Seni kim bilir ne kadar göreceğı gelmiştir, dermiş. Fakat annem:

- Şartımızda bu var mıydı? istanbul'a beraber dönmeyecek miydık? diye adeta çıkışmış... Hastalığı için de:

- Benim hiçbir şeyim yok... Biraz yorgunluk... İki gün evvel biraz hava değışti de ondan oldum, geçer, gibi şeyler söylermiş...

Senra, istanbul'u göreceğı geldiğini babamdan saklamış... Fakat mümkün mü? Daha uykuya dalalı iki dakika smadan uyandırır ve Kalendar'deki yalımızda, civarındaki keruda veyahut Boğaz'ın sularında geçmiş bir uzun rüyayı anlatırmış. Birkaç uyku dakikasına bu kadar uzun rüyaları sığdırmak için insanın o yerleri herhalde çok, çok göreceğı gelmiş sması lazım gelmez mi?

Büyükanmem serasker kapısına, mahbeyincilerin kenaklarına giderek ağlayıp sızlıyormuş, fakat bu yalvarmalar bir türlü netice vermiyormuş.

Nihayet annemin hastalığı artınca babam, hiç smazsa onu istanbul'a götürmek için bir ay izin istemiş ve cevap beklemeden yola çıkmış.

Mahfeler içinde çölü geçişimiz bugünkü gibi hatırlımdadır.

Beirut'ta denize kavuşmak, annemi biraz canlandırır gibi smuştu. Misafir olduğumuz evde beni yatağına oturtarak

ALIKUŞU 15

saçlarını tarıyor, ellerimin kirli, düğmelerimin kopuk smasına aldırmadan başını göğsüme kapayarak ağlıyordu.

Birgün büsbütün ayağı da kalktı; sandığından yeni elbiseler çıkararak süslendi. Akşamüstü babamı karşılamak için aşığı indik. Babam, bende biraz vahşi tabiatlı, sert bir asker hatırası bırakmıştır. Fakat annemi ayakta görünce sevinçle konuştüğünü, yeni yürüyen bir çocuk gibi onu bileklerinden tutarak ağladığını hiç unutmam...

Bu, bizim bir arada geçirdiğimiz son gün oldu. Annemi ertesi gün açık bir sandığın kenarında, başı bir çamaşır beğçasının üstüne düşmüş, dudaklarında bir kan lekisiyle ölü bulmuşlar!

Akyaşında bir çocuğun epeyce şeylere akli ermesi lazım gelir. Fakat ben, nedense hiçbir şey sezememiştim. Bulunduğumuz ev kalabalıktı. Birçok günler büyük bir bahçede çocuklarla beğştüğümü; Hüseyin'le beraber sokaklarda, deniz kenarlarında, cami avlusu gibi kubbeleri yerlerde dolaştığımı biliyorum. Annemi yabancı bir toprakta bıraktıktan sonra, istanbul'a dönmek babamın içine sinmemiş... Galiba biraz da büyükanmem ve teyzelerimle karşılaşmaktan çekinmiş... Fakat buna mukabil beni onlara göndermeyi bir vazife bilmış. Sonra tabii, günden güne büyüyen bir kız çocuğunu kışlada neferler elinde terbiye etme imkânsızlığını da düşünmüş olacak.

*

Beni istanbul'a neferimiz Hüseyin getirdi. Lüks bir vapurda kışksız bir Arap neferinin kucağında bir minimini kız çocuğu... Bumanzara, vapurda birçok kimseye kimbilir ne sefil ve acı görünmüştür. Fakat bu seyahati Hüseyin'den başka kiminle yapsam muhakkak bu kadar mesut smazdım.

Yalımızın arkasındaki kerusukta bir taş havuz, bu havuzun kenarında kolları omuz başlarından kopmuş çıplak bir çocuk heykeli vardı.

16

Reşat Nuri Güntekin

ilk geldiğim günlerde bu kırık heykel, güneş ve rutubetten kararmış rengiyle, bana sakat bir çöl çocuğu gibi görünmüştü. Havuzun yeşilimsi sularının kızıl yapraklarla örtülü smasına göre mevsim galiba senbahardı. Bu yaprakları seyrederken altlarında birkaç kırmızı balığın dolaştığını gördüm ve büyükanmemin ezene bezene hazırladığı ipeklentari ve yeni petinlerimle havuzun içinde yürüyüverdim.

Etrafta bir çığlık keptu. Neye uğradığımı anlamaya meydan kalmadan teyzelerim beni kucaklarına alarak yukarı götördüler, bir yandan epüp bir yandan azarlayarak üstümü değıştirdiler.

Bu çığlık ve telaştan gözüm yıldızı için artık havuza girmeye cesaret edemiyor, yüzükoyun, kenarındaki çakılların üstüne uzanarak başımı suya sarkıtıyordum.

Birgün yine bu vaziyette balıkları seyretmekle meşgul oldum. Tabii, bugünkü gibi gözümün önündedir.

Büyükanmem, biraz arkada, omuzlarından hiç eksik etmediğı siyah atkıyla, bir bahçe iskemlesine

oturmuş; Hüseyin'se namaz kılar gibi yanında diz çökmüştü.

Yavaş yavaş bir şey konuşuyorlardı. Herhalde Türkçe konuşuyor elmalıydılar ki ne söylediklerini anlayamıyordum. Fakat seslerinden, ara sıra bana bakmalarından şüphelendim. Tavşan gibi kulaklarımı dikmiştim. Dışimle kırarak havuza attığım simit kırıntılarına üşüşen kırmızı balıkları izliyor, büyükannemle Hüseyin'in suyun dibine vurmuş akislerine bakıyordum. Hüseyin, bana bakarken kocaman mendiliyle gözlerini siliyor-du. Çocukların bazen yaşlarının çok üstünde garip sezişleri vardır.

Niçin? Bu incelikleri akıl edecek yaşta değildim. Yalnız, bu ayrılığın vakti gelince güneşin batması, yağmurun yağması gibi hiçbir tedbirle önüne geçilemeyecek bir felaket olduğunu gayet iyi anlıyordum. O gece, büyükannemin karyolasına bitişik küçük karye-

GAHKUŞU 17

lamda birdenbire gözlerimi açtım. Başımda yanan kırmızı gece kandisi sönmüştü. Fakat pencerelerden giren ay ışığı içindeki oda bembeyazdı. Uykuymu almıştım, içimde dayanılmaz bir acı vardı. Bir zaman bileklerime dayanarak büyükanneme baktıktan, onun uyuduğuna kanaat getirdikten sonra yavaşça karyelamdan indim; ayaklarımın ucuna basarak odadan çıktım. Başka çocuklar gibi karanlık ve yalnızlıktan korkmazdım. Merdiven tahtaları gıcırdadıkça büyük bir insan ihtiyatıyla yerimde durarak ağır ağır sofaya indim.

Kapıları sürgülemişlerdi. Fakat bahçe kapısının yanındaki pencere açık bırakıldığı için dışarı atlamak bana bir saniyelik iş oldu.

Hüseyin, bahçenin ta ebür ucundaki bahçıvan kulübesinde yatardı. Beyaz gecelik gömleğimin uzun etekleri bacaklarıma dolaşa dolaşa craya keştim. Hüseyin'in bir kerevet üzerine serilmiş yatağına sıçradım.

Onun uykusu çok ağırdı. Zaten Arabistan'dayken de sabahları onu uyandırmak çok zor bir işti. Gözlerini açmaya razı olması için ata biner gibi göğsüne oturup zıplamak, uzun bıyıklarını dizgin gibi yekşayıp çekmek ve bir süre bağırtmak lüzum gelirdi. Fakat bu gece ben, onu uyandırmaktan korkuyordum.

Uyanırsa beni eskisi gibi keynuna yatırmaya razı olmayacağından; bütün yalvarmalarına rağmen kucağına alarak büyükanneme teslim edeceğinden emindim

Zaten bütün istediğim, sen bir gecemi daha onun keynunda geçirmekten ibaretti.

O geceki münasehetsizliğim yakın zamana kadar aile içinde söylenmiştir.

Büyükannem, sabaha karşı uyanıp da beni yatağımda göremeyince çıldıracak gibi olmuş... Birkaç dakika içinde bütün yalı ayağı kalkmış... Ellerinde lambalar, şamdanlarla bahçelere, deniz kenarlarına dökülmüşler... Tavan arasından sokağı, kayıkhaneden havuzun iki karış suyuna kadar her yeri arayıp Gahkuşu - F.2

18

Reşat Nuri Güntekin

taramışlar... Bitişik arsadaki bostan kuyusuna fener sarkıtmışlar...

Neden sonra büyükannem, Hüseyin'i hatırlayarak odasına keşmuş ve beni neferin boynuna sımsıkı sarılarak uyumuş görmüş.

Ayrılık gününün faciasını hâlâ hatırlar ve gülerim. Ben ömrümdede o günkü kadar dalkavukluk ettiğimi bilmiyorum. Hüseyin, kapının yanına çömelmiş, keskece bıyıklarıyla utanmadan ağlıyordu; ben, Bağdat'ta, Suriye'de Arap dilencilerinden öğrendiğim dualarla büyükannemin, teyzelerimin eteklerini öpüyordum.

*

Romanlar mahzun insanı; omuzları çökmüş, gözleri sönmüş, hareketsiz ve sessiz bir insan diye, yani daha açıkçası bir miskin şeklinde tasvir ederler.

Bende daima bunun aksi olmuştur. Ne zaman derin bir üzüntüye kapılsam gözlerim parlar, tavır ve hareketlerim neşelenir, içim içime sığmaz olur. Dünyayı hiçe sayıyormuşum gibi kahkahalarla gülerim, türlü gevezelik ve delilikler yaparım. Bununla beraber, eyle sanıyorum ki yakın kimsesi ve başkalarına açılmaya kabiliyeti olmayan insanlar için bu daha iyi bir şeydir.

Hüseyin'den ayrıldıktan sonra da böyle yaptığımı hatırlıyorum. Yaramazlıktan kuduruyor, beni öğlendirsin diye getirdikleri akraba çocuklarına saldırmak canlarını yakıyordum.

Yabancılar tarafından ayıplanacak bir vefasızlıkla Hüseyin'i çabucak yakadan silkip atmıştım. Pek bilmiyorum ama, ihtimal, ona sahiden de dargındım. Yanımda adı anıldıkça yüzümü ekşitiyor, yeni öğrenmeye çalıştığım Türkçe kelimelerle "Hüseyin pis, Hüseyin çirkin, edepsiz... Ööö," diye yere tükürüyordum.

Bununla beraber zavallı, pis, çirkin Hüseyin'in bana Beyrut'a çıkar çıkmaz gönderdiği bir kutu hurma,

TAKU 19

yatıştırır gibi olmuştum. Bunların bitmesinden bir felaket gibi korktuğum halde bir oturuşta hepsini silip süpürdüm. Bereket versin çekirdekleri kalıyordu. Onlarla haftalarca eğlendim. Bir kısmını katırbencuklarıyla karıştırarak ipleğe dizdim; muhteşem bir yamyam kelyesi şeklinde beynuma takтым. Ötekileri bahçenin ötesine, herisine diktim. Ayılınca her sabah küçük bir kova ile onları suluyor, bahçede bir hurma ormanı meydana gelmesini bekliyordum.

Zavalı büyükannem şaşkına dönmüştü. Benimle başa çık-mak hakikaten imkânsızdı. Sabah karanlığında uyanır, gece yorgunsuktan baygın düşünceye kadar gürültü ve yaramazlık ederdim. Sesim kesildiği vakit yahıy adeta telaş alırdı. Çünkü bu, benim ya bir yerimi keserek sessiz sedasız kanımı dindirmeye çalıştığıma, ya bir yerden düşerek acıdan bağırmamak için kıvrandığıma, yahut da sandalye ayaklarını testerelemek, minder örtülerini boyamak gibi muzır bir işle meşgul bulunduğuma delâlet ederdi.

Birgün kuşlara bez ve tahta parçalarıyla yuva yapmak için ağaçların tepesine çıkar, bir başka gün ocak bacasından taş atıp aşçıyı korkutmak için dam tepelerine tımanırdım.

Yahya ara sıra bir doktor gelip giderdi. Birgün kapıda bu doktoru bekleyen beş arabaya atlayarak hayvanları kamçılamış, bir başka gün de kocaman bir camaşır teknesini sürüye denize indirmiş, kendini akıntıya salıvermiştim. Bilmem başkalarında da öyle midir? Bizim ailede eksüzlere el sürmek günah sayılırdı. Pek çekilmez hale geldiğim zaman verdikleri ceza, kolundan tutarak bir odaya kilitlemektir. Bütün çocukların "Sakallı Amca" diye çağırıldıkları tuhaf bir akrabamız vardı. Bu sakallı amca, benim ellerime "Evliya parmaklığı" derdi. Çünkü parmaklarım bir gün bile yarasız, be-resiz olmaz ve daima kına konmuş gibi bez parçalarıyla sarılı bulunurdu.

Akrabalarımın bir türlü geçinememdim. Yaşça kendimden

20

Reşat Nuri Güntekin

çok büyük olan akraba çocuklarını bile yıldırmıştım. Binde bir içimde bir sevgi dalgası kabarcak olursa bu da ayrı bir felaketti, insan gibi sevmeyi, sevdiğimi güzel güzel okşamayı öğrenmemiştim. Sevdiğim insanın üstüne bir canavar yavrusu gibi atılır, kulaklarını ısıtır, yüzünü tırmalar, tartaklaya tartakla-ya şaşkına çevirirdim.

Akraba çocukları arasında yalnız birine karşı anlaşılmaz bir çekingenlik ve cesaretsizliğim vardı: Besime Teyze'nin oğlu Kâmrân. Maamafih ona çocuk demek de pek doğru olmazdı. Bir kere yaşça büyüktü. Sonra çok uslu ve ağırbaşlıydı. Çocukların arasına karışmaktan hoşlanmaz, elleri ceplerinde kendi kendine deniz kenarında dolaşır, yahut ağaçların altında kitap okurdu.

Kâmrân'ın kıvrıcık saçları, beyaz, nazik, parlak bir cildi vardı. O kadar parlak bir cilt ki, cesaretim olsa da kulaklarına yapışsam, yakından yanaklarına baksam, aynada gibi kendimi göreceğimi sanırdım. Bununla beraber, çekingenliğime rağmen bir gün Kâmrân'la da kavga ettim; deniz kenarında sepete koyarak taşıdığım bir kaya parçasını onun ayağı üzerinde bıraktım. Taş mı pek ağırdı, o mu fazla nazikti bilemiyorum. Birdenbire bir çığlık, bir vaveyladır keptu. Şaşırdım. Bahçedeki ağaca saklanmak için tımandım. Ne azar, ne tehdit, hatta ne yalvarma beni aşıya indiremiyordu. Nihayet bahçıvanı, benim takibime memur ettiler. Öyle ki adamcağız, yoluna devam ederse benim vücudumu çekemeyecek kadar ince dallara çıkmakta tereddüt etmeyeceğimi ve bir kaza çıkacağını anladı, tekrar aşıya indi.

Hasılı o gece ortalık kararınca kadar, kuş gibi ağaç dalında tünedim.

Biçare büyükannemde hiç uyku bırakmamıştı. Kadıncağız, beni iyiden iyiye sevgisiyle sarmıştı. Bazı sabahlar, bir gün evvelki yorgunluğunu dinlendirmeden benim gürültümle uyandıkça yatağında doğruluyor, beni kollarımdan tutup sar-

TAKU 21

sarak, "Ne vardı ölüp de bu yaşında bu canavarı benim başıma musallat edecek?" diye anneme çıkışıyordu.

Fakat şurası da muhakkaktı ki, bu dakikalarda annem karşısına çıkıp "Bu canavarı mı, yoksa beni mi?" diyebilseydi, büyükannem hiç şüphesiz beni alır, onu geldiği yere gönderirdi.

Evet, hastalıklı bir ihtiyar kadının bir gün evvelki yorgunluğunu dinlendirmeden uykudan uyanması zordur. Fakat dinlenmiş bir vücut, ıstıraba susamış bir ruhla yatakta uyanış ve hatırlayıştaki zorluğu da unutmamak lâzım...

Hasılı, verdiğim zahmetlere rağmen eminim ki büyükannem benimle çok avundu ve mesut oldu.

*

Onu kaybettiğim zaman dokuz yaşlarındaydım. Babam da tesadüfen istanbul'da bulunuyordu. Zavalıyı bu sefer de Trablus'tan Arnavutluk'a kaldırmışlardı, istanbul'da ancak bir hafta kalabilmişti. Büyükanнемin ölümü onu müşkül bir mevkide bırakıyordu. Bekâr zabıt, dokuz yaşında bir kız çocuğunu peşine takıp dağ taş sürükleyemezdi. Nedense, beni teyzelerimin yanında bırakmaya yanaşamıyor, ihtimal, bir sığıntı vaziyetine düşmemden korkuyordu. Ne düşündüyse düşündü, bir sabah beni elimden tutarak vapura bindirdi; istanbul'a geçirdi. Keşprüde tekrar bir arabaya binerek bitip tükenmez yokuşlardan çıktık, çarşılardan geçtik, sonra büyük bir taş binanın kapısı önünde durduk. Burası, benim en sene kapalı kalacağım ser mektebiydi. Bizi kapının yanında perdeleri ve panjurları kapalı loş bir odaya aldılar. Her şey Önceden konuşulup hazırlanmış olacaktı ki, biraz sonra içeri giren siyahlı bir kadın bana doğru eğildi; başındaki beyaz başlığın uçları garip bir kuşun kanatları gibi saçlarıma sürünerek yakından yüzüme baktı ve yanaklarımı okşadı.

22

Reşat Nuri Güntekin

Mektebe ilk ayak atışımın yine bir kaza, bir yaramazlıkla başladığını hatırlıyorum. Babam, Ser Süperiyör'le konuşurken ben, dolaşmaya, öteyi beriyi karıştırmaya başlamıştım. Üzerindeki renkli resimlere parmağımla dokunmak istediğim bir vazo yere düşerek kırıldı. Babam kılıcını çıkartarak yerinden fırladı, telaşla beni kolumdan yakaladı. Kızın vazenun sahibi Ser Süperiyör ise hisakis gülüyordu. Ellerini sallayarak babamı yatıştırmaya çalışıyordu. Mektepte ben, bu vazoya benzemez daha neler kıracaktım. Evdeki haşarlığımda erada devam ediyordum. Bu serler ya hakikaten melek gibi sabırlı insanlardı, yahut da benim hoş bir tarafım vardı. Yeksa başka türlü benim kahrımı çekmek mümkün değildi. Sinifta mütemadiyen gevezelik eder, eradan eraya dolaşırdım. Herkes gibi merdivenlerden inip çıkmak benim için değildi. Mutlaka bir kışeye sinerek arkadaşlarımla inmesini bekler, sonra atar biner gibi tırabzanın üzerine atlayarak kendimi yukarıdan aşağıya kapıp keyverirdim. Yahut da ayaklarımı birbirine yapıştirarak zıplaya zıplaya basamakları atlardım. Bahçede kuru bir ağaç vardı. Fırsat buldukça eraya tımandığımı ve tehditlere kulak asmadan teneffüs senuna kadar daldan dala atladığımı gören muallim bir gün, "Bu çocuk insan değil, çalıkuşu!" diye bağırmıştı. İşte o günden sonra adım unutulmuş ve herkes beni "Çalıkuşu" diye çağırmaya başlamıştı. Bilmem nasıl, sonradan bu isim, aile arasında aldı yürüdü ve Feride adı bayram elbiseleri gibi pek sayılı günlerde kullanan resmi bir ad olup kaldı. Çalıkuşu benim hem hoşuma gider, hem işime yarardı. Birmünasebetsizliğimden şikâyet edildiği vakit fütursuzca

ÇALIKUŞU 23

omuzlarımı silker, "Ne yapayım? Bir Çalıkuşu'ndan ne beklenir?" dordim. Ara sıra mektebimize, çenesinde keçi sakalına benzeyen bir küçük sakal taşıyan, gözlüklü bir papaz gelip giderdi. Bir gün el işi makasıyla saçımdan kestiğim bir parçayı zamkla çeneme yapıştırdım. Hecce benim tarafıma baktığı zaman çenemi avuçlarımla içine saklıyor, o başını öte yana çevirince ellerimi açıp sakalımı sallayarak papazın taklidini yapıyor ve çocukları güldürüyordum. Muallimimiz, bu kahkahaların sebebini bir türlü anlamayarak efkesinden çılgık çılgına bağıırıyordu. Bir aralık, başımı sınıfın koridora açılan penceresine çevirecek oldum. Camın arkasında Ser Süperiyör'ün bana baktığını görmeyeyim mi? Şaşkınlıktan ne yapsam beğenirsiniz? Beynümü bükerek, parmağımı dudağıma götürerek "sus" işareti yaptım; sonra da parmaklarımla ona bir epücük gönderdim. Mektebin en büyüğü bu Ser Süperiyör'dü. En ihtiyar hocalara kadar herkes onu Allah gibi sayardı. Böyle olduğı halde kendisinden hocaya karşı suç ortaklığı rica etmem kadıncağızı neşelendirdi. Sinifa girerse ciddiyetini muhafaza edememekten korkuyormuş gibi güler ve parmağıyla beni tehdit ederek koridorun karanlığında kayboldu. Ser Süperiyör, bir gün de beni yemekhanede yakalamıştı. Siniftan alıp getirdiğim kağıt sepetine yemek artıklarını doldurmakla meşgul idim.

Sert bir sesle beni yanına çağırdı:

"Buraya gel Feride," dedi. "Nedir bu yaptığın?"

Yaptığımda ne fenalık olduğunu anlamıyordum. Gözlerimi yüzüne kaldırarak:

- Köpeklerle yiyecek vermek fena mı Ma Der? dedim

- Hangi köpeklerle? Ne yemeği?

- Viranedeki köpeklerle... Ah, Ma Der, beni görünce ne kadar sevindiklerini bilseniz... Dün akşam ta kеше başında

Reşat Nuri Güntekin

24

4* iŞ*

karşıladsılar, ayaklarına dolaşmaya başladsılar... "Sabredin... Ne oluyorsunuz?... Viraneye gitmeden vermem!" diyordum... Zalımlar bir türlü sakırdı anlamıyorlar, beni yere yatırıyorlar-dı... Benim de inadım tuttu. Sepeti sımsıkı eteklerimin arasında tuttum... Az kalsın beni parçalayacaklardı... Bereket versin bir simitçi geçiyordu, beni kurtardı.

Der Süperiyör, gözlerini gözlerime dikmiş beni dinliyordu.

- Peki, sen mektepten nasıl çıktın? diye sordu. Hiç çekinmeden:

- Camaşırhanenin arkasındaki duvardan atladım, dedim. Der, büyük bir felaket haberi almış gibi ellerini başına götürerek:

- Nasıl cesaret ettin? dedi. Aynı saffetle:

- Merak etmeyiniz Ma Der... Duvar çok alçak... Hem nasıl istiyorsunuz ki kapıdan çıkayım?... Kapıcı beni bırakır mı hiç? Birinci defasında: "Ma Der Terez seni çağırıyor!" diye aldatmış da öyle kaçtım... Riça ederim siz de beni haber vermeyin... Çünkü köpeklerin aç kalmaları tehlikesi var...

Derler ne garip insanlardı. Zannederim ki başka bir mektepte bunu yapsam ya hapsedilir, yahut da bir başka ceza görürdüm.

O, benimle yüz yüze gelmek için yere çömeldi:

- Küçük hayvanları korumak güzel şey, dedi. Fakat itaatsizlik etmek hiç öyle değil.. Bırak sepeti bana...

Ben kırıntılarını kapıcı ile köpeklerle gönderirim.

Hayatta kimse, galiba bu kadar beni sevmeydi.

Derlerin buna benzer hareketleri o zaman yelin kayaya tesiri gibi bir şeydi, haşarılığın, intizamsızlığın mani olacağına benzemezdi. Fakat zamanla, gizli gizli içeriye işlemiştir bu silinmez izlerin bende şifasız bir zaaf ve rikkat tortusu bırakmış olmasından kerkarım.

FAKİH 25

Evet, ben hakikaten garip, anlaşılmaz bir çocuktum. Hocalarımın zayıf damarlarını yakalamıştım. Her birinin en ziyade neden üzüleceğini gayet iyi keşfeder ve ona göre işkenceler hazırlardım.

Mesela Der Matild isminde ihtiyar ve son derece mutaassıp bir musiki hocamız vardı. O, mesela, duvardaki Meryem heykelinin önünde gözlerinde yaşlarla dua ederken, heykelin etrafında uçuşan sinekleri göstererek: "Ma Der, aziz annemizi melekler ziyarete gelmiş!" gibi bir sözle en can alacak yerinden vururdum.

Bir başka hocamızın son derece temiz ve titiz olduğuna dikkât etmiştim. Yanından geçerken kalemimin iyi yazmamasından şikâyet eder gibi yapar, onu şiddetle sallayarak zavallının hem beyaz yakasına mürekkep sıçratırdım.

Yine bir tanesi vardır ki, böceklerden pek kerhardı. Kitaplardan birinde boyalı bir akrep resmi bularak makasla etrafını kestirmiş, sonra bu kağıt parçasını yemekhanede yakaladığım iri bir at sineğinin sırtına zamlı yapıştırdım ve akşam mütalaasında bir bahane ile hocamın yanına yaklaşıp kursünün üzerine bıraktım.

Ben Der'ü sakırdıya tutarken sinek yürümeye başlamıştı. Zavallı kız, havagazı lambasının ışığında korkunç bir akrebin kısıkaçlarını, kuyruğunu titreterek kursünün üzerinde yürüdüğünü görünce bir feryat kopardı.

Yanında duran bir "T" cetvelini yakalayarak bir vuruşta sineği kursünün üstüne yapıştırdı; sonra arkasını duvara dayayıp elini yüzüne kapayarak küçük bir baygınlık geçirdi.

O gece yatağımda ben de bir yarım saatçik sağıdan sola, soldan sağa döndüm ve kıvrandım.

Şöyle böyle en iki yaşında vardım, içimde ar ve haya duyguları hayli inkişaf etmişti. Hocama yaptığım

utanıyordum.

26

Reşat Nuri Güntekin

Senra kaba hatimin kolay geçiştirilecek kaba hatlerden emadığını anlıyordum. Ertesi gün muhakkak istintaka çağrılacak ve kim bilir ne olacaktım?

Uykum arasında Ser Süperiyör'ü birkaç kere karşımda gördüm. Tatkin bir çehreyle üzerime yürüyor, gözlerini açıyor, bağıırıyordu.

Ertesi gün birinci ders vakasız geçti, ikincinin senlarına doğru kapı aralandı; içeri giren Ser, hocaya bir şey söyledikten sonra beni eliyle dışarı çağırırdı. Dehşet!

Ben, omuzlarımı kısarak, dilimi çıkararak kës kës dışarı çıkarken çocuklar güsüyorlar, hoca cetveliyle hafif hafif kürsüye vurarak onları sükût ve ciddiyete davet ediyordu.

Biraz sonra Ser Süperiyör'ün odasında idim. Fakat hayret! Müdürenin çehresi rüyada gördüğüm çehreye hiç benzemiyordu. O kadar ki, bir an akrep si sinek oyununu icat eden ve hocaların bayılmasına sebep olan yaramazın ben değil, o olduğuna inanacak gibi oldum.

Yüzü mahzundu, dudakları titriyordu. Beni elimden tutup göğsüne çekecek gibi bir hareket yaptı. Sonra yine bıraktı:

- Fende, çocuğum... Sana bir haber vereceğim... Üzücü bir haber... Baban bir parça hastaymış... Bir parça diyorum, ama galiba ziyadece...

Ser Süperiyör, elindeki bir kağıt parçasını buruşturuyor, sözünün arkasını getirmeye muvaffak olamıyordu.

Beni sınıftan getiren Ser'ün birdenbire mendisini yüzüne kapayarak dışarı çıktığını gördüm.

Anlamıştım, Bu şey söylemek istiyordum. Fakat Ser Süperiyör gibi benim de dilim tutulmuştu. Başımı çevirerek açık pencereden karşıki ağaçlara baktım. Güneş vurmuş tepelerinde kırlangıçlar uçuyordu.

Birdenbire bana da onlar gibi bir cansızlık geldi:

- Anladım Ma Ser, dedim, üzülmeyiniz... Ne yapalım, hepimiz öleceğiz...

r

ALKIŞ 27

Bu defa da Ser Süperiyör başımı göğsüne dayadı ve uzun müddet bırakmadı.

Görüş günü emadığı halde biraz sonra teyzelerim beni görmeye geldiler. İzin alarak eve götürmek istediler. Baza emadım. İmtihanların çok yakın olduğunu söyledim. Mamafih imtihanların çok yakın olması, beni o gün her zamankinden fazla azgınlık etmekten men etmedi. O kadar ki, akşam mütalaasında şiddetli bir ateş bastı, tembellerin yaptıkları gibi kollarımı sıranın üstüne koyarak uyukladım ve o gece yemek yemedim. Ertesi sabah uyandığım zaman her zamanki Tahkusu idim.

*

Yaz tatillerimi Besime Teyzem'in Kezyatağı'ndaki köşkünde geçirdim.

Buradaki çocuklardan bana hayır yoktu. Besime Teyzem'in kızı Necmiye, annesinin dizi dibinden ayrılmayan, sessiz ve biraz da hastalıklı bir çocuktü. Kamran Ağabeyi'nin hemen hemen bir eşi idi.

Bereket versin, etrafta muhacir çocukları vardı. Onları bahçeye toplayarak başlarına geçer, akşama kadar adeta ku-dururdum.

Bir aralık, zavallı arkadaşlarım istiskale uğramışlar, köşkün bahçevanı vasıtasıyla kapı dışarı edilmişlerdi.

Fakat onlar, küçük, gönüllü çocuklardı. Gördükleri hakarete aldırmayarak beni köşkten kaçırmaya gelirlerdi. Saatlerce kırlarda serserilik eder, bahçenin çitleri üzerinden aşarak yemiş çalsardık.

Geceye doğru güneşten yüzümün derisi pul pul emuş, yaralı ellerimle eteklerimin yırtıklarını kapatmaya çalışarak içeri girince, teyzem saçını başını yolar, bir kucak parlak tüy yığını altında ara sıra pembe ağzını açarak esneyen ve o haliyle alık ve tembel Van kedilerine benzeyen Necmiye'yi bana misal gösterirdi.

Usluğu, ekumuşluğu, nazikliği, terbiyesi ve daha bilmem neleri ikide birde başıma kakılanlardan biri de Kamran'dı.

28

Reşat Nuri Güntekin

Necmiye, neyse ne... işin nihayetinde o, annesinin dizi dibinde büyümüş, yumuşacık, sıcak bir külkedisidi. Laten kız kısmının da böyle olması lüzum geldiğini içimden tasdik etmez değildim.

Fakat o yirmi yaşına yaklaştan ve sivri uçlu incecik dudakları üstünde incecik bıyıkları çıkmaya başlayan koskocaman Kâmrân'a ne suyerdi? Kızayağı gibi küçücük ayaklarında beyaz pedüsüet iskarpınleri, ipek çorapları, yürürken ince bir dal gibi sallanıyor zannedilen narin vücudu, sadâker gömleğinin açık yakasından çıkan uzun beyaz boynu ile erkekten ziyade kıza benzeyen bu çocuğa sen derece içerseldim. Erkek akrabalar ve konu kemşu tarafından ikide birde ballandırılan meziyetleri fena halde kanıma dokunuyordu.

Kaç defa keşarken ayağım kaymış gibi yaparak üstüne düştüğümü, kitaplarını yırttığımı, sudan bahanelerle kavga çıkartmaya çalıştığımı hatırlıyorum. Fakat Allah'ın kulu, bir gün bir parça cansan, kız, aksi bir şey söyle de kedi gibi boynuna atılarak seni tozun, toprağın içine yuvarlayayım; saçlarını çekeyim; yılan gözlerine benzeyen yeşil gözlerini parmaklarımla tehdit edeyim.

Ayağına taş atarak onu kıvrandırdığım günü hincımdan, zevkimden titreyerek hatırlarım. Fakat o kendini ermiş, yetmişmiş bir insan sayarak bana tepeden bakar, gözlerinde hain bir gülümsemeyle: "Ne zamana kadar bu çocukluk Feride?" derdi.

- Peki ama sende de ne zamana kadar bu pısrıklık, bu görücüye çıkan eski zaman kıızı naz ve edası?!... Bu sözleri ne de olsa söyleyemem tabii... Yaş, maşallah en üç, en dört... Bu yaşıta bir kız, yaptığı bir kabahatı bu kadar nezaketle karşılayan bir delikanlıya daha fazla sataşmaz. Dudaklarımdan gayri ihtiyari münasebetsiz bir şeyler kaçmasından korkuyordum gibi ehlî ağızıma kapar, ona ferah ferah küfretmek için bahçenin yalnız keşelerine kaçardım.

FAKİTİŞİ 29

Yağmurlu bir gündü. Kâmrân, keşkün alt katında akrabadan birkaç hanımla, kadın tuvaletinden bahsediyorlardı. Kadınlar, yaptıracakları kış elbiselerinin rengi hakkında endan fikir ahıyorlardı. Ben, bir keşede dilimi çıkarmış, gözlerimi şaşılaştırmış, bütün dikkatimle yırtık bir bluzun kolunu yamamakla meşgul idim. Kendimi tutamadım; kahkahalarla gülmeye başladım.

Kuzenim:

- Ne gülüyorsun? diye sordu.

- Hiç, dedim. Arkıma bir şey geldi...

- Ne geldi?

- Söylemem...

- Haydi nazlanma... Zaten senin ağızında bakla ıslanmaz... Sonunda nasıl olsa söyleyeceksin...

- Darılma o halde... Sen hanımlarla tuvalet konuşurken düşündüm ki, Allah seni yanlış yaratmış. Kız olacakmışsın... Ama şimdiki yaşıta değil... Söyle on üç, on dört sularında...

- Peki sonra?...

- Deminden beri bir karış yeri dinceye kadar parmağımı delik deşik etmiş İsmama göre ben de yirmi, yirmi iki yaşlarında bir erkek...

- Ee, sonra?...

- Sonrası ne olacak, Allah'ın emriyle, Peygamber'in kav-lye seni kendime ahırdım, olur biterdi. Odada bir kahkahadır keptu. Başımı kaldırdım ve bütün gözlerin bana baktığını gördüm.

Misafirlerden biri bir münasebetsizlik etti:

- Peki ama, bu şimdi de mümkün Feride, dedi. Ahlaştım, gözlerimi iri iri açarak:

- Nasıl? dedim.

- Nasıl olacak? Kâmrân'a varırsın... O, senin tuvaletlerinle uğraşır, süküklerini diker... Sen de sokak işlerine bakarsın...

30

Reşat Nuri Güntekin

Öfkeyle yerimden kalktım. Fakat bu kızgınlığım daha ziyade kendimeydi. Takırdıya çanak tutmuştum. Ben, saçma söylemekte bu kadar ilerlemiş değilimdir, ama anlaşılan elimdeki hain sükük, bütün dikkatimi almıştı.

Mamafih, "hem suçlu, hem güçlü" kavlince yine taarruza geçtim:

- Mümkün ama Kâmrân Bey için zararlı olur sanırım, dedim. Çünkü Allah esirgesin evde kavga çıkarsa kuzenimin hali ne olur? Vaktiyle nazik ayaklarına yedikleri taşı unutmamışlardır sanırım...

Gülüşmeler arasında garip bir ciddiyetle odama çıkıyordum. Mamafih kapıdan tekrar döndüm:

- Ayıp ettik, dedim, on dördüne gelmiş bir kız için pek ayıp oldu ama, kusura bakmazsınız artık...

Topuklarımla merdiven tahtalarına vurarak, kapılara çarparak odama çıktım. Kendimi top gibi karyesanın üstüne attım. Aşağıda kahkahalar devam ediyordu. Kim bilir, belki de benimle eğleniyorlardı. Hacakları olsun.

Şu Kâmrân'la evlenmek galiba iyi bir şey olacaktı. Çünkü yaşılarımız gittikçe büyüyor, onunla kavga çıkarmak fırsatı günden güne uzaklaşıyordu. Bir kerecik olsun saç saça, baş başa dövüşerek hıncımı çıkarmak için evlenmemizden başka çare kalmıyor gibiydi.

*

Yaz tatili sonlarında mektebimiz, bir zaman için için kaynar, bu taşkınlık ancak birinci üç ay imtihanına değru yatışırdı.

Sebebi şu: On üç, on dört yaşına gelen Katolik arkadaşlarım, baharda, Paskalya bayramında ilk komünyonlarını yaparlarsa, etekleri yere değen beyaz ipek elbiseler, gelin duvaklarına benzeyen kucak kucak tüller örtülerek İsa Peygamber'le nişanlanırlardı.

TEKKE 31

Kışsede mum ışıkları, ergisı çalışan ilahiler, her tarafı delduran bahar çiçekleri kokularıysa karışarak bir kat daha ağırlaşan günlük ve edağacı dumanları içinde yapılan bu nişan töreni pek güzel bir şeydi. Fakat ne yazık ki, bu töreni takiben tatil aylarında hain arkadaşlarım, hemen nişanlılarına vefasızlık ederler, balmumu renkli, mavi gözlü isayrı, karşılarına ilk çıkan bir, hatta birkaç erkekle aldatırlardı.

Mektep açıldığı zaman, arkadaşlarım havullarının gizli bir köşesinde mektuplar, fotoğraflar, hatıra çiçekleri ve daha ne bileyim, neler neler getirirlerdi.

Bahçede ikişer, üçer kol kola dolaştıkları zaman neler konuştuklarını bilirdim. Kızların en masum ve dindarlarına hediye edilen renkli ve yıldızlı peygamber ve melek resimlerinin altında saklanan fotoğrafların gençlere ait olduğunu anlamakta güçlük çekmezdim. Bahçenin bir köşesinde kızlardan birinin -etrafında uçuşan küçük böceklerin bile duyamayacağı bir sesle- arkadaşının kulağına fısıldadığı hikâyeyi gözümden kaçırmazdım.

Bu mevsimde kızlar ikişer, üçer kişilik grupsara ayrılır ve birbirlerine kene gibi yapışırlardı.

Ben hiçare, bahçede ve sınıfta tek başıma kalırdım. Arkadaşlarım bana karşı adeta bir esrar kumkuması kesilirlerdi. Onlar, serlerden ziyade benden çekinirlerdi. Nçin mi diyeceksiniz? Çünkü gevezeydim, sakallı dayının dediği gibi ağzımda bakla ıslanmazdı. Birinin mesela bir bahçe parmaklığı arasından bir komşu genciyle masum bir çiçek alışverişini duydum mu, bahçede adeta tellal çağırırdım. Fazla olarak da böyle şeylere karşı sen derece mutaassıptım.

Hiç unutmam, bir kış akşamı mütalaahane de derse çalışıyorduk. Misel isminde çalışkan bir kız, kalın kafalı bir arkadaşına Rema tarihini müzakere ettirmek için sörden müsaade alması, en arka sıraya çekilmişti.

Mütalaahanenin sessizliği içinde birdenbire bir hıçkırık duyuldu. Der başını kaldırdı:

32

Reşat Nuri Güntekin

- Ne o Misel, sen ağhyer musun? Nçin? dedi. Misel, elini gözyaşlarından sırsıklam kesilmiş yüzüne kapadı. Cevabı onun yerine ben verdim:

- Misel, Kartacalıların mağsubiyetine meraklandı, ona ağhyer, dedim.

Sınıfta bir kahkaha keptu.

Hasılı arkadaşlarımın beni aralarına almamakta hakları vardı. Fakat herkesten ayrı kalmak, koscoca bir kız olduğum halde zevzek bir çocuk muamelesi görmek pek de hoş bir şey değildi.

Yaş on beşe gidiyordu. Aşağı yukarı annelerimizin gelin oldukları, büyükannelerimizin "Aman evde kalıyoruz," diye telaşla Eyüp'teki Niyet Kuyusu'na koştukları yaş...

Boyum fazla uzamamıştı. Fakat hırçınlığıma rağmen vücudum gelişiyor, yüzümde acayip renkler, ışıklar yanıp sönmeye başlıyordu.

Sakallı dayı, ara sıra ellerimden tutup beni pencere kenarlarına çekerek yüzümü miyep gözlerine sokacakmış gibi yüzüne yaklaştırarak, "Kız bu ne cilt, bu ne renk böyle? Perkal barması mübarek! Ne solacak, ne eskiyecek!" diyordu.

Hadi canım, kız dediğin böyle mi olur? Topaç gibi bir vücut, fırça ile boyanmış bir yüz... Aynaya baktıkça benmarşe camekânında bebek seyrediyorum zanneder, dilimi çıkarıp gözlerimi şaşılatarak kendimle eğlenirdim.

*

Tatiller içinde en sevdiğim Paskalya yertusu idi. Bu iki haftayı geçirmek için Kozyatağı'na gittiğim zaman kirazlar yetiştmiş, büyük bahçenin caddeye bakan yüzünü baştan başa kapsayan kiraz ağaçları yemiştirlerse denanmış bulunurdu.

Kirazı çok severdim. Bu en hoş gün içinde serçe kuşları gibi hemen hemen yalnız kirazla geçinir, en yüksek dal tepelerinde kalmış sen kirazları bitirmeden mektebe dönmeydim.

HALKUSU 33

Birakşamüstü yine bir ağaç tepesinde kiraz yiyor, çekirdeklerini fiskeyle uzaklara savurarak eğleniyordum. Bunlardan biri yoldan geçen yaşlıca bir komşunun ta burnunun ucuna tesadüf etmesin mi?

Adamcağız neye uğradığını anlayamamıştı. Şaşkın şaşkın etrafına bakıyor, fakat başını ağaca kaldırmaya akıl edemiyordu.

Sesimi çıkarmasam, olduğum yerde kımıldamasam belki de münasebetsiz bir kuşun, tepesinden geçerken düşürdüğünü bir çekirdek sanarak çekilip gidecekti. Fakat sen derece korkmuş ve utanmış olmama rağmen, kendimi tutamadım, gülmeye başladım.

Adamcağız iri bir dalın üstüne ata biner gibi oturmuş, at gibi bir kızın arsız arsız güldüğünü görünce dayanamadı. Hiddetten kaşını, gözünü cynatarak:

- Bravo hanım kızım, dedi. Hiç yakıştıramadım, maşallah sizin gibi erişmiş, yetişmiş koskoca bir hanıma... O dakikada yer yarılrsa yerin girecektim. Bicare Per-kal hasması kimbilir ne renklere girmişti?

Ağaçtan düşmek tehlikesine rağmen, ellerimi mektep gömleğimin göğsü üzerine kavuşturdum, hafifçe boynumu büktüm.

- Beni affediniz beyefendi, dedim. Kaza vallahı... Daha doğrusu dikkatsizlik...

Bu masum yalvarma jesti mektepte sörler ve dindar talebelerin Meryem ve İsa karşısında dua ederken aldıkları bir jestti. Tesiri herhalde çok zaman tecrübe edilmişti. Asırlarca müddetle bu ilahi ana eğişu bile kandırmış olduğuna göre, bu ihtiyarcıyı da haydi haydi rikkate getirecekti.

Tahminimde aldanmamıştım. Komşu, bu riyakâr nedamete ve sesimdeki titreyişe aldanmış, yumuşadı; neyse bana güzelce bir şey söylemek lüzumunu hissederek:

- Böyle dikkatsizliklerin yetişmiş bir küçükhanıma zararı dokunabileceğini düşünmüyor musunuz? dedi. Galikuşu - F3

34

Reşat Nuri Güntekin

Maksadı gayet iyi anladığım halde, gözlerimi açarak:

- Niçin acaba efendim? dedim.

İşini güneşin yandan vuran ışıklarına siper ederek dikkatli dikkatli bana bakıyor, gülüyordu:

- Mesela sizi eğişuma almakta tereddüt edebilirim. Ben de güldüm.

- O cihetten sigortalıyım beyefendi; zaten uslu bir kız olsam da almazdınız.

- Nereden biliyorsunuz?

- Çünkü benim ağaca çıkmak, kiraz çekirdeği atmaktan çok daha büyük suçlarım vardır... Birkere zengin değilim... işittiğime göre zengin olmayan kıza pek iltifat eden olmazmış... Sonra güzelliğim de yok... Bana serarsanız bu, fukaralıktan daha büyük bir kusur...

Bu sözler, ihtiyar beyi pek eğlendirmişti.

- Siz çirkin misiniz kızım? dedi. Somurttum:

- Ne demezsiniz? dedim. Ben kendimi bilmez miyim? Kız dediğiniz böyle mi olur? Uzun boy, sarı saç, mavi yahut yeşil gözler lüzum...

Bu ihtiyar bey vaktiyle biraz yaramazmış galiba... Acayip bir bakış ve değışik bir sesle:

- Ah, zavallı çocuğum, dedi. Sen güzelliğinin ne olduğunu anlatacak, kendinin ne olduğunu fark edecek yaşıta mısın acaba? Her neyse... Sizin adınız ne bakayım?

- Galikuşu...

- Bu nasıl isim böyle?

- Pardon, beni mektepte böyle çağırırlar da... Asıl ismim Feride. Kendim gibi yuvarlak, zarafetsiz bir isim.

- Feride Hanım... Sizin adınız da kendiniz gibi güzel, emin olsun... Keşke eğişuma sizin gibisini bulsam...

Bilmem neden, bu kıbar tavırlı, tatlı sesli adamsa gevezelik etmek hoşuma gidiyordu:

HALKUSU 35

- Şu halde kendilerine de kiraz atabileceğim demek? dedim.

- Elbette... Elbette... Ona ne Şüpheli...

- Yalnız Şimdilik müsaade edin de size birkaç kiraz vereyim. Beni affettiğinizi ispat için bunları mutsaka almanız lüzum... iki dakika...

Bir sincap hafifliğiyle dallara tırmanmaya başladı, ihtiyar komşu, ellerini yüzüne kapatarak:

- Aman dallar çatırdıyor... Sebep olacağım... Düşeceksiniz Feride Hanım, diye bağılıyordu.

Ben bu telaşa aldırmiyor, söyleniyordum:

- Merak etmeyin... Düşmeye o kadar alışığım ki... Mesela yakın olsak şakağında bir yara izi görürdünüz.

Biriz ki; bütün eteki güzelliği tamamlar...

- Aman kızım... Düşeceksiniz...

- Bitti efendim, bitti... Yalnız, onları size nasıl vereceğim? Buldum efendim, ona da çare buldum...

Önülüğümün cebinden mendilimi çıkardım, kirazları içine doldurarak bir çıkın gibi bağıladım:

- Mendili hiç merak etmeyin... Henüz burnumu silme-dim... Gayet temizdir... Şimdi onu yere düşürmeden tutmanızı rica ederim... Bir... İki... Üç...

İhtiyar komşu, beklenmez bir çeviklikle kiraz mendilini yakalamıştı.

- Çok teşekkür ederim kızım, dedi. Yalnız ben şimdi mendilinizi nasıl iade edeceğim?

- Zıyanı yok... Size hediyem olsun!

- Nasıl olur?

- Niçin olmasın? Hem başka bir şey de var... Ben, birkaç güne kadar pansiyona deneceğim... Bizim mektepte bir âdet vardır... Kızlar tatil günlerinde genç erkeklerle kur yaparlar, sonra mektep açıldığı zaman bunları birbirlerine anlatırlar. Ben, daha böyle bir şey beceremediğim için yarılarında küçük

36

Reşat Nuri Güntekin

düşüyorum. Yüzüme karşı bir şey söylemeye cesaret edemiyorlar ama muhakkak benim ahmaklığımla eğleniyorlar... Busefer ben, bir şey kurdum... Mektebe gittiğim zaman mühim bir sırrım varmış gibi başımı önüme eğip düşünceğim, mahzun mahzun gülümseyeceğim. Onlar: "Çalılıkı, sende bir şey var!" diyecekler... Gevşek gevşek, "Hayır... Nem olacak?" diyeceğim... inanmayacaklar, beni sıkıştıracaklar... O vakit: "Peki, öyleyse... Ama kimseye söylemeyeceksiniz, yemin edeceksiniz!" diyeceğim ve bir yalan uyduracağım.

- Ne yalanı?

- Dizinle tanışmam bu yalanı kolaylaştırıyor... "Duvarın üzerinde sarışın, uzun boylu bir erkekle kur yaptık, birbirimize!" diyeceğim... Tabii, beyaz saçlı diyemem... Hem siz küçükken sarışınmısınız galiba...

Akdaşların huyunu bilirim, "Ne konuştunuz?" diye soracaklar... "Beni güzel bulduğumu söyledim," diye yemin edeceğim... Ben de mendil içinde kiraz verdim, demek tabii münasebet asmaz... Gül verdim diyeceğim... Fakat bu da olmadı... Gülü mendil içinde vermek âdet değildir... Hediyeye mendil verdim, derim olur biter...

Biraz evvel birbirimizle kavga etmemize bıçak sırtı kaldığı halde şimdi ihtiyar komşu ile gülüşüyor, ayrılırken birbirimize el sallıyorduk...

*

O senenin yazında bu ağaca çıkmak illeti yüzünden başıma bir şey daha geldi.

Birağustos mehtabı gecesi idi. Keşke bir alay misafir gelmişti. Bunlar arasında Neriman diye yirmi beşlik bir dul vardı ki, ara sıra keşke şereflendirmesi bir vaka olurdu.

Dünyada kendilerinden başka kimseyi beğenmeyen teyzelerimden alık hizmetçi kızlara kadar herkes bu kadına hayrandı.

Neriman'ın çok sevdiğini söyledikleri kocası bir sene

AKKUSU

37

evvel ölmüştü. Bunun için daima siyah giyerdi. Fakat hende öyle bir his vardı ki, siyah bu kadının sarışın

çehresine çok iyi gitmese; matem devam etmeyecek, elbiseler takımıyla çöplüğe atılacaktı. Neriman; kedi, köpek ekşar gibi hareketlerle beni de avlamaya çalışmıştı. Fakat nedense ben, ona ısınamamıştım. Aramız hayli şekerrenkti. Bana yaptığı avansları daima seğuk karşılıyordum. O seğukluk hâlâ devam etmesine rağmen, şimdi itirafetmeye mecburum ki, bu Neriman, haincesine güzeldi. Benim onda çekemediğim şey fazla kekethiydi. Yalnız, kadınlar arasında bulunduğu zaman şöyle böyle çekiliyordu. Fakat araya kazara bir erkek karışacak oldu mu yüzü değışiyor, sesi, kahkahaları, bakışları bambasğa oluyordu. Hasılı, benim mektepteki saman altından su yürüten arkadaşlarım daha fenlenmişti...

Kecanın sakırdısı açıldıkça bu kadının: "Benim için artık hayat bitti!" diye bir yalancı teessür resü oynayışı vardı ki, beni mahvederdi. O, böyle yaparken ben, fena halde içerler: "Karşına dişe dokunacak biri çıksın, görürüz!" diye söylenirdim.

Bizim kışkte Neriman'a akran sayılacak kimse yoktu. Lapacı Necmiye'yi insandan saymak tabii değru olamazdı. Teyzelerim saçları, başları ağarmış keskece kadınlardı. Ara sıra etkinin, berikinin ayağına ip takmaktan başğa konuşacak sakırdıları olamazdı. O halde, o halde?...

Ben, bu Neriman'ın kışke dadanmasındaki sebebi sezer gibi olmuşum. Galiba bizim budala kuzeni gözüne kestirmişti. Evlenmek için mi? Zannetmem. Otuzuna yaklaşmış bir dul kadının yirmi yaşındaki bir çocukla evlenmek istemesi, kepaşeliğın dik âlâsı... O, böyle bir kepaşelikten çekinmese bile, benim cadalez teyzelerimde, yavrularını öyle acemi çaylağa kaptıracak göz var mı?

38

Reşat Nuri Güntekin

O halde, o halde?

O haldesi var mı? Mesut dul, lüksüne, fantazisine uşaklık edecek yeni bir kısmet avsaymcağa kadar benim kuzenle dalga geçecek, gönül eğlendirecek...

Kâmrân'a budala dedim ama, kızgınlığımdan... Yüksek ne yere bakan, yürek yakan cinsinden sinsi bir sarı çıyandır. Neriman'la konuşurken güya bir şey belli etmemek istiyor ama, benim gözümünden kaçır mı? Çocuklarla beğuşurken, kendi kendime ip atarken, yahut yere yatarken, iskambıl falı açarken, gözlerim onlardaydı.

Kuzenim, neredeyse kadının ağzına girecek... Ara sıra hiçbir şeyin farkında değil gibi görünerek yanlarından geçerdim. Hemen seslerini kısarlar yahut sakırdıyı değıştirirlerdi. "Ne isterse yapsınlar, sana ne?" diyeceksiniz. "Bana ne olur mu?" Kâmrân, düşmanım da olsa kuzenim... İster miydım, neyin nesi olduğı belli olmayan bir kadın onun ahlâkım bozsun?

Ne anlatıyordum?... Evet, bir ağustos mehtabı gecesi idi. Onlar, kışkün önündeki verandada, lüzumsuz bir lüks lambası ışığında, kalabalık bir grup halinde konuşup gülüşüyorlardı.

Neriman'ın müzik notaları gibi hesaplı ve ahenkli kahkahaları sinirime dokunduğı için kendi kendime uzaklaşmış, bahçenin bir köşesinde ağaçların karanlığına dalmıştım.

Ta öbür uçta dallarından bir kısmını komşunun bahçesine sarkıtmış ihtiyar bir çınar vardı. Bıçarenin işe yarayacak bir yemişi olmasına rağmen, bahayanı halini severdim; bir sofa gibi üzerlerinde hiç korkusuz gezilen, iri, yayvan dallarına çıkıp delişir yahut otururdum.

O gece de öyle yaptım, hayli yüksekçe bir dalına çıkarak oturdum.

Biraz sonra kulağıma hafif bir ayak sesi, arkasından kısık bir kahkaha geldi.

Hemen gözlerimi açtım, kulağlarımı diktim... Ne görsem beğenirsiniz? Kuzenim, mesut dulla beraber bana değru geliyor...

ALKIŞ 39

Ohasına balık yaklaştığını gören bir balıkçı gibi baştan ayağa dikkat kesilmiştim. Oturduğum yerde bir gürültü yapacağım diye ödüm kopuyordu. Beş kerku!

Onlar, o kadar kendilerinden geçmişlerdi ki, oturduğum yerde davul çalsam galiba farkında olmayacaklardı. Neriman enden yürüyordu. Kuzenim bir Arap köle gibi dört, beş adım gerideydi.

Duvarların arasından geçip yollarına devam etmeye kudretleri olmadığı için bulunduğu ağacın altında oturdular.

Gelin yavrularım, gelin kuzularım... Sizi bana Allah gönderdi. Biraz sonra görüşürüz... Bu güzel mehtap gecesinden sizde unutulmaz bir hatıra bırakmaya elden geldiği kadar gayret ederiz.

Tam bu esnada ağustosböceği cırlamaya başlar mı? Cıldıracağım. Kuzenimin mesut dulla çektiği nutku

İstemiyorum... Elimden gelse: "Miskin, korkacak ne var? Burasarda kim olur?... Sesini çıkarsana!" diye bağıracam.

Bu nutuk arasından kulağıma yalnız: "Neriman, cicim, meseğim," diye birkaç kelime geldi. Zangır zangır titremeye başladım. Düşmesem bile gürültü edeceğim, yaprakları hışırdatacağım diye korkuyorum. Arada Neriman Hanım'ın da bir iki kelimesini yakalıyordum... "Rica ederim, Kâmrân Bey, rica ederim..." diyor. Nihayet, sesler kesildi. Neriman yavaş yavaş duvara yürüyor, komşunun bahçesinde karanlıkta başka bir şey varmış da görmek istiyormuş gibi ayaklarının ucuna basarak kalkıyordu.

Bu vaziyette tabii arkası, ne yapacağını bilemiyor gibi görünen Kâmrân'a dönüktü.

Kuzenimin birdenbire ena yürüdüğünü, ellerini kaldırdığını görüyorum... Yüreğim oynuyor, "Nihayet aklı başına geldi, bu fena kadına güzel bir tokat atacak!" diyorum. Kâmrân bunu yapsa ben de ağlayarak kendimi ağaçtan atacağım, onunla ölünceye kadar barışacağım. Fakat o canavar, bunu yapmadı. Dışkı kollarından, bembeyaz kız ellerinden umulmaz bir

40

Reşat Nuri Güntekin

kuvvetle onu evvela omuzlarından, sonra bileklerinden yakaladı. Kucak kucağa, seluk seluğa boğuşuyorlardı. Çınar yaprakları arasında kaçan ay ışıklarından saçlarının birbirine karıştığını görüyordum.

Ne rezalet! Yarabbi, ne rezalet! Bütün vücudum zangır zangır titriyordu. Biraz önce onlara güzel bir oyun oynamaya karar verdiğim halde şimdi beni sezmelerinden ödüm kopu-yordu. Sahici bir kuşla yer değiştiren bu dalların üstünden gökyüzüne kanatlanmayı, yukarıdaki ay illerinde kaybolup giderek bu dünyadaki insanların yüzlerini artık görmemeyi ne kadar istiyordum.

Dudaklarımı parmaklarımla sıkımdan rağmen, ağzımdan bir ses çıktı. Bu, galiba bir feryattı. Fakat aşağıdakiler tarafından duyulunca hemen bir kahkahaya döndü. Namussuzların o dakikada şaşkınlıklarını görmeliydiniz!

Biraz önce ay ışığı gibi ayaklarını yere dokundurmadan yürüyor hissini veren mesut dul şimdi ağaçlara çarparak, tepuklarını burkularak alabilirdiğine kaçıyordu.

Kuzenim de öyle yapmak istemiş ti. Fakat o hızla biraz gittikten sonra ne düşündüyse düşündü, süksüm püksüm geri döndü.

Ben yapacak başka şey bulamadığım için hâlâ gülmeye devam ediyordum. O, meşhur "karga ile tilki" masalındaki tilki gibi ağacın altında sinsi sinsi delaşmaya başladı.

Nihayet utanıp sıkılmayı bırakarak bana:

- Feride, çocuğum; azıcık aşağı iner misin? dedi. Ben, gülmeyi kestim; ciddi bir sesle:

- Ne münasebet? dedim.

- Hiç... Seninle konuşacağım var da...

- Benim sizinle konuşacak bir şeyim yok... Rahatımı bozmayınız...

- Feride, şakayı bırak!...

- Şaka mı? Ne münasebet?

ÇALKIŞU 41

- Ama sen de çok oluyorsun... Sen aşağı gelmek istemezsen ben yukarı çıkmayı bilirim.

Ölür müsün, öldürür müsün? Yürürken yelunda bir incecik su birikintisi gördüğü zaman telaş eden, atlamaya karar vermeden evvel üç, dört kere iskarpinlerine ve suya bakan, bir sandalyeye oturacağı zaman pantolonunu parmaklarının ucuyla dizkapaklarından tutup yukarı çeken nazlı ve nazenin kuzenimin ağaca çıkmak istemine gel de gülme.

Fakat o, bu gece sahidan canavar kesilmişti. Yakın dallardan birini tutarak ağacın gövdesine atlıyor, daha yukarılara çıkmaya hazırlanıyordu...

Bu gece ağacın üstünde onunla yüz yüze gelmek fikri nedense beni çıldırttı. Böyle bir şey olursa felaketti. Onun yeşil, yılan gözlerinin yakından baktığını görürsem, ağaç dalları arasında çarpışa çarpışa boğuşan iki yırtıcı kuşa döneceğiz. Gözlerini eyduktan sonra muhakkak aşağı atacağım. Ya onu, ya kendimi. Fakat nedense bu çılgınlığı göstermeyi doğru bulmuyordum.

Yerimden doğrularak sert bir emir verdim:

- Durunuz bakalım erada...

O, aldırmadı, hatta cevap vermedi. Çıktığı dalın üstünde doğrularak daha yukarılara bakmaya başladı.

- Durunuz, dedim. Netice fena olacak... Bıraksınız ki ben Çalkışu'yum. Ağaçlar benim mülkümdür. Oralara

hejden başkasının ayak basmasına tahammül edemem.

- Bune garip konuşma Feride?... Hakikaten bu ne garip konuşmaydı!... Taresiz, alaycı bir tavır aldım. Gelirse daha yukarısara ç\k-maya hazırlanarak:

- Biliyorsunuz ki, size hürmetim vardır, dedim. Sizi ağa' tan aşağı yuvarlamaya mecbur olursam pek üzölürüm. Biraz evvel şür okuyan sesiniz birdenbire değişerek "aman aman aman" diye bağırmaya başlarsa feci olur.

42

Reşat Nuri Güntekin

Onun sesini taklit ederek kahkahalarla gülüyordum.

- şimdi gör ürsünüz.

Kerku, onu cesur ve çevik yapmıştı. Tehdidime aldırmadan akımdaki dallara tırmanmaya devam ediyordu. Ağaçta adeta bir kovalamaca oyununa başladık. O yaklaştıkça ben yukarısara çıkıyordum. Fakat dallar gittikçe inceliyordu. Biraralık duvarın üstüne atlayıp kaçmayı düşündüm. Ancak, bunu yaparsam kaçamayıp, bir yerimi kırarak kuzenimin yerine benim haykırıp bağırma ihtimalim vardı.

Mamafih ne pahasına olursa olsun, bu gece birbirimize yaklaşmamalıydık. Politikayı değiştirerek serdum:

- Benimle konuşm ayı niçin bu kadar istediğinizi anlayabilir miyim acaba?

Benim bu sözlerim karşısında o da değişti, ciddi bir tavır alarak durdu:

de..

ı

- Seninle şakalaşıyoruz ama, mesele çok mühim, Feri-. Kerkuyorum senden...

- Öyle mi? Neyimden korkuyorsunuz acaba?

- Bir gevezelik etmeden...

- O, her gün yaptığım şey değil mi?

- Bu gecekinin her zamankilere benzememesinden...

- Bugecede ne fevkalâdesik var ki?... Kâmrân çok yorulmuş, üzölümüştü. Artık pantolonunu fulan düşünmeyerek dallardan birine oturdu; hâlâ şakaya devam ediyor görölmekle beraber, ağlayacak haldeydi.

/Ben, ona acıdığım için değil, fakat ne olursa olsun artık onunla konuşmaya tahammülüm kalmadığı için, bir an önce kendimi kurtarmak için:

/ - Merak etme, dedim. Kerkulacak bir şey olmadığına /min olabilirsin... Hemen misafirinin yanına dön... Hırp olur. Söz mü, Feride?... Yemin mi?...

- Söz, yemin... Ne istersen...

- inanayım mı?

AKU 43

- Zannederim ki, inanman lüzüm... Artık eskisi kadar çocuk değilim...

- Feride...

- Hem ne biliyorum ki, ne söylememden korkuyorsun? Ben, kendi kendime oturuyordum ağacımda. . .

- Bilmem, fakat inanmak gelmiyor içimden...

- Sana büyüdüğümü, hemen hemen bir genç kız olduğumu söyleyişimde elbet bir maksat var... Hadi sevgili kuzenim... Fazla üzölmeysin... Bazı şeyler vardır ki, çocuk görür... Fakat artık büyümeye başlamış bir genç kız hiç fark edemez... Hadi gönlün rahat etsin...

Kâmrân'ın korkusu yavaş yavaş hayrete dönüşüyor gibiydi. Beni mutsaka görmek ister gibi ısrarla başını kaldırarak:

- Ne kadar başka türlü konuşuyorsun Feride. . . dedi. Söz uzarsa içinden çıkamayacaktık. Yalancı bir hiddetle bağırdım:

- Yetiş artık... Uzatırsan sözümü geri alacağım... Kendin düşün...

Bu tehdit, onu korkuttu. Kës kës ağaçtan indi, Neriman'ın gittiği tarafa gitmekten utanıyormuş gibi, bahçenin aşağı tarafına yürümeye başladı.

Mesut dul, o geceden sonra kështe görünmez oldu. Kâm-rân'a gelince, onun da uzun zaman benden korktuğunu hissettim.

İstanbul'a her inişinde bana hediyeler getiriyordu. Resimli bir Japon şemsiyesi, ipek mendiller, ipek çoraplar, yürek biçiminde bir tuvalet aynası, şık bir el çantası...

Bir hoyrat çocuktan ziyade yetişmiş bir genç kıza yakışacak bu şeylerin bana verilmesindeki mana neydi?

Çalkuşu'nun gözünü boyamak, gagasını kapatarak gevezelik etmesine mani olmaktan başka ne olabilirdi?

44

Reşat Nuri Güntekin

Başkası tarafından hatırlanmaktaki zevki anlayacak yaşa gelmiştin. Sonra, güzel şeyler hoşuma gidiyordu.

Fakat nedense bu hediyelere ehemmiyet verdiğimi ne Kâmrân'a ne de başkasına göstermek istiyordum. Üzeri sazdan keşkler, çekik gözlü Japon kızlarıyla süslenmiş şemsiyemi yere, tozların içine düşürdüğüm zaman almıyor, teyzelerimden:

- Feride, sana verilen hediyelerin kıymetini böyle mi bilirsin? diye azar iştiriyordum.

Parmaklarımı parlak ve yumuşak derisine sürerken adeta hürmet duyduğum çantama; bir gün elimdeki sulu yemişleri delduracak gibi bir jest yaparak ensarı çığlık çığlığa bağırtmış-tım.

Biraz gözümü açabilsem, Kâmrân'ın bu korkusundan ben daha ne istifadeler eder, ufak tefek şantajlarla onu daha neler neler almaya mecbur edebilirdim.

Fakat ben, bir yandan o kadar sevdiğim bu eşyaları bile yırtıp kırmak, sonra ayaklarımın altına alarak ağlaya ağlaya ezmek istiyordum.

Kuzenime olan küskünlüğüm, nefretim bir türlü geçmek bilmiyordu.

Başka yazlar mektebin açılacağı günlerin yaklaştığını gördükçe başım ağrır, gözlerim kararır. Halbuki, o sene evden, bu insanlardan uzaklaşacağım günü ipse çektim.

*

Mektebin ilk haftalarında bir pazar günüydü. Dörsler bizi Kâğıthane tarafına gezmeye götürmüşlerdi.

Dörsler, sekakta gezmeyi pek sevmezlerdi ama nedense o akşam karanlığa kalmıştık.

Ben, taburun en arkasında yürüyordum. Bilmem nasıl oldu? Biraralık farkına varmadan arkadaşlarımla aramdaki mesafeyi dehşetli surette açılmış buldum. Beni her zamanki âde-

ÇALKUŞU 45

tim üzerine en önde gidiyor zannetmiş olacaktı ki hiçbir taraftan bir ses çıkmıyordu. Derken yanımda bir gölge belirdi. Baktım, Misel...

- Sen misin Çalkuşu? dedi. Nâçin böyle kendi kendine, yavaş yürüyorsun?

Sağ ayağımın bileğine sarılı mendili gösterdim:

- Biraz evvel oynarken düştüğümün, ayağımı yaraladığının farkında değilsin galiba... dedim. Misel, fena kız değildi. Hafime acıdı.

- ister misin sana yardım edeyim? dedi.

- Herhalde beni arkana almayı teklif edecek değilsin...

- Tabii hayır... Buna imkân yok... Fakat koluna girebilirim, değil mi? Öyle değil... Kolumu omzuma at...

Daha kuvvetli... Ben de seni belinden tutayım... Yüçük biraz hafifler... Nasıl, yürürken daha az acı hissetmiyor musun?

Dediğini yapmıştım. Hakikaten iyi oluyordu.

- Mersi Misel, dedim. Sen çok iyi bir kızsın... Biraz yürüdükten sonra Misel:

- Biliyor musun Feride, dedi. Bupozda yürüdüğümüzü gören arkadaşlar ne zannedecekler?

- Ne zannedecekler?

- Feride de âşık olmuş... Misel'e derdini anlatıyor, diyecekler. ..

Birden durdum:

- Doğru mu söylüyorsun? dedim.

- Elbette...

- O halde hemen kolumdan çık.

Bu emri verirken bir kumandan gibi serttim.

Misel, beni tutmakta devam ederek:

- Koca budala, dedi. Nasıl buna ihtimal veriyorsun?

- Budala mı? Nâçin?

- Herkes senin ne olduğunu bilmez mi?

- Ne demek istiyorsun?

- Hiç... San ki senin böyle bir maceran samayacağı... Kimse ile kur yapmana ihtimal olmadığımı...
- Niçin?... Beni çirkin mi buluyorsun?
- Hayır... Çirkin değil... Belki hatta güzel... Fakat ıslah kabul etmez surette saf, aptal...
- Benim için böyle mi düşünüyorsun?
- Ben değil herkes böyle düşünüyor... Sevgi içinde Çalikuşu bir hakiki gourde'dur, diyorlar.
- Türkçesini pek iyi bilmiyordum ama, gourde Fransızcada asma kabığı, sukabağı, baskabağı gibi bir manaya gelirdi. Hangisi olursa olsun fena şey... Zaten kısa boyum, kalınca vücudumla bu kabaklardan birine de pek benzemez dedim... Şu halde Çalikuşu'ndan sonra bana bir de gourde diye isim takılır-sa, dehşet... Ne yapıp edip bu haysiyet kırıcı tehlikenin önüne geçmek lâzım.
- Yine ondan öğrendiğim bir jestle başımı Misel'in omzuna koydum, manası bir yan bakışla hazin hazin gülümsedim:
- Siz öyle zannededurun.
- Ne söylüyorsun, Feride?
- Misel, durmuş hayretle bana bakıyordu. Ben, boynumu çarpıtarak tasdik ettim:
- Maalesef böyle, dedim ve yalanımı bir kat daha yutulur bir rengine sokmak için de iç çektim...
- Misel bu defa hayretinden bir istavrez çıkardı:
- Güzel... Çok güzel, Feride... Yazık ki bir türlü inanamıyorum...
- Zavalı Misel, böyle sevmeye çılgını bir kızdı ki, bunu başkasında sezmek bile ona zevk veriyordu. Fakat, dediği gibi ne çare ki inanmaya ve açıktan açığa sevinmeye cesaret edemiyordu.
- Bir münasebetsizliktir yapmışım. Artık arkasını getirmek namus borcu oluyordu:
- Evet Misel, dedim. Ben de seviyorum.

ÇALKIŞU 47

- Yalnız sevmek mi Çalikuşu?
- Şüphesiz, karşılığı da var: Grande gourde.
- Biraz evvel onun bana söylediği gourde kelimesini ben bir de başına "keccaman" sıfatını takarak ona iade ettiğim halde: "Densin; o senin adıdır!" demek bile aklına gelmiyordu.
- Demek ki yalana başlar başlamaz ona kendimi tanıtmaya muvaffak olmuşum, ne saadet!
- Misel, şimdi beni daha büyük bir muhabbetle kollarında tutuyordu:
- Anlat Feride... Anlat, nasıl oldu? Demek sen de ha? Nasıl, sevmek güzel şey, değil mi?
- Elbette güzel...
- Kim bu?... Çok mu güzel sevdiğin genç?
- Çok güzel!
- Nerede gördün? Nasıl tanıdın?
- Haydi, artık ısrarı bırak.
- İsrarı bırakmaya can atıyordum. Fakat ne uydurup söyleyeceğini bilemiyordum. Sevecek bir hakiki insan bulanlara şaşmak lâzım... Çünkü onun bir hayalini bile bulmak o kadar güç, o kadar güç ki...
- Haydi Feride... Bekleme... Yeksa benimle şaka ettin, diyeceğim.
- Birdenbire telaşlandım. Şaka mı, Allah esirgesin... Ben asma yahut sukabağı ha... Öyle bir aşk hikâyesi uydurayım ki sen de şaş...
- Mişle sevdiğim diye prezante etmek için aklıma kim gelse beğenirsiniz? Kamran!...
- Kuzenimle birbirimize kur yapıyoruz...
- Geçen sene mektebin parçir'mda gördüğüm sarışın kuzen mi?
- Ta kendisi...
- Ah, ne güzel!

söylemiyordu. Fakat bakışlarından, gülüşlerinden ne demek istediklerini anlıyordum. Bu, bana garip bir

gurur veriyordu. Bir zaman gevezeliği, yaramazlığı bırakmaya mecbur oldum. Bu vaziyette bir insanın bebek gibi atlaması, sıçraması, yaramazlık etmesi sık bir şey olamazdı. Mamefih, huy canın altındadır, derler. Akşamüstleri sen teneffüste Mîsel'in koluna asılarak ena yavaş yavaş yeni masallar uydurmakta devam ederken, ara sıra da yine şeytana uyuyordum.

Yine bir kır gezintisi dönüşüydü.

O gün nedense bizimle gelmemiş olan Mîsel, beni kapıda karşıladı, elimden tutarak koş a koş a bahçenin bir köşesine götürdü:

- Sana havadisim var, dedi. Hem sevineceksin, hem üzüleceksin... _ıj??

- Bugün senin sânsı n kuzen mektebe geldi...

- Şüphesiz senin için... Keşke sen de benimle kalsaydın.

inanmıyordum. Bir büyük sebep yokken Kâmrân, beni aramaya gelmiş olsun! Mîsel herhalde yanlış görmüş olacaktı.

Mamefih, bu şüpheyi kendisine söylemedim. Yalancılıktan inanmış gibi görünerek:

- Bir genç erkeğin kur yaptığı kız görmeye gelmesinden daha tabii ne olur? dedim.

- Bulunmadığına üzüldün, değil mi?

- Zannedirim. Mîsel yanağı mı okşadı.

- Bununla beraber o yine gelir, dedi. Mademki seviyor...

- Ona ne şüphesiz?

FAKİTİSİ 51

O akşam, yemekten sonra Der Matild beni çağırды, bir sırma tel ile birbirine bağlanmış iki resimli Şeker kutusu uzatarak:

- Bunları sana kuzenin getirdi, dedi.

Der Matild, hiç hoşlanmadığım bir tipti. Fakat kutuları bana uzatırken boynuna sarılıp yanaklarını öpmek için kendimi zor tuttum.

Demek Mîsel yanlış görmemişti. Mektebe gelen kuzenim- di. Arkadaşlarım arasında masalımın doğru olduğundan şüphesiz eden varsa bu kutuyu görünce onlar da fikirlerini değiştirmeye mecbur olacaktı. Ne güzel!

Kutularımın biri renk renk fondanlar, biri yaldızlı kağıtlara sarılmış şokolalarla doluydu. Üç, beş ay evvel olsa onları en yakın arkadaşlarımdan bile ne ihtimamla gizlerdim. Fakat o gece mütalaa saatinde kutularım elden ele sınıfı dolaşıyor, bütün çocuklar, insaflarının derecesine göre, içinden birer, ikişer, üçer alıyorlardı.

Bazıları uzaktan bana manalı işaretler yapıyorlardı. Ben, utanmış gibi yaparak başımı öte tarafa çeviriyor, gülüyordum. Ne güzel!

Mîsel maalesef, yaldızlı dipleri görünmeye başlamış olan kutularımı tekrar bana teslim ettiği zaman:

- Bu kutular adeta nişan Şekeri kutusu Feride, diye fısıldadı.

Masalım bana biraz pahalıya mal olmuştu, ama ne yaparsınız?...

Üç gün sonraydı, imtihan için beyaz bir cografya haritası hazırlıyordum. Boya işleri bana hiç gelmezdi. Biraz savruk olduğum için ikide birde renkleri birbirine karıştırıyor, ellerimi ve dudaklarımı boyuyordum.

O gün de ben, yine bu halde uğraşırken kapıcının kızı sınıfa girdi; beni görmek için gelen kuzenimin per/c/r'da beklediğini haber verdi. Ne yapacağımı bilemiyor gibi etrafıma ve kür-

52

Reşat Nuri Güntekin

süde eturan muallim söre şaşkın şaşkın baktığını hatırlıyorum.

O:

- Haydi Feride, dedi. Haritalarını olduğu gibi bırak... Misafirini gör...

Haritaları olduğu gibi bırakayım, âlâ ... Fakat misafiri hangi suratla görmeye gideyim?...

Yanımdaki arkadaşım, ensüğünün cebinden minimini bir ayna çıkarmış, benimle eşlenir gibi önüme koymuştu.

Yüzümün, hele ağzımın hali felaketti. Yazı yazarken kalemi ağzıma soktuğum gibi, şimdi de fırçayı ağzıma sokmuştum. Dudaklarım yel yel sarı, kırmızı, mor boyalarla boyanmıştı. Bunları ne mendille, ne de su veya sabunla çıkarmama imkân olmadığımı, hatta uğraşsam bütünü sıraştıracığımı biliyordum.

Kâmrân'ın ehemmiyeti yok tabii, onun karşısına hangi çehreyle çıkmayı canım isterse öyle yaparım...

Fakat gelenin kim olduğunu öğrenerek kıs kıs gülen arkadaşlarıma karşı ben, kur yapılan, hatta nişanlanmaya hazırlanan bir kız vaziyetin-deydim. Hay Allah cezasını versin!

Koridor'dan çıkarken gözüme ilişen bir ayna, sıkıntımı büsbütün artırdı. O kadar ki, parsetr'm önü boş olsaydı belki de içeri girmeyecektim. Fakat ne çare ki, ortada bu hareketime mana verecek yabancılar dolaşıyordu.

Ne yapalım, artık olan olmuştu. Kapıyı hızla açarak fırtına gibi içeri atıldım. Kâmrân pencerenin yanında ayakta duruyordu. Doğruca yanına gitsem, ne bileyim, mesela birbirimizin elini tutmamız lâzım gelecekti; kuzenimin kadın eli gibi temiz ve süslü ellerini ıslak ellerimin boyasıyla herbat edecektim.

Gözüme masanın üstünde yine sırma tellerle birbirine bağlı paketler ilişti. Bunların bana ait olduğunu anladım. Artık işi gücünü getirmekten, ellerimin, dudaklarımın boyalarını bir çocuk deliliği perdesi altında saklamaktan başka çare yok-

ÇALKALISI 53

tu. Siyah ensüğümün eteklerini tutarak kutuların önünde muhteşem ve uzun bir reverans yaptım.' Bu esnada parmaklarımı biraz da eteklerime silmek ihtiyacını ihmal etmedim. Sonra, kutulara elimle birkaç sıkı epücük göndererek bir parça da dudağımın boyalarını hafiflettim.

Kâmrân gülererek yanıma yaklaştı. Biraz da ena iltifat etmek lâzım geliyordu:

- Bunlar ne büyük iltifatlar, Kâmrân Beyefendi, dedim. Gerçi şekelolar, fondanlar biraz kışcımızın hakkı ama, ne de olsa insan mahcup oluyor... Evvelki günkü kutuda bir nevi fondan vardı, inşallah onlara yeni kutularda da tesadüf etmek mümkün olur... Fakat hakikaten tarifine imkân yok... insan, onları ağzında eritirken yüreği de beraber eriyor.

Kâmrân:

- Bu sefer zannederim daha kıymetli bir şey bulacaksın, Feride, dedi.

Yalancı bir telaş ve sabırsızlıkla onun gösterdiği kutuyu açtım, içinden iki yaldızlı kitap çıktı. Bunlar Neel yertularında küçük çocuklara hediye edilen resimli bebek masalları kabîlinden şeylerdi. Kuzenim, herhalde anladığı bir sebeple benimle eşlenmiş olacaktı. Sırf bunun için buraya kadar zahmet ettiyse ayıp doğrusu... Ona küçük bir ders vermek sırası gelmiş miydi acaba? Bilmiyorum, fakat kendimi tutamadım. Boyalı dudaklarıma uymayacak bir ciddiyetle:

- Hediyelerin her türü için teşekkür etmek lâzım, dedim. Fakat müsaade ederseniz küçük bir römerk yapayım... Birkaç sene evvel siz de bir çocuktunuz. O vakit haliniz ve ağırbaşlılığımızla büyük insanlara benzerdiniz gerçi, ama ne de olsa, bir çocuktunuz değil mi? Diz maşallah seneden seneye büyüyor, resimli roman kahramanlarına benzer bir genç oluyorsunuz da ben daima yerimde sayıyorum?

Kâmrân, hayretle gözlerini açtı:

- Pardon Feride, dedi. Anlamadım.

54

Reşat Nuri Güntekin

- Anlaşılmayacak bir şey yok. Yani siz büyüyörsünüz da ben neden Bibliothèque'ye masallarını okuyacak bir bebek kahyerum ve bir türlü kaline göre en beş yaşına girmiş bir kız muamelesine layık görülüyorum?

Kâmrân, şaşkın şaşkın, yüzüme bakmakta devam ediyordu:

- Yine anladım, Feride!

Bu anlayışsızlığa hayret eder gibi bir jest yaptım, dudaklarımı büzdüm. Fakat doğrusu aranırsa ne demek istediğimi ben de anlamamıştım. Yaptığıma pişman oluyor, bir kaçamak arıyordum.

Bu defa sinirli bir hareketle ikinci kutunun başını kepardım, içinde yine fondanlar vardı.

Kâmrân, hemen hemen resmi bir tavırla hafifçe eğildi:

- Artık size ermiş, yetmişmiş bir genç kız muamelesi etmek lâzım geldiğini ağzınızdan işitmek beni pek bahtiyar etti Feride, dedi. Kitaplar için sizden af dilemeye lüzum görmeyeceğim. Çünkü fondanlar ispat etmiştir ki, kitaplar zaten bir şakadan başka bir şey değildir. Maksat size kitap getirmek olsaydı belki o demin bahsettiğiniz romanlardan da seçebilirdim.

Kâmrân'ın bu tavrı, bu sözleri muhakkak alaydı. Fakat öyle de olsa, onun karşında bu sesle, bu kelimelerle konuşması hoşuma gidiyordu.

Cevap Vermeye mecbur olmamak için ellerimi bir dua vaziyetinde birbirine kavuşturarak dalgın bir hayranlık resü oynuyordum. O, sözünü bitirince yüzüne baktım; gözlerime düşen saçları bir baş işaretiyse silkeleyerek:

- Ne söyledığınızı dinlemediğim, efendim, fondanlar o kadar güzel ki... Mamafih, bunları görünce barıştık.

Mesele yok. Çok merci, Kâmrân.

Dinlenilmediğini zannetmesine onun galiba canı sıkılmıştır. Mâmafih, o da nedense bunu bana sezdirmemek istedi; içini çekerek yalancı bir semurtkanlıkla:

55

FAKİH

- Ne yapalım, mademki çocuk hediyeleri makbule geçmiyor artık, bundan sonra büyük insanlara mahsus ciddi Şeylerle hatırlanırız, dedi.

Ben, Şimdi yalnız fondanlarımıyla meşgul görünüyordum. Bir mücevher muhafazası seyreder gibi sevinçle kutuya bakıyor, içinden çıkardığım Şekerleri, bir resimli gazetenin üstüne sıralıyordum. Aynı zamanda da saçmasapan Şeyler söylüyordum:

- Bunları yemek de bir sanattır, Kâmrân. Hem bu sanatı, âcizane ben keşfettim. Bak, mesele sen şu sarıyı kırmızıdan evvel yemekte bir zarar görmezsin, değil mi? Halbuki ne yazık? Çünkü kırmızı; hem fazla tatlıdır, hem biraz nanelidir. Onu evvela yersem sanırım o nazik lezzetine, o Şairane kokusuna yazık olur. Ah, canım Şekerler...

Bir tanesini alarak dudaklarıma götürdüm. Kaşyavrusunu sever gibi okşuyor, onunla adeta konuşuyordum.

Kuzenim elini uzattı.

- Onu bana versene, Feride, dedi. Tuhaf bir nazarla yüzüne baktım:

- Ne demek?

- Alıyordum.

- Kutuyu yanında açtığımıza galiba fena ettik. Getirdiklerini kendin yemeye başlarsan işimiz var...

- Sadece onu ver!

Hakikaten bu ne demektir? İnsan, başkasının ağzına sürülmüş bir şeyden öğrenmemek için... Neler düşünüyorum!

Herhalde bir şaşkınlık ve dalgınlık saniyesi geçirmiş olacağım ki, kuzenim birdenbire elini uzattı, fondanı parmaklarımdan kapmak istedi. Fakat ben daha atik davrandım. Şekeri kaçırdım ve ona dilimi çıkardım:

- Dizin böyle el çabukluğu hünerleriniz yoktu ama nasıl oldu, diye alay ettim.

- Bakın, ben size bu kadar güzel fondanın nasıl yeneceğini tarif edeyim de ondan sonra kapı...

56

Reşat Nuri Güntekin

Başımı biraz arkaya atarak tekrar dilimi çıkardım, fondanı üzerine koydum. Şeker, yavaş yavaş eridikçe başımı iki tarafa sallıyor, dilim serbest olmadığımı için el hareketleriyle ona fondanın lezzetindeki fevkalâdeliği anlatıyordum.

Kuzenim o kadar tuhaf bir şaşkınlıkla bakıyordu ki, kendimi tutamadım, gülmeye başladım.

Önra, tekrar ciddileştirdi, kutuyu uzatarak:

- Şimdi artık öğreneneğinizi öğrenmiş sayılacağınız için bir tane ikram edebilirim.

Kâmrân, yarı şaka bir hiddetle kutuyu itti:

- İstemem, dedi. Hepsini senin olsun.

Aramızda aşağı yukarı konuşulacak bir şey kalmamıştır. Terbiye icabı evdekilerden haber verdikten ve onlara komplimanlarımla gönderdikten sonra kutularımla keştuğumun altına sıkıştırarak çıkmaya hazırlanıyordum.

Birdenbire parloir'in yanındaki odadan hafif bir gürültü oldu. Kedi gibi kulak kabartarak dinledim.

Mektep sevhâlarına ve haritalarına mahsus olan bu odanın biraz evvel kapısı açılmıştır. Önce sevhâlardan birinin yere düşmesine benzer bir ses işitmiştim. Şimdi de arkadaki camlı kapının arkasında fare tıkırtısından farkı olmayan bir gürültü ve hareket hissediyordum.

Kuzenime belli etmeden bu kapıya şöyle bir bakınca ne göreyim? Buzlu camın arkasında kocaman bir baş gölgesi... Derhal işi çakmıştım. Mışıl'dı. Bir haritaya ihtiyaç olduğunu söyleyerek aptal soru kandırmış, parloir'in yanındaki odadan bizi gözletlemeye gelmişti.

Gölge kaybolmuştu. Fakat camın altındaki anahtar deliğinden bu kızın bizi gözletlediğine hiç şüphem yoktu. Ne yapacaktım? Birbirine kur yapan iki insan sıfatıyla, o bizden mutlaka fevkalâde bir Şeyler bekliyordu. Benim, kuzenime "Haydi, Allah yolunu açık etsin, evdekilere selam" diyerek aptal aptal kapıdan çıktığımı görünce her şeyi anlayacak, koridorla başı-

mi kollarının arasında sıkıştırıp saçlarını karıştırarak "Bana masal okudun, ha!" diye gülecekti. Bu korku, bana o saniyede bir hınzırılık düşündürdü. Doğru bir şey değil ama, mademki bir rel cynamaya başlamıştık, sonuna kadar devam edecekti.

Misel, mektep arkadaşlarının çoğu gibi Türkçe bilmezdi. Şu halde söyleyeceğimiz lakırdıların ehemmiyeti yoktu. Elverir ki, ses ve jestler sevişen iki insanın jestlerine benzesin... Kâm-ran'a:

- Ak kalsın unutuyordum, dedim. Sütmenin torunu kışkte mi?

Sütmenin torunu senelerde beri kışkte büyüyen bir eksüzdü.

Kâmran, sualime Şaşırır gibi İdu:

- Elbette kışkte... dedi. Nereye gitmesini isterdin?

- Tabii... Biliyorum... Yalnız... Ne bileyim işte? Ben bu çocuğu o kadar seviyorum ki... Kuzenim gülümsedi:

- Bu da nereden çıktı, dedi. Yüzüne bile baktığın yoktu biçarenin...

Garip bir hareketle:

- Yüzüne bakmamak ne ispat eder, rica ederim, dedim. Sevmediğimi mi? Ne delilik!... Bilâkis ben, bu çocuğu o kadar çok seviyorum ki...

Bu seviyorum kelimesini, La Dam O Kamelya rolü oynayan bir aktris jestiyle boynumu bükerek ellerimi göğsümün üstünde kavuşturarak tekrar ediyor, yan gözle de kapıya bakıyordum.

Misel, altı kelime Türkçe biliyorsa, bunların üçü mutlaka "sevmek, sevgi, sevdâ" gibi şeyler olacaktı.

Mamafih, tahminimde yanlışmış olsam da herhalde bir diksiyonere bakabilir, yahut da "seviyorum ki" kelimesinin ne deşetli bir manası İduğunu herhangi bir Türkçe bilenden öğrenebilirdi. Yalnız

Kendimi tutamayarak birdenbire bir baskın yaptım:

- Adı nedir? Ne iş yapar? Evinin adresi ne? dedim.

Kuzenim Şaşaladı; o kadar Şaşaladı ki, bir uydurma isim ve adresi bile düşünemedi. Renkten renge girerek ve gülererek:

- Ne yapacaksın? Niçin bu merak? gibi kelimelerle beni atlatmaya uğraştı.

Ortada ehemmiyetli bir mesele varmış gibi:

- Ben, hafta başında teyzeme serarım, dediğim zaman ise daha fazla kızardı.

- Sakın ha! Anneme ondan bahsetme... Görüşmemi istemez de, diye yalvarmaya başladı.

Hiddetle ayağa kalktım, zorla tutmaya çalıştığım ellerimi cebime saklayarak:

- Ne baba dostlarınızla, ne kendi dostlarınızla meşgul İduğumu zannediyorsanız yanıyorsunuz.

Münasebetsizliğimden öyle bir lakırdı ortaya atıverdim işte, diye dışarı çıktım.

O gündün sonra Kâmran ne zaman mektebe gelsiyse bahane uydurdum, yanına çıkmadım. Getirmekte devam ettiği kutuları sınıfta, yahut bahçede yurttarak açıyor, içindekilerini bir tanesine el sürmeden çocuklara yağıma ettiriyordum.

Hakikat meydana daydı. Mesut dul mutlaka bu taraflarda bir yerde oturuyordu. O gecedün sonra mutlaka anlaşılmışlardı. Kuzenim ikide birde onun evine gidiyor, o arada bana da uğruyordu.

istedikleri ahlâksızlığı yapsınlar... Bana ne? Fakat beni arada oyuncak etmeleri fena halde gücüm gidiyordu. Bu aklıma geldikçe vücuduma ateş basıyor, hiddetten ağlamamak için dişlerimle dudaklarımı kanatıyordum.

Neriman'ın nerede oturduğunu evden sorup öğrenmek işten bile değildi. Fakat bu kadının adını ağzıma almak, bana tahammül edilemeyecek bir şey gibi görünüyordu.

Eve çıktığım bir tatil günüydü. Bir misafir, Necmiye'ye:

- İki gün evvel Neriman'dan bir mektup aldım, dedi. Çok mesutmuş...

Küçük bir fino köpeğini havuzda yıkamak için dışarı çıkıyordum. Bu sözleri işitince kapının yanında durdum, yere çömelerek köpeği yavaşça kucağımdan indirdim.

Mesut dul için bir şey sera mazdım, fakat kulağıma da yasak yoktu ya...

Misafir, devam ediyordu:

- Neriman kocasından çok memnun görünüyor, bu sefer mesut İsun zavallı...

Necmiye, bir hamam kubbesi ahmaklığıyla:

- Ya, ya! Bu sefer bari mesut olsun zavallı, diye misafirin kesimelerini aynen tekrar edip sakırdıyı kapatmaz mı? Artık çaresiz, iş başa düşmüştü; alaycı bir tavırla:

- Hanımefendi, tekrar evlendiler mi? dedim.

- Kim hanımefendi?

- Mektubunu aldığınız hanım. Neriman Hanım... Misafir yerine Necmiye cevap verdi:

- Ay, haberin yok mu? Çektan... Neriman, bir mühendisle evlendi... Beş, altı aydan beri kecasıyla beraber izmir'de...

"Bu sefer bari mesut olsa zavallı," duasını bu sefer de ben, üçüncü defa olarak tekrar ettim ve kepeği kucağıma kaparak dışarı fırladım. Fakat artık havuza gitmiyor, çitlerin, bağı kütüklerinin üstünden atlayarak koşuyor, bahçenin etrafını dört dönüyordum.

O yaz, bir seyahat yaptım. Uzak değil, Tekirdağ'a kadar. . Malum ya, hayatta Allah bana teyzeden bel bir şey vermemiştir. Bunlardan biri de Tekirdağ'dadır. Kocasını Aziz Eniştemiz senelerden beri oralarda mutasarrıftır... Müjgan isminde benden üç yaş büyük bir de kızları vardır. Akaba çocukları arasında galiba en ziyade onu severim.

Müjgan çirkindir, fakat bu, bana hiç batmaz. Aramızdaki fark üç yaştan ibaret olmasına rağmen, ben onu çocukken

62

Reşat Nuri Güntekin

nedenise daima kocaman bir insan gibi görmüşümdür. Şimdi farkın daha azalmış olmasına rağmen yine öyle görür ve onu "abla" diye çağırırım.

Müjgan Abla, benim taban tabana zıddımdır. Ben, ne kadar çılgın ve yaramazsam, o, o kadar ağırbaşlıdır. Fazla olarak da müstebittir. Her istediğini yaptıran, diyebilirim ki yalnız odur. Bazen nasihatlerine biraz semurtsam, arzularına karşı kafa tutsam bile neticede daima yelkenleri suya indirmek lazım gelir. Nîçin? Ne bileyim? İnsan, birini sevmek felaketine uğradı mı, esir gibi bir şey oluyor.

Müjgan, birkaç senede bir Ayşe Teyzem'le beraber İstanbul'a gelir ve birkaç hafta keşkte, yahut öteki teyzelerimde misafir kalırdı.

O yaz, Tekirdağ'dan bana, hemen hemen resmi bir davet geldi. Ayşe Teyzem, Besime Teyzem'e yazdığı bir mektupta, "Sizden ümidim yok," diyordu. "Fakat Feride'yi iki aydan aşağı: smamak üzere bu tatilde mutlaka bekliyoruz. Malum ya, biz de teyzesiyiz. Gelmezse eniştesi de, ben de, Müjgan da fena halde dansacağız."

Besime Teyzem'le Necmiye, Tekirdağ'ı dünyanın bir ucu gibi görüyorlar, uzak yıldızlara bakar gibi gözlerini bükerek: "Olacak şey mi? İmkân var mı?" diyorlardı.

- İzniniz olursa bunun imkânsız bir şey olmadığını ispat ile keş- i şeref edeceğim, dedim.

Akâdâşlar arasında yaz tatillerinde aileleriyle beraber seyahate çıkanlar ve dönüşte bize bel bel evünenler vardı. Demek mektep açıldığı zaman bana da aşağı yukarı böyle bir şey yapmak fırsatı çıkıyordu.

Bir sene evvelki şert masafına bu sene de bir seyahat hikâyesi ilave etmek hoş bir lüks olacaktı. Yalnız, benim iddiam, çantamı elime alarak, romanslarda okuduğum Amerikan kızları gibi, kendi kendime vapura binmekti. Fakat teyzelerim bu arzumu telaşlı çılgınlarla karşıladılar ve yanıma bir bekçi katma-

63

dan yola çıkmama razı olmadılar. Hatta böyle olduğu halde: "Karanlıkta güverteden denize sarkma... Kimse ile konuşma... Vapur merdivenlerinden deli gibi inme!" gibi ağır nasihatlerle haysiyetimi kırıyorlar. Şanki Tekirdağ'a işleyen pabuç büyüklüğündeki küstür vapurun bir transatlantik gibi seksen metre merdiveni varmış gibi...

iki senedir görmediğim Müjgan'ı büyümüş, konuşmaya cesaret edemeyecek kadar kerli ferli bir hanım olmuş buldum. Mâafih, yine çabucak anlaştık.

Ayşe Teyzem'le Müjgan'ın sürü sürü ahbapları vardı. Ben de onların arasına karıştım.

Her gün bir misafirlığe, keşke yahut bağı davet ediliyorduk.

Artık kocaman bir kız olduğumu, bir hafiflik yaparsam beni ayırlayacaklarını söyledikleri için hareketlerime sen derece dikkat ediyordum. Yabancı kadınlara kempliman yaparken, suallerine ciddi ve nazik cevaplar vermeye çalışırken, kendimi misafirlik cyunu cynayan bebeklere benzetiyordum. Mâafih, insan arasında

Katılmak biraz da gururumu ekşamiyor değıldi.

Bu misafirlikler beni eğısendirmekle beraber, yine de en çok sevdiğim zamanlar Müjgân'la yalnız kaldığım saatlerdi.

Eniştemin, evi denize bakan yüksek bir hayırın üstündeydi. Müjgân Abla, benim, bazı yerleri dik bir duvara benzeyen bu hayırdan sahile inmemi evvela tehlikeli bulmuş, beni men etmeye uğraşmıştı. Fakat senradan kendisi de buna alıştı. Saatlerce kumlarda yatıyor, suların üzerinden taş sektiriyor, sahil boyunca yürüyerek ta uzaklara gidiyorduk.

Deniz, bu mevsimde çok güzel ve sakın fakat neşesizdi. Bazen saatler geçer, üzerinde bir yelken, ince bir duman parçası görünmezdi. Hele akşamüstlerine değru sular, insanı hasta edecek kadar genişliyor ve yalnızlaşıyordu. Bereket versin ben, bu tehlikeyi daha evvelden hissediyor, sahildeki kayaları kahkahalarımıyla cın cın ettürüyordum.

64

Rüşat Nuri Güntekin

Bir gün Müjgân'la başımı almış, ta ilerideki bir burna değru yürümüştük. Maksadımız, bu burnu meydana getiren kayaların öte tarafından keza geçmekti, fakat aksi gibi, yel kapalıydı. Ayaklarımızı çıkararak suya girmekten başka çare yoktu. Ben kendi hesabıma bu mecburiyete sevindim bile. Fakat ermiş, yetişmiş bir küçükhanım olan Müjgân'ı ne yapacağız?

Ne söylersem iskarpinlerini ve çoraplarını çıkartmayacağımı bildiğim için ona bir teklifte bulundum:

- Gel, Müjgân Abla, seni arkama alayım... Öyle geçireyim, dedim.

Bazı olmadı:

- Deli çocuk, sen koskoca insanı nasıl kaldırırın? dedi. Zavalı Müjgân, yaşı gibi boyu da benden büyük olduğı için kendisini taşımaya gücüm yetmeyeceğini zannediyordu. Sinsi sinsi yanına yaklaşıarak:

- Bakalım, bir tecrübe edelim de, eursa ne âla dedim ve onu kalçalarından yakaladığım gibi havaya kaldırdım.

Müjgân bunu evvela sahiden birkaç adımlık bir tecrübe sanmıştı. Kendini kurtarmaya çalışarak:

- Delilik etme, bırak. Sen, beni nasıl taşırsın? diye gülüyordu. Fakat çıplak ayaklarımla suyun içinde yürüdüğümü görünce çıldıracak gibi oldu.

- Tüy gibi hafifsin abla, dedim. Tırpmacak eursan boyu boyumuza düşeriz, ikimize de yazık olur. Fakat rahat durursan ko rku yok.

Zavalı kız, sapsarı kesilmişti. Bir kelime söylerse muvazenenin bozulmasından korkuyor gibi ağzını, gözlerini kapıyor, elleriyle saçlarıma sarılıyordu.

Zavalı Müjgân, bir karışık suyun üstünde, bir uçurumdan geçiyormuş gibi gözlerini kapıyor, sırtında kıvıldamaya cesaret edemiyordu.

Bir de burnu dönünce ne görelim! Karaya çekilmiş bir sandalın yanında yiyecek yiyen üç balıkçı bize bakmıyor mu?

FAKİH

65

- Ettin mi edeceğini, Feride? diye fısıldadı, Şimdi ne yapacağız?

Ben güldüm:

- Bahkçılar adam yemezler ya, dedim.

Mamafih, vaziyetimiz hakikaten tuhaftı. Hele ben, dizka-paklarıma kadar çıplak bacaklarım, elimde çoraplarımla insan içine çıkacak halde değıldim.

Müjgân, incecik bacaklarıyla -süpürge önünden kaçan örümcek gibi- koşmaya hazırlanıyordu. Ben, bu korkuyu ayır buldum.

Suların o gün niçin kıyıdağı yolları kapadığını, hangi saatlerde denizin ne taraflarında balık tuttuklarını serdum. Sırf lakırdı olsun diye saçmasapan sualler.

Bahkçıların ikisi yirmişer yaşında, yahut biraz daha fazla iki genç, biri sakallı bir ihtiyardı.

Gençler, utangaç görünüyordı. Cevaplarını ihtiyar verdi. Fakat o da besbelli benim gibi lakırdı bulmakta

güçsük çektiği için kim olduğunu sordu.

Bir an durakladıktan sonra: "Ben Marika diye bir kızım; tüccar a mcama istanbul'dan misafir getirdim," dedim ve yürüdüm.

Müjgân beni kolumdan tutarak, sürükler gibi keştururken: "Allah cezanı versin. Niçin böyle yaptın?" diyordu.

- Ne bileyim, dedim... İstanbul'daki teyzeler, "Dihni sıkı tut. Saçmasapan kenuşma... Oraları dedikoducu yerlerdir," diye tekrar tekrar tembih ettiler bana. Bahkçılar, "Bu nasıl Müslüman kız böyle, sade başını değil hacaklarını da açıyor," demesinler diye.

Hasılı, kerkak Müjgân, bu hiçten şeyi adeta büyük bir mesele yaptı...

Çahkuşu - F.5

66

Reşat Nuri Güntekin

Akşamüstleri Müjgân'la kel kela gezerken genç bir süvari zabitanın etrafımızda dolaştığına dikkat etmiştim. Bu zabıt, sözde atına talimler yaptırıyordu. Fakat Allah'ın kırında başka gidilecek yer yokmuş gibi mütemadiyen bizim gezdiğimiz yolda gidip geliyor, yanımızdan geçerken bize bakıyordu; hem de o kadar garip bir alaka ile ki, neredeyse durup kenuşacak.

Bir gün o, yine atını oynatarak ve bizi duvar kenarındaki ağaçlar arkasına kaçırarak yanımızdan geçtikten sonra yavaşıya güldü, ek sürdüm ve:

- Anlayalım Müjgân Abba! dedim. Müjgân yüzüme baktı:

- Ne demek istiyorsun, Feride? dedi.

- Şunu demek istiyorum ki artık eskisi kadar çocuk değiliz abla... Zabıt Bey'le mükemmel kur yapıyorsunuz. Müjgân gülmeye başladı:

- Ben mi? Deli çocuk!

- Biraz akran muamelesi etmek tenezzülünde bulunmanızdan ne çıkar efendim?

- Zabitan benim için dolaştığını mı zannediyorsun?

- Onu zannetmemek için biraz aptal ismalı. Müjgân tekrar güldü. Fakat bu defaki gülüşte biraz ıstırap vardı. Sonra içini çekti:

- Yavrucuğum, ben öyle arkasından keşulacak bir kız değilim ki... O, senin için etrafımızda gidip geliyor...

- Ne söylüyorsun, abla! Gözlerim faltaşı gibi açılmıştı.

- Evet, senin için... Sen gelmeden evvel yine görürdüm. Fakat beni yolum kenarındaki şu ağaçlardan ayırt etmeden geçer giderdi ve bir daha dönmezdi...

O gece, yemekten sonra Müjgân'la evin önüne çıkmıştık. Kenuşmadan denize doğru yürüyorduk. .

Müjgân:

- Senin bir derdin var Feride, dedi. Hiç sesin çıkmıyor.

67

Çahkuşu

Biraz durakladıktan sonra cevap verdim:

- Gündüz söyledığın münasebetsiz lakırdıyı aklımdan çıkaramıyorum, mahzun oluyorum. Müjgân şaşındı:

- Ne dedim ben?

- "Ben arkasından keşulacak bir kız değilim ki," dedin. Müjgân, hafif bir kahkaha kepardı:

- Peki ama, bundan sana ne?

Ellerini tuttum, gözlerim dolu dolu, donuk bir sesle:

- Sen çirkin misin abla? dedim.

O yine güldü, benimle eğlenerek yanağıma bir fiske vurdu:

- Ne çirkin, ne güzel!... Ortayım diyeyim de kavgayı kısa keselim... Sana gelince, biliyor musun sen büyüdükçe dehşet bir şey oluyorsun!

Ellerimi Müjgân'ın omuzlarına koydum, onu öpecek gibi burnumu sürerek:

- Benim için de orta diyelim de mesele bitsin, dedim.

Bayırın kenarına gelmiştik. Yerden taş toplayarak denize atmaya başladım. Müjgân da bana uydu. Fakat zavallı, hem taş atmasını bilmiyordu, hem de kolları kuvvetsizdi.

Benimkilerin her zaman havada kaybolduktan sonra uzakta bir yakamez parıltısıyla suları yıldızlandırmasına mukabil onunkiler gülünç bir patırtı ile bayırın taşlarına çarpıyor, yahut aşağı kumsala

düŞüyordu ve dehŞetli gülüyordu.

Ayışığından sırlısıSam bir denizin iki genç kıza ilhamı bu smamalıydı. Ama ne yaparsınız! Mamafih, biraz sonra Müjgân yerularak büyük bir kaya parçasının üstüne oturdu; ben de ayaklarının dibine çöktüm.

Bana mektep arkadaşlarıma dair sualler soruyordu. Ona benim MŞel'in birkaç vakasını anlattım. Sonra elimde smadan kendi uydurma masalımdan bahse baŞladım.

Buna ne sebep vardı? Müjgân'a yaptığım itiraf sadece bir

68

ReŞat Nuri Güntekin

gevezelik ihtiyacı mıydı? Bilmiyorum. Fakat ara sıra münasebetsizliğimi hissederek durmak istediğim halde bir türlü kendimi tutamıyordum.

Müjgân'a anlattığım şey, netice itibariyle, arkadaşlarımı nasıl bir kurt masalıyla aldatığının hikayesiydi. Fakat o zaman rel icabı nasıl mahzunlaşıyorsam, şimdi de böyle bir mecburiyet smadığı halde o hüznün yanına kendimi kaptırıyordum. Müjgân'ın yüzüne bakmaktan çekiniyordum. Kâh onun etekleriyle, düşmeleriyle oynuyor, kâh başımı dizine koyuyor ve daima denize, uzaklara bakıyordum.

Masalının kahramanının kim olduğunu evvela Müjgân'dan saklamaya gayret etmiştim. Fakat sonradan bunu da ağzımdan kaçırdım.

Müjgân, bir şey söylemiyor, sadece saçlarını okşayarak beni dinliyordu.

İzümü bitirdiğim ve arkadaşlarıma uydurduğum yasanın ayıp bir şey olduğunu kendimin de anladığımı söylediğim zaman, o ne dese beğenirsiniz?

- Zavalı Ferideciğim. Sen, Kâmrân'ı sahiden seviyorsun, dedi.

Bir çığlık koparak Müjgân'ın üstüne atıldım, onu kuru otların içine yuvarlayarak tartaklamaya baŞladım:

- Ne dedin abla, ne dedin? Ben, sinsi san çıyanı... Müjgân, seluk seluğa kendini kurtarmaya çalışıyor, dehşeleniyordu:

- Bırak beni, dedi... Üstümü başımı yırtacaksın. Yoldan göreceksler, rezil olacağız, Allah aşkına yapma! diye yalvarıyordu.

- Sözünü mutlaka geri alacaksın...

- Mutlaka geri alacağım, dedi. Ne istersen yapacağım, bırak beni...

- Ama eyle hatır için değil, beni aldatmak için değil...

- Peki, hatır için değil... Seni aldatmak için değil... Sahiden...

69

ALAKU

Müjgân, ayağa kalkmış, üstünü silkiyor:

- Feride, sen sahiden deliymişsin, diye gülüyordu. Ben yerimden kalkmamıştım. Titreyerek:

- Allah'tan korkmadan bana nasıl iftira ediyorsun, abla, dedim. Ben daha çocuğum.

Sonra kendimi tutamayarak ağlamaya baŞladım.

O gece yatağımda beni şiddetli bir ateş bastırdı. Birtürlü uyuyamıyor, sayıklıyor, ağa düşmüş kocaman bir balık gibi kendimi oradan oraya atıyordum.

Bereket versin geceler kısaydı. Ortalık aydınlanıncaya kadar Müjgân beni yalnız bırakmadı.

Vücudumda bir şey değişmiş gibi kendi kendime karşı yenilmez bir korku ve tiksinti duyuyordum, ikide birde bir bebek çıkınığıyla Müjgân'm boynuna sarılıyor, "Nâçin eyle söyledin, abla?" diye hıçkırıyordum.

O, besbelli yeni bir hücumu uğramaktan ürktüğü için ne "evet", ne "hayır" diyor, sadece saçlarını okşayarak, başımı kucağına alarak beni yatıştırılmaya çalışıyordu. Yalnız, sabaha karşı o da asabileserele isyan etti, hırçın bir sesle beni azarladı:

- Deli, sevmek ayıp mı? Kıyamet kopmadı ya... Daha smazsa evlenirsiniz, olur biter... Uyu bakayım gözümün önünde ... Ben öyle terbiyesizlik istemiyorum.

Müjgân Abla'nın bu umulmaz baskısı karşısında bu sefer de ben sindim. Laten vücudumda da uğraşmaya kuvvet kalmamıştı. Bütün bir gece dağda kurtla boğuştuğundan sonra sabaha karşı kendini bırakan Mësyö Seguin'in Keçisi'ne dönmüştüm.

Uykuya dalarken Müjgân'm tekrar katılaştı bir sesle:

- Galiba o da sana karşı sakayt değil, diye fısıldadığını işittim, fakat artık isyana kudret bulamayarak uyudum.

70

Reşat Nuri Güntekin

Ertesi gün yerli zenginlerden birinin çiftliğine davetliydik.

Hayatımda bugünkü kadar azdığım ve eğlendiğim bir gün olmamış gibidir.

Ayşe Teyzem'le Müjgân'ı çiftliğin havuzu kenarında büyüklerle dedikodu yapmaya bırakarak çocukları peşime takmış, etrafta etü etü, suyu suya katmıştım. Hatta bir aralık çıplak bir ata binmeye uğraşarak ufak bir tehlikeye de geçirmiştim. Teyzemle Müjgân beni gördükçe birtakım el ve baş işareti yapıyorlardı. Ne demek istediklerini gayet iyi anlıyordum. Fakat anlamak işime gelmediği için görmezlikten geliyor, ağaçların arası nda tekrar kendimi kaybediyordum.

Evvel, on beş yaşında, kendi nazik tabirleri üzere "at anası gibi" bir kızın baş açık, bacaklar çıplak, üst baş darmadağınık, işçiler, yanaşmalar arasında hoyratlık etmesi ayıptı, bunu ben de biliyordum ama, bir türlü kendime sakırdı anlatamıyordum.

Bir aralık Müjgân'ı yalnız bularak kolumdan yakaladım:

- Ne anlıyorsun bu Ermeni gelini edalı hanımlardan? Gel sen de benimle bareber, dedim. O, adeta kızdı:

- Sen hakikaten şaşılacak bir mahsuksun, canavar gibi bir şeysin Feride, dedi. Akşam ne haldeydin?

Sabahleyin iki saat bile uyumadın, tekrar ayağa kalktın. Halinde zerre kadar yorgunsuk eseri yok. Rengin parlıyor, gözlerin parlıyor. Halbuki beni ne hale getirdin, bak!

Zavalı Müjgân, hakikaten acınacak haldeydi. Geceki uykusuzluktan sonra, yüzü gözlerinin beyazına kadar balmumu gibi sararmıştı.

AKKUŞU 71

- Geceyi hatırlamıyorum bile, dedim ve tekrar kaçtım.

*

Akşamüstü, arabamız geciktiği için yaya olarak denüyoruz. Butabii, daha iyi. Zaten çiftlik uzak bir yerde değil... Teyzem, kendi yaşında iki komşusuyla arkadan geliyor. Biz, nihayet biraz canlanmaya karar veren Müjgân'la kol kola hayli enden yürüyoruz. Yelun bir yanında yıkık duvarlar, çitlerle çevrilmiş bahçeler, öte yanında o büyük ümitsizliğe benzeyen yel-kensiz ve dumansız deniz var.

Bahçelerde vakitsiz bir senbahar başlamış, duvarları, çitleri saran yeşillikler kurumuş, tek tuk çiçekleri toz içinde sara- nıp buruşmuş. Seyrek fasıllarla birbirinden ayrılan cılız gürgenlerin ince, titrek gölgeleriyle beraber yelun tozları üzerine kuru yapraklar dökülüyor.

Yalnız, ta uzaklarda, kendi haline bırakılmış bahçenin derinlerinde birtakım kırmızı benekler seçiliyor.

Bunlar beğürtlenler ve muhakkak ki Allah onları çalışkılarını gagalasın diye yaratmıştır.

Bu sebepten, ümitsiz denizi bırakıyorum ve Müjgân'ın kolumdan tutup beğürtlenlere doğru sürüklemeye başlıyorum.

Arkadakiler kaplumbağa adımlarıyla bizi geçip aşığı keşenin başına varıncaya kadar biz, seksen defa isimizi bitiririz.

Fakat Müjgân Allah insanı sabırsızlıktan çıldırtacak kadar mızmız. Tarlanın ortasında yürürken iskarpinin topuğu burkuluyor, kuru ekin saplarının ayaklarına batmasından korkuyor, iki karışık bir hendekten atlamak lüzum geldiği zaman tereddüt ediyor.

Bir aralık bir köpeğin hücumuna uğradık. Müjgân'ın el çantasına sığacak büyüklükte bir köpek. Allah, bunu görünce kaçmaya, imdat istemeye kalkıştı. Nihayet, beğürtlenlerden de korkuyordu.

"Hastalanacaksın... Miden bozulacak" diye yemişleri elinden kapmak istiyordu. Ara sıra hafifçe boğuşuyorduk.

72

Reşat Nuri Güntekin

Beğürtlenler eziliyor, yüzüme yapışıyor, benim geniş yakalarımın iki sırma çapa işlenmiş beyaz maren bluzumu lekeler içinde bırakıyordu.

Ardakiler bize yetmişinceye kadar biz, isimizi bitiririz demiştik ama, ben Müjgân ve beğürtlenlerle devamlı

halde çalışırken onlar yelun alt başını bulmuşlardı. Galiba bizi merak elikleri için kēřeyi dēnēyorlar, arkaya bakıyorlardı. Yanlarında bir erkek vardı.

Mējgān, "Kim acaba?" dedi.

- Kim olacak, bir yolcu, yahut bir kēylē.

- Zannetmiyorum.

Doğrusu aranırsa onu ben de pek zannetmiyordum. Aşsamın alacakaranlığı ve yol kenarındaki büyük ağaçların gēlgeleri arasında pek iyi seilmemekle beraber başka tērlē bir insan olduğı gērēliyordu.

Biraz sonra bu erkek bize el salladı, sonra onlardan ayrılarak bize doğru yērēdē.

şaşırmıştık. Mējgān:

- Çok tuhaf! Herhalde bir bildik olacak, dedi ve biraz sonra heyecanla ilave etti:

- Feride, bu Kāmran'a benziyor. Sakın...

- İmkānı yok. Ne işi var burada, dedim.

- O, vallahi, ta kendisi.

Mējgān koşmaya başladı. Ben, bilākis yērēyēřēmē daha ağırlaştırmıştım. şeşuğumun tıkandığını, dizlerimin kesildiğini hissediyordum.

Yelun kenarında durdum. Ayağıma büyük bir taşın üzerine koyarak eğıldim, iskarpinserimin bağına ezdēm; sonra ağır ağır yeniden bağılamaya başladım.

Yüz yüze geldiğimiz zaman ben, sakın ve biraz da alaycıydım:

- Hayret, dedim. Siz burarlarda... Bu kadar uzun yelculuğı nasıl göze aldınız?

ÇALKILI 73

O, bir şey söylemiyor, bir yabancı karşısında gibi çekingen bir gülümseme ile yüzüme bakıyordu. Sonra elini uzattı.

Ben, kendiminkileri hemen geri çektim, arkamda sakladım.

- Mējgān Abba ile kendimize bir beğürtsen ziyafeti verdik. Ellerim yapış yapış. Sonra da üstüne tozlar yapıştı. Teyzeler nasıl? Necmiye nasıl?

- Gözlerinden öpüyorlar, Feride.

- Mersi.

- Ne kadar yanmışsın, Feride... Derin pul pul elmuş.

- Güneşen.

Bir aralık Mējgān sēze karıştı:

- Sen de öyle, Kāmran, dedi.

- Kim bilir... şemsiyesiz mehtapta mı deşaştı, nedir? dedim.

Gülüştük ve yērēdük.

Biraz sonra Ayaşe Teyzem ile Mējgān, kuzenimi aralarına aldılar. Teyzemin kemşuları kırkı geçmiş yaşarıyla kendilerini kadından, Kāmran'ı erkekten sayarak biraz alarga gidiyorlardı.

Ben, ēnde çocuklarla beraber yērēyordum. Fakat kulağıma arkadaşdı. Kuzenimin teyzemle Mējgān'a, kendisini hangi rüzgānı buraya attığını anlatmasını dinliyordum:

- Bu yaz istanbul'da çok sıkıldım, dedi. Ama bilemezsiniz ne kadar çok...

Tepuğumu hiddetle yere vurdum, içimden "Elbette, dedim, mesut duyu yad ellere kaçırdıktan sonra bundan tabii ne olur?"

O, devam etti:

- Evvelki gece ayın on beşi idi. Birarkadaş grubuyla Hemdağı'na çıktık. Sen derece güzel bir geceydi.

Fakat benim yorucu eğencelere tahammēlüm yok. Sabaha doğru kimseye haber vermeden kendij kendime şehre indim. Hasılı, fena halde sıkılıyordum. Birkaç gün İstanbul'dan uzaklaşmayı düşündüm.

74

Reşat Nuri Güntekin

Fakat nereye gidersiniz? Yalova'nın mevsimi değıl. Bursa bu aylarda cehennem gibi yanar.

Birdenbire aklıma siz geldiniz. Zaten sizi de deşetli göre- jceğim gelmişti.

Enştemle teyzem o akşam Kāmran'ı geç vakte kadar" bahçede alıkoydular. Mējgān da yorgunsuktan ayakta duramayacak halde elmasına rağmen, burunlarının dibinden ayrılmıyordu.

Ben, bilākis gruba alarga duruyor, ikide birde içeride yahut bahçenin arka taraflarında kayboluyordum.

Bir aralık, bilmem niçin, yanlarına yaklaşmak lāzım gelmişti. Kāmran, halimden alındığını gēsteren bir

tavırta:

- Misafire hürmette kusur ediliyör galiba, dedi. Ben gülerek omuzlarımı kaldırdım:

- "Misafir misafiri çekemez" derler dedim.

Müjgân, beni tekrar kaçırmamak ister gibi sımsıkı bileğimden eteğimden tutuyordu. Silkindim ve yatmaya ihtiyacım olduğunu söyleyerek odama çıktım.

Müjgân, geç vakit odaya geldiği zaman ben yatağımda uyumuyordum. Karyesamın kenarına oturdu, yüzüme baktı. Gülseceğimi hissederek öte tarafa döndüm, horlamaya başladım.

O, zorla başımı kaldırdı:

- Sahte kârlığa lüzum yok, aç gözlerini, dedi.

- Vallahi uyuyordum, diye gözlerimi iri iri açtım. Fakat ikimiz de kendimizi tutamayarak gülmeye başladık.

Müjgân çenemi okşayarak:

- Tahminim doğru çıktı, dedi.

Sert bir hareketle karyesâ demirlerini zangırdatarak doğrudum:

FAKİH 75

- Ne demek istiyorsun? O, birdenbire ürktü:

- Hiç... Hiç, dedi. Sonra gülerek ilave etti:

- Allah aşkına boğuşmaya falan kalkayım deme, yorgunsuktan esürüm. Sonra lambayı söndürerek yatağına girdi.

Birkaç dakika sonra da ben onun karyesasına gitmiş, başını yastığından kaldırarak kollarına alınıp bulunuyordum. Fakat o zavallı hakikaten uyumuştı. Gözlerini açmadan: "Yapma, Feride" diye yalvardı.

- Peki, dedim. Yalnız dilinin ucunda bir şey var ki mutlaka söylemezsen bu sefer ben uyuyamayacağım.

Odanın karanlığına, Müjgân'ın kapalı gözlerine rağmen yüzümü onun saçlarına saklayarak kulağına fısıldadım:

- Senin aksından delice bir şeyler geçiyor. Anhyerum... Ona bir şey söyleyecek olursan seni zorla kucağıma alır, ikimizi birden denize atarım...

Müjgân:

- Peki... Peki... Ne istersen, dedi ve hâlâ hafif hafif başını sarsmakta devam etmeme rağmen tekrar uyudu. Kâmrân'ın gelmesi hakikaten keyfimi kaçırdı. Ona karşı duyduğum hiddete, korkuya, iğrenmeye benzer karmakarışık his günden güne artıyordu. Karşı karşıya geldiğiniz zaman hiç sebep yokken kabalık ediyör ve kaçıyerum.

Bereket versin Aziz Eniştem, misafirine fena halde kancayı takmıştı. Onunla görüştürmek için eve çeşit çeşit insanlar çağırıyor ve hemen her gün uzun bir araba gezintisine yahut yerlilerden birinin baş ve bahçesine davete götürüyordu.

Bir sabah yine böyle bir davete gitmeye hazırlanırken kuzenimle merdiven başında karşılaştım. Yolumu kesti, iştirilmedi-ğinden emin olmak ister gibi bir tavırta etrafına baktıktan sonra:

- ikramın fazlasından esleceğim, Feride, dedi. Ben, onunla merdiven parmaklığı arasındaki aralıktan ona sürünmeden geçip geçemeyeceğimi hesap ederek:

76

Reşat Nuri Güntekin

- Fena mı? dedim. Sizi her gün gezdiriyörler. Kâmrân, komik bir yeisle gülümsedi, gözlerini tavana kaldırdı:

- "Misafir misafiri çekemez" ama, misafirin misafire ev sahibini çekistirmesi eski usullerdendir, dedi. Bari ben de öyle yapayım...

Kuzenim nedense benim ilk gece söyledığım "misafir misafiri çekemez" sözüne içersemişti. İki de birde bana bunun için taş atıyordu.

- iyi ama, dedim. Ortada şikâyet edilecek bir şey yok. Her gün yeni yerler, insanlar tanırıyorsun. O, tekrar dudak büktü:

- Tanıdığım insanlar hiç öyle zevk verici insanlar değil. Artık kendimi tutamadım:

- Sizi öğlendirecek insanı nereden bulup getirsinler, zavallılar? dedim.

Kâmrân, kendisini öğlendirecek insandan kimi kastettiğimi anlattı. Heyecanla ellerini uzattı:

- Feride, dedi.

Fakat uzanan elleri boşa kaldı. Ben, onun vücuduyla merdiven parmaklığı arasındaki delikten fırlayıp

kaçmıştım. Basamakları ikişer ikişer atlayıp Şarkı söyleyerek bahçeye doğru koşuyordum. Nihayet bir gün Müjgân bana edeceğini etti... Birsabah, onunla deniz kenarındaki bayırda dolaşıyorduk. Gece yağmur yağdığı için havada tatlı bir senbahar serinliği vardı. Dumana, sise benzeyen şekilsiz bir bulut, güneşi saklıyor, denizin durgun yüzünde nereden geldiği belli olmayan uçuk bir aydınlık titriyordu.

FAKİSÜ

O gün nasılsa serbest kalan Kâmrân'ın caddeden geçtiğini gördüm. iri bir ağaç kökünde oturan Müjgân'ın yüzü deniz tarafına dönük olduğu için o, bunun farkında olmamıştı. Ben de görmezlikten gelerek bir yarım çevirme hareketiyle vücudumu aynı istikamete çevirmiştim. Fakat hiçbir şey görmediğim, işitmediğim halde onun bize doğru geldiğini seziyor, ensemde hafif bir ürperti hissediyordum. Müjgân:
- Ne o, sen birdenbire sustun, dedi ve başını çevirince on, on beş adım ileride Kâmrân'ı gördü. Ayaküstü birkaç dakikalık bir sabah sohbetinden kaçınmaya artık imkân kalmamıştı. Kâmrân, Müjgân'a takılmakla söze başladı:
- Bugün de şemsiyenizi unutmamışsınız, dedi. O, gülererek cevap verdi:
- Evet ama, bugün de yağmur tehlikesi var... Kuzenim, kendi durgun ve kararsız mizacına benzeyen bugünkü havadan pek hoşlandığını anlatıyordu. Müjgân, buna itiraz etti. Elindeki şemsiyeyi açıp kapamakla eğlenerek:
- Güzel ama, insana hüznün veriyor, dedi. Bumevsimden sonra günler ekseriya bugüne benzer. Sonra kış. Bilmezsiniz buranın kışı ne kadar sıkıcıdır.. Babam aksi gibi şöyle bir alıştı ki, başka bir yere kaydıracaklar diye ödü kepuyer. Kâmrân, şaka etti:
- O kadar aleyhinde bulunmayın. Kim bilir, belki zengin bir yerli ile evlenirsiniz. Müjgân, işi ciddiye alarak başını salladı:
- Allah esirgesin, dedi. Bu esnada yanımızdan -çıplak ayakla- bir balıkçı geçiyordu. Birgün kendimi Marika diye tanıttığım ihtiyar balıkçı. Başı yine bir kırmızı mendille sarılı. Bana aşinalık etti:
- Çoktan görünmüyorsun, Marika, dedi.
- Bir gün sizinle balığa çıkmaya hazırlanıyorum, dedim.

78

Reşat Nuri Güntekin

Konuşa konuşa bayırın kenarına doğru yürümeye başladı. Biraz sonra tekrar yansarına döndüğüm zaman, Müjgân, kuzenime bu Marika hikâyesini anlatıyordu. Sözüünü bitirdikten sonra bileğimden tuttu:
- Beni değil ama, galiba Feride'yi büsbütün Tekirdağ'da bırakacağız, dedi. Kismet çıktı. İsa kaptan diye bir balıkçının oğluna istiyorlar. Balıkçı deyip de geçmeyin. Sen derece zengin bir insan. Kâmrân gülüyor:
- Milyoner de olsa o kadar demokrat olamayız, değil mi, Feride? diyordu. Ben, kuzen sıfatıyla buna katiiyen razı olmam. Akıllı uslu Müjgân'ı bugün hangi hain şeytan dürtüyordu. Kâmrân'm bu sözüne karşı ne dese beğenirsiniz? - Hepsisi o kadar değil, Feride'nin daha yüksek kıymetleri de var. Mesela ateş gibi bir süvari zabiti her akşamüstü atıyla evimizin karşısına geliyor, kendini Feride'ye beğendirmek için tehlikeli hünerler yapıyor. Kâmrân, bu sefer kahkaha ile gülüyor. Fakat bu kahkahanın içinde deminki gülüşe benzemeyen, tuhaf bir şey, bir kırıklık vardır.
- Buna diyeceğim yok. Cevap vermek kendi hakkı, diyordu. Müjgân'a gizli bir "Sana gösteririm" işareti yaparak:
- Sen çok suyersun artık, dedim. Bihisin ki, böyle sakırdılardan hoşlanmam. O, ihtiyaten, Kâmrân'm arkasına geçerek bana göz kırptı:
- Yalnızken böyle konuşmuyorsun ama, dedi.
- Yalancı, iftiracı... Bu sefer, Kâmrân, işi parmağına dolamıştı: j- Bunu bana da söyleyebilirsin, Müjgân, diyordu. Ben yabancı değilim ki...

Hiddetle ayağımı yere vurdum:

ALKIŞU 79

- Anlaşıldı. Sizinle kavga etmeden konuşulmayacak. Allahımsarladık, dedim ve hiddetle denize doğru yürümeye başladım.

Yürümeye başladım, fakat bir his bana bu uzaklaşmanın, başlamış sakırdıyı bırakmayacağını haber veriyordu. Bayırın kenarına gittikten sonra hiddetle denize taş atmaya başladım. Ara sıra yere eğilir gibi yaparak arkaya bakıyordum. Gördüğüm şeyler, hiç emniyet verecek gibi değildi. Müjgân, beni mahvetmek üzereydi ve bunun önüne geçmek için benim elimde çare yoktu.

Ervela gülererek konuşuyorlardı. Sonra ikisi de ciddileşti-ler. Müjgân, söyleyeceği şeyleri bulmakta güçlük çekiyor gibi şemsiyesiyle toprağa çizgiler çiziyor, kuzenim bir heykel gibi dimdik duruyordu. Nihayet ikisinin de dönüp bana baktıklarını ve fenası, yanıma doğru yürümeye başladıklarını gördüm.

İşin anlaşılmayacak bir yeri kalmamıştı. Kendimi bayırın en dik yerinden sanca hızımla aşağıdaki kumsala kapıp koyuverdim. O gün, o inişte nasıl olup da yuvarlanmadığıma, hem de bir yerimden değil de birkaç yerimden kırılıp dökülmediği-me hâlâ şaşarım.

Mamafih, bu tehlikeli deligözlülük de beni kurtarmıştı. Başımı çevirince onların bayırın başka tarafından yavaş yavaş yavaş inmekte olduklarını görmeyeyim mi?

Kesmeye başlayacak olsam, bu nazlı insanların -ata da binsele- beni yakalayamayacakları muhakkak. Ancak şu var ki, benim kaçışım manalı olacak, her şeyi anladığımı, yahut hiç değilse bir şeyden şüphelendiğimi gösterecek.

Onun için, hiçbir zorum, sıkıntım yokmuş gibi, ara sıra denize taşlarımı atmakta devam ederek, hızlı hızlı yürüdüm, ilerideki burnu dönersem selamete çıkmış olacaktım. Fakat

80

Reşat Nuri Güntekin

aksiliğe bakın ki, bu sabah deniz çekilmiş, kayanın ucunda kupkuru bir geçit açılmıştı.

Planım hazırды. Kumsalda biraz daha yürüdükten sonra, oradaki bir keçi yelundan tekrar bayıra tırmanmaya başlayacaktım. Burası, keçilerin bile zor çıkacakları bir yer olduğu için onlar beni kovalamaktan vazgeçecekler, izimi kaybetmiş olacaklardı.

Yalnız, buranın öte tarafında, birdenbire karşıma çıkan bir komedi yahut facia, birkaç dakika bana her şeyi unutturdu. Biraz evvel yanıımızdan geçen ihtiyar balıkçı, elinde bir kürekle kara bir sokak kepeğini kovalıyordu. Hayvan, bağıra bağıra oradan oraya kaçıyor, ihtiyar, ara sıra yetiştikçe küreği biçarenin, ötesine berisine yapıştırıyordu.

Ervela kepeğin kuduz olması ihtimali aklıma geldi ve du-rasladım. Fakat şimdilik balıkçı, ondan daha kudurmuş görünüyor, kendini kaybetmiş bir halde, çarpınıp çırpınıyor ve bağırıyor.

Birdenbire yanına yaklaşmaya cesaret edemeyerek bağırdım:

- Ne var, ne istiyorsun zavallı hayvandan? ihtiyar, iyiden iyiye solumuştu. Biran, dayağa fasıla vererek küreğine dayandı. Ağlar gibi bir sesle:

- Ne olacak, ateşte kaynayan katranı devirdi meret, dedi. Lâkin, bunu onun yanına bırakmayacağım.

Hiddetin sebebi anlaşılmıştı. Kepek, balıkçının kumsalda bir çalı ateşi üzerinde kaynamakta olan bir teneke katranını devirmişti. Büyük suç! Fakat, herhalde hayvancığının sandal küreğiyle öldürülmesini icap ettirecek derecede büyük suç değildi.

Kepek bir kaya kovuğunun içine, aklınca emin bir yere saklanmıştı. Biraz sonra kürekli düşmanın, ikinci bir hücumuna uğradığı zaman ne yapacağını, kendi ayağıyla girdiği bu kapandan nasıl kurtulacağını düşünmeden, kesik kesik uluyor-

ALKIŞU 81

du. Kumsal boyunca dümdüz keşup gitseydi, yahut benim tasarladığım yoldan bayıra tırmanseydi mutlaka kurtulacaktı.

Paktim olsa, bu zavallı kepeği kurtarmak için bir şey yapardım. Fakat ne çare ki, benim derdim de kendi başımdan aş-rkındı. Ben de onun gibi kovalanıyordum.

Müjgân'la kuzenimin, burnu dönmeleri tekrar aklıma başımdan aldı ve arkama dönmeden yine hızlı adımlarla biraz yürüdükten sonra, bayıra tırmanmaya başladım.

Mamafih, evvelce de düşündüğüm gibi, büsbütün kaçmaya da içim razı olmuyordu, ikide birde duruyor, belli etmeden yavaşça arkama, daha doğrusu aşığa bakıyordum. Facia, Müjgân'la Kâmrân'ı da alakadar etmiş görünüyordu. Devrilmiş katran tenekesinin başında heyecanla konuşuyorlardı.

Nihayet, kuzenimin cebinden çantasını çıkardığını, balıkçıya paralar verdiğini gördüm. Daha garibi, sevinçle küreğini yere atan balıkçı, bana dönüyor, elleriyle işaretler yapıyordu.

Müjgân'ın yaptığı hatırladıkça, aklım çileden çıkıyor, bütün vücudumu ateş basıyordu. Ara sıra tırnaklarımla avuçlarımı kepararak: "Rezil oldum, alacağın olsun, Müjgân!" diyordum.

O hızla zannederim ki, İstanbul'a kadar giderdim. Fakat kapının önünde Aziz Eniştem karşıma çıktı: - Kız, ne o cehre? Pancar gibi kızarmışsın! Birimi kevaldi, diye yolumu kesti.

Sinirli bir gülme ile "Ne münasebet!" dedim ve çocuk sesleri gelmekte olan arkaya bahçeye keştim.

Arka bahçede, büyük bir gürgen ağacına asılı, bir kolan salıncağı vardı. Bazı günler kemşu çocuklarını toplayarak, burasını bayram meydanlarına çevirirdim. Bugün, küçük arkadaşlarım, benim davetimi beklemeyen iri ufaklı bir sürü halinde gelmişler, salıncağın etrafını sarmışlardı.

Ne güzel tesadüf! Eve gelirken edama kaçarak kapıyı kilit-

Gahkuşu - F e

82

Reşat Nuri Güntekin

lemeyi düşünmüştüm. Fakat onlar, muhakkak arkamdan gelecekler, zorla kapıyı açtırmak isteyerek, sofada rezaset çıkaracaklardı. Hâlbuki şimdi, çocukların arasına karışır, işi deliliğe vurarak onların yanıma sekmelerine mani edebilirdim Arkadaşlarım arasında salıncağa önce binmek yüzünden kavga çık- "mıştı. Ben, hemen aralarına atıldım, kollarımla onları iki tarafa dağıtarak:

- Hepiniz kenara sıralanın, bakayım... dedim. Ben, sizi birer birer kendim sallayacağım.

Salıncağa atladım, küçüklerden birini de karşıma alarak, yavaş yavaş sallamaya başladım.

Gök geçmeden onlar sükun ettiler ve çocukların arkasında durdular.

Müjgân, hızlı hızlı seluyor, ara sıra eliyle göğsünü bastırı-yedu. Kuzenim, onu fazlaca keşturmuş olacaktı. içinden: "Daha beter el!" dedim ve salıncağı hızlandırdım.

Kenarda nöbet bekleyen çocuklar titizlenmeye, "Gök eldi ama, bizi de, bizi de!" diye bağırmaya başlıyorlardı. Fakat ben, kulak asmıyor, basımdaki gürgenin sık yapraklarını hışırdatarak, gittikçe artan bir hızla havalandırıyordum.

Bu hal, çocukları büsbütün hırslandırmıştı. Sabırsızlıklarından, çizdiğim sınırı aşarak, kendilerini salınacağın önüne atıyorlar, Müjgân'la Kâmrân, onları kollarından çekerek yüzlerini, gözlerini çarpıp dağıtmalarına mani oluyorlardı. Daha fenası, benimse beraber sallanan küçük de kesilmişti. Dizlerimin arasında çığlık çığığa haykıran bu yumurcağın ipseri birağmasından, yere düşüp ölmesinden korkmaya başlamıştım.

Garesiz salıncağı durdurdum ve çocuğa çıkışmaya başladım. Bir parça hızlı sallanmaktan korkacak çocuğun, kolan salıncağında ne işi vardı? Bunlar evde küçük kardeşlerinin beşiğinde sallansalar daha iyi olurdu. Daha buna benzer birtakım sözler. Yani açıkçası, Kâmrân'ın bana lakırdı söylemesine

G A H K U Ş U 83

fırsat vermemek için Şirret bir yaygara. Bereket versin eteki çocuklar da ayrı perdeden, ayrı tempodan başka yaygaralar keparıyorlar, bahçeyi cehenneme çeviriyorlardı.

- Beni de, Feride Abla. Beni de. Beni de.

- Hayır, hiçbirinizi almayacağım, korkuyorsunuz.

- Korkmayız Feride Abla, korkmayız, korkmayız, korkmayız.

Bu esnada evin penceresinden teyzemin sesi işitildi:

- Feride, onların da biraz gönlünü ediver, canım.

- Teyze, böyle söylüyorsunuz ama, düşerlerse, bir yerleri kırılırsa sonra beni haşsarsınız.

- Arkızım, çocukları düştürmek şart değil ya. Yavaş sal-layiver.

- Teyze, bilmez gibi söylemeyin, rica ederim. Kırkıyılıklı Gahkuşu'nu daha tanımadınız mı? Bana güven olur mu? Uslu uslu haşlarım. Sonra salıncağ gidip geldikçe şeytan yavaş yavaş dürteler: "Haydi, haydi. Biraz daha!" diye. "Etme, eyleme, yanımda çocuklar var!" diye cevap veririm. Fakat o: "Haydi Feride, haydi Feride!" diye tekrar eder. Bu kadar teşvike bir zavallı Gahkuşu nasıl dayanır, insaf etseenize!

Gevezeliğim tükeniyor, fakat arkam dönük olduğu halde, kuzenimi omuz başımda hissediyordum. Desim kesilir kesilmez onun başlayacağına hiç şüphem yok. Ne yapmalı? Onunla yüz yüze gelmeden nasıl kaçmalı?

Etekle-rime bir çocuğun sarıldığını görüyorum, kestuklarının altından tutarak havaya kaldırıyor. Bu, misafirlerimin en miniminisi, yedi, sekiz yaşında bir bebektir. Yüzünü yüzüme yaklaştırarak:

- Hatırın kalmasın ama, seninle hiç olmaz diyorum. Bu tembul yanacıkları kanatırsak ne olur?

Çocuğun arkasını bir gölge kaplıyor. Bu, Kâmrân'dır. Bu başı başımdan ayırır ayırmaz onunla yüz yüze, göz göze geleceğime hiç şüphem yok. Artık kurtuluş çaresi kalmadı. Ondan

84

Reşat Nuri Güntekin

kaçınmak, korkmak dünyada kibrime yediremeyeceğim şey, onun için küçüğü kollarımdan indiriyorum ve dindik Kâm-rân'ın gözlerine bakıyorum:

- Haydi küçük, Kâmrân ağabeye yanaş, o, hanım gibi nazlı, nazik bir çocuktur. Ninnisi eksik bir sütnine gibi seni sarmadan, yormadan uslu uslu sallarsın. Yalnız, fazla kıpırdama. Çünkü nazik kollar seni zapt edemez, ikiniz de düşersiniz.

Niyetim, gözlerim gözlerine dikili, ona baş eğdirip neticeye kadar bu küstah ve zalim alaya devam etmek. Fakat o, gözlerini kaçırmıyor, mendilimle tezsü avuçlarımı silmeye başlıyor.

Kâmrân:

- Eğleniyorsun öyle mi yaramaz? dedi. Şimdi görürüz, beraber sallanacağız.

Çevik bir hareketle ceketini çıkardı. Müjgân'ın kollarına fırlattı.

Teyzem pencereden:

- Aman, Kâmrân, çocukluk etme. Ocanavarla başa çıkamazsın, bir yerini kırar, diye bağıriyordu.

Çocuklar, eğlencesi bir şey seyredeceklerini anlayarak geri çekildiler. Biz salıncağın yanında yalnız kaldık.

Kuzenim gülerrek:

- Ne bekliyorsun, Feride? dedi. Korkuyor musun? Bu sefer yüzüne bakmaya cesaret edemeyerek:

- Ne münasebet, dedim ve salıncağa atladım.

İpler gıcırdadı, salıncağın yavaş yavaş hareket etti.

Ben, ihtiyatlı davranıyor, çok zerisü olacağımı hissettiğim bu sallanmada kuvvetimi muhafaza etmek için dizlerimi hafifçe bükmekle iktifa ediyordum.

Gitgide süratimiz artmaya, gürge, gittikçe çoğalan yaprak hisirtisiyle sarsılmaya başladı.

İkimiz de dişlerimizi sıkıyor, bir kelime bize biraz kuvvet zayı ettirecekmiş gibi susuyorduk.

FAKAT 85

Hareketin sarhoşluğu yavaş yavaş beni sarıyor kendimden geçiyordum. Hayı bir sesle:

- Pışman olmaya başladınız mı acaba? diye sordum. O da, gülerrek.

- Kimin pışman olacağını görürüz, dedi.

Dağınık saçlarının arkasından, pırsıl pırsıl yanan yeşil gözleri bende garip bir kin; bir zulüm meylisi uyandırıyor. Kuvvetle dizlerimi bükerek salıncağa çılgın bir sürat verdim. Şimdi, her gidiş ve gelişte başımız yaprakların içine dalar çıkıyor, saçlarımız birbirine karışıyor. Biraralık, bir rüya içinde gibi teyzemin "Yeter, yeter!" diye bağıran sesini işittim.

Bunu Kâmrân da tekrar etti:

- Yeter mi, Feride? dedi.

- Onu size sorması, diye vecap verdim.

- Benim için hayır, dedi. Müjgân'dan öğrendiğim güzel şeyden sonra, yorulmama imkân yok...

Dizlerim birden bire gevşedi, iplerin elimden kurtulmasından korktum.

Kâmrân, devam etti:

- Bunu ümit ediyordum. Ben, buraya senin için geldim Feride...

- inelim artık, düşeceğim, diye yalvardım. O, düşkünlüğümü anlamadı:

- Hayır, Feride, dedi. Benimle evlenmeye razı olduğunu ağzından işitmeden seni bırakmam, beraber düşüp ölünceye kadar.

Dudakları saçlarımın arasından alnıma, gözlerime dokunuyordu. Dizlerim büküldü; birbirine kenetlenmiş ellerim açılmamakla beraber kollarım iplerin etrafına kaydı. Kâmrân, beni bu esnada kavramamış olsaydı, muhakkak düşecektim. Fakat onun kuvveti beni muhafaza etmeye kâfi değildi. Muvazenesi bozuldu

salıncağın birdenbire dönen ipseri arasında yere yuvarlandık.

86

Reşat Nuri Güntekin

Hafif bir sersemlikten sonra gözlerimi açtığı zaman kendimi teyzemin kucığında buldum.

Islak bir mendille şakaklarımı siliyor:

- Bir yerin acıyor mu, kızım? diyor du.

- Hayır teyze, dedim.

- Öyleyse niçin ağlıyorsun? Gözlerindeki yaşlar ne?

- Ben mi ağlıyorum, teyze? Başımı teyzemin göğsüne soktum:

- Düşmeden evvel ağlamış isacağım, teyze dedim.

Uçgun sonra, Ayşe Teyzem'le Müjgân da bize katılmış olarak sürü sepet İstanbul'a dönüyorduk. Havadisi olsunun bir mektubuysa öğrenen Besime Teyzem ile Necmiye bizi, Galata rıhtımında karşılamaya koşmuşlardı.

Nişanlığımın ilk haftaları herkesten kaçmakla geçti. Bunların başında Kâmrân geliyordu. O, benimle yalnız kalmak, beraber gezinmek ve konuşmak istiyordu. Zannederim, bu, her nişanlı gibi onun da hakkıydı. Fakat ne çare ki, ben dünyadaki nişanlıların en acemi ve vahşisiydim. Kâmrân'ın bana değru geldiğini gördüğüm zaman ürkmüş bir at gibi patır patır kaçıyordum, arkamdan sapan taşı yetiŞemiyordu. Müjgân vasıtasıyla ona bir ültimatım vermiştim. Karşı karşıya geldiğimiz zaman benimle nişanlı gibi konuşmayacaktır. Dözünü tutmazsa her şeyi bozacağımı yeminlerle söylüyordum. Müjgân, Tekirdağ'da olduğı gibi burada da ara sıra beni yatağında sıkıştırıyor:

- Niçin bu defiliği yapıyorsun, Feride? diyor du. Biliyorum ki, onu ölesiye seviyorsun. Bunlar, sizin en güzel zamanlarınızdır. Kim bilir, onun sana söyleyecek ne güzel şeyleri vardır...

Müjgân, bazen bu kadarla kalmıyor, incecik elleriyle saçlarımı okşayarak onun ağzından konuşuyordu.

FAKİT 87

Yatağında büzülerek:

- istemiyorum... Korkuyorum, utanıyorum, tuhaf bir şey işte... Anlatamayacağım ki, diye sızıldanıyor, daha üstüne varırsa ağlıyordum.

Önra, beni bırakıp yatmaya gittiği zaman Kâmrân'ın söylediği şeyleri kendi kendime tekrar ediyor, bu kelimelerin ahenği içinde uykuya dahi yordum.

Teyzem, bana özene bezene bir nişan yüzüğü yaptırmıştı. Benim yaralı parmaklanma yakışmayacak kadar göz alıcı, zengin taşı vardı...

Bunu teyzem, bir İstanbul dönüşünde, beni bir pencere kenarına çekerek bir sürpriz gibi gösterdiği., karşıkı ağaçların içinde kaybolmak üzere san güneşe tutup parıldattığı zaman, gözlerimi kapayarak geri çekildim, ellerimi arkama sakladım, kızardığımı göstermemek için yüzümü perdenin karanlığına siper ettim.

Teyzem, beni anlamadı, sevinçle boynuna sarılmayışıma hayret eder gibi:

- Beğenmedin mi yoksa, Feride? dedi. Değuk bir sesle:

- Çok güzel teyze, mersi, dedim.

Bu hareketime, canının sıkıldığını anlaşıyordu. Mamafih, bu, uzun sürmedi. Tekrar gülümsemeye başlayarak:

- Elini uzat da bir tecrübe edelim, dedi. Eski bir yüzüğünü ölcü verdim, inşallah dar falan değildir.

Teyzem kolumu zorla çekecekmiş gibi, arkama sakladığım parmaklarımı birbirine kilitliyordum:

- Şimdi imkânı yok, teyze dedim. Daha sonra...

- Çocukluk etme, Feride.

inatla başımı önüme eğdim, ayaklarımın ucuna bakmaya başladım.

- Birkaç gün sonra akrabalarımıza bir küçük davet vereceğiz. Nişan takacağız.

88

Reşat Nuri Güntekin

Yüreğim hızlı hızlı çarpıyordu:

- İstemem, dedim. Buna mutlakı lüzum görüyorsanız ben mektebe gittikten sonra yapın.

Güzel bir azarı hak etmiştim. Fakat, teyzem, yine büyüklüğün kendinde kalmasını istedi. Gülümserken

dudaklarını kısarak hafif bir alay geçti:

- Nasıl, nişan topsantısında senin yerine bir vekil mi koyacağız? Nikâhta öyledir ama kızım, nişanda henüz böyle bir âdet çıkmamıştır.

Verilecek cevap olmadı; için önüne bakmakta devam ediyordum.

Teyzem, alacağım dersin şiddetini gidermek için bir eliyle belimden tuttu; ötek eliyle çenemi, saçlarımı, alınımı okşayarak:

- Feride, zannederim ki, artık çocukluğunu bırakmak zamanı gelmiştir, dedi. Şimdi senin yalnız teyzen değilim, annenim de... Buna peşc mumnun olduğunu söylemeye lüzum yok değil mi? Sen, Kâmrân için, huyunu bilmediğim herhangi bir yabancı kızdan çok daha iyisin. Yalnız... Yalnız biraz fazla havaisin. Çocuklukta bu, belki pek zararlı bir şey değildir. Fakat gitgide büyüyörsün. Büyüdükçe de elbette ağırbaşlısın, akıllısanacaksın. Mektebini bitirmene ve evlenmenize aşığı yukarı; dört sene var. Hayli uzun zaman. Böyle olmakla beraber sen, nişanlı bir kızsın. Ne demek istediğimi, bilmem anlatabiliyormuyum? Tiddi ve ağırbaşlı olmalısın. Çocukluğa, yaramazlığa, inatçılığa artık nihayet vermesisin. Kâmrân'ın ne kadar ince hisli ve nazik olduğunu biliyorsun.

Kelimesi kelimesine aklımda kalmış olan bu sözlerde hakikaten yakıp kirpalayacak bir şey var mıydı? Bunu bugün bile anlamış değilim. Fakat, ne bileyim, teyzemin beni kıymetli oğlu için biraz küçük gördüğü korkusunu seziyordum.

Nasihatlerinin nasıl tesir ettiğini anlatmak ister gibi: - Şimdi artık anlaştık, değil mi, Feride? dedi. Sırf akraba ve bir iki yakın dost için bir nişan ziyareti yapacağız.

89

CELİK UŞU

Kendimi çiçeklerle ve avizelerle süslü bir masada şimdiye kadar alışmadığım bir tuvaletle, bambaşka saçlar ve çekreyle onun yanında gördüm. Bütün bakışlar üzerimize toplanmıştı.

Birdenbire titreyek silkindim:

- imkânı yok bunun teyze, diyerek dötnala aşığı kaçtım.

Müjgân, bugünlerde benim için bir abladan fazla bir şey, hemen hemen bir anne olmuştu. Geceleri odamızda yalnız kaldığımız zaman lambayı söndürüyor, onun kirpalanmaktan büsbütün incelmış vücudunu kollarımın arasına alıyor, cevap vermemesi için elimle ağzını tıkayarak yalvarıyordum:

- Dünyada en acıdır, alay ettiğim insanlar, nişanlı kızlardı. Ben, onlardan biri oldum. Onlara yalvar. Kimse bana, nişanlı demesin. Yerin dibine geçiyorum, kerkuyorum, ben daha çocuğum. Önümüzde daha dört uzun sene var. O zamana kadar daha büyürüm, alışırm. Kimse bana nişanlı muamelesi etmesin şimdi.

Nihayet, ağzı serbest kalan Müjgân:

- Pekî, diyordu. Yalnız bir şartla. Daha doğrusu iki şartla. Evvela benimle hoşlaşmayacaksın. Sonra, onu çok sevdiğini bana, yalnız bana, bir kere daha tekrar edeceksin.

O zaman, Müjgân'ın göğsüne yüzümü saklıyor, başımla üst üste birkaç kere "evet" işareti yapıyordum.

Müjgân, vaadinde durmuştu. Evdekilerden olsun, dışarıdakilerden olsun kimse yüzüme karşı

-nişanlandığımdan- bahsetmiyordu. Arada bir şakalaşmaya kalkansalar olursa benden, ağzlarının payını alıyorlar ve susuyorlardı Hatta, bunlardan biri bir gün benden, ağzına bir hafif şamarcık da yedi. Fakat bereket versin yabancı değil, kuzenimin ta kendisiydi bu... Benim

90

Reşat Nuri Güntekin

tarafımdan gayet haklı bir şamarcık; fakat, Allah esirgesin, Besime Teyzem duysa, kim bilir, bana neler yapardı.

Böyle olmakla beraber, yine de kışkıta pek rahat sayılmazdım. Mesela, mevkiim büyüdüyü için, günün birinde beni evin daha katırlı bir odasına taşıyorlar, perdelerini, karyolamı, gardirobumu değiştiriyorlardı ve bunun sebebini sermaye, tabii cesaret edemiyordum.

Bir gün, araba ile Merdivenköyü'nde bir köy düğününe gidiyecekti. Araba, kalabalıktı. Beş bulundum:

- Arabacının yanına bineyim, dedim.

Bir kahkaha keptu. Ben, kızarak kës kës arabaya bindim.

Eselden sduğu gibi ara sıra mutfaktan kayısı kurusu falan aşımaya gittikçe hain aşçı:

- Ne istersen açık yeyiver, küçükhânım. Gayri zatınıza hırsızlık yakışmaz, diye benimle alay ediyordu.

Kimse, henüz bir şey söylemediği halde artık sokaktan çocuk çağırmaya da cesaret edemiyordum. Kırk yılda bir ağaca çıkmak için bucağ bucağ saklanmak ve geceyi beklemek lâzım geliyordu. Fakat, bunların arasında en başa çıkmazı, Kâmrân'dı. Pâkanın son günleri kışkte, onun la kovalamaca oynamakla geçti diyebilirim.

O, beni yalnız yakalamak için fırsat arıyordu. Ben, bütün şeytanlığı, kendimi tenha bir yerde kısırmamaya sarf ediyordum.

Ara sıra bana teklif ettiği araba gezintilerine yanaşmıyor, pek fazla ısrar ederse yanıma -Mijgân'dan başka- birini alıyor ve yolda mütemediyen onunla konuşuyordum. Mijgân'dan başka diyorum Çünkü Mijgân'ın yolda beni; onunla yalnız bırakmak için kaçmayacağına, yahut da lüzumsuz gevezelikler etmeyeceğine emniyetim yektu.

Kâmrân, bir gün bana:

- Biliyor musun, Feride, beni bedbaht ediyorsun dedi.

r

MAKİŞU 91

Kendimi tutamadım:

- Şimdiden mi? dedim.

Bu suali, o kadar kemik bir hayretle sermuştum ki, ikimiz de gülmeye başladı.

- Mijgân'a söyledigini bir kere de senin ağzından işitmek istiyorum. Zannederim ki, bu benim hakkım Mijgân'a ne söyledigimi hatırlamıyormuşum gibi yalandan gözlerimi havaya kaldırdım, düşündüm. Sonra:

- Evet, ama, dedim. Mijgân kız. Cariyeniz de, zannederim, öyle. Aramızda konuştuğumuz her şey, herkese söylenemez.

- Ben herkes miyim?

- Yanlış anlamayınız. İpiniz, biraz kadın tipi olmasına rağmen erkeksiniz. Demek ki, bir kız arkadaşla söyleyecek her şey bir erkeğe tekrar edilmez.

- Ben, senin nişanlın değil miyim?

- Galiba bezüşacağız. Biliyorsun ki, ben bu kelimeyi istemiyorum

- Görüyorsun ki, kendime bedbaht demekle hakkım var. Üfine belki ağzıma vurursun diye kelimeyi söylemeye cesaret edemiyorum. Fakat sana karşı, kimse için duymadığım bir his var içimde...

Ne vakitten beri, kaçtığım kapana tutulmak üzere sduğumu anladım. Konuşursam, ya sesim titreyecekti, ya başka bir münasebetsizlik yapacaktım. Kâmrân'ın sözünü ağzına bırakarak sokağa doğru bir koşu kopardım.

Onun da, arkamdan geleceğini zannediyordum. Fakat öyle bir şey işitmeyince yavaşıladım; biraz sonra, usulca arkama baktım.

O, sadece ağaçlardan birinin altındaki bir kamyş kanepeye oturmuştu.

Kendi kendime:

- Galiba ben, ayıp yapıyorum, dedim.

Reşat Nuri Güntekin

92

11,11!

Öyle sanıyorum ki, Kâmrân bu esnada bana baksa pişmanlığını anlatacak, tekrar yanıma gelecekti ve galiba, ben de artık kaçamayacaktım.

Kuzenimin oturduğunda, hakikaten bedbaht bir insan tavrı vardı. Kendi kendime gayret vermek için söylenmeye başladım:

- Sinsi sarı çayan. Dubahîcede mesut düşün etekleri arkasından nasıl koştuğunu daha unutmadım. Pekâlâ yapıyorum.

Tatilin son günlerinde başımdan geçen bir kazayı da söylemeden geçemeyceğim.

Kışk halkı bir gün sağ elimin bir parmağının kocaman bir sargı beziyle bağlı sduğunu gördüler. Seranlara:

- Bir şey değil, bir parçacık kestim; ziyanı yok, kendi kendine geçer, diyordum.

Teyzem yarayı inatla sakladığımı fark edince:

- *Madaka bir yaramazlık ettin. Ehemmiyetli bir şey ki, saklıyorsun. Bir hekime göstereyim, başımıza bir iş açar, diyordu.*

Hakikat şuydu: Teyzem, beni bir gün yatak odasındaki gardirebünden galiba bir mendil almaya göndermişti. Gardirebun aralık bir gözünde mavi kadife kaplı bir mahfaza gördüm. Bu, benim nişan yüzüğümde. Onu bir dakika parmağımda seyretmek hevesine karşı keyamadım. Fakat, bu kapris, bana pahalıya mal oldu. Yüzük, teyzemin korktuğu gibi biraz dar yapılmıştı; bir türlü parmağımdan çıkmıyordu. Manasız bir heyecan içinde bir hayli zorladım, sonra dişlerimle çıkarmaya çalıştım. Nafile. Ben, uğraştıkça parmak şişiyor, yüzük büsbütün daralı-yordu.

Söysem muhakkak bir çaresini bulacaklardı. Fakat, nedense, bu yüzükle yakalanmak fena halde kibrimle dokunuyordu. İşte o zaman, parmağıma bir sargı ile bağladım. Tam iki gün vakit buldukça odama kapanıp sargıyı çıkararak kendi kendime saatlerce uğraştım. Üçüncü gün, hakikati utana sıkıla tey-

FAKİH 93

zeme itirafetmeye hazırlandığımı bir zamanda yüzük kendiliğinden çıkıvermesin mi?

Niçin? herhalde, geçen iki gün içinde üzüntü ve sıkıntıdan zayıflamış olacaktım.

Tatilin son günü, hazırlığa başlamıştım. Kamran, buna itiraz etti:

- *Bu kadar aceleye ne lüzum var. Feride? Birkaç gün daha kalabilirsin, dedi.*

Fakat ben, model bir talebemişim gibi razı olmuyordum:

- *Dersler, mutlaka mektep açıldığı gün gelmemi tembih ettiler. Bu sene de dersler çok sıkı, diye çocukça a bahanelerle inat ediyordum.*

Kamran, bu ısrarım karşısında yine bir hüznün ve dalgınlık nöbeti geçirdi.

Ertesi gün, beni mektebe götürürken hiç konuşmadı ve ayrılacağı zaman:

- *Benden bu kadar çabuk kaçmak isteyeceğini ummaz- dım, Feride, diye sitem etti.*

Zaten, pek öyle akli başında, çalışan bir talebe değildim. Üstelik, bu dert çıkınca büsbütün kendimi şaşırdım.

İlk üç ayın notları son derece fena gitti. Bu, bir gayret yapıp kendimi toplarsam da, sınıfta kaldığının resmiydi.

Bütünler dağıtıldığı günün akşamı Sor Alesi, beni bir köşeye çekti.

- *Notları beğendin mi, Feride? dedi. Bedbin bir tavırla başımı saklayarak:*

- *Epeyce bozuk Ma Sor, dedim.*

- *Epeyce değil, pek çok. Ben sizin bu kadar düştüğünüzü hatırlamıyorum. Halbuki bu sene başka türlü çalışacağınızı umardım.*

94

Reşat Nuri Güntekin

- *Hakkınız var. Bu sene geçen seneden bir yaş daha büyüğüm.*

- *Sadece o kadar mı?*

Garip şey! Sor Alesi, çenemi okşuyor, manalı manalı gülüyordu. Ne yapacağımı şaşıarak gözlerimi gözlerimden kaçırdım.

Ah bu Sörlor! Dünyaya ait hiçbir şeyin farkında görünmemelerine rağmen en küçük dedikoduları bilirler, öğrenirler. Kimden? Nasıl? On sene aralarında yaşadığım ve öyle pek alık, salak bir kız olmadığım halde bunu bir türlü anlayamamışım- dır.

Ben, bir bahane ile kendimi kurtarmaya uğraşırken, Sor Alesi, daha açıldı:

- *Zannederim ki, bültendeki numaraları herkese göstermekten sıkılacaksınız, dedi.*

Arkasından daha ağır bir taş:

- *Bu sene sınıf geçemezseniz bir sene, bir uzun sene daha burada beklemek tehlikesi var.*

Baktım ki, taarruza geçmezsem Sor Alesi'den yakamı kurtarmaya imkân yok. Çaresiz, yüzümsüğü ele aldım, yalansız bir saflıkla:

- *Tehlike mi? Niçin tehlike? diye sordum.*

Sor Alesi, kadınca konuşmasının zaten son hadlerine varmıştı. Bundan ilerisine gitmek, aşağı yukarı, benimle yüz göz olmak demektir. Mağup olduğunu bana göstermekten çekinmeyen kekot bir tavırla yanağıma bir fiske vurdu:

- *Onu, sen kendi kendine bulabilirsin, dedi ve yürüdü.*

Misel, bu sene mektepte yoktu. Olsaydı, muhakkak, beni, konuşmaya mecbur edecek, zihnimdeki perişanlığı bûsbütün arttıracaktı.

ALKUŞ 95

Birsene evvel uydurma bir masaldan bahsederken ne kadar serbest ve farfaraysam bu sene hakikaten nişanlı bir kız vaziyetine düştükten sonra o kadar korkak olmuştum. Arkadaşımdan beni tebrik edenleri kısa, kuru bir teşekkürle başımdan savıyor, yışmak meylini gösterenlere yüz vermiyordum.

Yalnız, bir tanesi, bizim taraftaki bir ermeni doktorun kızı, bu inadımı yenmeye muvaffak oldu. Hafta tatillerini mektepte geçiriyordum. Üç ay içinde, ya iki ya üç gece eve çıkmıştım.

Sebebini kendim de pek iyi bilmediğim bu inat, Besime Teyzem'le Necmiye'yi gücendiriyor, Kâmrân'a ne düşüneceğini, ne yapacağını şaşırtıyordu. O, ilk aylarda her hafta mektebe uğruyordu. Dörsler bir şey söylemeye cesaret edememekle beraber bir nişanlının bir talebeyi ziyaret etmesini skandal addediyorlar, kuzenimin beni parşevir'da beklediğini haber verirken, yüzlerini ekşitiyorlardı.

Ben, parşevir'in mahsus açık bıraktığım bir kapı kanadına dayanıyor, ellerimi mektep gömleğimin kayış kemerlerine sokarak ayakta nihayet beş dakika konuşuyordum. Kuzenim, ara sıra bana, mektup yazmayı da teklif etmişti. Fakat Dörslerin, gelen mektupları, Türkçe bilen birisine okuttuktan sonra yırtmak âdetleri olduğunu söyleyerek vazgeçirmiştim.

Bu ziyaretlerin birinde, aramızda hiç hoş olmayan bir konuşma geçtiğini hatırlıyorum.

Kâmrân, uzak durmama sinirlenerek kapıyı zorla kapamak istemişti. Fakat, o yaklaşıırken ben, kendimi dışarı atmaya hazır bir vaziyet almış, alça k sesle:

- Rica ederim Kâmrân, demiştim. Biliyorsunuz ki, edada görünür görünmez kaç delik varsa, o kadar da göz vardır. O birdenbire duruladı

- Nasıl olur, Feride? Biz nişanlıyız. Yavaş yavaş omuzlarımı kaldırdım:

96

Reşat Nuri Güntekin

- İşte, asıl o bozuyor ya dedim, bir gün: "Ziyaretleriniz biraz sıkça oluyor. Affedersiniz ama, burasının mektep olduğunu hatırlamanız lâzım gelir!" yolunda bir söz işitmek istemezsiniz...

Kâmrân, bembeyaz kesildi ve o günden sonra bir daha mektebe uğramadı.

Yaptığım, hakikaten fenaydı. Fakat, başka çare yoktu. Kâmrân'ın yanında sınıfa dönüş, bütün başların bana çevrilmesi, yürekler acısı bir şeydi.

Ne anlatıyordum? Evet, bir gün doktorun hafta tatilinden dönen kızı bana:

- Kâmrân Bey, Avrupa'ya gidiyormuş, öyle mi? dedi. Birdenbire şaşaladım:

- Nereden bu haber? dedim.

- Babamdan Madrid'deki amcası çağırmış. "Bilmiyorum" demeyi kibrime yediremedim.

- Evet, öyle bir fikir var; küçük bir seyahat, dedim.

- Pek küçük değil, sefaret kâtibi oluyor muş.

- Çok az kalacak.

Konuşmayı bu kadarla keserek ayrıldık. Arkadaşımdan babası, bizim köşkten ayağı eksik olmayan bir insandı. Aile dostumuz gibi bir şeydi. Havadisin doğru olması mümkündü. Fakat, nasıl oluyor da, bana bir şey söylemiyorlardı. Günleri hesaplardım. Yirmi günden beri köşkten haber alamamıştım.

O gece hep bu meseleyi düşündüm. Kâmrân'a gösterdiğim manasız uzaklığı unutuyor, bu kadar mühim bir şeyi bana haber vermediği için içimden darılıyordum. İşin nihayetinde biz artık birbirine bağlı iki insandık.

Ertesi gün, perşembeydi. Hava, açık olduğu için öğleden sonra gezmeye çıkacakmış, tçim içime sığmıyordu. Bu düşünceler içinde bir gece daha geçirmek fikri beni korkuttu.

Dör Süperiyör'e giderek teyzemin hasta olduğunu söyledim ve izin istedim.

1

ALKUŞ 97

Allahtan o gün, dörslerden biri Kant'a gidiyordu. Erenköy istasyonuna kadar beraber gitmek şartıyla, Dör Süperiyör, istediğim izni verdi.

Elimde küçük valizimle köşke vardığım zaman ortalık kararmak üzereydi.

Kapıda beni, köşkün köpeği karşıladı. Bu, ihtiyar köpek, sen derece acgözlü ve dalkavuktu. Tantamda, iyi kötü daima yenecek bir şey bulunduğunu bildiği için yolunu kesiyor, karşımda ayağa kalkarak geri geri yürüyor, ön ayaklarıyla bana tutunmaya çalışıyordu. Ağaçların arasından Kâmrân'ın bana doğru gelmekte

İldüğünü görerek yere çömelmiş, köpeğin üstüne sürünmesini istemediğim kirli ayaklarını yakalamış. O, kocaman ağzını güler gibi açarak dilini sarkıtıyor, ben, onun burnunu sıkıyordum. Hıslı, aramızda bir oyun, bir cilveleşmedir gidiyordu.

Kâmrân ta yanıma geldiği zamân keşfetmiş gibi görünerek:

- Şu gülüşe bakınız, dedim. Aman, ne kocaman ağz! İmsaha benzemiyor mu?

O, şimdilik dudağında acı bir tebessümle yalnız bana bakıyordu.

Köpeği bırakarak eteklerimi silkesedim; mendilimle ellerimi de sildikten sonra birini kuzenime uzattım:

- Benjur, Kâmrân, teyzem nasıl? Ehemmiyetli bir şey değil inşallah...

O, biraz hayretle:

- Annem mi? diye sordu. Annemin hiçbir şeyi yok. Hasta diye mi duydun?

- Evet, hasta diye işittim de merak ettim; pazara kadar sabredemeyerek izin aldım.

- Kim söyledi?

Yeni bir yalan uydurmaya vakit İsmadığı için:

- Doktorun kızı, dedim.

Galikuşu - F7

98

Reşat Nuri Güntekin

- O mu sana söyledi?

- Evet, söz arasında: "Babamı size çağırdılar, galiba teyzeniz hastaymış" dedi.

Kâmrân, hayret ediyodu:

- Yanlış olacak. Hatta doktor, sen günlerde, ne annem, ne de başkası için keşke uğradı.

Bu nazik bahis üzerinde fazla durmadan:

- Çok sevindim, dedim. Öyle merak ediyorum ki... Onlar, tabii, içerdeler...

Çantamı yerden alarak yürümek istedim. Kâmrân, elimd en tuttu:

- Neden bu acele Feride? Adeta benden kaçıyorsun! dedi.

- Ne münasebet, dedim. Betlarım sıkıyor da... Zaten içeriye beraber gidecek değil miyiz?

- Evet, ama, içeride de, çaresiz herkesle beraber konuşacağız. Halbuki, ben seninle yalnız konuşmak istiyorum. Heyecanımı gizlemek için alaycı bir tavır olarak:

- Emir sizin, dedim.

- Mersi. O halde, istersen kimseye görünmeden bahçede biraz dolaşabiliriz.

Kaçmamdan korkuyor gibi elimi bırakmıyordu. Öteki eliyle çantamı aldı. Yan yana yürümeye başladık.

Nişanlandık nişanlanalı ilk defa yan yana...

Yeni yakalanmış bir kuşun yüreği, göğsünde nasıl atarsa benimki de öyle atıyordu. Fakat zannederim ki, beni bıraksa da artık kaçmaya kuvvet bulamayacaktım.

Birbirimize bir şey söylemeden bahçenin sonuna kadar yürüdük. Kâmrân, beklediğimden çok fazla müteessir ve dargın görünüyordu. Bu üç ay içinde ne İmuştum, aramızda ne değişmişti, bilmiyorum. Fakat, bu saatte kendimi ona karşı suçlu görüyor, şimdiye kadar gösterdiğim vahşiliğe pişman oluyordum.

Galikuşu 99

Kışertasında olduğumuzu unutturacak kadar güzel ve sakin bir akşamdı. Etrafımızdaki kuru dağ tepeleri bir mercan kıvrılışı içinde yanıyordu. Kâmrân'a karşı suçlarımı bu kadar kolay kabul etmemde bunun da mı tesiri vardı acaba, bilmiyorum.

Bu saatte, onun gönünü alacak bir kelime bulmak benim için dayanılmaz bir ihtiyaçtı. Fakat, aklıma hiçbir şey gelmiyordu.

Artık geri dönmekten başka yapılacak iş kalmayınca Kâmrân:

- Şuraya biraz oturabilir miyiz, Feride? dedi.

- Sen, nasıl istersen, dedim. Vakadan sonra ilk defa sen diyordum. Kâmrân, pantolonuna dikkat etmeden oradaki bir kayanın üstüne oturuverdi. Onu, hemen kolundan tutup kaldırdım:

- Sen, nazıksın; kuru yere oturma, dedim ve arkamdaki lacivert pardösüyü çıkararak oturacağı yere serdim.

- Ne yapıyorsun, Feride? dedi.

- Hasta olmaman için, dedim. Zannederim ki, seni muhafaza etmek bundan sonra benim vazifem oluyor.

Kuzenim bu sefer de galiba kulaklarına inanmadı:

- Ne söylüyorsun, Feride? dedi. Bunu sen mi bana söylü-yosun? Nişanlandığımızdan beri senden işittiğim en tath söz.

Başımı önüme eğdim ve sustum.

Kâmrân, pardösümü tekrar eline almıştı. Okşar gibi hareketlerle kollarına, yakasına, düğmelerine dokunuyordu.

- Sana biraz sitem yapmaya hazırlanıyordum, Feride, dedi. Fakat şimdi hepsini unuttum. Gözlerimi kaldırmadan:

- Ben sana bir şey yapmadım ki, dedim. O, beni tekar vahşileştirmekten ürküymüş gibi yanıma yaklaşmaktan korkarak:

- Zannederim ki, yaptın, Feride, dedi. Hatta fazlaca bile.

100

Reşat Nuri Güntekin

Bir nişanlı, bu kadar ihmal edilir mi? içimde fena şüpheler de uyandı. Sakın Müjgân yanılsam mı? istemeden güldüm. Kâmrân, merakla sebebini sordu, evvela cevap vermek istemedim. Fakat, e, ısrar edince gözlerimi kaçırarak:

- Müjgân yanılsaydı, böyle olmazdı ki, dedim.

- Böyle ne demek? Yani benim nişanlım mı? Gözlerimi kapayarak üst üste iki defa başımı salladım.

- Feridem!

Bir küçük feryada benzeyen bu ses hâlâ kulağımdadır. Gözlerini açtım ve onun büyüğü gibi görünen gözlerinde iki iri yaş damlası gördüm.

- Beni, bu dakika içinde o kadar mesut ettin ki, öürken aklıma gelirse ağlayacağım. Öyle yüzüme bakma.

Sen daha pek küçüksün. Mümkün değil, böyle şeyleri anlayamazsın. Hepsini unuttum artık.

Kâmrân, bileklerini tutmuştu. Onları geri çekmedim, fakat hiçkırâ hiçkırâ ağlamaya başladım. Bu, böyle bir nöbetti ki, Kâmrân, adeta korktu.

Aynı yessardan geriye dönerken ben, hâlâ ikide bir içimi çekiyor ve hiçkırıyordum. O, artık bana elini dokundurmaya cesaret edemiyordu. Fakat, ben onun gönlünün rahat ettiğini anlıyor ve memnun oluyordum.

- Sen önden gitmelisin, dedim. Ben havuzda yüzümü iyice yıkayacağım. Beni, bu suratla görürlerse ne derler? ♡

Birdenbire aklıma gelmiş gibi Kâmrân'a sordum:

- Avrupa'ya bir seyahat varmış öyle mi? O, cevap verdi:

- Bir fikir. Daha doğrusu, benim fikrim de değil. Madrid'deki amcamın bir tasavvuru. Nereden duydun?

Kısa bir tereddütten sonra:

ÇALKILI 101

- Doktorun kızından, dedim.

- Doktorun kızı, sana ne çok haberler veriyor, Feride?

Kâmrân dikkatle yüzüme bakıyordu. Kızarak başımı çevirdim.

- Sakın annemin hastalığı bir bahane olmasın?

- Doğru söyle, Feride. Sen bunun için mi geldin?

Yanıma yaklaşmıştı. Elleriyse başımı okşamak istiyor, fakat ürkütmekten korkuyordu. Halbuki ben, bilâkis, ona alışmaya başlamıştım. Sualini bir kere daha tekrar etti:

- Tahminim doğru mu, Feride?

Kâmrân'ı çok memnun edeceğini hissederek: "Evet" diye başımı salladım.

- Ne güzel... Düünden beri talihim ne kadar değişti!

Ellerini oturdığım koltuğun kenarlarına dayayarak bana doğru eğildi. Bu vaziyette dört tarafımdan kuşatılmış bulunuyordum. Bana el dokundurmaktan yaklaşmak için kurnazca bir buluş. Oturdığım yerde kirpi gibi büzülüyor, omuzlarımı kaldırarak geri çekiliyordum. Çok yakın olan yüzüne bakmamak için mendilimle oynayarak sordum:

- Amcan ne teklif ediyor.

- Olacak gibi değil. Beni, sefaret kâtibi olarak yanına almak istiyor. Muayyen bir mesleği, yahut bir memuriyeti olmamasını bir erkek için eksiklik sayıyor. Ben, tabii onun fikirlerini söylüyorum. "Verde bir sefaret memuruyla beraber Avrupa'ya gitmek belki Feride'yi de memnun edecektir" diyor. Ne bileyim, birtakım sözler...

Bahis ciddileştigi için Kâmrân muhasaraya nihayet vererek doğrusu. Ben de, hemen yerimden kalktım.

Konuşmamız devam etti:

- Bu teklife niçin "Olacak Şey değil" dedin? Avrupa'ya gitmek seni me mnun etmeyecek mi?

102

Reşat Nuri Güntekin

- O cihetten söylemiyorum. Bundan sonra, ben artık hareketlerimde serbest bir insan değilim. Hayatıma taalluk eden her şeyi seninle konuşmaya mecburum. Öyle değil mi?

- O halde gidebilirsin.

- Demek, benim istanbul'dan ayrılmama razı oluyorsun, Feride?

- Mademki bir erkek için mutsaka bir meslek lazımmış...

- Sen, benim yerimde olsan gider miydin?

- Zannederim ki, giderdim. Yine zannedirim ki, senin de Şimdi öyle yapman lâzım.

itiraf etmeliyim ki, bu sözleri yalnız dudaklarım söylüyordu. Yoksa, içimden bu dakikada büsbütün başka türlü konuşuyordum. Mamafih, bana da hak vermen lâzım. "Ben seni bırakıp gideyim mi?" diye serana başka türlü cevap bulunur mu?

Öte taraftan, Kâmrân da, bu ayrılığı bu kadar kolay kabul etmeme müteessir oluyordu. Bana bakmadan odanın içinde bir iki adım yürüdüktan sonra döndü, aynı suali tekrar etti:

- Demek amcamın teklifini kabul etmemi değru buluyorsun?

- Evet.

- O halde düşünürüz. Katibir karar vermek için, daha vaktimiz var.

Yüreğim hafifçe burkuldu. "Düşünürüz" deyince artık mesele kalmıyor muydu?

Herkesin daima benden istemiş olduğu gibi, bir büyük insan ağırbasıllığıyla konuşmaya başladım:

- Ben, daha fazla düşünmeye değer bir şey görmüyorum. Amcamın teklifi hakikaten hiç bir teklif. Kısa bir seyahat hiç fena olmaz.

- Bir memuriyet, o kadar kısa bir şey mi, Feride?

- Doğrusu, pek uzun da sayılmaz. Bir, iki, üç, dört senecik. Göz yumup açmıyacak kadar geçer... Tabii arada geleceksin de...

FAKİH 103

Bu bir, iki, üç, dört seneyi parmaklarıyla o kadar kolay sayıyordum ki...

Kâmrân'ı bir ay sonra, Galata rıhtımından vapura bindiriyorduk. Onu, Avrupa'ya gitmeye teşvik ettiğim için, akrabala- nının hepsi beni tebrik ediyorlardı. Yalnız Müjgân, bundan memnun olmadı. Tekirdağ'dan bana yazdığı mektupta, "Hiç iyi yapmadın, Feride" diyordu. "Mani olmalıydın. En güzel senelerinizi ayrı geçirmekte ne mana vardı? Dört sene, biter tükenir şey mi?"

Mamafih bu dört sene Müjgân'ın korktuğundan çok daha çabuk geçti.

Kâmrân tekaüt olan amcasıyla beraber büsbütün istanbul'a döndüğü zaman ben bir ay evvel mektepten çıkmış bulunuyordum.

Mektepten çıkmak! Ben, içinde yaşadığım müddetçe bu leş binaya "güvercinlik" adını vermiştim. Elimde iyi kötü bir diploma ile kendimi dıŞarı atacağım günün benim için bir kurtuluş bayramı olacağını söylardım.

Fakat günün birinde güvercinliğin kapısı açılınca kendimi; boyumu bir hayli uzatan yeni siyah çarşafım, uzun topuklu iskarpinlerimle sokakta bulunca neye uğradığımı şaşırdım. Üstelik teyzem de kışkte düğün hazırlıklarına başlamış. Bu, beni büsbütün çileden çıkardı.

Kışk boyacılar, dülgeler, terziler, uzak semtlerden gece yatısına gelmiş akrabalarla dolup boşalıyordu.

Heke, kendine göre bir işle meşguldü. Kimi, şimdiden davet mektupları yazıyor, kimi, eksikleri tamamlamak için çarşı pazar dolaşıyor, kimi dikişle uğraşıyordu. Ben, şaşkınlığımın içinde işi serseriliğe vurmuştum. Bir işe yaramak şöyle dursun, başkalarının işlerine bile engel olacak türlü münasebetsizlikler yapıyordum. Sen parti bana, bir delilik arız olmuştu. Eskiden olduğu gibi,

104

Reşat Nuri Güntekin

misafir çocuklarını peşime takıyor, kışkûn altını üstüne getiri-yordum.

Her yer gibi, mutfakta da tamir ve boyaya vardı. Bunun için yeni aŞçı, kabını kaçağını arka bahçede kurduğu bir çadıra nakletmiş, açıkta yemek pişirmeye başlamıştı.

Bırakşamüstü onun, çadırın önünde tath kı/artığını gördüm ve derhal aklıma bir şeytanlık geldi:

- Çocuklar, dedim. Siz şu kümeslerin arkasına saklanınız. Hiç sesinizi çıkarmayın. Ben size tatlı çalıp getireceğim.

Aradan beş dakika bile geçmeden elimde dolu bir tabakla küçük arkadaşlarımın yanına dönüyordum. En iyisi, çocuklara paylarını dağıttıktan sonra, herbirini bahçenin bir köşesine dağıtmak ve tabağı kümesin içine saklamaktı. Fakat ben bunu, daha doğrusu aşçının, hırsızlığı fark edince hiddetle öteye beriye keşacağını akıl edememiştim.

Biraz sonra, mutfak çadırının önünde bir kıyamettir keptu. Aşçı, "Bunu yapanın vallahî billahî kemiklerini kıracağım!" diye bağıırıyordu. Fena halde korkan küçükler beni dinlemeyerek, kaçışmaya başladılar ve Şüphesiz pek iyi de ettiler. Çünkü, biraz sonra, aşçı izimizi keşfediyor, elindeki kocaman kepçeyi bir sepa dehşetiyle sallayarak deli gibi üstümüze saldırıyordu.

Hain adam, aralarında beni en büyük gördüğü için, ötekileri bırakıp beni kevaslamaya başlamıştı. Bu arada ayağı takılıp yere boyu boyunca yuvarlanınca, hiddeti büsbütün arttı.

Aşçı yabancı, vaziyet ise çok nazikti. Yakalanırsam, derdimi anlatıncaya kadar hiç olmazsa bir, iki kepçe yiyecek, rezil olacaktım.

Kışk tarafına doğru manevra yapmaya imkân olmadığü için, çaresiz sokak tarafına koşuyor, çığlık çığlığa haykırıyordum.

Allah'tan olacak, sabah'tan beri çalışan terzi matmazel, Dilber Kalfa ile beraber bahçeye hava almaya çıkmış. Yolun bir

CAHKEŞU 105

köşesinde onlarla karşılaşınca, "Geliyor" diye boyunlarına sarıldım ve arkalarına saklandım.

Dilber Kalfa, aşçının kepçesine karşı ellerini uzatarak:

"Ne yapıyorsun, aşçıbaşı, çıldırdın mı? O, gelin hanım, diye bağırdı.

Başka bir zamanda olsaydı, bu kelime için, Dilber Kalfa'yı, mutlaka hırpalardım. Fakat, o kadar korkmuştum ki, ben de gayri ihtiyari onunla beraber bağıırıyordum:

"Vallahî ben, gelin hanımım, aşçıbaşı!"

Ben, bu aşçı kadar çılgın ve aksi insan görmedim. Kalfa ve matmazelin teminatlarına bir zaman inanmadı.

"Yek, böyle hırsız gelin hanım olmaz!" diye söylendi; neden sonra, akli yatınca da: "Öyleyse aferin gelin hanım sana!" dedi. "Ahırsın öyleyse yeni pantolonu; bak, pantolonun dizkapağını da patlattırdın bana!"

Adamcağız, düştüğü zaman burnunu da çarpıp sıyırmıştı ama, bereket versin, onu tazminat hesabına katmıyordu.

Gizli kalması için, yaptığım işarlara rağmen, bu komedi duyuldu ve her yemekte bana bakıp bakıp gülmek âdet sırasına girdi.

*

Düğüne üç gün kalmıştı. Yine her akşamüstü mahut arka bahçenin kapısında çocuklarla ip atarken, yeni bir hücumu uğradım. Fakat bu seferki hücumu yapan, ilkinde beni aşçıdan kurtarmaya çalışan terzi matmazel, altmış yaşında olmasına rağmen, bu akşam o da bana karşı ateş püskürüyordu.

- Rica ederim, matmazel, birkaç güne kadar size madam diyeceğim. Doğrudur bö yaptığın? Sen provanızı yapmak için yarım saattir sizi arıyorum.

Daha fenası, Besime Teyzem de matmazelle beraberdi ve çatkın çehresi, münakaşa uzarsa ondan yana çıkacağını gösteriyordu.

106

Reşat Nuri Güntekin

- Pardon matmazel, buracıktaydım. Temin ederim ki işitmedim, dedim.

Teyzem, artık dayanamadı, bana çıkışacağı her zaman yaptığı gibi eliyle çenemi tutup okşayarak:

- Yavrucuğum, sen, kendi sesinden, kahkahandan kimseyi işitecek halde değilsin ki, dedi. Üç gün sonra da davetlilerimiz arasında yine böyle bir şey yapmandan adeta korkmaya başladım.

Her zaman, daha haşarı ve hoyrat görünmeme rağmen, o gün benim, en karışık heyecanlarla sarsıldığım, okşanmak ve anlaşılmak ihtiyacıyla için için eridiğim bir tarihti.

Çenemi teyzemin elinden çekmeden eteklerimi parmaklarımla iki yanından tuttum ve hafif bir reveransla dizimi бүktüm:

- Üzülmeyin teyze, dedim. Çok değil, daha üç güncük dişinizi sıkmanız lüzum. O zaman benim için, teyzeden başka bir adınız ve sıfatınız olacak. Cahkeşu'nun teyzesine yaptığı naz ve şımarıklığı Feride'nin, o hanımefendiye yapmaya cesaret edemeyeceğini size temin ederim.

Teyzemin gözleri yaşardı, beni yanaklarımdan öperek:

- Senin her zaman annen oldum ve öyle kalacağım, Feri-dem, dedi.
Taşkınlığım o haldeydi ki, ben de onu birdenbire kalçalarından yakalayıp havaya kaldırdım ve tıpkı bana yaptığı gibi yanaklarından öptüm.
Matmazel, ufak bazı retuşlardan başka eksiği kalmayan beyaz elbisemi ellerinde kaldırdığı zaman, kıpkırmızı kesildiğimi hissettim. Odadakileri birer birer okşayıp öperek yalvarmaya başladım.
- Ne olursunuz, siz dışarı çıkın. Gözünüzün önünde giyinmeyeceğim. Arasında etekli elbisesiyle Çahkuşu'nun bir

ÇAHKUŞU 107

tavus kuşu şekline girdiğini bir tasavvur edin. Aman,' ne gülünç! Kendim bile güleceğim. "Ne olur, bu iş adi tuvaletle olsun!" diye o kadar yalvardım, kimselere derdimi dinletemedim.
Matmazel, elindeki elbise ile üzerime geldikçe -birisi beni yakalamaya geliyormuş gibi- köşelere kaçıyor, tir tir titri-yedum.
Dışarıdakiler, gürültüyü artırıyorlar, mutlaka içeri girmek istiyorlardı.
- Bir parça daha, rica ederim, bir dakikacık, hepinizi çağıracağım, diye yalvardım. Fakat ensar inanmadılar: -Adatıyor, soyunduktan sonra çağıracak, diye bağırarak kapıya dayandılar.
işte o zaman, iki taraf arasında heyecanlı bir uğraşmadır başladı.
Dışarıdakiler, çocuk, büyük karmakarışık itişerek, gülüşerek kapıyı zorluyorlardı. Ben kollarımın bütün kuvvetiyle içeriden müdafaa ediyordum.

Sofada demirli potinleriyle tepinerek: "Hücum... Hücum... Muharebe var" diye bağıran çocukların sesine bütün köşk halkı koşuyordu.

Matmazel, omuz başımdan:

- Yapmayınız, Allah aşkına, çekilin, elbise parçasanıyor, diye bağılıyor, fakat sesini işittirmeye muvaffak olamıyordu.

Bir aralık, nedense gürültü kesilir gibi oldu. Kapıya bir ayak sesi yaklaşıyordu. Kâmrân'ın sesi:

- Ah, Feride, benim. Bana yasak yok tabii. Burak sana yardıma geleyim, dediğini işittim ve büsbütün çıldırdım. Bu sefer:

- Hepsi gelsinler, ziyarı yok, sen olmaz. Sen Allah aşkına git. Vallahi ağlayacağım, iyice yalvarmaya başladım.

Fakat Kararan, bu yalvarışıma aldırmadı, kapıya hızla dayanarak iki kanadını ardına kadar açtı.

108

Reşat Nuri Güntekin

Ben çılgık çılgına olanın bir köşesine kaçtım ve elime geçirdiğim bir mantoya sarılarak hüzüldüm.

Matmazel, hayıracak haldeydi:

- Güzelim elbise gitti, diye adeta saçını, başını yosuyordu. Kâmrân mantoyu bir ucundan tuttu ve gülererek:

- Müsubiyetini artık teslim etmen lâzım Feride, dedi. Ah, elbiseni göreyim.

Bende, artık ne ses vadi, ne hareket. O, biraz bekledikten sonra devam etti:

- Feride, şimdi sokaktan geldim. Çok yorgunum. Uğraştırma beni, elbiseni o kadar merak ediyorum ki, inat edersen zera müracaat etmek mecburiyetinde kalacağım. Bak beşe kadar sayıyorum: Bir iki, üç, dört, beş...

Kâmrân mümkün olduğu kadar geciktirdiği bu beşten sonra, mantemun ucunu çekince yüzümü göz yaşlarına bulanmış gördü, fena halde şaşırды ve yarı zorla edayı boşaltarak kapıyı kapadı.
Matmazelin hayretten dili tutulmuştu. Kâmrân da aşağı yukarı o haldeydi, biraz sonra mahcup ve müteessir bir sesle:

- Affet beni, Feride, dedi. Ben, sana küçük bir şaka yapmak istemiştim. Buna hakkım var sanıyordum.

Fakat, hâlâ o kadar çocuksun ki... Beni affediyorsun değil mi?

Başımı hâlâ mantemun içinde saklayarak cevap verdim:

- Peki ama sen, hemen odadan çıkmalısın.

- Bir şartla. Seni bahçenin nihayetindeki kayanın yanında bekleyeceğim. Hatırlıyor musun, dört sene evvel bir akşam, seninle orada barışmıştık. Şimdi de öyle yapacağız. Düz mü?

Kısa bir tereddütten sonra:

- Peki, gelirim, dedim. Ama sen, şimdi git.

Zavalı matmazelin bu acayip tabiatlı gelinle konuşmaya bile artık cesareti kalmamıştı. O, ağzını açmadan beni soyduktan sonra, tekrar kısa etekli pembe elbisemi giydim, üstüne siyah mektep önlüğümü geçirdim, sonra Müjgân'ın bile yüzüne

bakmadan edadan kaçtım ve gözlerimdeki kırmızılık geçinceye kadar soğuk su ile yüzümü yıkadım. Bahçeye indiğim zaman ortalık kararıyordu. Şimdi asıl mesele, kendimi kimseye göstermeden onun yanına kapağı atmaktır.

Kendi kendime delişiyor gibi yaparak, mutfağın arkasından deliştim, aşçı ile bir iki kelime konuştum. Sonra ağır ağır dış kapıya yürümeye başladım. Maksadım, izimi büsbütün kaybettirdikten sonra bahçe duvarının dibinden onun yanına inmektir. Fakat...

*

Daima açık duran sokak kapısının dışında siyah çarşaflı, uzun beyfu bir kadın gözümüne ilişti. Peçesi kapalıydı. Kışkten bir şey sermak istediği halde, içeri girmeye cesaret edemiyor gibi bir hali vardı. Kâmrân, epeyce zamandan beri beni bekliyordu. Bu peçenin altından bir bildik çehresi çıkmasından beni sözle tutmasından korkarak yolumu değiştirdim ve ağaçların arkasına da-laya çalıştım. Fakat.e, birdenbire beni çağırdı.

- Küçükhanım, biraz zahmet eder misiniz, efendim? Garesiz, döndüm, kapıya doğru yürümeye başladım:

- Buyurunuz hanımefendi, bir emriniz mi var?

- Merhûm Seyfettin Paşa'nın keşkü değil mi?

- Evet, efendim.

- Siz keşkten misiniz, efendim?

- Evet.

- O halde sizden bir ricada bulunacağım.

- Emrediniz, efendim.

- Ben, Feride Hanımefendi ile görüşmek istiyorum. Hafifçe irkildim, gülmek için başımı eğdim, ilk defa işittiğim bu "hanımefendi" sözü bana öyle tuhaf geliyordu ki... Feride Hanımefendi'nin ben olduğumu mümkün değil, söylemeye cesaret edemeyecektim. Dudaklarımı ısırarak:

110

Reşat Nuri Güntekin

- Çok âlâ hanımefendi, dedim. Buyurun, lütfen içeri; keşkten scrarsanız size Feride Hanım'ı çağırırlar. Siyah çarşaflı kadın, kapıdan girmiş yanıma yaklaşmıştı:

- Size tesadüfüm çok iyi oldu, çocuğum, dedi. Sizden bir yardım rica edeceğim. Benim Feride Hanım'la yalnız olarak konuşmama delalet edeceksiniz. Mümkünse kimsenin bundan haberi olmamalı.

Hayretle yüzüne baktım. Ortalık kararmış olduğu ve peçesini hâlâ açmadığı için yüzünü fark edemiyordum. Hafif bir tereddüitten sonra:

- Hanımefendi, dedim. Acayip bir kıyafette olduğum için birdenbire cesaret edemedim. Fakat Feride benim. Kadın, hafif heyecanlandı:

- Kâmrân Bey'le evlenecek Feride Hanım mı?

- Keşkte bir tane Feride var hanımefendi, diye gülümsedim.

Siyah çarşaflı kadın, birdenbire durmuştu. Biraz evvel kendisini Feride ile görüştürmemi sabırsızlıkla istediği halde şimdi karşımda put kesilmesine ne mana vermiyordu? Acaba Feride'nin ben olduğuma hâlâ inanmıyor muydu? Yoksa başka bir şey mi vardı? Merakımı gizlemeye çalışarak tekrar konuşmaya mecbur oldum:

- Emrinizi bekliyorum, hanımefendi. Garip şey, kadın hâlâ ağzını açmıyordu. Biraz ileride ağaçların arasında bir bahçe kanepesi gözümüne ilişti:

- isterseniz şuraya gidelim, hanımefendi, dedim. Kimse bizi rahatsız etmeden konuşabiliriz.

Kadının sükatu, biz kanepeye oturduktan sonra da devam etti. Fakat, nihayet karar vermiş olacak ki, elinin sert bir hareketiyle peçesini kaldırdı ve otuz yaşlarında, zeki ve sinirli bir kadın çehresi meydana çıktı. Havanın karanlığına rağmen benzinin korkunç surette sararmış olduğu görülüyordu.

TAKKUSU . H

- Feride Hanım, dedi. Ben, bir eski arkadaşımın zeruyyla bir elçi vaziyetinde buraya geliyorum. Fakat, üzerime aldığı vazifemin bu kadar güç olduğunu kestirememiştim. Biraz evvel sizi görmek için ısrar ettiğim halde şimdi adeta kaçmak istiyorum.

Vücuduma bir titreme yapıştı; kalbim şiddetle çarpıyordu. Fakat biraz cesur olmazsam onun dediğini

yapacağınızı, kaçacağınızı hissettim. Mümkün olduğu kadar sakın bir tavır takınmaya çalışarak:

- Vazife vazifedir, hanımefendi, dedim. Cesur olmak lazım. Bahsettiğiniz, beni tanıyor mu?

- Hayır. Daha doğrusu şahsınızı görmemiş. Yalnız Kâmrân Bey'in nişanlısı olduğunuzu biliyor.

- Kâmrân Beyi tanıyor mu?

Atrak hende de daha fazla sormaya kuvvet kalmamıştır. Budakıkada meraktan çıldırarak gibi olduğum halde, e, şahiden gitmeye kalksa, zannederim yoldan çeviremeyecektim.

- Dinleyin beni Feride Hanım. Nîcin birdenbire durakladığımı anlamıyorsunuz. Burada ermiş, yetmişmiş bir hanımla karşılaşacağımı umuyordum. Halbuki önüme adeta bir mektep çocuğu çıktı. Sizi fazla müteessir etmekten korkuyorum. Te-reddütümün sebebi bu.

Yabancı kadının bana acır gibi bir hali vardı. Bu, izzetinefsime dokundu ve bana bütün kuvvetimi iade etti. Ayağa kalktım, kanepenin önündeki ağaca arkamı dayadım, kollarımı kavuşturarak sakın ve hatta vakur bir sesle:

- Bu vaziyette tereddüt doğru değil, dedim. Görüyorum ki, konuşacağımız şey mühim. Onun için teessürü falan bir tarafa bırakarak açık konuşursak daha iyi olur.

Kadın benim bu cesur tavrım karşısında biraz kendini topladı ve bir sual sordu:

- Kâmrân Bey'i çok seviyor musunuz?

112

Reşat Nuri Güntekin

- Bunun sizinle alakasını göremiyorum, hanımefendi.

- Belki vardır, Feride Hanım.

- Açık konuşmazsak işin içinden çıkamayacağımızı evvelce söyledim, hanımefendi.

- Peki, öyle olsun. Size Kâmrân Beyi, bir başkasının da sevdiğini haber vermeye mecburum.

- Olabilir, hanımefendi, Kâmrân, birçok meziyetleri olan bir gençtir. Bir başkasının onu gözüne kestirmiş olmasında hiç fevkalâdelik görmem.

Bu, bir yaprak bile kıvrılamayacak kadar sakın ve güzel yaz akşamında beklenilmez bir fırtınanın gelip çattığını gayet iyi anlıyor, fakat nereden geldiğini anlayamadığım bir kuvvetle buna karşı durmaya kendimi hazır buluyordum.

Kadına söylediğim sen cümlede bir parçajalay bile vardı. Ayağa kalkmamakla beraber yerinde durulduğundan, sinirli bir hareketle çarşafının eteklerini düzelterek kanepenin tahtalarını tutuşundan, onun da artık bu işi kısa kesmeye karar vermiş olduğunu anladım. Makine gibi çabuk ve adeta renksiz bir sesle söyledi:

- İlk bakışta sizi bir çocuk gibi görmüş olmakla beraber, mükemmel yetmişmiş yüksek bir genç kız karşısında bulunduğumu anlıyorum. Kâmrân Bey maalesef sizi lâzım geldiği kadar takdir edememiş. Yahut, ne bileyim, belki takdir ettiği halde geçici bir zaafa kapılmış. Hasılı, iki sene evvel bahsettiğim arkadaşla Avrupa'da tanışmışlar. Bilmem, size daha fazla tafsilat vermek doğru olur mu?

Başımı salladım:

- Sözlerinizin doğru olduğunu ispat için evet.

- Arkadaşımın adı Münnevver'dir. Eski mahbeyincilerden birinin kızıdır, ilk defa sevdiği bir adamla evlenmiş, bahtiyar olmamıştır. Sonra hastalandı. Doktorlar Avrupa'ya gönderilmesini tavsiye ettiler. Tam iyi olup memleketine döneceği bir sırada başına bu geldi. Kâmrân Bey, bir aralık İsviçre'ye gitmiş.

113

izinle mi, vazifeyle mi, pek bilemiyorum. Tesadüfleri orada olmuş. Kararan Bey, bir hafta için İsviçre'ye geldiği halde iki aya yakın bir zaman orada kalmış, Hatta bu yüzden galiba bir cezaya da uğramış.

- Müsaadenizle bir sual, dedim. Arkadaşınızın bunları benim haber almamı istemekten maksadı ne?

Yabancı kadın, bu defa ayağa kalkmaya mecbur oldu. Eldivenli ellerini ovuşturarak:

- İşte bunu söylemek güç, dedi. Münnevver, bugün sizin düşmanınız vaziyetindedir.

- Estağfurullah.

- Öyledir, Feride Hanım. Fakat hiç fena bir insan değildir. Gayet içlidir. Kâmrân Bey, onun için rasgele bir macera değildir. Onunla evlenmeyi umuyordu. Bir kabahat varsa tamamıyla Kâmrân Bey'de. Çünkü bir başkasıyla sözlü olduğunu bile saklamış. Beni bu çirkin vazifeyi üstüme almaya sevk eden şu ki, zaten hasta olan bu içki kadının ölmesinden korkuyorum.

- Doğru söylediğinizden nasıl emin sayırım?

- Niçin yalan söyleyeyim, öyle? Münevver, bu haberdan sonra katiyen yaşamaz.

- Yazık zavallıya.

- Daha değrusu ikinize yazık.

Fazla ileri gittiğini anlatmak ister gibi elimle bir işaret yaptım ve güldüm:

- Beni karıştırmayınız, siz şimdilik yalnız onu düşünebilirsiniz.

- Niçin, Feride Hanım? Gerçi Münevver, bunca senelik arkadaşım. Fakat, siz de çok iyi ve bu işte tamamıyla suçsuz, günahsız bir genç kızsınız. Onun için size de acırsam...

Bu defa, daha sertleştirdim, mağrur bir tavırla:

- Ona müsaade edemem, dedim. Hem zannederim ki artık konuşacak şeyimiz de kalmadı.

Yabancı kadının, bir şey aramak ister gibi, ara sıra el çan-

Calıkuşu - F.8

114

Reşat Nuri Güntekin

tasını açıp kapadığını görüyordum. Benim artık konuşmaya nihayet vermek istediğimi görünce bir buruşuk kağıt çıkardı.

- Feride Hanım, sözlerimden belki şüphe edersiniz diye size Kâmrân Bey'in bir mektubunu getirdim.

Bilmem, onu görmek sizi müteessir edecek mi?

Mektubu evvela elimle itmek istedim. Fakat sonra yanlış bir şey yapmış olmaktan korkarak aldım.

- İsterseniz onu size bırakayım. Sonra okursunuz. Arkadaşıma artık lüzumu kalmadı. Omuzlarımı silkerek:

- Bana bir faydası olmayacak dedim. Bir hatıradır; kendisinde kalması daha iyi olur. Yalnız bir dakika müsaade ederseniz bir göz gezdireyim.

Karanlık artmıştı. Ağaçların arasından yola çıkarak mektubu gözlerime yaklaştırdım, zaten bu yazıya alışık olduğum için okumaya başladım:

"Benim 'Sarı Çiçeğim' diye başlıyordu. Arkasından bir sürü edebiyat. Güneş doğmadan evvel nasıl dünyaya belli belirsiz bir aydınlık yayılırsa, 'Sarı Çiçeği' görmeden evvel de onun kalbine böyle bir aydınlık yayılmış, 'içimde anlaşılmaz bir sevinç var. Ben, mutlaka fevkalâde bir şeyle karşılaşacağım!' diyormuş. Nihayet o fevkalâdelik olmuş, bir akşamüstü etefin bahçesinde ışıklar yanarken 'Sarı Çiçeği' karşısında görmüş...

Ondan ötesini o kadar çabuk okuyordum ki, gözlerim gittikçe artan karanlık içinden yazıları o kadar fena seçiyordu ki, hemen hiçbir şey aklımda kalmadı, diyebilirim. Yalnız bilmem neden mektubun birkaç defa tekrar ettiğim şu son satırlarını hâlâ şimdi bile gözümün önünde buluyorum:

"Görsün beştü. Sevmeye ihtiyacım vardı. Sizi uzun ince vücudunuzla, menekşe gözlerinizle karşımda görünce her şeyin rengi değişti."

Yabancı kadın, ağır ağır yanıma gelmişti, sesi titreyerek:

r

ÇALKIŞU

115

"Feride Hanım, sizi üzdüm. Fakat inanınız ki" diye bir cümleye başlamak istedi.

Ben, birdenbire silkinerek sözünü kestim, mektubu uzatarak:

- Ne münasebet, dedim. Üzülecek bir şey yok ortada. Bunlar sağan işler. Hatta, size teşekkür bile edeceğim. Bana bir hakikati öğrettiniz. Şimdi artık sizden müsaade isteyeceğim.

Hafif bir baş selamıyla yürüdüm. Fakat o, beni tekrar arkamdan çağırdı:

- Feride Hanım, bir dakika daha müsaade. Arkadaşıma ne söyleyeyim?

- Pazifenizi yaptığınızı söyleyiniz. Öte tarafı artık kendi bileceği şeydir, dersiniz, olur biter.

Yabancı kadın, bana bir kere daha seslendi, fakat artık dinlemedim, hızla ağaçların arasına daldım.

Kâmrân'ın bizim artık bir daha barıştığımızı göremeyeceği kayanın yanında ne kadar beklediğini bilmiyorum. Fakat beklemekten usanarak odama geldiğinde ve masanın üstünde çizgili mektep defteri yaprağına karalanmış şu birkaç satırı gördüğü zaman herhalde şaşalamış olacaktır:

"Kamran Beyefendi. 'Sarı Çiçek' romanını baştan başa öğrendik. Bırakma düşünceye kadar birbirimizi görmek yok. Senden nefret ediyorum.
FELİDE"

İKİNCİ KISIM

B. Eylül 19...

- *VELİDİĞİ* Günden beri gece demezsin gündüz demezsin, yazarsın da yazarsın. Ne bitip tükenmez yazıdır bu? Mektup desem değil; mektup, deftere yazılmaz. Kitap desem değil, bizim bildiğimiz, kitabı saçlı sakallı ulemalar yazar. Sen parmak kadar çocuksun. Öyleyse ne yazarsın böyle durup dinlenmeden? Bana bu suali soran; etelin ihtiyar edacısı Hacı Kalfa'dır. Bir saatten fazla bir zamandan beri dışarıda şarkı söyleyerek tahta siliyordu. Şimdi yeruldu; benimse, kendi dediği gibi, iki satır sakırdı atmaya geldi. Hacı Kalfa'nın halini görünce kendimi tutamadım kahkahalarla gülmeye başladım:

- Bu ne kıyafet, Hacı Kalfa.

Her zaman beyaz bir önlükle doluşan Hacı Kalfa, bugün arkasına dört peşli bir eski zaman entarisi giymiş, çıplak ayaklarıyla tahtaları silerken düşmemek için eline kocaman bir sepa almıştı.

- Ne yaparsın, hanımlık yapıyoruz, hanım gibi giyineceğiz elbette, dedi.

Hacı Kalfa, ara sıra konuştuğum dertli bir komşumdan başka, odama giren tek insandır, ilkgünlerde çekiniyordu. Biriş için odama gireceği zaman kapıyı vuruyor, "Başını ört hocam, ben geliyorum," diyordu.

Ben, alay ediyordum, "Haydi canım, Hacı Kalfa, işin mi yok Allah aşkına. Teklif mi var aramızda?" diyordum. O, çatkın çehresini daha çatıyor:

118

Reşat Nuri Güntekin

- *Yee!* iş senin bildiğin gibi değildir, "islam muhadderat-ı sarı"nın yanına öyle sallapati girilmez, diye bana çıkışıyordu.

"Muhadderat" herhalde kadın falan demek olacaktı. Fakat hocalık gururuma yediremediğim için bunu Hacı Kalfa'dan so-ranıyordum. Mamafih, alay ede ede Hacı Kalfa'ya bu saygının manasızlığını anlatmıştım.

Şimdi, aklına estikçe kapımı vuruyor, çekinmeden içeriye giriyordu.

Hacı Kalfa, gülmemin bir türlü kesilmemesine evvela kızacak oldu, fakat sonradan vazgeçti:

- Beni kızdırmak için mahsus yapıyorsun ama, kızmayacağım, dedi.

Sonra, gözlerinde garip bir hüznle ilave etti:

- Kafeste kuş gibi o kadar sıkılıyorsun bu yalnız odada ki; biraz alay çıkar, gül, ziyanı yok, ahbaplık daha artarsa ben, sana bir parça da cınayacağım galiba, biraz eğlenmen için, anladın mı efendim?

Hacı Kalfa'ya ne yazdığımızı anlatmak kabilsizdi.

- Yazım pek çarpık çurpuk da meşk yazıyorum Hacı Kalfa, dedim. Yarın, ebür gün derse başlayacağım. Çocuklar ayıpsar sonra.

Hacı Kalfa, fotoğraf karşısında poz alır gibi sepasına dayandı, gözlerinde tatlı bir gülümseme ile cevap verdi:

- Çocuk aldatıyorsun, Hacı Kalfa kaç baharın yığurdum! yemiştir, bilirsin sen? Onlar ki hattat gibi süslü yazılar, iki par etmez yazdıkları. Onlar ki böyle karınca ayağı gibi eği büğ bir şeyler kararsalar, ne çıkarsa onlardan çıkar. Biz, dairelerdi ne kadar taban tepmiş, ne çeşit memurlar görmüşüz, bilirsin sen? Bırak derdin vardır senin, vardır ama, her neyse onun sı bizlere düşmez. Yalnız yazarken, parmaklarını mürekkeple boyamamaya gayret et ki, çocuklara karşı asıl ayıp odur. Haj di bakalım, sen yaz yazını; ben de tahtalarımı nçalayım.

ÜÇÜNCÜ KISIM

119

Hacı Kalfa'yı savdıktan sonra tekrar masamın başına geçtim. Fakat, artık çalışmıyorum; onun bazı sözleri beni sardıkça sarıyor.

Adamcağızın hakkı var. Mademki artık köşkece insanım, yarın, ebür gün işine başlayacak bir hocayım; o halde kendimden, çocuksuğumdan hiçbir iz, eser bırakmamaya çalışmalıyım. Hakikaten parmaklarımdaki

hatta Hacı Kalfa'nın söylememesine rağmen, dudığımdaki mürekkep lekeleri ne söyler? Hese geceleri defterime yazarken sık sık kendimi mektepte görmem, artık bir daha göremeyeceğim insanların etrafında dolaşıyor gibi olmalarını hissetmem, biraz da bu lekelerden gelmiyor mu?

Hacı Kalfa'nın bir sözü daha zihnime takılıyor: "Kafeste kuş gibi o kadar sıkışıyorsun bu yalnız edada ki..." Kafeslerin hepsinden nihayet kurtulduğum bugün de birinin beni, kafeste bir kuş gibi görmesi doğru değil. Sonra, kuş-kelimesinin eski "Çalikuşu"nu; kırık kanadı, kapanmış gagasıyla düştüğü yerden kaldırmak gayreti var. Hacı Kalfa, böyle konuşmakta devam ederse, aramızın bozulmasından korkuyorum. Mamafih, defterimi eksik bırakmamak için sen bir gayret lâzım. Arkamda bıraktığım öğrenc dünyaya bir kere daha dönmeliyim.

O akşamüstü, yabancı kadından, öğreneceğimi öğrendikten sonra edama gidiyordum. Taşlıkta teyzeme tesadüf ettim, karanlıkta bir kediye gizlenmek istedim. Fakat teyzem beni görmüştü.

- Kim e? diye selsendi. Sen misin Feride? Nîçin saklanıyorsun?

Cevap vermeden karşısında durdum. Birbirimizin yüzünü fark edemiyorduk.

120

Reşat Nuri Güntekin

- Mutlaka yine bir yaramazlık!..

Görünmez bir el göğsüme basıyor, nefesimi kesiyor gibiydi.

- Teyze, dedim.

Teyzem, bu dakikada bana bir tatlı kelime söylemiş olsaydı, hafifçe yanağıma dokunsa, saçımı okşasaydı, ağlayarak kollarına atılacak, belki her şeyi söyleyecektim.

Fakat e, benim ne halde olduğumu fark edemedi. "Nîne ne derdin var, Feride?" dedi. Teyzemden bir şey istediğim vakit daima böyle söylerdi. Fakat, bu akşam bana eyle geldi ki, bu sözlerle: "Artık yetmedi mi?" demek istiyor.

- Hiç, teyze, dedim, müsaade edersen seni epeceğim.

Teyzem, ne olsa, annem demektir. Onu, sen bir defa öpmeden ayrılmak istemiyordum.

Cevabını beklemeyen ellerini tuttum, karanlıkta iki yanağından, sonra gözlerinden öptüm.

Odam daradığına, iskemselerin üstüne elbiseler atılmıştı. Artık dolap gözlerinden çamaşırlar sarkıyordu.

Benim cesaret ettiğim şeyi yapacak insanın, arkasında derbeder bir mektep çocuğu odası bırakması ayıptı. Fakat, ne çare ki vakit çok dardı.

Penceremde ışık görüp gelmelerinden korkarak karanlıkta hemen el yordamıyla, ona bırakılacak birkaç satırı yazdım.

Sonra, dolabımı açtım. Kırmızı bir kurdela ile bağılı diplomamı, yadigâr kıymetinde birkaç parça eşyayı, annemden kalma küpe, yüzük gibi bir iki fakir mücevheri mektep valizime doldurdum.

Kapılardan kaçan evlatlıkların da böyle yaptıklarını hatırlıyor, acı acı gülüyordum.

ÇALKIŞU 121

Nereye gideceğimi, ancak, sekağa çıktıktan sonra düşündüm. Evet, ben nereye gidecektim? Yarın olsa kolay. Zihnimde müphem surette tasarlanmış bir şeyim vardı. Asıl mesele bu geceyi geçirmektiydi.

Gecenin bu saatinde nereye sığınabilirdim? Her şeyi göze almış olmama rağmen elimde valizimle sabaha kadar tarlalarda dolaşamazdım ya. Biraz sonra kışkıte bir kıyamet kopacaktı. Rezalet korkusuyla belki polise başvurmazlardı. Fakat, etrafa kel kel arayıcılar çıkacağı muhakkaktı. Tren, vapur, hatta araba yolculuğu tehlikeliydi, izimi çabucak keşfederlerdi. Gerçi hayatını kendi istediği gibi yaşamak isteyen bir insanı zorla, bu kışkıte dönmeye mecbur edecek bir kuvvet yoktu. Fakat kararımı bir çocuk deliliği, şımarık bir kız nazı sanacaklar; beni de, kendilerini de hoş yere üzeceklerdi.

Onları bu fikirden vazgeçirmek, hatta, bir daha adımı anmaya tövbe ettirmek için yarın teyzeme nasıl bir mektup yazacağımı biliyordum. Fakat, bu gece nerede barınacaktım?

Ervela, aklıma, civar kışkılerde oturan bazı arkadaşlarım geldi. Beni muhakkak ki iyi karşılayacaklardı.

Fakat, yaptığım az çok bir rezasetti. Bu vaziyette bir kızı bir gececik olsun evlerine kabul etmek, belki tuhaflarına gidecekti. Sonra bu fevkalâdeliği izah için onlara bir şey söylemek lâzım gelecekti. Yabancılarla hesap vermenin ve onlardan nasihat dinlemenin gücüne gideceğini hissediyordum. Nihayet, ilk aklıma gelen isimler tabiatıyla evdekilerin de aynı kolaylıkla düşüneceği isimler olacak. Beni aramaya, en evvel onlardan başlayacaklardır. Arkadaşlarımın aileleri gece yarısı telaş içinde beni sermaye gelen aileme, benim hatırım için "Burada yok" demeye cesaret edebilecekler miydi?

İstasyona giden caddeyi tehlikeli bularak aradaki İceren-köy yollarına saptım.

Karanlık gittikçe artıyordu. Şaşkırmaya, cesaretimi kaybetmeye başladığım bir zamanda aklıma birdenbire bir şey geldi.

122

Reşat Nuri Güntekin

Şekiz, on sene evvel akrabalarımızdan birinin evinde sütüne-lik etmiş bir muhacir kadını vardı ki,

Sahrayıcedit'te oturur ve sık sık köşke gelirdi.

Geçen sene bir gün, uzunca bir akşam gezintisinden dönerken onun evine uğramış, yarım saat kadar bahçesinde dinlenmişim. Eskilerimi daima ona verdiğim için benimle arası gayet iyiydi. Geceyi onun evinde geçirirdim ve kimse, benim orada olacağımı akıll edemezdi.

Şekaktan bir muhacir arabası geçiyordu. Evvela onu çevirmek istedim, fakat bu hem tehlikeliydi, hem de üstümde bezuk param yoktu.

Çaresiz, yaya sarak Sahrayıcedit yolunu tuttum. Karanlıkta bir gölge gördükçe, yahut bir ayak sesi işittikçe tireyerek duruyordum. Gece vakti, ıssız kır yollarında, tek başına dolaşan bir kadından kim şüphe etmezdi? Bereket versin, ortalıkta in cin yoktu. Yalnız bir bağın kenarından geçerken küçük bir tehlike atlatım. Kamşudan tükü söyleyerek birkaç sarhoş geliyordu. Bırsıçrayışta bağın kenarındaki alçak çitin üstünden aştım; onlar geçip gidinceye kadar orada gizlendim. Bağda köpek falan olsaydı halim haraptı.

Bundan başka, Sahrayıcedit caddesini geçerken kaldırımlar üstünde, yorgun yergun sepasını sürüyen bir bekçiye rastladım. Fakat hoş bir tesadüf oldu. Adamcağız beni görmeden yan sokaklardan birine saptı.

Sütüne ile ihtiyar kecası, beni görünce şaşırdılar. Yolda hazırladığım kurt masasını okudum. Büyük amcamla Üsküdar'dan geliyorduk. Şurada arabamızın tekerleşti kırıldı. Bu saatte başka araba da bulamadık. Çaresiz, yaya dönüyorduk. Uzaktan sizin lambanızı gördük. Amcam: "Haydi Feride, yabancı yer değil ya, sen sütüneye misafir ol bu gece. Ben de Şurada bir ahababımda kalayım!" dedi.

Doğrusu masalım bu saf insanlarca bile pek kolay inanılacak bir masal değildi. Fakat, küçükhanımı bir gece misafir et-

ALKIŞI 123

mek şerefi onlar için o kadar büyük bir şeydi ki, sözlerimden şüphe etmediler.

Zavalı sütünlünün benim için hazırladığı kır lavantası kekan tertemiz yatağı ertesi sabah hoş, dokunulmamış gördüğü zaman ayakları suya ermiştir ki, o vakit de kuş uçmuş kervan geçmiş bulunuyordu.

O gece, sütünlünün odasında, lambamı söndürmüş, karanlığa baka baka uzun bir plan hazırlamıştım.

Dolabımın bir köşesinde, kırmızı kurdelesiyse, ağır ağır solup sararmaktan başka bir şeye yaramayacak zannettiğim diploma gözümde bir ehemmiyet almıştı. Bütün ümidim, pek makbul olduğunu söyledikleri bu kağıt parçasındaydı. Onun sayesinde Anadolu vilayetlerinden birinde bir hocalık alacak, bütün hayatımı çocuk çocuk arasında, şen ve mesut geçirecektim.

İstanbul'dan çıkıncaya kadar, Eyüpsultan'daki Gülşimal Kalfa'nın evinde gizlenmeye karar vermişim.

Gülşimal Kalfa, annemin dadısıydı. Annem evlenirken, onu da Eyüp'te ihtiyar bir kescubaşıya vererek çıkarımlıydı.

Annemi çok sevmesine mukabil, teyzemlerle arası bozuktu. Büyükhannem sağken ara sıra yalıya gelir, bana beyalı Eyüp oyuncakları getirirdi. Fakat, o öldükten sonra kalfa, büsbütün ayağını kesmiş, teyzelerim de adını anmaz olmuşlardı. Şehetini bilmiyordum ama, aralarında galiba bir de kavga çıkmıştı.

Herhalde, İstanbul'da benim için Gülşimal Kalfa'nın evinden daha emin bir yer yoktu.

Teyzem zihnimde gittikçe dallanıp budaklanan mektubu aldıktan sonra, ağlamaktan başka bir şey yapamayacaktı. Öteki alçak da ne de olsa insandı, izimi keşfetse bile, karşıma çıkmaya yüz, surat bulamayacaktı.

124

Reşat Nuri Güntekin

|

O sabah, kalfanın sokak kapısını aralık buldum. Kendisi kınalı kaşlarının üstünde bir başörtüsü, çıplak ayaklarında hamam nahıslarıyla evinin taşlarını yıkıyordu.

Bir şey söylemeden kapının önünde durdum, onu seyretmeye başladım. Üzüm sımsıkı kapalı olduğu için

beni tanıya-mıyor, fersiz mavi gözleriyle Şaşkın Şakin bana bakıyordu.

- Bir şey mi istediniz hanım? dedi. Bir, iki kere yutkunduktan sonra:

- Dadi, beni tanımadın mı? diye serdum. Desim, onun üzerinde anlaşılmaz bir tesir yaptı, ürkmüş gibi geri çekilere K:

- Fesuphanallah, fesuphanallah! diye seslendi. Aşsana yüzünü hanım?

Valizimi ıslak taşların üstüne koyarak peçemi kaldırdım. Kalfa, beğuk bir feryat kopardı:

- Güzide, Güzidem gelmiş. Ah, evladım! Damarları çıkmış zayıf kollarıyla boynuma sarılıyor, gözlerinden sel gibi yaşlar akarak:

- Ah çocuğum, ah çocuğum diye hıçkırıyordu.

Bu fazla heyecanın sebebini anlamıştım. Benim gittikçe anneme benzediğimi söylardı. Hatta, onu hiç unutmayan eski bir arkadaşı: "Güzide'nin, tamamıyla yirmi yaşındaki çehresi, sesi. Feride'yi ağısamadan dinleyemiyorum" derdi.

Gülmisal Kalfa'ya da şimdi aynı şey olmuştu. Aşmanın bu kadar güzel bir şey olacağını, bu ihtiyar Gerkez kasayaktan evvel bana hiç kimse anlatamamıştı.

Annemi ben, hayal meyal hatırlarım. Bazı terk edilmiş odalarda, toza, taprağa bulanmış, çizgileri ve boyaları silinmiş eski resimler şeklinde belli belirsiz bir hayal. Bu hayal, bugüne kadar bende ne bir hüznün, ne bir fazla sevgi uyandırmıştı.

Fakat, Gülmisal Kalfa, zavallı ihtiyar kafasından benimle onu ayırt edemeyerek "Güzidem" diye hıçkırırken, içimde anlaşılmaz bir şey oldu. Annem, gözümün önünde, ölümünün

GÜLMİSAL 125

ateşi yüreğimde, ben de "Anne, anneciğim!" diye katıla katıla ağlamaya başladım. Zavallı Kalfa kendini unutmuş, benimle uğraşmaya başlamıştı.

Göz yaşları içinde ona serdum:

- Kalfa, annem bana çok mu benziyordu?

- Çok, kızım, seni görünce aklım karıştı, onu görüyorum sandım. Allah toprağı kadar ömür versin sana. ihtiyar Kalfa, taşhığın yanındaki odada, beni çocuk gibi soyarken, hâlâ için için ağlamakta devam ediyordu. Onun patiska perdeli küçük odasında geçirdiğim ilk saatlerin tadını dünyada unutamayacağım. Beni, soyduktan sonra, dokuma bir örtü ile kaplı kerevetinin üzerine yatırdı, başımı dizine koydu, alnımı ve saçlarımı okşayarak annemi anlatmaya başladı.

Doğduğu gün, mavi yüzlü yemenisi ile ilk defa kucağına aldığı dakikadan sonra ayrıldığı güne kadar, hütün hatıralarını bir bir anlattı.

Sıra bana gelince, ben de, başıma gelenleri ona, olduğu gibi söyledim. Kalfa sözlerimi, bir çocuk masalı dinler gibi gülümseyerek dinliyor, ara sıra "Vah yavrum" diye içini çekiyordu. Fakat, dün gece köşkten nasıl çıktığımı, bir daha ölünceye kadar oraya dönmeyeceğimi söylediğim vakit, telaşa düştü: "Feride, sen çocukluk etmişsin, Kâmrân Bey bir cahillik etmiş. Tövbe eder, bir daha yapmaz!" dedi.

Gülmisal Kalfa'ya isyanımı anlatmaya imkân yoktu. Hikâyemin sonunda dedim ki:

- Gülmisal Kalfa, ihtiyar kafacığına nafile yerma! Ben, iki üç gün sana misafir olduktan sonra başka bir memlekete gideceğim. Elimin emeliyle yaşayacağım.

Ben, böyle söylerken, kadıncağının gözleri doluyor, ellerimi okşayıp yanaklarına, dudaklarına sürerek:

- Bu ellere kıyabilir miyim ben? diyordu.

Kalfayı dizlerimin üstüne oturtup hepsatarak, buruşuk

126

Reşat Nuri Güntekin

yanaklarını çektiştirerek anlattım ki, o eller için şimdilik fazla bir tehlike yoktur. Yaramazlık eden birkaç küçüğün ara sıra kulaklarını çekmekten başka bir şeyde kullanılabilecek değildir.

Anadolu'da nasıl hocalık edeceğimi, neler yapacağımı öyle neşe ile anlatıyordum ki, nihayet, o da, benim heyecanıma kapıldı. Yeşil bir bürümcüğe sarılı küçük Mushaf mı duvardan indirdi ve onun üzerine yemin etti ki, burada misafir kaldığım müddetçe, beni ele vermeyecektir. Öte taraftan beni aramaya gelenler olursa, kapıdan cevapacaktır.

O gün akşama kadar, Gülmisal Kalfa ile ev işi gördük. Ben, şimdiye kadar hep hazırdan yemiştım. Bir gün bir yumurta bile pişirmemiştım. Bu, artık değışmeliydi. Bundan sonra, aşçıyı hizmetçiyi nerede bulacaktım? Hazır Gülmisal Kalfa elimdeyken ondan nasıl yemek pişirileceğini, bulasık ve çamaşır yıkanacağını, hatta, söylemesi ayıp ama, nasıl sükük dikilip çorap yamanacağını öğrenmeliydim.

iskarpinlerimi, çoraplarımı çıkardıktan sonra işe girişmişim. Kalfanın isyanlarına, feryatlarına kulak

asmadan, kuyudan keva keva su çektim. Tahtaları sildim yahut batırdım. Sonra, yine kuyu başına oturarak onunla beraber zerzevat ayıkladım.

Zerzevat ayıklamak deyip geçeriz, ama o ne ince işmiş! Kalfa, soyduğum patatesleri gördükçe feryat ediyor:

- Kızım, sen onların yarısını kabuklarıyla beraber atıyorsun, diyordu.

Ben, o vakit dikkatle gözlerimi açıyordum:

- Şahi şöyle kalfa. Ben, bunu senden öğrenmeseydim, bin zahmetle satın aldığım patateslerimin yarısını atacak ve ömrümün sonuna kadar farkında olmayacaktım, diyordum.

Ondan öğreneceğim şeyleri yazmak için yanıma küçük bir not defteri koymuştum.

ikide birde:

- Dadi, patatesin tanesini kaç kuruşa verirler? Kabukla-

TAHKU 127

nnı en çok kaç santim kesmek lâzım gelir? gibi sualler soruyor, dadiyı güldürüyordum. Hese:

- Dadi, tahta silmek için kaç keva su lâzım? dediğim zaman, kadıncağızın adeta gözlerinden yaş geldi.

Tahıl bir Terkeze yeni mektep usullerini nasıl anlatırsın? Bunları yaparken seviniyor, akşamdan beri, vücudumun bir yerinden gelen hafif sızının adeta uyuştüğünü duyuyordum.

Tenceremizi ateşe koyduktan sonra, mutfaktaki tertemiz hasırın üstüne oturduk.

- Ah, kalfacığım, diyordum, kim bilir gideceğim yerler ne kadar güzeldir. Ben, Arabistan'ı hayal meyal biliyorum. Anadolusu herhalde ondan çok daha güzeldir. Oradaki insanlar bize benzemezlermiş. Kendileri fakirmiş, fakat gönülleri şöyle zengin, şöyle zenginmiş ki, hiçbiri, değil fakir bir akraba çocuğuna, hatta düşmanına ettiği iyiliği başına kakmak mürüvetsizliğinde bulunmazmış. Küçük bir mektebim olacak. Baştan başa çiçeklerle donatacağım. Çocuklarım, bir alay çocuğum olacak. Kendime "abla" dedirteceğim. Fakir insanlara, elimle siyah önlükler diyeceğim. "Hangi elinle?" diyeceksin. Gülme, alay etme. Onu da öğrenirim elbette.

Kalfa, kâh gülüyor, kâh pişman olmuştuk gibi kızarak:

- Feride, evlatçığım, sen çok yanlış yola gidiyorsun, diye içini çekiyordu.

Görürüz bakalım hangimizin yanlış gittiğini.

Bu işler bittikten sonra teyzemin o korkunç mektubu yazıldı. Bu mektubun bir yerinde şöyle söylüyordum:

"Seninle açık konuşacağım, teyze. Kâmrân, bana hiçbir zaman bir şey söylemedi. O, benim için hiçbir zaman kendini beğenmiş, şımarık, manasız, ruhsuz, karaktersiz bir kenak çocuğundan başka bir şey olmadı. Zayıf, minimini, çerden çöpten bir insan. Daha sayayım mı?

Ben, onu hiçbir zaman ne beğendim, ne istedim, ne de

128

Reşat Nuri Güntekin

başka türlü bir his duydum. 'Böyledir de niçin onunla evlenmeye razı oldun?' diyeceksin. Tahkuşu'nun kafasızlığı malum. Bir delilik yaptık. Fakat, bereket versin ki, kendimi vaktinde tepside. Öğünüz için böyle düşünen bir kızın saadetli eviniz için nasıl bir felaket olacağını anlamanız lâzım gelir. İşte, bugün, içinizden ayrılmak ve aradaki bütün bağları kesmek suretiyle bu felaketin önünü aldım. Senelerden beri gördüğüm iyiliklerin birazını ededim.

Bu sakırdıları ıstikten sonra, artık, benim adıma ağzınıza almak küçüklüğünden kendinizi sakınacağınızı umarım. Şine bilmelisiniz ki, bu ağza alınmaz sakırdıları utanmadan, çekinmeden bile size yazan nankör ve terbiyesiz kızla karşı karşıya gelecek olursanız, bir çamaşırcı kadın kavgası yapmaya da kadirdir.

Bunun için en iyisi, artık birbirimizin adını anmamak olacaktır. Farz edin ki, Tahkuşu da, anası gibi bir köşede ölüp gitti, isterseniz bir iki damla gözyaşı dökün; ona karışmam. Fakat, sakın uzaktan, bir yardıma filan kalkayım demeyin; hakaretle reddederim.

Ben, yirmi yaşında, postunu sudan kurtarmış bir insanım, canım nasıl isterse şöyle yaşarım."

Bu terbiyesiz mektubu hatırladıkça daima utanacak ve ağlayacağım. Fakat lâzımdı. Teyzemin beni aramasına, belki peşime düşmesine başka türlü mani olamazdım. Varsın kızsın, darılsın teyzem bana.

Fakat üzülmesin.

*

Ertesi gün mektubumu elimle postaya verdikten sonra, doğru Maarif Nezareti'ne gittim, arkamda Gülmisal Kalfa'nın bel çarşafı, yüzümde onun kalın peçesi vardı. Böyle yapmaya mecburdum. Çünkü, hem sokakta kendimi kimseye tanıtmamak lâzımdı hem de Maarif Nezareti'nin, açık gezen kadın hocalara pek ehemmiyet vermediğini işitiştim.

Nezaret kapısını busuncaya kadar cesur ve neşeliydim, işlerimin gayet kolay biteceğini umuyordum. Bir hademe beni Nazır'ın yanına götürecekti, o da diplomanı görür görmez; "Hoş geldin hanım kızım. Biz de senin gibileri bekliyorduk" diye beni, Anadolu'nun en yeşil bir memleketine tayin ediverecekti. Fakat, kapıdan girince hava birdenbire değişti; beni bir heyecan, bir korku aldı.

Girintili, çıkıntılı sofalar, binanın alt başından üst başına kadar acayip merdivenler, bu sofalarda, bu merdivenlerde bir alay insan. Kimseye bir şey sermaye cesaret edemiyer, Şaşkın Şaşkın etrafıma bakmıyordum.

Dağımda, yüksek bir kapının üzerinde "Makam-ı Nezaret" diye bir tabela gözüme işti. Herhalde Nazır'ın odası orada olacaktı. Kapının önünde, parlak marokenden kıvrım kıvrım semya telleri fişkırmış bir kühne kestukla kolları yaldızlı kerli ferli bir hademe oturuyordu. Öyle bir edası vardı ki, insan "Acaba Nazır Paşa, yahut Bey bu mu?" diye Şüpheye düşse yerişti.

Kerka kerka yanına yaklaştım:

- Nazır Bey yahut Paşa'yı görmek istiyorum, dedim. Hademe parmaklarını tükürükleyip kumral palabıyıklarının ucunu kıvrarak, Şahane bir bakışla beni süzdü, ağır ağır:

- Ne yapacaksınız Nazır Bey'i? dedi.

- Hocalık isteyeceğim, dedim.

O, bıyıklarının ucunun ne şekil aldığına görebilmek için dudaklarını büzüp cevap verdi:

- Böyle şey için Nazır Bey rahatsız edilmez. Git, dairesine söyle. Usulü dairesinde muamele yap! Usulü dairesinde muamelesinin ne olduğunu öğrenmek istedim. Fakat e, artık cevap vermeye lüzum görmedi; aynı mağrur ve Şahane eda ile başını öbür tarafa çevirdi.

Pecenin altında, korku ile dilimi çıkardım. Bu, böyle olursa, efendisi, kim bilir ne olacak? Vay başımıza gelen, diye düşündüm.

Çalkışu - F9

Reşat Nuri Güntekin

Merdiven parmaklığının kenarına sekiz on su kovası dizmişler, üzerine Keşkte tahterevassı oynamak için kullandığımız tahtalara benzer- bir uzun tahta alarak garip bir peyke meydana getirmişlerdi. Peykenin üzerinde kadınlı erkekli bir yığın insan oturuyordu.

Siyah yün çarşafını çenesinin altından iğnelemiş, çini mavi gözlü bir ihtiyar kadını gözümüne kestirdim, yanma yaklaşarak halimi anlattım. Acı bir bakışla:

- Meslekte müptedi olduğunuz görülmüyor. Nezarette tanıdığınız kimse yok mu? dedi.

- Hayır. Belki bir tanıdık vardır ama, bilemiyorum, dedim. Fakat buna ne lüzum var?

Söylediği kelimelere göre âlim bir hocalıktan olduğum anlaşılan mavi gözlü kadın gülümsedi:

- Bunu daha sonra anlarsınız kızım, dedi. Gelin sizi Ted-risat-ı İptidaiye Dairesi'ne götüreyim, bir kere Müdür-i Umumi Beyefendi'yi görmeye çalışın.

Müdür, siyah sakallı, yer yer çiçek bezuğundan yenmiş kocaman kafalı, kalın kaşlı gayet esmer bir adamdı. Odasına girdiğim zaman, yazıhanesinin önünde ayakta duran iki genç kadınla konuşuyordu. Bir tanesi fark edilecek kadar titreyen elleriyle çantasının içinden buruşuk kağıtlar çıkarıyor, birer birer yazıhanenin üstüne koyuyordu.

Müdür, kağıtlara Şöyle bir göz gezdirdi, imzasına, damgasına baktı, sonra:

- Gidin, ismizini Şubeye kaydettirin, dedi. Hanımlar, geri geri giderek bir temenna ettiler.

- Siz ne istiyorsunuz hanım?

Bu sual, bana sorulmuştu. Biraz Şaşırarak, kekeleyerek halimi anlatmaya başladım. Fakat e, birdenbire sözümü kesti. Dert bir sesle:

- Muallimlik değil mi? istidanız var mı? dedi.

Daha ziyade Şaşırdım:

- *Yeni diplomam mı demek istiyorsunuz, dedim. Müdür, sinirli bir istihfaffa dudaklarını büktü; keşede oturan cıvız bir misafire başını salladı:*
- *Görüyorsunuz ya hali. İnsan, nasıl çıldırmaz? istida ile Şahadetname arasındaki farktan habersizdir.*
Senra muallimlik isterler; daha sonra da maaş az, yer uzak diye kafa tutarlar.

Odanın tavanı fırl fırl başımda dönüyordu. Ne diyeceğimi kestiremeyerek Şaşkın-Şaşkın etrafıma bakıyordum.

Müdür, daha sert bir sesle:

- *Ne bekliyorsunuz? dedi. Haydi bilmiyorsanız bir biline sorun, istida yapın!*

Ben, Şaşkınlıkla bir yere çarpmadan odadan çıkmaya çalışırken keşede oturan küçük efendi araya girdi:

- *Beyefendi hazretleri, müsaade buyrulur mu? Hanım kıza halisane bir nasihat vereyim.*

Aman Yarabbi, neler söylüyor! Benim gibi kadınlar, hocalıktan ziyade, sanata heves etmeliymişler.

Beyefendinin buyurdukları gibi, istida ile Şahadetname arasındaki farkı henüz anlamamış olduğuma göre hocalıkta muvaffak olacağım esasen Şüpheliymiş. Fakat çalışırsam, mesela iyi bir terzi olur, hayatımı kazanırmışım.

*

Merdivenden inerken gözlerim etrafı kapkara görüyordu. Kolumu biri tuttu. O kadar dalgındım ki, az kaldı bağıracaktım.

- *işin nasıl oldu kızım?*

Bu suali, yine o çini mavi gözlü hanım soruyordu. Öfke ve ümitsizlikten ağılamamak için dişlerimi sıkarak halimi anlattım. Tatlı bir gülümseme ile:

- *Tanıdığın sup İsmadığını bunun için sermuştum, kızım, dedi. Mâmafih, meyas İsmâ. Yine bir çaresi bulunur belki.*

132

Reşat Nuri Güntekin

Gel seni tanıdıklardan bir Şube müdürüne götürüyüm. Eksik olmasın, iyi adamcağızdır.

Tekrar merdivenleri çıktık, ihtiyar hocanım, bu sefer beni, büyük bir kalem odasından buzlu bir camekânla ayırmış, minimini bir hücreye sekti. Bugün, hakikaten şansım yektu. Çünkü, orada da pek ümit vermeyen bir manzara ile karşılaştım. Sakalının bir tarafı siyah, bir tarafı adeta ağarmış bir efendi, hiddetten ateş püskürüyor, karşısında benim biraz evvelki halime benzer bir vaziyette tir tir titreyen bir hademeyi dönecek hareketler yapıyordu.

Önünde duran bir fincan kahveyi, bulasık suyu döker gibi, pencereden sokağa serpti, sonra hademeyi ite kaka kapıdan dışarı çıkardı.

Yeni arkadaşımın yavaşıca eteğinden çektim:

- *Aman, buradan kaçalım, dedim.*

Fakat buna vakit kalmadı. Müdür, bizi görmüştü;

- *Hayrola Naime Hocanım? dedi.*

Öfkeli bir insanın bu kadar çabuk yatıştığını ömrümden ilk defa görüyordum. Ne çeşit huyları var bu memurların, Yarabbi?

Mavi gözlü hocanım, birkaç kelime ile halimi anlattı. Müdür, tatlı bir gülümseme ile bana:

- *Pekâlâ kızım, pekâlâ. Geç söyle otur bakalım, dedi.*

Bu kuzu gibi adamın, biraz evvel sokağa kahve döken, ihtiyar bir hademeyi dut ağacı silker gibi tartaklaya tartaklaya dışarı atan insan olduğuna bin şahit isterdi.

- *Aç yüzünü bakayım kızım. OoL Sen daha hemen hemen çocuksun. Yaşın kaç?*

- *Yirmiyi bitirmek üzereyim efendim.*

- *Acayp. Mâmafih, her neyse. Ancak sen, dışarı gidemezsin. Senin için hayli tehlike var.*

- *Niçin efendim?*

- *Niçini var mı, kızım? Sebep meydanda.*

Müdür Efendi gülüyor, eliyle yüzümü göstererek Naime

FAKİH 133

hocanıma işaretler yapıyor, fakat meydanda olan bu sebebi bir türlü söylemiyordu.

Nihayet, mavi gözlü hanıma göz kırparak:

- *Ben daha çok söyleyemem. Sen kadınca daha iyi anlattırırın Naime Hanım, dedi.*

Önra, sakalını iki yana sallayarak kendi kendine konuşur gibi ilave etti:

- Ah, sen bilsen dışarlarda ne yaman eğsu yamansar vardır!

Ben, saf bir hayretle:

- Efendim, e çok yaman dediğiniz adamlar kimlerdir, bilmiyorum. Fakat siz de bana onların olmadığı yerde ders bulursunuz, dedim.

Müdür, bu sefer elini dizkapaklarına vurarak daha fazla güldü:

- Eh!.. Bu hakikaten hoş!

Ben, bir insanı ilk görüşte ya severim ya sevmem. Önradan bu ilk hissimin değiştiğini hiç hatırlamıyordum. Her nedense, bu adamcağıza birdenbire kanım kaynayı-vermişti. Hele bir yanı beyaz, bir yanı kara olan sakalı, öyle hoştu ki, yüzünü sağa çevirdiği zaman hemen hemen genç bir adamı görüyordunuz; sola çevirdiği zaman ise e adam, birdenbire gidiyor, yerine beyaz sakallı e ihtiyar yüzü gülümsemeye başlıyordu.

- Darümuallimat'tan bu sene mi çıktınız, hanım kızım?

- Hayır efendim, ben Darümuallimat'tan çıkmadım. Dam de Öien mektebinden diplomasıyım.

- Nasıl mektep bu?

Müdüre uzun uzun izahat verdim, sonra diplomamı uzattım. Galiba Fransızca bilmiyordu. Fakat, belli etmemek için kağıdın ötesine, berisine bakıyor, elinde evirip çeviriyordu.

- Güzel, âlâ...

Naime Hocanım teklifsiz bir tavırla:

134

Reşat Nuri Güntekin

- Kuzum beyefendi, siz iyilik etmeyi seversiniz, şu çocuğu boş göndermeyin, dedi.

Müdür, kaşlarını çatarak, sakalını çekiştirerek düşünüyordu:

- Pek güzel, pekâlâ ama, bizimkiler galiba bu mektebin diplomasını tanımıyorlar.

Ahına bir şey gelmiş gibi elini masaya vurarak:

- Kızım, sen istanbul rüştiyelerinden birinde Fransızca muallimliği istersin. Bak, sana yolunu öğreteyim.

Doğru istanbul Maarif Müdüşü'ne gidersin...

Ben, müdürün sözünü kestim:

- istanbul'da kalmama imkân yok efendim, dedim, mutlaka vilayetlerden birine gitmek mecburiyetindeyim.

O, şaşırmıştı:

- Amma yaptın ha! dedi. Günlünün rızasıyla Anadolı'ya gitmek isteyen muallimeye ilk defa tesadüf ediyorum. Ayel, biz muallimlerimizi istanbul'dan çıkarıncaya kadar akla karayı seçeriz. Sen ne dersin Naime Hocanım?

Müdür, hemen şüphelenmişti. Karnazca bir istintak ediyor, ailem hakkında sualler soruyordu. Adamcağızı kandırın-caya kadar başıma hal geldi.

Müdür, oturduğu yerden, "şahap Efendi" diye seslendi. Cemeânı kalem odası arasındaki kapıdan, ufak tefek, cılız bir genç göründü:

- Bak, şahap Efendi, hanım kızı edaya al, Anadolı'da muallimlik istiyor, bir istida müsveddesi yaz, bana getir.

Artık işime İmuş gözüyle bakıyor, müdürün beynuna atılmak, sakalının beyaz tarafından öpmek istiyordum. şahap Efendi, beni kalem odasında karışık bir masanın önünde oturttu, müdürün istediği müsveddeyi yazmak için bana sualler sormaya, söylediklerimi bir kağıt parçasına not etmeye başladı. Bu fakir kıyafetli, hasta çehreli memurda korkak, mahcup bir

FAKİH 135

hal vardı. Suâl sormak için bana baktıkça, adeta kirpikleri titriyordu.

Pencerinin yanında duran erta yaşlı iki kâtip, ağız ağıza bir şeyler konuşuyorlar, ara sıra yan gözle bize bakıyorlardı. Birtanesi;

- şahap, evladım, sen bugün fazla yoruldun. şu istidayı biraz da biz yazalım, dedi.

Kıruyası dilim durmaz ki. Hele biraz sevindiğim vakit. Hiç münasebeti İmadığı halde:

- Bu dairedede, arkadaşlar birbirle rini ne iyi koruyorlar, dedim.

şahap Efendi, kıpkırmızı kesilerek başını eğdi. Acaba bir pot mu kırmıştım? Herhalde öyle İlacak. Çünkü ötekiler de gülüşüyorlardı. Ne dediklerini pek duyamadım. Yalnız birinin, "Muallime Hanım hayli pişkin ve

mukaşşer" sözü kulağıma çalındı. Bu sözlerin manası neydi? Bu efendiler ne demek istemişlerdi? istida müsveddesi birkaç kere müdürün yanına gitti, geldi. Kırmızı mürekkeple allanıp pullandıktan sonra temize çekildi.

Müdür:

- Haydi bakalım, kızım, Allah tesirini halk etsin. Ben, elimden geldiği kadar yardım ederim, dedi. Yanında başka kimseler olduğu için daha fazla bir şey söylemeye cesaret edemedim. Fakat bu kâğıdı kime götüreceğimi, ne söyleyeceğimi bilmiyordum. Belki Naime Hecanım'ı tekrar görürüm ümidiyle etrafıma bakınırken gözüme Şahap Efendi ilişti. Küçük kâtip, merdiven başında, birini bekliyordu. Benimle göz göze gelince mahcubane başını indirdi. Bir şey söylemek istediği, fakat cesaret edemediği anlaşılıyordu. Yanından geçerken durdum:

- Size bugün çok zahmet verdim, dedim. Lütfen bunu nereye götüreceğimi de söyler misiniz efendim?

136

Reşat Nuri Güntekin

- Muamele takip etmek güç bir şeydir, hemşire hanım, dedi. izin vererseniz istidadınızla bendeniz meşgul olayım. Siz rahatsız olmayın. Yalnız, arada sırada kaleme uğrayıverirsiniz.

- Ne vakit geleyim? dedim.

- İki, üç gün sonra.

İşin iki, üç gün uzaması canımı sıkımsı. Fakat, gelgit, tam bir ay sürüklendi. Zavalı Şahap Efendi'nin gayreti olmasaydı, belki daha da uzayacaktı.

Şeyle böyle derler ama, erkeklerin içinde de ne insaniyetliler var. Bu çocuktan gördüğüm iyiliği hiç unutmuyacağım. Beni kapıdan görünce keşuyor, merdiven başlarında bekliyordu.

O, elinde kâğıtlarıyla odadan odaya dolaşırken utancımın yerlere giriyor, nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyordum.

Bir gün, küçük kâtip, beğazına bir bez bağlamıştı. Beğula beğula eksürüyor, kenuşurken sesi kısılıyordu.

- Hasta mısınız? Nîçin bu halde daireye geliyorsunuz? dedim.

- Bugün cevap almaya geleceğinizi biliyordum, dedi. istemedim güldüm. Bu, bir sebep sabırlı mıydı?

- Tabii başka işler de var. Mâlum ya, mektepler yeni açıldı.

- Bana verilecek iyi bir cevabınız var mı?

- Bilmem. Evrakınız Müdür-i Umumi'de. Teşrifettiğiniz vakit kendisiyle görüşmenizi söyledi.

Müdür-i Umumi, çatık çehresine bir kat daha dehşet veren bir siyah gözslük takmış, önünde duran bir yığın kâğıdı birer birer imzalayıp yere fırlatıyor, ak bıyıklı bir kâtip namaz kılar gibi eğilip doğrularak onları topluyordu.

- Efendim, beni emretmişsiniz, dedim. Yüzüme bakmadan, sert bir sesle:

- Sabret hanım. Görmüyor musun? dedi.

Ak bıyıklı kâtip, kaşları ve gözleriyle işaret ederek beklememi anlattı. Ayıp bir şey yaptığımı anlatarak birkaç adım geriye çekildim, paravanın yanında beklemeye başladım.

ALKIŞ 137

Müdür, kâğıtları bitirdikten sonra gözslüğünü çıkardı, mendiliyle camlarını silerek:

- istidadınız reddedildi. Zevcenizin hizmeti otuz seneyi bulmuyormuş, dedi.

- Benim mi efendim, dedim, bir yanlışlık olmasın?

- Sen Hayriye Hanım değil misin?

- Hayır, ben Feride'yim efendim.

- Hangi Feride? Ha, akıma geldi. Maalesef sizinki de öyle. Mektebiniz, Nezaret-i Celile'ce musaddak değilmiş. Bu diploma ile memuriyet verilmez.

- Peki, ben ne olacağım?

Bu manasız söz, istemedim dudaklarımdan dökülür- mişti. Müdür, tekrar gözslüğünü taktı, benimle alay eder gibi bir tavırla:

- Arkı arasını da, müsaadenizle, kendiniz düşünün, dedi. Bu kadar meşguliyet arasında, bir de sizin ne olacağınızı düşünmeye kalkarsak vay halimize.

Ömrümde acısını unutmuyacağım dakikalardan biri de bu olacaktır. Evet, ben, ne olacaktım?

İyi kötü, senelerce çalıştım. Bu yaşımda en uzak gurbetleri göze alıyordum. Böyle olduğu halde, yine beni kovuyorlardı. Ben, ne olacaktım? Yeniden teyzemin evine dönmek, ölümden daha fena bir şeydi.

Sen bir ümitle eteki müdüre başvurdum. Ağlamamak için dişlerimi sıkarak:

- Beyefendi, benim diplomam işe yaramazmış, ne yapayım ben şimdi? dedim.

Bu sözleri söylerken, fazla mı Şaşkınlık gösterdim nedir adamcağız adeta müteessir oldu:
"Ne yapayım kızım? Ben de söyledim ama varak-ı mihri-ivefayı okuyup dinleyen var mı?" dedi.
Bu Şefkat, beni adeta Şımartmıştı:
- Beyefendi, ben mutlaka bir iş bulmaya mecburum.

138

Reşat Nuri Güntekin

Kimşenin beğenmediği, en uzak bir köy de olsa, ben güler yüzle kabul edeceğim.
Müdür, birdenbire bir şey düşünmüş gibi:
- Dur, kızım, bir tecrübe daha...
Kêşede, pencerenin yanında, uzun boylu, irice yapılı bir bey gazete okuyordu. Yüzü sokak tarafına dönük olduğu için yalnız, ağarmaya başlamış saçlarıyla sakalının bir kısmını görebiliyordum.
Müdür, bağıra bağıra:
- Beyefendi, müsaade buyururlar mı biraz? dedi. O, bir şey söylemeden döndü, ağır ağır yanımıza geldi.
Müdür, eliyle beni gösterdi:
- Beyefendi, siz sevakı seversiniz. Bu çocuk, bir Fransız mektebinden çıkmış. Halinden, sözlerinden kibar bir ailenin çocuğu olduğu anlaşılıyor. Fakat malum ya, düşmez kalkmaz bir Allah. Çalışmak mecburiyetinde kalmış. "En uzak bir kêşeye bile giderim" diyor. Fakat bizimkini bilirsin ya. Gülü tarife ne hacet! "Olmaz" diye kesip attı. Siz Nazır Beyefendi'ye bir iki "kelime-iteyyibe" lütfederseniz bu iş olur.
Kuzum Beyefendi!
Müdür, bu sözleri söylerken, onun, vakitsiz bir mihnetle çökmeye başlamış omuzlarını okşuyordu.
Giyinişinden, halinden, tanıdığım insanların hepsinden başka türü bir insan olduğunu anladım. Müdürü dinlerken hafifçe eğiliyor, iyi işitmek için elini kulağının arkasına koyuyordu.
Biraz kanlı, fakat halim, munis gözlerini bana çevirdi, kı-, sık bir sesle Fransızca konuşmaya başladı.
Nereden çıktığıma, nasıl çalıştığıma, ne yapmak istediğime dair sualler soruyordu. Verdiğim cevaplardan memnun kaldığı belliydi.
Biz konuşurken, Şube müdürü keyifli keyifli gülsüyor:
- Bülül gibi söylüyor Fransızca'yı maşallah. Bir Türk kıızı için Şayan-ı takdir değrusu, diyor.
Gülmisal Kalfa, daima: "Ayın on beşi karanlıksa, on beşi aydınlıktır" derdi. Şenradan, büyük bir Şair olduğunu öğrendi-

YALNIZ 139

Öim o insan bana bakarken, benim için, bu aydınlığın başlamak üzere olduğunu hissediyordum. Bir aydan beri, yavaş yavaş kaybettığım güzel neşemi tekrar buldum.
O insan, bana yine şimdiye kadar kimseden işitmediğim güzel sözler söyledikten sonra, beni yanına aldı, Nazır'ın odasına götürdü.
O geçerken hademeler ayağa kalkıyor, kapılar adeta kendiliklerinden açılıyor.
Yarım saat sonra B... Vîlayeti'nin merkez rüştiyesinde açık bulunan bir coğrafya ve resim muallimliğine tayin edilmiş bulunuyordum.
Çalışkuşu, o akşam Eyüp'e dönerken sevincinden adeta uçuyordu. Bundan sonra, o da artık kendi ekmeğini kendi kazanan bir insandı. Kimse, artık ona, adına merhamet ve himaye denen büyük hareketi yapmaya cesaret edemeyecekti.

Üç gün sonra, her muamele bitmiş, harcırahımı almış bulunuyordum.
BİR sabah, Gülmisal Kalfa beni vapura getirdi. Şahap Efendi, erkenden rıhtıma gelmiş, bizi bekliyordu. Bu çocuğun insanlığını dünyada unutamayacağım. Her işimle uğraşmış, gittiğim yerde, ineceğim etefin adresine kadar hiçbir şeyi ihmal etmemişti. Şimdi- de erkenden hâlâ sarılı hasta beğazıyla, rıhtımın rüzgârı ve rutubeti içinde beni uğurlamaya geliyordu.
Bavulumu, yol hediyesi olarak getirdiği küçük bir kutu ile beraber, kamarama kendi eliyle yerleştirdi. Tekrar tekrar inip çıkarak kamaretslara tembihler veriyor, yorulup üzülüyordu.
Vapur kalkıncaya kadar, güvertenin bir kêşesinde oturdum.
insan, ayrılık saatinde durmadan konuşmalı, nesi varsa söyleyip bitirmeli değil mi? Halbuki bu bir saat içinde, Gülmisal Kalfa ile belki, on çift söz konuşmadık. O, sönük mavi gözleriyle denizi seyrediyor, ellerimle oynuyordu. Yalnız vapur kalkacağı zaman dayanamadı: "Annemi buradan vapura bindir-

dim, Feride. Hem, e senin gibi yalnız değildi, inşallah yine seni böyle kucağıma alırım." dedi, hiçkırı hiçkırı ağlamaya başladı.

Şahap Efendi'nin yanımızda olmasına rağmen, ben de galiba kendimi tutamayacaktım. Fakat o esnada bir kargaşalık oldu; "Haydi hanım, merdiven kalkıyor!" diye kalfacığımı omuzlarından yakaladılar, tartaklaya tartaklaya merdivenden indirmeye başladılar.

Küçük kâtip hâlâ yanımda duruyordu. Teşekkür için elimi uzattığım vakit, benzini sapsarı, gözlerini dolmuş gördüm, ilk defa dikkatle yüzüme bakmaya, adımlı söylemeye cesaret etti:

- Feride Hanım, bûsbütün gidiyoursunuz demek, dedi. Bu ayrılık dakikasının bir bulut gibi üstüme çöken ağırlığına rağmen gülümsemekten kendimi alamadım.

- Artık Şüpheli kaldı mı? dedim.

O, bir şey söylemedi, elini elimden çekerek keşa keşa merdivenden indi.

Deniz yolculuğunu çok severim. Altı, yedi yaşında bir küçük kızken, babamın neferiyle beraber yaptığım seyahatin zevki hâlâ içimdedir. Vapur, vapurdaki insanlar, hatta Hüseyin, unutulmuş, büyük bir denizi uçarak geçen bir kuşun hayalinde ne kadar kalması mümkünse, hende de aşağı yukarı ona benzer bir şey kalmıştır. Her tarafı akıcı parıltılarla dolu bir mavi boşluk içinde uçmak serheşluğ. Denizin hende ki bu çılgın tesirine rağmen, güvertede kalmaya tahammül edemedim, vapur Sarayburnu'nu dönerken, kamarama indim. Şahap Efen di'nin getirdiği kutu, havulunun üzerinde duruyordu. Ne olduğunu merak ederek açtım. Bir kutu fondan... Benim dünyada en delicesine sevdiğim şey.

Küçük kâtipin hediyelerinden birini dudaklarıma götür düm. Fakat birdenbire gözlerimden yaşlar boşandı. Nîçir

TEKİRİŞ 141

böyle ağlıyordum, bilmiyorum! Kendi kendime söz anlatmak istedikçe gözyaşlarına artıyor, göğsümü tıkıyordu. Sebepsiz ıstırahım bu biçare Şekerden geliyormuş gibi, gayri ihtiyarı, kutuyu yakaladım, kamaranın minimini penceresinden denize fırlattım.

Evet, dünyada bu gözyaşlarından daha manasız şey olamaz. Bunu anlıyorum. Fakat buna rağmen, hâlâ şimdi, bu satırları yazarken kirpiklerimden yaşlar süzülüyor, önümdeki defter kâğıdını fiske fiske kabartıyordu.

Bu, acaba dışarıda sessiz sedasız yağın yağımurun tesiri mi? Şimdi istanbul nasıl? Orada da böyle yağmur var mı? Yoksa Kezyatağı'ndaki bahçe, şimdi ay ışıkları içinde pırıl pırıl yanıyor mu?

Kâmrân, ben sadece senden değil, senin öldüğün yerlerden de nefret ediyorum.

Bu sabah, uyandığım vakit günlerden beri devam eden yağmuru dinmiş buldum. Bulutlar dağılmıştı. Sadece, pencerenin karşısındaki yüksek dağ tepelerinde yer yer ince dumanlar tütüyordu.

Gece yatarken pencereyi kapatmayı unutmuşum. Hafif bir sabah rüzgârı, karyesinin örtülerine, dağınık saçlarıma vuran güneş ışıklarını sarı pullar gibi titretiyor, parça parça dağıtıyor.

Beş günden beri bu küçük otel odasında, sinirlerim iyice bozulmuştu. Gece bir aralık uyanmış, yanaklarımı, üzerine karağı yağmış yapraklar gibi ıslak bulmuştum. Yaştığım da öyleydi. Demek ki uykumda ağlamıştım. Halbuki, şimdi bir parça güneş; neşemi hatta ümidimi yeniden canlandırıyor, vücuduma mektep yatakhanesinde uyandığım bahar sabahlarının hafifliğini veriyordu.

Bugünün bana, güzel bir haber getirmesine imkân yoktu. Artık bir şeyden korkmuyordum. Sevinçle yatağımdan fırladım, eski biçim küçük lavabonun önünde yıkanmaya başladım.

Temiz bir su birikintisine başlarını daldırıp çıkaran kuşlar gibi silikintilerle suları etrafa, karşımdaki aynanın camına sıçratıyordum.

Kapı hafifçe vuruldu. Hacı Kalfa'nın sesi:

- Sabah şerifler koyrolsun hocanım, sen yine erkencisin bugün, dedi.

- Benjur Hacı Kalfa, dedim, öyle oldu. Sen nereden anladın benim uyandığımı? Hacı Kalfa güldü:

- Ne bileyim, kuş gibi ıslık çalıp duruyorsun. Hakikaten, kuşa benzeyen bir tarafım olduğuna kendim de inanmaya başlıyordum.

- Kahvaltını getireyim mi?

- Bugün kahvaltı etmesem olmaz mı? Des, bu defa hiddetlendi:

- Yok... Olmaz. Ben, öyle şey istemem. Gezme yok, eğlenme yok, mahpus gibi tiksidin, kaldın. Bir de yiyecek yemez- sen karşığı komşuna denersin senra. Hacı Kalfa, bu sen sözü karşı edadaki komşuya iştirtirmemek için, ağzını anahtar deliğine koymuş, sesini alçaltmıştı.

Bu Hacı Kalfa ile ne iyi dost olmuştu. İlk sabah uyanır uyanmaz giyinmiş, çantamı koltuğuma alarak sıçraya sıçraya etelin merdivenlerinden inmeye başlamıştım. Hacı Kalfa, yine o beyaz peştemalıyla küçük bir havuzun yanında nargile temizliyordu.

Beni görünce kırk yıllık bir ahbap gibi:

- Hayrola Feride Hanım, sen niye böyle erken uyandın, ya? Ben seni yel yorgunluğu ile öğleye kadar uyur sandım; demişti.

Ben gülerек:

TEKİŞİ 143

- Öyle şey olur mu? Vazife sahibi bir hoca, öğleye kadar nasıl yatar? demiştim.

Hacı Kalfa, nargilesini bırakarak ellerini beline dayamış:

- Şuna bak hele! Daha kendi çocuk, ansadın mı efendim, ayağının tozuyla mektebe gider çocuk okutmaya, diye gülmeye başlamıştı.

Ben Maarif Nezareti'nden tayin kağıdımı aldığımdan beri, artık, hafiflik etmemeye yeminliydim; fakat Hacı Kalfa'nın bir bebekle konuşur gibi hali karşısında, ben de birdenbire çocuklaşmış, çantamı tep gibi havaya atıp tutmuşum.

Bu hareket, Hacı Kalfa'yı büşbütün keyiflendirmişti. Ellerini birbirine vurarak:

- Yalan mı? dedi. Daha sen, kendin çocuksun! diyor ve kahkahalarla gülüyordu.

Bir etel edacısıyla bu derece yüz göz olmak ne kadar doğru bilmiyorum, fakat ben de onunla beraber gülmüş, eteden beriden konuşmaya başlamıştım.

Hacı Kalfa, kahvaltı etmeden mektebe gitmeme katiiyen razı değildi:

- Akşama kadar öyle aç açına el âlemin yumurcaklarıyla uğraşmaz, ansadın mı efendim? Sana peynir, süt getirivere- yim. Hem, efendim, bu daha ilk gün, acelesi müstacel değil, diye beni zerle havuzun başına oturtmuştu. Bu saatte etelin avlusunda kimseler yoktu.

Hacı Kalfa, karşığı dükkânlardan birine:

- Molla, bizim hocanıma istanbul simidiyle beraber süt getiriver, diye seslenmiş, sonra da bana denerек:

- Molla'nın sütü de süttür hani. Sizin istanbul sütleri bunun yanında nargile suyu gibi kalır, demişti.

Hacı Kalfa'nın rivayetine göre Molla, yaz kış ineklerini armutla besler, onun için sütleri armut kekardı.

- Ancak, Molla'nın kendi de az buçuk armut kekardı, diye alay ediyordu.

144

Reşat Nuri Güntekin

Ben, havuzun başında kahvaltı ederken Hacı Kalfa, bir yandan nargileslerini çalkalıyor, bir yandan bitip tükenmez şehir dedikodularıyla beni eğlendiriyordu. Aman Yarabbi, bu adam, neler biliyordu! Hele mektep hocaları hakkında... Her birini kaç kat elbiseleri elduguna varıncaya kadar içli dışı tanıyordu.

- Az eğlen, seni ben götürüyüm. Mektep yakındır, ancak yollar karmakarışıktır. Sonra kaybolursun, demiş sakat ayağıyla önüme düşerek beni, hakikaten kendi kendime kaybolacağım Merkez Rüstiyesi'nin yeşil boyalı tahta kapısına kadar götürmüştü.

Görünüşü ne kadar sefil olursa olsun, o gün, mutlaka sevmek azmiyle girdiğim bu mektepte nasıl bir felâketle karşılaşacağımı tafsilatıyla anlatmalıyım.

Kapıcı kulübesinde kimse yoktu. Bahçeden geçerken hareli bir dokuma çarşafa sımsıkı bürünmüş, yüzü iki katlı peçeyle kapalı bir kadına tesadüf ettim. Kefunda eski bir meşin çanta ile sekağa çıkmaya hazırlanıyordu. Beni görünce durdu. Dikkatli dikkatli bakmaya başladı:

- Bir şey mi istiyorsunuz, hanım?

- Müdire Hanım'ı göreceğim.

- Bir işiniz mi var? Müdire benim.

- Öyle mi efendim? dedim. Ben yeni Coğrafya ve Resim hocanız Feride'yim. Dün istanbul'dan geldim.

Dokuma çarşafli müdire yüzünü açmıştı. Beni tepeden tırnağa kadar süzdü, sonra tereddütle:

- Bir yanlışlık olmasın kızım, dedi. Bizim coğrafya ve resim hocasığı açıktı, fakat bir hafta evvel Gelibolu mektebinden bir hoca gönderdiler.

Fena halde Şaşır mıŞtım:

ALKUŞU 145

- imkânı yok efendim, dedim. Beni Maarif Nezaret-i'nden gönderdiler. Emrim çantamda.

- Fesuphanallah, fesuphanallah, dedi. Emrinizi göreyim, bakayım.

Kadıncağz, kağıdı birkaç kere okudu, tarihine baktı, sonra başını sallayarak:

- Böyle yanlışlıklar ara sıra olur, dedi. Fakında İsmadan ikinizi de aynı yere tayin etmişler. Vah Huriye Hanım, vah!

- Huriye Hanım kim efendim?

- Gelibolu'dan gelen öteki hoca. Kendi halinde iyi bir kadıncağz... Oranın havasıyla imtizaç edememiş.

Burasını istemiş. Meğer biçarenin başına gelecek varmış.

- Yalnız o değil, ben de müşkül mevkide kahyerum efendim, dedim.

- Evet, erası da öyle. Netice alınuncaya kadar kadıncağzı meraklandırmayalım bari. Ben, bir iş için Maarif Müdürlüğü'ne gidiyorum. Haydi, siz de gelin. Bakalım, belki bir çare buluruz.

Maarif Müdürü, uyuklar gibi gözlerini yumarak karşısın-dakileri dinleyen, sayıklar gibi kesik kesik sakırdı söyleyen, battal, ağır bir adamdı.

Bizi, can sıkıntısıyla dinledikten sonra ağır ağır:

- Ben ne yapayım, öyle yapmışlar, öyle olmuş, istanbul'a yazmalı. Bakalım ne cevap gelir? diyordu.

Kısa yeleğinin altından çıkan kırmızı kuşağına bakarak evvela yük arabacısı sandığı bir kâtip:

- Bu hanımın emrindeki tarih daha yeni. Binaenaleyh asıl makbul ve muteber olan budur, dedi.

Müdür, istihareye varır gibi düşündü, sonra:

- Hayret, gerçi öyle ama, ötekine isten el çektiirmek için emir yok. Nezaret-i Celile'den istizaah edelim.

Sekiz, on güne kadar cevap alırız. Siz de artık o zamana kadar idare-i maslahat buyurursunuz, Müdire Hanım, diye hükmetti.

Gahkuşu - F. 10

146

Reşat Nuri Güntekin

Yine, dokuma çarşafı müdirenin peşinde aynı delambacı sokaklardan, tırıs tırıs mektebe döndüm. Keşke değru etele gitseymişim!

Hayriye Hanım, kırk beş yaşlarında, kara yüzlü, hırçın tavırlı, ufak tefek bir kadındı. Vakayı haber almaz yüzü bir kat daha karardı, gözleri büyüdü, incelik boynunun kenarlarında iki damar şişti. Sonra bayramda çocukların çaldığı kursak düdüğü gibi bir feryatla: "Eyvahlar olsun a dostlar! Bu da mı başıma geldi?" diye düşüp bayıldı.

Muallimler edası birbirine giriyor, gözlüklü bir ihtiyar hoca, kapıya üşüşen talebeleri kovmak için, adeta kucak kucağa onlarla güreşiyordu.

Arkadaşlar, Hayriye Hocanım'ı sırtüstü yere yatırmışlardı. Yüzüne sular, sirkeler sürüyorlar, boynundan büzmeli fani-le gömleğini gevşeterek, pire ısırtıklarıyla benekli göğsünü ovuşturuyorlardı.

Ben, ne yapacağımı şaşır mıŞ bir halde, odanın bir köşesinde, kolumda çantamsa dimdik duruyordum.

Biraz evvel, kapıdaki çocukları kevan hocanım, gözlüğünün üstünden aksi aksi yüzüme baktı:

- Kızam, insanıyetine şaştım değrusu, dedi. Birde üstelik gülüyorsun.

Hakkı vardı. Maalesef kendimi tutamayarak gülümsemiş-tim. Kadıncağz, ona değil, kendi perişanlığıma güldüğümü nereden anlayacaktı?

Fakat, gülen yalnız ben değilmişim. Uzun boylu, keskin kara gözlü bir genç kadın da kıs kıs gülüyordu.

Yanıma yaklaştı. Kuşağıma usulcacık:

- Bilmeyen, bu kadının kocası evlenmiş, üstüne ertak getirmiş sanır. Baygınlık falan değil, vallahî şirrethiğinden, dedi.

Huriye Hanım, yüzünden burnundan sular akarak gözlerini açmıştı. Midesinde barut patlamış gibi gürültü ile geğiri-yer, başını iki yana sallayarak:

ALKUŞU 147

- Adestlar, bana neler oldu? Bunca yıldan sonra başıma bu haller gelmesi miydi? diye perde perde sesini yükseltiyordu.

"Bülbülün çektiği dili belasıdır!" derler, yine bir münasebetsizlik ettim, hiç lüzum yokken, "Biraz iyileştiniz inşallah?" diye bir nezaket yapmak istedim. Sen misin hatır seran? Huriye Hanım, öyle bir parlayış parladı ki, anlatamam. Aman neler söylemedi? Hem canına kastetmişim hem de üstelik keyif seru-yermişim.

Dünyada bundan büyük yüzüzlük, arsızlık, terbiyesizlik samazmıŞ.

Bir köŞeye sinmiŞ, utancımđan gözlerimi kapatmıŞtım. Hocalar, Huriye Hanım'ı bir türsü yatıŞtıramıyolarsadı. Perde perde sesini yükseltiyer, öyle kelimeler söylüyordu ki, Merkez RüŞtiyesi'nde deĞil, en adi bir sokakta bile ağza alınmazdı.

Ne mal olduĞum zaten yüzümden belliymiŞ. Onun ekmeĞini elinden almak için Nezaret'te kim bilir, kaç kiŞiye...

KöŞede, gözlerim kararıyer, vücudum huz gibi denuyor, diŞlerim birbirine çarpıyordu. En fenası, öteki hocanımlar da hemen hemen ena hak veriyer gibi vaziyetler alıyolarsadı.

Birdenbire ortadaki masaya bir yumruk indi, bardaklar, sürahiler Şangır Şangır öttü.

Bunu yapan, biraz evvel benimle beraber gülen keskin kara gözsü genç kadındı. O, Şimdi canavar gibi bir Şey İsmuŞtu. Yükseldikçe güzelleŞen hırçın bir sesle haykırıyordu:

- Müdire Hanım, bu nasıl müdirelik? Bu kadının, bir mu-allimenin namusuna dil uzatmasına nasıl müsaade ediyersunuz? Neredeyiz? Bir kelime daha söysemesine müsaade edersiniz, onu deĞil sizi mahkemelerde süründürürüm. Kendini nerede sanıyer bu kadın?...

Kara gözsü muallime, bu defa da ayaĞını yere vurarak öteki hocalara çattı:

- Afferin size arkadaşlar, çok beğendim deĞrusu. Mektep içinde bir meslektaşın tahkir edilmesini böyle sırtı sırtı dinliyorsunuz ha?

148

ReŞat Nuri Güntekin

Ortaklık, bir dakikada sütlüman İsmuŞtu. Huriye Hocanım, yalnız kalacaĞını anlayınca, yine ayrıhp hayılmaya, ağlamaya baŞladı. Ders vakti galiba gelmiŞti. Hocalar defterlerini, kitaplarını, dikiŞ sepetlerini alarak birer birer daĞılmaya baŞladılar.

Müdire Hanım, "Sizi edamda bekliyerum, kızım," diye kapıdan çıktı...

Biraz sonra, edada beni müdafaa eden arkadaşla yalnız kalmıŞtım. Ona teşekkür etmeye lüzum görerek:

- Vah vah!.. Siz de benim için üzüldünüz, dedim.

O, ehemmiyeti yok, demek ister gibi omuz silkti ve güldü:

- Mahsus yaptım. Böyleslerine ara sıra gözdağı verilmezse İsmaz, insanın başına çıkmaya kalkarlar sonra.

Ne yaparsınız. Dersten sonra görüşürüz, İsmaz mı?

Müdirenin kapısına kadar gittiĞim halde içeri girmeyi bir türsü canım istemedi. Tekrar bu bahsi tazelemek beni iğrendiriyordu. Kollarım düşmüş, çantam ağırlaşmıŞtı, kimseye görünmeden mektepten çıktım, otel'e döndüm.

*

Hacı Kalfa, beni görür görmez, meyus bir tavırla kollarını kaldırdı: "

- Vah hocanım vah, neşer gelmiŞ senin başına? diye söylenmeye baŞladı.

Vakayî benden daha iyi biliyordu. Bu kadarcık bir zaman içinde nasıl duymuştu.

Aman kızım, gözünü dört aç. İstanbul'a yazacaĞız diye sana bir oyun oynamasınlar. Nezaret'te tanıdığın varsa hemen mektup yazalım, dedi.

Beni Nazır'a tavsiye eden yaşlıca bir Şairden başka kimseyi tanımadıĞımı söyledim. Hacı Kalfa, onun adını iştir iştir çocuk gibi sevindi:

- Pay, o, benim velinimetimdir aysel, dedi. Burada bir zamansar idadiye müdürü idi. Melek gibi bir insandır.

Yaz kızım

TALIKUŞU 149

yaz ve beni seversen benden de selam yaz, de ki: "Hacı Kalfa kulun mübarek destlerinden fusesiyor."

Zavalı Hacı Kalfa, ikide bir, sakat ayaĞını sürüye sürüye yukarı çıkıyer. "Müddeiumumi Bey, hak enundur, korkmasın. Maarif Müdürü sıkıŞtırsın, diyer" yahut; "Belediye mühendisi yarın İstanbul'a gidecek.

Nezaret'e uğramayı vaat etti" yelunda havadisler getiriyordu.

Ne tuhaf memleket! Birkaç saat içinde rezaseti duymayan kalmamıŞtı. Otelin kahvesinde, hep bundan bahsediliyormuş.

- Hacı Kalfa, bu ne iş? dedim. Burada herkes herkesi tanıyer?

ihitiyar adam, ensesini kaşıyarak:

- Avuç içi kadar yer, dedi. Nerede bulursun o taşına topraĞına kurban İlduĞum İstanbul'u. Orada İsa kim kime, dum duma. Buranın dedikodusu beldur. Bunu, böylece bİlmiŞ İlasın. Bendem sana nasihat; kâmil İs, uslu İs. Öyle çarşıda pazarda yüzü açık gezmey. İmdi: (Aman Yarabbi, bu İmdi kelimesini ne tuhaf bir eda

ile söylüyordu!) Sana bir kısmet de çıkar inşallah. Burada bir hocanım vardı. Arife Hocanım. Teza Keisi kendisine nikâh etti. Şimdi, bir eli yağda, bir eli balda. Darısı senin başına. Aman güzel diye mi? Ne gezer! iffetli diye, ağırbaşlı diye, imdi dünyada namustan kıymetli şey yoktur insan için. Gün geçtikçe, Hacı Kalfa'nın bana emniyeti, teveccühü artıyordu. Her gün, evinden ufak tefek eşya, dantel bir bardak örtüsü, işlemeli bir yüz havlusu, resimli hazır yelpaze gibi şeyler getiriyor, edamı süslüyordu. Bazen biz konuşurken, aşağıdan, direk gibi bir ses:
- Hacı Kalfa, ne cehenneme kayboldun yine? diye haykırıyordu.
Bu Hacı Kalfa'nın efendisi, etelin sahibiydi.

150

Reşat Nuri Güntekin

İhtiyar adam, her defasında türkü söyler gibi, makamsa yavaş yavaş:

- Elinin körü, elinin körü. Hacı Kalfalar kaldırsın seni, diye söyleniyor; sonra bağırtıyordu:

- Geldik, geldik, az işimiz var da...

Otelde, Hacı Kalfa ile beraber, bir ahbabım daha olmuştu: Otuzbeş kırk yaşlarında manastırlı bir kadıncağız.

Onunla ahbablığıımızın nasıl başladığını anlatayım: Otele ilk geldiğim akşam, edamda eşyayı yerleştiriyordum. Hafif bir kapı gıcirtısı işittim. Baktım, edaya sarı basma entarifi, yeşil krep başörtüsü bir kadın giriyor.

Dağa kapıdan girerken: "iyisiniz inşallah, safa geldiniz, hanım kızım" diye hatır serdi. Düzgünlü zarif yüzü; kireçle delik deşik tıkanmış, harap bir duvarı hatıra getiriyor; rastıklı kaşları, simsiyah dişleri, bu cehreye bir elü kafası korkunçluğu veriyordu.

Biraz şaşırarak:

- Safa bulduk efendim, dedim.

- Valide hanım nerede?

- Hangi valide hanım efendim?

- Hocanım... Siz hocanının kızı değil misiniz? Kendimi tutamayarak gülmeye başladım:

- Ben hocanının kızı değil, kendisiyim efendim. Kadın, yere çömelir gibi yaparak, ellerini dizlerine vurdu:

- Ay! Hocanım siz misiniz? Hiç de böyle parmak gibi gencecik hocanım görmedim. Ben, sizi yaşı başlı hocanım sanıyordum.

- Şimdi böylesi de oluyor efendim.

- Olur ya, olur ya... Bu dünyada ne olmaz? Biz, ta şu kar-şiki edacıkta oturuyoruz, çocukları uyuttum, "Safa geldin"

FAKİH 151

demeye geldim size... Allah eksik etmesin, gündüzleri çoluk çocuk galesi var. Haçan bu vakit olur,

çocuklar uyurlar, bir kasvettir basar beni. Yalnızlık bir Allahü Teâlâ'ya muhsustur eyle değil mi hemşireceğim? Efkârları bre efkârlar; iç sigara, iç sigara, iç sigara. Sabahı ederim. Allah gönderdi sizi hemşireceğim. iki sakırdı eder, açılırız.

Kadıncağız, bana evvela! "Hanım kızım" diye hitap ederken, hoca olduğumu öğrenince, bunu

"hemşireceğim"e çevirmişti.

Odadaki iskemleyi göstererek:

- Buyurun, oturun, dedim ve kendim karyolanın kenarına oturarak ayaklarımı salladım. Manastırlı Hanım:

- Ben iskemlede rahat edemem hemşireceğim, dedi ve tuhaf bir şekilde yere, ayaklarının dibine oturarak dizlerini büktü, sonra entarisinin cebinden bir teneke bütün kutusu çıkararak kalın sigaralar sarmaya başladı. Bunlardan birini bana ikram etti.

- Teşekkür ederim, ben içmem efendim, dedim. O:

- Ben de çokluk içmezdim ya. Gam, kasavet böyle yaptı, dedi.

Kemşüm, adamakıllı dertliydi. Manastır'da epeyce zengin bir adamın kızımı. Hafine göre başları, bahçeleri, öküzleri, inekleri, varmış. Babasının kapısında üç beş fukara doyuyor- nuş. Manastır'ı beshibaşlı beylerinden birçoğu onu istemiş. Fakat cahilli bu ya, e: "İlle kılıçlı zabite varacağım" diye tutturmuş.

Keşke, anası ona yüz sepa vurup e beylerden birine verseymiş. Lâkin, e biçare kadın da başına geleceği ne bilsin! Tutmuş, bir tanecik kızını belindeki kılıçtan başka malı, mülkü olmayan bir mülazıme vermiş.

hürriyete kadar şöyle böyle geçinmişler. Kemşüm 31 Mart'ta, Hareket Ordusu'yla. İstanbul'dan dönen bir ahbaptan, kocasının (B.)de bulunduğu

ve bura yerlilerinden bir kadınsa evlendiğini haber almış. Eh, olur ya; Şeriatımız dörde kadar izin veriyor. Zavalı kemşum] biraz ağlayıp sızladıktan sonra üç çocuğunu almış ve buraya gelmiş. Gelgeselim, kocası bu işten hiç memnun olmamış. vaktiyle yalvara yalvara aldığı karısı, ne ciğerpare evlatçıkları m gözünü görüyor, onları tersyüzüne Manastır'a çevirmek için ırar ediyormuş. "Bunca senelik karınım. Etme bana bu cefaları" diye ayaklarına kapandı. Kpekler gibi yalvardığı halde, bir türlü kendisini de burada alıkoymaya razı edemiyormuş. Bu uzun hikâyeyi dinledikten sonra dayanamadım:

- Ahanımcağım, siz de niçin sizi istemeyen bir insan üstüne bu kadar düşüyorsunuz? O sizi tekmeleyorsa siz de onu tekmelersiniz, olur biter, dedim.

Manastırlı Hanım, cahilliğime acır gibi, gülümseye gülümseye:

- Ahemşireceğim, gözümü açtım, onu gördüm. Bunca yıl bir yastığa baş koyduk. Kocadan ayrılmak kolay mı? dedi ve sesini titrete titrete:

"Anadan geçilir, yârdan geçilmez" diye bir beyit okudu.

Ben, adeta hiddetle:

- insan, kendini aldatan bir erkeği nasıl sever? Ben, bunu anlamıyordum, dedim.

O, siyah dişleriyle acı acı sırtarak:

- Siz daha pek çocuksunuz, "hemşireceğim. Bu acıları çekmemişsiniz, bilmiyorsunuz. Allah yine de bildirmesin, dedi.

- Ben bir kız biliyorum ki evleneceğine iki gün kala, nişanlısının kendisini başka bir kadınsa aldatıldığını öğrendi, bu fena adamın yüzünü başına attı ve yabancı bir memlekete kaçtı.

- Sonradan pişman olmuştur o kız, hemşireceğim. Acırım ona. Yüreği hasretten göz göz olmuştur. Sen, kurşunla vurulanları hiç işitmedin mi, he hemşireceğim? Bazıları, vurulduklarının fakında bile anlamazlar, üç beş adım koşarlar, kaçıp kurtuluyoruz sanırlar. Yara sıcakken acımaz, hemşireceğim-

FAKİT 153

Hele bir kere seğümaya başlasın. Sen bak, seyret o kızcağz nasıl yanıp yakılacak?...

Hiddetle karyoladan fırladım, deli gibi odanın içinde dolaşmaya başladım. Yağmur pencereleri kamçılıyor, sekaktan beğuk kpek ulmaları geliyordu. Manastırlı kemşum, derin bir ah çektiikten sonra devam etti:

- Gurbet ellerindeyim. Kolum, kanadım kırık. Ehm ermez, gücüm yetmez. Manastır'da saydım, kocamı iki günde bu aşiftenin elinden kurtarırdım ya.

Hayretle gözlerimi açarak:

- Ne yaptınız? dedim.

- Ortağım, burada kocama basmış büyü, basmış büyü. Dihn ağzını bağılamış adamcağzın. Lâkin, Manastır büyücülerini daha ustadır. Çok değıl, üç mecidileyi gözden çıkardım mı, kocamı kadının elinden alırsın, yine bana getirirlerdi.

Manastırlı Hanım, bana Rumeli büyücülerini hakkında uzun uzadıya tafsilat vermeye başladı:

Arif Hoca adında bir Arnavut varmış ki, demuz kulağını, birçok ameliyatlara, bir dürbün haline getirirmiş, bir kadın bu garip dürbünü gözüne koyarak bir kere kocasına baktı mı, erkek ne kadar haşarı oluştasın, hemen yola gelirmiş. Çünkü, bütün kadınlar, ona demuz gibi görünürmüş.

Arif Hoca, bazen bir sabun parasına, bir topruğne kapsar ve sabunu ekuyup üfledikten sonra toprağa gömermiş. Sabun toprakta eridikçe, insanın düşmanı da oturduğu yerde erir, iğne ipliğe dönermiş.

Kadıncağz, teneke kutusundan, üst üste sigaralar sarıp içerek buna benzer masallar anlatıyor, büyüler tarif ediyordu.

Ne beş, ne zavalı lakırdılar! Ya hele, o seğuduktan sonra sızlanmaya başlayan yara masası! Hiç böyle şey olur mu? Ben, öteki zalim için hiç üzülüyor muyum? Onu hiç aklıma getirdiğim söyler mi?

Manastırlı kemşumun katmerli düzgünleri, kazan kulpsu

rastıkları, çekük gözlevlerini korkunç bir halka ile saran kuyruklu sürmeleri, bende evvela bir tiksime hissi uyandırmıştı. Fakat bunların, erkeğini tekrar elde etmek için yapılmış bir hile, bir süs olduğunu öğrenince içim sızladı. Zavalı kadın, diyordu ki:

- *Adamcağızımın gözüne hoş görüneyim diye çocukların beğazından kesip düzgün, rastık, sürme alıyorum, yeni gelin gibi süslen iyorum, ama olmuyor. Dedim ya, büyü.*

Öğünden beri edamin kapısı ara sıra gıcırdayor, başımı çevirmeden anlıyorum ki odur.

- *işin var mı, hemşireciğim? Azıcık geleyim mi?*

Yalnızlıktan o kadar bunalmışım ki, bu ses beni adeta sevindiriyor. Kalemimi bırakarak, ağrıyan parmaklarımı birkaç kere sallıyorum ve kemşumun artık ezberlediğim sırnaşık aşkının hikâyesini zevkle dinlemeye hazırlanıyorum.

Penceremin karşısında dimdik yükselen dağın manzarası ilk günlerde beni eğlendiriyordu. Fakat, ondan da yorulmaya başladım, insan, bu dumanlı yamaçların rüzgârı içinde saçı başı dağınık, etekleri uçarak dolaşmadıkça, yalçın kayalar üstünde, keçi yavruları gibi sıçrayıp eğlenmedikçe neye yarar?

Nerede o, başımı alıp saatlerce kışlarda dolaştığım, bahçe kenarındaki çitlere değneklerle vurarak, sık yapraklı ağaçları taşıyarak kuş kıldırđım günler! Halbuki ben, Anadolı'yu asıl bunun için istiyordum. Küçükten beri resim yapmayı çok severim. Mektepte tam net aldığım hemen tek ders o idi. Keşkte tertemiz oda duvarlarına, mektepte heykellerin mermer kaidelerine, kurşun, yahut beya kalemseriyle yaptığım resimler için ne kadar azar işitmiş, ceza çekmişim, istanbul'dan gelirken çantama bir alay resim kağıdı ve beya kalemleri almıştım.

FAKİHİ 155

Oteldeki yalnız günlerimde yazıdan sıkıldıkça resim yapıyordum ve bu, benim için hoş bir teselli oluyordu. Hatta Hacı Kalfa'nın da biri karakalem, diğeri sulu boya iki resmini yapmaya çalışmıştım.

Resimlerin ne dereceye kadar benzediğini bilemiyorum. Fakat o, burnunun, gözünün hususiyetlerinden değılse bile, yuvarlak ve çıplak başından, posbıyıklarından, beyaz önlüğünden kendini tanıdı ve ustalığına hayran oldu.

Adamcağız üşenmeden çarşı, pazar dolaşıyor, kızına çerçeve işletmek için ucuz atlaslar, kadifeler, ipekler, renkli boncuklar satın alıyordu.

Nihayet, fazla sıkıldığımı görerek beni evine davet etti. Hacı Kalfa, karısının tutumsuluğı sayesinde kutu gibi bir ev yaptırmış, hoş zamanlarında çocuklarının yardımıyla, bunu yeşile boyamıştı.

Ev, derin bir uçurumun kenarında. Uçurum, o kadar derin ki bahçenin sarmaşıklarla örtüsü parmaklığına kollarınızı dola- yıp aşağı baktığınız zaman başınıza bir dönme geliyor.

Bu bahçede Hacı Kalfa'nın ailesiyle beraber ne tath birkaç saat geçirdim!

Nevrik Hanım, Samatyalıymış. Kocası gibi kaba saba, fakat iyi ruhlu, saf bir kadıncağız. Beni görünce "istanbul kokuyersunuz, küçükhhanım" diye boynuma sarılmaktan kendini alamadı, istanbul'un adı anıldıkça gözleri yaşıyor kocaman göğsü derin hasret nefesleriyle kalaycı körüğü gibi kabarıp iniyor.

Hacı Kalfa'nın on iki yaşlarında bir oğlu, on dört yaşlarında bir kızı var. Kızın adı Hayganuş. Pancar renginde, kara kırmızı yanakları, suçiçeğı çıkıyormuş gibi iri sivilcelerle dolu, kalın kaşlı, mahcup ve beceriksiz bir ermeni kızı.

Murat, Etlî butlu ablasının ters ine, çiroz gibi kuru, renksiz, bücür bir çocuk.

Hacı Kalfa, okuryazar bir adam değısmiş ama, ilmin kıymetini takdir edermiş, insan her şeyi bismeliymiş. Sırasına

156

Reşat Nuri Güntekin

göre yankesicilik bile lâzım olurmuş. Murat, iki sene Ermeni mektebine gitmiş, iki seneden beri de Osmanlı mektebinde okuyormuş.

Hacı Kalfa'nın programına göre bu çocuk, iki senede bir mektep değıstirecek, yirmi yaşına kadar sıra ile Fransızca, Almanca, ingilizce, İtalyancayı mükemmel öğrenerek tam bir adam olacakmış. Tabii, bu selucan gibi sıpsıska çocuk o zamana kadar bu yükün altında ezilip ösmezse!

Hacı Kalfa, bir gün öğlünden bahsederken dedi ki:

- *Murat'ın adına dikkat etmişsindir. Ne arifane isimdir o, bulmak için bir hafta kafa patlattım, iki hisana da uyar. Ermenice Murat, Osmanlıca Murat.*

Önra fevkalâde zekice bir şey söyleyeceğıne işaret olmak üzere gözlerinden birini kırarak ilave etti:

- *Murat, namünasip bir halt yeyip, beni kızdırdığı zaman ben de ona, sen, ne Murat'sm, ne Murat; ancak bir meretsin, derim.*

İ.

ihitiyar Ermeninin bu hiddet sahnelerinden biri de, benim evlerinde bulunduğum zamana tesadüf etti.

Görülecek şeydi! Çocuğın kabahati, anasının pişirdiğı bir yemeğı beğenmemiş olmakta.

Hacı Kalfa, onu adeta darbimeseller ve beyitlerle azarlıyordu:

- Hele şu miskine bak. Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var. Dilenciye kıyar verdilse beğenmemiştir, eğridir diye sekağa atmış. Eşek heştaptan ne anlar? ihtiyarlarımı semî itibar kulağına(c) sok. Yeksa, tekdirat ile uslanmayanın hakkı kâtektir. Ben kim suyersun ki Allah'ın verdiği ekmek ve nimeti beğenmiyorsun?!..

Ben seni bil sen seni Ben seni bilmez isen Fatlatırsan enseni.

FAKİHİ 157

Hayganuş'a gelince, kız elmasına rağmen onun tahsiline de Mîrat'inkinden daha az ehemmiyet veriliyordu.

Hayganuş, Ermeni Kâtolik mektebine gidiyordu. Hacı Kalfa bir gün, komşularından inmesi bir ihtiyarla siyah şalvarlı bir duduk karşısında kızını sıkı bir imtihandan geçirmemi istedi.

Dünyada bundan daha gülünç manzara elmadı... Hacı-Kalfa, kızcağzın kitaplarını, defterlerini zorla dizlerinin üzerine koyuyor:

- Haydi bakalım Hayganuş, hocanıma karşı yüzümü kara çıkarırsan yedirdiğim ekmek burnundan gelsin, diyordu.

Biriki zarp, taksim amelîyesinden sonra resimli bir "Peygamberler Tarihi" açtım, İsa ve vaftize dair bir parça tesadüf etti. Kızcağz, vaftizi anlatırken saçma sapan bir şeyler söyledi. Mektepten kulağım dolu elduğu için tashih ettim, vaftize dair bazı sade mafeumat verdim.

Hacı Kalfa, beni dinlerken gözleri büyüdü, başında saç elmadığı için kaşlarının kolları dimdik elmuştı. Hristiyanlık hakkındaki bilgilerim ona bir mucize kadar yüksek görünüyordu: "Bu ne'istir ki! Bir Müslüman muhadderat benim dinimi papazlardan iyi biliyor. Ben, seni şöyle böyle bir hanım sandımdı, anladın mı? Meğerki, sen hakikat eli epeülecek bir ulema imişsin," diye istavrez çıkarıyordu.

Yerinden kıpırdanması iskeleden mavna kalkması gibi zorlu bir iş olan Şişman karısını ensesinden tuttu, bana doğru getirerek: "Şu çocuğu benim tarafımdan, ta alının ortasından epe, anladın mı?" diye üstüme attı.

Zavalı Hacı Kalfa, kendini erkekten sandığı için bu vazifeyi karısına yaptırmıştı.

İhtiyar edabaşı, o günden sonra önüne gelene benden, benim derin isimden bahse başlamış. Öyle ki, etele girip çıktığım zaman kahvedeki işsizler beni görmek için suratlarını camlara yapıştırıyorlardı.

Ben: "Hacı Kalfa, Allah aşkına vazgeç. Böyle şeylere

158

Reşat Nuri Güntekin

lüzum var mı?" diye kızıp söylendikçe, o adeta, isyan ediyor: "Mahsus söylüyorum. Hani sanki, büyüklerin kulaklarına gitsin de, sana ettiklerinden utansınlar gibilerinden" diyordu.

Hacı Kalfa'nın ailesiyle tanışmak, bana başka bir cihetten de kârlı eldu. Samatyah Madam, gayet güzel reçel ve şekerlemeler yapmasını biliyordu. Benim "Peygamberler Tarihi" hakkındaki bilgilerimden, herhalde, çek daha hayırlı bir isim.

Kendisinden hem kolay, hem ucuz reçel tarifleri aldım ve Gülsihal Kalfa'nın yemeklerini yazdığım deftere ezene bezene not ettim. Bundan sonra, bizim oburluğumuzla kim meşgul elmayı hatırına getirecek?

inşallah işlerim yoluna girsin, benim de başımı sokacak küçücük bir evim elsun, kendim için bir reçel delahı yapacağım. Hacı Kalfa'nın evindeki gibi, raflarımı cymalı uçurtma kâğıtlarıyla süsleyeceğim; bu raflara yakutlar, kehribarlar, sedefler gibi parlayacak renk renk kavanczlar dizeceğim. Ne âla, bunları, her aklıma geldikçe yemek için kimseden izin istemek, yahut büfe hırsızlığı etmek mecburiyeti de yok. Allah vere de hasta elmasam.

Evet, al, sarı, beyaz, reçel kavanczları. Aralarında sadece yeşil yok. Artık aklıma bile getirmedim Kâmrân'ın o kadar nefret ettiğim gözleri, beni yeşil renge gazez ettirdi.

Şimdi gayet iyi hatırlıyorum. Kâmrân, ben evvelden de, senden şimdiki kadar nefret etmediğim zamanlarda da gözlerine gazezdim. Bugarez başladığı zaman, daha on iki yaşında yektim. Kendin de, elbette unutmamışsındır. ikide bir avuçlarıma toz deldurarak yüzüne serperdim. Bu, yalnız bir çocuk yaramazlığı mıydı acaba? Hayır, güneş işlemiş yosunlu denizler gibi içlerinde hiseli hareler deldeşan gözlerini acıtmak içindi.

*

Yine sapıttım. Halbuki maksadım sadece bugünün vakalarını kaydetmekti.

FAKİHİ 159

Nerede kalmıştım? Evet Hacı Kalfa benim günlerden beri ilk defa açan güneşten doğan neşemi bir yerden iyi bir havadis öğrendiğime vermiş ve beni sıkıştırmaya başlamıştı. Kendime ait bir haberin ondan evvel benim kulağıma gelmesi mümkün mü? Neredeyse acıktığımı ve uykum geldiğini bile bu garip etel edacısından öğreneceğim!

Hacı Kalfa:

- Hele nazlanma söyle. Böyle fikir fikir gülüşün boş değil. Sen Allah bilir iyi bir şey işittin? diyordu.

Ondan daha kulağı delik görünmek, nedense izzetinefsimi ekşuyor, yarı şaka, yarı ciddi bir tavırla manalı manalı gülüyor, göz kırpyordum:

- Kim bilir belki söylenmemesi lâzım gelen bir sırdır. Güneş, o kadar güzeldi ki, kaybolmak tehlikesini göze alarak etelin biraz ilerisindeki köprüyü geçtim, karşıma çıkan dik bir yokuşa vardım, sonra, bir çayır, bir ağaçlık ve ikinci bir köprüden geçtim. Daha da deşacaktım, fakat kaybolmaktan daha büyük bir tehlike baş gösterdi. Babayani çarşafıma, sımsıkı kapalı peçeme rağmen kılıksız birtakım erkekler peşime takılmaya, söz atmaya başlamışlardı.

Hacı Kalfa'nın nasihatlerini hatırlayarak korktum ve tekrar tersyüzü geri döndüm.

Maarif Müdürlüğünde kuşaklı başkâtibin: "Hâsâ İstanbul' dan bir ses seda yok, hemşire hanım" cevabıyla karışılacağıma emindim. Fakat, sekağa çıkmışken bir kere oraya da uğramak zarurıydı.

Müdürün hademesi merdivende beni görünce: "isabet ki, geldin hecanım," dedi. Ben de seni arıyordum, birazdan etele gesecektim."

Bey dediği Maarif Müdürü idi. Hayret! O, yine kırmızı çuha kaplı yazıhanesinin önünde, ehedi yergunluğunu dinlendirir gibi elini, kolsunu sallıyormuş, yakasını gevşetmiş, gözleri yarı kapalı düşünüyordu.

160

Reşat Nuri Güntekin

Beni görünce, esnedi, gerindi ve tane tane söylemeye başladı:

- Hanım kızım, Nezaret-i Celile'den henüz bir cevap almış değiliz. Ne irade buyurulacağı mı kestiremiyorum. Ancak, Huriye Hanım kıdemli bir muallime olduğu için sanırım ki onu iltizam ederler. Aksi bir cevap geldiği takdirde müşkül mevkiye kalacaksınız. Akhıra bir çare-itesviye geldi. Buraya bir, iki saat mesafede bir "Zeyniler" nahiyesi var. Havası, suyu güzel, menazır-ı tabiiyesi ferahfeza, ahâlisi haluk ve müstakim, cennet gibi bir yer. Orada bir Vakıf Mektebi vardı. Geçen sene, bir-hayli fedakârlıkla tamir ve tecdit ettik. Birçok levazım-ı tedrisi-ye ve ikmal-inevakısına muvaffak olduk. Mektebin içinde muallimlerin ikametine mahsus daire de var. Şimdi bir genç muallimimizin himmet ve fedekârlığına muhtacız. Gençül ister ki, oraya sizin gibi güzide bir hanım gitsin. Ciddeten iyi bir yer. Hem de aynı zamanda ecirli bir hizmet-i vataniye olur. Gerçi, maaşı sizin burada alacağınız maaştan noksan. Fakat buna mukabil, et, süt, yumurta vesaire fiyatları, buradakiyle nispet kabul etmeyecek kadar ucuz. isterseniz bel para da biriktirebilirsiniz. Mamafih, ilk fırsatta maaşınıza zam yaparak bugünkü miktara iblağ ederim. O takdirde buradaki lütfi Müdürliğü'nden daha kârlı bir vaziyete gelirsiniz.

Bu teklif karşısında ne söyleyeceğimi bilmeyerek susuyordum.

Maarif Müdürü devam etti:

- Mektepte ihtiyar bir hatun var. Hem derslere devam ediyor, hem mektebin hizmetlerini görüyor. Kendi halinde, namazında, niyazında bir kadıncağız. Yalnız, yeni tedris usullerine vâkıf değil. Gayri, siz onu da çeker çevirirsiniz. Maahaza, Zeyniler'i beğenmeyecek olursanız bana iki satır bir şey yazarsınız, derhal sizi buraya munasip bir yere alırım. Heş, siz orayı gördükten sonra merkeze tayin edilseniz de "istemem" diye ayak direyeceksiniz ya.

TALIKUŞU 161

Hava güzel, manzara güzel, yiyecek içecek ucuz, ahâlisi iyi. Söyle böyle isviçre köyleri gibi bir şey. insan, Allah'tan daha ne ister?

Gözümün önüne güneşi yollar, bahçeler, dereler, ormanlar geliyor, yüreğim şiddetle çarpıyordu.

Bununla beraber, birdenbire "evet" demeye cesaret edemedim. Hiç olmazsa bu işi Hacı Kalfa'ya bir kere danışmalıydım.

- Şimdi müsaade buyurunuz, iki saat sonra gelin, cevabımı veririm efendim.

Müdür Bey biraz canlanır gibi oldu:

- Aman kızım, bu iş müstacel. Başka talimleri de var, elden geçirirsen karışmam sonra.

- O halde, yalnız bir saat beyefendi, dedim.

Maarif Müdürü'nün yanından çıkınca, sofada ortağım Huriye Hanım'la burun buruna gelmeyeyim mi? B'de bizim ismimizi, iki ortaklar keyduklarını birkaç gün evvel, yine Hacı Kalfa'dan öğrenmiştim. Bu kadın

gözümü o kadar yıldırmıştı ki, yüzünü görünce korktum, görmezliğe geldim ve acele acele oradan sıvışmak istedim. Fakat yolumu kesti, Şımarık bir dilenci gibi çarşafımın ucunu tutarak benimle konuşmaya başladı:

- Hanımefendi kızım, geçenlerde size karşı bir terbiyesizlik ettim. Allah aşkına kusuruma bakmayınız. Sinir hali, pek fazla müteessirim de... Ah kızım, benim neler çektiğimi bilseniz, halime acırsınız. Ne olur terbiyesizliğimi affedin.

Ben korkarak:

- Ziyarı yok efendim, dedim ve geçmek istedim.

Fakat nedense o, yakamı bırakmamaya karar vermişti. Evvela halinden şikâyet etti, başındaki beş canın sokak ortasında kalacağını ve dileneceğini anlattı.

Huriye Hanım gittikçe cesur, perde perde sesini yükselterek iğrenç bir tarzda yalvarıyordu. Ne söyleyeceğimi, ne yapacağımı şaşırmıştım.

Çahkuşu - F. 11

162

Reşat Nuri Güntekin

Daha fenası, bu garip komedyayı gören yanıma geliyor, etrafımızda kalem odacılarından, kâtiplerden, kahve, şerbet taşıyan peştemallı esnaf çırağlarından bir daire çevriliyordu.

Yüzüm, ellerim ateş gibi kesilmişti. Utancımın yerlere giriyordum.

Bu defa, ben yalvarmaya başladım:

- Rica ederim hocam, yavaş konuşun. Herkes bize bakıyor.

Fakat o, inadına kameti artırdı. Şimdi adeta saçlarını yolarak, yakasının düğmelerini koparak ağlıyor, ellerimi dizlerimi öpmeye kalkıyordu.

Etrafımızdaki kalabalığın gittikçe büyümekte olduğunu deşsetle gördüm. Hani İstanbul'da sokak ortasında diş çeken, leke sabununu, nasır ilacı satan yaygaracı esnafın etrafına nasıl üşüşürler, biz de öyle bir kalabalığın ortasında kalmıştık.

Etraftan: "Yazıktır zavallıya, ağlatma fakırayı küçükha-nım," yelunda sözler de işitilmeye başlamıştı.

Birdenbire omuz başımda peyda olan yeşil sarıklı, ak sakallı, iri yarı bir hoca, değrudan değruya bana hitap etti:

- Kızım, yaşlılara hürmet ve muavenet bir vazife-i diniye ve insaniyedir. Gel, şu hatunun rızkına mani olma. Allah'ı da, Peygamber'i de hoşnut etmiş olursun. Cenab-ı Hak rezzak-ı âlemdir. Elbet, sana da garip hazinesinden başka bir kapı açar, dedi.

Çarşafımın içinde bir yandan titriyor, bir yandan buram buram ter döküyordum. Durmadan elindeki maşayı şakırdatan bir kahveci çırağı öteden:

- Öyledir öyle, diye bağırdı. Sen evvel Allah nerede olsa ekmeğini çıkarırsın!

Kalabalığın bir kısmı kahkahalarsa gülmeye başlamıştı. Bu esnada kırmızı kuşaklı kâtip de sahnede görüldü. Kahveciyi yakasından yakalayıp hemen merdivenlerden atarak:

- Ahlaksız herif, şimdi senin ağzını yırtarım, diye bağırdı.

ÇAHKUŞU 163

Niçin gülmüşlerdi? Kahvecinin söylediği, Hoca Efendi'nin söylediğinden başka bir şey değildi ki!

Huriye Hanım, öyle ağıladı, rezalet o kadar büyüdü ki, bu maskara vaziyetten kurtulmak için canımı isteseler verirdim. Nihayet:

- Peki, peki, nasıl isterseniz öyle olsun. Fakat, Allah aşkınıza yakamı bırakınız, dedim ve yere kapanarak öpmeye çalıştığı dizlerimi zorla kurtardım ve Maarif Müdürü'nün odasına döndüm.

Biraz sonra bana Merkez Rüştiyesi'ndeki derslerimden kendi arzumsa istifa ettiğime ve Zeyniler mektebi muallimliğine talip olduğuma dair bir kağıt imzalatıldılar.

Birsaate kalmadan bütün muamele bitmiş, o yerinden kımıldamaya üşenen Maarif Müdürü araba ile valinin konağına giderek emrimi imzalatmıştı.

Bazen aylar ayı masadan masaya süren muameleler istedikleri zaman öyle kolay çıkıyor ki...

Otele döndüğüm zaman Hacı Kalfa, beni kapıda karşıladı, hem sitemli, hem memnun bir tavırla:

- Sen sakladın da ben öğrenmedim mi sanki? Allah mübarek etsin, dedi.

- Neyi öğrendin?

- Emrinin geldiğini canım...

- Ne emri Hacı Kalfa?

- Tanım Merkez Rüştiyesi'nde seni alıkoymuşlar. Huriye Hanım'ın pasaportunu eline vermişler.

- Yanlış, Hacı Kalfa. Ben şimdi Maarif Müdürü'nün yanından geliyorum. Öyle bir şey yok.

ihitiyar adam, Şüpheli Şüpheli yüzüme baktı:

- Hayır, emir dün akşam gelmiş, iyi bir yerden işittim.

164

Reşat Nuri Güntekin

Demek ki, Müdür, senden sakladı. Bu işte bir cunbahlık var mı dersin? Anlat, hele anlat.

Hacı Kalfa'nın saf vesvesesiyle alay ederek bir nefeste vakayı anlattım ve çantamdan emrimi çıkararak elimde salladım:

- Yaşadık Hacı Kalfa! isviçre gibi bir yere gidiyoruz. Hacı Kalfa beni dinlerken iri burnu hercz ibiği gibi kızarı-yordu. Ellerini birbirine vurarak dövünmeye başladı:

- Ne ettin behey cahil çocuk, ne ettin? En sonunda seni tengaya bastırdılar ha! Hemen git, Müdüre baltayı as! Tekrar emuzlarımı silktim:

- Değmez Hacı Kalfacığım. Sen üzülme o kadar. Sonra hasta olursan ne yaparız?

Adamcağızın benim hesabıma kızmakta, telaş etmekte hakkı varmış. Akşama doğru iş bütün tafsilatıyla anlaşıldı. Maarif Müdürü, Huriye Hanım'ı tutuyormuş. Nezarete yazdığı tezkerede onun daha kıdemli bir muallim olduğunu ileri sürerek benim başka bir yere kaldırılmamı istemiş. Fakat, Nezaret, nedense beni bırakıp ortağımla ileride açılacak başka bir yere göndermeyi muvafık görmüş.

Dün akşam gelen emir üzerine Maarif Müdürü, Rüştiye Müdresi ve galiba Huriye Hanım'ın Rumeli'den hemşehrisi olan Muhasebe Müdürü geç vakit bir toplantı yapmışlar, beni bir kediye atıp yerime Huriye Hanım'ı alıkoymak için plan tertip etmişler.

Huriye Hanım'ın Maarif Müdürlüğü koridorunda benimle karşılaşması evvelden hazırlanmış bir şeymiş.

Hatta o ak sakallı hocayı bile, mahsus getirmişler.

Maarif Müdürü'nün sözleri üzerine şık bir Avrupa köyü gibi görmeye başladığım Zeyniler'e gelince, dağlar arasında kuş uçmaz, kervan geçmez bir yermiş! Birseneden beri hoş olduğu halde en düşkün muallimler bile craya gitmeye yanaşmıyorlar mı?

GALLİPULI 165

Ben bunları öğrendikçe şaşırıyor, saçlı sakallı bir büyük memurun, bu kadar sefaletle beni aldatmasını bir türlü aklıma sığdıramıyordum.

Hacı Kalfa, sinirli bir tavırla başını iki yana sallıyor:

- Sen bilmezsin o uyur yılanı, diyor, uyur uyur da sonra adama öyle bir vurur ki, nereden geldiğini fark edemezsin, anladın mı efendim?

- Adam sen de! insanı en yakın akrabaları kalpsizce vurduktan sonra yabancılar vurmuş ne çıkar? Ben, o Zeyniler'de de mesut olmasını bileceğim. Gençler sen olsun!

Zeyniler, 28 Ekim

Bugün, akşama doğru bir Geçen arabasıyla Zeyniler'e geldim. Maarif Müdürü, galiba yolları Şimendifer yürüyüşüne göre ölçüyor. Çünkü: "Nihayet iki saat" dediği yol tam sabahın onundan geceye kadar sürdü. Ne yapsın mübarek adamcağız! Kabahat kendisinin değil, kâh dağ yamaçlarına tırmanan, kâh kurumuş sel çukurlarına inen Zeyniler yoluna dişli Şimendifer yaptıramamış olanların.

Hacı Kalfa'nın ailesi, beni Şehirden yarım saat uzaktaki bir çeşme başına kadar selametlemeye geldi.

Bütün aile, bir düğüne, daha doğrusu bir cenaze alayına gider gibi giyinmişti.

Arabanın hazır olduğunu haber vermeye geldiği vakit, az kaldı Hacı Kalfa'yı tanıyamıyordum. Beyaz peştemalını, taşlıklar, sofalar ve merdivenlerde, kendine göre bir ahenkli sürüdüğü şıp şıp terliklerini çıkarmış, arkasına seluk çuhadan yakası kapalı uzun bir ceket, ayaklarına imam galeşleri giymişti. Aziziye biçiminde kocaman bir kırmızı fes, saçsız başını kulaklarına kadar örtüyordu. Samatyalı Madam'la Hayganuş'un ve Mürat'ın tuvaletleri de onunkinden aşağı değildi.

166

Reşat Nuri Güntekin

içinde çok acı saatler geçirmiş olmama rağmen küçük odamdan adeta hüznle ayrıldım. Mektepte bize bir

Şiir ezber- İetmiŞserdi. İnsan, yaŞadığı yerlerde beraber bulunduğu insanlara görünmez ince tellerle bağSanırmıŞ; ayrılık vaktinde bu bağSar gerilmeye, kepan keman telleri gibi acı sesler çıkarmaya baŞsar, hep birinin gönsümüzden kepup ayrılması, bir ayrı sızı uyandırırımıŞ. Bunu yazan Şair ne kadar haklıymıŞ!
*

Birtesadüf eseri olarak Manastırlı komŞum da, benimle aynı günde B'den ayrıldı. Fakat e, herhalde benden çok daha acınacak bir vaziyette olarak...

Dün gece, çantamı hazırladıktan sonra yatmıŞtım... Uykuğun arasında iri iri konuŞma sesleri işitiyor, fakat bir türlü kendimi açamıyordum.

Birdenbire korkunç bir gürültüyle yataktan fırladım. Sofada bir Şeyler yıkılıp devriliyor, gecenin sessizliği içinde çocuk feryatları, beğuk hırıltılar, sille tokat seslerine karıŞıyordu. Uyku sersemliğiyle ilk aklıma gelen Şey yangın oldu. Fakat yangına uğrayanlar herhalde birbirlerini dövmezlerdi.

Dağınık saçlarım, çıplak ayaklarımla odadan fırladım ve feci bir dayak vakasıyla karŞılaŞtım. Dev yapısı, palalıyık bir zabıt, Manastırlı komŞumu yerden yere sürüyor, çizmeleriyle çiğniyordu.

Çocuklar, bir ağızdan, "Anamız... Babam anamızı öldürüyor!" diye haykınıyorlardı.

Zavalı kadın her tekmeden, yılan gibi ıslık çalarak inen her kamçıdan sonra inseyerek tahtaların üzerine yuvarlanıyor, fakat inanılmaz bir kuvvetle yine yerinden kalkarak zabitin dizlerine tırmanıyor: "Kadun kurbanın olayım efendiciğim, öldür beni, lakin bırakma, beŞama!..."

Yarı çıplak olduğum için tekrar odama girmiŞtim. Zaten öyle olmasa da elimden ne gelirdi?

ÇALKIŞI 167

Ahtakta yatanlar da uyanmıŞ olacaktı. AŞağı sofadan ayak patırtıları, anlaşılmaz sesler geliyordu.

Sofanın tavanında bir aydınlık gezinmeye baŞlamıŞtı. Merdiven aralığında Hacı Kalfa'nın çıplak baŞı parladı. Adamcağız, gürültüyü işiterek uyanmıŞ, bir teneke lamba yakalayarak den gömlek diŞarı fırlatmıŞtı.

İhtiyar odacı: "Ne ayıptır, ne rezalettir, etelde bu olur mu?!" diye bağırarak aralarına girmek istedi. Fakat zabıt, Hacı Kalfa'nın karnına çizmeli ayağıyla öyle bir tekme savurdu ki, biçare adeta kocaman bir futbol topu gibi havaya fırladı ye aralık kapıdan sırtüstü odama yuvarlanarak çıplak bacakları havaya kalktı.

Bereket versin ben, atik davranmıŞ kollarımla adamcağızın kafasını yakalamıŞtım. Yeksa, çıplak kafa, kocaman bir balkabağı gibi tahtalara çarpıp patlayacaktı.

Uyku sersemliği, korku, Şaşkınlık, sonra Hacı Kalfa'nın hali hep bir araya gelmiŞ, fena halde sinirlerimi bozmuŞtu.

İhtiyar adam: "Pay aman! Pay aman! Hay nasçasına tükürdüğüm katırı!" diye söylenerek ayağa kalkıyordu. Fakat bu sefer ben, karyolamın üstüne düŞmüŞtüm. Ömrümde başıma gelmemiŞ bir kahkaha krizi içinde bunalıyor, tıkanıyor, ellerimle yorgansarı burarak kıvranıyordum. Artık dışarıda ne olup ne bittiğini anlayacak halde değildim.

Sesler, gürültüler tamamı yla kesilip otel sükûnuna dö-nünceye kadar kendime geledim.

Vakayı sonradan bana anlattılar:

Manastırlı Hanım'ın, arsız muhabbeti, nihayet kocasının canına yetmiŞ, zabıt, ne pahasına olursa olsun kadını çocuklarıyla beraber memlekete göndermeye karar vermiŞ. Bu gece, bisetlerin alınmıŞ olduğunu, ertesi sabah erkenden hazır bulunmasını söylemeye gelmiŞ.

Manastırlı Hanım, kolay kolay onun yakasını bırakmaya razı olur mu? Tabii yalvarmaya, sırnaŞmaya baŞlamıŞ. Aşala-

168

ReŞat Nuri Güntekin

nnda ^mbilir ne gibi sözler ve sahneler geçtikten sonra bu korkunç dayak faslı başlamıŞ.

Belki iki saat sonra, tekrar uyumaya hazırlandığım sırada Hacı Kalfa, hafifçe kapıma vurdu: "Bak bakasın, hocanım, etelde başka kadın yok. Fakir hatuncağız bayılıp duruyor. Salt gülmek olmaz. Gel dinini seversen Şuna biraz bak. Adımız erkeğe çıkmıŞ diye yanına giremiyorum. Sonra ölür, mölür de başımız derde girer he!" dedi.

Kapı aralığında Hacı Kalfa'nın yüzünü görünce beni tekrar bir gülmeye aldı: "GeçmiŞ olsun!" demek istiyordum, fakat bir türlü kelimeler ağızımdan çıkmıyordu.

Hacı Kalfa, dargın dargın yüzüme baktı; yarı mahcup bir eda ile başını sallayarak:

"Gülürsün! Salt kıkır kıkır gülersün. Ha çapkın seni! Şuna bak hele!" dedi.

"Gülüyorsun" kelimesini "gülürsün" diye o kadar tuhaf söylüyordu ki, Şimdi bile gülmekten kendimi

alamıyorum. Hemen bir saatten fazla dertli komşumla uğraştım. Zavallının vücudu yara bere içindeydi, ikide bir bayılıyor, gözlerinin siyahı kaybolarak çenesi kilitleniyordu. Bir baygınla uğraşmak, ilk defa başıma gelen şey. Ne yapmak lâzım geleceğini kestiremiyordum. Fakat iş başa düşünce, insana öyle gayret geliyor ki... Bu, her biri en aşağı beş dakika süren bayımlarda kadıncağızın kollarını, vücudunu ovuşturuyor, kızına sürakiden su değtürerek ıslatıyordum. Ahı, yanakları, dudakları birkaç yerinden çatlamıştı. Bu çizgilerden ince ince sızan kanlar düzgünlere, sürmelere karışıyor, kirli bir siyahılık alarak çenesine, göğsüne sızıyordu. Yarabbi, ne çok beya varmış bu yüzde!... O kadar su değtüğüm halde, bir türlü bitip tükenmiyordu. O sabah, uyandığım vakit, karşı odayı beş buldum. Zabit, erkenden onu, çocuklarıyla beraber bir arabaya atarak götürmüş, komşum gitmeden beni görmek, helallik dilemek istemiş.

AKKUSU 169

fakat gece, onun yüzünden uykusuz kaldığımı bildiği için uyandırmaya kıyamamış. Hacı Kalfa'ya selam bırakmış ve tekrar gözlerimden öpmüş.

*

Arabada, gözüm Hacı Kalfa'nın yüzüne rastladıkça gülüyordum. O, bu yersiz neşenin sebebini anlıyor, dargın bir gülümsemeyle başını sallayarak:

- Gülürsün he! Hâlâ kıkır kıkır gülürsün he! diye bana çıkışıyordu.

Senra, akşamki tekmenin dehşetinden bahsederek: "Tabanına tükürdüğümün katırı, anladın mı efendim, bir tepti beni, karnımın içini karmakarışık etmiştir. Mirat, benden sana baba nasihati: Sen sen ol, karı keca arasına gireyim deme. Karı keca ipektir, araya giren köpektir," diyordu.

Bütün aile, küçücük arabanın içinde üst üste, şehrin dışındaki bir çeşme başına kadar gelmiştik.

Ayrılk yeri burasıydı. Hacı Kalfa, iki tıpalı şişeye hazırlanmış ısluğu sularını çeşmeden tazeledi ve ihtiyar arabacıma uzun uzadıya tembihler verdi. Samatyahı Madam, gözleri dolu dolu, bir gün evvelsinden benim için yaptığı, çörekleri stepetime döldürdü.

Bana karşı tamamiyle sakayt ısluğunu zannettiğim) vahşi

Hayyanuş, bir yerini incitmiş gibi birdenbire ağlamaya başladı.

Hem de ne ağlayış! Kulağımda iki inci küpe vardı. Onlar çıkarak Hayyanuş'un kulağına taktım.

Hacı Kalfa, hediye için adeta mahcup oluyor: "Aye, hocanım, hediye dediğin para edecek şey olmaması.

Bunlar kıymetli inciler," diyordu.

Afine hafifçe güldüm. Kızının benim için değtüğü inciler yanında iki paralı kıymeti ısladığını nasıl anlattırın bu saf adamcağıza!

170

Reşat Nuri Güntekin

Hacı Kalfa, beni tekrar arabaya bindirdikten sonra, derin derin içini çekti, elini göğsüne vurarak: "Tevbe olsun, hani şu ayrılk bana akşamki tekmeden ağır geldi değrusu!" dedi.

Geceki hengâmeyi hatırlatan bu sözler beni bir kere daha güldürdü. Araba yürümeye başlamıştı. O hâlâ arkamdan parmağını sallıyor: "Gülürsün he çapkın, gülürsün!" diyordu.

Aye, şimdiden uzamaya başlamış ıslayıp da gözlerimi görebilseydin, bu sözleri söylemeyecektin Hacı Kalfacığım.

*

Araba; inişli yokuşlu dağ yollarına girmişti; kâh kurumuş sel çukurlarından geçiyor, kâh beş tarlaların, bozulmuş bağların kenarlarını takip ediyordu.

Seyrek fasıllarla tek tek köylülere, yorgunluktan inler gibi sesler çıkaran kağnılara tesadüf ediyorduk. ince bir bağ yolundan, eşkiya gibi korkunc kıyafetli, uzun bıyıklı iki jandarma geliyordu. Yanımızdan geçerken arabacıya:

"Selamünaleyküm," dediler, dik dik bana baktılar.

Hacı Kalfa: "Yollar maşallah emindir, amma ne olur ne ıslmaz, peçeni kapa. Senin suratın öyle her yerde açılacak suratlardan değıldir, anladın mı efendim?" demişti.

Uzaktan birisinin geldiğini görür görmez, hemen Hacı Kalfa'nın tembihini hatırlıyor, yüzümü kapıyordum. Saatler geçtikçe yollara mahzun bir ıssızlık çöküyordu. Bu Geçen arabalarının ince, yanık sesli çingirakları var. icat edenler ne iyi düşünmüşler. Yamaçlarda, derelerde uyandırdıkları, uzak akisler insana adeta bir teselli sesi gibi geliyor. Hele bir kayalığın içinden geçerken öyle sandım ki uzaklarda, şu yanmış gibi

görünen kara taş yığının öte tarafında görünmez bir yel var, ince sesi kadın, hiçkırı hiçkırı ağlayarak bu yelun içinde arkamızdan keşuyor.
Yel, hâlâ bitip tükenmek bilmiyordu. Görünürde ne bir köy, hatta, ne bir ağaçlık...

TAHKİSÜ 171

içinde yavaş yavaş bir korku uyanmaya başlamıştı. Ya gecedен evvel, Zeyniler Këyü'nü tutamazsam. Ya dağ başlarında yalnız kahrısam?

Arabacı, ara sıra durarak hayvanlarını dinselendiriyor, insanla konuşur gibi onlarla konuşuyordu.

Birtaşlığın ortasında, yine böyle bir mola vermesinden istifade ettim:

- Daha çek var mı? diye sordum. O, ağır ağır başını sallayarak cevap verdi:

- Geldik.

Bu adam yaşı bir insan olmasaydı, benimse eğlendiğini hükmedecektim.

- Nasıl olur? dedim. Allahın kınıdayız. Görünürde köy falan yok.

İhtiyar adam, arabadan çantasını çıkarmaya çalışarak cevap verdi:

- Na, şu patikadan incoğiz, Zeyniler, buraya beş dakika çeker. Araba yolu yok.

Taşların arasından minare merdiveni gibi dik bir yoldan inmeye başladık.

Aşağıda, akşamın alacakaranlığı içinde kapkara bir servilik, etrafı çitle çevrilmiş, çıplak bahçeler arasında tek tek kulübeler, tahta evler görünüyordu.

İlk bakışta Zeyniler bana, hâlâ yer yer dumanlan tüten bir yangın harabesi gibi göründü.

Këy deyince gözümün önüne yeşillikler arasında eski Boğaziçi yalılarındaki güvencinliklere benzeyen sevimli, şen manzaralı kulübeler gelirdi. Halbuki bu evler, çekmeye yüz tutmuş, simsiyah viranelerdi.

Yıkık bir değirmenin önünde abalı, sarıklı bir ihtiyara rast geldik, kaburga kemikleri soyulmuş zayıf bir ineği, ipinden sürüye sürüye bu evlerden birine doğru götürmeye çalışıyordu. Bizi görünce, durdu, dikkatli dikkatli bakmaya başladı. Bu ihti-

172

Reşat Nuri Güntekin

yar hoca, Zeyniler muhtarı imiş. Arabacı onu tanıyordu. Birkaç kelime ile benim kim olduğumu anlattı. Belden büzmeli, bol siyah çarşafım, sımsıkı peçemle genç olduğumu anlamamak mümkün değildi. Böyle olduğu halde Muhtar Efendi, beni fazla süslü bulmuş olacak ki, tuhaf tuhaf baktı, sonra ineğini çıplak ayaklı bir çocuğa teslim ederek önümüze düştü.

Këyün dar sokakları içine girmiştik. Evleri şimdi daha iyi görebiliyordum. Hani Kavaklar'da önüne ağlar serilmiş, yağmurdan çürüyüp kararmış, Boğaz rüzgârlarından bir yana çarpılmış, viran balıkçı kulübeleri vardır; bu evler, ilk bakışta onları hatırlatıyordu.

Uslarına dört direktten ibaret ahırlar, üstlerinde asma merdivenle çıkılan bir iki oda. Herhalde, Zeyniler şimdiye kadar işittiğim ve resimlerini gördüğüm köylerden hiçbirisine benzemiyordu.

Etrafi tahta perdelerle çevrilmiş bir bahçenin kırmızı kapısı önünde durduk. Yapraklarına varıncaya kadar siyah görünen bu köyde gördüğüm ilk renk; kırmızı tahta oldu!

Muhtar, yumruğuyla kapıyı çalmaya başladı. Her vuruşunda kapı yıkılacak gibi sarsılıyordu.

İlk defa ağzımı açmaya cesaret ederek:

- içeride kimse yok galiba, dedim. Muhtar, başını sallayarak cevap verdi:

- Hatice Hanım akşam namazını kılıyor olmalı. Az bekleyeceğiz.

Arabacının beklemeye vakti yoktu; çantasını kapının önüne bırakarak bizden ayrıldı.

Muhtar abasının eteklerini teplayarak yere çömeldi. Ben, havuşumun kenarına iktim, konuşmaya başladık.

Bu Hatice Hanım, pek Müslüman bir kadınmış. Tarikata da men supmuş. Këyün eşüsüne, dirisine o yetiştirmiş. Mervitleri o okur, gelinlerin yüzüne o yazar, sekeratta bulunan hastala-

TAHKİSÜ 173

rın ağzına sen zemzem damlasını o akıtır, kadın cenazelerini o yıkayıp yaşımlarmış.

Muhtar Efendi, herhalde medrese falan görmüş bir adama benziyordu. Fırsattan istifade ederek bazı nasihatlar vermek istediğini anladım. Usl-icedidin aleyhinde bulunmuyor, fakat yeni mekteplerin din derslerini ihmal ettiklerinden şikâyet ediyordu.

Şimdiye kadar buradan birkaç hocanın geçmiş; fakat nafise, hiçbirisinin Kur'an-ı Kerim'e, ilmihale, kâfi derecede vukufu yokmuş.

Bu Muhtar Efendi, Hatice Hanım'dan hoşnutsuk getiriyordu. Ben bu dersleri yine bu salıha, akil, abide hatuncağıza bırakarak kendim başka dersler okutursam köyü daha ziyade memnun eder mişim.

Ben, bu nasihatleri dinlerken içeriden bir nalin tıkırtısı gelmeye başladı. Muhtar Efendi ile ayağa kalktık. Kapının arkasında bir keş demiri şangırdadı, kalın bir ses:

- Kimdir o? diye bağırdı.

- Yabancı değil, Hatice Hanım, B'den bir hecanım geldi.

Bu Hatice Hanım, iri yapılı, kocaman yüzlü, biraz kamburu çıkmış, yetmişlik bir ihtiyardı. Kısalı saçlarının üstüne yeşil bir yemeni örtmüş, arkasına ferace biçiminde koyu bir yeldirme giymişti. Meşin gibi sert, esmer yüzünün buruşukları arasında inanılmayacak kadar taze ve canlı gözleri, bembeyaz dişleri vardı.

Peçemin arkasından yüzümü görmeye çalışarak: "Safa geldin hecanım, buyurun!" dedi.

Bahçeden sokağa çıkmak yasakmış gibi bir eliyle kapıya dayanıp öteki eliyle çantalarını aldı; sonra, tekrar kapıyı demirleyerek önüne düştü.

O anda, ben arkada bahçeden geçtik. Maarif Müdürü Bey'in büyük fedakârlıklarla müceddeden ihya ettiği mektep binası da öteki evlerin eşiydi. Yalnız, alt kattaki direklerin etra-

174

Reşat Nuri Güntekin

fini henüz kararmaya vakit bulamamış tahtalarla çevirmişler, derşane haline koymuşlardı.

Kapıdan gireceğim vakit Hatice Hanım, kolumu yakaladı: "Dur kızım" dedi.

Ben, birdenbire ürktüm.

O, dudaklarının ucuyla ekuduğu kısa bir dua dan sonra:

- Haydi kızım, besmese çek de evvela sağı ayağını at, dedi.

Ahkat, zindan gibi karanlıktı, ihtiyar kadın, beni elimden tutarak dar bir taşlıktan geçirdi, eskilikten basamakları cınayan karanlık bir merdivenden çıktık. Yukarıki kat; viran bir sofa, bir de yüksek pencerelerinin tahta kepenkleri sımsıkı kapalı kocaman bir odadan ibaretti. Maarif Müdürü'nün müjdeslediği muallim dairesi.

Hatice Hanım, havusu yere bıraktı, odanın bir köşesinde desap vazifesi gören eski ocağın içinden bir lamba çıkarıp yaktı.

- Oda, bu sene beş kaldığı için tozlanmış. Yarın sabah erkenden temizlerim inşallah.

Bu zavallı kadın, mektebin eski hecasıymış. Maarifidaresi, mektebi bu şekle soktuğu zaman onu sokağa atmaya acımış, iki yüz elli kuruşla burada alıkoymuş. Yarı heca, yarı hademe gibi bir şey. Artık ben nasıl istersem öyle çalışacakmış.

Kadıncağzın benden korktuğunu anlıyordum. Hesapça, ben onun amiriydim. Bile bile kimseye fenalık yapacak bir kız olmadığımı birkaç kelimeyle anlattıktan sonra dairemi seyretmeye başladım.

Eskilikten delik deşik olmuş kirli kapsamlar, yağmurdan çürümüş, tahtaları sarkmış simsiyah bir tavan, bir köşede içine kırık dökük konmuş ocağ, ötede çarpık bir kerevet. Demek bundan sonra, hayatım bu odada geçecekti!

Havasız bir mahzene düşmüş gibi göğsüm tıkanıyor, ellerim, ayaklarım üşüyordu.

- Kızım Hatice Hanım, bana yardım et de şu pencere-

ALKIŞ 175

lerden birini açalım, dedim. Kendi kendime beceremeyceğim galiba.

İhtiyar kadın, benim işe el sürmeme taraftar değildi. Uğraşa uğraşa kepenklerden birini açtı. Manzarayı görünce tüylerim diken diken oldu.

Karşımda korkunç bir mezarlık vardı. Tepelerinde, hâlâ akşam ışıkları sönmemiş serviler, sıra sıra mezar taşları, daha aşağıda sazlıklar içinde denuk denuk parlayan su birikintileri.

İhtiyar kadının derin bir göğüs geçirdiğini işittim:

- İnsan, sağlığında alışmalı kızım, hepimizin gideceği yer orası, dedi.

Bu söz tesadüf müydü, yoksa haberim olmadan bu manzara karşısında bir korku ve telaş mı göstermişim? Fakat hemen kendimi topladım. Tesur olmak lazımdı. Adeta Şen denecek bir kayıtsızlıkla:

- Demek burada bir mezarlık var, bilmiyordum dedim.

- Evet kızım; Zeyniler kabristanı. Eski zamandan kalma. Şimdi cenazeleri başka yere gömüyorlar, burası tarih gibi bir şey. Ben, Zeyni Baba'nın fenerini yakmaya gidiyorum, şimdi gelirim.

- Zeyni Baba kim, Hatice Hanım?

- Himmeti hazır, nazır olsun, bir mübarek zat, na, şuradaki servinin altında yatar.

Hatice Hanım, yavaş sesle dualar fısıldayarak merdivene doğru yürüdü. Ben, şimdiye kadar, böyle şeylerden ürktüğümü bilmiyorum. Fakat bu dakikada, servi kokularıyla dolu bir karanlık odada yalnız kalmak bir ürkeklik veriyordu.

ihitiyar kadının arkasından koştum:

- Ben de geleyim mi sizinle? dedim.

- Gel kızım, daha iyi olur. Gelir gelmez, Zeyni Baba'yı ziyaret edersen daha makbule geçer.

Mektebin arka kapısından mezarlığa girdik, taşların arasından yürümeye başladık.

176

Reşat Nuri Güntekin

Bazı ramazan ve bayram arifelerinde teyzelerim beni Eyüp'teki aile mezarlığıımıza götürürlerdi.

Fakat ben ölümün hazine ve ürkütücü bir şey olduğunu ilk defa bu karanlık Zeyniler mezarlığında duydum.

Taşlar, benim gördüğüm mezar taşlarından bütünü başka şekildeydi. Dizi dizi asker safları gibi muntazam, yüksek, dimdik, tepeleri düz, bedenleri simsiyah taşlar. Yazılar okunmuyordu. Yalnız, başlarında birer küçük "Ya Rab" kelimesi seçiliyordu.

Küçüküğümde bir masal dinlemiştin. Bilmem hangi küçük sultanı kaçırmak için uzak bir dağın arkasından bir eski zaman ordusu geliyormuş. Askerler, gündüz mağaralarda saklanıyor, geceleri yol yürüyorlarmış. Karanlıkta görünmemek için tekmiş vücutlarını siyah kefenlere sanyerlarmış.

Böylece aylarca zaman yol gittikten sonra, tam Şehri basacakları gece Allah küçük sultana acımış, karanlıkta sinsi sinsi ilerleyen bu siyah kefenli gece ordusunu taşta çevirmiş.

Bu sıra sıra dizilmiş siyah taşlara bakarken o eski masalı hatırladım: "Şakin burası o korkunç ölümler askerlerinin taşta döndüğü masal memleketi olmasın!" diye düşündüm.

- Bu Zeyniler kimlermiş Hatice Hanım?

- Ben de bilmem kızım, bu köy eskiden onlarınmış. Şimdi mezarlarından gayri bir şeyleri kalmamış. Himmetleri hazır nazır olsun, erenlerdenmiş. Zeyni Baba bunların en büyüğü. Kimsenin iyi edemediği hastaları, buraya getirirler. Ben, bir kötürüm kadın bilirim ki, buraya sırtta getirdiler, ayaklarıysa yürüye yürüye gitti.

Zeyni Baba'nın türbesi, mezarlığın en nihayetinde, kocaman bir servinin altında idi. Hatice Hanım, her gece, ona üç kandil yakarmış. Birisi servinin dalına, birisi kapının iç tarafına, öteki de sandukanın başına. Türbe, toprağın içine gömülmüş bir mahzendi. Zeyni Baba, bu mahzende, yedi sene güneş aydınlığı görmeden çile dol-

ÇALKIŞU 177

durmuş. Öldüğü vakit mübarek cesedine kimse el sürmemiş. Üstüne, bir sanduka yapmışlar.

Hatice Hanım, kandillerden ikisini yakmıştı. Mahzene inen birkaç basamaklı merdiveni göstererek:

- Haydi kızım, içeri girelim, dedi.

Ben, bu basamakları inmeye cesaret edemiyordum. Arkadaşım tekrar döndü:

- Haydi kızım, buraya kadar geldikten sonra girmezsen günah olur. Gensünde ne diyeğin varsa Zeyni Baba'dan iste!..

Yüreğim hazan yaprağı gibi titreyerek merdivenleri indim. Mezara indirilen ölümlerde, eğer bir parça his olsaydı, mutlaka bu dakikada benim duyduğum şeyi duyarlardı. Göğsüme ıslak, soğuk bir toprak kokusu dolmuş.

Zeyni Baba'nın sandukası yeşil boyalı bir çinko ile örtülmüştü. Sonradan, Hatice Hanım'ın anlattığına göre, bütün ömrünü kanaat ve sefalet içinde geçiren Zeyni Baba, öldükten sonra, üzeri süslü ve işlemeli örtüler istememiş. Ara sıra öteden, beriden gönderilen örtüler bir hafta dayanmıyor, parça parça çürüyüp eriyormuş.

ihitiyar kadın, hafif fısıltılarla dualar ekuyarak evliyanın başındaki kandile yağ koydu, sonra bana döndü:

- Köyde birisi öleceği vakit, Azaail aleyhisselam, evvela Zeyni Baba'ya misafir olur, o vakit bu ısıklı kendi kendine söyner. Şimdi kızım, Zeyni Baba'dan isteyeceğini iste, dedi.

Dizlerim kesiliyor, artık ayakta durmaya takatim kalmıyordu. Ateşler içinde yanan alnımı Zeyni Baba'nın serin örtüsüne dayadım; dudaklarımdan ziyade yaralı kalbimle söyler gibi yavaş yavaş: "Zeyni Babacığım, dedim. Ben, küçük, cahil bir Çalkışu'ndan başka bir şey değilim. Sana nasıl yalvarmak lazım geldiğini bilmiyorum. Kusuruma bakma. Senin hoşuna gidecek şeylerden hiçbirini bana öğretilirler, işittim ki, sen yedi sene güneş görmeden, burada çile deldurmuşsun. Şakin sen de, insanlığın zalimliğinden, vefasızlığından kaçmış olmaya-

Çalkışu - F. 12

178

Reşat Nuri Güntekin

sın? Babacığım, senden büyük bir şey isteyeceğim. Bu yedi sene içinde elbette güneşin, rüzgârların hasretini çektiğin zamanlar olmuştur. Seni o dakikaların acısına katlandıran o melek sabrından bana da ver. inlemeden, ağlamadan çilemi doldurayım!.."

*

Odamda yalnızım. Hatice Hanım, erkenden beni bıraktı. Mektebin alt katındaki, bodrum gibi izbesine çekildi. Orada gece yarısına kadar ibadet eder, teşbih çekermiş.

İki saatten beri lambanın ışığında bu satırları yazıyorum. Dışarıdan, uzak bir su sesi geliyor, ara sıra tavanda tıkırtılar oluyor. Ensemde hafif bir üşüme hissi ile kulak veriyorum. O vakit, harap binanın içinde, daha başka sesler duymaya başlıyorum. Merdiven tahtaları yavaşça gıcırıyor, sofada insanlar fısıldaşıyor gibi sesler uyanıyor.

Çalkuğu, haydi yat artık. Gecenin içinde gizli gizli söyleşen bu seslerden korkma. Onlar, ne kadar zalim olsa da "Sarı Çiçekleri"ne yetim toyz e kızlarını çekıştiren dudaklar kadar sana fenalık edemez.

Zeyniler, 20 Kasım

Bu sabah hesap ettim. Ben Zeyniler'e gelse, aşığı yukarı, bir ay olmuş. Bu bir ay, bana şimdi on yıldan daha uzun görünüyor. Şimdiye kadar defterime bir şey yazmak istemedim. Daha açıkçası bundan korktum.

tik günlerin titiz ümitsizliği içinde, kim bilir ne münasebetsiz şeyler yumurtlayacaktım? Halbuki artık buraya alışmaya başladım. Der Aleks'i'nin hiç dilinden düşürmediği bir söz vardı:.

"Kızlarım, ümitsiz hastalıkların, mukadder felaketlerin sen bir ilacı vardır: Tahammül ve tevekkül. Esemlerde bir giz

ÇALKUĞU 179

Şefkat var gibidir. Şikâyet etmeyensere, kendilerini güler yüzle karşılayanlara karşı daha az zalim olurlar." Çalkuğu, bu sözleri daima gülümseyerek dinlerdi. Halbuki şimdi onları doğru buluyor ve gülmeye cesaret edemiyordum.

Zeyniler'deki bir ay içinde şöyle saatlerim oluyordu ki, bu-nahiyordum. "Ağlaşmak beyhude! Daha fazla dayanamayacağım!" diyordum. İşte o zaman, Der Aleks'i'nin bu peygamberce sözleri imdadıma yetiştiriyordu, içim kan ağlarken gülmeye, şarkı söylemeye, ılık çalmaya başlıyordum. O kadar ki, kalbim, nihayet bu neşenin yalanına inanıyor, suya kenan kuru çiçekler gibi litreye litreye canlanmaya başlıyordu. Sonra etrafımda yaşayan şeylerde teselli aramaya koyuldum. Elime geçirdiğim taze bir yaprağı yanağıma, dudaklarıma sürüyor, bahçede bulduğum cılız bir kedi yavrusunu göğsüme bastırıyor, nefesimle ısıtıyordum. Daha olmazsa kendi kendime: "Feride, aptallığın lüzumu yok. Biraz gayret. Biliyorum ki, yaşamak için artık güler yüzden, cesarettten başka sermayen kalmamıştır" diyordum.

Bu neşenin uydurma, uçucu bir şey olduğu malum. Varsın şöyle olsun. Kapalı bir mahzend e sızan bir ışık parçası, yıkık bir duvarın taşları arasında açmış cılız bir çiçek, her şeye rağmen bir varlık, bir tesellidir. Bugün cuma, mektep yok. Birkaç günden beri yağ an yağmurlar durdu. Denbahar, dışarıda sen bir ayrılık bayramı yapıyor. Uzaklardaki sıradağlar, sazlıktaki sular da güneşe karşı gülümsüyor gibi... Hatta, serviler, mezar taşları bile korkunc sertliklerini kaybetmiş gibi görünüyorlar. Kendimi derin derin yok-luyorum, görüyorum ki, alışmaya, hatta bu karanlık ve can sıkıcı memleketi biraz daha benimsemeye ve sevmeye başlamışım!

*

180

Reşat Nuri Güntekin

Çöldiğimin ertesi sabahı derse başlamıştım. Bu ilk gün, hayatımın en unutulmaz bir günü olarak geçecek.

Maarif Müdürü'nün, büyük fedakârlıklarla yenileştirdiği dershaneyi şimdi, sabahleyin, daha iyi gördüm. Burası, herhalde eski bir ahır olacaktı. Yalnız, altına tahta döşemişler, pencereleri genişleterek, cam çerçeve taktırmışlardı.

Ocak bacaları gibi kapkara görünen duvar kaplamalarında tepe aşığı takılmış bir harita ile bir iskelet levhası, bir çiftlik ve bir yılın resmi sarkıyordu. Bunlar da herhalde yeni ders aletleri olacaktı.

Dershanenin bahçe tarafındaki duvarın dibinde -ahır zamanından kalma- bir hayvan yemliği vardı ki, kaldırmaya lüzum görmemişler, üstüne bir tahta kapak çakarak bir nevi dolap haline getirmişlerdi.

Çocuklar, yemeklerini, kitaplarını, mektebe yakışmak için kılardan getirdikleri çalı çırpıyı buraya saklasarmış.

Hatice Hanım, bu delabın başka bir vazifesi olduğunu da söyledi. Öteden beri, dayakla uslanmayan yaramazları bunun içine hapsederek adam edermiş. Muhtarın, Vehbi isminde bir küçük oğlu varmış ki, hemen bütün zamanını bu sandığın içinde geçirirmiş. Bu çocuk, bir yaramazlık yaptığı zaman kendiliğinden delaba girer, tabuttaki cenaze gibi sırtüstü yatar ve yine kendi eliyle kapağı kaparmış.

Ben, hayretle:

- Muhtar Efendi buna bir şey demiyor mu? diye sordum. Hatice Hanım, başını salladı:

- Muhtar, memnun sayar. Aferin sana Hatice Hanım. İyi ki aklıma getirdin. Bizim evde bir delap var.

İnşallah, hınzırı yaramazlık ettiği zaman ben de onun içine kapatayım, diyor.

- Güzel terbiye usulü! Mektepte erkek çocuk da var mı?

- E, var, iki, üç tane. Büyücekleri Garipler Köyü'ndeki erkek mektebine gönderiyoruz.

- Garipler Köyü nerede?

FAKİH 181

- Şu karşıdaki ağaran kayaların ardında.

- Yazık değil mi çocuklara, karda kişta oraya kadar nasıl gidip geliyorlar?

- Onlar yola alışiktir, yağmursuz havalarda bir saate bile kalmadan giderler. Sadece yağmursu, çamursu, karlı havalarda biraz zorluk çekiyorlar.

- Peki, niçin onları da burada okutmuyoruz?

- Kadın, erkek bir arada okur mu?

- Onları erkekten mi sayacağız?

- Elbette kızım, on ikişer, on üçer yaşında koca delikanlılar.

Hatice Hanım, biraz durdu, dilinin altında bir şey vardı ki, söylemeye çekiniyordu. Nihayet cesaret etti:

- Hele şimdi hiç caiz olmaz!

- Neden?

- Sen pek gencecik bir hocanımsın da ondan, kızım.

İstanbul'da, bir "Herczdan kaçan namuslu kadın" tabiri vardır. Bizim Hatice Hanım, tam o cinsten bir insan olacaktı. Cevap vermeye lüzum görmeyerek başka şeylerle meşgul oldum.

Büyük fedakârlıklarla meydana gelen levazımdan mühim bir kısmı da beş tane eski biçimli, hantal mektep sırasıydı. Fakat tuhafı şu ki, bunları kullanmaya lüzum görmeyerek dershanenin bir kışesine alıvermişlerdi.

- Niye böyle yaptınız, Hatice Hanım? dedim.

- Ben yapmadım, eski hocanım yaptı kızım, dedi. Çocuklar böyle yerlere oturmaya alışmışlardır. Minare gibi şeyin üstünde adamın zihnine ders girer mi? Hocanım müfettiş falan gelir diye büsbütün atmaya da korktu. Çocuklar, mektebe geldikleri vakit evvela oraya oturtuyoruz. Sonra ders okuyacakları zaman şurada ki hasırın üstüne indiririz.

İhtiyar kadına, bana yardım etmesini söyleyerek hasırı

182

Reşat Nuri Güntekin

kaldırdım. Yerleri temizledikten sonra, sıraları dizerek bir sınıf haline getirdim.

Hatice Hanım'ın çehresinden memnun olmadığını anlaşıyordu, fakat bana karşı koymaya cesaret edemiyor, ne dersem yapıyordu. Ben, ellerim tez toprak içinde bu işleri bitirmeye çalışırken talebelerim de birer birer sükun etmeye başlamışlardı.

Zavallıların kıyafetleri öyle sefil ve perişandı ki, hemen hiçbirisinde çorap, petin yoktu. Başlan, eski püskü bez parçalarıyla sımsıkı kundaklanmış, çıplak ayaklarındaki nalınları şakırdata şakırdata dershanenin kapısına kadar geliyorlar, orada nalınlarını çıkartarak yan yana diziliyorlardı.

Çocuklar, beni görünce birdenbire ükmüşlerdi. Utana utana kapıdan bakıyorlar, kendilerini çağırıldığı zaman kollarıyla yüzlerini kapıyorlar, yahut kapının arkasına saklanıyorlardı. O kadar ki, bazılarını bileklerinden tutarak yarı zorla sınıfa sokmaya mecbur oldum.

Yanına geldikleri zaman gözlerini sımsıkı yumarak öyle bir el epüşleri vardı ki, gülmemek için kendimi zor zapt ediyordum.

Besbelli, köyün bir âdeti olan bu epücüklerden her biri gülünç bir ahenkle saklıyor ve elimin üzerinde hafif ıslaklık bırakıyordu. Yavrucakları kendime ısındırmak için her birine bir iki heş kelime söylüyordum. Fakat onlara, mümkün olduğu kadar tatlı bir sesle sorduğum sualleri -insanı mahcup edecek kadar inatçı bir

sükûnetle- cevapsız bırakıyorlar, yalnız birçok naz ve niyazdan sonra adlarını söylemeye razı oluyorlardı. "Zehra, Ayşe, Zehra, Ayşe, Zehra, Ayşe." Aman Yarabbi! Bu köyde ne çok Ayşe ve Zehra vardı. H' de gülecek halde smamama rağmen, aksıma tuhaf şeyler ge yordu: Mesela bir müfettiş gelse de talebelerimi tanıtmamı itese: "Dekuz Ayşe ile on iki Zehra var!" diye çabucak işin için-, den çıkacaktım. Sonra, kolaylık olması için, Ayşeleri dersbane- |

ÇALKIŞI 183

nin bir tarafına, Zehraları öteki tarafına oturtmak, bahçede top oynatırken (çünkü teneffüslerde bu çocukları muhakkak eşlen- direcektim) Ayşeler bu yana, Zehralar bu yana, diye gruplar yapmak mümkündü.

Kendimi tutamayarak, gizli gizli eşlenmeye başlamıştım. Yeni gelen kız çocuklarına: "Kızım, sen Zehra mısın, yoksa Ayşe mi?" diye soruyor ve çok kere umduğum cevabı alıyordum.

Yumruk yüzü bir küçük kız, hepsinden cesur çıktı. Kara gözlerini yüzüme kaldırarak "Sen ne biliyorsun benim adımı?" diye hayret etti.

Talebelerimi birer birer sıralara oturtuyor, yerlerini bellemelerini tembih ediyordum. Zavalıların hali görülecek şeydi. Bir türlü sıralara yerleşmesini beceremiyorlar, ağaç dalına yahut asma çardağına oturmaş gibi garip vaziyetler alıyorlardı.

Yanlarından ayrıldığım zaman göz ucuyla bana bakıyorlar tuhaf bir surette sallanan kirli bacaklarını -kabağuna çekilen karpuzbağalar gibi- yavaş yavaş çekerek altlarına alıyorlar. Ne yapalım, yavaş yavaş alışacağız.

Bir şey pek tuhafıma gitmişti. Utana sıkıla yanıma gelen, gözlerini kapayarak el öpen, kışkı gelini gibi nazlı ağzılardan bir kelime alınabilen bu çocuklar, kitaplarını açar açmaz dik bir sesle bağıra bağıra okuyorlardı. Sınıf kalabalıklaştıkça gürültü artmaya, başımı iyiden iyiye sersemletmeye başlamıştı. Hatice Hanım'a:

- Her zaman böyle bağıra çağıra mı çalışırlar? Buna dayanırlar mı? diye sordum.

O, biraz hayretle yüzüme baktı.

- Elbette kızım! Mektep bu. Keser vurma dan ağaç yontulur mu? Ne kadar ses çıkarılırsa, ders e kadar zihinlerinde yer eder, diye cevap verdi.

Şıf, hemen hemen delmişti. Mektebin tek güzel ve ye-

184

Reşat Nuri Güntekin

ni eşyası olan hoca kürsüsüne, kuvvetle elimi vurdum. Takırdı söyleyerek, sessiz çalışmalarını tembih edecektim. Fakat benim gürültümü merak edip başını kaldıran bile smadı. Hatta taşlanmış bir arı kevanı gibi, uğultu bilakis daha fazla arttı

"Euzübillahi, ebced, hevvez, huti, cim üstünde ce, cim esre ci."

Çocukları yola getirmek için, herhalde epeyce sıkıntı çekeceğim anlaşıyordu. Fakat neticede muvaffak olacağıma hiç şüphem yoktu.

Hatice Hanım'a:

- Bugün, sen yine bildiğin gibi çut, Hatice Hanım. Ben, sınıfı nizamla sekmadan derse başlamayacağım, dedim, ihtiyar kadın, Şüpheli bir bakışla:

- Biz ne gördükse, onu kutuyoruz kızım. Sizin bildiklerinizi bilmeyiz, ne yapalım, mektepli değiliz ki, dedi. Kadıncağzın ne demek istediğini sonradan anladım. Hati-jce Hanım, kendisini imihana çektiğimi zannetmiş, iki yüz ellij kuruş aylığı kaybetmekten öyle korkuyordu ki...

Havanın açık olmasına rağmen kızlardan birkaçı başlar eski peştemallarla örtüsü sarak mektebe gelmişlerdi. Hatic^ Hanım'a bunların niçin böyle yaptıklarını sordum.

O, hemen her sualım gibi buna da hayretle cevap verdi:

- İlahi kızım, bunlar köskoca gelinlik kızlar. Sokakta baş jaçık gezecek değiller ya.

Aman Yarabbi, bu on, on ikişer yaşındaki selucan gibi so- |luk, renksiz çocuklar mı yetişkin kız? Ben, hakikaten çok tuha bir yere düşmüşüm.

Böyle smakla beraber bir dereceye kadar sevindim. Bursara gelinlik kız diyenler bana elbette evde kalmış ihtiyar gözüyle bakacak, kimse artık çocuk diye eşlenmeyecektir.

En geç mektebe gelenler erkek çocuklardı. Bu delikanlı lar, büyük adam gibi ev işi görürler, kuyudan su çekerler, ine sağarlar, dağdan odun taşırlarmış.

Hatice Hanım, onlara, biraz dışarıda durmalarını söyledi, sonra mahcup mahcup:

- Galiba başörtüsünü unutmuşsun kızım, dedi.

- Buna lüzum var mı?

- E, hakçası aranırsa var. Ben karışmam ya, baş açık ders okutmak günah olmaz mı?

"Biliyorum" demeye utandım, hafifçe kızarak: "Gelirken başörtüsünü almayı unuttum da" diye yalan söyledim.

Hatice Hanım:

- Pekî kızım, sana temiz bir tülbent vereyim, dedi. Odasında açılıp kapanırken cingır cingır öten bir sandıktan yeşil bir yemeni çıkarıp verdi.

Başa gelen çekilecek, ne çare! Yemeniyi saçlarımın üstüne attım, iki ucunu istanbul sokaklarında fal bakan Çingene kızları gibi çenemin altından iktirdim.

Pencerelerden birinin kapalı kepengi, önündeki camı soluk bir endam aynasına benzetmişti.

Bellî etmeden pencerenin önüne gittim, kendimi seyretmeye başladım. Ben, mektep hocası olduktan sonra, kendime bir kıyafet düşünmüştüm. Fikrime göre bir hoca vazife başında, başka kadınlar gibi giyinemezdi.

icadım çok sadeydi. Dizkapaklarıma kadar siyah parlak satenden bir gömlek, belde kayış bir kemer, kemerin altında mendil ve not defteri için iki küçük cep.

Yalnız bu siyahlıkları biraz açmak için beyaz ketenden geniş bir yaka. Ben, uzun saç hiç sevmem, fakat hoca olduktan sonra başımı böyle bırakamazdım. Biraydan beri, saçlarımı uzatmaya başladığım halde, henüz omuzlarıma inememişti.

İlk ders için bu dediğim tarzda giyinmiş, saçlarımı aksilik edip alnıma düşmesinler diye sıkı sıkı fırçalamıştım. Parlak siyah gömleğimin, fırçadan kur tutur kurtulmaz isyana başlayan kısa saçlarımın üstündeki bu yeşil tülbent, o kadar tuhaf duruyordu ki, gülmek için adeta dudaklarımı sıkıyordum.

186

Reşat Nuri Güntekin

*

Kendilerinden kaçmak için saçlarımı Hatice Hanım'ın yeşil tülbentiyle örttüğüm delikanlı talebelerimi takdim edeyim:

Ervela, fare gibi sandıkta vakit geçiren küçük Vehbi, hakikaten eğsenceli bir fındıksıcam. Bencuk gibi kara, parlak gözleri, küçük kurnaz yüzü, sivri çenesiyle mektebin en şeytan çocuğu...

Tepaç gibi yusuvarlak, ak gözlü, parlak dişli, kıpkırmızı ağızlı, kuzguni siyah bir Arap: Tafer Ağa... (Kendisine, sadece Tafer diyenselere mektepte cevap vermemekle iktifa eder, fakat sokakta taş atarmış.)

On yaşında, iskelet gibi kuru, çiçekbozuğu, süzgün, kirli çehresi, küçük dişli bir çocuk: Aşur.

Nihayet, sınıfın en ehemmiyetli siması: Hafız Nuri, on yaşındaymış, fakat yüzü, yetmişlik bir ihtiyar gibi buruşuk. Genesinin altında yeni kapanmış bir sıracı yarası ki, dal gibi boynun çıplak kalmasına sebep olmuş. Kıpıksız patlak gözleri, beyaz sarığının altında yumurta biçiminde bir kafa, hülasa, para ile gösterilecek acayip bir mahluk.

*

Hatice Hanım, o sabah, taze taze mezarlıktan kesilmiş uzun değnekleri yanına yerleştirdikten sonra, birer birer çocukları yanına çağdırmaya, derslerini okutmaya başladı.

O ders verirken, ötede kıyametler kopuyordu.

Der Heksi, sınıfta gürültümüzden rahatsız oldukça, mum gibi sarı parmaklarını birbirine geçirir, herraak mavi gözlerini bir Meryem tasviri saflığıyla gökyüzüne kaldırarak: "Bana bir Kadver azabı çektiyoursunuz!" derdi.

Sınıftaki bütün gürültülerin, yaramazlıkların esebası olan Talikusu, sana ettiklerini acı acı çekmeye başlıyor. Busersem edici gürültünün önünü almak, talebelerimi sessiz çalış-

maya, sınıfta verilen bir dersi hep birden dinlemeye alıştırmak için iki hafta uğraştım.

Keyse, emeğim beşa gitmedi, ilk günlerde bütün gayretime rağmen çocuklarla başa çıkamıyordum. Hatice Hanım'ın sınıfta yılan gibi, ılık çalan taze değneklerinden sonra sesim onlara öyle hafif geliyordu ki...

Bazen canıma yetiyor: "Gel Hatice Hanım!" diye dışarıya bağıırıyordum. Onun, küpe binerek havasarda uçan masal cadısı gibi dershaneye girmesi bana yardım ediyordu.

Nihayet, bu gürültüyü yavaş yavaş söndürmeye muvaffak oldum. Şimdi, sınıf daha sakin. Çocuklar, yavaş yavaş söz anlamaya başlıyorlar. Hatta, onlar ne kadar bağırlarsa, dersin o kadar kuvvetle zihinlerine yerleşeceğine inanan Hatice Hanım bile memnun, ikide birde: "Hay Allah razı olsun kızım, kafacı-ğım dinlendi" diyor. Fakat, benim istediğim, sadece bu değildi. Onlara biraz hayat ve neşe de vermek istiyordum, işte bu, bir türlü kabil olacığa benzemiyordu.

Bu köyün evleri, sokakları, mezarları gibi çocuklarında da siyah bir neşesizlik var. Kenksiz dudakları gülmenin ne olduğunu bilmiyor, durgun gözleri ağır bir melal içinde ölümü düşünüyor gibi. Ben bile, yavaş yavaş onlara benzemeye başlanıyor muyum? Eskiden ölümü ben başka türlü düşünürdüm, insan elli sene, altmış sene, hülasa istediği kadar yorgunluktan bitap düşünceye kadar gezer, keşar, eğlenir. Sonra, gözleri tatlı bir uyku ihtiyacıyla mahmurlaşmaya başlar. O vakit bembeyaz, temiz bir yatağa uzanır. Yeni başlayan uykuların hafif sarhoşluğu içinde gülümseye gülümseye sönüp gider. Güneşe karşı parlayan beyaz mermerler üstünde kucak kucak çiçekler... Ömermerlerdeki küçük yalıklardan su içmeye gelmiş birkaç kuş... işte ölüm denince benim gözümde böyle sevimli ve hemen hemen neşeli bir hayal uyanırdı. Şimdi, onun acı lezzetini, edağacı ve servi kokuları içinde dilimle tadıyor, ciğerlerimle kokluyor gibiyim!

188

Reşat Nuri Güntekin

*

Çocukların bu kadar ağır ve neşesiz olmalarına Hatice Hanım'ın da hayli yardımı dokunmuş. Bu kadıncağız, hocanın vazifesini, kalplerde dünya emelini söndürmek diye öğrenmiş. Her fırsatta yavrucaıkları ölümle yüz yüze getiriyor. Duvardaki birkaç tabiiye levhasını sırf bu maksatla mektebe gönderilmiş sanıyor. Mesela:

"Bu dünya fanidir, kimseye kalmaz! Yürü dünya yürü, ahir zamanıdır!"

kabilinden korkunç bir ilahî ekuttuktan sonra iskelet levhasını ortaya koyuyor: "Yarın biz ölünce etlerimiz böyle çürüyecek, kemikler böyle kuruyacak!" diye ölümün dehşetini ve kabir azaplarını anlatmaya başlıyor. İhtiyar kadına göre, öteki levhalar da aşağı yukarı aynı şeyi ifade etmektedir. Mesela çiftlik resmini gösterirken: "Allah bu koyunları kullarım yesin de bana ibadet etsin diye yarattı. Koyunları kör boğazımız zifleniyor da, Allah'a borcumuzu ödüyor muyuz? Ne gezer? Amma, yarın toprağa girdiğimiz vakit, bakalım ne cevap vereceğiz?" yolunda bir şeyler söylüyor ve tekrar ölümün tasvirine geçiyor.

Yılan levhasına gelince: Hatice Hanım, onu Şahmeran diye tanıtmış. Hasta olan köylülerin isimlerini yılanın karşısına yazmak suretiyle, onların tedavisine de çalışıyor.

Evet, bu biçare çocukları bir parça neşelendirmek, güldürmek için ne maskaralıklar yapıyorum.

Fakat, emeklerim boşa gidiyor.

Mektebe teneffüs usulünü de koyduk. Çocukları yarım saatte, bir saatte bir, bahçeye çıkarıyorum, eğlenceli, meraklı oyunlar öğretmeye çalışıyorum. Nedenise, bir türlü bunlardan tat duymuyorlar. O vakit, çaresiz onları kendi hallerine bırakarak bir köşeye çekiliyorum.

Bu mihnet çekmiş, yaşlı başlı insanlara benzeyen, yorgun

189

FAKİH

cehreli, denuk gözlü kız çocuklarının en büyük eğlenceleri, bahçenin bir köşesine toplanıp ölüm, tabut, teneşir, zebani, kabir gibi korkunç kelimelerle dolu ilahiler okumaktan ibaret! Hele bir tanesi var ki, tüyler ürpertiyor.

Onlar seslerini titrete titrete hep bir ağızdan:

"Haramiler gibi soyarlar seni, Bir kuru tabuta koyarlar seni, Zalim ölüm sana çare bulunmaz."

diye uluşurlarken gözümün önünden sıra sıra cenaze alayları geçiyor.

Çocuklarımın en sevdikleri eğlencelerden biri de cenaze oyunudur. Ekseriya, uzun eğlence teneffüslerinde cynana cynana bu oyun adeta bir tiyatro piyesi gibidir ve başlıca aktörleri Hafız Nuri ile Taşer Ağadır.

Taşer Ağa, hastalanıyor; kız çocuklar, etrafına toplanarak Kuran okuyorlar, ağzına zemzem akıtıyorlar. Küçük, akı çok gözlerini belirterek ruh teslim edince kızlar feryat ederek çenesini bağıyorlar. Sonra Taşer Ağayı teneşirde yıkıyorlar.

Çocukların, kırık bir kapı tahtasını yeşil başörtülerle süsleyerek meydana getirdikleri tabutun korkunç bir sahici tabuttan farkı yok.

Hafız Nuri'nin dik, meşum bir sesle sesle vermesi, ezan okuması, cenaze namazı kıldırması tüyler ürpetecek bir şey. Hese mezar başında: "Ya Tafer İbn-i Zehra!" diye bir talkın veriş i var ki, gece rüyalarım a giriyor.

Dediğim gibi, bu memleketin havasında insan, ölümü adeta kokluyor. Hese geceler... Onların vehimlerine, korkularına dayanmak daha müşkül!

Gecenin birinde dağda çakallar ulumaya başladı. Fena halde ürktüm. Ne olursa olsun Hatice Hanım'ın odasına inmek istedim.

190

Reşat Nuri Güntekin

Fakat, bu küf kokusu, bodrum gibi odanın kapısını açınca, gördüğüm manzara, bana çakal sesinden bin kat daha korkunç geldi.

ihitiyar kadın, baştan başa beyazlara bürünmüş, bir seccadenin üstünde kendinden geçmiş gibi, beğuk bir sesle bir şeyler okuyarak, iki yana sallanarak esma teşbih i çekiyordu.

*

Burada sevmeye başladığım üç şey var:

Birisi, pencerenin altındaki akar çeşme ki, hiç durmayan sesiyle yalnız gecelerimde, adeta bana arkadaşlık ediyor.

ikincisi, küçük Vehbi: Hatice Hanım'ın saltanatı zamanında, emrünü sandığ in dibinde, sırtüstü ceza çekmekle geçiren" çocuk. Ben, bu afacana iyiden iyiye abayı yaktım. Buradaki! çocukların hiçbirine benzemiyor. Keri T.gibi telaffuz ederek\ öyle serbest. Şen bir konuşması var ki...

Vehbi, bir gün bahçede küçük, parlak gözlerini süze süze yüzüme bakıyordu:

- Ne bakıyorsun Vehbi? dedim. Hiç çekinmeden:

- Sen güzel çizmişsin be. Ağama ahvereyem seni..Bizim gelinimiz el. Ağam, sana pabuçlar, entariler, taraklar alıverir.

Vehbi'nin her hali iyi, hoş amma, bir türlü beni saymıyor. O kadar ki, azarladığım, yavaşça ince kulağını çektiğim zaman bile bana ehemmiyet vermiyor. Mamafih, belki de bunun için onu bu kadar seviyorum.

Vehbi, bu münasebetsizliği de yapınca kaşlarını çatmış.

- insan, hocasına böyle sakırdı söyler mi? Şitilirse senin ağzını yırtarlar, dedim.

Çocuk, benim saflığımla eğlenir gibi:

- Yağma var mı, başcasına söyler miyim? dedi. Aman Yarabbi, bu parmak kadar köylü çocuğu neler biliyordu!

YAKUŞU 191

Aynı fütursuzlukla devam etti:

- Dana istanbullu yence derim, cestane çetiveririm, ağam senin beynuna atınlar tacar.

- Senin yengen yok mu?

- Var amma, o cara cız, onu da çoban Hasan'a veririz.

- Senin ağam ne iş görür?

- Candarma.

- Candarma ne yapar?

Vehbi, düşün e düşün e başını kaşdı; sonra:

- Canavarları çeser, dedi.

Vehbi'nin, hoşuma giden bir hali de, kibir ve inadıdır. O, kocaman bir erkek kadar kafa tutmasını bilir.

Derste yanlışını çıkardığım vakit hem utanır, hem kızar. Bir türlü yanlışını düzeltmek istemez. Daha üstüne varacak olursam isyan eder. istihfafla yüzüme bakarak:

- Sen, kan kırmısın, aklın ermez, der.

Üçüncü sevdiğime gelince; o, kimsesiz küçük bir kızdır. Derse başladığımın, galiba beşinci sabahıydı.

Diralara göz gezdirirken birdenbire kalbim tath bir heyecansa çarptı. En arka sıranın ucunda, bembeyaz denecek kadar uçuk sarı saçlı, duru beyaz tenli, meleğ gibi güzel çehresi bir kız çocuğu, inci gibi dişleriyle bana gülümsüyordu.

Bu çocuk kimdi? Birdenbire nereden çıkmıştı?

Elimle işaret ettim.

- Yanıma gel bakayım, dedim.

Bir kuş hafifliğiyle yerinden atladı. Benim, mektepte yaptığım gibi, sıcraya sıcraya yanıma geldi.

Yavrucağ, son derece fakirdi. Ayakları çıplak, saçları darmadağınktı. Arkasındaki rengi kaybolmuş basma

entarisinin yırtıklarından beyaz, nazik teni görünüyordu.

Minimini ellerini tuttum:

- Yüzüme bak küçük, dedim.

192

Reşat Nuri Güntekin

Kerka kerka başını kaldırdı, kıvrıcık kirpiklerinin arasında iki lacivert göz parladı.

Zeyniler'de, çektiğim ıstırap beni ağlatmamıştı. Fakat, bu yarı çıplak çocuğun gözleri, kırmızı ağzının içinde iki inci dizisi gibi gülen dişleri, o dakikada kendimi tutmasaydım, beni hiçkır-ır hiçkırığa ağlatacaktı. Hafifçe çenesini ekşadım, bütün kızlara serdiğim gibi, ona da:

- Senin adın Zehra mı küçük, yoksa Ayşe mi? dedim. O, temiz istanbul telaffuzlu ve inanılmayacak kadar tath sesiyle:

- Benim adım Münise, hocanım, dedi.

- Sen, bu mektepte mi okuyorsun?

- Evet, hocanım.

- Niçin kaç gündür gelmedin?

- Abam göndermedi hocanım, işimiz vardı. Bundan sonra gelirim.

- Senin annen yok mu?

- Abam var hocanım. (Münise, ahlaya aba diyordu.)

- Annene ne oldu?

Küçük kız, gözlerini önüne indirdi, sustu. Bana öyle geldi ki, bu çocuğun kalbinde, bilmeden bir gizli yaraya dokundum. Daha ziyade ısrar etmeyerek başka bir şey sordum.

- Dün akşamüstü türkü söyleyen sen miydin Münise?

Bir gün evvel civar bahçelerde birinde ince bir çocuk sesinin türkü söylediğini işittim. Bu ses, öyle tath, burada işittiğim seslerden o kadar başkaydı ki, başımı pencereye dayayarak gözlerimi kapamış, birkaç dakika kendimi başka yerlerde, adını anmak istemediğim vefasızlık memleketlerinde sanmıştım.

Türkü söyleyen bu küçük kızdan başkası samazdı.

Münise, utana utana başını salladı:

- Bendim hocanım, 'dedi.

Çocuğu yerine gönderdikten sonra derse başladım. Ken-

ÇALIKUŞU 193

dimde bir fevkalâdelik hissediyordum. Bu küçük kız, bana ılık bir ilkbahar güneşi gibi tesir etmişti. Karlar içine gömülmüş kuş yuvalarına düşen sarısin bir ışık parçası...

Yuvanın seğuk neşesizliği içinde başını kanatlarının arasına saklayarak titreyen hasta ve kuskün Çalikuşu, yavaş yavaş canlanmaya, eski şenliğini tekrar bulmaya başlıyordu. Vücudumun hareketlerine tuhaf bir cıvıltı, sesime, söyleşime hareketli bir ahenk geliyordu.

Ders verirken gözlerim gayri ihtiyari ona dönüyordu. O da bana bakıyordu, inci dişlerinde tath bir gülümseme, lacivert gözlerinde dudaklarına sürünürcesine hissettiğim bir muhabbetle annelik hissini ben, ömrümden ilk defa bugün duydum.

Yalnız yaşamaya mecbur olduğuma göre, bari böyle bir küçük kızım olsaydı! Yazık, bu, bana nasip olmayacak.

Münise hakkında Hatice Hanım'dan pek az şey öğrenebildim.

"Abam" dediği kadın üvey annesiymiş. Babası ihtiyar bir orman memuruymuş, ikinci karısını bu köyden aldığı için tekaüt olduktan sonra beş on kuruş tekaüt aylığı sayesinde geçinip gidiyorlarmış.

Hatice Hanım'a dedim ki:

- Anlatışına göre, ailesinin hali, vakti pek fena değil, niçin bu çocuğa bakmıyorlar?

ihtiyar kadın, kaşlarını çatı:

- O kadar baktıklarına şükür, başkası olsa sekağa atardı.

- Niçin?

- Bu kızın annesi fena kadın, kızım, aklımda kalmadı, beş yıl evvel mi ne, bir jandarma mülazımıyla kaçtı. Bu kızcağız daha pek küçüktü. Ondan sonra, zabıt de onu bırakıp başka memleketlere gitmişti. Kadın, dilsenince delikanlılar dağa kaldırmışlar, hasılı kütü oldu gitti.

- Olabilir. Hatice Hanım, ama bu çocuğun ne kabahtı var?

Çalikuşu - F 13

- Daha ne yapsınlar? Öyle kadının çocuğuna dıba kumaşları giydirecek halleri yok ya, dedi.

Münise, her gün mektebe gelemiyordu. Serduğum vakit:

- Abam çamaşır yıkattı, abam tahta sildirdi, abama odun toplayıverdim dağdan, gibi cevaplar veriyordu.

Bu çocuğa, arkadaşları pek iyi bir gözle bakmıyorlardı. Sınıfta onu daima kendilerinden uzak tutuyorlar, fırsat buldukça gizli gizli canını yakarak ağlatıyorlardı. Bunda biraz benim de kabahatim vardı. Küçük kıza karşı duyduğum sevgiyi gizleye-memiştım. Sınıfta onu ekşadığımı, bahçede yanıma alarak konuştüğumu görenler fena fena bakıyorlardı.

Bir gün Münise'nin mektep bahçesinde ağladığını, "Ne yapıyorum ben size, yapmayın!" diye yalvardığını duydum ve kendimi göstermeden pencereden baktım. Kızlar, çeşmeden ağzlarına su dolduruyorlar, Münise'yi kevalayarak bu suyu üstüne püskürtüyorlardı. Çocuk, ağlaya ağlaya kışeden kışeye kaçıyor, elleriyle yüzünü, gözünü, boynunu saklamaya çalışıyordu.

O ağır ve korkak tavırlı, durgun bakışlı kızlar; yaralı ceylanı kevalayan av köpeklerine dönmüşlerdi. Kara bacaklarının üstünde sert bir çeviklikle sıçıyorlar, leş kargaları gibi vahşi çılgınlıkla koparak etrafında dönüyorlardı. Küçük kıza kâh kışede sıkıştırarak, kâh tepakta yuvarlayarak avurtlarını şişirerek suyu yüzüne, yırtık entarisinin yarı açık bıraktığı göğsüne fırlatıyorlardı.

Aklım başımdan gitmişti. Deli gibi odadan fırladım. Öyle koşuyordum ki, sağ ayağım merdivenin küçük tahtalarından birini çekerterek içine geçti. Ben, bahçeye çıktığım zaman muharebenin şekli değişmiş bulunuyordu. Münise'ye, kendi gibi küçük, fakat çetin bir yardımcı çıkmıştı. Küçük Vehbi.

Bu dokuz yaşındaki yaramazın kahramanlığını unutamayacağım. Vehbi, çeşmeden akan suların biraz etede meydana getirdiği çamur batağına girmiş, bir ördek gibi çırpınıyor,

FAKİS 195

Münise'ye hücum edenleri korkunç bir çamur yağmuruna tutuyordu. Kolları, ayakları, yüzü çamurdan simsiyah kesilmişti, ince sesi, kızların yaygaraları arasında keskin bir düdük gibi ötüyordu.

- Gavurun kızları, bırakın kıızı, be. Hepinizi çeserim!

Kızlar, bu hücum karşısında gerilemeye mecbur oldular. Münise'yi yarı baygın bir halde kucağıma aldım, odama götürdüm.

Bu güzel, küçük kıızı, kollarımda sıkarken duyduğum şeyleri söylemek mümkün değil. Kalbimin derinliklerinde gizli bir pınar kaynıyor gibi, göğsüme sıcak bir şeyler iniyor, bütün vücudumu, gözlerimi ıslatan, nefesimi kesen, ılık, baygın bir lezzet sarıyordu.

Ben, bu sarhoşluğu bir kere daha duydum gibi geliyor. Fakat acaba nerede? Ne vakit?

Şimdi, bunları yazarken kalbim duruyor, gözlerimi uzaklara dikerek düşünüyordum. Evet, nerede. Ne vakit?

Bu, herhalde eski bir rüyanın hatırası olmalı. Çünkü, bu uzak, silik hayalde, rüya gibi aklın asmayacağı şeyler var. Kendimi havanın boşluğu içinde uçar gibi görüyorum. Etrafımda sert hisirtilerle yüzüme, saçlarıma sürünerek akan bir yaprak seli var. Acaba nerede? Yok, yok, ben ömrümdede böyle şeyi ilk defa hissettim.

Talebelerimi, o gün, biraz ihmal ederek Münise ile meşgul oldum. Fırtınalarla erselenmiş zambaklara benzeyen, güzel vücudunu, beyaz denecek kadar açık sarı saçlarını temizledim.

Bicare, hemen on dakika, için için ağlamakta devam etti. Ah, bu göz yaşları. Bana öyle geliyordu ki, onlardan dökülen damlasalar, kızın küçük yüzüne değil, benim kalbimin içine sızıyor.

Çocuğum, yavaş yavaş emniyetini kazanıyordu. Ben, ona eski entarilerimden birini alfacale küçültüp dikerken, o,

Bir kedi yavrusu gibi eteklerime sekiyor, ıslak gözleriyle derin derin yüzüme bakıyordu.

Vakitsiz ve haksız bir mihnete uğramış bütün çocuklar gibi, Münise'de de büyük bir insan hali var. Benim daha bir iki aydan beri anlamaya başladığım bazı şeyleri o, çoktan öğrenmiş. Evet, üç küçük kardeşinin kahrını hep o çekermiş. Böyle olduğı halde, abasını bir türlü memnun edemez, her gün birkaç kere dayak

yermiş.

Bir hafta evvel bahçeye, kemşunun ineği girmiş. Münise, onu kermaya uğraşırken, en küçük kardeşi safıncaktan düşmüş, Abası onu bir temiz dövüktükten sonra ahıra kapamış. İki gün kuru ekmek kırıntılarından başka bir şey vermemiş.

Münise, hana, fildişleri gibi beyaz teninde mor lekeler, çürükler gösteriyordu. Bunlar, hep o dayağın izleriymiş.

Dayanamadım:

- Pekî Münise dedim, haban sana acııyor mu? Tahilliğime acır gibi, derin derin yüzüme bakıp gülmseyerek:

- O hana acıyor, ben de ona acıyorum, dedi. İkimizin de elimizde bir şey yok ki...

Bu sözleri söylerken, öyle bir göğüs geçirmesi, iki elini açarak bu minimini avuçlarındaki çaresizliği, öyle bir göstermesi vardı ki yüreğimi eritti.

Bebek oynar gibi seve seve, sevine sevine uğraşarak Münise'yi süsledim. Küçük kıza, bir el aynası içinde kendisini gösterdiğim vakit, sevinçten kıpkırmızı oldu. Pembe bir kurdese ile iki yandan örülmüş saçlarına, lacivert yünlünden kısa entarisine, uzun siyah çoraplarına bir yabancıyı seyreder gibi kerka kerka bakıyordu.

Denradan anladığıma göre, Münise'nin süsü günlerce Zey-niler Kâyü'ne dedikodu sermayesi olmuş.

Bazıları benim iyiliğimden hoşlanmış. Fakat birçok kimse de memnun kalmamış. Anası dağlarda gezen bir yılan yavrusuna, bu kadar merhamet

ÇALKIŞI 197

fazlaymış. Sonra süsün bu derecesini günah sayanlar, çocuğu annesinin gittiği fena yola sapmaya bir teşvik addedenler de bulunmuş.

Zavalı Münise, pembe kurdeseinden, kısa etekli lacivert entarisinden, siyah çoraplarından hevesini alamadı.

Üvey annesi, bu elbiseleri kim bilir, ne düşünerek sandığa kaldırmış. Çocuk iki gün sonra aynı yırtık entari içinde mektebe geldi.

Münise, mektebe pek seyrek uğruyor. Hele üç günden beri hiç görünmedi. Bakalım, yarın küçük Pehî'den ona dair havadis isteyeceğim.

Zeyniler, 30 Kasım

Mektebe günden güne daha fazla ısınyordum. Vıran dersihane adeta temiz ve sevimli bir şekil aldı. Hatta, onu bir parça süslemeye de muvaffak oldum.

İlk günlerde o kadar vahşi, yabancı bulduğum çocuklar, Şimdi bana daha cana yakın geliyorlar. Ben mi onlara alıştım, yoksa usanmak bilmeyen gayretim sayesinde onlar mı yavaş yavaş yola gelmeye başlıyorlar, pek bilmeyorum? Fakat, zannederim ki, ikisinin de tesiri var.

Çok çalışıyorum. Onlardan ziyade kendim için, kendimi işsizlik ve yalnızlığın müzmin mesafine kaptırmamak için, geceli gündüzlü didiniyorum. Muvaffakiyetsizliğe uğradıkça meyas oluyorum. Bu bulanık, durgun gözlü, karanlık ruhlu çocuklar da biraz düşünce, bir parça yaşamak zevki uyandırdığı mı hissedince sevinıyorum.

Kaylı kemşulardan bazıları ara sıra bana misafir geliyorlar. Bunlar da, konuşmaktan pek hoşlanmayan, hele gülmeyi bilmeyen şeyler. Galiba biraz da benden utanıp çekiniyorlar.

198

Reşat Nuri Güntekin

İlk günlerde o kadar sade giyinmeye alıştığım halde yine beni fazla süslü bulduklarını, halimi beğenmediklerini anlıyorum. Hatta, muhtarın karısı birkaç defa da taş atmıştı.

Ben, onlara elimden geldiği kadar sevimli görünmeye, hatırlarını hoş etmeye çalıştım. Hatta bazılarını mektup yazmak, entari biçip dikmek gibi hizmetlerde bile bulundum. Şimdi, öyle hissediyorum ki benim hakkımdaki fikirleri biraz değişti.

Evvelki gün, yine muhtarın karısı gelmişti. Kocasından bana selam getirdi. Muhtar Efendi demiş ki: "Ben onu ilk gördüğüm zaman pek gözüm tutmadıydı ama, Allah için iyi kızmış. Hanım hanımcık mektepte oturuyor. Birisi olursa bana haber versin."

Bu ihtifata, tabii teşekkür ettim.

Burada beni beğenen, sık sık ziyaretime gelen bir ehemmiyetli şahsiyet daha var: Kayın ebesi Nazife Mella. Adı Zehra, yahut Ayşe olmayışına göre, herhalde başka yerli bir kadıncağz ki, çok geveze olması da bunu gösteriyor.

Dedikodu yapıyor zannetmesinler diye fazla şey sormaya cesaret edemiyorum. Fakat köy hakkında bana, meraklı ve eğlenceli şeyler öğretiliyor. Kendisine göre, çok anlatışlı ve incelikleri de var. Mesela, bir gün edada yalnız bulunduğumuz halde başkalarına iştirmekten korkuyormuş gibi, ağzını kulağına yaklaştırdı, Münise'nin annesi için merhamet ve müsamaha ile delu şeyler söyledi. Sonunda başını sallayarak:

- Kabahat, o papaz kocasında. Günahını o çeksin. Aman kızım, söylediklerimi başkasına söyleme. Adamı taşla gömerler diye, sonra ilave etti.

Ebe Hanım'ın bir hafız oğlu varmış. Buramazan Bye cer-re gitmiş. Epeyce kârlı bir iş bulmuş olacak ki, daha dönmemiş. Bu sene Allah nasip ederse hafızı evlendirecekmış.

Kadıncağz, sırası düştükçe hafızı methediyor, manalı manalı göz kırparak bana ümitler veriyor. Bazı kayıt ve şartlara riayet edersem Hafız Efendi'ye zevce labilmek şerefine layık gÖ-

TEKİRİŞİ 199

rüleceğimi anlıyorum. Hasılı bu kadın, beni epeyce eğlendiriyor.

Ebe Hanım, bu sabah yine gelmişti. Bana mevlit okumayı bilip bilmediğimi sordu. Yakında bir düğün varmış da. Anlaşılan bu köyün düğünlerinde çalgı yerine mevlit okuyorlar.

GÜLMEMEK için dudaklarımı ısırarak:

- Bilirim ama, sesim yok, Ebe Hanım, dedim.

Ebe Hanım, bana teessüf etti. Eski hocalarımsalardan biri gayet güzel mevlit okur, bu sayede epeyce para kazanırmış. Mamafih, bugünkü ziyaretten asıl maksat bu değil. Fakir bir kızcağzı gelin ediyormuş. Komşular sevaplarına bir iki tencere ile yatak tedarik etmişler, gelini keşeye oturtmak için benden de bir eski entari istiyorlarmış-. Laten bu kız, benim yabancılarımdan da değilmiş, mektepte talebelerimden biriymiş.

Bunu iştince hayret ettim:

- Benim çocuklar arasında gelinlik kız yok ki Ebe Hanım, dedim. En büyüğü en iki yaşında. Nazife Mella güldü:

- İlahi kızım, en iki yaş küçük mü? Ben, keşeye oturdüğüm zaman on beş yaşdaydım da, bana evde kalmış kız dedi-lerdi. Şimdi, eski âdetler kalktı ama, bu eksüzün kimseciği yok, sokakta kaldı. Burada bir çoban Mehmet var, ona veriyoruz. Hiç değilse bir dilim ekmek yedirir.

- Kim bu kız, Ebe Hanım?

- Zehra.

Sınıfımda yedi, yahut sekiz tane Zehra var, onun için birdenbire hatırlayamadım. Fakat Ebe Hanım, hangisi olduğunu söylediği vakit hayretten donakaldım.

Çoban Mehmet'le evlenecek Zehra, insanın rüyasına girse korkutacak kadar acayip bir mahsuk, bir nevi delidir. Kına renginde çalı gibi sert, karmakarışık saçları, balmumu gibi renksiz yüzünde yine o renkte çilleri, daracık alnıyla bir hızada korkunç gözleri vardır.

Daha ilk görüşte, bu çocuğun hasta olduğunu anımsıttım.

200

Reşat Nuri Güntekin

Sınıfta hiç konuşmaz, fakat bir şey anlatmak, yahut dersi okumak lazım geldiği vakit birdenbire dik, korkunç bir sesle bağırmaya başlar.

Anlayamadığım cihet şudur ki, Zehra, hesap ve ezber derslerinde sınıfın en kuvvetli talebesidir.

Sınıfta olduğu gibi, bahçede de herkese uzak durur, ne o güzelim tabut, teneşir ilahilerine, ne o neşeli cenaze oyunlarına iştirak eder.

Fakat onun, birkaç günde bir, kendi kendine oynadığı bir oyun vardır ki, beni ötekilerden ziyade dehşetlendirir. Zehra, bahçenin ortasında, havadan gelen bir sesi dinliyor gibi yaptıktan sonra, gözlerini belertir, durduğu yerde bir çay semaveri gibi fıkırdamaya, acayip sesler çıkarmaya başlar. Sonra, bu cezbe hali artar, kırmızı saçları kabarır, ağzı köpürür, haykırı haykırı dönmeye başlar. Bu, şüphesiz bir oyundur. Fakat, bilmem neden, ben onu seyrederken titremeye başlarım.

Ebe Hanım, bana, bu kızın gelin olacağını anlatırken kendi kendime: "Eyvah, dedim, Zehra o gece şevke gelir de Çoban Mehmet'e bu oyunu oynamaya kalkarsa, biçarenin vah haline."

Komşum gittikten sonra, eski elbiselerimden birini daha buldum. Zehra'ya gelin elbisesi dikmeye başladım. Ne çare bu zavallı kıza biraz çeki düzen vermeli. Hiç olmazsa Çoban Mehmet, daha ilk geceden onu

hırakıp kaçmasın.

Zeyniler, 1 Arahk

Zehra, dün gece muhtarın evinde gelin oldu. Çoban Mehmet, mahzun olmasın diye köyün meydanında davul, zurna çaldılar, bir iki pehlivan güreştirdiler.

Kadınlar arasında da, ayrıca bir kına gecesi yapıldı. Mevlit okutuldu.

ÇALKIŞU 201

Benim hediye ettiğim gelin elbisesi köyün ihtiyarlarına yine fazla alafranga görünmüştü. Kulağıma etraftan: "Yarın ahi-ret", "Münkir, nekir", "Kızgın tepuz" gibi kelimeler geliyordu. Buna mukabil genç kadınların ağızlarının suyu akıyordu. Aralarında, galiba, geline haset edenler bile oluyordu.

Gece, pek eğlendim. Muhtarın karısı güzel bir sofraya hazırlamıştı. Ortada dönen sözlerden, bu fedakârlığın Zehra'dan ziyade, "İstanbul'u Hecanım" a gösteriş yapmak için göze alındığını anlaşıyordu.

Çoban Mehmet'e gelini teslim etmeden evvel gülünç bir el çöpme merasimi yapıldı.

Bu kaba saba, utangaç köy delikanlısının gözlerini yumarak öptüğü eller arasında benimki de vardı. Heca demek, bir bakıma ana demek olduğu için bu lazımmış.

Bu el çöpme-merasiminde, öyle gizli bir komedi geçti ki, hiç unutmuyacağım. Muhtarın karısı ile Ebe Hanım başta olmak üzere, beş altı ihtiyar kadın, uzun bir kerevetin şiltesi üzerinde sıralanmışlardı. Ben hâlâ onlar gibi bağıdaş kurup oturmasını beceremediğim için, ocağın yanında bir çamaşır sandığının kenarına ilişmiş bulunuyordum.

Gözlerini bir türlü yerden ayırmaya cesaret edemeyen Çoban Mehmet, evvela beni görmemişti. Ebe Hanım keşeden: "Mehmet oğlum, hecanınım da elini çöp!" diye beni gösterince delikanlı, utana sıkıla yanıma geldi. Ben ciddiyetle elimi uzattım, fakat, çobanın parmaklarını tutmasıyla bırakması bir oldu. Bunun bir el olduğu inanamıyordum, aptal aptal bakıyordu. Öen, güldüğümü belli etmemeye çalışarak: "Öp evladım" dedim.'

Adımcığız, elimi tekrar tuttuktan sonra dayanamadı, utanıp sıkılmayı bırakarak, yüzüme baktı ve göz göze geldik. Daha fenası, tam bu esnada ocağın yüzüme vuran kuvvetli biy çıra aydınlığında güldüğümü de gördü. Çobanın bu dakikadaki şaşkınlığı kadar ömrümden gülmünç bir şey gördüğümü hatırlamıyorum.

202

Reşat Nuri Güntekin

Elçöpme merasiminden sonra, damadı, gelinin bulunduğu odaya doğru götürdüler. Zehra, yeni elbisesi, biraz evvel kendi elimle tarayıp süslediğim başıyla, hemen hemen güzelce bir kıza dönmüştü. Fakat, kendisini, bura âdetlerince, duvak yerine yeşil atlasıtan bir nevi terhanın içine sokmuş oldukları için, çoban üzerinde ne tesir yaptığını göremedim.

Zeyniler, 15 Arahk

Bu sabah, uyandıığım vakit, etrafımda bir eksiklik var gibi geldi. Dikkat edince, buldum. Geceleri bahçede, mahzun bir ninni sesiyle akan çeşme durmuştu.

Pencereyi açmak için yatağımdan kalktım. Tahta kepenk-ler fazla mukavemet etti ve ben, kuvvetle sarsarken aralarından karlar dökülmeye başladı.

Meğer, bu gece kar başlamış. Zeyniler, adeta tanınmayacak bir hale gelmişti.

Hatice Hanım'dan işitmiştim. Burada kar, bir kere yağmaya başladı mı, nisana kadar bir daha kalkmazmış. Ne iyi şey, demek yaprakları bile siyah görünen bu karanlık ve can sıkıntısı niemseketin asıl baharı kış aylarında başlıyor.

Öteden beri kar, benim için, yeni açılmış badem çiçeklerinden daha güzel bir şeydir. Bahçede bu beyaz, temiz, yumuşak ı şeylerin içinde yuvarlanmakta bulduğum neşe ve zevki hiçbir bayramda bulamam. Senra insan, için için nefret ettiği insanlara karşı ne tath intikam vesileleri bulur. Benim vaktiyle bir düşmanım vardı ki, kardan çok korkardı. Kadın fanila yakaları içine sakladığı nazik boynuna haberi esmadan kar doldurur; e, soğuktan kızarmış dudaklarıyla titrer ve renkten renge girerken neşeden çıldırırdım.

ÇALKIŞU 203

Zeyniler, 17 Arahk

Kar, gittikçe artıyor, yollar kapandı. O kadar ki, çocuklardan birçoğu mektebe gelemiyor.

Bugün hayatımın en acı, en dertli günü oldu. Sabahleyin talebelerim bana fena bir havadis getirdiler. Dün gece, Münise, bir kabahat yapmış, babası odunla dövmek için üstüne yürümüş, çocuk, odanın

penceresinden kendini bahçeye atmış, karlar ve karanlıklar içinde uzun müddet kalamayacağını, biraz sonra kapıya gelip yalvaracağını zannetmişler, fakat saatler geçtiği halde, çocuk görünmemiş. O vakit, komşulara haber vermişler. Köylükahınlıları ellerinde yanar cıralarla sokaklara dökülmüşler, zavallının nereye gittiğini anlamak bir türlü mümkün olamamış.

Munise'yi en sevmeyen arkadaşları bile ona acıyorlardı. Akşama kadar her yeri aradılar. Küçük kıza, ne kadar ehemmiyet verdiği mi bildiği için, Muhtar Efendi, Vehbi ile sık sık bana havadis gönderiyordu. Vehbi, bugün büyük bir erkek kadar ciddi ve telaşlıydı. Munise'nin hâlâ bulunmadığını anlatmak için seğuktan morarmış avuçlarının içini gösteriyor, kaşlarını çatarak "Gitti fakir kızcağz, kurtlar yemiş olmalı!" diyordu.

Akşama doğru Vehbi'nin bu şüphesi büyüklere geçmeye başladı: "Çocuk, bu fırtınada başka köye gitmiş olamaz. Ya bir yerde seğuktan donup öldü, ya canavar paralıdır!" diyenler oluyordu.

Bu göz göz yüzmeyen tipi altındaki günün siyah bir duman gibi inen akşamıyla beraber, içime vahşi bir ümitsizlik çekti. Hayata zalim ve haksız bir şey diyenlere ilk defa inanıyor, ona isyan ediyordum.

Desim, seluğum kesilmiş, başım ateşler içinde, erkenden yatağıma girdim; aydınlık, bu gece gözlerimi incittiği için lambamı söndürdüm.

204

Reşat Nuri Güntekin

Dışarıda fırtına gittikçe artıyor, pencere kepenklerini zorlu hücumlarla sarsıyordu.

Zavallı küçük kız, kim bilir, nerelerde gömülü, açık sarı saçları kim bilir, karanlığın hangi bucağında, eski mehtaplardan kalma bir ışık parıltısı gibi titriyor?..

*

Kaç saat geçtiğini bilmiyorum, insan böyle hallerde zaman hissini kaybediyor. Mezarlık tarafındaki kapıyı vuruyorlar gibi bir ses işitmeye başladım. Rüzgârdan başka ne olabilirdi? Fakat hayır, bu rüzgâr sarsıntısından başka bir şeydi. Yatağımdan doğrusu kulağım verdim ve gecenin içinde boğuk bir insan iniltisi işitiyor gibi oldum. Hemen yatağımdan fırladım, omuzlarıma bir örtü alıp aşağı koşmaya başladım. Niyetim Hatice Hamm'ın odasına uğrayarak onu uyandırmaktır. Fakat o da bu sesi işitmiş, elinde bir mum parçasıyla taşlığa çıkmıştı.

Kapıyı birdenbire açmaya cesaret edemedik. Zaten gürültü de kesilmişti.

Hatice Hanım erkek gibi kalın sesiyle: "Kimdir o?" diye bağırdı. Cevap yok. ihtiyar kadın bir kere daha seslendi. O vakit, rüzgârın gürültüsü içinde ince bir sesin inlediğini işittik.

Hatice Hanım: "Sen kimsin?" diye bağırdı. Fakat, ben sesi tanıdım, "Munise" diye haykırarak kol demirlerine sarılmıştım.

Kapı açılır açılmaz içeriye karşı bir rüzgâr daldı, ihtiyar kadının elindeki mum birdenbire söndü.

Karanlıkta, kollarımın içine buz gibi olmuş, küçük bir vücut düştü.

Hatice Hanım, tekrar mumunu yakmaya uğraşırken, ben onu göğsümde sıkıyor, hiçkır a hiçkır ağlıyordum. Sen kuvvetini tükettiği anlaşılan Munise, kollarımda haygın gibiydi. Yüzü mecmof, saçları dağılmış, elbisesinin içine karlar düşmüştü.

FAKİTİŞİ 205

Çocuğu soyduktan sonra kendi yatağına yatırdım. Hatice Hamm'ın mangasında ısıttığım fanila parçalarıyla vücudunu ovuşturmaya başladım. Munise, kendine gelir gelmez ilk sözü "Bir parça ekmek!" diye yalvarmak oldu. Bereket versin, biraz sütümüz vardı. Hatice Hamm'la onu ısıttık ve kaşık kaşık çocuğa vermeye başladık.

Dakikalar geçtikçe Munise'nin yüzü kızarmaya, gözlerine fer gelmeye başlıyordu. Kollarımda ara sıra içini çekiyor, kim bilir, hangi acı ile için için ağlıyordu?

Ah, şu çocuk gözlerindeki minnet! Dünyada, bir parça iyilik edebilmekten daha güzel bir şey olmuyor. Fırtına içinde, viran bir gemi teknesi gibi sallanan bu sefil ve karanlık oda, ocağın kızıl akisleri içinde birdenbire öyle munis ve mesut bir yuva olmuştu ki... Biraz evvel hayata gösterdiğim emniyetsizlik için, kendi kendime utanıyordum.

Çocuk, artık konuşmaya başlamıştı. Kolları boynumda, sarı saçları bileklerimden dökülerek, gözlerime bakıyor, serduğum suallere ağır ağır cevap veriyordu. Dün akşam, üvey annesinden çok korkmuş, köyün eteki ucundaki bir ambara kaçarak samanların arasına girmiş. Samanlar insanı yatak gibi sıcak tutuyormuş. Fakat, bugün çok acıkmış. Dışarı çıkarsa tutup yine eve götüreceklərini biliyormuş. Onun için

çaresiz, geceyi beklem iş.

Zavallı çocuğun en büyük ümit yeri benmişim. Bütün gün "Hecanım mutsak bana ekme verir," diye kendini avutmuş.

Biraz sonra, çocuğun parlak gözlerine bir gölge düştüğünü, ilk neşesinin sönmeye başladığını fark ettim. Sermaya lüzum yoktu. Çünkü aynı korku bende de uyanmıştı. Yarın sabah Munise'yi yine eve götürmek lazım gelecekti.

içimde sönük bir ümit yok değildi. Çok güzel bulduğumuz için, hiçbir zaman elimize geçmeyecek sandığımız şeylere karşı duyulan o ümitsiz ümit.

206

Reşat Nuri Güntekin

Munise'de neticesiz bir rüya uyandırmaktan korkar gibi yavaş bir sesle Hatice Hanım'a dedim ki:

- Mademki bu kıızı, evlerine istemiyorlar. Acaba ben, onu kendime evlat etmek istesem razı olurlar mı?

Benim de kimsem yok. Vallahi bu çocuğa kendi evladım gibi bakarım. Acaba vermezler mi?

Bu çılgın arzum, Hatice Hanım'ın dudaklarından çıkacak kelimeye bağılmış gibi, titreye titreye ellerimi uzatıyor, beynumu hüküyordu.

İhtiyar kadın, gözlerini ocağa dikmiş, düşünüyor. Ağır ağır başını salladı:

- Fena olmaz. Yarın muhtarla konuşalım. O "Peki!" derse bahasını da razı ederiz, iyi olur, dedi.

Ben, ömrümde bu kadar güzel bir ümit sözü işittiğimi bilmiyorum. Cevap vermeden Munise'yi göğsüme çektim. Çocuk, ellerimi öperek "Anacığım, anacığım!" diye ağlamaya başladı.

Ben, bu satırları yazarken, Munise, yatağında, sarı saçlarında ocağın mesut kızılıkları titreyerek uyuyor. Ara sıra derin derin içini çekiyor ve desu desu eksürüyordu.

Bu çocuğu, bana hırakırsarsa ne kadar mesut olacağım Yarabbi! O vakit ne gecedən, ne fırtınadan, ne sefaletten, hiçbir şeyden korkum kalmayacak. Onu, kendi elimle büyüteceğim, mesut edeceğim. Ben, bunu bir zamanlar başka küçükler için ümit etmek çılgınlığına kapılmıştım, fakat onlar, bir akşamüstü kalbimde kucak kucaga öldüler.

Artık hayatla barıştım. Her şeyi tekrar seviyorum. Kâm-ran, bir akşamüstü, kalbime gömdüğüm o zavallı mininileri öldüren sen olduğun halde bu gece, sende bile eskisi kadar nefret etmiyorum.

YALAKUŞU 207

Zeyniler, 18 Aralık

Bu gece yine, galiba gözlerimi uyku tutmayacak. Hastalar gibi mesut olanlara da geceler öyle uzun geliyor ki...

Sabahleyin Hatice Hamm'la beraber muhtarın evine gittim, ihtiyar adam, Munise için havadis sermaye geliyor sandı.

- Daha bulunamadı ama, bakalım bir iki yerde ümidim var, gibi sözlerle beni teselli etmeye başladı.

Ben, akşamki vakayı anlattım. Sözümün sonuna gelirken yüreğim çarpıyor, gözlerim kararıyor.

Dünyada en olmayacak bir şey için yalvarır gibi ellerimi kavuşturdum:

- Bu küçük kıızı bana verin. Kendime evlat edeyim, bağırma basayım. Görüyorsunuz ki, biçare onların elinde ziyan olacak, dedim.

Muhtar Efendi, gözlerini kapadı, sakalını çektiştirerek bir zaman düşündü, sonra:

- Pekâlâ kızım, hakikaten sevap işemiş olursunuz, dedi.

- Demek Munise'yi bana vereceksiniz?

- Babası zaten öteki çocuklara bakmaktan âciz. Vermeyip de ne yapacak. Olmazsa eline beş, en kuruş da veririz.

O dakikada, sevinçten nasıl çıldırmadığıma hayret ediyorum. Bu kadar kolay ele geçireceğimi umar mıydım? Akşamdan beri saatlerce düşünmüş, edebilecekleri itirazlara cevaplar bulmuş, yüreklerini rikkate geçirmek için zihnimde adeta nutuklar hazırlamıştım. Daha olmazsa annemden kalan birkaç parça mücevheri verecektim. Onları, bu zavallı küçük esiri kurtarmaktan daha iyi bir yere sarf edebilir miydim?

Fakat, işte bunların hiçbirine hacet kalmıyor, Munise bir canlı oyuncak gibi kollarıma hırakılıyordu.

Ben, başkaları gibi değildim. Çok sevindiğim, mesut olduğum vakit, duygularımı sözle anlatamam. Mutlaka karşımdaki- nin beynuna sarılmak, onu öpmek ve hırpalamak isterim. Müh-

208

tar Efendi de o dakikada işte böyle bir tehlike geçirdi ve sadece buruşuk elinin bir defa epülmesiyle benden kurtuldu.

iki saat sonra, muhtar, Münise'nin babasıyla beraber mektebe geliyordu. Ben, bu adamı fena çehreli, korkunç, zalim bir insan diye düşünüyordum. Halbuki, bilâkis, ufak tefek, hastalıklı düşkün bir ihtiyardı. Bana, istanbullu olduğunu, fakat kırk seneye yakın bir zamandan beri memleketini görmediğini söyledi; karışık bir rüyayı anlatır gibi tereddütlerle Sarıyer'den, Aksaray'dan bahsetti. Münise'yi bana vermeye razı oluyordu. Fakat ona çok acıdığını hissettim. Çocuğu mesut etmek için elinden geleni esirgemeyeceğimi, onu daima kendisine göstereceğimi vaat ettim.

*

Zeyniler'in, fakir, karansık mektebi bugüne kadar, böyle bir hayram, böyle şenlik görmedi. Bundan eminim. Münise ile sevincimizden odalara, sefulara, sığmıyorduk. Kahkahalarımız, saçaklardan uyuşmuş kuşları uyandırıyor gibi tavanlardan şen cıvıtlılar geliyordu.

Munise, birkaç saat içinde nazlı bir küçükkhanım halini almıştı. Afanılardan bir elbisem var ki, ben giyemezdim. Onu bir parça daraltıp kısaltarak ona keket bir kostüm yaptım. Kız, bu elbise içinde, nasıl anlatayım, bir içim su, ağza alınınca eriyen fondan şekerleri gibi bir şey oldu.

Kar, bir gün evvelki şiddetini kaybetmiş olmakla beraber hâlâ devam ediyordu. Akşamdan evvel, çocuğu elinden tutarak bahçeye çıkardım. Hatice Hanım, Zeyni Baba'nın kandillerini yakmaya gidinceye kadar gezdik, birbirimizi kevaladık, mezar taşları arasında top muharebesi yaptık.

Neşemiz, ihtiyar kadının çatık yüzünü bile güldürmüştü:

- Haydi artık içeri girin, üşüyeceksiniz, hasta olacaksınız, derken tath tath sırtıyordu.

TAHİRİ 209

Üşümek mi? insanın içinde güneş yanarken üşümek mi? Bu akşam, gökyüzü bana, batıdan doğuya kadar dallarını uzatmış bir ağaç gibi göründü; yavaş yavaş sallandıkça, üstümüze beyaz çiçeklerini diken kocaman bir yasemin ağacı!

Zeyniler, 30 Aralık

Münise ile şöyle canciğer olduk ki... Bu küçük kız, derslerimden artakalan bütün saatlerimi alıyor. Ona ne biliyorsa öğretmek istiyorum. Günde bir saat Fransızca ders veriyorum, resim yaptırıyorum. Hatta, ara sıra -kâyde duyarlar da bizi taşsı gömerler- kapıları, pencereleri kapatarak ona bir parça dans bile öğretiyorum. Bazen, kendi kendime güleceğim geliyor.

- Tahkusu! Sen, her şeyi öğreteceğim diye Münise'yi Allah esirgesin, Hacı Kalfa'nın Mîrat'ına çevireceksin, diyorum.

Bu fakir köy çocuğu, birdenbire, bir asilzadeye benzedi. Her halinde, her sözünde ince bir sevimlilik var. Evvela, buna hayret etmiştim. Fakat, şimdi sebebini anlamaya başlıyorum. Münise'nin annesi herhalde dedikleri kadar adi olmayacak.

Çocuk bana, son derece minnettar. Bazen, hiç sebeepsiz yanıma yaklaşıyor, ellerimi tutarak yanaklarına, dudaklarına sürmeye başlıyor. O vakit ben de onun nazik bileklerini ellerimin içine alıyorum, minimini parmaklarını birer birer epüyorum.

Zavalhı küçük, asıl iyiliği kendisinin bana ettiğini bilmiyor, onu yanıma almakla bir fedakârlık ettiğimi sanıyor.

Tahkusu - F. 14

210

Reşat Nuri Güntekin

Bu çocuğun öyle ümit edilmeyen tuhaf sözleri var ki... Geldiğinin ikinci günüydü:

- Münise, istersen bana anne de, daha iyi olur, dedim. Tath tath gülümseyerek yüzüme baktı:

- Olur mu abacığım?

- Nâcin olmasın?

- Sen, küçüksün, abacığım, sana nasıl anne derim? Bu sözü, adeta izzetinefsime dokundu, parmağımı ona tehdit ederek:

- Seni şeytan seni, dedim. Neden ben küçük sayım? Ben yirmi yaşını geçmiş keshkoca kadınıym.
Munise, dilini dişlerinin arasına sıkıştırarak bana bakıyor, bir şey söylemeden gülüyordu.
- Yalan mı? Keshkoca kadınıym ya, diye tekrar ettim.
- Sen, benden e kadar büyük değilsin ki abacığım, en dört-on beş yaş.
Kendimi tutamayarak gülmeye başladım. Munise yüz bulmuştu, utana utana:
- Sen daha gelin olacaksın abacığım. Ben, saçımın iki tarafına teller takacağım. Kendin gibi güzel bir...
Elimle, çocuğun ağzını kapadım:
- Bir daha böyle bir şey söylersen dudaklarını keparırım, dedim.
*

Küçüğümün bir hali de, süsü çek sevmesi, fazlaca kekete olması. Ben kekete ruhlu kızlardan öteden beri pek hoşlanmam ama, Munise'nin ayna karşısında süslenmesi, beğene beğene kendisine gülümsemesi beni eğlendirmiyor değil. Hatta, dün elinde yanmış bir kibrit ucu da yakaladım. Gizli gizli gözüne sürme çekmeye uğraşıyordu. Maskara, kimden öğrenmiş bilmem ki? Şimdi neyse ama, birkaç seneye kadar bir genç kız olup çıkarsa birini bulup sevmeye, evlenmeye kalkarsa fena.

ALKIŞ 211

Bunlar, aklıma geldikçe hem kız anneleri gibi heyecanlanıyorum, hem de bir yandan hoşlanıyorum.
Munise, dün kızara bezara benden bir ricada bulundu. Saçlarının benim saçlarım gibi olmasını istiyormuş.
Bebek cınar gibi, Munise ile cynamak benim zaten Allah'tan aradığım şey. Küçük kıızı dizlerimin arasına aldım, saçlarının örgülerini çözerek istediği gibi tarayıp fırçaladım.
Rafin üzerinde duran küçük aynayı aldı:
- Kuzum, abacığım, gel. İkimiz yan yana aynaya bakalım, dedi.
Fotoğraf çektiren kardeşler gibi baş başa verdik. Aynanın içinde gülüyor, birbirimize dilimizi çıkarıyorduk.
Munise, lacivert gözleri, duru beyaz teni, ince şirin yüzüyle bir melek gibi güzeldi. Fakat memnun görünmedi; eliyle burnumu, yanaklarımı okşayarak:
- Nafile abacığım, sana benzemiyorurn ki, dedi.
- Daha iyi ya çocuğum.
- Nemelâzım abacığım, ben senin gibi güzel değilim ki... Başımı daha ziyade yaklaşıtıyor, beynumun altından geçirdiği küçülj eliyle, yine yüzümü okşuyordu:
- Abacığım sen kadife gibisin. Senin yüzünde insan ayna gibi kendini görüyor, diyor.
Bu münasehetsiz çocuğun saçmalıklarına gülüyor, e kadar emekle düzelttiğim saçlarını karıştırıyordum.
Fakat ne saklayayım, defterimi benden başkası okuyacak değil ya, kendimi güzel zannettiğimden çok güzel buluyor: "Feride, sen kendini bilmiyorsun. Sende, kimseye benzemeyen başka bir şey var!" diyenlere hak verecek gibi oluyordum.
Neler söylüyorum? Ah, bu küçük kız! Ben, onun aklı başında bir kız haline getirmeye çalışırken e, beni kendi gibi kekete yapacak.

212

Reşat Nuri Güntekin

Zeyniler, 29 Ocak

Defterime, bir aydan beri el sürmemiştim. Yazı yazmaktan, herhalde daha fazla işlerim vardı. Hem de mesut günlerin yazılacak nesi olur ki?
Bir aydan beri derin bir gönül sükûnu içinde yaşıyordum. Yazık ki devam etmedi. İki gün evvel buradan geçen bir posta arabası benim için dört mektup bırakmış. Onları görür görmez içime bir ateş düştü. Kimden geldiğini, içlerinde ne olduğunu bilmeyen:
- Keşke bunlar, ben görmeden yolda kaybolseydiler, dedim.
tik tahminimde yanılmamıştım. Zarfin üzerindeki yazıyı tanıyordum. Mektup ondan geliyordu.
Zarflar, beni buluncaya kadar elden ele dolaşmış, üzerleri mavili, kırmızılı yazılar, damgalarla dolmuştu.
Elimi sürmeye cesaret edemeden bir tanesinin üstündeki adresi okudum:
"B.. Merkez Reştiyesi muallimlerinden Feride Hanımefen- di'ye."
Zarfları avucumda buruşturduktan sonra ocağın yanındaki rafa fırlattım. Pencereye başımı dayayarak dalgın dalgın uzaklara baktığımı gören Munise:
- Abacığım, neren ağlıyor? Yüzün sapsarı, dedi. Kendimi toplamaya çalışarak gülümsedim:
- Bir şeyim yok, çocuğum. Bir parçacık başım ağlıyor. Seninle biraz bahçeye çıkarsak geçer.

Gece yatağımda, gözlerim karanlığa dikili, saatlerce uykusuz kaldım. Büyük bir kararsızlık içinde perişan oluyordum; yüz­süz, zalim bu mektuplarda, kim bir bana ne­ler söylemeye cesaret ediyordu? Birkaç defa lambayı yakarak onları okumak istedim. Fakat kendimi zapt ettim. Onları okumak ayıptı, benim için tenezzüldü.

r

HALKIN 213

Aradan iki gün geçti. Mektupları hâlâ orada duruyor, odanın havasına bir zehir neşreder gibi, beni, için için eritiyordu. Müzmin hüznüm, Münise'ye de geçmişti. Zavallı kız derdimin nereden geldiğini biliyor, beni hasta eden bu kağıtlara kinle, nefretle bakıyordu.

- Abacığım, dedi. Ben bir şey yaptım ama, bilmem darı-lacak mısın?

Birdenbire döndüm. Gözlerim gayri ihtiyari ocağın yanındaki rafa giti. Mektuplar orada yoktu, teessürden göğsüm tıkanar ak.

- Nerede onlar? dedim. Çocuk, başını eğdi:

- Ben onları yaktım abacığım. Ne yapayım, sen pek üzülüydün...

- Ne yaptın Münise? dedim.

Çocuk, benim şiddet göstermemi, omuzlarından tutup sarsmamı bekliyor, titriyordu. Başımı bileğime koyarak yavaş yavaş ağlamaya başladı.

- Abacığım, ağlama. Ben onları yakmadım, sana mahsus öyle söyledim. Üzülmeseydin o vakit yakacaktım. Aştı.

Küçük kız, bir eliyle başımı okşuyor, ötekiyle mektupları elime tutuşturmaya çalışıyordu:

- Abacığım, onlar galiba, senin sevdiğin birisinden geliyor.

- Yumurcak, o nasıl sakırdı? diye bağırdım.

- Ne bileyim abacığım? Sevgiğinden elmasa öyle ağlar mısın?

Bu çok bilmiş hücrün sözlerinden ve göz yaşlarım­dan utandım. Bu hale bir nihayet vermek lâzımdı. Artık kararımı vermiştim.

- Küçüğüm, keşke bu sözleri söylemeseydin. Fakat mademki bir kere söyledin. Bak, sana ispat edeyim. Mektuplar

214

Reşat Nuri Güntekin

Benim sevdiğim bir insandan gelmiyor, nefret ettiğim bir düşmandan geliyor. Gel seninle beraber yakalım onları.

Oda karanlıktı, yalnız ocağa bitmeye yüz tutmuş bir çalı demeti ara sıra parlayıp sönüyordu.

Mektuplardan birini ateşe fırlattım. Zarf, kıvrıla kıvrıla yanmaya başladı. Biterken ikincisini, sonra üçüncüsünü attım.

Münise, anlayamadığımı bir hisle göğsüme sokulmuştu. Mektuplar birer birer yanarken, karşımızda ölmek üzere olan bir insan varmış gibi susuyorduk. İra dördüncüye geldiği vakit, içime dayanılmaz bir pişmanlık acısı çekti. Fakat ötekiler yandıktan sonra, bunu bırakamazdım. Kalbimin bir parçası- nı keparır gibi ıstırapla onu da attım.

Ben mektup ötekiler gibi birdenbire tutuşmadı, bir ucundan ince bir duman çıkarak için için yanmaya başladı. Sonra, zarfın gevşeyip açıldığını, ince yazılarla dolu bir kağıdın yavaş- yavaş yanmaya başladığını gördüm. Artık tahammül edemiyordum. Münise, gönlümden geçenleri biliyor gibi, birdenbire eğildi elini ateşe sokarak sen mektubun bir parçasını kurtardı.

*

Onu ancak çocuğu uyuttuktan sonra okumaya cesaret ettim. Yalnız şu satırlar kalmıştı.

"Annem geçen sabah yüzüme bakarken ağlamaya başladı: 'Ne var anne? Nâçin ağlıyorsun?' diye sordum. Evvela söylemek istemedi: 'Hiçbir şey yok. Bir rüya gördüm!' dedi. İnat ettim, yalvardım, nihayet söylemeye mecbur oldu. Sakin sakin ağlayarak şunları söyledi:

"Rüyamda onu gördüm. Karanlık bir yerlerde dolaşıyor önüne gelene: 'Feride burarlarda mı? Allah rızası için söyleyin!' diyordum. Yüzü örtülü kadın beni elimden tutarak tekkeye benzeyen soğuk bir yere soktu: işte Feride burada yatıyor. Boğaz hastalığından öldü' dedi. Baktım, evlatcığım, gözleri kapalı yatıyor. Dahâ yanağı-

nun rengi bile selmamış. O acı ile, ağsaya ağsaya uyandım. Ölü, diri getirir derler, değil mi, eğsum? Feride'yi yakında göreceğim, değil mi, Kâmrân?

Annemin sözlerini sana aynen yazdım. Beni bir tarafa bırak. Fakat annen demek san bu ihtiyar kadını daha ziyade ağlatmak doğru mu? Teyzenin rüyası o günden beri benim de rüyam oldu. Ne vakit gözlerimi kapayacak olsam seni uzak bir memleketin karanlık bir odasında; gözlerin kapalı, siyah saçların, taze yüzün..."

Mektup parçası burada bitiyor, bana sadece teyzemin matemini anlatıyordu. Kâmrân, görüyorsun ki, bizi her şey birbirimizden ayırıyor. Seninle artık iki düşman bile değiliz; birbirimizi hiç, ama hiç görmeyecek iki yabancıyız.

Zeyniler, 5 Şubat

Dün gece, geç vakit bataklık tarafından sisah sesleri gelmeye başladı. Ben korktum; fakat Münise, hiç telaş etmedi.

- Her zaman olur, jandarmalar eşkiya kovalıyor, dedi.

Sisah sesleri seyrekleşse birkaç dakika kadar devam ettikten sonra durdu.

Bu sabah, havadisi öğrendik. Münise'nin tahmini doğrudur.

Postacı soyan birkaç serseri ile jandarma arasında bir çarpışma olmuş. Jandarmalardan biri ölmüş, öteki ağır yaralı olarak Zeyniler'in misafir odasına getirilmiş.

Öğleye doğru, küçük Vehbi, seluk seluğa mektebe geldi, beni elimden yakalayarak:

- Kız hocam, çabuk zarnını (çarşaf elacak) giyin, gel be. Seni misafir odasına çağırıyorlar, dedi.

- Kim çağırıyor?

216

Reşat Nuri Güntekin

- Hekim çağırıyor, babam söyledi.

Hemen çarşafımı giydim. Vehbi önde, ben arkada misafir odasına gittik.

Burası, iki basık oda ile merdivenli, çarpık bir sefadın ibaret viran bir hayat. Gece, kar, hastalık gibi sebeplerle yeluna devam edemeyen yelcuları burada barındırıyorlar. Devaplarına biraz yiyecek veriyorlar. Kapıda burnundan havaya seğuk dumanlar çıkararak eşinen güzel bir atın yüzünü ekşadıktan sonra içeri girdim. Ahu, karanlık olduğu için lamba yakmaya mecbur olmuşlardı.

Kahın kaputlu; kocaman çizmeli, şişman bir askeri doktor, merdiven basamağına oturmaş bir şeyler yazıyor, avluda yüzü seçilmeyen birkaç kişi ile konuşuyordu. Tehresini yandan görüyordum. Dolgun beyaz bıyıklı, kahın kaşları, canlı ve sevimli bir yüzü vardı. Fakat, Yarabbi, bu adam konuşurken ne kadar kaba hatta ayıp kelimeler kullanıyordu. O kadar ki, bir ara, tersyüzü geri dönmeyi aklımdan geçirdim.

Mutlaka yine fena bir kelime söyleyeceğini anlatan sert bir kahkaha ile gülerek başını çevirince beni gördü, birdenbire durdu; boz renkli ceketi üzerinde kocaman siyah sakalını görebildiğim birisine:

- Yahu, yüzbaşım, hatırın kalmasın ama sana: "Aynı Dayı" adını takanların yerden göğe kadar hakları varmış. Aramızda kadın varmış da ne diye beni kibar kibar söyletiyorsun, dedi ve bana döndü:

- Hemşire Hanım, kusura bakmayın. Geldiğinizi göremedim. Geçiniz yukarı. Ama biraz durun da ben ineyim. Merdivenler yufka gibi; ikimizi birden çekeceğe benzemiyor. Haydi geçin şimdi. Ben geliyorum.

Basamakları ikişer ikişer atlayarak yukarı çıktım.

İhtiyar doktorun "Yüzbaşım" dediği adama takılmakta devam ettiğini işitiyordum.

- Yüzbaşım, bu muallime istanbullu. Nereden anladığı-]

ma şaşıyorsun, değil mi? Ah, yüzbaşım, sen kâinata hangi hadiseye böyle koyun gibi bön bön bakmadın? Merdiveni çıkışından anladım. Gördün mü, nasıl keklik gibi sekiyor? Şimdi istersen yaşını da söyleyeyim:

Bu kadıncağz, taş çatlasa kırktan fazla değil.

Böyle delidelik sözler, öteden beri, beni pek eğlendirir. Kendi kendime güldüm:

- İşte bunda yanıldın Doktor Bey, dedim.

Beş dakika sonra ihtiyar doktor, çizmeleri altında merdivenleri çatırdatarak yukarı çıktı, yüzüme bakmadan konuşmaya başladı:

- Efendim, vaka malum, bir yaralımız var. Ehemmiyetsiz bir şey değil. Fakat bakılmaya muhtaç. Kendim biraz sonra gideceğim. Yapılacak şey, ehemmiyetsiz bir pansuman, ama ağzlarına, yüzlerine

hulaştırmalarından korkuyorum. Onların doktora da emniyetleri zayıftır. Fırsat buldular mı, hemen kocakarı ilaçlarına başvurulur, ister misiniz, yaranın üstüne tırsü müzahrefat yapıştırsınlar? Siz mektep, medrese görmüşsünü. Yapılacak şeyleri ben size tarif ederim. Adamcağız, ayak- sanıncaya kadar bakıverirsiniz artık, yalnız bilmem içiniz dayanır mı?

- Dayanır Doktor Bey. Benim sinirlerim kuvvetlidir. Hiçbir şeyden korkmayın, efendim.

- Sen, açsana yüzünü bakayım, dedi.

Bu teklifsiz sözlerde garip bir ehemmiyet vardı ki, hiç fütursuz peçemi kaldırdım, hatta biraz da güldüm.

İhtiyar doktor, kollarını kaldırdı, saf yüzünde komik bir hayretle gülmeye başladı. Hem de kahkahalarla...

- Sen ne arıyorsun burada?

Bu sefer de ben şaşırdım. Bu adam beni, acaba bir yerden mi tanıyordu? Mâmafih, ben de işi biraz maskaralığa varmaktan korkmadım, insana e kadar emniyet ve yakınlık hissi veren bir çehresi vardı ki...

218

Rüşat Nuri Güntekin

- Zannedirim, beni tanıdığınızı iddia etmeyeceksiniz, Doktor Bey...

- Şahsını değil, nev'ini tanıyım kızım, nev'ini. Hatta, maalesef yeryüzünde çok azalmaya başlayan nev'ini.

- Mamutlar gibi mi efendim?

Beş aydan beri zorla içime hapsettiğim yaramazlıklar yeniden taşmaya başlıyordu. Ser Aksî'nin daima söylediği gibi, bana hiç yüz vermeye gelmez. Hemen şımarmaya, küçük bebekler gibi ağızımda kelimeleri ezip büzmeye, maskaralık yapmaya başladım.

Herhalde doktor, çok gün görmüş, temiz bir adamdı. Aynı gür kahkaha ile gülerek:

- O ipiri, şuursuz filazmanlarının tam tersine ufacık, neşeli, sıhhatli, zarif -hatta ihtiyar İduğum için güzel sıfatını da ilave edebilirim- güzel bir kibar çocuğu... Böyle bakayım bana, sen nereden düştün buraya?

Bu kaba saba asker doktorunun çiğ kelimeleri, gürültüsü kahkahaları altında derin bir rikkat sezmeye başlıyordum. Nihayet, ciddi görünmeye çalışarak:

- Ben muallimim, Doktor Bey. Hizmet etmek istiyordum, buraya gönderdiler. Ben, yer ayırt etmem. Nerede isterlerse çalışırım.

Ben, bunları söylerken e, dikkatli dikkatli yüzüme bakıyordu:

- Demek sen, buraya hizmet için geldin? İrfmaarife hizmet için öyle mi?

- Evet, maksadım bu.

- Bu yaşıta, bu çehre ve yaradılışa mı? Sen değruyu söylesene bana. Güzlerime bak bakayım. Ha, şöyle!

Ben, bunları yutar mıyım sanıyorsun?

Yumuk yanaklarına gömülerek tath tath gülümseyen beyaz kirpikli gözleriyle ta gönlümün içini görür gibi devam etti:

TEKİRİŞİ 219

- Değil, kızım. Anıl sebep başka. Hatta, maişet derdi de değil. Sen, saklanmaya çalıştıkça, daha iyi görüyorum. Kim olduğunu, aileni, evini falan sorsam söylemezsin, değil mi? Bak, bak nasıl biliyorum. Burada bir muamma var. Derin karıştıracak değilim. Aramızda bir işaret kafi..

ikimiz de sustuk, ihtiyar doktor biraz düşündükten sonra:

- Sana bir küçük hizmet etmeme müsaade eder misin? Seni daha iyi bir yere göndertsem ister misin?

Benim tek tuk bildiklerim var Maarifte.

- Hayır teşekkür ederim, yerimden memnunum. Yine gülerken omuzlarını silktili, alay eder gibi bir sesle:

- Çok âlâ, çok âlâ. Fakat fedakârlıklar öyle kolay gitmez. Günün birinde canın sıkılırsa bana iki satırlık bir şey yaz, adresimi de bırakayım sana. İnsanlıktır bu.

- Teşekkür ederim.

Odalarından birisinin kapısını açtı. Çarpık bir kerevetin üstünde, vücudu ve yüzü bir asker yağmurluğuyula örtülü bir adamcağız yatıyordu.

Doktor:

- Nasılsın molla, biraz ferahladın mı? diye selsendi. Yaralı, eliyle yağmurluğu kaldırarak davranmaya çalıştı:

- Kımsıdama, yat. Ağrın, sızın var mı?

- Çok, çok şükür; sade elmacıkkemiğim az sızıyor. Doktor, yine güldü:

- Ah benim sevgili ayıslarım! Dizkapağını elmacıkkemiği sanır. Midesini tabanında farz eder ama, yerine göre karışısına dikilenslere duman attırır. Geçer molla, bir şey kalmaz. Allah'a şükret ki, az sola sapmadı e kurşun. Sen bir haftaya kadar dipdiri ayağa kalkmak ister misin? Çok, burası rahat geldi de, biraz yatayım

dersen o başka. Öyleyse, bu kızcağzı ne derse yapacaksın, anladın mı? Doktorun artık o. Yarını o değıştirecek. Eğer ev ilacı falan diye bir halt ettiğini duyarsam, vay haline... Ahimassah tekrar gelir, çatır çatır keserim bacağıını.

220

Reşat Nuri Güntekin

Sargılarını çözmeye başlamıştı. Yarayı biraz fazla hırpalayarak adamcağızı: "Aman Bey!" diye bağırtıyordu.

- Kes sesini be. Uzak senin erkekliğine! Keskeca bıyıklı, sakallı herif, parmak kadar kızın yanında bağırmaya utanmaz mısın? Bu yara değıl eyuncak. Böyle hastabakıcıya düşeceğimi bilsem, ben bile bir tarafımı şöyle zararsızca kestirirdim.

İhtiyar doktor, bir saat sonra sakallı yüzbaşı ile beraber köyden ayrıldı.

Dünyada bundan daha sade bir vaka olamaz, değıl mi? Fakat ben, şimdiye kadar bu derece tuhaf bir heyecanla bu kadar için için sarsıldığımı bilmiyorum.

Zeyniler, 24 Şubat

Bu sene, yaz erken gelecek diyorlar. Bir haftadan beri havalar açtı. Ortalık günlük güneşlik, tepelerde kar olmasa insan kendini mayısta sanacak.

Bugün cumaydı. Öğle yemeğinden sonra odamda Münî-se'nin suluboya bir resmini yapmaya uğraşıyordum. Birdenbire kapı çalındı. Hatice Hanım, başörtüsü boynuna düşmüş, eli ayağı titreyerek içeri girdi. Onu hiç bu kadar telaşlı ve heyecanlı görmemiştım.

- Aman hecanım aşağıya iki efendi geldi. Birisi Maarif Müdürü'ymüş, testişe gelmiş. Çabuk in! Ben konuşmaya sıkılıyorum.

Acele acele çarşafımı giyerken kendi kendime gülüyordum; odasında elini kolunu hareket ettirmeye üşenen bir tembeller Şakı buraya kadar zahmet etsin, inanılır şey değıl!

Aşağıda, dersane kapısı önünde, biri gayet uzun, öteki gayet kısa boylu iki adamla karşılaştım. Ben, gözlerimle etrafta onu ararken kısa boylu adam, bana değıru yürüdü. Karanlıkta pek iyi seçemediğim yüzünden bir tek gözlük parladı:

FAKİSÜ 221

- Muallime Hanım mı? Teşerrüf ettim. Ben, Maarif Müdürü Reşat Nâzım. Bu ne karanlık yer böyle. Mektep değıl, adeta ahır.

- İçerisi biraz daha aydınlıktır efendim, dedim.

Münimini vücuduna göre bacaklarını tuhaf bir surette açarak öyle azametsi bir yürüyüşü vardı ki...

Kapıdan içeri bir adım attıktan sonra durdu, nutuk verir gibi elini sallayarak:

- Menşer, şuraya bak, dedi. Ne mizer, ne mizer!.. Mektep demeye bin şahit ister. Nasıl radikal olmak lazım? "Ya hep, ya hiç!" dediğime bir kere daha hak veriyor sun ya!

Şimdi, onları daha iyi görüyorum, ilk bakışta bir çocuk, yeni yetişen bir dandy sandığım Maarif Müdürü, hemen hemen eliyi dayanmış bir köseydi. Durmadan kaşını, gözünü oynatıyor, söyledigi her kelime için kırış kırış yüzüne ayrı bir mana veriyordu.

Ötekine gelince o, inadına uzun, kuru, esmer ve ince bıyıklı bir adamdı. O kadar uzun ki, adeta kamburu çıkmıştı.

Maarif Müdürü, tekrar bana döndü:

- Efendim, arkadaşımı takdim edeyim: "Vilayet Nafia Mühendisi Mümtaz Bey."

Ben sakırdı olsun diye:

- Öyle mi efendim? Pek güzel, dedim.

Maarif Müdürü, sınıfın mukavemetini muayene eder gibi topuklarını vurarak dolaşıyor, sıralara, levhalara bastonunun ucuyla dokunuyordu:

- Azizim, büyük projelerim var. Her şeyi yıkıp yeniden yapacağım. Tertemiz müesseseler, istediğim tahsisatı vermezlerse vay hallerine. Çok tedarikli geldim, istanbul matbuatı ateş etmeye hazır bir batarya vaziyetinde, benden küçük bir işaret üzerine bam bum... Müthiş bir bombardıman. Anlıyorsun ya, ya bu kafanın içindeki dünya hakikat olacak, ya ben postu vereceğim.

222

Reşat Nuri Güntekin

Bütün bu güzel sözlerin benim, zavallı bir köy hocasının gözlerini kamaştırmak için söylendiğine Şüpheli yoktu. Tekrar tek gözünü yerleştirerek:

- Ne kadar talebeniz var? dedi.

- On üç kız, dört erkek çocu k, efendim.

- On yedi çocuk için bir mektep. Garip lüks! Sen binayı görece k misin Mümtaz?

- Mal meydanda. Ne hacet?

Maarif Müdürü, grandiose prejesinden bahsederken mühendisin, yan yan bana baktığını fark ediyordum. Sonunda bana belli etmemek için gayet bezuk bir Fransızca ile:

- Aman azizim, bir bahane ile Şunun yüzünü açtır, yüzünün rengi peçenin altında yangın gibi yanıyor.

Nereden düşünmüş buraya? dedi.

Maarif Müdürü, göründüğü gibi değilmiŞ; arkadaşının bu sözlerinden adeta sıkıldı ve ötekinden daha fena bir Fransızca ile cevap verdi:

- Rica ederim azizim, mektepteyiz. Ciddi olunuz!

Müdür çenesinin altındaki persumuŞ deriyi lastik gibi uzatarak bir şeyler düşünüyordu. Birdenbire kararını vererek bana döndü:

- Efendim, ben bu mektebi kapatacağım. Ben, şaşkın şaşkın:

- Nîcin efendim, bir şey mi oldu? dedim.

- Efendim, böyle kepeze binada çocuk terbiye edilemez. Sonra talebe de az. Vayette kaldığım müddetçe bütün gayretimi sarf edeceğim, köylerden birçoğunu ucuz, fakat zarif, sıh-hi, modern, yani müceddet mekteplere sahip etmeye çalışacağım. Şimdi bana lütfen izahat veriniz.

Bonjurunun cebinden Şık bir karne çıkarmıştı. Mektebe ait bazı malumat isteyerek kaydetti, sonra:

FAKİH

- Size gelince, efendim, dedi. Sizi başka münasip bir yere tayin ederim. Mektebin kapanma enirini alınca B'ye gelirsiniz, icabına bakarız, isminiz lütfen?

- Feride.

- Efendim, Avrupa'da güzel bir âdet vardır. Baba adını da ilave ediyorlar. Daha muvazzah bir isim olur. Siz muallimler, bu yenilikleri tatbik edivermelisiniz. Faraza künye defterine talebenizi, Melahat babası Ah Hoca, diye yazacağınız, Mehalat Ahdeyiverirsiniz, olur biter. Anlaşıldı mı, efendim? Pederinizin ismi?

- Nizamettin.

- Efendim, size Feride Nizamettin diyeceğiz. Bu şekil size birdenbire garip görünür, ama alışsınız.

Nereden mezunsunuz?

Mektebimi söylemeye çekindim. Çünkü Fransızca bildiğim anlaşılsa mühendis biraz evvelki sözleri için belki bezulacaktı. Onun için sadece; "Hususi tahsil gördüm efendim" dedim.

- Dediğim gibi B'ye geldiğiniz vakit beni ziyaret edersiniz. Size münasip bir yer ararız. Haydi Mümtaz, programda daha iki köy var.

Talebe sıralarından birine oturarak uzun, ince bacaklarını sallayan mühendis yine o güzelim Fransızcasıyla sırnaştı:

- Bu fevkalâde bir parça. Beni bırak da sen git. Birçare bulup mutsaka yüzünü açtırmalıyım.

Maarif Müdürü, yeniden telaşlandı, bana bir şey sezdirmemek için Türkçe:

- Vaktimiz yok. Raporunuzu sonra yazarsınız. Haydi buyurun, dedi ve yürüdü.

İnadına arkamı döndüm ve bir şeylerle meşgul görün-düm.

Adamcağız, bahçeyi geçerken, bir iki kere daha başını çevirdi. Sokak kapısından çıktıktan sonra tahta havaleinin ke-

narını takip ediyor, ara sıra ayaklarının ucunda yükselerek içeriye bakıyordu.

Havadis, çabuk köyün içine yayılmıştı. Tuma olmasına rağmen çocuklar, çocuk anaları mektebe koşuyorlar, mekteplerinin kapanmasından pek müteessir görünüyorlardı. Mektep gibi kendime karşı da yabancı ve hissiz sandığım çocukların ağlayarak elimi öpmeleri bana çok dokundu.

Hatice Hanım, başına kocaman bir çatkı çatarak odasına çekildi. Ben de, müşkül vaziyete düşünüyordum ama, değrusunu söylemek lâzım gelirse bu işte asıl yanan o birçare oldu.

Akşamüstü muhtarın karısı ile Ebe Hanım tekrar mektebe geldiler, ikisi de müteessirdi. Hele Ebe Hanım, bana manalı manalı bakışlarla içini çekiyor:

- Benim başka niyetim de vardı ama, Cenab- ı Hak yardım etmedi, diyordu.

Bu teessüre benim de yapmacık bir teessürle mukabele etmem lâzımdı. Gözlerimi önüme indirerek:

- Ne yapalım Ebe Hanım, kismet değılmiş, diye cevap verdim.

Hasılı, bu tek gözlüklü, minimini efendi, bir sözle Zeyni-ler'i altüst etti. Keyflülerin ağzını bıçak açmıyor.

Yeryüzünde Zeyniler'den daha kötü bir köye düşmenin mümkün olmadığını bildiğim halde bu teessür, bana sirayet ediyor. Yalnız, Münise müstesna. O yaramaz, sevincinden uçuyor: "Ne vakit gideceğiz, abacığım iki güne kadar gider miyiz? diye kuş gibi cırpınıyor.

Zeyniler, 3 Mart

Yarın yola çıkıyoruz.

Münise, ilk günlerde pek seviniyordu. Fakat dünden beri endü tuhaf bir neşesizlik baş göstermeye başladı.

ÇALKUŞU 225

Ara sıra gözlerini uzaklara dikerek düşünüyor, serduğum şeylere dalgın dalgın cevap veriyordu:

- Münise, benimle gitmek istemiyorsan seni bırakayım, dedim.

Hemen cevap verdi:

- Allah esirgesin, abacığım, kendimi kuyuya atarım.

- Kardeşlerinden ayrılacağına üzülüyor musun?

- Üzülmüyorum, abacığım.

- O halde babanı göreceğin gelsecek!

Babama acırım ama, o kadar sevmem abacığım.

- Peki, öyleyse derdin ne?

• ^

Gözlerini indirerek susuyor, daha ısrar edersem yalandan gülmeye, boynuma sarılmaya başlıyor. Fakat ben, bu yalancı neşeye inanmıyordum. Münise'nin asıl sevincini ben bilmez miyim? Mamefik, bu berrak çocuk gözlerinde her zaman bir parça hüznü bulmuştum. O kadar söysetmeye çalıştım. Bütün emeklerim boşa gitti.

Bir gün bir tesadüf, bana bu çocuk kalbinin gizli derdini öğretti. Akşama doğru bir aralık, Münise ortadan kaybolmuştu. Halbuki tam bu saatte kendisine ihtiyacım bulunduğunu biliyordu. Yel hazırlığı için bana yardım edecekti.

Birkaç defa çağırdım. Cevap gelmedi. Mutlaka bahçede olacaktı. Pencereyi açtım: "Münise, Münise!" diye seslendim.

ince sesiyle uzaktan, Zeyni Baba'nın türbesi yanından:

"Efendim, şimdi geliyorum! diye cevap verdi.

Yanıma geldiği vakit, tek başına, niçin oralarda dolaştığını sordum. Cevap verirken şaşırıyor, manasız bahanele göstererek, beni aldatmaya çalışıyordu.

Dikkatle yüzüne baktım. Gözleri kıpkırmızıydı. Hafifçe solmuş yanaklarında yeni kurumuş gözyaşı izleri vardı. Birdenbire telaşlandım. Orada ne yaptığını, niçin ağladığını söysetmek için, sıkıştırmaya başladım.

Bilekleri ellerimin içinde, yüzünü

Çalkuşu -F.15

226

Reşat Nuri Güntekin

gizlemek için boynunu gevriyor, dudaklarında hafif bir titreme ile sükût ediyordu.

Ben, mutlaka söysetmeye azmetmiştim. Eğer hakikati benden gizlerse onu burada bırakacağımı söylesim.

O vakit tahammül edemedi. Büyük bir günahı itiraf eder gibi, başını önüne eğerek utana utana söysetti:

- Annem beni görmeye gelmiş. Gideceğimi duymuş da... Darılma bana abacığım.

Bu büyük günahı söylerken bütün vücudu titriyor, gözleri yaşla deluyordu.

Anladım küçük, minimini gönlünün acısını, benden ümit edeceğinden çok daha derin ve iyi anladım.

Yüzüne düşmüş saçlarını düzelterek, yavaş yavaş çenesini ekşayarak halim, sakın bir sesle:

- Bunda korkacak, ağlayacak ne var? Annen değıl mi, elbette göreceksin, dedim.

Bıcare; hâlâ inanmıyor, korka korka gözlerime bakıyor; herkesin nefretle, lanetle andığı bu kadını sevmeyişine beni inandırmak için, çocukça sebepler arıyordu. Fakat, onu öyle seviyor, öyle yana yana

seviyordu ki...

- Çocuğum, eğer anneni sevmiyersen ben seni çok ayıplarım, dedim. Anne sevilmez mi hiç? Haydi keş, onu çevir: "Abam mutlaka seni görmek istiyor" de. Ben, türbenin yanına geliyorum. Munise, dizlerime sarılarak eteklerimi öptü, sonra keşa keşa bahçeye gitti. Bu yaptığı, büyük bir ihtiyatsızlıktı, biliyorum. Eğer bu kadınla görüştüğümü duyacak olurlarsa, fena şeyler söyleyecekler, belki de burada ismimi lanetle anacaklardı. Fakat, olsun... Türbenin altındaki ağaç kümesi içinde onları bir hayli bekledim. Kadıncağız, epeyce uzaklaşmış, Munise onu yelundan çevirmek için sazların öte tarafına koşmuş olacaktı.

ALKIŞ 227

Nihayet, göründüler. Onların ana, kız yan yana gelişleri öyle hazin, öyle hazin bir şeydi ki... Birbirinden çekinir, utanır gibi ayrı ayrı yürüyorlar, çamurlara batıyor gibi yaparak, gecikiyorlardı. Bu kadına muhabbetle, şefkatle dolu bir şeyler söylemeye hazırlanmıştım. Fakat, nedense karşı karşıya geldiğimiz zaman, birbirimize söyleyecek söz bulamadık. Uzun boylu, narin yapılı bir kadıncağızdı. Arkasında yamalı bir eski çarşaf, yüzünde peçe yerine mer bir yemeni, ayağında topuksarı kepmeş, sırsıklam, yırtık iskepinler vardı. Birden korkuyor gibi titrediğimi hissediyordum. Mümkün olduğu kadar sakın, heyecansız görünmeye çalışarak: - Yüzünüzü açsanıza, dedim. Küçük bir tereddütten sonra peçesini kaldırdı. Çok taze olduğu belliydi. Nihayet otuz, otuz beş yaşlarında. Fakat sarışın cehresi öyle yorgun, öyle yıpranmıştı ki... Böyle kadınları ben, çok beyalı diye bilirdim. Halbuki yüzünde boyadan eser yoktu. En ziyade içime dokunan şey, Munise'ye çok benzemesiydi. Birdenbire bana öyle geldi ki, Munise büyümüş, bu yaşa gelmiş. Sonra, sonra... Çocuğu gayri ihtiyari bir hareketle omuzlarından tutarak dizlerime doğru çektim. Gıgışım, derin nefesle şişiyor, gözlerim doluyordu. Üstüme aldim; büyük, çok büyük bir vazifeydi. Fakat ben, bunu yapacak, Munise'yi güzel ahlâklı bir kadın olarak yetiştirecektim. Ömrümün en büyük tesellisi bu kadın olacaktı. Zihminden geçen şeyleri o da benimle beraber düşünüyormuş gibi, dedim ki: - Hanımcığım, görüyorum ki, talih size, bu küçük kıızı elinizde büyütmeğe bahtiyarlığınızı nasip etmemiş. Ne yapalım, dünya bu! Şunu size söylemek isterim ki, gönlünüz rahat etsin. Ben onu bağıma bastım. Kendi kızım gibi büyüteceğim. Hiçbir şeyden mahrum etmeyeceğim. ilk defa söz söylemeye cesaret etti: - Biliyorum küçükhanım. Munise, bana söylüyordu...

228

Reşat Nuri Güntekin

Ara sıra yolum düştükçe onu görmeye geliyordum. Allah sizden razı olsun.

- Demek, Munise'yi görüyordunuz?

Küçük kollarını belime dolayan Munise'nin tekrar titremeye başladığını hissettim. Yeni bir kabahtı bulunmuştu. Demek gizli gizli anasını görüyormuş. Sonra, daha fazlasını, bu görüşmeleri benden gizlediğini kadına söylemeye nedense utanmış.

- Eğer burada kalmış olsaydık, çocuğu her zaman size gösterirdim, dedim. Halbuki ben yarın ...'ye hareket ediyorum. Oradan nereye gideceğim belli değil. Yüreğiniz rahat olsun hanımcığım. Ona ana olacağım diyemem. Çünkü annenin yerini hiçbir şey tutamaz. Fakat iyi bir abla olmaya çalışacağım.

Aşağıdaki sazlıkta bir adamın dolaştığını gördük. Bu, benim talebem Tafer Ağa'nın babasıydı. Sık sık bataklıkta yaban ördeği avlamaya gelirdi.

Munise'nin annesi, birdenbire telaşlandı:

- Gideyim hanımcığım, dedi. Beni sizin yanınızda görmesinler.

Bu söz, zavallı kadında, ince bir ruh olduğunu gösteriyordu. Zaten halinden, tavrından, yüzündeki manalarından da anımsıyordum. İlk tahminim doğrudu. Munise, yüzü gibi ruhunun inceliğini ve kibarlığını bu talihsiz anneden almıştı. Kadıncağızın, beni, dedikodudan kurtulmak için gösterdiği telaş adeta kibrimle dokundu. Onda iyi bir his bırakmadan ayrılmak istemiyordum. Dedikodulara hiç ehemmiyet vermediğimi göstermek için:

- Niçin acele ediyorsunuz? Bir parça daha kalma mısınız? dedim.

Zavallı kadın, derin bir minnetle ellerime bakıyor, onları öpmek için dudakları titriyordu. Fakat, bana

dokunmaya cesaret edemediği belliydi.
Den fırtınanın devirdiği cıvız bir kavak ağacının gövdesine

ALKIŞ 229

oturduk. Munise'yi aramıza aldık. Şimdi, söylemek sırası ona gelmişti. Zavalıca, hayatını bana anlattırsa daha hafifleyeceğini hissediyormuş gibi bir hareketle söylüyordu ve öyle düzgün konuşuyordu ki... Bu kadının sade, fakat hâzin bir sergüzeşti vardı, İstanbul'da Rumelikavağında doğmuştu. Küçük bir memur olan babasıyla anası birbirini arkasına esünce onu Bakırköy'de kıbar bir aileye evlatlık vermişlerdi. Evin çocuklarıyla beraber büyümüş, hemen hemen bir küçükhanım muamelesi görmüştü. On beş, on altı yaşına geldiğinde ona adeta iyi kismetler çıkmaya başlamıştı. Fakat, o hiçbirisini istemiyor, hepsine bir bahane buluyordu. Çünkü onun bir sevdiği vardı: Evin küçük beyi, o vakit Harbiye Mektebi'ne giden, bıyıkları henüz terlemiş bir genç. Gerçi bir ümidi yoktu, ne de olsa bir evlatlık parçası olduğunu biliyordu. Fakat, hafta başlarında onun yüzünü görmeyi, sesini işitmeyi şimdilik kâr sayıyordu. O sırada Büyük Efendi, Beye defterdar olmuş ve aile, yalnız Harbiyesi'yi İstanbul'da bırakarak tamamen buraya göç etmiş.

B'de genç mektepliği görmeden geçen dört ay, onu dört senelik bir ayrılık kadar çıldırtmış ve nihayet Küçük Bey, yaz tatilini geçirmek için ailesinin yanına gelince...

Çok geçmeden macera duyulmuş. Beyefendi, küçükhanımlar hep birden onun üstüne yürümüşler ve onu artık evde tutmak istemeyerek buraya yakın köylerden birine bir ihtiyar kadının yanına göndermişler. Munise'nin dört yaşında kuşpa-lazından esen ablası orada dünyaya gelmiş. Bu hâlde bir kızı, elinde çocuğu ile kim kabule razı olur? Nihayet o, ağlaya sızla-ya ihtiyar bir erman memuruna varmaya razı olmuş, ilk zamanlar bir şey söylemez, talihine razı olurmuş. Fakat, kocası bu Zeyniler Köyü'ne yerleştikten sonra ağır, dayanılmaz bir can sıkıntısı başlamış. Karanlık odasında bunatıyor, günden güne sararıp soluyor muş.

230

Reşat Nuri Güntekin

Zavalı kadın, bunları anlatırken, hâlâ kendini o ağır karanlığın içinde görür gibi gözlerine, vücuduna bir yorgunluk çöküyordu.

İşte bu sıralarda eşkıya takibi için köye bir jandarma kolu gelmiş, iki üç hafta, sızlının karşısında çadır kurup oturan bu askerlerin genç zabiti onu takibe başlamış. Kadın da nasılsa şeytana uymuş ve kocasını, çocuğunu bırakarak zabitle beraber kaçmış...

Bu sade hikâye, bilmem neden, bana çok tesir etti. Akşam yaklaşıyordu. Munise'yi annesiyle yalnız bırakarak mektebe doğru yürümeye başladım. Belki de artık birbirini göremeyecek olan bu iki insanın bu ayrılık dakikasında birbirlerine söyleyecek bir şeyleri olurdu. Yahut da benim gözümün önünde istedikleri gibi kucaklaşıp ağlayamazlar, içlerinde bir hicran yarası kalırdı.

Mezar taşları üzerinden atlayarak mektebe dönerken derin derin düşünüyordum. Munise, ben seni asıl kimsesizliğim, yapayalnızlığım için sevmiş, sana daima acımıştım. Mâafih, bu dakikada seni kışkırtıyorum. Senin sefil, düşkün bir kadın, fakat ne de olsa bir anne olan anneni kışkırtıyorum. Sen doğduğun, büyüdüğün yerlerden ayrılırken gözlerinde bir anne bakışının hatırasını, dudaklarında anne yaşlarının acı lezzetini göreceksin.

Bu sabah, Zeyniler Köyü'nden getirdiğim evrakı çantama doldurarak Maarif Müdürlüğü'ne gittim. Munise'yi uykuda bırakmıştım. Pakit erkendi, daire yeni açıyordu, tek tuk gelen memurlar mahmur mahmur kahve, nargile içiyorlardı.

Kırmızı kuşaklı başkâtibin yerinde şimdi, kıvrıkcık kara sakallı, yağı yakalı bir efendi oturuyordu.

Hademelerden birine sordum. Maarif Müdürü ile beraber başkâtibin de doğduğünü, iş için bu sakallı efendi ile konuşmak lazım geldiğini söyledi.

ALKIŞ 231

Yanına yaklaşıp selam verdim. Maarif Müdürü Bey'in emriyle kapanan Zeyniler mektebi muallimi olduğunu, mektebin evrakını teslim geldiğimi söyledim:

Başkâtib, biraz düşündü:

- Ha, evet, dedi, pekâlâ. Azıcık dışarıda bekleyin de Müdür Bey gelsin.

Dairenin leŖ, basık sofasında tam üç saat müdürü beklemeğe lâzım geldi. Böyle yerlerde gelen geçen, insana dik dik bakıyor, hatta söz atanlar bile oluyor. Pencerelerden birinin kenarına kırık bir merdiven dayamışlardı. Basamaklardan birine iliŖerek beklemeğe baŖladım. Pencere, harap medrese avlusuna bakıyordu. Kallan sıvalı, mavi Ŗalvarlı bir sefta, Ŗadırvanın kenarında zerzevat ayıklıyor, dallan, yanımdaki pencerenin içine kadar giren kocaman bir çınarın üstünde, serçeler cynaŖıyorlardı. Dirseklerim dizlerimde, çenem ellerimin içinde, düşünüyordum. Dün sabah, bu vakit, daha Zeyniler'den ayrılmamıştım. İrili ufaklı bütün talebelerim kayalığın üstündeki arabaya yoluna kadar beni selametslemeye gelmişlerdi. Ne arsız gönlüm var benim? Etrafımdaki insanları ne kadar çabuk seviyorum. Aziz Eniştem'in tuhaf bir sözü vardı. Ara sıra beni ellerimden tutarak: - Ah, benim yapıŖkan kızım, evvela insanı yadırgarsın, kaçarsın; sonra çamsakızı gibi öyle bir yapıŖırsın ki... derdi. Adamcağızın hakkı varmış. Bu çocukların hepsine acıyordum. Güzellerine güzel, çirkinlerine çirkin, sefililerine sefil oldukları için. Böyle her ayrıldığım yerde kalbimin bir parçasını bırakırsam âlâ! Zavallılar, birer birer elimi çptüler. Çoban Mehmet, Zehra ile, bana yeni doğmuş bir keçi yavurusu göndermiş. Adamcağızın hediyesi öyle yüreğime dokundu ki... Henüz gözleri açılmamış olan bu yavrucağı Münise'nin kucağına verdim.

232

ReŖat Nuri Güntekin

Çeçen arabasının yanık sesli çingırakları boş ova içinde titremeye baŖladı. Yavaş yavaş Zeyniler'den uzaklaştık. Çocuklara, siyah renkli taşların içinde kayboluncaya kadar Münise ile beraber arkalarından mendil salladık.

Arabanın etel kapısında durması, Hacı Kalfa'nın yine meraklı bir zamanına tesadüf etmişti.

İhtiyar adam, ağzında bir ciğerle kapıdan fırlayan kocaman bir kediyi kovalıyordu. Elindeki nargile marpucunu kamçı gibi sallayarak:

"Dur, gâvurun kedisi, derini yüzeyeğim!" diye bağıarak yanımdan geçerken "Hacı Kalfa" diye seslendim.

Desin nereden geldiğini birdenbire anlayamayarak durdu ve arabanın içinde beni görür görmez kollarını kaldırıp sekağın içinde avazı çıktığı kadar "Vay, iki gözüm hocanı!" diye bağırdı.

Adamcağızın sevinci görülecek şeydi. Ağzında ciğerle karŖıki viranenin duvarlarına tırmanmaya çalıŖan kediye, neŖeli neŖeli,

- Var, güle güle, zıkkımsan, telaŖ etme. Helal olsun!., diye bağırdıktan sonra yanıma geldi.

Hacı Kalfa, o kadar memnundu ki, kucağında keçisiyle beni takip eden Münise'yi ancak etelin ikinci katında fark etti:

- Vay hocanım, bu da kim, nereden çıktı? diye sordu.

- Benim kızım, Hacı Kalfa, dedim. Senin haberin yok. Ben, Zeyniler'de evlendim, Ŗimdi bir kızım var. Hacı Kalfa, Münise'nin çenesini okŖayarak:

- Döyleyene bakma, söyletene bak. O da olur inŖallah. Kızda kız dediğine değeri ha! Tosun gibi, dedi.

Güzel bir tesadüf eseri olarak mavi kuŖlu adam yine boş-mu Ŗ. Buna çok sevindim. AkŖam, Hacı Kalfa beni zorla evine yemeğe götürdü.

Yorgunluğumu bahane ederek gitmek istemedim, ihtiyar adam bana adeta emir veriyor:

ÖLÜKÜ

233

- Ŗuna bak hele, sen alrı ay yayan yürüsen, benzin bile soğmaz, tövbe olsun, diyorodu.

*

Bunların hepsi güzel, hepsi âlâ. Fakat, beni düşündüren başka bir mesele var. Dün akŖam, yatmadan bir hesap yaptım, o kadar tuhaf bir netice çıktı ki, inanamadım. Bir kere de aynı hesabı parmaklarımla tekrar ettim. Maalesef doğrudu. Bu netice, çok acıklı olmakla beraber gülmekten kendimi alamadım. Ben,

Şimdiye kadar kendi gayretim, kendi çalışmam sayesinde geçindiğimi zannediyordum. Halbuki elimdeki parayı sarf etmekten başka bir şey yapmamıştım.

Zavalı Gülşisaf Kafacığım, yanımda epeyce bir para bulundurmada yabancı bir memlekete gitmenin doğru elmadığıını söylemiş, annemin elmaslarından birini satarak parasını ayrı bir kese içinde elime teslim etmişti.

Şimdiye kadar birçok masrafım ...elmuştı. Öyle ya, bu kadar zaman açıkta kalmıştım. Sonra yol paraları da epeyce tutuyordu. Fazla elarak fakir bir köy hecasından başka bir şey elmadığıımı da düşünmemiştim. Etrafımda sefil, aç bir insan gördüğüm zaman ufak tefek yardımlarda bulunmayı vazife bilmıştim. Fakat insanlar, sahi, insafsız mahsuklar. Belki de yüz yumuşaklığımdan alınmış cesaretle etrafımda açılan eller, hele son 'zamanlarda o kadar çoğalmıştı ki...

Tabii, ne tuttuğunu hâlâ bugün de pek iyi bilmediğim birkaç aylığıım bütün masraflarımı karşılayamazdı. Daha fenası, bu aylıklardan ikisini de henüz almaya muvaffak elmamıştım. İşte bu fevkalâde ihtiyaçlar karşısında her başım sıkıştığında bu keseye el atmıştım. Fakat, Şimdi bu zavalı tor-bacık da öyle hafilemişti ki, içindekilerin! saymaya cesaret edemiyordum. Demek, beş ayın bütün macerasına, bütün yorgunluklarına rağmen beni yaşıatan yine ailemin yardımı elmuştı.

234

Reşat Nuri Güntekin

Pencereden giren çınar yapraklarıyla oynayarak bunu düşünürken hem güleceğim hem de ağlayacağım geliyordu. Mamafih, yine bir teselli icat ettim.

"Üzüme Tahkuşu, hiçbir şey kazanamadınsa, geçinmenin, yaşamanın ve tahammül etmenin ne elduğunu da mı öğrenmedin? Bu az kazanç mı? Bundan sonra artık çocukluğu bırakır, kadın kadıncık elursun kızımı" dedim.

Ben, böyle düşünürken beş sofada, birdenbire bir telaş uyandı. İhtiyar bir hademe, bir elinde bir palto, bir elinde bir bastonla Maarif Müdürü'nün odasına doğru koşuyordu.

Birkaç dakika sonra minimini beyli müdürün azametli beynunu yükseltip tek gözünü parlatarak merdivenden çıktığını gördüm. Arkasından edaya girecektim Biraz evvel müdürün paltosuyla bastonunu götüren sakallı hademe karşına dikildi:

- Dur be hanım, efendi nefes alsın. Acelen ne? Ananın karnında dokuz ay nasıl bekledin? diye bana çıkıştı.

Böyle muamelesere yavaş yavaş almıştım, onun için müteessir elmadım. Hatta, ilâkis, halim bir sesle: - Kuzum baba, beyefendi kahvesini içtikten sonra haber ver. Beklediğiniz muallime gelmiş de, diye rica ettim.

Maarif Müdürü, beklemiyordu. Fakat öyle söylersem hademenin belki daha fazla gayrete geleceğini düşünüyordum. Ne yaparsın bu kurnazlıkları öğrenmek lâzımdı.

İhtiyar hademe, üç beş dakika sonra tekrar odadan çıktı. Siyah çarşafımla beni birdenbire fark edemeyerek söylenmeye başladı:

- Nerede o kadın? Hay Allah, hem adamın iki ayağını bir pabuca sokar, hem kaçar.

- Darılma baba, buradayım. Gireyim mi?

- Haydi, gir bakalım, senin gönlün olsun. Müdür, başı açık, dudağının ucunda keccaman bir puro ile makamında oturuyordu, keşedeki bir kestuğa gömülmüş yaşı

TALIKUŞU 235

bir zata küçücük vücudundan umulmayacak kadar çatsak, cüretli bir sesle bir şeyler söylüyordu:

- Efendim, ne memleket, ne memleket! Dünyanın israfını yaparlar da kendilerine bir kartvizit bastırmazlar. Deksen kişi sizi görmek istediğine dair kapıdan hademe ile haber gönderir. Hademe doğru dürüst isimlerini söyleyemez, bir keşmekeştir gider. Ben, idarede Deli Petre sistemine taraftarım. Memurları yalnız resmi hayatlarında değil, hususi hayatlarında da takip etmeli; yedikleri, içtikleri Şeye, oturdıkları, gezdikleri yere, elbiselerine müdahale etmeli. Gelir gelmez mekteplere bir tamim gönderdim. Ağari iki günde bir tıraş elmayacak, ütüsüz pantolon, yakasız gömlek giyecek muallimlerin azledi-leceklerini söyledim. Dün mekteplerden birini teftişe gidiyordum. Kadının önünde bir muallime rastladım. Tanımazlıktan gelerek:

"Git, muallime haber ver, Maarif Müdürü geldi, de!" dedim.

- Efendim, muallim bendenizim, diye cevap verdi.

- Hayır, sen bir hademe elmalısın. Çünkü bu kıyafette muallim elamaz, ben bu şekilde giyinmiş bir

muallime tesadüf edersem kosundan tuttuğum gibi sekağa atarım.

Heriftaş gibi dundu kaldı. Arkama bakmadan içeri girdim. Şimdi, yarın yine o mektebe gideceğim. Bu adamı aynı halde görürsem derhal azledeceğim.

Şeze haşlamak için müdürün susmasını bekliyordum. Fakat onda öyle bir teşebbüs yoktu; gittikçe coşarak esip savurmaya devam ediyordu:

- Evet efendim, geçenlerde mekteplere tamim gönderdim: "Muallime ve muallimler mutlaka bir kartvizit bastırması. Kartsız olarak makama vuku bulacak müracaatlar kabul edilmez!" dedim. Fakat kime anlattırın?

Birdenbire sert bir tavırla bana döndü:

"Bahse girerim ki Muallime Hanım da bu tamimi almıştır. Fakat buna rağmen yine kartsız müracaat ediyor. Yine hade-

236

Reşat Nuri Güntekin

menin ağzında: "Siz bir hanım çağırmissiniz, o geldi!" teranesi. Kim? Hangi hanım? Sarı çizmesi Mehmet Ağa.

Hayretten donakaldım. Demek bütün bu sözler bu hiddet bana karşı. Benim kartsız içeri girmek istediğim için!

- Ben sizden emir almadım efendim, diyebilirdim.

- Nasıl olur? Siz nerede hecasınız?

- Geçen hafta gelmiştiniz. Zeyniser Köyü muallimesi, kapanmasını emrettiğiniz mektep.

Maarif Müdürü, kaşlarından birini kaldırarak düşündü:

- Ha, evet hatırladım. Ne yaptınız, muamele bitti mi?

- Emrettiğiniz gibi oldu efendim, söylesediğiniz evrakı da getirdim.

- Pekî haşkâtibe teslim edin, tetkik etsin.

Kıptiyakalı haşkâtîp, beni tam iki saat istintak etti. Evrakı tekrar tekrar gözden geçiriyor: "Müteferrika senetleri", "evrak-ı müsbite", "lüzum müzekkeresi", "beyanname sureti", falan diye birçok anlayamadığım şeyler soruyor, ihtiyar heyetinden getirdiğim mazbatalara itiraz ediyordu.

Ben, ikide birde şaşırırken onun öyle bir dudak bükmesi, "Şezde bunlar da heca!" diye bir hakaret etmesi var ki... Yanlış battal edilmiş bir senet pulu için beni adeta ağlatacaktı.

Senra, bir mesele daha çıkardı. Bilmem kaç yıl önce bir muallimeye dam tamiri için iki yüz elli kuruş vermişler, onun senedi yokmuş:

"Niye bu paranın mahsubu yapılmamış? Senet nerede? Bulamazsan mahkemeye gidersin!" diye ter ter tepiniyordu.

Ben:

- Beyefendi, yapmayınız, ben oraya gideli yarım sene bile olmadı, diye anlatacak gibi oluyor, fakat bir türlü lakırdı an-latamıyordum.

- İlahı efendim, illahı efendim. Ben, böyle rezalete gelemem efendim. Benim deli olmaya vaktim yok efendim, diye [söylenerek kâğıtları aldı, Maarif Müdürü'nün yanına girdi.

FAKİHİ 237

Bulunduğum odada biri sarıklı, eteki, bıyıkları henüz terlemiş iki kâtip daha vardı, masalarının başında kendi işleriyle meşgul görünüyolar, bizimle hiç alakadar olmuyorlardı.

Başkâtîp hiddetle odadan çıkınca bu iki efendi birdenbire yerlerinden fırladılar, müdürün odasına bitişik olan kapıya kulaklarını koyarak dinlemeye başladılar.

Fakat kâtiplerin bu zahmeti beyhüdeydi. İki dakika sonra müdürün, değişik bizim odadan, belki sekağlardan bile işitilecek bir sesle bağırmağa başladığı duyuldu.

Sarıklı kâtip sevincinden, genç kâtibin sırtına vuruyor:

- Allah senden razı olsun Müdür Bey, şu teresi bir kalaysa, dinsizin hakkından imansız gelir, diyor.

Maarif Müdürü başkâtibe şöyle söylüyordu.

- Baktım efendim senden, baktım senden. Bu, ne şekilpe-restlik, bu ne küflenmiş kırtasiyecî kafası. Hakkı var kadının sana kaç senelik senedi yaratacak hali yok ya. Akın ermiyorsa git, çık git. istediğin yere kadar yelun açık. Laten sen gitmez-sen, ben seni taburcu edeceğim. Hay, hay, derhal yaz istifanı. Yazmazsan adam değilsin.

Eyyah yüreğime iniyordu. Kâtiplere:

- Çok hemşire hanım, yok! dedi. Aldırış etme. Müstahaktır o terese, ikide birde kendinden daha edepsiz

biri çıkıp ağzının payını vermezse rahat etmez, it dişi, köpek dirisi. Allah senden razı olsun, e, paparadan sonra birkaç gün sakinler, kendinin de kafası dinlenir, bizim de...

İos kesilmişti: Kâtipler, hemen masalarına koştular. Hafız Efendi, kendi kendine:

- Bu, meseldir; dinsizin hakkından imansız gelir, diye bir şeyler mırıldanıyordu.

Başkâtip, ayaklarıyla beraber sakalı da titreyerek içeri girdi. Başını çevirmeden yanlarına bakan kazlar gibi, gözlerinden birinin yan bakışıyla kâtipleri süzdü. Onlar, öyle sakin ve sessiz çalışıyorlardı ki, müsterih oldu, yavaş yavaş söylenerek

238

Reşat Nuri Güntekin

yerine oturdu. Mamafih çahşamıyordu. Birkaç kere uflayıp puffadıktan sonra yavaş sesle söylenmeye başladı.

- Eşli yaşına gelmiş, bunca memuriyetlerde bulunmuş, muameleye bizim baş hademe kadar akli ermiyor bu teresin. Kendi yarın celhennem olur gider, kabak bizim başımıza patlar. Öyle ya, günün birinde başımıza bir müfettiş ekşise, muamelatı bir gözden geçirir: "Be herifler, siz eşek başı mısınız? Bu iki yüz elli kuruşun mahsubu için yapılmamış? Sizin bu usulsüzlüğü niye gözünüz görmedi!" dese, herif, hepimizi mahkemeye sevk etse hakkıdır. Hazine-i devlet hukukuyla cyun olur mu? Vallahi biz geberip gitmiş olsak, yüz sene sonra evlat ve ahfadımızdan bu parayı tahsil ederler.

Kâtipler, başlarını defterlerinden kaldırmış, hürmetli bir dikkatle bu serin sözleri dinliyorlardı.

Başkâtip, havayı iyi bularak sordu:

- İstittiniz mi mendeburun yediği herzeleri? Hafız hayretle başını kaldırdı:

- Hayretle, bir ses istittik ama, size miydi?

- Kısmen bana; ukala dümbeseği.

- Eşef buyurmayınız efendim, onlar muamelata vaki değişimlerdir. Zatiâliniz olmasanız üç günde bu dairenin altı üstüne gelir.

Bu sözleri, hafız söylüyordu. Biraz evvel başkâtibin uğradığı hakarete çocuk gibi sevinen Hafız Efendi! Yarabbi, bunlar ne tuhaf insanlar!

Bununla beraber, sarıklı kâtibin tahmini bir dereceye kadar doğru çıkmıştı. Başkâtip, geçirdiği fırtınadan sonra hayli yumuşamış ve sakinleşmiş görünüyordu.

Bir sigara yakıp, dumanlarını iki tarafa savurarak:

- Adam sende, kim bu devlete hizmet etmiş de, bir "Allah razı olsun" demişler, dedi ve beni daha fazla yermadan acele acele evrakı teslim aldı.

Biraz sonra, kendi işim için ikinci defa olarak Maarif

239

ÖLÜKÜ

Müdürü'nün odasına girdiğim zaman, yorgunsuktan dizlerim titriyor, gözlerim kararıyordu.

Müdür, şimdi başka bir davanın peşindeydi. Türü huysuzluklarla hademelere, odasının tezlerini aldırıyor, duvardaki resimlerin yerlerini değiştiriyor ve ikide birde küçük bir el aynasında saçlarını, kravatını muayene ediyordu.

Hâlâ aynı kâşede oturan ihtiyar efendi ile aralarında geçen bazı sözler bana bu hazırlığın sebebini anlattı:

B'ye, Piyer Fer isminde bir Fransız gazeteci gelmiş, Maarif Müdürü dün akşam Vahit tarafından verilen ziyafette bu muharrir ve karısı ile tanışmış. Piyer Fer, çok enterasan bir adammış. Gazetesinde: "Yeşil B'de Birkaç Gün" serlevhası altında bir seri makale yazacaktı.

Müdür, heyecansa anlatıyordu:

- Bugün saat üçte karı koca, ziyaretime gelmeyi vaat ettiler. Kendilerine mekteplerimizin bir ikisini göstereceğim. Gerçi bir Avrupalıya göğümüzü gere gere gösterebilecek bir mektebimiz yok ama, bir politika yapacağım çaresiz. Herhalde lekimize yazı koparacağımızı umuyorum. Bereket versin ki, ben bulundum burada, yoksa bu ziyaret selefim zamanında olsaydı, Avrupalıya rezil olduğum gitti.

Ben, hâlâ kapının yanında, paravanın bir köşesinde bekliyordum. Acele acele:

- Yine ne var, hanım? dedi.

- Muamele bitti, efendim.

- Pekâlâ, teşekkür ederim.

- Ü!

- TeŞekkür ederim, gide bilirsiniz.
- Bana başka bir emriniz olacaktı. Yeni bir memuriyet için.
- Evet, fakat Şimdi açık yerim yok. Münhal vukuunda bir şey yaparız, isminizi kaleme kaydettirin.
Maarif Müdürü, bunları keskin bir sesle acele acele söylüyor ve bir an evvel çekip gitmemi bekliyordu.

240

Reşat Nuri Güntekin

"Münhal vukuunda!"

Bu sözü istanbul'da, Maarif Nezareti'nde de birçok defalar işitmiştim ve manasını maalesef çok iyi biliyordum. Müdürün sinirli sesi bende tuhaf bir isyan uyandırmıştı. Dışarı çıkmak için kapıya bir adım attım, fakat o saniyede gözümün önüne bir hayal, eteldeki edamızda minimini keçisiyle oynayarak beni bekleyen Münise'nin hayali geldi.

Evvel, ben, Şimdi eski Feride değildim. Hemen hemen ağır vazifeleri olan bir anneydim.

O vakit, tekrar döndüm. Yağmur altında sokaklardan geçenlere el açan bir fukara gibi başım önüme düşmüş, sesimde bir korkak dilenci ahengiyle:

- Beyefendi, beklemeye vaktim yok, dedim. Söylemeye utanacağım, fakat müşkül bir vaziyetteyim. Eğer bana hemen bir iş vermezseniz...

Daha fazlasını söyleyemiyordum. Yeisimden, utancımın göğsüm tıkanıyor, gözlerim yaşlarla doluyordu.

O, aynı titiz ve telaşlı tavrıyla:

- Söyledim hanım, dedi. Ağım yok. Yalnız "Gadirli"da bir köy mektebi var ama, karışmam. Herhat bir yer diyorlar. Çocuklar köy kahvesinde okuyorlarmış. Muallim için de yatıp kalkacak yer yokmuş, işinize gelirse tayin edeyim veyahut daha iyi yer isterseniz, beklersiniz.

- Haydi, efendim, cevabınızı bekliyorum.

Bu Gadirli'nın Zeyniler'den daha fena bir köy olduğunu zaten işitmiştim. Fakat aylarca buralarda sürünmekten, türlü hakaretlere uğramaktansa kabul etmek daha iyi olacaktı.

Başımı önüme eğdim, nefes gibi hafif bir sesle: "Peki, kabule mecburum!" dedim.

Fakat Maarif Müdürü cevabımı işitmedi. Çünkü bu dakikada kapı birdenbire açılmış, dışarıdan biri "Geliyorlar" diye seslenmişti.

GALIKUŞU 241

Maarif Müdürü, redingetunu ihkileyerek kapıdan fırladı. Benim için çekilip gitmekten başka iş kalmamıştı. Fakat kapıdan çıkacağım sırada onun Fransızca: "Giriniz, rica ederim." dediğini işittim.

Dışarıdan, evvela kalın mantolu bir genç kadın girdi. Yüzünü görünce hafif bir hayret feryadını men edemedim. Gazetecinin karısı benim esjci sınıf arkadaşlarımdan Kristiyan Varez'di.

Kristiyan, bir tatilde, ailesiyle beraber Fransa'ya gitmiş, orada kuzenlerinden genç bir gazete muharririyle evlenerek bir daha geri dönmemişti.

Arkadaşım, birkaç sene içinde inanılmayacak kadar değişmiş, kerlikerli bir kadın olmuştu. Sesimi işitince başını çevirdi ve yüzümdeki peçeye rağmen bir anda tanıdı:

- Galıkuşum, benim küçük Galıkuşum, sen burada, ah, ne tesadüf!

Kristiyan, beni en çok seven arkadaşlarımdandı. Ellerimden tutarak beni odanın ortasına çekti. Yarı zorla peçemi açtı ve yanaklarımdan öpmeye başladı. Henüz görmeye muvaffak olamadığım kocası ve bahusus Maarif Müdürü, kim bilir, ne kadar şaşırılmışlardı.

Ben, onlara arkamı çeviriyor, gözlerimdeki yaşları göstermemek için yüzümü arkadaşımın omzuna saklıyordum.

- Ah, Galıkuşu her şey aklıma gelirdi fakat seni böyle simsiyah bir alaturka çarşafı ve gözlerinde yaşlarla burada bulacağımı ümit edemezdim.

Yavaş yavaş kendimi toplamıştım. Gizli bir hareketle tekrar peçemi kapamak istedim. Fakat, o mani oldu. Zorla beni kocasına döndürerek:

- Piyer, sana Galıkuşu'nu takdim edeyim, dedi.

Piyor For, uzun boylu, güzel çehreli, kumral bir adamdı. Fakat, biraz delişmendi, yahut da, ben hep lakırdılarını tarta tarta söyleyen ağırbaşlı insanlar arasında yasaya yasaya

Galıkuşu - F. 16

242

Reşat Nuri Güntekin

adamcağızı öyle görecek hase gelmiştım. Gazeteci, elimi öptü ve eski bir bildikle konuşur gibi' - Matmazel, çok bahtıyarım, dedi. Bırmisiniz, biz hiç yabancı değiliz. Kristiyan, sizden e kadar çok bahsetti ki... Hatta e, sizi takdim etmeseydi de ben Tahkuşu'nu tanıyacaktım. Mektepte arkadaşlarınız ve hecalarınızla beraber çıkmış bir grup fotoğrafinız vardı Orada çenenizi Kristiyan'in omuzuna dayamıştınız. Görüyorsunuz ya, sizi ne kadar tanıyorum. Onlar, Maarif Müdürü'nü tamamıyla unutmuş gibi benimle konuşmaya başlamışlardı. Biraralık başımı çevirecek el-dumdu. Öyle bir manzara gördüm ki, başka yerde olsam kahkahalarla gülerdim. Misafirlerle beraber edaya birtakım yabancılar da girmişti. Bunlar, Maarif Müdürü, en önde ve ertada olmak üzere etrafımızda bir yarım daire çevirmişler, ağızları hayretten bir karış açılmış, meraklı bir hekkabaz hünere seyreden keylüler gibi benim Fransızca konuştüğuma bakıyorlardı. Daha garibi, aralarında Leyniler'e gelen uzun boylu Nafia mühendisi de vardı! Senradan bu efendinin, misafirlere mihmandarlık ettiğini anladım. Adamcağız, nihayet muradına ermiş, yüzümü görmüştü. Bununla beraber, keyde benim için Maarif Müdürü'ne Fransızca söyledığı sözleri hatırladıysa herhalde biraz sıkılmış olacaktı. Artık olan olmuştu. Eski bir sınıf arkadaşına kendimi bu kadar düşkün bir vaziyette göstermek izzetinefsimi kırmıştı. Buna bir de manevi zillet manzarası ilave etmek istemeyerek yüksek sesle ve slanca cüret ve neşemle konuşmakta devam ediyordum. Maarif Müdürü, nihayet vaziyetteki tuhaflığı gördü. Minimini boylu ile gülünç bir revarans yaparak: - Oturmanızı rica ederim, rahatsız olmayınız, diye kestuklan gösterdi. Bana artık çıkıp gitmek düşmüştü. Kristiyan'a yavaşıca:

TAHKUŞU 243

- Senden artık müsaade isteyeceğim, dedim. Fakat, çamsakızı gibi yapışıyor, bir türlü yakamı bırakmıyordu. Arkadaşımın ısrarını Maarif Müdürü de fark etti. Biraz evvel bana e kadar soğuk ve fena muamele eden bu adam, derin bir hürmetle önümde eğilerek bir kestuk da bana ikram etti: - Hanımefendi ayakta kalmayın, lütfen, dedi. Çaresiz eturduk. Kristiyan, benim sırtımda bahayani bir çarşafı burada bulunmamı bir türlü aklına sığdıramıyor, kecasına hitap ederek: Bilmezsin, Piyer, Feride ne enterasan bir kızdır, diyordu, istanbul'un en asil ailesine mensuptur. O kadar zarif bir zekâsı, öyle güzel bir karakteri vardır ki... Onu burada görmek, beni çok mütehayyir etti. Arkadaşım, beni methederken hem heşlanıyor, hem utanıyordum. Ara sıra gözlerim Maarif Müdürü'ne tesadüf ediyordu. Adamcağız, hâsâ hayretten kendini kurtaramıyordu. Ya e saygısız Nafia mühendisi! Odanın bir keşesine saklanmış beni göz hapsine almıştı. Tabii, ona bakmıyordum. Fakat, hani bazen insanın yüzünde böcek deslaşırda tuhaf ürperme olur, onun gözlerinin de böyle bir böcek gibi yüzümde deslaştığını bakmadan hissediyor, rahatsız oluyordum. Kristiyan'ın merakını yatıştırmak için, şu şekilde izihlat vermeye mecbur oldum: - Bütün bunlarda şaşılacak bir şey yoktur, herkesin bir şeye heves ettiği gibi, ben de hecalığı heves ettim. Gençlümün rızasıyla bu vilayette çalışmak, memleketin çocuklarına hizmet etmek istedim. Hayatımdan memnunum, herhalde yelkenli kayık ile dünya seyahatine çıkmak kadar tehlikeli bir kapris değil. Şaşıyorum; bunun ne kadar tabii bir şey olduğunu bir türlü anlamak istemiyorsun.

244

Reşat Nuri Güntekin

Mösyö Piyer For, kuvvetli bir ses ve ukala bir tavırla:

- Ben anlıyorum matmazel, dedi. Ruhun böyle ince olan'larını Kristiyan da şüphesiz çok iyi anlar. Fakat, birdenbire kendisini toplayamadı. Benim bundan çıkardığım netice şudur ki, İstanbul'da iyi bir garp terbiyesi görmüş bir yeni genç kız nesli vardı. Bunlar Leti'nin dezanşante'leri gibi faydasız spleen'lerle kendilerini harap eden nesilden bambaşka bir nesle mensupturlar. Onlar, aksiyen'u beş hayale tercih ediyorlar ve istanbul'daki refah ve saadetlerini bırakarak kendi istekleriyle Anadolu'yu uyandırmaya geliyorlar. Ne güzel, ne ulvi bir feragat numunesi ve benim için ne bulunmaz bir makale mevzuu. Türklerin

uyanışından bahsederken müsaadenizle sizin adınızı da zikredeceğim matmazel Feride Çahkuşu.

Telaşla:

- Kristiyan, kocanın benim adımı gazeteye geçirmesine müsaade edersen seninle dostluğum keserim, dedim.

Piyer Fer, kendimi saklamak istemek arzumu yanlış anladı:

- Butevazu da çok güzel, matmazel, dedi. Sizin gibi bir genç kızın arzularına itaat etmek bir vazifedir.

Memleketin hangi bahçiyar mektebinde hoca İduğunuzu serabilir miyim?

Dedim ya, artık İlan İmuştı. Maarif Müdürü'ne döndüm, Türkçe olarak:

- Bendenize teklif ettiğiniz mektep neresiydi? dedim. Cadırlı Köyü'nü buyurmuştunuz galiba... Piyer Fer, karnesine dayanarak:

- Durunuz, durunuz, dedi. Nasıl söylediniz?.. Çağır, yoksa Cadırlı? Matmazel, vilayet içindeki gezintilerimiz arasında fırsat bulursak, sizi güzel köyünüzde talebeleriniz arasında ziyaret ederiz.

Maarif Müdürü kıpkırmızı, yerinden kalkmıştı:

- Matmazel Feride Hanımefendi köy muallimliği için ısrar ediyor. Fakat ben, kendisinin merkezdeki Darülmualli-

ÇAHKUŞU 245

mat'ın Fransızca hocasığında daha büyük hizmetler yapabileceği kanaatindeyim.

Anlamadan yüzüne baktım. Bana Türkçe olarak şu izahatı verdi:

- Fransız mektebi mezunu İduğunuzu ve Fransızca bildiğinizi söylememiştiniz, böyle İunca iş değiştirdi. Şimdi sizi Nezarete inha edeceğim. Emriniz gelinceye kadar vekil olarak çalışırsınız. Yarın sabah işe başlıyorsunuz, olur mu?

Hayatın, bir felaketten sonra daima bir saadet verdiğini, o güzel darbimeselin söylediği gibi, ayın en beşi karanlıksa, en beşinin mutlaka aydınlık İacağını bilmiyor değildim. Fakat, bu mektabın bu kadar koyu bir karanlıktan, bu kadar umulmaz bir dakikada değacağını aklıma getiremezdim.

Munise tekrar gözlerimin önüne geldi. Fakat bu sefer bir otel odasında minimini geçisiyle oynayan fakir bir çocuk değil, güzel bir evin çiçekli bahçesinde çember çeviren şık bir küçük hanım gibi.

Ayrıldığımız zaman Kristiyan, beni bir keşeye çekti:

- Feride, sana onu soracağım. Sen nişanlıydın, niçin evlenmedin?

- Cevap vermiyorsun, nişanlın şimdi nerede? Başımı önüme eğdim, gayet yavaş:

- Geçen sonbahar onu kaybettik, dedim. Bu cevap, Kristiyan'a çok tesir etti.

- Nasıl Feride, değru mu söylüyorsun? dedi. Ah, zavallı Çahkuşu!... Hangi rüzgârın seni buraya attığını şimdi anlıyorum.

Sımsıkı bileklerini tutan elleri titriyordu:

- Feride, onu çok severdin, değil mi? Saklama küçüğüm, itiraf etmekten kaçınırdın, fakat herkes bunu bilirdi.

Kristiyan, uzak bir rüyayı takip eder gibi gözleri dalgın, sesi hareketli devam etti:

Reşat Nuri Güntekin

246

'I, ıll(

- Hakkın vardı, onu sevmemek mümkün değildi. Birkaç defa seni görmeye gelmişti O zaman, gördüğümü hatırlıyorum Hiç kimseye benzemeyen bir tavrı vardı. Ne yazık! Sana çok acırım, Feride. Zannedirim ki, bir genç kız için sevdiği bir nişanlının ölümünü görmekten büyük felaket İlamaz.

*

"Sana çok acırım Feride, bir genç kız için sevdiği bir nişanlının ölümünü görmekten büyük felaket İlamaz!" dediği zaman gözlerimi önüme indirerek kapadım: "Değrusu, hakkın var" dedim. O vaziyette başka ne diyebilirdim? Fakat ben, sana yalan söyledim Kristiyan

Ben, bir genç kız için daha büyük bahsırsızlıklar da biliyorum. Sevdiği bir nişanlının ölümünü gören genç kızlar zannet- jtiğin kadar acınacak insanlar değİllerdir Birbüyük tesellileri vardır onların... Aradan aylar, yıllar geçtikten sonra, bir gece yabancı bir memleketin karanlık ve soğuk bir odasında yalnız kaldıkları vakit, o nişanlının çehresini göz önüne getirmek im-ı kânına maliktirler; "Bu zavallı gözlerin sen bakışı benimdi!" de-ı mek hakkına maliktirler. Bu hayalin yüzünü kâİplerinin duda- [ğıyla . Halbuki, ben bu haktan

mahrumum Kistiyan!.."
*

Bu sabah B... Darülmuaşşimatf'nda derse başladım. Bura-ı ya galiba çok ısınacağı. Mamafih, Zeyniler'den sonra, burası-ı'nı beğenmediğimi söylersen esasen ayıp düşer. Yeni arkadaşlar, görünüşte fena insanlar değil, talebemi yaşça bana yakın, hatta zannederim, bir kısmı benden büyük, akıllı hanımlar. Hele Recep Efendi isminde sarıklı bir müdür var ki, emür. İ Mektebe geldiğim vakit Muavine Hanım, beni değru müdürün odasına götürdü. Recep Efendi'nin idareye gittiğini, neredeyse) geleceğini söyleyerek beklememi rica etti.

247

Kâh pencereden teneffüs bahçesini seyrederek, kâh duvardaki levhaların karışık yazılarını okumaya çalışarak yarım saate yakın onu bekledim.

Nihayet geldi, yolda bir sağınağa tutulmuş, latası fena halde ıslanmıştı.

Beni odada görünce:

- Heş geldin kızım, idareden şimdi haber verdiler. Allah cümlemize müb arek etsin, dedi.

Ağarmış tep sakalının çerçevesi içinde yuvarlak yüzü, elma gibi kırmızı yanakları, her bir tarafa bakan şaşı gözleri vardı..

Üstünden akan sulara bakarak:

- Tu, Allah belasını versin, dedi. Şemsiyeyi almayı unutacak olduk. Başımıza bu hal de geldi, akılsız kafanın derdini ayaklar çeker, derler ama, bu seferlik bizim lata çekti. Kusura bakma kızım, ben, biraz kurunacağım.

Latasını çıkarmaya başlamıştı Ben ayağa kalkarak:

- Efendim, rahatsız etmeyeyim, sonra gelirim, diye dışarı çıkmak istedim O, bir el işaretiyle tekrar oturmamı emretti:

- Yok canım efendim, teklif mi var? Bir bakıma senin pederin sayırsız, dedi.

Arkasında mer çizgili sarı atlastan bir yelek yahut gömlek vardı. (Yakasına bakarsan gömlek, ceplerine bakarsan yelek).

Sehanın yanına bir iskemle çekerek oturdu. Kocaman meşin kunduralarının at nalı şeklinde çivilerle süslü tabanlarını ateşe vererek benimle kenuşmaya başladı.

Çekiçle üstlerine vurulan madenler gibi, kulakta çınlayan tuhaf bir sesi vardı; bütün Keri G gibi telaffuz ederek konuşuyordu.

- Sen bayağı çocukmuşsun, be kızım. "Her yerde işittiğim bu söz artık canımı sıkmaya başlamıştı." Dün de işlerin amma tıkrında gitmiş ha! Şu var ki, bir memuriyetin muhafazası, o memuriyetin istihsalinden daha müşküldür. Gayri ona göre çalışırsın, Benim muallimlerim kendi öz kızlarını demek-

248

Reşat Nuri Güntekin

tir. İle velâkin gayet ciddi İsmail. Birtanesi geçenlerde bir hal yiyecek oluydu: Tövbeles olsun, Maarif Müdürü'ne sermadan pasaportunu eline verdim, kapı dışarı ettim. Öyle değil mi, Şehnaz Hanım? Ağzını açmaya tövbe mi ettin?

Şehnaz Hanım, mektebin müdür muaviniydi. Öksürmeden sakırdı söyleyemeyen orta yaşlı, cılız, hasta yüzü bir kadıncağız. Deminden beri bir şey söylemek istediğine dikkat ediyordum. Sinirli sinirli.

- Evet, evet, öyle olmuştu, dedi. Sonra söz söylemek fırsatını kaçırmamak istiyor gibi:

- Hamassarı iki mecidiyeden aşağı razı edemiyorum, ne yapalım? diye ilave etti.

Müdür Efendi, sehanın yanında dumanı çıkarmaya başlayan ıslak kundurularının naii tabanlarından tutuşmuş gibi yerinden fırladı:

- Bak tereslere, tövbe olsun arkahığı sırtıma alır, eşyayı kendim taşıyım. Ben delibozuk bir kerifim. Yapar mıyım, yapa-, rım, sen git, öyle söyle.

Sonra tekrar bana döndü:

- Sen, benim bu şaşı gözlerimi görüyor musun? Onların İyan bakışlarını alimallah bin liraya satmam.

Söyle bir bakıver- İdim et, akılları başlarından gider. Yani demem o demek ki, ari-lfe İsmail, fadıla, edibe İsmail Vazifede kusur etmemesi, hariç-jten muallimlik vakarını muhafaza etmesi. Muavine Hanım, ders f vakti oldu mu dersin?

- Oİdu efendim, talebe sınıfa girdi.

- Haydi kızım, seni talebeye takdim edeyim, ille velâkin | evvela git, Şu yüzünü iyi bir yıka.

Müdür Efendi, bu sözleri biraz sıkılarak, sesini alçaltarak! söylemişti. Fena halde Şaşırdım, acaba yüzüme bir şey mi sü- | rülmüştü?

Muavine Hanım'la birbirimize baktık. O da benim gibij mütehayyirdi:

FAHRETTİN 249

- Yüzümdede bir şey mi var efendim? dedim.

- Kızam, kadın kısmının süs ve altına tutkusu bir yaradılış eğilimidir, ille muallim kısmının öyle yüzü, gözü beyalı sini fa girmesi caiz deĞildir. Bugün sana pederane ihtar ediyorum.

Ben, Şaşkın Şaşkın:

- Fakat bende beya yok, Müdür Efendi, ben dünyada yüzüne beya sürmüş insan deĞilim, dedim.

Recep Efendi, aksi aksi yüzüme bakıyor'

- Amma yaptın ha, amma yaptın ha, diyordu. Birdenbire işi anladım ve kendimi tutamayarak güldüm:

- Müdür Efendi, o beyalardan ben de Şikâyetçiyim. Ama ne yapalım ki Allah sürmüş, su ile çıkarmaya imkân yok, dedim. Muavine de benimle beraber gülmeye başlamıştı:

- Hanımın tabii rengi efendim, dedi.

Bu defa, kahkahalar Müdür Efendi'ye sirayet etti. Fakat, onun gülüşü de herkesten başka türlü idi. "Ha, ha, ha" diye gülerken (h) harflerini, yine mektebe gelmiş çocuklara alfabe talim eder gibi tane tane deĞüyordu.

- Amma tuhaf iş ha, Allah'tan ha, Allah'tan ha? Allah da verdi mi verir. Sen, böyle parlak yüz gördün mü Muavine Hanım? Kızam, annen sana süt yerine gül reçeli mi emzirdi be? Hay Allah!..

Herhalde bu Recep Efendi, pek hoş bir insan olacaktı. Çarçabuk kanım kaynamıştı.

Müdür Efendi, hâlâ üstünde ince ince dumanlar tüten satasını giymiş, beni sınıfa götürmeye hazırlanmıştı.

Bir kerider penceresinden talebelerimi görür görmez yüreĞim ağzıma geldi. Ne kabalık Yarabbi!

Dershane de belki elli çocuk vardı. Hepsisi de hemen hemen benle akran genç kızlar. Birdenbire üstüme dikilen bu bir yılğın göz karşısında adeta eriyordum.

Müdür Efendi, hemen bu dakikada çekilip gitseydi, müşkül bir vaziyette kalacak, sakırdılarımı Şaşıracaktım.

Bereket versin, onda müthiş bir dinletme merakı vardı:

250

Reşat Nuri Güntekin

- "Tık kızım, makamına bakalım!" diye hemen hemen zorla beni kürsüye çıkardıktan sonra, uzun bir nutuk verdi. Aman, neler söylüyordu! Avrupai lar tıbbi, kimyayı, felekiyat ve riyaziyatı Araplardan aldıkları halde biz ne halt karıştıtırıp Avrupai lardan yeni bilgileri almıyoruz? Avrupai ların hazaini ilm-ü ifsanına payzeni duhul olup gücün yettiĞi kadar ganimetler almak meşru bir çapul imiş. Bu çapul öyle toplu, tüfekle olmaz, ancak Fransız diliyle olmuştur.

Müdür Efendi, iyiden iyice coşmuştu. O maden gibi kula klardan cınlayan sesiyse baĞırarak beni gösteriyordu:

- O memalik-i ifsanın anahtarları, na, Şu parmak kadar kızın elindedir. Siz, onun heybetine bakmayın, parmak kadar görünür ama, içi cevherlidir. Maşallah. Dıki yapışın, boĞazına basın, ilmi ağzından alın, limon gibi sıkın ha...

O melun kahkaha nêbetlerinden birinin tutmak üzere olduĞunu hissediyer, yerlere geçiyordum. Aman Yarabbi, rezil olacaktım! İlk defa deĞrudan deĞruya sınıfa bakmaya cesaret ettim. Onlar da gülüyordu. Böylece talebemle ilk bakışımız tatlı bir tebessüm oldu. Öyle zannederim ki, bu bakış, bu gizli gülüş, o anda bizi birbirimize sevdirdi.

Sınıfta gülüşmenin artması nihayet Müdür Efendi'nin dikkatini celp etmişti. Birdenbire yumruĞunu kürsüye vurdu. Şaşı gözlerinin bin hiraya satmayacaĞını söylediĞi o korkunç yan bakışlarından biriyle sınıfta süzerek:

- O ne ya?.. O ne ya, o ne ya?.. Size, az yüz verdiler mi, astarını da istersiniz. Bu kadın kısmına yüz vermeye gelmez ya, tövbe olsun, berbat ederini. Kıpayın çabuk ağızlarınızı. Pişmiş kelleler gibi ne sırtıp duruyorsunuz, diye baĞırdı.

Kızlar, o kadar aldırış etmiyorlardı. DeĞrusu ben, onlardan daha ziyade ükmüşüm. Nutuk on beş dakika kadar devam etti. Ara sıra gülüşmeler arttıkça Recep Efendi, kürsüyü yumrukluyor: "Ne sırtıyorsunuz?

Kalpatanı getiririm ha!" diye yarı şaka, yarı ciddi onları tehdit ediyordu. Nihayet, son bir

FAHRETTİN 251

defa daha: "Dıki tutun, yakasını bırakmayın, limon gibi sıkıp ilmini ağzından almazsanız, yuh sizin

ervahınıza; ananızdan babanızdan, devletten, milletten yediğiniz ekmek zıkkım olsun!" diye bağırdıktan sonra çıktı gitti.

Talehemle yalnız kaldığım bu ilk dakikanın bu kadar müşkül olacağını düşünmemiştim. Sabahdan akşama kadar durmadan söylenen geveze Tahkuşu, dut yemiş bülbüle dönmüştü. Başımın içi bombacıydı.

Söyleyecek bir kelime bulamıyordum. Kendimi tutamadım, gayri ihtiyari, hafifçe güldüm. Bereket versin, talebelerim beni hâlâ Müdür Efendi'nin nutkuna gülüyor sandılar. Onlar da gözlerime bakarak gülümsemeye başladılar. Birdenbire bana bir cesaret geldi. Artık kendimi toparlamıştım.

- Hanımlar, diye söze başladım. Bir parça Fransızcam var, bunun size faydası olursa bahtiyar olacağım. Artık tılsım bezulmuştu; dilim açılmıştı. Hiç güçlük çekmeden söylüyor, kızlarımın yavaş yavaş bana ısındıklarını hissediyordum. Böyle kocaman hanımlara karşı kızlarım diyebilmek ne saadet! Yalnız ara sıra biraz fazla gülüyorlardı, benim için hava hoş. Fakat maşallah Recep Efendi, o bin hıradan fazla değer yan bakışlarıyla sınıf penceresinden bakarsa dehşet! Onun için talebelerime ayrıca bir ihtarda bulunmaya lüzum gördüm:

- Hanımlar, gülmeleriniz tebessüm derecesini geçmemesi, sizi tehdit etmek için benim esimde Müdür Efendi'nin galiba "kalpatan" dediği şeyher neyse ondan yok. Fakat size kırılırım, dedim.

Hasılı, ilk dersim pek güzel geçti.

Şınıftan çıkarken kızlarımın biri yanıma geldi. Bana "kal-patan"ın sadece "kerpeten" demek olduğunu söyledi. Müdür Efendi fazla gülenleri "kalpatanla dişlerinizi şekerim hal!" diye zarifane tehdit edermiş.

252

Reşat Nuri Güntekin

B.. 28 Mart

Kızlarımdan çok ama pek çok mennunum. Beni o kadar sevdiler ki, teneffüste bile peşimi bırakmıyolar. Arkadaşlarıma gelince, doğrusu onlara da fena insanlar diyemem. Bana karşı fazla seğuk duranlar, odanın bir köşesinde yan yana bakarak benim için herhalde iyi olmayan şeyler fısıldaşanlar yok değil. Fakat, insan, evinde bile herkesle sevişebilir mi?

Arkadaşlar arasında en hoşuma giden, Nezihe ve Vasfiye diye iki sevimli istanbul çocuğu. Birbirlerinden hiç ayrılmıyolar. Fakat, muavin Şehnaz Hanım bana, bunlarla sıkı sıkı arkadaş olmamı tavsiye etti. Sebep nedir, bilmeyorum! Bunlardan başka iki tane eski bildik var. Birisi vaktiyle Merkez Rüşti-yesi'nde beni müdafaa eden uzun boylu, keskin kara gözlü kadın ki, burada haftada bir gün ders veriyormuş. Müdür Efen-di'nin yan bakışlarından kokmayan yegâne arkadaşımız bu. Bilakis Recep Efendi, ondan çekiniyor, gizli gizli mavi latasının yakasını silkerek: "Vah ne şirrettir o! Şunu bir atlatsam yok mu, tövbe olsun gözüm açılacak!" diyor.

Eski bildiklerden ikincisi kocaman gözlüklü, dişlek bir ihtiyar muallime. Vaktiyle arası sıra tren arkadaşlığı ederdik. Güztepe taraflarından bir yerde muallimeydi.

Onun da gözü beni ısıriyor, dikkatle yüzüme bakarak:

- Allah, Allah! Bu kadar benzeyiş görmedim. Vaktiyle trende afacan bir mektep kızı görürdüm. Size öyle benzerdi ki... Fakat o, galiba, Fransız filandı. Türü maskaralıklar eder, bir vagon delusu halkı güldürmekten karar geçirirdi, diyor.

Ben, önüne bakarak:

- ihtimal, olabilir, diyordum.

Mektepte birkaç erkek muallim de var. Lahit Efendi, ihtiyar bir din dersleri hocası. Coğrafya hocası Ömer Bey, kıraatı bir miralay mütekaiddi, ismini bilmediğim bir yazı muallimi, nihayet musiki muallimi Şeyh Yusuf Efendi. Yalnız mektebin

253

TEHLİKESİ

değil, bütün B.'nin en ehemmiyetli bir şahsı, Yusuf Efendi, bir Mevlevi şeyhiymiş, birkaç sene evvel B.'ye gelmiş, iki kardeş, kendi kendilerine küçük, sessiz bir evde yaşıyorlarmış. Bu küçük evi bilenler söylüyorlar, bir musiki müzesi gibiymiş. Her çalgıdan, her sazdan varmış. Zaten Şeyh Efendi, meşhur bir bestekâr... Öyle parçaları varmış ki, insan, onları ağlamadan dinleyemezmiş.

Kendisini ilk defa seğuk, yağmurlu bir günde gördüm. Teneffüste talebelerimle beraber bahçeye çıkmış,

enlara yepyeni bir top oyunu öğretmek bahanesiyle biraz oynamış, eğlenmiş-tim. İçeriye girdiğim vakit siyah önlüğüm ıslanmıştı. Arkadaşunu da söyleyeyim ki, benim kendi icat ettiğim bu kıyafet mektepte yavaş yavaş yayılmaya başladı. Hatta, talebelerim arasında bile. Müdür Efendi bunun rengine itiraz ediyor: "Müslüman kısmına kara giymek yakışmaz, yeşilden yapmalı!" diyor, ama leke elacığını bahane ederek aldırıyoruz.

Muallim odasında kocaman bir çini seba yanıyordu, iki duvar keşesiyle bu seba arasındaki aralığa girerek ayakta durmuş, ellerimi önlüğümün ceplerine sokarak üstümü kurutuyordum. Kapı açıldı, içeriye otuz beş yaşlarında, ince uzun beyli bir efendi girdi. O, bildiğimiz siviller gibi giyinmişti. Böyle olduğu halde bahsedilen Şeyh Yusuf Efendi'nin mutlaka bu zat olduğunu anladım. Mektepte onu çok seviyorlar. Arkadaşlar, hemen etrafını aldılar, paltosunu çıkardılar. Seba berusunu kendime siper ederek ona bakmaya başladım. Halim, tath bir adamdı. Düzgün yüzünde, ekseriya ölmeye mahkûm hastalarda görülen renksiz, nazik, şeffaf bir beyazlık vardı, ince sarı sakalı, açık mavi gözleri bana, pansiyonun leş dehlizlerinde mahzun mahzun gülümseyen İsa resimlerini hatırlattı. Hele söz söyleyişi duyulmayacak kadar tathydi. Bu halim, tath seste belli belirsiz bir şikâyet! Etrafında bir daire çeviren arkadaşlarıma bir türlü bitmeyen yağmurlardan şikâyet ediyor, açık havasan, hırçın bir sabırsızlıkla beklediğini söylüyordu. Bir

254

Reşat Nuri Güntekin

aralık gözlerimiz birbirine tesadüf etti. Keşenin karanlığında beni biraz daha iyi görmek için hafifçe gözlerini büzdü:

- Kim bu küçükhanım, talebelerimizden mi? diye sordu Arkadaşlarım hep birden bana döndüler. Vasfiye gülerek

- Affedersiniz beyefendi, dedi. Takdim etmeyi unuttuk. Yeni Fransızca muallimimiz Feride Hanım. Bulunduğum yerden başımsa selamladım:

- Büyük bestekârımızı tanıdığımıza çok memnun oldum efendim, dedim.

Sanatkârlar böyle cümlelere karşı pek hassas olurlar. Beyaz teninde bir pembelik uctu. Ellerini ovuşturarak boynunu büktü:

- Bendeniz bestekâr sıfatına layık olacak bir eser vücuda getirdiğime kanı doğdum. Birkaç parça eserimde küçük bir meziyet varsa, o da Hâmit, Fikri gibi bazı büyük şairlerdeki ilahi melali samimi bir sesle ifade etmesinden ibarettir, dedi.

Hülasa, bu Yusuf Efendi'yi bir ağabey gibi seviyordum.

B 7 Nisan

En büyük bir emelime daha kavuştum. Dünden beri güzel, küçük, temiz bir evim var; bunu bana, Allah razı olsun Hacı Kalfa buldu. Kendi evine iki üç dakikalık mesafede, aynı semtin kenarında üç odalı, minimini, bahçeli, şirin bir evceğiz. Daha iyisi, bunu bana içinin eşyalarıyla beraber kiradılar.

Munise de, ben de dün çok neşeliydik. Sizde biraz temizlik yapacak, eşyayı düzelterekti. Ne gezer?

Gülmekten, birbirimizi kevalamaktan, alt alta, üst üste boğuşmaktan göz açamadık ki...

Hele biçare Munise, gözlerine inanamıyor, kendisini saraya girmiş zannediyor. Sadece Mazlum -Teban Mehmet'in verdiği kecinin ismini Mazlum koyduk- bizi epeyce korkuttu. Bu

FAKİSİ

255

yaramaz, açık kasan mutfak kapısından bahçeye, oradan dereye inen bayıra kaçmış, aşağısı minare boyu var. Allah esirgesin, hafifçe ayağı kayışa doğru dereye düşecek Heş, bu şeytan mahsuklar ayaklarını basacakları yeri benden iyi bilirler ya. Neyse, içeri ahncaya kadar epeyce yürek üzüntüsü çektik. Evet, evimizden çok memnunuz. Munise, taşlıktaki mavi çinilere ayağını sürüyor duvardaki çiçek resimlerini elleriyle seviyor.

Yalnız akşamüstleri ortalık kararırken biraz mahzun olurlar. Komşu evlere, ellerinde mendillerle babalar, kardeşler geliyor. Bizim kapımızı bu saatlerde hiç kimse çalmayacak; bu daima böyle olacak.

Bu memleketin, öyle güzel bir baharı var ki.. Her taraf yemyeşil. Bahçemde renk renk çiçekler açıyor, odamın pencerelerine sarmaşıklar turmanıyor. Hele bahçemizin önündeki dik bayır, adeta bir zümrüt

çağsayanı Bu dalgalı yeşillik içinde gelincikler, taze yaralar gibi kanıyor Bütün boş günlerimi bu bahçede
Munise ile koşmaca oynamak, ip atlamakla geçiriyorum Yurduğumuz vakit ben, resim yapmaya
başlıyorum; Munise, keçiyle beraber çimenlerin üstüne uzanıyor Resim merakı bende yeniden uyandı.
Birkaç günden ben Munise'nin suluboya bir resmiyle uğraşıyordum. Yaramaz kız uslu dursa çabucak
bitecek, fakat pezdân pek sıkılıyor. Başında kır çiçeklerinden bir çelenkle, çıplak kollarında keçisiyle
karşımda oturmak ona pek güç geliyor
Ara sıra Mazlum, hırçınlık etmeye, uzun ince bacaklarıyla debelenmeye başlıyor. O vakit Munise:
"Abacığım, vallahi ben durmak istiyorum ama, Mazlum durmuyor. Ne yapayım?" diye kaçıyor. Bazen
kızıyorum, parmağımsa onu tehdit ederek:
- Ben, senin Şeytanlığını anlamıyor muyum sanıyorsun? Sen hayvanı mahsus gıdıklıyorsun, diyorum
Mektepteki derslerim galiba fena gitmiyor. Müdür Efendi benden çok memnun. Yalnız, gülmeyi fazla
sevdiğim için ara

256

Reşat Nuri Güntekin

il Malı

sıra darılıyor: "Kâlpatanı sana da getiririm ha!" diyor. Ben, yalandan surat ediyorum: "Ne yapayım, Hoca
Efendi? Üst dudağım bir parça kısa da ciddi durduğum vakit bile gülüyorum sanıyorsunuz!" diyorum.
Şeyh Yusuf Efendi ile ahbaplığımız çok ilerledi. Bunazik mahsun hastaya bayılıyor. Sesinin o gizli
şikayetiyse öyle güzel, ince şeyler söylüyor ki... On gün evvel tuhaf bir vaka geçti: Mektebin kullanılmayan
eşya ile dolu metruk bir salonu var. O gün, bir ders levhası almak için o salona girmiştik. Panjurlar kapalı
olduğundan buraya adeta bir akşam karanlığı basmıştı. Etrafıma bakınırken, kışelerden birinde gözüme,
toza, toprağa bulanmış bir eski erg iliştirdi, birdenbire gönlümde tatl ve mahzun bir ihtizaz uyandı.
Çocukluğumun mesut günleri bir ergün çaldığı ağır, derin ilahiler içinde geçmişti. Unutulmuş bir dest
mezarına yaklaşır gibi titreye titreye onun yanına gittim. Bu salona ne yapmaya geldiğimi, nerede
olduğumu unuttum. Yavaşça ayağımı bastım, tuşlardan birine parmağımı koydum. Erg, yaralı bir
gönülden gelir gibi ağır, derin bir ses verdi. Ah, bu ses!
Ne yaptığımı düşünmeden bir sandalye çektim Ergün önünde oturdum; yavaş olarak sevdiğim
cantiq'lerden birini çalmaya başladım.
Erg inledikçe yavaş yavaş kendimi kaybediyor, ağır bir rüya içine gömülmeye başlıyordum. Mektebin
boş koridorları gözlerimin önünde açılıyor, siyah önlüklü, kesik saçlı arkadaşlarım, kafile kafile bu dehlizden
geçiyordu. Ne vakitten beri burada olduğumu, neler çaldığımı bilmiyordum. Eski günlerimin eski rüyasına
tamamıyla kendimi terk etmiştim.
Arkamda derin bir ah, yapraklar içinden rüzgâr geçmesine benzer bir ses işittim. Hafifçe titreyerek başımı
çevirdim. Karanlıkta gözüme Şeyh Yusuf Efendi'nin sarışın siması göründü. Kırk bir delaba dayanmış,
beynunu bükmüş, mavi gözlerinde ağır bir melal ile beni dinliyordu.

AKUŞU 257

- Devam et yavrum, devam et, rica ederim, dedi.

Cevap vermedim. Ergün üzerine başımı daha ziyade eğerek gözlerimden akan yaşlar kuruyuncaya kadar
çaldım. Sonra göğsümde tutuk nefeslerle yorgun, bitkin bir halde durdum.

- Sizde ne derin bir istidad-ı musiki, ne hassas bir kâlp varmış Feride Hanım! Bir çocuk ruhunun bu engin
hüzünü nasıl bildiğine mütehayyirim.

Ben, lakayt görünmeye çalışarak cevap verdim:

- Bunlar, cantique denilen bir nevi ilahilerdir ki, esasen böyle yanık şeylerdir efendim. Hüzün bende değil,
onlarda.

Yusuf Efendi, bu sözlerime inanmadı. Hafifçe başını sallayarak:

- Kendime bir üstad-ı sanat diyemem, fakat bir musiki-parçasındaki meziyetlerden hangisinin bestekâra,
hangisinin musikişinasa ait olduğunu tefrikte yanılsamam. Sesler gibi parmakların da bazı ihtizazları vardır
ki, ancak bir hassas kalbin melalinden akar. Bu cantique dediğiniz ilahilerden bazılarının notasını bana
ihsan edebilir misiniz?

- Bunlar kulaktan kapma şeyler efendim, notalarını ne bileyim.

- Beis yek. Bir gün, bir müsait vaktinizde siz ergda tekrar onları lütfederseniz, bendeniz de defterime zapt
ederim. Geçenlerde vefat eden bir ihtiyar rahibin terekkesinden bendeniz de bir erg almıştım. Musiki
aletlerine merakım var da efendim. Ben de hanede bir keşeye koydum. Bu parçaları çalmak isterim.
Konusa konuşa salondan çıkmıştık. Ayılacağımız vakit, Şeyh Efendi, bana bir vaatte bulundu:

- Samimi bir mesaf mahsusü olan bazı parçalarım var ki, kimseye çalmadım. Anlamayacaklarından emindim. Onları inşallah bir gün size çalarım, olmaz mı küçükhanım?
İşte bu vaka, Şeyh Efendi ile olan ahbaplığımızı bir kat daha artırdı. Vaat ettiği parçaları daha dinlemedim, fakat pek
Gahkuşu - F17

258

Reşat Nuri Güntekin

güzel şeyler olacağını tahmin ediyordum. Çünkü bu hasta ve hassas Şeyh, aselade bir tahta parçasına dokunsa, onu feryada getirecek sanıyorum. Birkaç gün evvel çocuklardan biri satın almak istediği udu muayene ettirmeye getirmişti. Parmaklarının ucuyla tellere şöyle birkaç defa dokunacak idi, şöyle sandım ki, bu ince parmaklarla udu değil, gönlümün içine dokunuyor.

B. Mayıs

Dün, büyük bir kabahat işledim: Meydana çıkacak diye yüreğim titriyor. Yaptığım şeyin iyi olmadığını biliyorum; fakat ne yapayım, içimden öyle geldi. Muallimler, haftada bir gece mektepte nöbetçi kalıyorlar. Dün gece sıra benimdi.

Akşam mütalaaasında muavin Şehnaz Hanım'la beraber mektebi deşiyorduk. Sınıfların birindeki havagazı lambasının iyi yanmadığını görerek içeri girdik. Muavin, çok marifetli bir kadındı. Elinden her şey gelirdi. Ayağının altına bir sandalye çekerek lambayı muayene ediyordu. Kapıdan ihtiyar hademe kadın girdi. Elimde bir mektupla arka sıralarda oturan bir talebeye yaklaşılmaya başladı.

Tam mektubu vereceği vakit muavin, birdenbire bulunduğu yerden:

- Dur, Ayşe Kadın! Öne? dedi.

- Hiç, Cemile Hanım için kapıcıya bir mektup bırakmışlar da.

- Onu bana getir. "Talebeye gelen mektupları evvela ben göreceğim," diye kaç kere size tembih ettim. Ne kafasız kadınsın!

Bu dakikada tuhaf bir şey oldu. Cemile, yerinden atlayarak hademenin elinden mektubu kapmıştı.

259

GAHKUŞU

Muavin hiç sükûnetini bozmadan:

- Buraya gel, Cemile, dedi. Cemile, hareket etmiyordu.

- Buraya gelmeni söylüyorum Cemile, niçin itaat etmiyorsun?

Bu cihız, hastalıklı kadında öyle bir âmirane eda vardı ki, ben bile titredim. Sınıfa derin bir sükût çekmişti, sinek uçaşa şitilecekti.

Cemile, başını önüne eğerek ağır ağır yanımıza geldi. Ön altı, on yedi yaşlarında güzel bir genç kızdı.

Daima arkadaşlarından kaçtığını, bahçede tenha kışelerde, düşüne düşüne deştiğini görürdüm.

Derslerinde de dalgın ve mahzundu.

Yüzünü yakından gördüğüm vakit, çocuğun büyük bir teessür içinde olduğunu anladım. Yüzünde bir damla kan kalmamıştı. Karşımızda başını eğerek dudakları sarıyıcı, gözka-pakları hemen titriyor denecek suretle açılıp kapanıyordu:

- Cemile, o mektubu bana ver!

Muavin, hırçın bir sabırsızlıkla ayağını yere vurdu:

- Haydi, ne bekliyorsun?

- Niçin, Muavin Hanım, niçin?

Bu "niçin" sözünde, bu küçük keşimde meyas bir isyan vardı. Muavin, sert bir hareketle elini uzattı, kızın bileğini hırpalayarak mektubu kaptı.

- Haydi, şimdi yerine git!

Şehnaz Hanım, zarfın üzerine göz gezdirirken hafifçe kaşlarını çatıyordu. Fakat, çabucak kendini topladı. Derin sükûnete rağmen heyecan içinde olduğu hissedilen sınıfa kitap ile-

- Mektup, Cemile'nin Suriye'deki biraderinden... Yalnız hemen bana itaat etmediği için yarına kadar ona vermeyeceğim, dedi.

Talebeler, tekrar başlarını kitaplarının üzerine eğdiler. Muavin ile beraber dışarı çıkarken sınıfa bir göz gezdirdim. Arka sıralarda birkaç genç kız, baş başa vermiş, bir şeyler fısıf-

daşıyorlardı. Cemile'ye gelince, başını sıranın üstüne saklamış, omuzları hafif sarsıntılarla titriyordu. Koridoru giderken muavine:

- Tezanız pek ağır oldu, dedim. Yarına kadar nasıl bekleyecek, kim bilir, ne kadar sabırsızlık içindedir?
- Merak etme kızım. O, mektubu hiçbir zaman okuyamayacağını anladı.
- Nasıl, Muavine Hanım, kardeşinden gelen bu mektubu ona vermeyecek misiniz?
- Hayır, kızım.
- Niçin?
- Çünkü kardeşinden gelmiyor.

Muavin, sesini daha ziyade alçaltarak devam etti:

- Bu Cemile, epeyce zengin bir adamın kızıdır. Busene genç bir müslazımı sevdi. Babası, mümkün değil, razı olmuyor. Gereğ evde, gerek mektepte bu kız, göz hapsindedir. Müslazımı Bandırma'ya gönderdiler. Biz, bu çocuğu yavaş yavaş tedaviye çalışıyoruz. Halbuki e, ikide birde biçarenin yarasını tazeliyor. Bu, üçüncü mektuptur ki elime geçti.

Konuşa konuşa muavin'in odasına gitmiştik. Şehnaz Hanım hırçın bir hareketle bu mektubu buruşturdu, sehanın kapağını kaldırarak içine attı.

Vakit gece yarısına yaklaşıyordu. Ben hâlâ nöbetçi muallimler odasındaki yatağında uyuyamıyordum. Nihayet, kararımı verdim. Koridoru delişan nöbetçi hademeyi bir bahane ile aşığı göndererek muavinin beş odasına girdim. Perdeleri açık kalmış bir pencereden odaya seluk bir mehtap aydınlığı vurmuştu. Bir gece hırsız gibi titreyerek sehanın kapağını açtım. Yırtılmış, buruşturulmuş kâğıt yığınları içinde Cemile'nin zavallı mektubunu bulup çıkardım.

TEKİŞİ 261

Nöbet gecelerimde herkes uyuduktan sonra beş koridorlarda, sessiz, karanlık yatakhanelerde delişmak çok hoşlandığım bir şeydi. Burada üstü açılmış bir küçük kızı örterim, ötede yatağında eksüren minimini bir hastanın yorganını düzeltirim, ateşli başına yavaşça elimi koyarım, daha ileride kumral bir saç kümesinin içinde bir genç kız uyuyordur, yarı açık ince dudaklarıyla hangi ümide gülümsediğini kendi kendime sorarım.

Bu birçok genç kızın uyuduğu beş, sessiz yatakhanelere ağır bir rüya bulutu çökmüş gibidir. Bu havayı dağıtmamak, biçareleri, er geç kaybedecekleri bu rüyadan uyandırmamak için ayaklarımın ucuna basa basa, yüreğim titreyerek yürürüm.

O gece, Cemile'nin karyolasını bulduğum vakit biçare, yeni uyumuştur. Bunu, kirpiklerinde daha kurumamış gözyaşı damlalarından anladım.

Yavaşça üzerine eğildim:

- Bahtiyar küçük kız, mektep önlüğünün cebinde sevdiğinden gelen mektubu bulduğun zaman, kim bilir, ne kadar sevineceksin? Bu kaybetmiş şeyi hangi görünmez gece perisinin eraya getirip bıraktığını kendi kendine soracaksın. Cemile, e, bir peri değil, sadece bir biçaredir, nefret ettiği insandan gelebilecek mektupları daima kalbinin bir parçasıyla beraber yakmaya mahkûm bir talihsiz...

B... 20 Mayıs

Dün dersler kesildi. Üçgüne kadar imtihanlara başlıyoruz. B'deki bütün kız mektepleri bugün, Şehirden bir saat uzakta, bir dere kenarında Mayıs Bayramı yaptılar. Ben, böyle kalabalık gezintilerden hoşlanmıyorum. Onun için gitmemeye, bugünü bahçemde geçirmeye niyet etmiştim. Fakat, kız

mekteplerinin şarkılar söyleyerek geçtiğini gören Manise, sızıldanmaya başladı. Tam onun gönlünü etmeye çalışırken çat kapı çalındı. Baktım, muallim arkadaşlarımdan Vasfiye ile son sınıftan birkaç talebe.

Vasfiye, mutlaka beni önüne katıp götürmek emriyle müdür tarafından gönderilmişti. Recep Efendi:

- Terve olsun, ben onun için hassaten kuzu deldürttum, helva yaptırdım. Ne rezalettir bu? Olmaz, efendim, olmaz, diye bar bar bağıryormuş.

Talebelerime gelince, onlar da son sınıf namına ricaya geliyorlardı:

- İpekbeceği" benim yeni ismim. Çahkuşu bitti. Şimdi "İpekbeceği" çıktı. Hem daha fenası, büyük

talebelerim yüzüme karşı da böyle "İpekböceği" demekten çekinmiyorlar. Vallahi, adeta izzetinefsime, muallimlik vakarına dokunuyor. Hem bu isim yalnız mektepte kalsa yine şikâyet etmeyeceğim. Geçen gün, kahvelerden birinin önünden geçiyordum. Zengin bir ipek tüccarı olduğunu söyledikleri poturlu, mintanlı, kaba saba bir adam, kahvenin bir ucundan öbür ucuna: "Sekiz tane dut bahçem var, böyle ipekböceğine sekizi de kurban olsun!" diye bağırmaz mı? Öyle utandım ki, yer yarılrsa yere geçecektim. "Gitmem" diye inat etsem: "Naza çekiyor kendini!" diyecekler, öğleneceklerdi. Onun için, çaresizce çarşafımı giyerek peşlerine takıldım.

*

Küçük talebelere beyaz giydirmişlerdi. Dere kenarı papatya çayırılarına dönmüştü. Ben memlekette ne kadar çok kız mektebi varmış. Yeşil bahçelerin arasındaki yılankavi yollardan, marşlar okuyarak gelen mektep taburları bitip tükenmek bilmiyordu. Erkek hocalar derenin karşı tarafındaki bir ağaçlığa çekilmişlerdi. Bizim aramızda yalnız Recep Efendi, mavi latası, kocaman siyah şemsiyesiyle dolaşıyor, bir kediye taştan ocak

AKUŞU 263

kuran aşçılara bağıra bağıra emir veriyordu. Muallimlerle büyük talebeler çarşaflarını atarak, açık saçık gezip öğlenebilmek için Müdür Efendi'yi güç bela kandırdılar, erkekler tarafına savdılar.

Bilmem niçin, ben bugün hiç öğrenmiyordum. Bu yüzlerce kız çocuğunun çılgın neşesi, sevinci bana dalgın, yorgun bir hüzünden başka bir şey vermiyordu.

Şurada bir iptidai mektebi mızıka ile marş okuyor, ötede bir alay genç kız, itişe kakışa, çılgın çılgına top, yahut esir almaca oynuyor, daha ileride çocuk, büyük karmakarışık bir insan kümesi manzume okuyan, yahut nutuk söyleyen bir çocuğu alkışlıyordu. Münise; kalabalığın içinde kaybolmuştu. Yaramaz, benimse oturur mu?

Uzakta, yüksek bir setin kenarında bir sıra kestane ağacı vardı. Genç hocalardan bazıları büyük talebelerle beraber bu ağaçlara kesen salkınları kurmuşlardı. Yaprak kümelerinin arasında renk renk etekler uçuyor, çılgınlık, kahkahalar dalgalanıyordu.

Ben, yavaş yavaş kalabalıktan ayrılmış, bir sel çukuru kenarında kocaman bir kayanın gölgesine oturmıştım. Taşkın kevuklarda bitmiş cılız san çiçekleri keparıp ayaklarımın altından geçen suya atıyor, dalgın dalgın düşünüyordum.

Birdenbire arkamda ince bir sesin: "Buldum... İpekböceği burada!" diye bağırdığını işittim.

Meğer salkıncağ öğrenesi için beni arıyorlarmış. Yarı zorla beni oraya kadar götürdüler, "istemem, yorgunum, sallanmasını bilmiyorum!" diyorum. Fakat ne arkadaşım, ne talebelerime söz anlatmak kabiliyetim değildi. Mürüvvet Hanım -beni vaktiyle Merkez Rüştiye Mektebi'nde müdafaa eden keskin kara gözlü kadın- mutlaka benimle sallanmak istiyordu. Salkıncağlardan birine atladık. Fakat, nefile, kollarım titriyor, dizlerim vücudumun yükünü kaldıramıyor gibi çöküyordu. Zavalı Mürüvvet, bir hayli uğraştıktan sonra vazgeçti:

264

Reşat Nuri Güntekin

- Nefile böceğim... Ben hakikaten sallanmaktan korkuyorsun. Benzin kül gibi oldu, düşeceksin, dedi. Müdür Efendi, öğle yemeğinde bizimle beraberdi.

Benim bugünkü neşesizliğimi o da fark etmişti, ikide bir: "Hani, niye gülmüyor? Vay aksi çocuk vay... Gülsün, dediğim yerde gülersin, burada semurtur durursun!" diyordu. Adamcağız, yemekten sonra da peşimi bırakmadı. Mektepten, mahsus çay semaveri getirmişti. Bana eliyle çay pişirmek istiyordu.

Hocalardan biri uzaktan el işaretleriyle beni çağırdı:

- Hademelerden birini gönderip Şeyh Yusuf Efendi'ye bir tambur getirttik. Uzak bir yerde ona çalgı çaldiracağız. Aman, şu zevceğin elinden kendini kurtar da gel, dedi.

Bu, hakikaten kaçırılmayacak bir fırsattı. Yusuf Efendi'nin musikisi beni sardıkça sarmıştı. Zavalı bestekâr, epeyce zamandan beri hastaydı. Mektebe gelmiyordu.

Biriki günden beri iyileştiğini işitiyorduk. Bugünkü mektep öğlencesine o da gelmek istemişti.

Kadın hocalar, bir bahane ile Yusuf Efendi'yi erkeklerden ayırmışlardı. Sekiz, on kişilik bir kafileyle, kendimizi göstermeye çalışarak dere kenarındaki ince yolu takibe başladık. Şeyh Efendi, bugün çok canlı ve neşeliydi. Yolumu uzadığını görerek onun yerulmasından korkanlara gülüyor: "Bu ince yol, ebedi gitse yerulmayacağım. Bugün kendimi o kadar kuvvetli hissediyorum ki!" diyordu.

Arkadaşlardan biri usulca kulağıma eğildi, erkek muallimlerden bazılarının bir kışede gizlice rakı içtiklerini, Şeyh Efendi'ye de birkaç kadeh verdiklerini söyledi. Yusuf Efendi'nin neşesi, belki biraz da bundan ileri

geliyordu.

Dere yolunda on beş dakika yürüdükten sonra bir harap su değirmenine vardık. "Çağsayanlar" dedikleri bu yerde vadi birdenbire daralıyor, adeta bir boğaz vücuda getiriyordu. Dere kenarındaki kayalıklar öyle yüksekti ki, güneş aşağıya kadar inemiyor, sular, adeta bir fecir aydınlığı içinde akıyordu.

FAKİH 265

Buradan bizi kimsenin işitmesine imkân yoktu. Şeyh Yusuf Efendi'yi sık yapraklı bir ceviz ağacının altında oturtular, tamburu eline verdiler. Ben, uzakça bir yere, etraftan suların köpüre köpüre aktığı bir kayanın üstüne sinmiştım. Arkadaşlar, yine rahat vermediler:

- Olmaz, olmaz... Buraya gel, mutlaka geleceksin! diye beni, bestekârın karşısına oturtular.

Tambur başladı. Bu musiki, ömrümce kulaklarımdan gitmeyecek! Arkadaşlar, çimenlerin üzerine yarı uzanmışlardı. En kaba saba görünenlerin bile ağlayacak gibi dudakları titriyor, gözleri doluyordu.

Kumral, saçlarını omzuma dayayan Vasfiye'nin kulağına:

- Ben, Şeyh Efendi'yi ilk defa mektepte dinlemiştım. Çok güzeldi tabii, fakat böyle değildi, dedim.

Vasfiye, süzgülün gözlerinde muammalı bir gülümseme ile:

- Evet, çünkü Yusuf Efendi ömründe hiçbir gün bugünkü kadar mesut ve aynı zamanda bedbaht olmadı, dedi.

- Niçin? diye sordum.

Dikkatli dikkatli yüzüme baktı, başını tekrar omzuma bırakarak:

- Sus, dinleyelim, dedi.

Şeyh, bugün hep eski şarkıları çalıyordu. Bunlardan hiçbirini şimdiye kadar dinlememiştım. Her parçanın sonunda, artık bitecek, diye yüreğim titriyordu. Fakat gözleri yarı kapalı, yavaş yavaş sararmaya başlayan şarkıları ince bir terle nemslenmiş, birini bitirdikten sonra ötekine başlıyordu.

Gözlerimi, bu yarı kapalı gözlerden ayıramıyordum. Biraralık, selgun yanaklarına birkaç damla yaşın süzülüşünü gördüm. Birdenbire yüreğim oynadı. Bir hastayı bu kadar yermek günahı. Dayanamadım, şarkılardan birini bitirmesinden istifade ederek:

- Biraz dinlenmez misiniz? dedim. Rahatsız görünüyorsunuz. Neyiniz var?

266

Reşat Nuri Güntekin

Cevap vermedi. Islak kirpikleri arasında o, masum çocuk gözleriyle derin derin bana baktı, sonra tekrar başını tamburuna dayayarak yeni bir şarkıya başladı:

"Pür ateşim, açtırma benim ağzımı zinhar Zahim, beni söysetme derununda neler var."

Yusuf Efendi, şarkıyı bitirirken, başı tamburun üstüne düştü. Zavallıya hafif bir baygınlık gelmişti. Hecalar, hep şaşırıdılar. Ben: "Biz sebep olduk, bu kadar yermemalıydık!" dedim. Mendilimi ıslatmak için süratle taşların üstünden sıçrayarak dereye indim. Bu, çok hafif bir baygınlıktı. Hatta adeta bir baş dönmesi.

Elimde ıslak mendille yanına dündüğüm vakit o, gözlerini açmıştı.

- Bizi korkuttunuz efendim, dedim. O, renksiz bir gülümseme ile:

- Bir şey değil, ara sıra oluyor, dedi.

Arkadaşlarımda bir tuhaflık hissetmeye başlıyorum. Manalı manalı bana bakıyorlar, aralarında yavaş sesle bir şeyler söylüyorlardı.

Aynı yoldan geri dönüyorduk. Ben Vasfiye ile beraber en arkaya kalmıştım.

- Bu Şeyh Efendi'de bir hal var, dedim, için için bir şeye üzülsün gibi görünüyor.

Arkadaşım, o biraz evvelki manalı bakışıyla beni tekrar süzdü:

- Saki mi söylüyorsun, Feride? Hatırın kalsın, fakat inanamayacağım. Demek sen hiçbir şey bilmiyorsun? Vasfiye, garip bir bakışla bana gözlerini dikmişti.

- Bilsem saklamaya ne sebep var? dedim. O, yine inanmadı:

- Bütün B'nin bildiği bir şeyi sen nasıl bilemezsin? Bumanasız şüpheye gülümseyerek omuzlarımı silktim:

- Biliyorsunuz ki ben B'de çok kapalı ve yalnız yaşıyorum. Kimsenin hiçbir şeyi ile alakadar değilim.

FAKİH 267

Arkadaşım ellerimi tuttu:

- Yusuf Efendi, seni ölesiye seviyor, Feride, dedi.

Gayri ihtiyarı ellerimi yüzüme kapadım. Dere kenarında çocukların sevinçli gürültüsü hâlâ devam ediyordu.

Kimseye sezdirmeden kafileden ayrıldım, iki bahçe arasındaki dar bir yoldan saparak kendi kendime eve döndüm.

B 25 Temmuz

Yaz ayları uzadıkça uzadı. Sıcaklar tahammül edilmeyecek derecede. Her şey sarardı, etrafta yeşillik namına bir şey kalmadı. Kamışdaki koyu yeşil tepeler soluk, yanık bir renk bağladı. Uzakta, yaz güneşinin kamaştırıcı ışıkları içinde kocaman kül yığınları gibi cansız ve manasız görünüyor. Sıkılıyorum. Boğulacak gibi, ölecek gibi sıkılıyorum. Memleket şimdi bombos. Talebeler dağıldı, hocalardan birçoğu tatil aylarını geçirmeye başka yerlere gitti. Nezihe ile Vasfiye bana ara sıra İstanbul'dan mektup gönderiyorlar. Bu sene İstanbul çok güzelmiş. Duları, adayı anlata anlata bitiremiyorlar. Bir yolunu bulurlarsa orada kalacaklarmış. Doğrusu istenirse, benim de burada kalmaya niyetim yok. Şeyh Yusuf Efendi vakası beni çok müteessir etti. İnsan içine çıkmaya utanır oldum. Mektepler açılacağı vakit başka bir yere razıyım. Öyle bir yer ki, beni üzsün, uğraştırsın, ziyanı yok, fakat kendi kendime yalnız bıraksın.

B. ~5 Ağustos

Hoca olduğumdan beri ikinci defadır ki talebelerimin gelin olduğunu görüyorum. Fakat bu sefer o zavallı Zehra'nın-ki gibi değil. Bu gece, bu saatte Cemile artık kirpiklerinde kuru-

268

Reşat Nuri Güntekin

mamış gözyaşı damlasanyla yatağında uyumuyor. Cemile'nin güzel başına bu gece, bu saatte sevdiği genç müslazımın göğsü yastık oldu.

Bu çocukların ikisi de birbirlerine olan sevdalarında öyle sebat ettiler ki, nihayet anneleri, babaları da baş eğmek mecburiyetinde kaldı.

Cemile'yi de, Zehra gibi, kendi elimle süsledim. Bir zamandan beri hiçbir kasabalık yere gitmemek için inat ediyordum. Fakat Cemile mahsus ovime geldi, ellerimi öperek yalvardı. Bir gece, karanlıkta kendisine ettiğim hizmeti acaba anladı mı? Bilmiyorum. Fakat anasını, babasını razı ettiği gün ilk müjdeyi bana getirmişti, ihtimal ki şüphe ediyor.

Evet, Cemile'yi elimle süsledim, duvağını elimle taktım. Burada bir âdet var: Kim olursa olsun genç kızların saçına mutlaka bir parça gelin teli takıyorlar, bunu bir uğur sayıyorlar. Hırçın inadıma rağmen Cemile'nin annesini, saçımın bir tarafına minimini bir tel parçası ileştirmekten men edemedim.

Müslazımı çok merak ediyorum. Cemile'yi onun kolunda görmedikçe saadetlerine inanamayacaktım. Fakat, buna imkân olmadı. Erkenden evime dönmek mecburiyetinde kaldım.

Her yerde olduğu gibi, burada da bütün kadınların gizli gizli bana baktıklarını, birbirlerine bir şeyler fısıldadıklarını görüyordum. Bütün dudaklarda yine bir "İpekböceği" sözüdür deseliyordu. Belediye Reisi'nin karısı olduğunu söyledikleri, elmaslara, altınlara batmış bir şişman kadın, dikkatli dikkatli yüzüme baktıktan sonra yanındakilere, benim işitebileceğim bir sesle:

- Bu İpekböceği sahiden afet, adamcağızın yanmakta hakkı varmış, dedi.

Şük burada duramazdım. Cemile'nin annesinden müsaade istedim; hasta olduğumu, mümkün değil duramayacağımı söyledim. Küçük gelinin yanında muallim arkadaşlarımdan birkaçı vardı, ihtiyar kadın, bana onları gösterdi:

HALKİSİ 269

- Cemile'ye hocaları nasihat veriyorlar, sen de bir iki şey söyle kızım, dedi.

Bu masum arzuyu gülümseyerek kabul ettim. Talebemi bir köşeye çekerek:

- Cemile, dedim, hocan olmak sıfatıyla annen, sana nasihat vermemi istedi. Sen, nasihatlerin en güzelini kendi kendine verdin. Yalnız, çocuğum, sana bir tembihim olacak. Müslazımın şimdi senin yanına gelmeden evvel sokakta yabancı bir kadının geldiğini, sana gizli bir şey söylemek istediğini haber verirlerse sakın dinleme, yavrum, o kadından kaç, güzel başını müslazımının kuvvetli göğsüne sakla.

Cemile, bu sözlerle, kim bilir, ne kadar hayret etmiştir? Hakkı var; çünkü şimdi ben bile hayret ediyorum.

Onları bir yabancı ağzından işitmiş gibi sebebini, manasını kendi kendime soruyorum.

B 27 Ağustos

Bu akşam, benim ini bahçemizde ziyafet vardı. Münise ile beraber, Hacı Kalfa ile ailesini akşam yemeğine davet etmiştik. Hay olsun diye sokaktan üç dört kırmızı kâğıt fener aldırması, cılız bir badem ağacının sofraya üzerine eğilen dallarına asmıştı.

Hacı Kalfa, bunları gö rünce pek keyiflendi:

- *Aysel, bu ziyafet de ğil, On Temmuz ŞenliĒidir, dedi.*

- *Hacı Kalfa, bu gece benim kendi On Temmuzum, dedim. Evet, bu gece kendi hürriyet ŞenliĒimdi.*

Galikuşu, kafesinden kurtulalı bu gece tam bir sene olmuştu. Birsene, üç yüz altmış beş gün. Ne uzun? Evvela çok neşeliydim. Mütamadıyen gülsüp seylüyordum. O kadar maskaralık ediyordum ki, Samatyalı Madam, gülmekten tıkanıyor, Hayganuş'un sivilcelerle dolu şişkin yüzü dallardaki kırmızı fenerler gibi bir renk alıyordu. Hacı Kalfa'nın elle rini dizlerine vurarak:

Reşat Nuri Güntekin
270

‘

H,

- *Dileti mu yedin be kızım? diye gülməsi vardı ki...*

Geç vakte kadar bahçede oturduk, sonra fenerlerimizden birini Mırat'a, birini Haganuş'a vererek misafirlerimi selametsedim. Münise, gündüzden çok yorgun olduĒu için daha biz konuşurken sandalyesinde uyuklamaya başladı. Onu yataĒına gönderdim, kendim, tek başıma bahçede kaldım.

Şakin, yıldızlı bir geceydi. Karşı setteki evlerde ışıklar sönmüştü. DaĒ yolu, bu yıldızlı semanın içinde korkunç bir gölge yırĒını gibi yükseliyordu.

Bileklerimle alnımı setin kenarındaki parmaklıĒın soĒuk demirlerine dayadım. Etrafımda ne ses, ne hayat, yalnız uçurumun dibinde, bu dayanılmaz sıcaklara rağmen hâlâ kurumayan derede hafif bir çaĒıltı, birkaç yıldız aksı.

KaĒıt fenerlerin mumu artık tükeniyordu. Onların renkli ışıklarıyla beraber içimdeki neşenin de sararıp solduĒunu, gönlüme derin, çaresiz bir karanlıĒın inmeye başladıĒını hissediyordum.

Bu bir senenin kâh karanlıĒını, kâh aydınlık günlerini bi-ı rer birer hayalimden geçirdim, ne uzun, Yarabbi, ne uzun?

SeĒuĒa, cefaya, mihnete hiç şikayetsiz tahammül eden saĒsam bir vücudum var.

İhtimal, daha kırk sene, elli sene yaşayacaĒım. İhtimal daha elli yaş bu hazin muzafferiyetin hazin yıldönümünü gör-ı mem lâzım gelecek. Hayat, ne uzun, Allahım, ne uzun?

İhtimal, Münise de bana kalmayacak.

Daçlarıma yavaş yavaş akslar düşecek.

Ümit edeyim, tahammül edeyim, güzel. Ben, buna razı-’ yım, fakat niçin, neyi beklemek için?

Bu bir sene içinde, birkaç defa, kendimi zapt edemedim, aĒladım. Fakat bunların hiçbirisinde bu gece gözkapaklarımdan içini yakan yaşlardaki acılık yektu. O vakit, sadece gözlerim aĒsamıştı. Bu gece gönlüm aĒlıyor.

HALKUSU

271

B. I Ekim

Dereler başlıyalı iki hafta süyer. Muallim arkadaşlarımdan birçoĒu B.'ye döndüler. Hatta, mutlaka İstanbul'da kalmak isteyen Vasfiye bile. Bicare, bir türlü açık yer bulamamış.

Nezihe'nin başına bir devlet kuşu kenmuş. Bircuma günü Dursar'da bir genç zabite tesadüf etmişler. Zabiti, onları BoĒazici'nden Fatih'e kadar takip etmiş.

Bu iki arkadaşımın şimdiye kadar tesadüf ettiĒi her erkek gibi, o da Vasfiye'yi tercih ediyormuş. Hatta, bilmem hangi parkta birbirlerine randevu vermişler. Fakat aksi olacak, Vasfi-ye'nin o gün misafirleri gelmiş. Zabiti merakta hıramamak için Nezihe'ye yalvarmış:

- *Kuzum Nezihe' Sen, benim yerime git, bugün gelemeyeceĒimi söyle. Başka gün için müsakat al, demiş.*

Nezihe, akşam eve uğradıĒı vakit, delikanlıyı görmediĒini söylemiş. Fakat, kızın halinde bir tuhafılık varmış. Birkaç gün sonra iş anlaşılmış. MeĒer o gün, Nezihe ne yapıp yapmış, genç zabitin zihnine girmiş, hain kız, bir hafta sonra onunla nişanlanmış

Vasfiye, çok mahzun, bir yandan, aziz bir arkadaşı tarafından aldatılmak gücüne gidiyor, bir yandan da yalnız kaldıĒından şikâyet ediyor. İki de birde içini çekerek:

- *Ah Feride Hanım, Sizinle ne güzel iki arkadaş olabilirdik. Fakat nasıl anlatayım, siz o kadar neşeli, iyi, munis bir kız olduĒunuz halde, yaşamak zevkini alamamışsınız, diyor.*

Yuvalarda yeni yavruların yumurtadan çıkma zamanında nasıl neşeli bir hayat uyanırsa, mektepte de öyle bir hal var.

Hesle birkaç gün evvel ŞimŞekle, gök gürültüleriyle başlayan Şiddetli bir yağmur, sıcak ve sakin bir yazın bana verdiği müzmin hüznü, anlaşılmaz yaşamak yorgunluğunu dağıttı. O kadar hafif, o kadar neşeliyim ki...

272

Reşat Nuri Güntekin

B. 17 Ekim

Yağmurlar en günden beri devam ediyor, hem de ne Şiddetle, ilk günlerde benim gibi sevinen, selgun benizlerine taze bir hayat rengi gelen son çiçekler harap oldular. Bıçareler, bahçede durmadan yağın yağmurun altında başlarını eğiyorlar: "Artık yeter!" der gibi büzülüp titreşiyorlar.

Bu akşam, mektepten döndüğüm vakit benim de aşağı yukarı onlardan kahr yanıma yektu. Dürüstlük olmuştum. Garşafım vücuduma, peçem yüzüme yapıyor, sokakta rast geldiğim insanları halime güldürüyordu,

Munise'nin, bu akşam benzi biraz seluktu. Nezle olmasından korkarak erkenden, zorla yatağa yatırmış, ıhlamur kaynat-mıştım. Yaramaz kız, yatakta şikâyet ediyor, benim ihtimamlarımla eğlenerek:

- Abacığım, seğuk, insana ne yapar? Geçen sene karda, samanlıktta yattığım geceyi unuttun mu? diyordu.

Bu gece, hiç uyku yoktu. Munise'yi uyuttuktan sonra elime bir kitap alarak sedire uzandım. Yağmurun saçaklarda, su oluklarında çıkardığı sesleri, on beş günden beri bitmeyen bu matemi dinlemeye başladım. Ne kadar vakit geçmişti, bilmiyorum? Birdenbire hızlı hızlı kapı çalındı. Bu saatte kim olabilir?

Kapıyı açmaya cesaret edemedim. Misafir odasının cumhasından uzandım. Karanlığın içinde uzun boyu bir kadın hayaleti, cumhanın altında yağmurdan korunmaya çalışıyor, elin- [deki muşamba fenerden çıkan ışıkla, sokaktaki su birikintileri içinde cırpınıyordu.

- Kim o? diye sordum. Titrek bir ses:

- Açınız, Feride Hanım'ı görmeye geldim, dedi.

Kapıyı açtığım vakit titriyordum. O akşamdan beri yaban- ı cı kadınlardan gözüm yılmıştı. Ne vakit böyle birinin, beni ara- ı dığını görsem, fena bir haber alacağımı sanıyordum. Bu vakitsiz

ÇALKIŞU 273

misafir, yüzümü görmek için feneri kaldırmıştı. Selgun bir çehre, iki mükedder mavi göz fark ettim.

- Müsaade eder misiniz içeri gireyim, hocanım?

Bu çehre, bu ses, bana emniyet verdi. Kim olduğunu, niçin geldiğini sormaya lüzum görmeden:

"Buyurunuz" dedim. Yanımdaki misafir odasının kapısını açtım.

Kadın, edayı ıslatmaktan çekiniyor gibi, etrafına bakmıyor, eturmaya cesaret edemiyordu.

Bir şey söylemiş olmak için:

- Ne yağmur, ne yağmur, insanı adeta yıkıyor! dedi.

Dikkatle yüzüne bakıyordum. Halbuki perişanlığının yağmurdan daha başka bir şeyden geldiği besbelliydi.

Asıl maksadını söylemek için, daha sakinleşmek istediğini anladım, birdenbire ne istediğini sormadım.

İlk hissim, beni aldatmıştı. Bımunis çehresi, asil bir kadındı.

Nihayet: "Kiminle görüşüyorsunuz efendim?" diye sordum. Benden korkuyor gibi başım eğdi:

- Feride Hanımefendi, ben yabancı değilim. Gerçi şimdiye kadar görüşmedik ama, sizi uzaktan tanıyorum.

Biraz sustu, sonra bir cesaret hamlesiyle ilave etti:

- Bir meslektaşınızın kardeşiyim. Mektebinizin musiki hocası Şeyh Yusuf Efendi'nin.

Birdenbire yüreğim ağzıma geldi. Fakat kuvvetli olmak, hiçbir şey sezdirmemek lâzımdı:

- Öyle mi efendim? Görüştüğümüze memnun oldum. Şeyh Efendi, biraz daha iyiler inşallah, dedim.

Bu saatte, bu halde gelen bir misafire söyleyecek söz, elbette bu değildi. Fakat başka ne diyebilirdim?

O, cevap bulamayarak susuyor. Ben, yüzüne bakmaya cesaret edemeyerek gözlerimi yere indiriyordum.

Hafif bir hicriyık sesi işittim. Kurtulma imkânı olmayan bir felakete razı olur gibi başımı daha ziyade eğerek bekledim.

Çalkışu - F 18

274

Reşat Nuri Güntekin

O, ağlamamak için elleriyle göğsünü, boynunu tutarak

- Kardeşim bu gece ölüyor, dedi. Akşama doğru birdenbire ağırlaştı. Olu saatten beri kendini bilemiyor. Sabaha çıkmayacak.

Cevap vermedim. Ne söyleyebilirdim?

- Küçükhanım, Yusuf; benim üç yaş küçüğumdür ama, evladım sayılır. Annemiz öldüğü vakit, Yusuf, miniminicikti. Ben de büyük değıldim. Böyle olduğı halde ona analık ettim. Ömrümü ona bağıladım. Oul kaldığıım vakit sizin yaşıınızda ancak vardım. Tekrar evlenemedim, istemedim. Tek Yusufçugum yalnız kalmasın diye. Halbuki Şimdi o, beni yalnız bırakıp gidiyor. Bunları size niçin mi söylüyorum küçükhanım? Beni ayıplamayınız. Bu saatte sizi rahatsız ettiğim için, yalvararak sizden isteyeceğim Şey için bana darılmayın, beni kırmayın diye...

Özünün burasında bitkin vücudunun birdenbire çöktüğünü gördüm. Bir fenalık zannederek omuzlarından tutmak istedim. Dizlerini öpüyor, yerlere sürünerek çırpına çırpına ağlıyordu.

Hafif bir hareketle kendimi kurtardım. Oudakikada ne kadar sakin olmak mümkünse o kadar sakin bir sesle:

- Hanımefendi, felaketinizi anlıyorum, söyleyiniz. Eimden gelecek bir Şeyse, dedim.

Kadının ağlamaktan şişen soluk mavi gözlerinde bir ümit ışığı canlandı Zavallı, göğsünün sarsıntılarını eliyle zapt etmeye çalışarak:

- Yusuf, en seneden beri hastaydı. O kadar uğraştım, o kadar çırpındım, mesun hastalık, bir türlü durmuyor, kardeşimi için için yiyip bitiriyordu. Nihayet bu vaka oldu. Sizi gördü. Zaten fazla içli bir adam. Gözle görünürcesine eriyip bitmeye başladı.

Özün burasında hafif bir isyan feryadını men edemedim.

- Hanımefendi yemin ederim ki, ben kardeşinize bir Şey

AKŞU 275

yapmadım. Kendim de zaten bir yaralıdan başka bir Şey değılim, dedim.

- Hanım kızım, evladım, sizin de helki bir sevdiğiniz var; darılmayınız. Yemin ederim ki bunları Şikâyet için söylemiyorum. Ben göründüğü kadar kaba ruhlu bir kadın değılim, işin nihayetinde Yusufun kardeşiyim. Senelerden beri onun musikisi içinde yaşadım. Sizden değıl, hatta bu tesadüften bile Şikâyetim yok. Yusufun yatağında mum gibi eridiğini görüyorum. Fakat öyle anlıyorum ki, mesut ölüyor. Ne Şikâyet var, ne acı söz, ne çırpınma. Bazen kendini kaybediyor. O vakit, gözka- pakları hafif hafif titriyor, soluk dudakları gizli bir gülümseme ile yavaşça isminizi tekrar ediyor. Düne kadar bu derdinden bana hiç bahsetmemişti. Dün ellerimi tuttu, birer birer parmaklarımı öperek:

- Onu bir kere daha göster bana abla! diye çocuk gibi yalvarmaya başladı. Yusuf için her fedakârlığa razıydım. Fakat buna imkân göremiyordum . içim parça parça oldu.

- iyi ol. Yusuf, çabuk iyi ol! Elbet bir gün yine göreceksin... diye alnını, saçlarını okşadım.

- Feride Hanım, bu hastanın hiçbir Şey söylemeden bana nasıl darıldığını, başını öte tarafa çevirerek nasıl ümitsizlikle gözlerini kapadığını görseydiniz! Anlatmak mümkün değıl ki... Bugün akşama doğru büsbütün gözlerini kapadı. Onların bir daha açılmayacağını biliyordum. Uğruna ömrümü, saadetime vakfetmiş, onu hiçbir Şeyden mahrum etmemiştim. En çok istediği Şeyi bir kere göstermeden hasret içinde gözlerini kapadığını görmek... Bu acıyı size anlatmak mümkün değıl, Feride Hanım, mümkün değıl. Bu, öyle bir cevap ki, can çekişenlerin dudaklarına verilmiş bir damla su gibi.

Artık devam edemedi. Yüzünü eteklerine saklayarak çocuk gibi hiçkirdi .

276

Reşat Nuri Güntekin

Bu gecenin vakalarını bir rüya gibi hatırlayacağım.

Yıldımurların içinde, önümdeki fenerin donuk izini takip ederek birçok dar, karanlık sokaktan geçtim. Hiçbir Şey hissetmiyor, hiçbir Şey duymuyor, sele düşmüş bir yaprak gibi iradesiz sürükleniyordum.

Beni gölgelerse delu yüksek, geniş bir edaya aldılar. Duvarlarda tamburlar, utlar, kemanlar sallanıyor, karışık raflarda neyler sürünüyor. Bestekâr, bu calsırlarla delu edanın bir kesesinde geniş bir demir karyesle içinde ölüyordu.

Ayaklarının ucuna basarak yanına yaklaştım. Mum gibi sarı çekresine ölümün sükûneti şimdiden çekmiş, kapalı gözlerinin çukuruna karanlık dolmuştu.

Yalnız, ağızındaki hembeyaz dişlerini gösteren aralık dudaklarında bir parça hayat rengi kalmıştı. Biraz evvel o kadar telaşlı ve perişan görünen kadıncağız, bu sen vazife karşısında hayret verici bir sükûn ve tahammül gösteriyordu. Sevgi, şefkat denen şeyde ne mucizeler var Ya-rabbi! Mektebe gidecek çocuğunu uyandıran bir ana gibi elini hastanın başına koydu:

- Yusuf, çocuğum, bak, arkadaşın, Feride Hanım sana hatır sormaya geldi. Ağ gözünü, Yusuf, dedi. Hasta, hiçbir şey işitmiyor, hiçbir şey görmüyordu. Onun bir kere daha gözlerini açmadan ölmesi ihtimali, biçare kadına, o güzel tahammülünü yavaş yavaş kaybettiriyordu. Tekrar ağlamaya, sesi boğulmaya başlamıştı:

- Yusuf, yavurucuğum, bir kere daha gözlerini aç, görmeden öürsen, daha ziyade yanacağım. Yüreğim merhametten eziliyor, dizlerim vücudumun yükü altında çökecek gibi oluyordu. Karyolanın başucunda masaya benzeyen bir karanlık kümesine dayanmıştım. Bunun bir erg olduğunu fark ederek titredim. Kalbim, şöyle söyledi ki, bu biçare gözleri sen defa açacak mucize ancak bu erg olabilir. Düşündüğüm şey belki cinayet, belki bundan daha büyük bir

FAKAT 277

günahktı. Fakat kenarından bakansarı içine çeken uçurum gibi bu erg da benim tahammülümü elimden aldı. Gayri ihtiyari ayağımı bastım, parmağımı tuşlardan birine koydum.

Erg, yaralı bir gönül gibi derin derin inledi. Odanın karanlık köşeleri, duvarlardan gölgelerini uzatan sazlar, gizli figanlarla titreştiler.

Hakikat mi, yoksa benim yaşlarla perdeli gözlerimin bir vehmi mi olduğunu söyleyemeyeğim. Bana şöyle geldi ki hasta, bu sesle sen bir defa mavi gözlerini açtı.

Ablası yastığa yüzünü kapamış hıçkırıyordu.

Bir mukaddes vazife yapar gibi ösünün üzerine eğildim, henüz bir hayal bakiyesiyle titriyor gibi görünen gözlerine dudaklarımı sürdüm.

İlk husemi ben, bir ösünün sönmüş gözlerine mi tevdi edecektim!

B... 2 Kısım

Bu akşam B'deki evimde sen gece cem... Yarın erkenden hareket ediyorum.

O vakadan sonra tabii burada kalamazdım. Şehirde herkes benden bahsediyor, herkes, beni merak ediyor. Mektebe gidip gelirken kaç kişi peşime takıldı, kaç kişi artık iki kat örtmeye başladığım peçemin altında yüzümü seçebilmek için yolumu kesti; kaç saygısızın, biraz sesini alçaltmaya bile lüzum görmeden:

- Spektöceği, bu ha? Zavallı Şeyh! dediğini işittim.

Arkadaşlarımın yanında konuşmaya utanıyor, sınıfa girerken kıpkırmızı olduğunu hissediyordum.

Bu, böyle devam edemezdi. Garesiz, Maarif Müdürü'ne gittim. Buranın havasına dayanamayacağımı söyledim; başka

278

Reşat Nuri Güntekin

bir memlekette bana bir ders bulmasını rica ettim. Dedikodulardan galiba onun da haberi vardı. Çünkü hemen bana hak verdi. Yalnız, başka bir yerde bana göre ders bulmak müşküldü. Daha az maaşlı daha küçük bir mektep olursa da kabul edeceğimi söyledim; elverir ki uzakta bir yer olsun

iki gün evvel emri geldi- G... Rüştiyesine tayin etmişler.

Zavallı Galıkuşu, rüzgâra kapılmışı senbahar yapraklarına döndü.

279

ÜÇÜNCÜ KISIM

Ç..., 23 Nisan

İDDİA Hidrellez. Evde yalnızım. Hatta, sadece evde değil, kasabada da hemen hemen öyleyim. Evler boş, çarşılar kapalı. Bütün kasaba halkı, erkenden yemek sepetleriyle Değüt-lükte kuzu yemeğe gitti. Köşe başında her zaman kötürüm bir dilenci oturur. O bile öğlenceden geri kalmak istemedi, arabaya biner gibi, azametli bir eda ile bir hamalın sırtına binerek kafileye karıştı.

Mamafih, benim en ziyade hoşuma giden köpekler oldu. Kurnaz hayvanlar, ziyafetin keki sunu almışlar, bohçalar, sepetler, ihramlarla yola çıkan her kafilenin arkasında birkaç da onlardan takılmış.

Munise'yi komşulardan alay imamı Hafız Kurbân Efen-di'nin karısıyla beraber gönderdim. O, bensiz gitmemek için bir hayli sızlandı, fakat başıma bir çatkı kattım: "Biraz hastayım, açılsam belki arkadaşan

gelifirim," dedim.

Onları, hastayım diye aldattım ama bugün, bifikis çok iyiyim ve çok neşeliyim. Girmek istemememin sebebine gelince, ben, artık böyle kalabalık eğlence yerlerinden hoşlanmıyorum.

Evde yalnız kahr kalmaz, başımdan çatkıyı attım. Yavaş sesle türküler söyleyerek, ısıık çalarak hanım hanım evimin işini gördüm. Mektepte günlerce erkek gibi çalıştıktan sonra ara sıra ev hanımlığı etmek bana öyle tatlı geliyor ki...

Bu işler bitince sıra kuşlarıma geldi. Maskaraların kafeslerini temizledim, sularını tazeledim, sonra güneş alsınlar diye bahçeye çıkardım. Şimdi tam yarım düzine kuşumuz var Buraya gelirken Mazlum'u, Hacı Kalfa'nın eğluna bırakmak mecburiyetinde kalmıştık. Munise, çok üzölmüş, ağlamıştı. Kızcağı-

280

Reşat Nuri Güntekin

zım içlenmesin diye ena bu kuşları aldım Sonradan, bana da bir merak geldi. Fakat, komşunun sarı kedisinden bu hayvancıklara hiç rahat yok. Ne vakit kafesleri bahçeye çıkarsam, gelip karşılarına oturuyor. Görünüşte sakin, halim bir kedi. Yeşil gözlerini aralık ederek adeta şefkatle kuşlara bakıyor, hele ara sıra çenesini titreterek hafif hafif sesler çıkarması var ki, onlarla konuşuyor zannedersiniz. Bugün: "Bakalım ne yapacak?" diye kuşlardan birini kafesten çıkardım, onun yüzüne doğru yaklaştırdım. Zahir hayvanın, üstünde bir rüzgâr esmiş gibi, sarı tüyleri dalgalandı, yeşil gözlerinden kıvılcımlar parladı. Yumuşak pençelerinin içinden turnaklarını çıkarıyor, kuşun üstüne atılmaya hazırlanıyordu.

Zavallı yavrucaık, elimin içinde kanatlarını, boynunu kısarak öyle bir titriyordu ki... Öteki elimle kediye başından tuttum:

- Bu hain yeşil gözlerdeki tatlılığa bakan, seni gökyüzündeki melekleri düşünüyor sanır, dedim. Halbuki senin derdin, bu biçareyi parçalamak değil mi? Bak, ben şimdi senden ne güzel bir intikam alacağım. Öteki elimi açtım. Zavallı kuş birdenbire sendeledi, azat olunduğuna inanamıyor gibi durdu. Sonra, ince bir feryat kepararak uçmaya başladı. Kedinin hayran bir yeis ile kuşu takip eden yeşil gözlerini yüzüme yaklaştırarak kahkahalarla güsüyor:

- Nasıl, kuşu parçalandın mı, sarı zalim? diye eğleniyordum, içimde derin bir sevinç vardı. Yalnız bu sarı kediten değil, zavallı küçük kuşlara musallat olan bütün sarı mahşuklardan öç almış gibi seviniyordum. Neşemi yalnız öteki kuşların şikâyeti kırdı. Bu, hakikaten bir şikâyet miydi, bilmiyorum, fakat bana, öyle geldi ki, zavallılar: "Niçin bizi arkadaşımız gibi mesut etmiyorsun?" diyorlar. Gönümün o daima itaat etmek lüzum gelen hırcın, sert emirlerinden biriyle kafese doğru yürüyordum.

Hepsini birden azat edecektim. Fakat, birdenbire Munise aklıma geldi. Yanacağımı kafeslerden birinin teline dayadım:

AKU 281

- Sizi bırakayım, güzel, fakat sonra Munise'ye, öteki sarı musibete ne cevap vereceğiz? Ne yapalım küçükler, ne kadar uğraşsak bu sarı hainlerden kendimizi büsbütün kurtaramıyoruz, dedim.

Kuşlardan sonra, sıra kendime geldi. Ben, havayı bir parça güneşli gördüğüm vakit, daima soğuk su ile saçlarımı yıkarım. Onların yavaş yavaş güneşte kuruması en büyük zevkimdir.

Bugün, yine öyle yaptım; sonra kafeslerimin karşısındaki erik ağacına çıkarak ıslak saçlarımı, hafif hafif esen bahar rüzgârına dağdttım. Saçlarım artık uzamış, hemen hemen belime inmişti. B'de saçlarımın niçin kısa olduğunu arkadaşlarıma söylemeye utanmıştım. Onlar, bunu kadın için ayıp, daha doğrusu bir kusur sayıyorlar. Hacı Kalfa'ya varıncaya kadar, herkesten bir türlü saç ilacı salık almıştım. Saçlarımın bu kadar çabucak uzadığını görenler, kerameti kendilerinde bildiler; Maçlarındaki tesire benim demet demet uzayan gür saçlarımı şahit tuttular.

Erik ağacı kafeslerin tam karşısındaydı. Kuşlar, bencük gibi parlıyor, gözlerini güneşe dikerek etüşüyorlardı. Ben, ısıık çalarak onları taklit ediyor, ince bir dalın üstünde, salıncakta gibi sallanıyordum. Biraralık yanımdaki evin penceresine gözüm ilişti. Birde ne göreyim? Komşu alay imamı Hafız Karban Efendi, ablak yüzünde iki cami kandili gibi parlayan yuvarlak çipil gözleriyle bana bakmıyor mu?! Ne olduğumu anlatamam. Kışım, kıyafetim bir şeye benzese neyse. Fakat ayaklarım çıplak, arkamda açık bir beyaz gömlek, ilk hareketim, arkama dökülen ağır saç kümesine sarınarak onu boynuma, göğsüme dağdttmak oldu. Sonra kendimi bir yük gibi ağırcaan aşağı attım. Bereket versin, dal yüksek değildi.

Kızlağıma: "Aman, eyvah!"

diye bir ses geldi. Düşen, biraz da canı yanan bendim. Fakat, bağıran komşum Hafız Karban Efendi'ydi. ismini gülmeden söyleyemediğim bu Hafız Karban Efendi, elli yaşlarında bir alay imamıdır. Çok zengin olduğunu söyle- yerslar. Karısı pek taze, otuz yaşına bile gelmemiş, güzel, kara gözlü, filiz gibi bir Terkez kızı. Aramız pek iyidir. Bugün Muni-se'yi gezmeye götürən de odur. Gocuğu İsmadığı için benim küçük yaramazı o da, kendi kızı gibi seviyor. Fakat, bugünkü vaka neşemi kaçırdı. Hay imamından çok utandım, kim bilir, ne kadar ayıplamıştır? Şimdi bu satırları yazarken utancımın yüzümü ateş basıyor, kıpkırmızı olduğumu hissediyorum. Of, Yarabbi! Mektep hocası da İdum, hâsâ deliliği bırakamıyorum. Tevekkeli B'deki Müdür Recef Efendi bana: "Allah geçinden versin, hanı ölüp de mezara girsen, talkın veren imamı güldüreceklerin!" demezdi.

Bugünkü programımın öğleden sonraki kısmı, geldim geleli çantamda duran defterime son altı ayın vakalarını yazmaktı. Beğaz ile beraber sahildeki istihkâmaların bir kısmını gören pencereimin önüne geçtim. Ben, bu eve zaten yalnız bu pencereyi sevdiğim için geldim. Yoksa tamah edilecek hiçbir şeyi yok. B'den kaçmak için ilk teklif ettikleri yeri kabul etmiş, ne burayı sevip sevmeyeceğimi düşünmüş, ne de ayrılığımın azlığına ehemmiyet vermiştim.

Fakat, talihime gayet iyi bir yer çıktı. Şakin, Şirin bir asker memleketi. Yerli olsun, yabancı olsun, kimin babasını, kardeşini, eşini, kocasını serarsanız mutlaka askerdî; ya zabıt, ya nefer... Hocalarının bile bir kısmı tabur imamı, alay müftüsü, filan gibi askerlikte bir işiği olan insanlar. Komşum Karban Efen-di'nin, sarığıyla beraber ara sıra üniforma giydiği, kılıç takdığı bile oluyor.

G'nin kadınları pek hoşuma gidiyor. Vefakâr, çalışkan, hayatlarından memnun, munis ve sade insanlar. Tahşmak gibi eğlenceyi de çok seviyorlar. Hafta geçmez ki bir düğün olma-

AKKUSU 283

sın. Birdüğün, türlü türlü isimde kına geceleriyle tam bir hafta sürüyor. Demek ki onlar hemen her gece eğleniyorlar.

Evvela, buna nasıl para dayandırıyorlar, diye şaşıyordum. Fakat sonradan sırrını anladım.

Mesela, bir kadın, ağır gelinlik elbiselerini on sene, yirmi sene, her düğüne giyiyor, onu yine, tertemiz, kendi kızına giydiriyor. Eğlenceleri çok sade. Talgıları, armonika çalan bir ihtiyar ermeni kadını ki, küçük bir kurnaş parçası, birkaç para ile memnun oluyor.

Evet, sade eğlenceler. Fakat değil mi ki memnun oluyorlar, pekâlâ Keşke ben de onların içinde deşsaydım, keşke ben de bir gün parmaklarımda, avuçlarımda içinde hurma gibi kınarlarsa... Her neyse başka bahse geçelim.

Komşularım, beni birdenbire sevdiler. Yalnız, aralarına karışmadığıma, bu eğlencelerden zevk almadığıma darılıyor-lardı. Kibirlisanmasınlar diye onlara kul, köle İdum, mektepteki kızları gibi kendilerinden de elimden gelen nezaketi, yardımı esirgemedim

Burada en sevdiğim bir yer de: "Değütlük" dedikleri dere kenarı. Kalabalık günlerde pek cesaret edemiyorum. Fakat bazı tenha akşamüstleri, mektepten dönerken Münise ile oraya uğruyoruz. Değütlük, adeta bir seğüt ve çınar ormanı. Kim bilir, kaç yüz senelik? Çınarların aşığı kısımlarındaki dalları kosmîşler, yalnız gövdeleriyle tepelerindeki dalları ve yaprakları kalmış Akşam gelişesinin çökmeye başladığı saatlerde insan, oraya giderse, ucu bucağı bulunmaz bir viran kubbenin altına girmiş gibi oluyor. Yandan vuran son güneş ışıkları bu yüksek, harap çınar gövdelerim göz alabilirdiğine uzanıp giden kırık sütunlara benzetiyor. Derenin öbür kıyısında etrafları çitlerle çevrilmiş, sıra sıra bahçeler, o bahçelerin arasında gelişlere beğulmuş incecik yollar var. Karşıdan bu yollara bakarken bana öyle geliyor ki, onlar insanı, bildiğimiz dünyadan başka yerlere götürecektir, en umulmaz emellere kavuşturacak.

Memleketin zenginleri, Hastalar Tepesi isminde bir yerde oturuyorlar, ismi fena ama kendi en Şen, en mesut insanların yeri. Geldiğim vakit, bana orada güzel bir ev göstermişlerdi. Fakat cesaret edememişim. Şimdi B'deki kadar zengin değildim. Daha fakirane yaşamaya, daha küçük bir evde oturmaya mecburum.

Mamafih, Şimdiki evim de pek fena yerde deĞil. MeydanıĞı, kahvesi, dükkânlarıyla kasabanın pek işlek bir yerinde. Mesela sabahsevin DeĞütlük'e giden bütün G... halkı önümüzden geçti. Şimdi, vakit daha erken olmakla beraber, dönüş başladı. Biraz evvel DeĞütlük'ten bir zabıt kafilesi dönüyordu. Acele acele karşidan gelen bir mülazımla konuşmak için durdular. Mülazım:

- Niçin böyle erken dönüyorsun? Ben daha yeni gidiyorum. Şimdi nebetten çıktım, dedi.

Ceketinin önü daima açık duran Şişman, yaşlı bir kolaĞası -ki her zaman tesadüf ederim- cevap verdi:

- Dön, zahmet etme. DeĞütlük'ün tadı yok bugün. O kadar batandık. Gülbeşeker yok!

Bu şehrin askerleri galiba gülbeşekeri çok seviyorlar. TocuĞunun, büyüĞünün aĞzında bir gülbeşekerdir gidiyor. Anlaşılan bu, bir nevi gül tatlısı olacak. Fakat Hıdrellez günü mesirede gülbeşeker aramak, onu bulamadıĞı için meymun olmak, pek çocuklara yakışır bir şey!

Evet, bu gülbeşeker sözü çocuk, büyük bütün erkeklerin aĞzında, kaç defa sokakta kulaĞımla işittim.

Mesela, bir akşamüstü mektepten dönüyordum. Önümde fakir kıyafetli birkaç genç gidiyordu. Bunlardan birine bilmem ne ikram etmek istediler. O, reddeddiyor:

- Vallahi olmaz, şimdi yemek yedim. Yeşim deĞil, ne olsa yiyemem, diyordu. Bir başkası:

AKIŞU 285

- Bir şey yiyemez misin? Gülbeşeker de olsa yemez misin? diye onu omuzundan sarstı.

Delikanlı, hemen yumuşadı, sırta sırta:

- Bak, ona sözüm yok, diye cevap verdi.

Bazen kahvenin önünde oturan erkekler mahalleye su taşımakla geçinen fakir, tuhaf tuhaf konuşan, neşeli bir çocukla şakalaşıyorlar:

- E, Süleyman söyle bakalım, ne vakit senin düĞünü yapıyoruz?

- Ne vakit isterseniz, ben alesta hazırım.

- Süleyman, sen bu fukaralıkla nasıl geçinisin?

- Kuru ekmeĞimi gülbeşekere sürer yerim. Allah'tan belamı mı isteyeceĞim?

Bu şakayı hemen her gün tekrar ediyorlar. Fakat, en tuhafı, bizim komşu Hafız Karhan Efendi, üç gün evvel kapının önünde Münise'yi yakaladı. KızcaĞızın zorla yanaklarından öperek:

- Oh, mis gibi gülbeşeker koku yor, dedi.

Sokakta DeĞütlük'ten dönen kafileler çoĞalmaya başlıyor, ince bir kahkaha. Münise'nin sesi. Münise geliyor. Yaramaz kıızı dört saatte dört ay görmemiş gibi göreceĞim geldi.

23 Nisan (iki saat sonra)

Gülbeşekerin ne olduĞunu öğrendim. Münise, DeĞütlük'te tesadüf ettiĞi birkaç muallimeye benim hasta olduĞumu söylemiş, merak etmişler, dönüşte kapıdan uğrayarak hatırlamı sormak istemişler.

Birkaç dakika içeri girmeleri için ısrar ettim. Bunlardan birine şaka olsun diye: "Bari gülbeşeker bulabildiniz mi? Sokaktan geçen zabıtlar bulamadıklarından şikâyet ediyorlardı!"

Arkadaşım gülerek cevap verdi:

286

Reşat Nuri Güntekin

- Pekâlâ biliyorsunuz ki, biz de ondan mahrum kaldık!...

- Niçin?

- Çünkü gelmediniz!

Şaşkın şaşkın yüzüne baktım, gülmeye çalışarak:

- Ne münasebet! dedim.

Muallimler, hep gülyüyorlardı. Arkadaşım, Şüpheli bir bakışla:

- Sahi bilmiyor musun? dedi

- Vallahi bilmiyorum.

- Zavallı FerideceĞim, sen ne kadar safsın! Gülbeşeker, G... erkeklerinin, bu güzel rengin için sana koydukları isim. Ben, şaşkınlıktan kekeleyerek:

- Nasıl, ben mi? Demek gülbeşeker dedikleri, o sokak delikanlılarının ekmeğine sürüp yemekten bahsettikleri... Eyvahlar olsun! Utancımın iki elimi yüzüme kapadım. Demek ben böyle kocaman bir kasabanın diline düşmüştüm, ne ayıp, Yarabbi!

Arkadaşım, zorla yüzümü açtı, yarı şaka, yarı sahi:

- Bundan şikâyet edilecek ne var? Bir kasabanın erkeklerini meşgul ediyorsunuz, bu saadet hangi kadına müyesser oldu? dedi.

Bu erkekler, sahi çok fena muhluklar. Bana burada da rahat vermiyorlar. Yarabbi, artık nasıl insan içine

çıkacağım, kemşularımın yüzüne nasıl bakacağım?

Ç... 1 Mayıs

Dominden beri yukarıda talebelerimin vazifelerini tashih ediyordum. Kapı çalındı, Münise aşağıdan:

- Abacığım, misafir geldi, diye seslendi.

Taşlıktta siyah çarşafli bir hanım geziniyor; yüzü kapalı olduğu için tanımadım, tereddütle:

ÇALKILIŞU 287

- Kimsiniz efendim? diye sordum.

Birdenbire ince bir kahkaha keptu; hanım, kedi gibi boynuma sıçradı. Meğerse Münise imiş. Yaramaz kız, beni belimden tutarak taşlığın içinde döndürüyor, küçük buselerle yanaksarımı, boynumu öpüyordu. Çarşaf ona, birdenbire yetmişmiş bir genç kız hali vermişti. Küçüküm, bu iki senenin içinde hayli serpilmiş, hemen bana yaklaşıp ince boyu, gündün güne çiçek gibi açılan güzelliğiyle nazlı, nazik bir küçükhanım olmuştum. Fakat insan, daima gözünün önünde duran şeylerdeki değişikliği fark edemiyor.

Onu bu halde gördüğüm vakit hesapça sevinmem lüzum gelirdi. Halbuki bilakis mahzun edim. Bunu Münise fark etti:

- Abacığım, ne oldu? Şaka yaptım. Seni sakın darıltmayayım? dedi.

Zavalı çocuğun, bir kabahat yapmış gibi dargın dargın yüzüne bakıyordum:

- Münise, dedim. Seni bütünü alıkoymak mümkün değil. Çünkü görüyorum ki, durmayacaksın. Şimdiden düğünlerde gelin tellerini başına takarken için titriyor. Anıyerum kızım, durmayacaksın, mutlaka gelin olmak isteyeceksin, beni yalnız bırakacaksın.

Bu yalnızlığın acısı şimdiden içime çekmiş gibi gözlerim deluyordu. Münise'nin bir kelime ile beni teselli etmesi için halimle, bakışlarımla adeta yalvarıyordum. Fakat hain kız, dudaklarını büktü.

- Ne yapalım abacığım, âdet böyle, dedi.

- Demek, bir yabancınnın karısı olmak için beni bırakacaksın?

Münise cevap vermedi, sadece güldü. Fakat ne gülsün! Zalim, şimdiden onu benden ziyade seviyordu.

Bu sefer ben, biraz evvelki sözlerimin aksini söylemeye başladım.

- Gelin olsun bile herhalde yirmi yaşına kadar vakit var.

288

Reşat Nuri Guntekin

- Yirmi yaş çok değil mi abacığım.

- O halde on dokuz, haydi nihayet on sekiz. Cevap vermiyorsun ama, gülüyorsun. "Ben biliyorum" demek ister gibi sinsi sinsi gülüyorsun. Vallahi, on sekizden aşağı olmaz.

Afacan gülüyor, pazarlığımıla eğleniyordu. Utanmasam hüngür hüngür ağlayacaktım. Sarı insanların hepsi vefasız oluyor, hepsi insanı başka türlü üzüyor.

Ç... 10 Mayıs

Mektep talebeleri içinde on iki, on üç yaşlarında bir zengin paşa kızı var. Büyümüş de küçülmüş gibi kavruk, çürük dişli, bücür, azametli bir kız.

Nadide Hanımefendi, -eğlenmek için hanımefendi diyorum, mektepte şimdiden onu öyle çağırıyorlar- Hastalar Te-pesinin en güzel konağında oturur, her gün paşa bahasının sandosu ve keç boynuzu gibi palabıyıklı emir çavuşuyla mektebe gelir gider.

Öyle sanıyorum ki, bu küçükhanım, bir şey öğrenmekten ziyade fakir arkadaşlarına, hatta hocalarına kurum satmak için mektebe geliyor. Çocuklar, onun halayıkları vaziyetindedir Hocalar, onun bin türlü kahrını, nazını çekmeyi vazife biliyorlar. Ara sıra büyük hanımefendi, kızının muallimlerini konağa davet eder, ziyafet vermiş. Zavalı arkadaşlarım, orada gördükleri debdebe ve sahtanati, yedikleri yemekleri, hanımefendilerin tuvaletlerini söyleye söyleye bitiremezler. Arkadaşlarımla bu hali beni hem güldürür, hem öğrendirir. Bu Abdürrahim Paşa'ların ne ruhta insanlar olduğunu anladım. Debdebe, sahtanat-sarıyla birtakım görgüsüz, ehemmiyetsiz insanların gözünü kamaştırmaktan zevk alan, kaba birtakım "Ne idum" delileri.

Arkadaşlarım birkaç defa beni de götürmek istediler, bir hakarete uğramış gibi kızardım, istikfafla omuzlarımı silktilim.

ÇALKILIŞU 289

Fakat çocukların potinlerini bağlamak, çamurlarını temizlemekten çekinmediğim halde bu azametli küçükhanım efendiye hiç yüz vermiyorum. Hatta, derste hırpaladığım da oluyor. Fakat aksiliğe bakınız ki, o her hocalardan ziyade bana musallat. Hiç peşimden ayrılmıyor.

Bu sabah, eğseye doğru kapımda bir araba durdu. Birde ne bakayım. Abdurrahim Paşa'nın sandesu değil mi? Palabıyıklı emir çavuşunun araba kapısını açtığını, talebem Nadide Hanım'ın etraftan koşan mahalle çocukları arasında bir prensees azametiyle evime geldiğini gördüm. Bütün mahalle, hayret içindeydi. Karşı evlerdeki kafeslerin arkası kadın haşşarıyla doluydu.

Nadide Hanım, büyük ablasının bir tezkeresini getiriyordu.

Maksadı derhal anladım. Akılları sıra servetleriyle, deb-debeleriyle öteki hocalar gibi benim de gözlerimi kamaştıracaklar, ilk fikrim; bir iki seçuk teşekkür kelimesiyle küçükhâ-nımı, çavuşu ve sandeyu geri göndermek oldu. Fakat, kalbimde birden bire arzu uyandı: Bu senradan görme ne oldum delilerine güzel bir ders vermek...

İstanbul'da, bu paşaların çok daha yüksek numunelerini görmüştüm. Hatta, böyleseleriyle biraz uğraşmıştım da. Yüzlerinden yalancı maskeleri sıyırmak, azametli gösterişler altında gizlenen çirkinlikleri, hiçlikleri meydana çıkarmak; Tahku-Şu'nun en büyük eğsencesiydi Ne bileyim ben, böyle doğdum. Pek fena bir kız değilim, küçüklüğü, ehemmiyetsizleri çok seviyorum. Fakat servetleri yahut yapmacık kibarlıklarıyla evüenlere karşı daima zalimim.

İk sene hanım hanımcık oturduktan sonra bugün bir parça afacanlık etmek benim hakkımdı.

İnadıma, sade fakat çok şık giyindim. Allah'tan, bir kat lacivert elbisem vardı. Amcam Paris'ten göndermişti.

Nadide Hanımefendi'yi, aşığı odada biraz fazla bekletmekten çekinmedim. B'de iken pek beğendiğim için bir Avrupa

Tahkuşu - f19

290

Reşat Nuri Güntekin

mecmuasından kesip sakladığım bir baş medesini aynanın kenarına iştirdim, bütün kuvvetimi, maharetimi sarf ederek onu taklit ettim. Bu baş, fazla fantezisi ve viçje idi. Fakat neme- lüzüm? Ben bugün, bir aktris gibi bu kibar "Kenar dilerleri" üstünde yapacağım tesire bakarım.

Aşığıdaki küçükhânımı, sadece kendimi süslemek için yalnız bırakmadım. Biraz da bu fakir eşyaya leş odanın aynasında gülümseyen genç kıızı seyretmek için beklettim. Bir yabancısı seyreder gibi, ona utana utana bakıyordum. Mademki defterimi benden başka kimse okumayacak. Niçin hepsini itiraf etmemeli? Onu güzel, hem de dikkat ettikçe saran bir biçimde güzel buluyordum. Gözlerim, İstanbul'da tanıdığım Şen, kaygısız Tahkuşu'nun berrak aydınlık parçası içinde titreyen birkaç yıldız kırıntısından ibaret açık ela gözleri değildi. Onlarda, karanlıklara baka baka geçmiş birçok yalnız gecelerinden kalma siyah bir acı, yorgun bir tahayyül, uykuya ve daha başka şeylere doymamış gözlerin, süzgün mahmurluğu vardı. Bu gözler, gülümsemeseler, canlı bir ıstırap gibi büyük ve derin görüncekler. Fakat, gülmeye başladıkları an her şey değişiyor. O vakit küçülüyorlar, ziyalar içlerine sığmıyor, küçük pırıltılarla yanakların üstüne dökülmeye başlıyor.

Bu yüzde ne güzel, ne ince çizgiler vardı. İnsana ağşama arzusu verecek kadar güzel şeyler.

Kusurlarında bile şimdi bir sevimlilik görüyordum Tekirdağ'daki enşitem derdi ki: "Fende, senin kaşların lakırdılarına benziyor, güzel güzel, ince ince başlıyor, fakat sonra yolunu sapıtıyor!" Onun dediği gibi güzel, ince ince başladıktan sonra, yolunu sapıtan bu kaşların, şakaklara doğru öyle güzel bir dağılışı vardı ki.

Senra, bir parça kısa olduğu için daima gülen, daima üst dişlerini bir parça açık bırakan dudağım -düşünmeli ki bu dudak, B'deki Hoca Efendi'nin dediği gibi- beni mezarıma bile gülümseye gülümseye götürecekt.

291

HALKIN

Küçükhânımm aşığıda, mahsus potinlerini vurarak gezindiğini işitiyor, fakat bir türlü aynadaki küçükhânımdan ayrılma-mıyordum.

Bana, B'de Spekböceği, C'de Gülsheşeker dedikleri zaman ne kadar üzülmüş, titizlenmişim. Şimdi aynada gördüğüm genç kıza, bu seher aydınlığı gibi berrak, kırağırlarla ıslanmış nisan gülleri gibi taze mahluke, bu isimleri vermekten çekinmi-yordum. Bir aralık görünmekten korkuyor gibi etrafıma baktım, sonra kendi

kendimi, gözlerimi, yanaklarımı, çenemi öpmek için aynaya uzandım. Yüreğim kuş gibi çırpınıyor, dudaklarım ıslak bir lezzetle titriyordu.

Fakat, yazık ki bu aynalar da erkek icadı, insan ne yapsa, mesela saçlarını, gözlerini öpemiyor. Ne yapsa, ne kadar uğ-raşsa kendini yalnız, münhasıran dudaklarından, ağzından...

Neler söylüyorum?.. Der Aleksi: "Papaz elbisesi adamın ruhunu da papaz eder!" derdi. Keket başı da adamı kekete mi yapıyor, nedir? Bir mektep hocası için ne manasız, ne ayıp sakırdılar bunlar.

Hanımları, salonslarının içinde, bana karşı acemi aktrisler gibi tuhaf tuhaf pozlar almış görünce içimden güldüm: "Görürsünüz, biraz sabredin!" dedim

iki sene uslu uslu oturduktan sonra, biraz afacanlık etmek bugün benim hakkımdır.

Onlar, başkaları gibi hanımefendiyi, küçükhanımefendile-ri eteklemediğimi, gayet sade ve serbest bir selamla iktifa et-ğimi görünce hayret ettiler. Birbirlerine bakıyorlardı. Murebbi-ye sduğunu tahmin ettiğim adı Beyeğsu kekenası, altın gözlüğü tutarak, beni baştan aşağı süzdü.

Tavırlarımda, hareketlerimde öyle tabii bir akıcılık, sözlerimde öyle fütursuz bir emniyet vardı ki, salonun içi gizli bir

292

Reşat Nuri Güntekin

fırtınaya uğramış gibi altüst oluyordu. Bu salon, kibarlık ve zevkten ziyade paranın bin türlü pahalı eşya ile doldurulduğu bir nevi manifaturacı camekâm idi. Hanımcıklar, senelerden beri birer manken eslüğüyle bu salonda oturuyorlar, C.'nin zavallı görgüsüz kadınlarını hayretlere düşürmekten zevk alıyorlardı.

Serbest ve afacan cüretimle yavaş yavaş bu sale na sahip oluyor, kendilerini acemi, beceriksiz bir misafir mevkiinde bırakıyordum. Bu kaba ve gülünç komedyayı oynarken tabiihikten çıkmamaya, oyunumu belli etmemeye gayret ettim. Her ne gösterdiler, ne söylediler, ne yaptılarsa beğenmediğimi hissettirdim. Hem de onlara, zavallılıklarını, görgüsüzlüklerini derin derin, acı acı duyurmak şartıyla. Mesela, paşanın büyük kızı, bana tabloları gösteriyordu; ben, bunların adı şeyler sduğunu nazik ve üstü örtülü kelimelerle söyledikten sonra, bir kâşede bir minyatür buluyor, salonda yegâne bir sanat eseri olan bu güzel şeyin niçin buraya atıldığını soruyordum. Hülasa, hiçbir dehdelerine hayret etmedim. Her şeylerini tenkit ettim.

Hele yemekte onlara o kadar gizli eziyetler ettim ki... Bu mükemmel, zengin sofrasında, kim bilir, kaç kişinin lokması beğazında kalmıştı? Kim bilir kaç misafir, çatal bıçak kullanmasını beceremedikleri için gizli gizli ter dökmüş, kaç bıçare, nasıl alınacağını nasıl yeneceğim bilmediği bir yemeği reddetmek mecburiyetinde kalmıştı? Bugün hep onların intikamını aldım. Öyle beceriksiz, ahenkli hareketim vardı ki, hanımlar göz ucuyla, hayran hayran bakmaktan kendilerini alamıyorlardı. Ben de ara sıra onlara bakıyordum. Fakat nazarsarım, onların elindeki çatalı titretiyor, beğazlarını tikiyor, su içmelerini şaşırtıyordu. Hele o görgüsüz, cahil kadınlara kendisini adam diye satan, gülünç Fransızcasıyla evünen Beyeğsu kekenasını dünyaya geldiğini pişman ettim.

O bir mürebbiye, ben bir mektep hocası sduğum için kendisini benimse kapı yoldaşı farz ediyordu. Benimle gizli bir

HALKUSU 293

mücadeleye girişmeyi, bir meslek mecburiyeti bildi. Fakat, bu maskarayı öyle bozdum ki... Türkçe dardını anlatmaktan aciz kalıyor, "Türkçe iyi anlatamıyorum" diye kurtulmak istiyordu. Ben, o vakit, Fransızca söylemeye başlıyor; bu defa Fransızca-sıyla eğleniyordum. Hülasa, küçük, ehemmiyetsiz, iptidaiye hocası kaybolmuş: "Dam de Diyon"un en zarif sakırdıcı muallimlerini ağlamaklı eden zalim Çalkuşu, bütün haşarlığı, alaycılığı ile yeniden doğmuştu.

Yüksek meclisler e ait bir kabul etiketini münakaşa ederken söz bulmakta aciz kaldı: "Mamafih, ben birçok yüksek meclislere girdim, çıktım, gözümle gördüm!" diye beni mat etmek istedi. O vakit, mağrur bir istihfafla yüzüne baktım, gülümseyerek:

- Evet, ama, yalnız girip çıkmak kâfi değil, insanın o muhitte kendi tabii hayatını yaşaması lâzımdır, dedim. Bu pek terbiyesi olmadığının itiraf ettiğim hücumum üzerine kadıncağızı hafakansar beğuyordu. Minimini paşazadelerden biri, ders saati geldiğini bahane ederek alfacele yanımdan çıktı.

Hanımlar, kuzu gibi sduşlardı. Bu cirkın süs ve gurur maskelerini attıktan sonra ruhlarının asıl cehresini gösterdiler. Hakikaten fena insanlar değıldiler. O vakit, ben de yavaş yavaş halimi bilen, ehemmiyetsizliğini takdir eden mazlum, sakın, iptidaiye muallimesi mevkiine indim.

Hanımefendi ve küçükhanımlar sık sık gelmemi samimiyetle rica ediyorlardı. "Ara sıra taciz ederim, fakat her zaman nasıl olur, ne söylerler? Dık sık geldiğimi görürlerse mutlaka sizden bir şey beklediğim fikrine düşer ler" dedim.

Hanımefendi, kim olduğumu merak ediyor, mutlaka beni söyletme istiyordu.

- iyice bir ailenin fakir düşmüş bir kızı, dedim.

- Hanım kızım, siz bu güzelliğinizle, bu meziyetinizle pek iyi bir yere gelin elbistirdiniz.

294

Reşat Nuri Güntekin

- Belki, hanımefendi, beni de isteyecek zararsız bir adam elbistirdi. Fakat, ben kendi alnımın teriyle kendimi ge- çindirmeyi daha iyi buldum. Çalışmak ayıp değil, dedim.

- Sizi iyice bir ailenin iyice bir çocuğu için isteseler ne dersiniz?

- Tabii, kazandığım bu şeref için teşekkür ederim, fakat zannederim ki kabul etmem.

Asıl maksatlarını biraz sonra anladım. Meğer bugün sadece azamet satmak, saltanatsarıyla gözlerimi kamaştırmak için, bu konağa çağırılmamışım!

Paşa'nın büyük kızı bana bahçeyi göstermek istemişti. Bahçeleri de, tıpkı salınlara benziyordu. Bin bir çeşit çiçek, ot, fidan sakı ile sözüm ona yabana süslenmiş, daha doğrusu dşenmiş, tefriş edilmiş olan bu bahçede dolaşırken, üzer beşer senelik sekiz on bodur çamdan ibaret yapma bir orman- cıktı. ..

Fakat bunu anlatabilmek için on iki gün evvelki bir vakaya dönmeye mecburum.

Mektebimizin teneffüs bahçesine bitişik keca bir bağı var. Çocuklar, aradaki çit duvarı söktükleri için iki bahçe hemen hemen bir gibi. Bir zamandan beri o bağda üç, dört fakir işçi, bahşlarında kırmızı mendillerle çapa çapalıyordular. Teneffüs saatlerinde yanslarına gidiyor, biçarelerin kan ter içinde çalıştıklarını seyrediyordum. O bahsettiğim gün, bunların arasında genç bir ameleye dikkat etmiştim. O da onlar gibi giyinmişti, fakat simasında, halinde bir bahşalık fark ediliyordu. Mesela; yüzünün esmer cildinde renkli bir şeffaflık, gözlerinde bahşa bir parlaklık vardı. Hele elleri, kadın elleri kadar nazik ve küçüktü. Öteki işçiler gibi yaşlı bahşlı olmadığı için yanına yalaşamı- yordum. Fakat o, benim yanıma gelmeye cesaret etti. Sıcaktan çok susadığını, mektep çocuklarından birinden kendisi için su istememi söyledi.

Herzeden kaçan insanlardan dünyada hoşlanmam. Onun

AKIŞI

295

in çekinmedim. Hatta bir mektep hocası olduğumu düşünerek: "Peki oğlum, biraz bekle, söyleyeyim!" dedim.

Kendi kendime: "Bu, mutlaka sonradan düşmüş bir asilzade flân elacak!" diye düşündüm. Bu işçi, hem utangaç hem cesurdu. Kenuşurken kelimelerini şaşırarak kadar sıkılıyordu. Fakat bir taraftan da mütemadiyen sualler, hem de münasebetsiz sualler soruyordu:

Buraya yeni gelmiş, ucuzluk var mıymış, kıy nasıl olmuşt, armudu, elması bel muymuş?

O, suyu içerken ben, gülümsüyör: "Anlaşılan biçarenin aklında bir noksan var!" diyordum. Paşa'nın bahçesindeki çam ormanı taklidinde, maskara edilmiş bir biçare ağaçlar içinde gördüğüm şeyin, beni ne kadar mütehayyir ettiğini anlatmak için bu kadar tafsilat kâfi.

Evet, bu ağaçlar içinde yine o fakir işçi ile karşı karşıya geliyordum. Fakat bu sefer büsbütün bahşa bir kıyafetle. O, bahşındaki alabres saçlara varıncaya kadar kılıcı, düğmeleri, nişansan, yakası, yüzü, dişleri, hasılı her şeyi pırıl pırıl parlayan bir erkânıharp yüzbaşısı idi. Fotoğraf çektirir gibi, iki çam ağacının arasında; başı yüksek, vücudu dik, parmakları birbirine yapışmış duruyordu, ince bıyıklarının altında, yarı açık dudaklarının içinde dişleri, cüretkâr gözleri parlıyordu. Hülasa, öyle bir duruş, öyle bir kıyafet ki, insan beyaz eldivenleriyle kılıcını çekerek: "Hazır ol!" kumandasını vermesini bekliyor.

Mamafih, bir saniyede anladım ki, zabite "hazır ol" kumandasını bahşaları vermiş.

Nerime Hanım, (Paşa'nın büyük kızı):

- Alihsan, sen burada mıydın? Nereden çıktın aysel? diye hayret etti.

Fakat biçare kadıncağız, relünü o kadar acemice oynuyor ki: "Alihsan, sen nereden çıktın?" diye hayret ederken sesine: "Vah vah! Yalan söylediğimiz ne kadar da belli oluyor!" der gibi bir ahenk geliyor.

296

Reşat Nuri Güntekin

Evet, bu gülünç "operakomik" dekoru içinde gülünç bir komedya oynayacaklık, niçin? Bunu daha sonra anlatacağım. Şimdilik hiçbir şey sozdirmemek, sakın ve cesur olmak lâzım.

Herhalde, bu paşalar, sürpriz yapmasını çok seven insanlar. Fakat benim de, bugün inatçılığı üstümde. Ne yaparlarsa yapsınlar, şaşırmış görünmeyeceğim. Galiba, benim utanmamı, kaçınmamı bekliyorlar hiç vakar ve sükunumu bozmadım.

Nerime Hanım dedi ki:

- Feride Hanımefendi, siz de bizim gibi istanbullusunuz. *Âmcazade* ve süt kardeşim *İhsan*'ı size takdim etmemde bir mahzur görmezsiniz, değil mi?

Ben, hiç fütursuz:

- Bilâkis, çok memnun olurum efendim, dedim. Sonra, onun söz söylemesine meydan vermeden kendimi takdim ettim:

- Feride Nizamettin. Maarif ordusunun küçük zabitlerinden...

Genç zabıt, o güzel ve cüretkâr sükûnunu muhafaza edemedi. *Hakkı da yok mu ya? Küçük iptidaiye*

hocası birkaç gün evvel amele kıyafetinde gördüğü bir şahsı, bugün güneş gibi parlak, peri masalı

Şehzadeleri gibi güzel ve muhteşem görür de heyecanından bayılmaz; bu, akla sığar şey mi?

Evet, bilâkis, o *Şaşırdı*. Bize mektepte, ehemmiyetli bir şeymiş gibi senelerce ezene bezene *taim ettikleri* o

mahut; "*İslem merasimi*"ni pek iyi bilmiyordu. *Galiba, bir asker temennası için kaldırdığı elini yarı yolda*

tekrar indirdi, elimi tutmayı tercih etti. Fakat, bu defa da elimdeki eldiveni gördü. *Bu biçare eldivenden,*

birdenbire ateş almış gibi öyle bir dehşetle elini çekmesi vardı ki...

Üç, beş dakika kadar hiç fütursuz konuştum. Göz göze geldikçe zavallı delikanlı, besbelli amele kıyafetiyle
henden su istediğini hatırlıyor, muhcubane gözlerini indiriyordu. Fakat ben, hiç eralı olmuyor, onu ilk defa
görmüş gibi konuşuyordum.

ÇALKIŞI 297

Biraz sonra Nerime Hanım'la içeri giriyorduk. Kadıncağz, tereddütle bana baktı ve dedi ki:

- Feride Hanım, tabii İhsan'ı tanıdınız. Mektepteki vakayı, demek o da biliyordu. Sadece:

- Evet, dedim.

- Belki aklınıza bir şey gelir. Size işin doğrusunu söyleyeyim efendim, *ihsan, arkadaşlarıyla bahse girmiş.*

Gençlik bu ya efendim, olur şeyler.

Hayretle dudaklarımı bükmekten kendimi alamadım.

- Ne münasebet efendim?

Nerime Hanım, kızarıyor, muhcubiyetini saklamak için gülüyordu:

- Efendim, zabitlerden bazıları size mektepten gelirken tesadüf etmişler, pek güzel olduğunuzu söylemişler. Biz istanbulluyuz, tabii buraklar gibi bunu bir hakaret saymayız değil mi, güzelim? *ihsan, bahse girmiş: "Mutlaka bir çaresini bulur, bu Muallime Hanım'la görüşürüm."* demiş. O gün, üşenmeden amelelerden birinin elbisesini giyinmiş, bahsi kazanmış. *Tuhaf değil mi?*

Ben, cevap vermedim. Zavallı Nerime Hanım, sözlerinin yaptığı seğuk tesiri pek iyi anlıyordu.

Bugünkü garip komedyanın son perdesini tekrar yukarı salonda oynadık, *ihsan Bey'le görüştüğüm haberi,*
bizden çok evvel yukarı gelmişti. Bütün simalar bunu gösteriyordu.

Büyük Hanımefendi'nin gizli bir işareti üzerine sandaki-ler dışarı çıktılar. *Yalnız Nerime Hanım kaldı.*

Hanımefendi biraz tereddütten sonra söze başladı:

- İhsan'ı nasıl buldunuz, hanım kızım? Ben, yine gayet sade:

- Çok iyi bir genç görünüyor, hanımefendi. O:

- Yüzü de güzeldir, tahsili de iyidir: Terfian Beyrut'a tayin edildi.

298

Reşat Nuri Güntekin

- Ne kadar iyi! Hakikaten güzel, sevimli bir genç. *Malumatı da, dediğiniz gibi mükemmel* görünüyor.

Ena kız, birbirinin yüzüne baktılar. Bu sözlerime hem hayret ediyorlar, hem memnun oluyorlardı.

- Allah senden razı olsun, kızım! *işimizi kolaylaştırdın* dedi. Ben İhsan'ın sütannesiyim, evlat gibi elimde büyüttüm. Feride Hanım kızım, genç kızlarla doğrudan doğruya konuşmak olmaz ama, *maşallah, siz akıllı*
ulusunuz. Sizi Allah'ın emriyle İhsan'a istiyorum. Sizi pek beğenmiş. Mademki siz de onu beğendiniz
inşallah mesut olursunuz. Buray izin alırsız, düğününüzü burada yaparsız, olmaz mı? Sonra beraber
Beyrut'a gidersiniz.

işin buraya geleceğini daha evvelden hissetmiştim. Hakikaten güsünecek bir vakaydı. Fakat, bilmem
neden, yabancı memlekette kocaya istenilmek bana bu dakikada garip bir mahzunluk veriyordu. Mâmafiñ,
neşem gibi hüznümden de renk vermedim:

- Hanımefendi, bu cariye için büyük şeref. Size de, *ihsan Bey'e de bütün kalbimle teşekkür ederim.*

Fakat mümkün değil, dedim.

Büyük Hanım, birdenbire *Şaşırdı:*

- Niçin kızım? Biraz evvel onu beğendiğinizi, güzel bulduğunuzu söylediniz ya! *Gülserek cevap verdim:*

- Hanımefendi, yine tekrar ediyorum ki, ihsan Bey, güzel ve değerli bir genç, fakat aramızda bir izdivaç ihtimalini aklımdan, yahut kalbimden geçirmiş olsaydım, bu meziyetlerini açıktan açığa söyleyebilir miydim efendim? Bu, bir genç kız için biraz fazla serbestlik olmaz mıydı? Ana kız, tekrar birbirlerine baktılar, küçük bir sükût hüküm sürdü. Sonra, Nerime Hanım, ellerimi tuttu: Feride Hanım! Herhalde kati cevabınız bu olmayacak, çünkü ihsan, çok müteessir olacak.

FAKİHİ 299

- ihsan Bey, yine tekrar ediyorum, çok güzel bir genç, kimi isterse alabilir.

- Evet, fakat e, sizi istiyor. Demin size arkadaşlarıyla bir bahse tutuştuğunu söylemek lâzım geldi. Hiç böyle şey olur mu, güzelim? Zavalı çocuk, on gündür böyle telaş içinde ki: "Ölürüm, endan vazgeçemem, mutlaka, alacağım!" diyor.

Nerime Hanım'ın, bu bahsi uzatacağını, beni kandırmak için birçok şeyler söyleyeceğini hissediyorum. Nazikâne, fakat gayet kati birkaç sözle buna imkân olmadığının söyledi. Götürmek için müsaade istedim. Nerime Hanım, adeta müteessir olmuştu. Yorgun bir tavırla annesine:

- Kuzum anne, ihsan'a söyle, benim dilim varmayacak, Feride Hanım'ın reddedeceğini aksına bile getirmiyordu. Şimdi, çok müteessir olacak, dedi.

Ah, bu erkekler! Hepsinde aynı gurur, aynı kendini beğenmişlik. Bizim de bir kalbimiz olduğunu, bizim de "mutlaka" isteyecek bir şeyimiz olabileceğini, bir türlü akıllarına getirmek istemiyorlar.

Paşanın lancesu beni evime bıraktığı vakit Münise, kemşudaydı. Seyunmadan evvel bir kere daha kendimi seyretmek istedim. Oda, iyiden iyiye karararmıştı. Duvara vurmuş denuk bir ay ışığına benzeyen aynada, kendimi hayal meyal seçebiliyordum. Bilmem nasıl bir ışıltı oyunu oldu. Lacivert kısa elbisem bana beyaz gibi göründü. Uzun etekleri karanlıklarda kaybolan bir beyaz ipek.

Birdenbire ellerimi yüzüme kapadım. Bu dakikada Münise odaya girdi:

- Ahacığım!

Ondan imdat ister gibi ellerimi uzattım. "Münise" diye-

300

Reşat Nuri Güntekin

çektim, fakat dudaklarımdan yanlışlıkla başka bir isim, nefret ettiğim büyük düşmanımın ismi çıktı.

G... , 6 Mayıs

Bu hafta benim kısmetim açıldı. Çünkü vakanın sıcağı sıcağına bugün bir komedyaya daha kahraman oldum. Fakat, bu dünkünden bin kat daha gülünç, bin kat daha isyan ettirici bir komedyaya.

Vakayı olduğu gibi yazıyorum. Sahne, bizim aşağı misafir odası, Hafız Karban Efendi'nin karısı, arkasında duğünlere giderken giydiği gren çarşafı, boynunda dizi dizi beşibirlikleriy-le misafir geliyor. Mamafih, halinde bir tuhaflık var, gözleri ağlamış gibi. Konuşmaya başlıyoruz.

Ben:

- Galiba teklifli bir yere misafir gideceksiniz. O:

- Hayır, hemşireceğim, mahsus size geldim. Ben:

- Ne kadar süslüsünüz bugün. Benim için mi? O:

- Evet, hemşire sizin için. Ben gayri ihtiyari eğlenerek:

- O halde, bana görücü geldiniz? O, saf gözlerinde saf bir hayretle:

- Nereden bildiniz? Ben, birdenbire şaşladım:

- Nasıl, siz bana görücü mü geliyorsunuz?

- Evet, hemşireceğim! Ben:

- Kimin için?

O, dünyanın en sade bir şeyinden bahseder gibi:

FAKİHİ 301

- Bizim efendi için.

Bu kadar saf bir kadının, böyle hiç renk vermeden şaka etmesi, tabii hoşuma gidiyor, kahkahalarla gülüyordum. Fakat e, gülmüyor, bilâkis gözlerinde yaşlar var!

O:

- Hemşireceğim, efendi size göz keymuş, sizi almak için beni hoşamaya kalktı. Yalvardım, yakardım:

"Zıyanı yok, e hanımı al, tek beni hoşama. Biz, güzel güzel geçiniriz. Ben, sizin yemeğinizi pişiririm, hizmetinizi ederim!" dedim. Kuzum kar-Şedeşim, bana acı!

- Bu Karban Efendi sizi bırakırsa, beni alabileceğinden emin mi?

O, isyan ettirici bir saffetle:

- Öyle ya! Tam elli beşibiryerde vermeye razıyım, diyor. Ben:

- Zavallı kemşum, haydi gönsün rahat etsin. Dünyada, böyle bir şeye imkân yok.

Bicare kadın, dualar ediyor ve perde kapanıyor.

Ç... 15 Mayıs

Bu akşam, mektep tatilinde Müdire Hanım, beni odasına çağırdı, çatkın bir cehreyle şu sözleri söyledi:

- Feride Hanım kızım, ciddiyet ve hayretinizden memnunum. Fakat bir kusurunuz var: Kendinizi hâlâ İstanbul'da sanıyorsunuz. Güzellik başa beladır, diye meşhur bir söz vardır kızım, siz hem güzel, hem yalnız bir taze olduğunuz için kendinizi biraz daya iyi korumanız lazım gelirdi. Halbuki bazı ihtiyatsızlıklarınız oldu. Telsiz etmeyiniz kızım. Kabahat demiyorum, sade ihtiyatsızlık. Mesela, bu memleket o kadar kapalı bir yer değil, kadınsar epeyce süslü olarak gezebiliyorlar. Muallimlerimiz de hakeza. Fakat, başkasarı için tabii görülen bir şey, sizde

302

Reşat Nuri Güntekin

nazarı dikkati celp etti. Çünkü, kızım, gençliğiniz, güzelliğiniz, her rast geldiğiniz erkeğe baş çevirtiyordu. Öyle ki, kasabada gizliden gizliye bir dedikodu başladı. Ben, burada, hiçbir şey bilmem gibi otururum ama, her şeyi haber alırım. Mesela, kışladaki zabıtlardan, kahvedeki esnaftan tutunuz da, idadi mektebindeki büyük talebelere varıncaya kadar sizi uzaktan tanımayan, sizden bahsetmeyen yokmuş.

Bunlardan ne haksız ve niçin size bahsettiğim meselesine gelince, buna da iki sebep var kızım. Birisi tecrübesiz, fakat cidden iyi bir çocuksunuz. Biz, artık insan sarrafı olduk, onun için size bir analık, ablasık vazifesi yapmak istedim. Sonra, mektebin menfaati meselesi var, kızım. Öyle değil mi?

Müdire, yüzüme bakmadan tereddütle devam ediyordu: - Mektep, cami gibi mukaddes bir yerdir. Onu dedikodudan, iftiradan, daha sair lekelerden korumak bizim için en büyük vazifedir. Öyle değil mi? Halbuki bu münasebetsiz dedikodular mektebe de, maateessüf, söz getirmeye başladı. Akşam üstü kızlarını, kardeşlerini almak için, mektep kapısına gelen peder ve biraderlerin ne kadar çok olduğuna dikkat ediyor musunuz? Siz, belki farkında değilsiniz. Fakat ben biliyorum. Onlar, çocuklarından ziyade sizi görebilmek için geliyorlar. Birgün, fakir talebelerimizden birinin saçlarını örmüşsünüz, ucuna bir de kurdele paraçası takmışsınız. Bilmem kimden duymuşlar, çapkın bir müslazım, sokakta çocuğa para vererek kurdeleyi, elinden almış. Şimdi ara sıra yakasına takıyor: "Bana artık paşalar paşası demelisiniz, değil mi Gülbeşeker'den nişan aldım!" diye arkadaşlarını eğlendiriyor muş.

Dün, kapıcı Mehmet Ağa, tuhaf bir haber verdi: Ervelki gece, meyhaneden dönen sarhoşlar, mektebin kapısında durmuşlar, bunlardan birisi: "Ben duvardaki siyah taşa Gülbeşeker'in elini sürdüğünü gördüm. Allah hakkı için şu Hacer-i Esved'i bir öpelim!" diye nutuk vermiş. Görüyorsunuz ki kızım, bunlar ne kendiniz için, ne mektep için hiç hoşla gide-

AKIŞ 303

çok şeyler değil. Halbuki bu yetmiyomuş gibi, bir tedbirsizlik daha yapmışsınız. Abdurrahim Paşa'nın evinde Yüzbaşı ihsan Bey'e konuşmuşsunuz. Hanımefendinin teklifini kabul etmiş olsaydınız, bunda bir beis görülmeyebilirdi. Fakat, genç bir adamla görüşmeniz, sonra da bu kadar iyi bir kısmeti reddetmeniz nazarı dikkati çekti: "Mademki ihsan Beyi istemedi, demek, bir başkasını seviyor, acaba kimi?" yolunda dedikodular meydana aldı.

Bu sözleri cevap vermeden, hiçbir hareket yapmadan dinlemiştim. Ervela, benim itiraz ve isyanımdan korkan müdi-re, Şimdi bilakis, sükûtumdan şüpheleniyordu. Bir parça tereddütle:

- Bunlara ne dersiniz, Feride Hanım? diye sordu. Hafifçe içimi çektim, düşünce düşünce:

- Sözlerinizin hepsi doğru Müdire Hanım, dedim. Kendim de yavaş yavaş farkına varıyorum. Bu güzel memlekete acıyorum, fakat ne yapayım? Siz artık idareye yazarsınız, bir sebep göstererek beni başka bir yere göndermelerini istersiniz. Bu işte bana edeceğiniz en büyük insanîyet ve mürüvvet, asıl sebebi söylememek... Lütfen başka bir bahane bulunuz: "idaresiz" deyiniz, "Elinden iş gelmiyor, cahil" deyiniz, "asi" deyiniz, ne derseniz deyiniz, Müdire Hanım, size hatırım kalmaz. Yalnız: "Şehirde dile düştüğü için istemiyorum!" demeyiniz.

Müdire bir şey söylemeden düşünüyordu. Gözlerimin dolduğunu göstermemek için pencereye döndüm. Ufukta akşamın uçuk mavi seması içinde, ince ince tüten dumanlara benzeyen karşı dağları seyretmeye başladım.

Çalikuşu, bu dağlardan, yine gurbet kokusu almaya başlıyordu. Gurbet kokusu! Bu kokuyu bütün ruhuyla koklamayanlar için ne manasız bir söz! Hayalimde yollar, gittikçe inceliyor mahzunlaşan, bitip tükenmez

gurbet yolları uzanıyor, kulağımda Teçen arabalarının o ince yanık sesi çingirakları aşıyordu.

304

Reşat Nuri Güntekin

Ne vakte kadar Yarabbi, ne vakte kadar? Nâcin? Hangi emele yetişmek için?

Ç..., 5 Haziran

Kuşlarımın ahi tuttu. Tatilin bu uzun aylarında onlar gibi mahpus kaldım. Müdire Hanım, eyfûsden evvel başka bir yere naksetmeye imkân olmadığımı söyledi. Şimdilik kendimi unutturmaya çalışıyor, hemen hiç sokağa çıkmıyorum. Kuşlarım da artık beni eskisi gibi aramıyorlar, ihtimal, bu dedikodulardan gözleri korktu. Yalnız, ara sıra teyzeme benzeyen bir büyük hanımsa kenuşuyorum. Hele sesi öyle benziyor ki geçen gün, utana utana ondan bir şey istedim:

-Kuzum hanımcığım, bana hecanım demeyin, sadece Feride deyin, olmaz mı? dedim.

Kemşum, bir parça şaşırdı, fakat arzumu reddetmedi. Bana söz söylerken gözlerimi kapıyorum, kendimi Kezyatağ'ın bahçesinde -Ne münasebetsiz sözler söylüyorum? Galiba bende sinir hastalığı başlıyor. Herhalde bir kararsızlık var- yine eskisi gibi gülüyorum, yine Münise ile hamal çocukları gibi alt alta, üst üste beğüşüyoruz. Yine kuşlara ıslık çalıyorum. Fakat hüznüm gibi neşemin de kararı yok. içim içime sığmıyor.

Buraya gelirken gece vapurda uyku kaçmıştı. Yanık ses- ı lı bir yelcu suların karanlığına -karşı:

"Sendedir avare gönlüm, [sendedir" diye bir Şarkı söylemişti.

Bunu o gece işitemse unutmam bir olmuştum. Akşardan sonra, bahçedeki çiçeklerin açmaya başladığı bir nisan gününde, durup dururken yavaş yavaş bu Şarkıyı söylemeye baş- ıladım. insan ruhu ne anlaşılmaz bir muamma? Bir kere İtti- ı Gım bu Şarkıyı, bestesiyle, güftesiyle nasıl aklımda tutmuştum! O günden sonra, iş görürken, kuşlara su verirken, pencere- ı den görünen deniz parçasını seyrederken bu Şarkı, dudakları-

TAHKİŞU 305

mm ucuna geliyor. Dün akşamüstü: "Sendedir avare gönlüm sendedir" diye sen mısraı tekrar ederken hiç sehipsiz ağılamaya başladım. Buadi Şarkı parçasının ne güftesinde, ne bestesinde ağlanacak hiçbir şey yok. Dedim ya, sinir. Birdaha bu Şarkıyı söylemeyeceğim.

C..., 20 Haziran

Mektepte Nazmiye isminde bir arkadaşım vardı. Yirmi dört yirmi beş yaşlarında, güzelce, Şen, Şakacı bir kız; gayet tatlı söz söylüyor, güzel ut çalıyor, bunun için kibar aileler el üstünde tutuyorlar, her gece bir yere davet ediyorlar. Muallim arkadaşları onu pek sevmezler, hakkında bazı ufak tefek dedikodular işitiyorum.

İhtimal, biraz açık giyinmesini hoş görmüyorlar, yahut da kıskanıyorlar, ne bileyim?

Nazmiye'nin bir yüzbaşı nişanlısı varmış. Çok iyi bir çocukmuş. Fakat bu nişansının ailesi şimdilik evlenmelerine rıza göstermediğinden, münasebetlerini gizli tutuyorlar. Nazmiye, bunu bana, bir sır gibi söyledi, kimseye söylemememi tembih etti.

Dün evde, can sıkıntısından bunalacağım bir dakikada Nazmiye geldi:

- Feride Hanım sizi almaya geldim. Bu gece Feridun'un teyzesine davetliyim. Subaşı'ndaki bahçesinde ziyafet veriyor. Sizi tanımadığı halde gözlerinizden öptü. Mahsus rica etti.

Nazmiye, gözlerinin sitemli bir bakışıyla:

- Nişanlımın teyzesi niçin senin yabancın olsun? Hem başka bir fikrim daha var, sana nişanımı göstereceğim. Zannediyorum ki, zevkimi takdir edeceksin. Sen gitmezsen vallahi ben de gitmem. Ben gitmemek için birçok bahaneler gösteriyordum.

Tahkişu - F 20

306

Reşat Nuri Güntekin

Fakat hepsine cevap buldu. Zaten benim bahanelerim de çocukça şeylerdi ki, yukarıda da söyledim ya, Nazmiye, çok şeytan bir kız! İnsanın altçenesinden girip, üstçenesinden çıkıyor.

O kadar dil döktü, o kadar yalvardı ki, dayanamadım, arzusunu kabul ettim.

Yalnız, bir şey dikkatimi celp etmişti. Münise'yi giydirmek isteğim vakit Nazmiye, hafifçe kaşlarını çatmış:

- Küçükü de götürcek misin? demişti.

- Tabii, Münise'yi nasıl evde yalnız bırakayım? Bir mani mi var? diye sordum.

- Hayır, ne mani olacak? Daha iyi. Bazen onu evde bırakıyorsun da...

- Evet, fakat şimdiye kadar gece yatısına gitmedim ki.

Ben, artık pek gözü kapalı bir kız sayılmazdım. İki seneden beri dışarılardan çok şeyler görmüş, çok şeyler işitmiştim. Ne oldu, nasıl bir gaflet dakikama geldi de Nazmiye'nin bu sözleri beni şüpheyi düşürmedi? Bir türlü bunu anlamıyordum.

İhtimal, can sıkıntısı, açık hava ihtiyacı beni iyiden iyiye bunaltmıştı.

Küçük bir talika arabası bizi derenin öbür kıyısına geçirdi. Bahçeler arasında, yapraklarla örtüsü ince yollardan birisine girerek yarım saat, üç çeyrek uzakta bir bağa götürdü. Buraları ne tenha, fakat ne güzel yerlerdi. Yolda bir sürüye tesadüf ettik. İhtiyar bir çoban, bir bestan koyusunun tahta tulumhasını çekerek taş bir yalakta koyunlarını suluyordu. İnce bey-nuzlarıysa yalağın başında birbirlerini iten keçi yavruları Münise ile bana Mazlum'u hatırlattı, merakımızı kaldırdı.

Gözlerimizde yashlarla arabadan atladık, bir keçi yavurusu yakalayarak uzun kulaklarını, sular damlayan ince çenesini öptük. Biraralık çobandan onu satın almayı düşündüm. Fakat neye yarar? Mademki yakında yine birakıp gideceğiz. Derdimiz eksik gibi niçin başımıza yeni bir sevda satın almalı?

Gittiğimiz köşk; ucu bucağı görünmeyen bir bağın orta-

GÜLBEŞEKİ 30?

sında eski bir bina idi. Etrafını yüksek çardakların yeşilliği sarmıştı.

Feridun Bey'in teyzesi, yaşlı, şişman bir kadın. Elbisesini, süsünü değrusu gözüm tutmadı, ihtiyar bir kadına bu kadar fantezi yakışmaz. Saçları sarıya boyalı, şakağında saden, yüzünde tekerlek alıkkılar, hasılı acayip bir şey!

Bu kadın, bizi üst katta bir odaya aldı, çarşafımı çıkardı. Sonra, fazla bir teklifsizlikle kollar gibi yanaklarımı öperek:

- Görüştüğümüze memnun oldum, elmas kızım. Gülbeşeker de ne Gülbeşeker! Sahiden insanın yiyeceği geliyor. Yanıp tutuştukları kadar varmış, dedi.

Fena halde bezuldüm. Fakat renk vermemek lâzım. Ne söylediyini bilmeyen bazı münasebetsizler vardır ya, onlardan olacak.

Bir odada epeyce zaman beni Münise ile yalnız bıraktılar. Güneş batmıştı. Gardığı ertlen sık yaprak kümeleri içinde akşamın pembe yaldızı yavaş yavaş sönüyordu. Küçükçe şakalaşarak kendimi oyalamaya çalışıyordum. Fakat, yüreğime gizli bir kurt düşmüştü, içim içime sığmıyordu.

Bahçeden karışık, kadın erkek sesleri, kahkahalar, hafif hafif cıgıllıklar geliyor, bezuk bir kemanın akort edildiği işitiyordu.

Pencereden başımı uzatım. Sık asma yaprakları arasında hiçbir şey seçmek mümkün değildi.

Nihayet, merdivenden değru, gürültü ve ayak sesleri gelmeye başladı. Kapı açıldı. Ev sahibi hanım, elinde kocaman bir lamba ile içeri girdi.

- Elmas kızım, seni ihmal ettim ama, mahsus karanlıkta bıraktım. Güneş batarken bu bahçelerin güzelliğine deyum elmaz.

İhtiyar kadın, lambanın fitilini düzelterek, mehtap gecelerinde bu bahçenin cennet gibi olduğunu anlatırken Nazmiye girdi. Kapının dışında gözüme uzun boylu iki zabıt üniforması

308

Reşat Nuri Güntekin

ilişti. Başım açıktı, gayri ihtiyari çekindim. Kesimsa saçlarımı kapamak istedim.

Nazmiye gülüyor:

- Ticim, sen ne kadar dışarılıklı elmuşsun? Herhalde nişanlımdan kaçacak değilsin, çek kelunu, ayıp vallahi! diyordu. Hakkı vardı, fazla kaçınmak için sebep yoktu.

Zabitler, biraz tereddütle odaya girmişlerdi. Nazmiye onlardan birini takdim etti:

- Feridun Bey, nişanlım, Feride Hanım, arkadaşım. Talihime iki sevdiğimin isimleri de birbirine yakın düştü.

Küçükliğimde büyükannem acayip bir kibrit kutusu alırdı. Bunların üstünde hurma bıyıklı, çarpık omuzlu, kıvrırcık saçlıların bir filozofu gözünün üstüne kadar inen bir panayırlı palikaryası resmi vardı. İşte bu

Feridun Bey, tıpkı kibrit kutularının birinden fırlamış gibiydi. Ekmi, teklifsizce sert avucunun içine aldı, sallaya sallaya sarsa sarsa sıkarak:

- Efendim, teşekkür ve minnettarlığımızı sunarız, âlemimize şeref verdiniz, sağ olsun, dedi. Sonra da arkasında duran zabiti takdim etti.

- Müsaade ederseniz kulunuz da candan bir arkadaşı, bir velinimetini takdim etsin: Binbaşı Burhanettin Bey. Binbaşı ama bildiğiniz binbaşılardan değil, meşhur Selakzadelerin küçük mahdumu...

Selakzadelerin bu küçük beyi hemen kırk beşi aşkın bir zattı. Saçlarıyla bıyıklarının bir kısmı ağarmıştı. Bir kibar evladı olduğu halinden belliydi. Giyinişi, duruşu, söz söyleyişi Feridun'dan büsbütün başka idi. Cehresi ve beyaz saçları, arkadaşının bana verdiği korku ile karışık fena tesiri hemen hemen izale etti. içime biraz emniyet gelir gibi oldu.

Burhanettin Bey, kolay ve seri söz söylüyordu. Nazik bir baş işaretiyle uzaktan selam verdi, hafifçe eğilerek:

- Burhanettin bendeniz. Efendim, peder merhum emsaki içinde en ziyade bu başı severdi. "Burası uğurludur, ba na ne

ALKIŞI 309

kadar saadet geldiyse bu başıdan geldi!" demeyi mutad edinmişti. Tenezzülen teşrifettiğinizi öğrenince, merhumun bu sözlerini tam bir keramet gibi tesdik ettim.

Bu, hesapça bir kompliman olacaktı. Fakat bu Burhanettin Bey'in ne alakası vardı?

Hayretle Nazmiye'nin yüzüne bakarak cevap bekledim. Fakat, o, bana bakmıyor, gözlerini gözlerimden kaçırmakta inat ediyordu. Bu dakikaya kadar başı sahibi sandığım hanım, Münise'yi elinden tutarak dışarı götürmüştü.

Yarım saatten ziyade bir zaman bu odada beraber oturduk. Şuradan, buradan konuşuyorduk. Daha doğrusu konuşuyorlardı. Çünkü bende konuşmaya değil, söylenen sözleri bile anlamaya mecal kalmamıştı. Demir bir pençe kalbimi sıkıyor, nefesimi daraltıyordu. Zihnim durmuştu. Hiçbir şey düşünmüyor, hiçbir şey duymuyor, yuvasında tecavüze uğramış bir hayvan yavrusunun idraksiz korkusuyla kışme büzülüyor, küçülüyordum.

Aşağıda bir keman taksimi yaptılar, bunu bir gazel, daha sonra kalınlı, inceli birçok seslerin söylediği şarkılar takip etti.

Bir kanepede yan yana oturan Nazmiye ile nişanlısı, gittikçe daha ziyade birbirlerine sokuluyorlardı. Yavaş yavaş onlara arkamı çevirdim. Bunlar çok adi ruhlu insanlardı, iki yabancının önünde, sinemadaki o çirkin aşk sahnelerinden birini cynar gibi çekinmeden, utanmadan baş başa... Evet, bunlar çok adi ve fena insanlardı.

Biraz evvel Şişman hanım, masanın üstüne şişeler, tabaklarla dolu bir tepsi bırakmıştı. Burhanettin Bey, elleri cebinde, odanın içinde dolaşıyor, ara sıra bize arkasını çevirerek bu masanın önünde duruyordu.

Bu gezinmelerden birinde binbaşının önünde durduğunu, hafifçe eğildiğini gördüm:

- İnayeten kabul buyuramaz mısınız, küçükhanım?

Hayretle gözlerimi kaldırdım. Elindeki küçük bir kadehin

310

Reşat Nuri Güntekin

içinde yakut kırmızı bir içki parlıyordu. Başımla reddettim. Gayet yavaş:

- istemem, dedim.

O, daha ziyade eğildi, sıcak nefesi yüzüme dokunarak:

- Zararlı bir şey değil, küçükhanım. Dünyanın en nazik ve masum bir likörü. Değil mi, Nazmiye Hanım? Nazmiye, ona başıyla işaret etti:

- İsrar etmeyiniz Burhanettin Bey, Feride, burada kendi evinde sayılır. Nasıl isterse öyle yapсын.

Burhanettin Bey, ağarmaya başlamış saçları, munis ve kibar cehresi bu dakikaya kadar bana müphem bir emniyet vermişti. Neydi bu başıma gelen şey Yarabbi? Kendimi nasıl kurtaracaktım?

Odadaki ışıklar yavaş yavaş sönüyor, gözlerime çöken bu karanlığın içinde kıvılcımlar uçuşuyordu. Talsı sesi kulağıma uzak bir denizin uğultusu gibi geliyordu:

- Elmas kızım yemek vakti geldi, sofrada birkaç misafirimiz var, sizi bekliyorlar.

Bu sözleri o Şişman kadın söylemişti. Biraz kendimi toplar gibi oldum:

- Teşekkür ederim, rahatsızım, beni burada bırakınız, diyebildim.

- Ferideciğim, vallahi yabancı değil, Feridun'la, Burhan Bey'in iki arkadaşı, sonra, onlardan bazılarının nişanlıları, zevceleri, öyle ya zevceleri, gelmezsen çok ayıp olur. Mahsus senin için geldiler. Bileklerini Nazmiye'nin elinden kurtarmaya çalışıyorlar, kestuğun kenarlarına tutunarak kışeme büzülüyordum. Söz söylemek mümkün değildi. Dışlarını sıkmasam, onların birbirine çarpacağını hissediyordum.

- Misafirimiz ne emreder, nasıl isterse öyle hareket et-
 ,1111

TALKING 311

Nazmiye ile niŞanlısı kol kola önümüzden iniyorlardı. Burhanettin Bey, bir adım geriden beni takip ediyordu.

Birçok gözler, cehreler, rüyada görülmüş gibi karışık, bulanık kadın, erkek cehreleri. Sonra herkunc bir el şakırtısı keptu. Galgının uğultusu içinde sesler derinleşiyor, bulanıyor, fakat bir türü sönüyor, uğultusu dağ rüzgârları gibi ta uzaklara haykırıyordu: "Yaşasın Kurhanettin Bey, yaşasın GülbeŞeker, GülbeŞeker, GülbeŞeker."

*

Reşat Nuri Güntekin

- Feride Hanım, dedi, siz bizi çok yanlış anladınız, emini sunuz ki, kimsenin size karşı fena bir niyeti yoktu. Sadece ikram etmek, bir bağ eğlencesi göstermek istemiştik. İstanbul'da terbiye görmüş, sonra

mesela birkaç gün evvel arkadaşlarımız-! dan biriyle konuşmakta bir beis görmemiş bir küçükhanımınj bu kadar vahşi tabiatlı olacağını nasıl tahmin ederdik? Tekrar| temin ederim ki, size karşı bir fena niyet yoktu. Mafafih, üzüldüğünüz için sizden af rica ederim.

FAKİH 313

Araba, ince dağ yollarının karanlıklarına dalmıştı. Bir köşede üşür gibi titreyerek büzülüyor, gözlerimi kapıyordum. Yavaş yavaş başımda bir başka gecenin hayali uyanıyordu. Kezayağf ndaki kışkten kaçtığım, ne yaptığımı düşünmeden bir başıma, karanlık yollara düştüğüm gece...

Baygın kokulu içde dalsan, ara sıra arabanın penceresinden giriyor, yüzüme, gözlerime dokunarak beni rüyamdan uyandırıyor.

Başını arabanın ebür penceresine dayayan Münise'nin derin derin içini çektiğini işittim. Yavaşça:

- Münise, sen uyumadın mı? diye sordum.

Cevap vermedi, başını daha ziyade eğdi. O zaman dikkat ettim; küçüğüm ağlıyor, hem de bir büyük insan gibi göz yaşlarını karanlıkta gizlemeye çalışarak:

Ellerini tuttum:

- Ne var, kızım? dedim.

Benden daha çok yaşamış, daha çok anlaşılmış büyük bir insan ıstırahıyla başımı kollarının içine aldı, kulağıma eğilerek:

- Abacığım, ben bu gece ne kadar ağladım. Ne kadar korktum. Seni niçin craya çağdırdıklarını anladım, abacığım. Bir daha öyle yerlere gitmeyelim Emi? Ya sen? Allah esirgesin, annem gibi... Ben ne olurum senra abacığım!

Ah, ne zillet ne sefalet, Yarabbi! Düşmüş bir kadın gibi bu çocuktan utanıyor, yüzüne bakmaya cesaret edemiyordum.

Başımı, onun küçük dizlerine koydum, eve gidinceye kadar annesinin kucağında ağlayan bir çocuk gibi için için ağladım.

Müdire Hanım'ın evine gittiğim vakit güneş yeni doğmuştu. İhtiyar kadın, sabahın bu saatinde ağlamaktan şişmiş gözlerim, sararmış yüzümle beni görünce şaşırıldı:

314

Reşat Nuri Güntekin

- Hayırdır inşallah. Feride Hanım. Ne oldu, kızım? Seni hiç böyle görmedim. Hasta mısın? dedi.

Bu hanımın sakın ciddiyeti, çatkin çehresi beni daima biraz korkutmuş, kalbimi açmaya mani olmuştu. Fakat bu saatte, bu yabancı memlekette ondan başka derdimi anlatacak kimsem yoktu. Senra vazifem, mesleğim beni buna mecbur ediyordu.

Utuna utana, titreye titreye dün geceki vakayı anlattım. Hiç bir noktasını gizlemedim. İhtiyar kadın, bir şey söylemeden dinliyor, kollarını çatıyordu. Hikâyesinin sonunda beynümü büküm, yaşlı gözlerimle gözlerimden bir teselli cevabı dileyerek:

- Müdire Hanım, dedim, siz benden yaşıyorsunuz. Benden çok fazla şeyler biliyorsunuz. Allah için bana doğrusunu söyleyin. Şimdi ben, artık fena bir kadın mı sayılırım?

Bu sual, müdirede, umulmaz bir heyecan ve teessür uyandırmıştı. Genemden tutarak başımı kaldırdı, ta yakından gözlerimin içine baktı, hem de her vakıtki gibi bir müdire gözüyse, bir yabancı gözüyse değil, seven ve anlayan bir anne gözüyle.

Senra çenemi okşayarak, dizlerine koyduğum ellerimi elleriyle seyerek, mütereddit, titrek kelimelerle şunları söyledi:

- Feride, ben, senin bu kadar masum, temiz bir kız olduğunu bugüne kadar anlamamıştım. Seni, daha kendime yakın bulundurma, daha iyi himaye etmek mümkündür. Yazık. Ah, O Nazmiye! Kızım, ben birçok şeyler biliyorum. Her şeyi anlıyorum. Fakat dünya öyle bir dünya ki, bildiklerinin birçoğunu saklamak lazım. Nazmiye, fena bir mahsuktur. Mektebi onun şerrinden kurtarmak için müracaatlarda bulundum, çok uğraştım. Fakat beyhude. Onu yerinden oynatmak mümkün değil Çünkü mutasarrıfından, alay beyinden, tabur imamlarına kadar hesapsız hamileri var. Nazmiye buradan giderse kibar hanımlara kim dalkavukluk edecek? Büyük memurların gizli gizli yaptıkları gece eğlenlerinde kim ut çalacak, hatta oynayacak?

FAKİH 315

O Burhanettin Bey gibi azılı mirasyediler, senin gibi masum, saf, taze, güzel çocukları nasıl ele geçirecek?

Feride, sana tertipsedikleri planı ben tamamıyla anlatıyorum. Bu Burhanettin Bey, babasından kalan serveti birçok biçare kadınları iflas etmek, birçok aile çocuklarını yakmak için israf etmiş bir ihtiyar çapkındır. Bütün T.'nin, güzelliğinden bahsettiği bir genç kıza ele geçirmek, onu n için bir izzetinefis meselesi oldu. Genç zabıtların sokaklarda kılıç şakırdatarak yolunu beklediği, peçesi altında yüzünü görmeyi bir muvaffakiyet saydığı bir genç kıza koluna takarak bir işret ve safahat âlemine götürmek, birçok hasut çapkınları: "Yaşasın Burhanettin Bey" diye bağırtmak için bir şerefti.

Bahusus, senin ihsan Bey'le konuştüğünü da duymuştun, işte kızım, Nazmiye'ye müracaat ettiler, kim bilir, ne vaat ederek sana bu oyunu oynadılar? Bu kadarla kurtulduğuna yine şükret, kızım! Mâmafih, sana şunu da söylemeye mecburum ki, artık burada kalamazsın. Vakanın bir iki güne kadar bütün şehirde duyulacağı muhakkak. İlk varupla buradan gitmelisin? Gidecek yerin, akrabaların, bildiğin var mı, Feride?

- Müdire Hanım, kimsem yok.

- O halde izmir'e git. Orada benim iki bildiğin var. Biri bir muallim arkadaşım. Birtanesi de Maarif Başkâtibi. Sana bir mektup vereyim, bir ders bulmak için elinden gelen yardımı esirgemez ümidindeyim.

Bu şefkat, beni şaşırtmıştı. Yağmurda, karda ölmekten kurtarılmış bir kedi yavrusu gibi sokuldukça sokuluyor, saçlarını okşayan ellerine kerka kerka yanağına sürüyor, sonra, bu eli çevirerek, avuçlarının içinden epüyordum.

İhtiyar kadın, hafif bir göğüs geçirerek devam etti.

- Sen bu halle artık evine gidemezsin Feride. Hem artık bu, caiz olmaz. Haydi kızım, yukarıda seni yatıracağım, bir parça uyu. Ben eşyan ile beraber Münise'yi buraya getiririm. Gidinceye kadar burada kalırsın.

316

Reşat Nuri Güntekin

Müdirenin yukarıdaki odasında akşama kadar uyanıp uyanıp tekrar uyudum. Ben gözlerimi açtıkça ihtiyar kadın, yanıma geliyor, elini alınma koyuyor, artık T.'nin kızları gibi iki kasın örgü ile ördüğüm saçlarımı okşuyor:

- Hasta mısın, Feride? Bir yerin ağrıyor mu, kızım? diye soruyordu.

Bir şeyim yoktu, hasta değildim. Fakat halsiz halsiz yastığın üstüne başımı bırakıyor; küçük bir çocuk gibi nazlanıyordum. Bana öyle geliyor ki, kendimi daha fazla okşatıp sevdire- sem, bu yeni bulduğum ana sevgisi gönlümün içine daha fazla sinecek, ileride geçireceğim yalnızlık ve hastalık günlerinde -hediye mendillerinde kalmış kokular gibi- bana bir teselli olacak.

Prençibeza Maryu vapuru, 2 Temmuz

Rüzgâra karşı mantoma burundum, ay batıncaya kadar yukarıda oturdum. Güverte beşti. Yalnız, akşamdan beri hiç vaziyetini değiştirmeyen uzun boylu bir yolcu, kollarını demir parmaklığına dayıyor, rüzgâra karşı ışıksız mahzun havalar çalışıyor. Ben, denizi, derin derin yaşıyan, daima gülen, söyleyen, dinleyen, darılan bir şey gibi tanır ve severdim. Halbuki bu gece sular bana çaresi, tesellisi olmayan büyük bir yalnızlık gibi göründü.

Gecenin rutubeti iliklerime işlemiş gibi titreyerek aşağı indim. Münise kamaranın ranzasında uyuyor. Bu büyük yalnızlığın kalbi vurur gibi ta derinlerden gelen sarsıntılarını dinleyerek defterime yazmaya başladım.

*

Bugün müdirem, beni iskeleye kadar getirdi. Bildiklerimden kimseye veda etmedim. Yalnız teyzeme benzeyen büyük-

ÇALKIŞI 317

hanıma uğradım, gözlerimi kapayarak son bir defa "Feride" diye adımı söylemesini dinledim.

B.'de Mazlum'u bırakmıştım. Burada da kuşarımdan ayrılmak lâzım geldi. Onları müdireye emanet ettim, yemlerini, sularını unutmayacağına söz verdim.

Müdire dedi ki:

- Feride, mademki onları bu kadar seviyorsun, kendi elinle azat et, daha sevap olur.

Mahzun mahzun gülümsedim:

- Hayır, Müdire Hanım, dedim, ben de sizin gibi zannedirdim. Fakat, artık fikrimi değiştirdim. Kuşlar, ne istediğini bilmeyen zavallı, akılsız mahlûklar. Kafesten kaçınıncaya kadar türlü türlü üzüntüler içinde çırpınıyorlar. Fakat, sanır mısınız ki, dışarıda daha fazla bahtiyar olacaklar? Hayır, buna imkân yok. Ben, öyle sanıyorum ki, bu biçareler her şeye rağmen kafeslerine alışıyorlar, açık havaya kavuştukları zaman bir dal üstünde, başlarını kanatları içine gizleyerek geçirdikleri gecelerde sabaha kadar bu kafesi

düşünüyorsan, küçük gözlerini pencerelerin aydınlığına dikerek hasret çekiyorsan. Kışları zorla kafeslerde alıkoymak Müdire Hanım, zorla, zorla.

ihitiyar kadın.çenemi okşadı:

- Feride, sen anlaşılmaz bir çocuksun. Bu kadar ehemmiyetsiz bir şey için ağsanır mı? dedi.

*

Vapurda, benimle beraber G.'den binmiş birkaç yolcu vardı. Bunlardan iki zabıt arasında şöyle bir konuşmaya kulak misafiri oldum:

Genç, yaşlısına dedi ki:

- insan Bey dört gün evvel hareket edecekti. Birkaç gün bekle de Beyrut'a kadar beraber gidelim, dedim.

Bilmeden zavallıyı felakete sürüklemiş oldum. Öyle ya dört gün evvel gitseydi, bu hal başına gelmeyecekti.

318

Reşat Nuri Güntekin

Yaşlısı:

- Hakikaten esef edilecek bir vaka. Bu ihsan, öyle pek titiz bir adam değildi ama, bilmem nasıl oldu? Sen vakanın tafsilatını biliyor musun?

- Ben gözümlle gördüm. Dün Belediye gazinesunda idik. Burhanettin bilmeye cınyuyordu. Bu esnada ihsan kapıdan girdi, binbaşısı bir kışeye çekerek bir şeyler söylemeye başladı. Evvela sakin, nazik nazik konuşuyorsardı. Bilmem aralarında ne geçti? Birdenbire İhsan'ın bir adım gerilediğini, Burhan Bey'e müthiş bir tokat indirdiği gördüm. Binbaşısı, revolverine davranmak istedi. Fakat, ihsan daha evvel kendi silahını çekmişti. Birkaç kişi hemen üstlerine atılmasaydı, muhakkak kan dökülecekti. Divanharp yarın İhsan'ın muhakemesine başlıyor.

- Bizlerden birimiz bu işi yapsaydık, halimiz yamandı. Fakat ihsan zannederim, Paşa'nın bir şeyi esyer.

- Karısının yeğeni ve süteğsu.

- Kendi söyleyişlerine göre politika kavgası. Şu ordudan politikayı çıkaramadılar gitti.

- Vallahi bana kalırsa, bu, yine bir kadın meselesi olacak. Burhan'ı bilmez miyiz?

Zabıtlar, konuşa konuşa yanımdan uzaklaşmışlardı. Biraz evvel ihitiyar bir sandalcının kamarama getirip bıraktığı gül demetinin kimden geldiğini şimdi anlıyordum.

İhsan Bey, hayatta belki bir daha size tesadüf edemeyeceğim, yahut edersem de sizi tanımamış gibi görünmek lâzım gelecek. Fakat benim için divanharp karşısına çıkmaya hazırlandığınız bir günde yine beni andığınızı unutmayacağım. Kimden olduğu bile söylememek inceliğini gösterdiğiniz bu güllerin bir küçük yaprağını defterimde, hatıranızı da, en temiz bir şey gibi kalbimde saklayacağım.

FAKAT

319

Dişarında, o kimsesiz yolcu, hâlâ çaldığı mahzun havalara devam ediyor. Kamaramın açık penceresinden başımı uzattım. Denizde, suların içinde kaynıyor gibi görünen berrak bir seher başlıyor.

Çalikuşu, haydi yat artık, gece ve yorgunluk zavallı gözlerini ağırtıyor. Seherden sana ne? Seher, ta uzaklarda uykuya ve daha başka şeylere kanmış "sarı çiçek"lerin mesut gözlerini açacakları vakittir.

321

DÖRDÜNCÜ KISIM

izmir, 20 Eylül

••

Uçaya yakın bir zamandan beri izmir'deyim. İşlerim iyi gitmiyor. Sen bir ümidim kaldı. Yarın, onu da kaybedersem, bilmem ne olacağımı düşünmeye bile cesaret edemiyorum. G.'deki müdirenin beni tavsiye ettiği adam, ben gelmeden bir ay evvel hastalanmış, altı ay tebdilihavayla istanbul'a gitmiş. Çaresiz kendi kendime Maarif Müdürlüğü'ne gittim. Karşıma kim çıksa hoşlenirsiniz? B.'deki o uyur gibi oturan, sayıklar gibi söyleyen battal zat değil mi? Kudretin, bakmaktan ziyade uyumak için yarattığı o güzelim mahmur gözler, beni bittabi tanımadı: "Birkaç gün sonra uğrayın da bakalım, bir şey buluruz" dedi. "Birkaç gün" onun lisanında bir iki ay demekti. Nitekim öyle oldu.

Bugün tekrar uğramıştım. Lütfen bir parça iltifat gösterdi. O halim masum sesiyse,

- Kızım, buraya iki saatlik bir mesafede bir nahiye mektebi var. Abuhavası latif; manzarası ferahfeza, diye başladı.

Bu nutuk, beni Zeyniler'e gönderdiği vakit verdiği nutkun aynı idi. Birdenbire deliliğim tuttu, gülerek sözünü ağzından aldım:

- Öğurulamayınız beyefendi, sizin yerine ben söyleyeyim, dedim, idare birçok himmet ve masrafı ihtiyar ederek yeni bir mektep vücuda getirdi. Yalnız, benim gibi genç bir muallimin himmet ve fedakârlığına muhtaç değil mi? Mersi, beyefendi. Bu lütfunuzu bir kere B'de Zeyniler'e giderken görmüştüm.

Çalikuşu - F 21

322

Reşat Nuri Guntekin

Tabii ben, bunları söylerken kovulmayı göze almıştım. Fakat tuhaf değil mi? O, hiç kızmadı. Bîsakis, kahkahalarla güldü, gayet felsef bir tavırla:

- Ne yaparsın kızım? idarenin icapları. Sen gitme, e gitmesin... Maarif müdürlerinin edalarında misafir eksik olmuyor. Keşedeki kestuktan çatsak bir ses geldi:

- Ay, bu ne çıtıdık çıtıdık fmdıkkurdu böyle!

Fmdıkkurdu mu? Benim İpekbeceği ve Gülbeşeker'den zaten canım yanmış, burada da fmdıkkurdu ha! Şiddetle döndüm. Bana türlü isimler -hem de inatlarına böyle tath ve böyle isimlen- veren saygısızlardan birini nihayet yakalamıştım.

Ona güzel bir ders verecek, bütün ötekilerinin acısını bu beyden çıkaracaktım.

Müdür, hürmetle cevap verdi:

- Emredersiniz Reşit Beyefendi, fakat bugün cidden münhalim yok. Yalnız Rüstiye'nin Fransızca muallimliği var. Tabii hanımın işine gelmez.

- Niçin gelmesin efendim? dedim. Zaten cariyeiniz B'de Darülmualimat Fransızca muallimesiydi. Müdür, tereddüt ediyordu:

- Evet, fakat müsabaka ilan ettik. Yarın imtihan var.

- Pekâlâ küçükhanımda imtihana giriverir, ne çıkar? Ben de zaten imtihanda bulunacağım. Allah kerim.

Ben gelmeden sakın imtihan başlamasın ha...

Bu Reşit Bey, herhalde mühim bir adam olacak. Fakat, ne e tasavvura sığmaz çirkinliği Yarabim!

Yüzüne bakarken kahkahalarla gülmemek için dudaklarımı ısıırıyordum.

insan, ya esmer olur, ya beyaz değil mi? Bu beyefendinin yüzünde yeni kapanmış yaraların nazik beyazından kêmür karasına kadar bin çeşit renk vardı. Öyle kirli bir esmerlik ki, yakalığını nasıl kirletmediğine hayret ediliirdi. San ki birisi, eğer-

ÇALIKUŞU

323

mek için elini kêmür tozuna sokmuş da bu yüzü şöyle karmakarışık karalayıvermiş.

Yara gibi kırmızı, kirpiksiz gözkapakları içinde birbirine gayet yakın iki şebek gözü. Beyaz bıyıklarının üstünde ta dudaklarının ucuna sarkan bir acayip burun. Hele öyle avurtları var ki, görülecek şey. Hani, maymunların ağzında fıstık falan sakladıkları keseler vardır, tıpkı onlar gibi, yüzünün iki tarafından sarkıyor.

Mamafih, ben de ileri gidiyordum. Bana birkaç sözle ettiği iyilik doğrusu az şey değil. Herhalde kudret, bu beyefendinin yüzünü yarattıktan sonra fazla ileri gittiğini görmüş, haksızlığını güzelce bir kalbe tazmin etmiş olacak.

Bence, gönül güzelliği göz, yüz güzelliğinden daha iyi bir şey.

Kâpsiz bir güzelliğin, fakir teyze kızlarının hayatını kırmaktan, gönsünü söndürmekten başka neye faydası var ki?..

İzmir, 2 2 Eylül

Bugün, müsabakaya girdim. Tahriri imtihan fena gitti; istikrar, istismar istifa gibi sekiz, en fiilin muzarilerini, emriha- zırlarını, tahriren tasrif ediniz, dediler. Kâhmelere Türçelerini bilmiyorum ki, Fransızcasını yazayım. Fakat şifahî imtihan iyi oldu, Reşit Beyefendi benimle Fransızca kenuştı. Behemehâl kazanacağımı ümit ettirecek bazı sözler söyledi.

Allah, Münise'ye acısın.

izmir, 25 Eylül

Notice anlaşıldı, imtihanı kazanamadım. Kâtiplerden biri dedi ki:

324

Reşat Nuri Güntekin

- Eğer Reşit Beyefendi istemiş olsaydı, behemahâl kazanırdınız. Onun reyî hilafına iş görmek kimin haddine düşmüş! Herhalde bir fikri var.

Vaziyetim çok fena. iki güne kadar aybaşı süyer. Kıra vermek lâzım. Anneciğimden kalan sen bir madalyon imdadına yetişti. Bugün onu karşı komşulardan birine verdim. Kocasına sattırarak parasını getirecek. Bu yadigarı elden çıkarmak istemiyordum; çünkü içinde annemle babamın evlendikleri sene çektiydikleri fotoğraf vardı. Bicare fotoğraf, şimdi çıplak kaldı. Fakat bunun için de bir teselli buldum. Kendi kendime: "Annemle babam, kimsesiz kızlarının kalbi üstünde durmayı, elbette bir altın parçası içinde yatmaya tercih ederler" diyorum.

izmir, 27 Eylül

Bugün Reşit Beyefendi'den bir tezreke aldım. Bana bir iş bulmuş. Görüşmek için Karşıyaka'daki köşküne çağırıyor. Maarifteki kâtip, bu beyin bana düşmanlık ettiğini söylemişti. Bu sözün doğru olmadığını anlaşıyor. Bakalım, yarın anlayacağım.

izmir, 28 Eylül

Reşit Bey'in, Karşıyaka'daki köşkünden dönüyorum. Saray gibi bir yer. Bu beye, niçin bu kadar ehemmiyet verdiklerini şimdi anlıyorum.

Reşit Bey, beni nezaketle kabul etti. Fransızcamı beğendiğini, fakat arkadaşlarının bana haksızlık etmelerine mani olmadığını söyledi. Mektubunda bahsettiği iş, kızlarının Fransızca muallimliğini. Bana dedi ki:

- Hanım kızım, iktidarınız gibi hal ve tavrınız da hoşuma gitti. Maarif mekteplerinde sürünüp ne yapacaksınız? Kızları-

AKUŞU

325

ma Fransızca dersi verirsiniz. Beraber oturur kalkarsınız. Size güzel bir oda veririz, olmaz mı?

Bu, adeta mürebbiyelikti. Herhalde benim muallimliğimden daha rahat ve kârlı iş olacaktı. Ne çare ki, ben, bu mesleği öteden beri sevmem, hizmetçilik kabiliyetinden bir şey addederdim.

Reşit Bey'i kırmak doğru değildi. Gösterdiği emniyet ve nezaket için teşekkür ettim. Fakat Münise'yi bahane ederek kabul edemeyeceğimi anlattım. Reşit Bey, bunu sebep saymıyordu:

- Onun da başımızın üstünde yeri var, kızım. Küçük bir çocuğun fakirhanemize ne yükü olur? diyor.

Katıcevabımı vermedim. Üç gün mühlet istedim. Ben bir teşebbüste bulunacağım. Resmi bir muallimlik bulursam âlâ. Olmazsa ne çare!

Karşıyaka, 3 Ekim

Münise ile bana köşkün üst katında denize karşı bir oda verdiler. Küçük, fakat kuş kafesi gibi şirin bir yer. Geç vakte kadar pencereden rıhtımı ve denizi seyrettim. Pencere, bütün körfezi görüyor. Karşıda İzmir, yıldızlarla donanmış bulut kümelerine benzeyen tepeleriyle, muhteşem bir donanma aydınlığı içinde yanan Kordonu'yla görülecek şey.

Fakat doğrusu, önümdeki Karşıyaka rıhtımı, beni daha ziyade eğlendirdi. Burada ne güzel, ne eğlencesi bir hayat var. Gece yarısına kadar tramvaylar işliyor, havagazlarının yeşil aydınlığında ardı arkası kesilmeyen genç kafiseleri piyasa ediyor. Uzakta, denize altı, yeşilli ziyalar akıtan bir gazinede, gitarla kâh şen, kâh mahzun havalar çalıyorlar.

Bilmem niçin, bana öyle geliyordu ki, bu hafif aydınlıkta

yalnız elbiselerinin siyah yahut beyaz lekelerini fark ettiğim insanlar, hep, birbirlerini seven nişanlı çiftlerdir. Yalnız onlar değil, karanlığın bütün görünmeyen köşeleri, denizin içinde keyu hayalleri fark edilen kaya yığınlarının üstü, hep böyle görünmeyen sevgilerle dolu.

Denizden gelen fısıltılar, dudak dudağa gizli söyleşmeler. Tecenin geçişüne basan, nefesimi tıkayan ılık

nefesleri, öyle genç kızların dudaklarından geliyor ki, başları sevgililerinin boynunda, gözleri onları gece denizleri gibi koyulaşmış yeşil gözlerinde.

Beni bu keşke bir küçükhamm gibi nezaketle kabul ettiler. Kendi yüküm, hiçbir zaman bana ağır gelmemiştii. Böyle olduğu halde havulumu kendi elimle edama çıkarmama müsaade etmeyen, onu zorla elimden çekip alan ihtiyar kalfaya minnettar oldum. Münise, daha bunları anlatacak yaşta değil. Keşkün ihtişamı biçarenin gözlerini kamaştırdı. Demin yukarı çıkarken, evimizde her zaman yaptığı şakayı tekrar etmek istedi, merdivenin yarısında birdenbire eteğimi yakaladı, çıktığım basamaklardan beni geri indirmeye uğraştı. Kaldandan tuttum, kulağına eğilerek:

- Münise, biz artık başkasının evindeyiz çocuğum... İnşallah yine kendi evimiz olursa o vakit kızım, dedim. Çocuk, birdenbire durdu. Ne demek istediğimi anladı.

Odaya girdiğimiz vakit, güzel küçük yüzündeki sevinç sönmişti. Bu çocuk, beni ne kadar ince anlıyor. Kollarını boynuma doladı, her zamandan ziyade bana sokularak küçük küçük buselerle yüzümün her tarafını öptü.

Penceremi kaparken bir kere daha dışarıya baktım. El ayak çekilmiş, fenerler sönmüş, biraz evvel sahil fenerleri iyle cynaşan deniz bile, şimdi kumsalın bir kısmını boş bırakarak

FAKİSİ 327

daha uzaklara çekilmiş, yavaş yavaş uyuyan bir çocuk gibi başını kayaların beyaz yastığına koymuş...

*

Ben buraya bugün gelirken... (Fakat bunu yazmaya cesaret edemeyeceğim, dursun.)

Karşıyaka, 7 Ekim

Reşit Bey'in keşkünde hayat fena geçmiyor. Talebelerim, biri ben yaşta, biri daha küçük iki kız.

Büyüğünün ismi Ferhunde, güzelliğe beybabasının bir eşi. Bunun için gayet hırçın tabiatlı. Küçük Sabahat, onun zıddı. Bir bebek gibi güzel, Şirin, yumuk yumuk bir kız...

Kalfa hanımlardan biri, bir gün manalı manalı göz kırptı:

- O vakitlerde rahmetli hanımefendi hastaydı. Bir genç askeri doktor gelir giderdi. Hanımefendi besbelli bu doktorun yüzüne baka baka çocuğu güzel oldu, dedi.

En büyük korkum hizmetçilerden. Niçin hakikati saklama- lı, az çok onların kapı yoldaşı değil miyim? Fakat ben, çok iyi hareket ettim, hiçbirisine iş buyurmadım... Onun için hürmet ediyorlar...

Mamafih, bunda Reşit Beyefendi'nin verdiği ehemmiyetin de -zannedirim- tesiri var.

Keşkün en büyük kusuru arı kevanı gibi işlemesi. Misafir, hiç eksik olmuyor. Daha fenası, Ferhunde ile Sabahat, mutlaka her misafire çıkmam için ısrar ediyorlar. Keşkün bundan daha büyük bir kusuru, Reşit Beyefendi'nin büyük eğlu Cemil Bey... Otuz yaşlarında kadar, manasız ve sevimsiz bir genç... Senenin on ayını Avrupa'da babasının parasını yemekle geçirirmiş, iki ayını da burada, İzmir'de. Bereket versin, bu iki ayın son gün- lerindeyiz. Öyle olmasaydı, keşkü üç gün evvel bırakmış ola-

328

Reşat Nuri Güntekin

çaktım. Sana ne mi, diyeceksin? Ben de, kendi kendime öyle dedim ama, hesap yanlış çıktı.

Üç gün evvel Ferhunde ile Sabahat, geç vakte kadar beni aşığı salonda alıkoymuşlardı. Onlardan ayrıldıktan sonra karanlıkta yukarı çıkıyorum... Üçüncü kat merdivenin başında bir erkek gölgesiyle karşılaştım. Birdenbire ürktüm, geri çekilmek istedim.

Cemil Bey'in sesi:

- Korkmayınız, küçükhamm, yabancı değil, dedi. Yan pencereden birinden, yüzüme hafif bir aydınlık vuruyordu.

- Affedersiniz, beyefendi, birdenbire tanımadım efendim, dedim. Geçmek istedim.

Cemil Bey, sağa doğru bir adım attı. Merdivenbaşı dar olduğu için geçecek yer kalmıyordu.

- Uykum kaçtı, küçükhamm, pencereden mehtabı beklemeye çıktım.

Maksadı hissetmiştim. Bir şey anlamamış gibi görünerek usulca kaçmak istiyordum. Mamafih, sözü cevapsız bırakmamak için:

- Mehtap zamanı değil ki, efendim, dedim. O, yavaş yavaş.

- Nasıl değil, küçükhanım, ya bu merdiven başında birdenbire doğan pembe mehtap! Hangi mehtabın aydınlığı acaba o kadar gönül alıcıdır ki?!

Cemil Bey, birdenbire beni bileklerinden yakaladı, sıcak nefesini yüzümde hissettim ve kuvvetle kendimi

geriye attım. Birmerdiven parmaklığına sarılmasaydım, aşığa kadar yu: varlanacaktım. Fena halde başımı çarpmıştım. Hafif bir ıstırap feryadını zapt edemedim. Cemil Bey, gürültü etmeksizin yanıma inmişti. Yüzünü görmediğim halde pek telaş ve heyecan içinde olduğunu hissediyordum.

TAHKİSÜ 329

- Feride Hanım, beni affediniz, bir yeriniz incindi mi? dedi.

- Hayır, ehemmiyeti yok, yalnız beni bırakınız, diye yalvaracaktım. Fakat dudaklarımdan beğuk bir hıçkırıktan başka ses gelmedi. Bu hıçkırığı beğmak için mendilimle ağzımı kapamak istedim. O vakit, hafifçe yaralanan dudağımdan ince ince kan sızdığını gördüm.

Merdiven penceresinin yanındaydık. Açık kalmış bir panjurdan giren hafif aydınlık içinde Cemil Bey de bu kanı görmüştü. Sesi teessürlü titreyerek:

- Feride Hanım, dedi. Bu gece ben dünyanın en adi bir adamı gibi hareket ettim. Beni affettiğinizi söylemek mürüvvetini esirgemeyiniz, Feride Hanım.

Yapılan terbiyesizlikten sonra bu seğuk edebiyat, tüyserimi ürpertti ve bana bütün cesaretimi iade etti. Sert bir sesle:

- Yaptığınızda bir fevkalâdelik yoktur efendim, dedim. Kadın hizmetçi, evlatlık kabilinden insanlara böyle muameleler yapmak âdettir... Konağınızda bunların vaziyetinden pek farklı olmayan bir vaziyeti kabul etmekle ben, buna çanak tuttum. Birgevezelik falan etmemden korkmayın, yarın sabah rasgelse bir bahane ile çıkıp gideceğim.

Bunları söyledikten sonra telaşsız ve sakayt bir tavırla merdivenleri çıktım, odama doğru yöneldim.

Birelime çantayı, bir elime Münise'yi alarak kapıyı çekip gitmek kolay. Fakat nereye? Aradan üç gün geçtiği halde bu karar tatbik edilemedi. Hâlâ buradayım. Çünkü geldiğim gece, defterime bile yazmaya utandığım şeyi artık itiraf etmek zamanı geldi.

Ben buraya bir akşamüstü ertalık kararırken gelmiştim.

r

Reşat Nuri Güntekin
330

"h"

Ertesi sabahı beklemek daha münasip değil miydi? Tabii böyle. Fakat buna imkân yoktu.

Buraya geldiğim o ümitsiz akşamda, keşk misafirlerle doluydu. Reşit Beyefendi ve küçükhanımlar beni yeni satın alınmış bir süs eşyası gibi misafirlerine gösteriyorlardı. Herkes bana beğenen, hatta biraz acıyan bir gözle bakıyordu. Yeni vaziyetimin beni mecbur ettiği mahcup nezaketle herkesin ayrı ayrı gönsünü almaya çalışırken, üstüme hafif bir baygınlık gelmiş, kendimi kaybetmişim. Yalnız birdenbire sandalyenin kenarına oturmuş, dudaklarımdaki şaşkın gülümsemeyi bile söndürmeye çalışarak yarım dakika, belki daha az gözlerimi kapamıştım.

Reşit Bey, küçükhanımlar, misafirler telaş etmişlerdi.

Şahhat, elinde bir bardakla koşmuş, şakalaşır gibi ikimiz de gülerek bana zorla birkaç yudum su içirmişti.

Misafirlerden yaşlı bir hanımefendi gülümseyerek:

- Bir şey değil, sedesun tesiri olacak. Ah, bu zamanın asabi, nazik küçükhanımları. Bir parça hava değişmesiyle gül gibi sararıp soluyorlar, dedi.

Hepsi beni, meşakkate tahammülü olmayan bir küçükhanım, nazik, hasta bir kız sanıyorlardı.

Ben, onları başımla tasdik ediyor, böyle zannettikleri için adeta minnettar oluyordum.

Onlara yalan söylemişim.

Bu hafif baygınlığın sebebi başkaydı. Tahkusu, o gün, ömründe ilk defa aç kalmıştı.

Kasıyaka, 11 Ekim

Bugün Ferhunde ile Şahhat'in yine izmir'den misafirleri gelmişti. On beş ile yirmi yaş arasında dört küçükhanım. Öğleden sonra bir deniz gezintisi yapacak, sandalla Bayraklı'ya gi-

TAHKİSÜ 331

dip gelecektik. Fakat tam sekağa çıkacağımız vakit, aksi gibi yağmur başladı. Arkamızda çarşaflarımızla, mahzun mahzun salona döndük. Küçükhanımlar bir parça piyano çaldılar, biraz dedikodu yaptılar. Sonra, birer birer kışelere çekilerek gizli gizli konuştular. Böyle baş başa gıdıklanmış gibi gülüşerek ne konuşulacağı masum.

Sabahat, çok tatlı, çok Şeytan bir kız. Misafirlerini eğlendirmek için, güzel maskaralıklar icat etti. Bir etajerin üstünde aile, ahbap fotoğraflarıyla dolu albümler vardı. Bunlardan bir tanesini çekerek masanın başına geçti, arkadaşlarını etrafına toplayıp onlara fotoğraf göstermeye başladı. İşin zevki fotoğraflarda değil, Sabahat'in onlar için söylediği sözlerdeydi. Her birisiyle öyle eğleniyor, hayatsarı, tabiatları için öyle tuhaf şeyler söylüyordu ki, gülmekten bayılıyorduk. Mesela, göğsü nişanlarla dolu, heybetli bir paşa, dünyaya emredebek gibi görünen bu koca sakallı adam, karısından süpürge ile dayak yermiş. Akrahalarından kerlikerli bir hanımefendi, fakat dısrıklı olduğu belli, bir gün vapurdan Kerkaryah iskelesine çıkarken kaza ile denize düşmüş, memleketinin şivesiyle: "Tatlı canlarım gidiyor, kurtarın!" diye bağırmış. Reşit Bey'in, Kenyalı bir süt dayısı vardı ki, bakmakla doyulur şey değildi. Bu, sarıklı peturlu bir heca efendi kıyafetinde görünüyordu. Onun karşısında duran fotoğrafını ise, mebus olduktan sonra frak ve tek gözlükle çıkarmıştı.

Hece Efendi, hiddetle gözlerini açarak mebusa bakıyor, mebus, dudaklarını bükerek hecayı alaya alıyordu. Bu manzara, o kadar güzeldi ki, sayfa çevirmemesi için Sabahat'in elini tutuyor, deli gibi gülüyordum.

Ferhunde, benimle şaka etmeye çalışıyordu:

- Feride Hanım isterseniz sizi bu güzel zatla evlendirelim, Şimdi münhaldir. İlk karılarını beşadı, Şimdi mebusa layık bir alafranga hanım arıyor, dedi.

332

Reşat Nuri Güntekin

Ben, hâlâ gülerек masanın başından ayrıldım, Ferhun-de'ye:

- Hemen mektup yazınız, ben razıyım, insan, başka saadet bulunmazsa bile, hiç olmazsa ömrünü tatlı tatlı gülmekle geçirir, dedim.

- Feride Hanım, bu fotoğrafı görürseniz, mebusumuza varmaktan kerkarım, vazgeçersiniz, dedi.

Misafirler, hep bir ağızdan: "Ah, ne güzel..." diye haykırıştılar. Ellerini sallayarak beni çağırıyorlardı.

- Nafle, ne olursa olsun, ben mebusumdan vazgeçemem diyerek yaklaştım, albümün üstüne, birbirine karışan dalgalı saç kümeleri arasından başımı uzattım. Ben de onlar gibi hafif bir feryadı men edemedim. Albümün yaprakları içinden gözlerime bakarak gülümseyen bu fotoğraf, Kâmrân'ın fotoğrafıydı.

*

Sabahat, bu fotoğrafın sahibiyle eğlenmedi bilakis, çok alaka ve hararetle arkadaşlarına şu tafsilatı verdi:

- Bu bey, Münevver Teyzem'in zevcidir. Geçen ilkbaharda İstanbul'dayken düğünleri oldu. Kendini görerseniz acaba bu fotoğraf bir şey mi? Bir gözleri, bir burnu var ki, görülecek şey! Dize daha tuhafını söyleyeyim: Bu bey, teyzelerinden birinin kızını severmiş. Bu kız, ufak tefek gayet heppa, gayet şımarık bir şeymiş, hatta bunun için ismine Tahkuşu derlermiş. Tahkuşu, bu Kâmrân Bey'i bir türlü istememiş. Gönül bu ya".

Nihayet, evlenmelerine bir gün kala, bir başına evden kaçmış, yabancı memleketlere gitmiş. Kâmrân Bey, aylarca yemeden, içmeden kesilmiş bu vefasız kıza beklemiş. Hiç düşünmeye niyeti olsa, gelin elacağı gece kaçıp gider mi? Münevver Teyzem, kaynanasının elini öptüğü vakit oradaydım, ihtiyar hanımefendi, o bir dalda durmaz, acayip Tahkuşu'nu hatırlamış olacak ki, çocuk gibi ağladı.

TAKİTİ 333

Bu tafsilatı, arkamdaki piyanoya dayanarak hiçbir şey söylemeden, hiçbir hareket etmeden dinlemiştim. Kâmrân, hâlâ albümün içinde bana gülüyordu. Gayet yavaş bir sesle: "Kalpsiz" dedim.

Sabahat, bana döndü:

- Çok doğru söylediniz, Feride Hanım, dedi. Bu kadar güzel, bu kadar nazik bir gence vefa etmemiş bir kıza "kalpsizden" başka bir şey denemez.

Kâmrân, ben senden nefret ediyorum. Öyle olmasaydı, bu haberi aldığı vakit ağlar, bayılır, matemini tutardım. Halbuki ben, ömrümden hiçbir gün, bugünkü kadar gülmedim, etrafım-dakileri bu kadar neşe ve şenliğe boğmadım. Hatta, başımdan münasebetsiz bir kaza geçmeseydi bugüne, ömrümün en mesut günü diyebileceğim tim. ••

Akşamüstüne doğru hava açmış, uzunca bir kır gezintisi yapmamıza müsaade etmişti. Birsiz çukuru kenarından geçiyorduk. Misafirlerden biri, çukurun öte yakasına bir kasımpatı gördü: "Ah, ne güzel! Karpamak mümkün olsaydı!" dedi. Ben, gülerек: "isterseniz onu size hediye edeyim?!" dedim. Çukur, bir tehlike teşkil edecek kadar derin ve geniştir.

Hanımınlar gülüştüler, birisi:

- *Köprü olsaydı, iyi olacaktı, diye şaka etti. Ben sadece:*

- *Köprüsüz de geçilir zannederim, dedim ve birdenbire atladım. Arkamdan bir cıgırlık keptu.*

Öteki tarafa geçmeye muvaffak olmuştum. Fakat ne çare ki vaat ettiğim kasımpatını keparıp getiremedim.

Günkü ayaklarım çukurun tam kenarına basmıştı. Düşmemek için bir diken kümesine sarılmış, ellerimi yurttımsım. Evet, bu kaza başıma gelmeseydi, avucuma batan dikenlerin sızısı beni, akşam

334

Reşat Nuri Güntekin

Karanlığı içinde kışke dönünceye kadar ağlatmasaydı, bugüne ömrümün en şen, en eğlencesi günü diyecektim.

Kâmrân, ben senden nefret ettiğim için, yabancı memleketlere kaçmıştım. Şimdi, nefretim o dereceyi buldu ki, bu uzaklık kâfi gelmiyor, senin yaşadığın, nefes aldığıın dünyadan uzaklara kaçmak istiyorum. Artık bu evde kalmamayı iyiden iyiye zihnime yerleştirdim. İki üç günde bir İzmir'e iniyor, Maarifîdaresi'ne uğruyor-dum. Dün sabah vapurda eski muallimlerden Ser Berenis'e tesadüf ettim. Onu bir kere de iki ay evvel görmüş, mektepteyken pek seviştikimiz için bir parça halimi anlatmıştım. Ser Be-renis dün dedi ki:

- *Feride, ben birkaç günden beri seni arıyorum. Karantı-na'daki mektebimizde bir Türkçe ve resim muallimine ihtiyaç var. Müdireye seni tavsiye ettim. Ayrıca ev tutmaya hacet yok, mektepte kalırsın. Zaten, sen bizim hayatımıza alışkınsın.*

Kalbim çarpmaya başladı, şöyle" sanıyorum ki, tekrar oraya, o günlük kokularının, p ağır organun seslerinin içine düşersem, çocukluk rüyalarımın bir kısmına tekrar kavuşmak mümkün olacak.

Düşünmeye bile lüzum görmeden:

- *Peki Ma Ser, gelirim, teşekkür ederim, dedim.*

Bugün, oraya gitmeden evvel Maarifîdaresi'ne uğradım, maksadım, evrakımı geriye almak. Müdürün üç günden beri beni aradığını söylediler. Ne istediğini merak ederek yanma girdim. Maarif Müdürü beni görünce:

- *Gök bekledin kızım, fakat talihine iyi bir yer çıktı. Seni Kuşadası mektebine göndereceğim, dedi.*

Kuşadası, ne güzel isim; benim adım. içimden şöyle geldi ki, mutlaka güzel bir yer olacak. Fakat Ser mektebi için verdiği söz... Biriki dakika kaldım, cevap vermeden düşünüyordum.

Bu tarafta rahat bir hayat vardı. Öbür tarafta belki yine

YALNIZLIK 335

zaruret, sefalet, fakat bunun da başka bir tesellisi, başka bir cazibesi yok muydu? Gözümün önüne, mekteplerimizin bakımsız kalmış kaba saba ellere ziyan olmuş, miniminileri geldi. Bu biçareler, açılmak için biraz güneş, bir parça şefkat bekleyen çiçekler gibiydi. Bu şefkat, bu hareketi gösterenlere, gönüllerinin bütün minnet ve muhabbetini veriyorlardı. Her şeye rağmen, bu küçük sefilleri, derin derin sevmeye başladığımı anladım. Munise bile onlar arasından gelmemiş miydi?

Bundan başka sen bir senelik hayatımın bir iki tecrübesi daha vardı. Aydınlık, hasta gözleri nasıl incitiyorsa, saadet de hasta gönülleri şöyle sızlatıyor. Hasta gözler gibi hasta gönüller için de karanlıktan iyi ilaç yok.

Ben, muallimliği açıktan ölmek için kabul etmişim. Hesabım doğru çıkmadı. Bumeslek, bir gün açıktan öldürebilir. Fakat ne zararı var? Değil mi ki, benim gönlümün şefkate olan açlığını doyuracak, kendi hayatını başkalarının saadetine vakfetmek tesellisini bana verebilecek. O ölmüş günlerin ölmüş rüyasını yeniden uyandırmak zaten mümkün değildi. Başımın günlük korkularının ağır hülyası, kulaklarımdan organunların hassas iniltileri yavaş yavaş silindi. Kuşadası'na, tekrar kavuşacağım miniminilerin muhabbet ve merhamet bekleyen hayallerine gülümseyerek:

- *Peki, beyefendi, giderim, dedim.*

Emrimi alıncaya kadar kışkte kimseye bir şey söylemek istemiyordum. Fakat yeni bir vaka beni buna mecbur etti: Büyük kalfa bir zamandan beri bana tuhaf tuhaf şeyler söylüyordu. Mesela geçen gün, hiç münasebeti yokken demişti ki:

- *Kızım, ben seni günden güne daha ziyade seviyorum. Sade ben değil, herkes şöyle... Ferhunde ile Sabahat, genç çocuklar ama, eve tat vermiyorlar. Sen geldikten sonra bir baş-*

Reşat Nuri Güntekin

illi !

Kalık oldu. Tabiatın, ahlâkın güzel, büyükle büyük, küçükle küçük oluyorsun.

Buna benzer daha birçok sözler... Kalfa hanımın bu sözlerine ben bir: "Kapı yoldaşı teveccühünden başka bir mana ve-remiyordum. Halbuki ihtiyar kadın, dün gece büsbütün açıldı:

- Kızım, ne yapsak da seni bu eve bağlayabilsek acaba? Benim aklıma bir çare geliyor ama, sakın aklına bir şey gelmesin, hani vallah kimse bir şey söylemedi.

Kalfanın bu sözlerinin, birisi tarafından söylendiğine şüphem kalmadı. Fakat anılamamazlıktan gelerek dinlemeye devam ettim. O başsadiği bir söze devamla cesaret edemediği vakit, başka söze atlayarak söylüyordu:

- Beyefendi, yaşlı bir adam değil, ben çocukluğunu bilirim. Güzel bir adam değil ama, dehdemesi, saltanatı var. Eh, tabiatı da fena değil. Kızım, ev hanımsız gitmeyecek, yarın öbür gün Ferhunde ile Sabahat kocaya giderler. Maazallah, bir haramzadeye düşersek, hal fena. Feride Hanım, insan burma bıyıklı delikanlılara da varır ama, bu dehdemeği bulamaz. Ah, şu Bey'e münasip bir kızcağız bulabilsek, ne dersin kızım?

Ben, bir şey demiyor acı acı gülümseyerek düşünüyordum.

Reşit Beyefendi'nin bana o kadar hürmet etmesi, Saba-hat'le Ferhunde'nin derslerine bu derece ehemmiyet vermesi, bizimle saatlerce şakalaşması, hatta tep oynaması... Demek bütün bunlar... Maarif kâtibinin: "Reşit Beyefendi istese seni Fransızca muallimliğine tayin ederdi, herhalde bir maksadı var!" diye söylediği sözler aklıma geldi. Birkaç sene evvel böyle bir şeye isyan ederdim. Fakat şimdi, sözü kesmek için kalfaya sakırt bir tavırla şu cevabı verdim:

- Dizinle görücü gider, Reşit Beyefendi'ye bir hanımcık arardık. Ne çare ki, ben bir iki güne kadar Kuşadası'na gidiyorum. Birkaç ay sonra nişanım craya gelsecek, evleneceğiz, de-ı dim. Senra şaşkın şaşkın yüzüme bakan ihtiyar kadına:

TAHKİSÜ 337

- Allah rahatlık versin, kalfacığım, ben erken yatacağım, deyip odama çekildim.

Kuşadası, 25 Kasım

"Kuşadası'na gider misiniz?" dedikleri vakit, birden sevinmiş, kendi kendime: "Kuşadası, benim adam, bu kadar zamandan beri aradığım saadeti, gönül rahatımı mutlaka crada bulacağım!" demiştim. Bu his beni aldatmamıştı. Burasını her yerden ziyade sevdim. Pek güzel bir memleket diye mi? Hayır. Kuşadası, evvelce zannettiğim gibi. Münise ile -bu sarı papağanımsa- avare, yalnız bir hayat geçireceğim bir Rehbenen adası çıkmadı.

Rahatım pek yosunda olduğum için mi? Bu da değil. Bilakis her zamankinden ziyade çalışıyorum. Şu halde? Verilecek cevap biraz gülünç. Fakat ne yapayım ki hakikat. Bej) Kuşadası'nı güzel ve rahat yer elmadığı için seviyorum. Öyle sanıyorum ki, kudret, yalnız güzel simaları değil güzel toprakları, güzel denizleri de insana gizli gönül azapları versin diye yaratmış.

Bir ay evvel buraya geldiğim vakit, mektebin başmuallî-mesi beni karşısına aldı. Elhiyaşlarında kadar, hasta, bitkin bir kadın, bana dedi ki:

- Kızım.birbirinden tam üç ay fasıla ile dağ gibi iki oğlumu kara toprağa verdim. Dünyayı gözüm görmüyor.

Seni buraya ikinci muallimeslikle göndermişler. Gençsin, malumatlı görünüyorsun, mektebi sana bırakıyorum. Bildiğin gibi idaret et. iki muallimimiz daha var, yaşlı iki hanım, onlardan hayır yok.

Elminden geldiği kadar çalışacağımı vaat ettim ve sözümde durdum.

Başmuallîm Hanım, bana dün dedi ki:

- Feride Hanım kızım, sana ne kadar teşekkür etsem az, vaat ettiğinden on kat ziyade çalıştın. Bir ay içinde gerek mek-

Tahküşu - F 22

tep, gerek çocuklarımız çiçek gibi oldu. Allah senden razı olsun. Arkadaşlarından en minimini çocuklara varıncaya kadar herkes seni seviyor Ben bile vakit vakit derdimi, yüreğimin acısını unuttuyorum, sen gülerken gülmeye başlıyorum.

Zavalı kadın, kendi kara gözleri için çalıştığımı zannediyor, minnettar oluyordu.

Çalışmak, bütün ruhuyla, kendini başkalarına vermek ne güzel şey! Çalığışu tamamıyla eski Çalığışu oldu. Ne e, G.'deki müphem yaşamak yorgunluğu, ne İzmir'deki isyanlar, hiçbiri kalmadı, bir yaz semasına musallat olmuş geçici bir bulut gibi hepsi dağıldı.

Saçlarım, birer birer ağarıncaya kadar başkalarının çocuklarına, onların saadetlerine kendimi vakfetmek artık beni korkutmuyor, iki sene evvel, bir senbahar akşamı, gönlümün içinde öldürülen küçüklerin beş yerini başkalarının çocuklarına verdim.

Kuşadası, 1 Aralık

Bir zamandan beri etrafımda bir muharebe sözü doluşuyordu. Hayatımı mektebe vakfettiğim için kulağın bile vermiyordum. Bugün kasaba birbirine girdi. Muharebe başlamış.

Kuşadası, 15 Aralık

Muharebe başlatış en beş gün oldu, hastaneye her gün kafile kafile yaralı geliyormuş. Mektebe bir neşesizlik çekti, küçüklerimden birçoğunun orduda babaları, kardeşleri, var. Bicareler tehlikeyi, şüphesiz, bilmiyor, fakat hisse diyorlar. Üstlerine büyük adam gibi halim bir mahzunluk çöktü.

ÇALIKIŞU 339

Kuşadası, 16 Aralık

Ne aksilik, Yarabbi, ne aksilik! Bugün kumandanlığın emriyle mektebi işgal ettiler. Muvakkat hastane yapacaklar mı. Ne isterlerse yapsınlar, umrumda değil. Fakat mektep kurtuluncaya kadar ben ne yapacağım, nasıl vakit geçireceğim?

Kuşadası, 24 Aralık

Bugün, mektepte kalan birkaç kitabı almaya gitmiştim. Öyle bir karışıklık ki, insan, kitabını değil, kendini kaybetse bulamayacak. Garesiz geri dönüyordum. Bir hastabakıcı kadın, kapılardan biri açarak:

- Birkere de Başhekim Bey'e seralım. O, galiba birkaç kitap kaldırmıştı!... dedi.

Odanın içi şişeler, sargılar, ecza kutularıyla deluydu. Başhekim, sırtından ceketini atmış, inseye ofşaya bu karışık şeyleri düzeltmeye çalışıyordu. Arkasını döndüğü için, yalnız boynunu, ak saçlarını ve sıvalı bileklerini görüyordum. Bu halde bir adamdan kitap sermak saygısızlıktı. Hastabakıcıyı eteğinden çektim.

- Vazgeçiniz, dedim. Fakat e, farkında olmadı:

- Beyefendi hani siz Fransızca resimli kitaplar bulmuşsunuz, nerede onlar? dedi.

ihitiyar doktor birdenbire kızdı. Başını çevirmeden öyle fena, öyle ayıp bir cevap verdi ki, gayri ihtiyari ellerimi yüzüme kapadım, oradan kaçmak istedim. Fakat, tam bu dakikada, yüzünü çevirmişti. Birdenbire:

- Vay küçük yine mi sen? diye bağırdı.

Yüzünü görür görmez, ben de kendimi tutamadım:

- Doktor Bey, Zeyniler'deki Doktor Bey! diye feryat ettim.

340

Reşat Nuri Guntekin

Mübalağa etmiyordum. Bu, bir feryattı.

Şişelen devirerek yanıma geldi, ellerimi tuttu; başımı çekerek, çarşafımın üstünden saçlarımı öptü. Yalnız bir gün, hatta bir gün bile değil, birkaç saat birbirimizi görmüştük. Hangi gizli ruh alakası bizi birbirimize bağlamış, iki sene sonra kırk yıllık iki dost, hatta bir baba kız gibi bizi birbirimizin kollarına atmıştı? Ne bileyim, insan kalbi, öyle anlaşılmaz bir şey ki!...

Hayrullah Bey, tıpkı Zeyniler'deki gibi bana:

- Öyle bakalım, yaramaz, senin burada ne işin var? diye sordu.

Çocuk gözleri gibi berrak mavi gözleri, beyaz kirpiklerinin içinde tarifedilmez bir tatlılıkla parlıyordu. Ben, yine tıpkı Zeyniler'deki gibi, bu gözlerin içine gülerek:

- Biliyorsunuz ki, ben, muallimeyim Doktor Bey, dedim. Memleket memleket geziyorum. Şimdi buraya tayin ettiler.

Bütün hayatımı ve gön lümü biliyor gibi nihayetsiz bir esefle:

- Hâlâ mı haber yok, küçük? dedi. Birdenbire yüzüme su serpilmiş gibi ürperdim, gözlerimi kırptırdım.

Hayret ediyor gibi görünmeye çalışarak:

- Kimden, Doktor Bey? dedim.

O, canı sıkılmış gibi beni parmağıyla tehdit etti:

- Ne yasan söylüyorsun küçük? Dudakların yasan söylemeyi öğrenmiş ama gözlerin, hâlin daha pek toy. Kimden mi haber soruyorum. Seni böyle memleket memleket gezdiren her kimse endan.

Gülerek omuzlarımı silktim:

- Maarif demek istiyorsunuz, sonra tabii memleketimin çocuklarına hizmet etmek emeli.

Doktor, yine Leyniler'deki iddiasını tekrar etti. Bu söz, beni çok müteessir ettiği için kelimesi kelimesine aklımda kalmıştı:

ALKIŞ 341

- Bu yaşıta, bu hâle, bu çekreyse mi? Peki, şöyle olsun yaramaz, şöyle olsun, tek sen vahşilik gösterme.

O ilaçlarını, ben kitaplarımı unutmuştuk, konuşmaya devam ediyorduk:

- Mektebimizi aldığınızda o kadar üzüldüm ki, Doktor Bey...

- Bana başka bir fikir geliyor... Ne musibetti o köyün adı? Orada sana hastabakıcılık ettirdimdi. Hatırlarsın ya? Burada da bana yardım eder misin, ha? Zaten arada büyük bir fark yok, ha senin minimini maymuncukların, ha benim sevgili ayıcıklarım! Zaten ikisi ruh itibarıyla şöyle birbirlerine benzer ki... Aynı saffet, aynı temiz çocuk yüreği, hem de ateş karşısında yandıkları bu aylarda benimkilere yardım, daha ecirli bir iştir, küçük kız...

Birdenbire yüzüm güldü, çocuk gibi sevindim. Bana kuvvetimi ve sevgimi harcayacak bir iş olsun da, ne olursa olsun.

- Peki Doktor Bey, ne vakit isterseniz işe başlarım.

- Hemen şimdi, bak şurasını ne hale koymuşlar? Eşdeğil ki, adeta...

Yine hatırı sayılacak derecede fena bir kelime. Ben utanarak:

- Fakat bir şartla Doktor Bey... Yanımda pek askerce konuşmayacaksın... O, gülerlek:

- Gayret ederim küçük, gayret ederim... Mamafih arada bir kaza olursa kusura bakmazsın artık, dedi.

Akşama kadar beraber çalıştık, yarın geleceğini haber aldığıım hasatları kabule hazırlandık.

Kuşadası, 26 Aralık

Biraydan beri Hayrullah Bey'in yanında hastabakıcıyım. Mühabere devam ediyor, hastaneye gelen yaralı kafilelerinin

342

Reşat Nuri Güntekin

ardı arkası kesilmiyor. İş o kadar çok ki... Bazı geceler evime bile dönemiyorum.

Dün gece geç vakte kadar ağır yaralı bir ihtiyar yüzbaşı ile meşgul olmak lüzum gelmişti. Sabaha kaşı yorgunluktan bitap düşmüş, ecza odasındaki bir kostuğun içinde uyuklamış-tım.

Omuzlarıma hafif bir elin dokunduğunu hissettim; gözlerimi açtım, Doktor Hayrullah Bey'di. Benim üşümemden korkmuş, uyandırmamaya çalışarak üstüme ince bir battaniye örtmek istemişti; pencereden giren hafif seher aydınlığı içinde daha selgun ve yorgun görünen mavi gözleriyle gülümsedi:

- Uyu küçük, rahatsız olma, dedi.

Bu dakikada, bu şefkat, bana şöyle tatlı geldi ki... Bir şey söylemek, minnetimi anlatmak istiyorum.

Yorgunluk, uyku galebe etti, dalgın dalgın gülümseyerek tekrar uyudum.

iki büyük kusuruna rağmen, bu ihtiyar doktoru çok seviyorum. Bunlardan biri kaba kelimeler kullanması.

Gerçi etrafındakiler de buna hak kazanacak münasebetsizlikler yapıyorlar ama, bu da sebep olur mu ya?

Bazı ağzından şöyle şeyler çıkıyor ki, yanından kaçıyorum. Günlerce yüzüne bakamıyorum. Mamafih, kabahatini kendi de biliyor,

- Aldırma küçük, bunların irapta mahallisi yok, askerliktir, diyor.

Hayrullah Bey, kabahatlerini, saf pişmanlıklarını, sevimli mahcubiyetleriyle affettiren, hatta hoş gösteren çocuklara benziyor.

İkinci kabahati bundan daha büyük. Bu kaba saba adamda anlaşılmaz bir nicelik var. İnsanın kendine bile itirafeteme- diğien olmayacak şeyleri şöyle ustalıklıca ağzından alıyor ki... Mesela, benim kimseye söylememek için o kadar çalıştığım sergüzeştimin büyük bir kısmını biliyor. Bunları nasıl söyledim. Kendim de farkında değilim. Ara sıra serdiği tek tuk suallere kuru cevaplar vermekten başka bir şey yapmamıştım.

Halbuki e, bu sözleri bir araya toplaya toplaya bütün bir hikâye meydana çıkardı.

Doktorun kimsesi yok, yirmi beş sene evvel evlenmiş, dokuz ay sonra karısı tiflodan ölmüş. O vakitten beri bekâr kalmış, kendisi Bedestruymuş, fakat Kuşadası'nda da bazı emsaki var. Miraslılık maaşına herhalde ihtiyacı olmayan bir adam. Çünkü onun birkaç mislini hastalara sarf ediyor. Mesela bir gün evvel, yaralı bir neferin memleketinden gelen mektubunu okumuştum. Neferin ihtiyar anası, sefaletlerinin son dereceyi bulduğunu, çocukların açlıktan, sokaklara döküldüklerini yazıyordu. Yaralı, bu mektubu dinlerken derin derin ah etti.

Hayrullah Bey, yanımızdaki yatakta bir askeri muayene ediyordu. Birdenbire bu biçare nefere döndü:

- Çok memnun oldum, neyinize güvenir de böyle alay alay yumurcak çıkarırsınız ortaya? dedi.

Bu zalim alay, ek gibi yüreğime saplanmıştı. Münasip bir vakitte bunu ihtiyar doktora söyleyecektim. Fakat e, bana dah-ha evvel bu meseleden bahsetti:

- Küçük, belli etmeden o ayının anasının adresini al, beş en lira gönderelim, dedi.

Öyle anlıyorum ki, bu ihtiyar doktor, ne para için ne de bir vazife fikriyle askerlik ediyor, onun bir iptilası var: "Sevgili ayıcıklarım" dediği biçare neferlere muhabbet! Fakat bilmem niçin, bu muhabbeti, utanılacak bir şey gibi daima gizlemeye çalışıyor.

Kuşadası, 28 Ocak

Bu sabah, hastaneye geldiğim vakit ağır yaralı dört zabıt getirildiğini haber aldım. Hastahakırlar,

Hayrullah Bey'in beni aradığını söylediler. Ne vakit nazık bir ameliyat yapacak olsa, beni yanında istiyor:

- Şana, böyle şeyler göstermek doğru değil, ama, küçük, elinden iş geçecek adam yok, beni kızdırıp bağırtıyorlar, ne yapacağımı şaşırtıyorum, diyor.

Garşafımı attım, acele acele gömleğimi giydim. Fakat, ben hazırlanıncaya kadar ameliyat bitmişti. Yaralıyı sedye içinde yukarıya gönderiyorlardı.

Hayrullah Bey, beni yanına çağırdı:

- Küçük, dedi. Ehemmiyetli bir terzilik ettik: "Ameliyata terzilik diyor." Genç bir erkânıharp binbaşısı. Bir bomba, sağ kolu ile yüzünün bir tarafını herbat etmiş, kendi adamı verdim. Artık onunla sen meşgul olursun. Çok büyük ihtimama ihtiyacı var.

Konuşa konuşa odaya girdik, yatakta yüzü, kolu sargılar içinde sessiz bir insan yatıyordu. Doktorla yanına yaklaştık, yalnız yüzünün sol tarafı bir parça görünüyordu. Bu çehre bana yabancı değildi. Fakat bu yüzü bir türsü bulup çıkaramıyordum.

Hayrullah Bey, yaralının sol nabzını tutmuştu. Yüzüne |doğru eğilerek iki kere:

- İhsan Bey, İhsan Bey! diye seslendi.

Birdenbire zihnimde bir şimşek çaktı. G.'de Abdürrahim |Paşa'nın evinde tanıdığım erkânıharp yüzbaşısı idi. Biradım geri çekildim; odadan çıkacak, bir daha beni bu yaralı zabiti yanına göndermemesini doktordan rica edecektim. Fakat hasta, gözlerini açmış, beni görmüştü. Tanıdı, sâkin ben olduğuma ihtimal vermedi. Yaralandığı günden beri, kim bilir, kaç defa kendini kaybetmiş, hastalığı, ateşi, ona ne çılgın rüyalar vermişti? Evet, dalgın gözlerin bakışlarından anladım ki, ben olduğuma ihtimal vermedi, hem beyaz dudaklarında, hafif bir gülümsemeyle tekrar gözlerini kapadı.

İhsan Bey! Bir zaman evvel çocuğumdandı, beni müdafaa eden bir babam, bir kardeşim, bir... Bildiğim smamasından istifade etmişler, beni" gece âlemlerine sürüklemişlerdi.

Yüreğimde, sürgüne gönderilen bir adı sokak kadını zille-

tiyle elimi suçsuz yüzüme kapayarak Şehirden çıkıyordum. Dünyayı baştan başa bir zulüm, kendimi e zulme baş eğmekten başka çaresi olmayan bir sefil gibi göründüğüm gibi e günde beni müdafaa ettiniz, mesleğinizi, istikbalinizi tehlikeye koymak, hatta belki ölmeyi göze alarak mürüvvetini gösterdiniz.

Mademki hazine bir tesadüf, bugün bizi karşı karşıya getirdi, sizden kaçmayacağım, bu ümitsizlik ve acı günlerimizde bir küçük kız kardeş gibi kendimi hizmetinize vakfedeceğim.

Kuşadası, 7 Şubat

İhsan Bey'in yarası tehlikeli değilmiş, bir aya kadar kendini toplayabilirmiş. Fakat sağ kaşının üstünden başlayarak çenesine kadar bütün yanağını kapsayan yara onu korkunç bir surette cirkin biracaktı.

Hayrullah Bey, sargıları değiştirirken yanında bulunmuyordum. Yüreğim dayanamadığı için değil, -çünkü her gün yaranın bundan çok daha fenalarını görüyorum- fakat benim bakışımın ona, kerkunç yarasına dokunmuş bir bıçaktan daha fazla ıstırap verdiğini gördüğüm için...

Zavallı adam, ne cehre ile hastaneden çıkacağıını biliyor, açıktan açığa bir şey söylemediği halde, derin bir ümitsizlik içinde bulunuyor.

Hayrullah Bey:

- Biraz daha gayret delikanlı, yirmi güne kadar dipdiri ayağa kalkacaksın, dediği zaman, adeta telaşa düşüyor.

Yaralının bugünlerini hoş geçirmesi için kalbimin bütün şefkat kabiliyetini sarf ediyorum; bazen yatağının başucunda kitap okuyorum, hatta, masal bile söylediğim oluyor.

Evet, bıçarenin hiçbir şey söylemediği halde daima çirkin kalmak azabından bir dakika kurtulamadığı o kadar belli ki...

346

Reşat Nuri Guntekin

Bazen gizli teselliler icadına çalışıyordum. Büşbütün başka şeylerden bahsediyor gibi görünerek yüz güzelliği kadar dünyada süzumsuz, hatta muzır bir şey ismadığı, asıl güzelliği ruhta, gönülden aramak lâzım geldiğini söylüyorum.

Kuşadası, 25 Şubat

İhsan Bey, ümit ettiğimizden az zamanda iyi oldu. Bu sabah sütlü çayını götürdüğüm zaman, onu giyinmiş buldum.

Birsene evvel Abdürrahım Paşa'nın bahçesinde tesadüf ettiğim parlak elbiseli, güzel ve mağrur cehreli erkânıharp yüzbaşısı gayri ihtiyari gözümün önüne geldi.

Bin başı üniformasının yakası içinde incecik beynunu yana değru meyslettiren, yüzündeki yara yerinden, bir ayıp gibi utanan hasta asker, o güzel, mağrur erkânıharp zabiti miydi?

Teessürümü galiba gizleyememiştirn. Onu, başka bir şeyle tevils etmeye çalışarak yalandan darılmaya başladım:

- İhsan Bey, bu yaptığınız adeta çocukluk, daha tamamıyla iyi ismadan niçin giyindiniz? dedim. Gözlerini önüne indirdi:

- Yatmak daha ziyade hasta ediyor da ondan, diye cevap verdi.

ikimiz de susuyorduk. O, hırçın asabiyetini gizlemeye çalışarak:

- Artık gitmek istiyorum, bir şeyim kalmadı, tamamıyla iyi oldum, diye ilave etti.

Yüreğim merhametten eziliyordu, renk vermemek için, şakaya vurdum:

- İhsan Bey, görüyorum ki, beni dinlemeyeceksiniz. Yine asker inadınız uyandı. Fakat, şunu haber vereyim ki, ben, şimdi fitnelik etmeye gidiyorum. Doktorunuza her şeyi haber vereceğim, sizi iyice paylasın da görürsünüz, dedim.

TAHKİSİ

347

Tepsiyi bırakarak acele acele dışarıya çıktım. Fakat doktoru görmeye gitmedim.

25 Şubat (Akşama değru)

Hayrullah Bey'le müthiş bir kavga ettim. Ama iş için değil, başkalarının işine karışmak saygısızlığını pek ileri vardırdı da ondan...

Demin İhsan Bey'den bahsediyorduk. Yüzünün onu fazla müteessir ettiğini söyledim.

Hayrullah Bey, dudaklarını büktü:

- Hakkı var, ben, onun yerinde olsam, şuradan kendimi denize atardım. Öyle surat, balıksara yem olmaktan başka neye yarar? dedi.

- Ben, sizi başka türlü sanıyordum, Doktor Bey. Kruh güzelliği yanında yüz güzelliğinin ne ehemmiyeti olur? dedim. Hayrullah Bey gülmeye, benimse eğsenmeye başladı:

- Takırdıdır o küçük, o suratlı adama kimse metelik vermez. Hele siz yaştaki kızlar yok mu?

Şikâyet eder gibi yakasını silkeleyordu. İsyan ettim:

- Hayatımı bir parça biliyorsunuz, bazı esrarımı hemen hemen zerla benden kaldınız. Benim güzel hem de çok güzel bir nişanlım vardı. Beni aldattı diye onu kalbimden silip attım, ondan nefret ediyorum.

Hayrullah Bey, yeniden bir kahkaha kopardı. Sonra beyaz kirpiklerinin içinde küçüle küçüle gülen mavi gözlerini ta kalbimin içine dikti:

- Bana bak küçük, dedi. Öyle değil, gözlerimin içine bak da söyle, onu sevmiyer musun?
- Ondan nefret ediyorum.
Çenemi tuttu, hâlâ gözlerime bakmakta devam ediyordu:
- Ah, zavallı küçük, sen onun için senelerden beri çıra

348

Reşat Nuri Güntekin

jibi cayır cayır yanıyorsun. O hayvan, seninle beraber kendi kendine de yazık etmiş. Bu aşkı, e, başkasında zor bulur. Hiddetten sesim boğularak:
- Niçin bana bu ağır ıstırayı reva görüyorsunuz, nereden biliyorsunuz? dedim.
- Hatırlarsın ya, seni o köyde gördüğüm gün, bunu anladım. Saklamaya çalışma nafise. Sevda, çocuk gözlerinden uyku gibi akıyor.
Gözlerim kararıyor, kulaklarım uğulduyordu. O, hâlâ söy lüyordu:
- Başkalarının içinde yaşarken öyle herkese, her Şeye yabancı bir halin, rüya gören insanlara mahsus dalgın, mahzun bir gülümseyişin var ki, yüreğimi yakıyor küçük. Sen, yaradılış itibariyle bile herkesten başkasın. Eşatir, buseden doğmuş huse ile gıdalanmış, büyümüş birtakım perilerden bahseder. Bunları yalnız bir hayal zannetmemeli. Onların dünyada numuneleri vardır. Feridecik, sen onlardan birisin. Sen, sevmek, sevilmek için yaratılmış bir mahluktur. Ah, deli kız, çok yanlış hareket etmişsin, ne olursa olsun, bu sersem eğanin yakasını bırakmamalıydın. Mutlaka mesut olacaktın.
Birisyan feryadıyla kıvrandım. Turpınarak, ayaklarımı yere vurarak:
- Niçin bunları söylediniz? Benden ne istiyorsunuz? diye ağlamaya başladım.
O vakit, doktorun da aklı başına geldi:
- Doğru küçük, hakkın var, bunlar sana söyleyecek şeyler değildi. Berbat bir hast ettik, affet beni küçük diye beni teskin etmeye çalıştı.
Artık darılmıştım, yüzüne bakmayı canım istemiyordu:
- Göreceksiniz, onu sevmediğimi nasıl ispat edeceğim, dedim. Şiddetle kapıyı kapayarak dışarı çıktım.

FAKİSÜ 349

Yine 25 Şubat gecesi

ihsan Bey'in lambasını gördüğüm vakit, o hâlâ seyunma- mıştı. Pencerenin önünde, ayakta duruyor, akşamın denizdeki sen kızılıtlarını seyrediyordu.

Söz olsun diye:

- Üniformanızı ne kadar göreceğiniz gelmiş efendim, dedim.

Odaya, akşamın alacakaranlığı iyiden iyiye çekmişti, ihsan Bey, bu karanlıktan cesaret almış gibi muammalı bir tebessümle başını salladı, ilk defa açıktan açığa derdini söyledi:

- Üniformam mı efendim? Evet, şimdi ümidim yalnız onda. Yüzümü e, bu hale getirdi. Uğradığım felaketi tamir etmek kudretini onda görüyorum.

Bu sözlerin manasını anlamıyor, hayretle yüzüne bakıyordum. O hafif bir göğüs geçirerek devam etti:

- Gayet sade, Feride Hanım anlaşılmayacak şey değil. Bir nizamiye zabiti gibi geriye döneceğim.

Bombanın yarım bıraktığı iş tamam olsun, ben de kurtulayım.

Genç binbaşı, bu sözleri bir çocuk saffet ve ıstırapıyla söylüyordu. Lambayı yakmak için ona arkamı dönmüştüm. Tutuşturduğu kibriti, belli etmeden üfledim, fitili düzeltmek istiyor gibi eğilerek gayet yavaş:

- Böyle söylemeyiniz ihsan Bey, siz isterseniz bahtiyar olabilirsiniz Mesela, zararsız bir kızla evlenirsiniz, iyi bir aileniz, minimini çocuklarınız olur, her şeyi unutursunuz.

Başımı çevirmedüğim halde hissediyordum ki, e da bana bakmıyor hâlâ pencereden denizi seyrediyordu.

- Feride Hanım, ne kadar temiz kalpli bir kız olduğunuzu bilmesem, benimle eğerseniz, diyecektim.

Beni bu halde kim ister? Ben ki böyle olmadıktan evvel, bir kadının hiç olmazsa gülmeden yüzüme bakabileceği günlerde bile hoşla gitmemiştim. Şimdi öyle bir alırım ki.

350

Reşat Nuri Güntekin

Artık devam etmek istemedi, kendisini toplamaya çalışarak:

- Feride Hanım, bunlar lüzumsuz sözler. Affedersiniz, lambayı yakar mısınız? dedi.

Bir kibrit daha çaktım, fakat elim bir türlü lambaya gitmiyordu. Gözlerimi bir titrekle alevle dikerek düşünme düşünme onun sönmesini bekledim. Oda, eski karanlığın içine düşünce yavaş yavaş:

- İhsan Bey, dedim. Siz o muvaffakiyetsizliğe uğradınız vakit mağrur, hodkâm bir erkektiniz. Eşim, ümitsizlik, kalbinize bu inceliği vermemişti. O vakit, mesleğinizi çiğneyerek, belki ölüme göze alarak, bir küçük kıza, hakir bir iptidaiye hocasını müdafaa etmiştiniz. Sonra bunların hepsinden daha mühim olarak bugünkü kadar, -artık saklamayınız, derdinizi anlıyorum- bugünkü kadar bedbaht değildiniz. Niçin o biçare iptidaiye hocası ömrünü sizin saadetinize vakfetmesin?

Hasta binbaşı, tıkanmış bir sesle:

- Feride Hanım, rica ederim, beni böyle olmayacak hayallere düşürerek büsbütün bedbaht etmeyin, dedi.

Artık kararımı vermiştım. Ona döndüm. Başımı önüme eğdim:

- İhsan Bey, ben sizinle, evlenmeyi rica ediyorum. Beni kabul ediniz, göreceksiniz, sizi ne kadar mesut edeceğim, ne kadar mesut olacağız...

Göz yaşlarıyla perdesi kirpiklerinin arasından binbaşının karanlık yüzünü göremiyordum. Sadece uzattığım eli dudaklarına götürerek kerk kerk parmaklarımla ucunu çptü.

Her şey bitti. Artık bundan sonra kimse benim onu için için sevdiğimi söylemeye cesaret edemeyecek.

ÇALIKIZI 351

Kuşadası, 26 Şubat

O günden beri, sen benim için bir yabancıydın, bir düşmandan başka bir şey değildin Kâmrân! Bir daha yüz yüze gelmeyeceğimizi, bu dünyanın gözleriyle birbirimize bakmayacağımızı, birbirimizin sesini işitemeyeceğimizi biliyordum. Böyle olduğu halde ben, senin nişanlın ismi hissi bir türlü gönlümden çıkaramamıştım. Ne söylersem, ne yaparsam; kendime, sana ait birşey gözüyle bakmaktan kurtulamıyordum.

Evet, niçin yalan söyleyeyim? Bütün nefretlerime, isyanlarıma, bütün o geçmiş şeylere rağmen, ben yine bir parça senindim.

Bunu, ilk defa bir başkasının nişanlısı, bunca senenin, bunca sabahında senin nişanlın diye uyandıktan sonra bir gün, başkasının nişanlısı diye uyanmak, Kâmrân, ben asıl bu sabah, senden ayrıldım. Hem de bir hatıra götürmeye, sen bir defa başını çevirerek, arkasında bıraktığı şeylere bakmaya hakkı olmayan bir biçare muhacir gibi.

*

Bu sabah, İhsan Bey'le görüştüğünden sonra onu doktor Hayrullah Bey'in odasına götürecektim. nişanlandığımızı haber verecektim. Bu büyük vaka için her günkü hastabakıcı gömleğim pek sade düşecek, yeni nişanlımı belki mahzun edecekti. Bahçede cılız çiğdemler yetişmişti. Onlardan küçük bir demet yaparak göğsüme ilıştirdim.

İhsan Bey'i, bu sabah yine giyinmiş buldum. Beni görünce bir çocuk saffetıyla gülümsemeye başladı. Düşündüm ki, bugünden sonra onu mesut etmek benim vazifem.

Zorla gülmeye çalışarak ellerimi uzattım:

- Benjur, İhsan Bey, dedim.

Sonra, çiğdemlerden birkaç tanesini ayırarak üniformasının göğsüne ilıştirdim:

352

Reşat Nuri Güntekin

- Bu gece rahat uyuduğunuzu tahmin ediyorum.

- Pek çok. Ya siz?

- Bu ayık bir çocuk kadar memnun, müsterih bir uyku.

- Niçin yüzünüz solgun öyleyse?

- Düşününüz ki, bahtiyarlık da insanı soldurabilir.

Bu cevap üzerine ikimiz de sustuk.

İhsan Bey'in dudakları pembeyazdı Kısa bir sükûttan sonra ağır ağır söze başladı. Ara sıra sesinin titremesinden korkuyor gibi susuyor, birkaç saniye tereddüt ediyordu, dedi ki:

- Feride Hanım, size ölmeye kadar minnettarım. Bana eski bahtiyar zamanlarımda da nasip olmamış emsalsiz bir gece geçirttiniz. Size domin hakikati söylemedim; ben bu gece sabaha kadar uyumadım...

"Ben sizinle evlenmeyi rica ediyorum" diyen sesiniz kulağımdan gitmedi. Uyuyamadım, çünkü sizin nişanlınız olarak geçirdiğim tek saadet gecesinin bir dakikasını ziyan etmemek lâzımdı Ömrümün sonuna

Kadar size minnettar kalacağım.

- Sizi daima mesut edeceğim, dedim.

O, derin bir heyecan içindeydi. Ellerini tutmak istiyordu. Fakat cesaret edemedi. Bir hasta çocuğa hitap eder gibi, halim, okşayıcı bir sesle:

- Hayır, Feride Hanım, bu gecenin bir ferdası olamazdı, bunu biliyorum. Bu gece, çok mesut oldum. Fakat, buna rağmen, ben, bugün gidiyorum, birkaç saat sonra sizden ayrılmış olacağım.

- Nîçin İhsan Bey? Beni istemiyor musunuz? Doğru değil, bana bu kadar ümit verdikten sonra gitmek doğru değil.

Zabit, arkasını duvara dayadı, gözlerini kapayarak, derin derin: "Ah, bu ses!" dedi. Sonra, birdenbire silkindi, hemen hemen sert bir sesle:

- Biraz daha gayret etseniz, merhamet size, beni sevdiğinizi iddia ettirecek.

ALKIŞ 353

- Nîçin İsmasın, İhsan Bey? Mademki sizinle nişanlanmak istedim, demek ki bunda bir sebep vardı. O, adeta acı bir istihza ile cevap verdi:

- Evet, siz mademki benimle evlenmeyi kabul ettiniz, demek ki beni seviyorsunuz. Fakat, ben, sizin tarafınızdan bu kadar sevilmek istemiyorum. Siz, izdivaca sahiden ihtimal verdiniz miydi, Feride Hanım?

- Feride Hanım, beni, ümitsiz bir aile karşı duyulmuş bir merhametten başka saiki İsmayan bir aşk sadakasını kabul edecek kadar düşmüş, bitmiş bir adam mı sanıyorsunuz?

Nihayet bir mahzunlukla başımı eğdim:

- Hakkınız var. Biziki biçare insanız, iki derdi birleştirmek, belki mesut oluruz diyordum, yanlışmışım. Duvarda asılı duran kılıcı göstererek ilave ettim.

- Sizin yine bir teselliniz var. Dedğiniz gibi vazifenizin başına döneceksiniz. Ben kadını, sizden daha biçareyim.

*

Birdenuk kiş sabahına göğüslerinde birkaç cılız çiğdem, dudaklarında onlar gibi yalancı bir tebessümle karşı karşıya gelen yeni nişanlılar on dakika sonra gözlerinde yaşlarla bedbaht bir ağabey, kimsesiz küçük bir kız kardeş gibi birbirlerinden ayrıldılar.

Kuşadası, 2 Nisan

Üç gün evvel, mektebi iade ettiler. Beş yıllık fasıladan sonra tekrar derse başladık. Fakat, nemesazım, sene sonu oldu gitti. Bahar, sınıfları pırlıtlı güneş aydınlıklarıyla, ılık çiçek kokularıyla dolduruyor.

Duvarlarda Akdeniz'in yeşil hareketleri

Gahkuşu - F 23

354

Reşat Nuri Güntekin

delişiyor, çocuk İsun, büyük İsun, kimsede çalışmaya istek yok.

Başmuallim, bir türlü Kuşadası'nda kalmak istemiyordu. Buray evvel başka bir yere gönderdiler. Yerine beni tayin ettiler. Hem de unvanımı "Müdür"ye çevirmek şartıyla. Ben bu cihetten bu işe memnun olmadım. Günlü muallim arkadaşlarım tuhaf bir nazarla bakmaya başladılar.

Gerçi bunlar, böyle masumathı, meziyetli insanlar değil, fakat ne olursa İsun, yaşlı başlı kadınlar. Maarif memurlarının dedikleri gibi her birinin on beşer, yirmişer senelik "kıdem"le-ri var. Onların yerinde İsam, sonra, günün birinde kendi kızından küçük bir çocuğu başıma getirseler, zannediyorum ki benim de kalbim kırılır.

Mart iptidasında Hayrullah Bey'i tekaüt ettiler.

Kendisi zengin adam, maaşa muhtaç değil. Mamefih, mahzun İldü.

- Sevgili ayıcıklarımın birçoğunun gözlerini elimle kapadım, isterdim ki, benim gözlerimi de onlar kapasınlar, mezarıma onlar götürsünler, İsmadı, dedi.

Hayrullah Bey, malumat cihetinden de çok mükemmel bir adam.

Bütün gençliğini okumakla geçirmiş. Evinde kocaman bir kütüphanesi var. Dünyada kitaptan lüzumsuz, boş şey İsmadığını söylüyor. Kitap yazarlar gibi, okuyanların da hayatta hiçbir şey görmeden geçip giden budalalar İldüğünü iddia ediyor. Geçen gün onu kuvvetli bir itirazla mağsup etmek istedim.

- Mademki böyle siz niçin bu kadar çok okudunuz, hatta beni de buna teşvik ediyorsunuz? dedim.

Bu, böyle itirazdı ki, akan sulan durdururdu. Fakat e, hiç bozulmadı, bilâkis, kahkahalarla gülsüp, benimle eğlenerek:

- Daha iyi dedin ya, beni budala değil diye sana kim söyledi, küçük, dedi.

Bu ihtiyar doktoru anılamıyorum ki... Her neyi severse

ALKIŞU 355

aleyhinde bulunuyor. Hatta şöyle hissediyorum ki, beni bile azarladığı zaman her zamankinden daha çok seviyor.

Hastaneyi bıraktığı günden beri kâh günlerce evine kapanarak kitap okuyor, kâh askerlikten kalma çizmelerini çekiyor, sırtına jandarma gibi bir tüfek takarak Döldüle biniyor: (döldül, onun pek sevdiği emektar atıdır) bu kıyafetle köylerde bakacak hasta, kendini meşgul edecek bir iş aramaya gidiyor. Evinde seksenlik bir sütanne ile "Odabaşı" diye çağırdığı tepal bir bahçıyan var.

Üç gün evvel benimle Munise'yi evine davet etmişti. Pek keyifliydi. Ben, kütüphaneyi karıştırırken o, Munise ile saatlerce çocuk gibi oyun oynadı. Munise'ye şöyle ciddi emirler veriyordu ki, gülmekten bayılıyordum:

- Şimdi saklambaç oynayacağız, lâkin güç yere saklanmak yok ha, parmak kadar vücudun var. Bir yere sıkışsın, saatlerce beni yerarsın. Sonra, beni bulamazsan, merak etme ha, belki saklandığım yerde uyur kalırım

Munise'yi birkaç güne kadar çarşıya sokuyorum. Şöyle böyle on dördüne giriyor. Beyu şimdi tam benim boyum kadar. Küçük çiçekler gibi açıldı, beyaz denecek kadar açık sarı saçlarının içinde beyaz küçük yüzü, günün saatlerine göre değişen lacivert gözleriyle güldükçe yanağında güller açan, ağıladıkça gözlerinden inciler dökülen peri kızlarına benzedi.

Hayrullah Bey, bu çarşaf meselesine çok kıızıyor. Ben de onun daha pek küçük olduğunu biliyorum ama, ne yapayım, korkuyorum. Tanıdıklardan bazıları:

- Feride Hanım, sen bunu erkekten kaçır, vakitsiz kaynana olacaksın, diyorlar.

İçime bir heyecan düşüyor. Hem seviniyor, hem titizleniyorum. Kaynanalar için tevekkeli titiz demezeler.

Geçen gün, mektepten geliyorduk. Kışkı kaldırımında on altı, on yedi yaşlarında güzelce bir mektepli yürüyordu. Ara sıra bize bakışı tuhafıma gitti. Peçemin altından, belli etmeden

356

Reşat Nuri Güntekin

Munise'ye baktım. Birde ne göreyim. Hain sarı çıyan gözünün ucuyla delikanlıya bakarak gülmüyor mu? O kadar meraklandım ki sokağın ortasında düşüp bayılacaktım. Tanıvarı bileğinden yakaladım; fena halde sıkıştırmaya başladım. Evvela inkâr etti. Baktı ki, bende inanacak göz yok, yalandan ağlamaya başladı. Çünkü göz yaşlarına dayanamayacağımı, benim de ağlayacağımı biliyor.

- Ben de sana yapacağım cezayı biliyorum, dedim. Çarşıda bulduğum koyu nefti ipekliden bir çarşaf dikmeye başladım.

Bu sabah da bir elyotrep kavgası ettik. Birkaç ay evvel söz arasında elyotrepu çok sevdiğimi söylemiştim. Hayruâh Bey, bilmem nereden bulmuş, üç dört gün sonra bir şişe getirmesin mi? Bitmesin diye çok ihtiyatlı kullanıyorum. Sağ olsun, yaramaz kız rahat vermiyor ki. Musallat oldu, bir parça yalnız kaldı mı, edaya bir elyotrep kokusudur yayılıyor. Sonra, masum masum:

- Ahmadım vallahi abacığım, diye yemin ediyor.

Kuşadısı, 5 Mayıs

Bu sabah, Munise biraz hasta ve renksiz uyandı. Gözleri kırmızı, benzi soluktu. Mektepte pek çok iş olduğu için evde kalmak mümkün değildi. Mamefik, doktor Hayrullah Bey'e uğradım. Bize uğrayarak Munise'ye bakmasını rica edecektim. Aksi olacak, o da yarım saat evvel Döldüle binerek bilmem hangi köye gitmiş.

Eve döndüğüm vakit Munise'yi yatakta buldum, ihtiyar bir komşuya, ara sıra çocuğu yeklamasını rica etmiştim. Eksik olmasın, hiç yanından ayrılmamış, akşama kadar yanında çorap örmüş.

ALKIŞU 357

Munise'nin nezlesi artmıştı. Baş ateş gibi yanıyor, sabahkinden daha sık öksürüyordu. Sesini kısalmış nefes alırken hafif bir tıkanıklık hissettiğini söylüyordu. Boynunun altında tutarak ağzını açtırdım, elime sert sert bezeler dokundu. Yüzüne yaklaştırdığım lambanın ziyası gözlerini kamaştırıyordu. Ağzında, küçük dilinin etrafında beyaz beyaz kabarcıklar görünüyordu.

Munise, benim merakımla eğlendi:

- Öksürükten ne olur abacığım, Zeyniler'de de ben öksürük oldum, unuttun mu? dedi.

Çocuğun hakkı var. Zeyniler'de, karların içinde onu yarı denmiş bir halde bulduğum gece böyle değil miydi? Çocuklarda nezlenin ne ehemmiyeti olur? Yalnız canımı sıkkan şey, Hayrullah Bey'in bulunmaması.

Önbaşı deminden tekrar uğradı, beyin bu gece kedyde kaldığını söyledi, inşallah o gelinceye kadar küçüğüm kalkmış olur.

Kuşadası, 18 Temmuz

Bu sabah hesap ettim, küçüğüm toprağa düşeli tam yetmiş üç gece olmuş.

Yavaş yavaş buna da alışmaya, bu acıyı da hazmetmeye başlıyorum, insan, neye tahammül etmiyor ki!.. Demin, ihtiyar doktorumla deniz kenarına gitmiştik. Kumsaldan çakıllar, sedef kabukları topladım, sakın suların üstünde taş sektirmeye başladım.

Hayrullah Bey, çocuk gibi seviniyordu. Beyaz kirpiklerinin içinde masum mavi gözleriyle gülerek:

- Ah, gençlik! Elhamdülillah onu da yendik. Bak, rengin gibi neşen de gelmeye başladı, dedi. Güldüm:

- İnsanın sizin gibi doktoru olduktan sonra tabii de ğil mi? dedim.

358

Reşat Nuri Güntekin

Ağır ağır başını salladı:

- Tabii de ğil, küçük, tabii de ğil, doktorluk da insanlar gibi, kitaplar gibi de ğruluk ve cefa gibi asılsız, fasılsız bir masal... Parmak kadar çocuğu kurtaramadıktan sonra, içine tüküreyim ben böyle fennin.

- Ne yapalım, Doktor Bey, üzülmeyiniz. Allah öyle istedi, öyle oldu, dedim.

Mahzun mahzun yüzüme baktı:

- Zavalılı küçük; ben sana asıl niçin acıyorum, biliyor musun? Birderde uğradığın vakit, asıl teselli edilecek kendin olduğunu unutuyor, başkalarını teselliye başlıyorsun. Senin bu mazlum hallerin beni ağlatacak gibi oluyor küçük.

Biraz sustu. Sonra, kendi kendine şikâyetle başladı:

- Ben de ama ipsiz sapsız herif oluyorum ya, bunadım mı, nedir? Haydi küçük gidelim.

Sararmış tarlaların içinden eve de ğru yürümeye başlamıştık. Bütün çiftçiler, doktoru tanıyorlar. Kocaman bir ekin yığının yanında çalışan ihtiyar bir kadınsa konuştuk. Hayrullah Bey, birkaç sene evvel bu kadının torununu tedavi etmiş. Büyükanne çok dualar etti; sonra temmuz güneşinin altında harman de ğen gürbüz bir genci çağırdı:

- Gel buraya. Hüseyin, velinimetinin elini ép. Olmasaydı, sen şimdi bir avuç toprak olmuşsun, dedi.

İhtiyar doktor, Hüseyin'in yanık, yerli yüzünü ekşadıktan sonra:

- Ben öyle kuru kuruya el épmeslerden anslamam delikanlı. Haydi bakalım bizi düvene bindir, dedi.

İki kuvvetli öküzün çektiği düvene bindik, hemen, beş on dakika bu saman denizinin sarı dalgaları üstünde ağır ağır dolaştık.

ALKIŞ 359

Bugün artık o vakayı yazmak kuvvetini kendimde buluyorum. Defterimin son sayfasını yazdığım gecenin son sabahı Münise'yi daha ziyade hasta buldum. Tesi konuşamayacak derece kısalmıştı. Bicare küçük göğsü havasızlıktan bunahıyordu. Ne olursa olsun, bir başka doktor aramaya gidecektim; fakat çarşafımı giyerken Hayrullah Bey geldi. Hastayı kısa bir muayeneden geçirdikten sonra, ehemmiyetli bir şey esmediğini söyledi.

Mamafih, çekresi çatık, gözlen düşünceliydi. Bu çehreyi be ğenmediğim kerka kerka kendisine söyledim.

Tanı sıkılmış gibi omuzlarını silkti:

- Mızılslanmaya lüzum yok. Tam dört saatlik yeldan geliyorum. Yorgunsuktan berbat oldum; söze hizmet ettiğimiz yetmiyor da, bir de daskavukluk mu etmeli? dedi.

Hayrullah Bey, ehemmiyetli hastalıklar karşısında daima böyle asabi ve kaba bir adam oluyordu.

Yüzüme bakmaya çalışarak:

- Lüzum yok ama, ihtiyaten bir iki doktor arkadaşını çağ-racağım, ka ğıt kalemler bul, çabuk, dedi.

Bugün her işim aksi gidiyordu. Sabahıtan beri mektepten üç defa hademe günde rmişlerdi. Maarif Encümeni azasından iki efendi ile bir müfettiş gelmiş, benden bazı şeyler soracak- larmış.

Üçüncü haberi getiren hademe kadını adeta hırpalayarak kovuyordum. Hayrullah Bey, birdenbire hiddetlendi:

- Ne halt var burada? Haydi vazifenin başına. Yorgun yorgun, az işim varmış gibi, bir de seninle mi uğraşmalı? Haydi çabuk, çarşafını giy, marş. Ben burada durup beni şaşırtırsın. Billah çıkar giderim. İhtiyar doktor öyle sert ve katı tavırla bu emri vermişti ki, itaat etmemek mümkün de ğildi.

Bir kelime söylemeye cesaret edemedim; peçemin altında ağlaya ağlaya mektebe gittim.

Maarif, beni dünyanın nimetine gark etse, bugünkü fedakârlığımı edeyemez. Müfettişler sınıfları geziyorlar, talebeleri imtihana çekiyorlar, defterleri görmek istiyorlar, bin türlü olmayacak şeyler seruyorlardı. Basımdaki kıyamet içinde nasıl düşündüm, nasıl cevap verdim, bilmiyorum! Vakit ikindiye yaklaşıyordu, onlar hâlâ gitmiyorlardı.

Nihayet aralarından bin perişanlığımı fark etti:

- Râhatsız mısınız Müdire Hanım? Tehmeniz pek bozuk görünüyor, dedi.

Arak kendimi tutamadan, merhamet ister gibi boyumı büküp, ellerimi kavuşturarak:

- Evde çocuğum ölüyor, dedim.

Acıdılar, manasız teselli sözleri söyleyerek gitmeme müsaade ettiler.

Evimle mektebin arası nihayet beş dakikalık bir yer. Ben bu yolu yarım saat, belki daha uzun bir zamanda yürüdüm. Sabahdan beri eve koşmak için o kadar çırpındığım, hırçınlaştığım halde, şimdi bir türlü craya gitmek istemiyordum. Tenha sokaklarda duvarlara dayanıyor, yorgun yelcular gibi çeşme taşlarına oturuyordum.

Evimin açık pencereleri içinde yabancı erkek başları görünüyordu. Kapıyı bana "enbaşı" açtı. Bir şey sermaye cesaret edemiyor, bir şey söylememesi için gözlerimle, halimle yalva- rıyordum. Fakat o, bana ummadığım bir şey söyledi:

- Fakir çocuk hastaca.... Allah, inşallah, şifasını verir, dedi.

Birdenbire tavanlar sarsıldı, merdiven başında doktor Hayrullah Bey göründü. Göğsü çıplak, başı açık, kolları sıvaydı:

- Kim geldi Onbaşı? diye sordu. Halsiz halsiz merdiven basamağına çömelmiştim. Taşlığın karanlığında beni görünce durdu, şaşkın şaşkın:

- Sen misin, Feride? Pekâlâ kızım, pekâlâ, dedi. Sonra

AKIŞI 361

ağır ağır yanıma indi; halim, her şeyi bildiğimi söylüyordu. Ellerimi tuttu, kesik kesik:

- Kızım, gayret et, dişini sık. inşallah kurtulur. Derum yaptık, elimizden geleni yapıyoruz. Allah büyük, ümit kesilmez, dedi.

- Doktor Bey, müsaade ediniz, onu göreyim, dedim.

- Şimdi değil, Feride bir parça sonra. Şimdi biraz dalgın, vallahı bir şey olmadı. Yemin ediyorum sana.

Dalgınlık bilsahi. Sakin bir inatla:

- Mıdaka göreceğim, Doktor Bey, hakkınız yok, diye sızlandım. Sonra, içimi çekerek ilave ettim:

- Zannettiğinizden ziyade kuvvetliyim. Münasebetsiz bir şey yapmamdan korkmayın.

Hayrullah Bey, bir parça düşündü; sonra başını sallayarak razı oldu:

- Peki kızım, fakat şunu unutma ki, beyhude ah u vahlar hastayı ürkütür.

insan, ne kadar acı olursa olsun, bir mecburiyeti kabul ettikten sonra içine sükûn ve tevekkül geliyor.

Hayrullah Bey'in omzuna başımı dayayarak odaya girerken, ne gönlümde heyecan, ne gözümde bir damla yaş vardı!

Aradan yetmiş üç yıl kadar uzun, yetmiş üç gün geçtiği halde hâlâ o odayı gözümün önünde görüyorum.

içeride gömleklerinin yakasını ve kollarını açmış iki genç doktorla bir ihtiyar kadın vardı. Ağaç yapraklarının içinden süzülerek giren bir ikindi güneşi odayı parlak bir hayatsal deldü- rüyordu. Dışarıda kuşlar, ağustos böcekleri ötüyor, uzaklardan bir gramafon sesi geliyordu. Odanın içi karmakarışık.

Sandalyelerde, raflarda, şişeler, pamuklar, yerlerde duvarlarda Münise'ye ait bin türlü eşya sürünüyor.

Aynanın kenarında onun doktorun bahçesindeki çiçeklerden eliyle yaptığı bir demet, kensolun üstünde deniz kenarından topladığı bir avuç renkli taş, sedef kabukları, sandalyelerden birinin altında

iskarpinin bir teki, duvarda B'de evimizin içinde suluboya ile yaptığım resmi (başında kır çiçeklerinden bir çelenk, kucağında Mâzlum ile yaptığım o resini) sonra, bin türlü bencuklar, kumaş parçaları, cam küpeler, duvaklı gelin kartpostalları, bir kız çocuğu kalbinin bütün bu masum ve biçare sevgileri...

"Munise, artık çarşafı bir genç kız elyaz" diye iki hafta evvel ona sarı yaldızlı bir karyesa almış, bir bebek yatağı hazırlar gibi ezene, bezene muslinlerle süslemiştir. Küçüküm, bu ipeklerin içinde bir başka ipek kütmesi gibi bembeyaz yatıyor, başı ağır bir rüyanın rehabeti içinde biraz yana düşüyordu. Karyesasının demirinden, nefti çarşafının daha bitmemiş pelerini sarkıyor, başucundaki rafta B'de satın aldığı bebeği -küçüküğümün buseleriden selmuş yüzü, iri mavi gözleriyle- ona bakıyordu. Hastalığın bütün acıları, azapları durmuştu. Yorgun bir uyku içinde uyurken ağzının etrafında sen bir hayat titriyor, gülümser gibi aralanmış dudakları, inci dişlerini gösteriyordu. Bu zavallı güzel şeyler karanlık bir köy mektebinde, ruhumun içine döküldükleri dakikadan bugüne kadar beni mesut etmişlerdi.

Kuşlar, hâlâ şenlik yapıyorlar. Gramofon hâlâ çalışıyor, ikinci güneşinin ağaç yapraklarını tarıyan ışıkları, bu renksiz çocuk yüzüne, erselenmiş keşek kanatlarının parmaklarında bıraktığı yaldızlı toza benzer bir renk veriyor, alnına dökülmüş sarı perçemleriyle oynuyor.

Ne bir feryat, ne üstüne atılmak gibi bir telaş... Kollarım ihtiyar doktorun boynuna kilitlenmiş, başım emzunda, adeta acı bir saadetle bu güzelliği seyreliyordum.

Ölüm, yavruma bir ay ışığı tatlılığıyla yaklaşıyor, bir ana dudağı gibi korkutup ürktmeden alnından, dudaklarından epüyordu.

FAKİH 363

Doktorlar, yatağa yaklaşmışlardı. Birisinin, ipek örtüler içinden küçüküğümün çıplak kolunu çıkardığını, ona bir ıgne yaklaştırdığını gördüm.

Hayrullah Bey hafifçe döndü, vücudunu gözlerime siper etti. Birisi:

- Kolonya, bir parça kolonya, diyordu.

İhtiyar doktor, başıyla raftardan birini gösterdi. Kuşlar hâlâ durmuyor, gramofon gittikçe artan bir şenlikte çalmakta devam ediyordu.

Birdenbire odanın içine keskin bir elyotrep kokusu yayıldı. Kolya bulamamışlar onu kullanmışlardı.

Elyotrep... Küçüküğümün elinden hemen hemen zorsa çekip aldığı bu şişe... Bana verdiği bütün saadetsere mukabil endan, sevdiği ehemmiyetsiz bir kokuyu kıskanacak kadar mı kalsızlık etmişim?

- Şişeyi yatağa boşaltınız, doktor bey, küçüküğüm bu koku içinde daha mesut ölecek, dedim.

Hayrullah Bey, saçlarını okşuyor:

- Haydi Feride, haydi evladım, artık dışarı çıkalım, diyordu.

Munise'yi sen defa öpmek istiyordum. Tesaret edemedim, yalnız çıplak kolunu tuttum. Küçüküğüm, ara sıra ellerimi tutar, avuçlarını çevirerek içlerinden eperdi. Bende onun gibi yaptım. Bu zavallı buruşuk avuçlarının içinden küçük küçük buselerle öptüm, abasına ettiği bütün iyilikleri için teşekkür ettim.

Bu dakikadan sonra Munise'yi bir daha göremedim. Beni yatağımın üstüne uzattılar ve yalnız bıraktılar.

Bir yandan titriyor, bir yandan ter döküyordum. Evin içine yayılan keskin elyotrep kokusu bir dalga gibi içime gömülüyor, göğsümü tikiyordu. Bana eyle geldiği bu koku, bu ikinci aydınlığındaki kuşların sesi, senelerce devam etti. Sonra yavaş yavaş ertalık karardı. Gözlerimin önünde Munise'nin, kar fırtınasında kaybolduğu o karanlık gecenin hayali titriyordu.

364

Reşat Nuri Güntekin

Küçüküğümün kapıya vurduğunu, fırtınanın içinde ince seslerle inlediğini duyuyordum.

Gecenin bilmem hangi saatindeydi. Kuvvetli bir ışıık gözlerimi yaktı; saçlarıma, alnıma bir el dokunduğunu hissettim, gözlerimi açtım, ihtiyar doktor, elinde bir şamdanla yüzüme eğiliyor, sönük mavi gözlerinde, beyaz kirpiklerinde yaşlar titriyordu. Rüya içinde gibi:

- Saat kaç? Bitti, değil mi?

Dediğimi hatırlıyorum, sonra yine yavaş yavaş o Zeyniler gecesinin karanlığına daldım.

*

Gözlerimi, tekrar açtığım vakit, bulunduğum yeri tanıyamadım; başka oda, başka pencereler...

Direklerime dayanarak kalkmaya çalıştım, başım benim değilmiş gibi, tekrar yastığın üstüne düştü.

Şaşkın şaşkın, etrafıma bakmıyordum. Yine doktorun mavi gözlerini gördüm.

- Fende, beni tanıdın mı?

- Nicin tanımayayım Doktor Bey? dedim.

- Çok şükür, çok şükür. Gülmemize geçmiş olsun.

- Bir şey mi oldu, doktor?

- Sen yaşıta bir çocuk için ehemmiyetsiz, biraz uyudun kızım, biraz uyudun, ehemmiyet verilecek bir şey

değişil...

- Ne kadar uyudum?

- Epeyce zaman, ziyarı yok... On yedi gün kadar...

On yedi gün uykus! Ne tuhaf!.. Aydınlık, beni rahatsız ettiği için tekrar gözlerimi kapadım, bu on yedi günlük uykuya; başkasının göğsünden geliyor, dudaklarından çıkıyor gibi bir tuhaf ses veren kahkahalarla güldüm; sonra tekrar uyudum.

*

Büyükçe bir beyin humması geçirmişim. Doktor Hayrul-lah Bey, beni kendi evine nakletmiş, on yedi gün başucumdan

TAHKİSİ 365

ayrılmamış. Bu, benim hayatta ilk büyük hastalığımdı. Nekahe zamanım kırk günden ziyade sürdü. Günlerce yerimden kalkmadım. Hastalıktan sonra saçlarım demet demet inmeye başlamıştı. Bir gün, makas istedim; onları ensemin hizasından kestim.

Nekahe ne tath şey. İnsan, yeniden dünyaya gelmiş gibi oluyor; en ehemmiyetsiz yerlere -renkli oyuncaklara bakan küçük çocuk gibi- sevinçle, saadetle bakıyor. Tama kanatlarını çarpan bir kelebek, aynanın kenarında renkli akisler uyandıran bir güneş aydınlığı, uzak bir sürünün hafif çingirak sesleri, kalbimi lezzetli titremelerle çarpındırıyordu.

Hastalık, sen üç senemin bütün zehirlerini alıp götürmüştü. Hatıralarım bile başkasına ait şeyler gibi geliyordu. Onlar, artık bende ne bir keder, ne bir heyecan uyandırıyor. Zaman zaman hayretle kendime soruyordum:

- Sakın bunlar bir uzun rüyanın hatıraları olmasın! Yahut onları bir eski romandan ekumuş olmayayım? Evet, vakaları rüyada, çehreleri, boyaları selmuş, çerçeveleri tozlanmış eski fotoğraflarda görmüş gibiyim. Doktor Hayrullah Bey, bu nekahe zamanında bana arkadaşlık etti. Bir gün yalnız bırakmadı. Kâh hikâyeler söylüyor, kâh romanlar okuyarak beni eğlendirmeye, güldürmeye çalışıyordu. O biçare de çok yeruldu.

- Hele şöyle bir adamakıllı ayağa kalk... Ahımsalla hasta bile olmasam, keyif için patiska entari diktirip üç ay yataкта yatacağım. Dana bin türlü naz edeceğim, diyor.

Ara sıra benim, uykuya benzeyen dalgınlıklarım oluyor, incelmış gözkapaklarımdan arasından pembe güneş ışıkları sızarak bir zaman o halde kalıyordum

O vakit, Hayrullah Bey, karşımdaki koltukta kitap okuyor yahut uyukluyordu. Bu dalgınlık saatlerinde ruhumun vücudumdan ayrıldığı, ışık gibi ses gibi boşluklarda dolaştığını hissediyordum.

366

Reşat Nuri Güntekin

Nerelere, hangi memleketlere gidiyordum, bilmiyorum. Yalnız birdenbire uçurumsara düşmek hissi içinde, içim ıınarak sızkinip uyandıkça öyle hissediyordum ki, uzak, pek uzak bir yerlerden dönüyorum. Kızaklarımda ışık süratiyle aşılmış mesafelerin rüzgârları hisıldiyor, gözlerimde havanın en yüksek tabakalarında görülmüş dumanlı memleketlerin dağınık, sönük hatıraları titriyordu.

Evvelki gün Hayrullah Bey'e dedim ki:

- Doktorcuğum, artık büsbütün iyileştim. Onu ziyaret edebiliriz.

Ervele razı olmadı, daha hiç olmazsa en beş gün, bir hafta sabretmemi söyledi.

Fakat hastaların inatçılığına, titizliğine tahammül etmek mümkün olmuyor. İhtiyar arkadaşımı nihayet razı ettim. Bahçeden iki kucak çiçek, deniz kenarından birçok renkli taş -küçüğüm bunları çiçeklerden ziyade severdi- topladık.

Munise, Akdeniz'e karşı bir tepeliğin üstünde, kendi gibi incecik bir küçük servinin altında yatıyor. Saatlerce yanında oturduk. Hastalığımdan beri ilk defa olmak üzere doktora onu konuştuk. Küçüğümün nasıl öldüğünü, nasıl gömüldüğünü bilmek istiyordum. Bütün ısrarlarıma rağmen Hayrullah Bey bana tafsilat vermedi. Yalnız bir şey öğrenebildim: Gömüldükten sonra imam, Munise'nin annesinin ismini sormuş, bunu, tabii kimse bilmiyor doktor benim, bu küçük kız için hemen hemen bir anne öldüğümü hatırlamış, ismini vermiş. Yavrumu "Munise bin Feride" diye toprağa teslim etmişiler...

TAHKİSİ 367

Kuşadasi, 1 Eylül

Doktor Hayrullah Bey bu sabah bana:

- Küçük, dedi. Beni yine bir köyden istemişler. Düşül sana emanet, sakın hayvanın pansumanını o

"Odabaşı" ayırına bırakma. Kendi bacağı gibi Düldül'ün bacağını da kestirmeye mi azmetti, hain nedir? Bir türlü ayak iyi olmuyor, pansumanı biliyorsun. Yarayı tekrar bağladıktan sonra Düldül'ü sekiz, on dakika bahçenin içinde dolaştır, hatta mümkünse bir parça, ama çek değil, koştur ansadın mı? İkinci işe gelince, fırıncı Hur-Şit Ağa bugün fırın kirasını getirecek, yirmi sekiz lira mı ne, benim tarafından parayı alırsın. Ayrıca, neydi o söyleyeceğim? Kafa kalmadı ki... Ha, evet, benim kütüphanemi aşığıya naklettir. Deniz tarafındaki odayı sana vereceğim. Orası daha güzel, hem kışın lodosa karşıdır, üşümezsin...

Ne vakitten beri söylemek istediğim sözün sırası gelmişti. Dedim ki:

- Doktor Bey, Düldül'ü merak etmeyin, kirayı da alırım. Fakat, ötekine ihtiyaç var mı? Artık misafirliğim kâfi derecede uzadı, müsaade ederseniz ben gideceğim.

Doktor, ellerini kalçalarına dayadı, benim taklidimi yapmak için sesini incelterek hiddetle:

- Misafirliğim kâfi derece uzadı. Müsaade ederseniz ben gideceğim, dedi. Sonra daha sert bir tavırla yumruğunu sallayarak:

- Ne dedin? Gidecek misin? Yediği naneye bak. Ağzını kulaklarına kadar yırtarım da asıl o vakit kıyamete kadar gülersin.

- Fakat, Doktor Bey, dedim, misafirlik fazla uzuyor. Yine elini beline dayıyarak:

- Peki, küçükhanım hazretleri, gitmek istiyorsunuz, âlâ fakat Gye Vadis?...

Gülümseyerek cevap verdim:

368

Reşat Nuri Güntekin

- Doktor bey, nereye gideceğimi ben de kendi kendime soruyorum. Fakat şu var, gitmek elzem. İvanihaye yanınızda kalamam. Bu, tabii... En düşkün bir zamanımda bana yardım ettiniz, bunu unutmayacağım, fakat...

Hayrullah Bey, çenemin altından tuttu:

- Küçük kız, gevezeliğe lüzum yok, biz, seninle "iki ahbap çavuş" olduk. Haydi, münasebetsizliği bırak.

Ben, hâlâ ısrar ediyordum:

- Doktor Bey, kalmak benim canıma minnet, emin olunuz, yanınızda çok mesut oluyorum, fakat niceden beri size yük olacağım? Gerçi çok insaniyetlisiniz, fedakârsınız...

Doktor, kısa saçlarını birbirine karıştırarak eğlenmeye devam ediyor, yine benim söyleyişimi teklif etmek için yanağını çukurlaştırarak, dudaklarını sıvırtıp, sesi ni inceltterek:

- insaniyet, fedakârlık... Tragedi mi oynuyoruz be deli çocuk? diyordu. Anlatamadık gitti, insaniyet, fedakârlık bana vız gelir, küçük kız. Ben keyfim için yaşadım, keyfim için sana hizmet ettim. Senden hoşlanmayayım da bak, suratına bakar mıydım? Kendimi tepesi üstü minderden attığımı işitsen yine fedakârlık ettiğime inanma. "Bu hedkâm ihtiyar, kim bilir, ne zevk buldu?" de. Mehre'in bir kahramanı vardır, pek zevkime gider. Herife dayak atarken öteki beriki kurtarmaya gelir, herif, hepsini korur. "Haydi efendim işinize. Allah Allah! Belki ben, dayak yemekten hoşlanıyorum!" der. Haydi küçük, zevzekliği bırak, geldiğim vakit odalar hazır olmasın ya haline alımallah hani, bir iri genç bekçi var, herifi çağırır zerla seni nikâh ederim. Gezayı görürsün ha?..

Hayrullah Bey'in, ara sıra yaptığı gibi, yine münasebetsiz şakalar edeceğini, beni utandırıcığını biliyordum, hemen yanından kaçtım.

ÇALKIŞI 369

Hayrullah Bey, benim için hem iyi bir baba, hem iyi bir arkadaş oldu... Evinde, kendimi yabancı bulmuyorum, benim gibi kalbi ve hayatı kırılmış bir kızın ne kadar mesut olması mümkünse o kadar mesut oluyorum. Kendime bin türlü şey icat ediyorum, ihtiyaç sütüne yardım, evi düzeltmek, bahçeye yemeklere hatta doktorun hesaplarına bakmak, daha böyle bin türlü iş.

Buradan ayrıldıktan sonra ne yapacağım? Ben, artık alif sayılıyım. Sıhhatim yavaş yavaş düzeliyor. Fakat nafise, öyle hissediyorum ki, içimde müebbeden kırılmış bir şey var. Eski sıhhatimi, bana her şeyi hoş gösteren eski neşemi artık bulamayacağım. Gülerken ağlıyorum, ağlarken güliyorum, dakikam dakikama uymuyor. Mesela, geçen akşam pek neşeliydim. Yatağımda gözlerimi kaparken adeta kendimi mesut hissediyordum. Sabaha doğru karanlığın içinde hiç sebebsiz ağlaya ağlaya uyandım. Neyim vardı? Niçin ağlıyordum? Bunu kendim de bilmiyordum. Öyle sanıyorum ki gece, bu kocaman dünyanın bütün evlerini birer birer birer dolaşarak ne kadar keder, ümitsizlik varsa hepsini toplamış, getirip benim göğsüme döldürmüş. Bu sebebsiz, isimsiz dilsiz yeis içinde: "Anneciğim, anneciğim!" diye titreye titreye hıçkırıyor,

duha kuvvetle feryat etmemek için parmaklarımsa ağzımı kapıyordum. Birdenbire yanımdaki edadan Hayrullah Bey'in sesi geldi:

- Feride, sen misin? Ne oldu kızım?

ihitiyar doktor, elinde mumla edama keştu, ne olduğumu, niçin ağladığımı bile söyletmeye lüzum görmeden ehemmiyetsiz, belki manâsız Şefkat kelimeleriyle beni teskin etti:

- Bir şey değil, kızım, bir şey değil, ehemmiyetsiz bir sinir nöbeti, geçer yavrum. Vah, çocuğum, vah.

Ben, gözlerimde bir türlü durmayan yaşlar, tıkanan kuş yavruları gibi açık ağzımda beğuk hıçkırıklarla titrerken ihtiyar arkadaşım, pencereye döndü, karanlıkta ta uzaklara yumruğunu saklayarak:

Çalılıkı - F 24

370

Reşat Nuri Güntekin

- Allah belanı versin, aslan gibi çocuğu berbat ettin, dedi. Yalnız kaldıktan sonra da böyle hastalık ve ümitsizlik saatlerim olursa ben ne yapacağım? Adam sende... Şimdiden bunu niçin düşünmeli? Herhalde daha en az bir ay, belki daha ziyade, doktor beni bırakmayacak...

Alacakaya Çiftliği, 10 Eylül

Bir haftadan beri Alacakaya'da, sözüm ona bir çiftliğim var, hayli zamandan beri gidip yeklamadım, işçileri beş bırakmaya gelmez. Seni en beş gün craya götürüyüm. Sana da iyi bir tebdili hava olur; gözün gönlün açılır. Bak, yakında mektep açılıyor. Bütün yıl kapalı kalacaksın.

- Doktor Bey, açıklık yerleri çok severim, fakat mektep açılmak üzere. Bilmem ki, nasıl olur? diye cevap verdim. O, hiddetle omuzlarını silktili:

- Ahbâbım, ben sana gider misin? diye sormadım ki müşahizat söylüyorsun; götüreceğim, dedim. Sen ne karışırırsın? Bu, doktorca bir iş... Olmazsa raper yazar, zerla götürürüm. Haydi, haydi! Birkaç parça çamaşır, kütüphaneden benim "Re-usseau"larımı al.

Hayrullah Bey, beni artık bir mektep çocuğu gibi idare ediyor. Hastahğımdan sonra, zayıflayan irademle ona karşı koymak mümkün değil, hem de daha tuhafı, bundan şikâyet de etmiyorum, bu itaat, adeta hoşuma gidiyor.

Doktorun çiftliği bakımsız kalmış. Fakat, ne güzel bir yer. Kışın bile buraları, bir bahara benzermiş. Hele, bir kayalık var ki, seyretmekle doyulur şey değil. Bu kayalar, güneşin sabah, öğle, akşam güneşi olmasına, havanın açık, yahut kapalı bulunmasına göre renk değiştiriyor, sarı kırmızı, pembe, mor, beyaz yahut siyah görünüyor. Onun için buraya: "Alacakayalar" demişler.

ÇALIKUŞU 371

Çiftlik beni umduğumdan ziyade meşgul etti. Çiftçilerle beraber süt sağlıyorum. Artık benim de samimi bir ahbabım olmaya başlayan Düldül'e binerek civar keruhsalarda geziyorum. Hasılı, düşündüğüm kır hayatı. Mânafile, gönlüm pek rahat değil, birkaç güne kadar mektep açılacak, işimin başında bulunmam, binayı silip süpürtmem lazım. Hayrullah Bey'e söz anlatmak kabili değil ki...

Doktor, geceleri bana roman okutuyor.

- Bu ıpsız sapsız sakırdılara tahammül edilmez ama, senin ağzından bayağı hoş oluyor, diyor.

Dün gece, yine ona kitap okuyordum. Kitapta bazı açık sözler var. Onlar geldikçe utanıyor, yerlerine süratle başka kelimeler koymaya, yahut cümleleri atlamaya çalışıyordum. Hayrullah Bey, benim telaşımı fark ediyor, gürl kahkahalarla tavanları sarsıyor du.

Birdenbire karanlıkta köpekler havlamaya başladı. Pencereyi açtık. Çiftliğin kapısından bir atlı giriyordu. Hayrullah Bey:

- Kim o? diye sordu. Onbaşının sesi:

- Benim, yabancı değil, diye cevap verdi. Onbaşının bu saatte Kışadasi'nden buraya gelmesi mühim bir vakaydı. Doktor:

- Hayırdır inşallah! Ben, aşağı inip anlayayım bakalım. Gecikirsem sen yat küçük, dedi.

Hayrullah Bey, bir saate yakın bir zaman Onbaşının yanında kaldı. Yukarı çıktığı vakit, yüzü kırmızı, kaşları çatıktı:

- Onbaşı niçin gelmiş Doktor Bey? dedim. Sert bir sesle adeta bağırdı:

- Sana git yat, dedim yahu, sana ne? Olur rezalet değil bu kız çocuklarının maskaralığı be! Bana ait bir iş. Artık onun tabiatını öğrenmiştim. Böyle zamanlarda üzerine varmaya gelmiyordu. Taresiz, şamdanı alarak edama gittim.

Bu sabah, uyandıĞım vakit Hayrullah Bey'in erkenden

372

Reşat Nuri Güntekin

mühim bir iş için gittiĞini, mamafih, denmezse merak etmememi söylediĞini haber verdiler. Herhalde bu zarf bana ait olacak... Bu kâğıt parçası beni derin derin düşündürüyor. Acaba bunu dün gece enbaşı mı getirdi? Öyleyse niçin Hayrullah Bey, benden sakladı? Buna imkân yok; mutlaka bu zarf, kitaplar arasında Kuşadası'ndan gelmiş olacak.

Kuşadası, 25 Eylül

Hayata paçavra diyen meğer ne deĞru söylüyormuş!

*

Sen vakayı defterimin sen sayfasına olduĞu gibi kaydediyorum. Kendimden ne bir isyan, ne de bir damla gözyaşı ilave etmek istemiyorum.

Hayrullah Bey, beni, iki gün çiftlikte bekletti. Üçüncü gece merakım o dereceyi buldu ki, ne olursa olsun, sabahleyin bir araba hazırlatacak, kendi kendime kasabaya inecektim. Fakat ertesi sabah, uyandıĞım vakit onu gelmiş buldum.

O kayıtsız, kaygısız Hayrullah Bey'i, hiç bu kadar perişan ve yorgun gördüğümü hatırlamıyorum. Her zamanki gibi saçlarına dudaklarını kendürdü. Sonra dikkatli dikkatli yüzüme bakarak:

- Hay Allah belalarını veresiceleser, tuu! dedi.

Başımda yeni bir tehlikenin delaletiğini anlıyor, fakat bir şey sermaya cesaret edemiyordum.

Hayrullah Bey, elleri ceplerinde düşüne düşünce epeyce delaşti. Sonra, ellerini omuzlarına koyarak:

- Küçük, sen bir şeyler biliyorsun, dedi.

- Hayır, Doktor Bey.

AKUŞU 373

- Biliyorsun, böyle olmasa işlerdeki tuhaflık nazarı dikkatini celp edecekti. Mutlaka bir şeyler soracaktın.

Gayet ağır, ciddi bir teessürle:

- Hayır, Doktor Bey, dedim. Hiçbir şey bilmiyorum, yalnız telaş ve ıstırap içinde olduğunuzu görüyorum, bir kederiniz var. Benim hem hamim, hatta hemen hemen babam olduğunuz için sizin kederiniz benim demektir. Neyiniz var?

- Feride, kızım, kendini kâfi derecede kuvvetli hissediyor musun?

Merakım, korkumdan daha üstündü. Sakin görünmeye çalışarak:

- Ben gayretli bir kızım, bunun birkaç misalini gördünüz, söyleyiniz Doktor Bey, dedim.

- Feride, şu kalemi eline al, söyleyeceğim şeyleri yaz, haydi kızım ihtiyar destuna itimat et!

Hayrullah Bey, dura dura düşünce düşünce bana şu satırları yazdırdı:

"Kuşadası Maarif Encümeni Riyaset Ahisine,

Hizmet-imaarifte devamıma ahval-ı sıkkıyem müsait olmadığından, Kuşadası İnas Rüştiyesi Müdürlüğünden affımı istirham ederim efendim."

- Şimdi kızım, düşünmeden, bir şey sermadan imzanı at, o kâğıdı bana ver. Ellerin titriyor, Feride, yüzüme bakmaya cesaret edemiyorsun. Daha iyi kızım, daha iyi. Çünkü sen, o temiz gözlerinle bana bakarken ben şaşıracağım. Fevkalâde bir şeyler geçtiğini anladın, değil mi? Dinle beni Feride. Eğer heyecan, teessür gösterirsen sözünü kesmek mecburiyetinde kalacağım. Halbuki her şeyi bilmen lâzım. Feride, hayata karıştığın üç sene içinde insanın ne mal olduğunu anladın sanıyorsun değil mi? Nafile, şu altmış seneye yakın hayatımda ben bile anlayamadım. Ben ki, dünyada şenaatin, rezasetin bin türlüüne tesadüf ettim; ben bu kadarını hâlâ ihtiyar kafama sığdıramıyorum. Biz seninle dünyanın en temiz, en iyi iki destuyuz değil

374

Reşat Nuri Güntekin

mi? Aylarca senin hasta vücudunu kendi çocuğum gibi kollarımda tuttum, bize ne demişler, ne diyorlar, biliyor musun Feride? Mümkün değil, tasavvur edemezsin. Ben senin âşkıyım- Şım, ellerini yüzüne

Kapama, bisâkis başını dik tut. O hareketi yüz karası sanlar yapar, bisâkis, gözlerime bak, nemiz var birbirimizden çekinecek? Dinle beni Feride, dinle, sonuna kadar söyleyeyim. Bumesun iftira, evvela mektepten çıkmış. Arkadaşların ötede beride aleyhimizde olmayacak şeyler söylemeye başlamışlar. Sebep malum: Kendileri dururken senin müdi-re oluŞun. Ben, altı ay evvel sana haber vermeden küçük bir hizmette bulunmak için bir mektup yazmıştım. Bu terfin benim elimde olması Şüpheleri artırmış. Bu fesat yangını aylardan beri için için yanıyormuş. iş Maarif Encümeni'nin, kaymakamın kulağına gitmiş, uzun uzadıya tahriratsız yazılmış, tahkikat yapılmış. Vilayet Maarif Müdürlü-ğünce tercüme- i halini tetkik etmişler, birçok karanlık noktalar varmış. Mesela istanbul'dan B'ye gelişin, sonra merkez mektebinden istifa ederek ücra bir köye gelişin, Şüpheli bir fırara benziyormuş. Birkaç ay sonra meçhul bir yerden yardım olmuş. Maarif hayatında misli görülmemiş bir süratle terakki etmiş, köy muallimliğinden Darümuallimat muallimliğine yükselmişsin. Sonra yine sebepsiz bir istifa. Budefa, başka bir memlekete gidiyorsun, fakat orada da tutunamıyorsun. C. Maarif Encümeni'nden bir cevap gelmiş. Okurken içim, zehir kesildi, Feride. Güya sen orada... Yok, yok söylemeyeceğim. Terbiyesi, yüksek, ilim infan adamlarının kaleminden, ağzından çıkan şeyleri, benim e patavasız asker ağzım da söylemeye cesaret edemeyecek. Ben ki bilirsin, ağzıma ne gelirse söylerim, en iğrenç kelimeyi bile dudağımda hapsedemem. Hâşih Feridecik, yaralı geyikleri av köpekleri nasıl sararsa, senin etrafını da öylece sardılar. En masum hareketin, aleyhine bir delil olarak tefsir edilmiş; mazhabatılara, tahkikat evrakına geçmiş. Ara sıra hasta talebelerini tedavi için beni mektebe davet etmen, küçü-

ÇALKIŞI 375

Ğümüz ö sürken takatsiz başını bir sahıza emzuma dayaman, sonra sen hasta yatarken yatağıının yanında geçirdiğim saatler birer cinayetmiş! Yüzsüzlüğü e derece ileri vardırımsız ki, bir memleketin örf ve âdeti, ırz ve iffetiyle alay etmişiz. Etrafımızdaki insanları hiçe saymışız. Herkese seni hasta diye ilan ederken tarlasarda, kıl kula düvene binmişiz. Vazifenle meşgul olacağın yerde, bahçemde at koşturmuşsun, bunlar da kâfi gelmemiş şehir haricinde çiftliklere çekilmişiz.

Feridecik, sana bunları bütün çiğliğiyle söylüyorum. Mazmız tesellilerle seni bir zaman daha avutabilirdim.

Ümitlerini yavaş yavaş, birer birer kırabilirdim. Fakat böyle yapmadım. Nîçin biliyor musun? Mesleğim, yaşıma bana bir kanaat verdi. Bir zehri insan, bir kerede yutmalı, ya ölü ya kurtulur.

Zehri Şurupla, daha bilmem ne haltsla karışırıp yudum yudum içmek pis şey, iğrenç şey. Felâketi ağır ağır haber vermek testere ile adam kesmeye benzer.

Evet Feride, hayatın en ağır sillesini yedin. Yalnız olaydın bu darbe seni öldürebilirdi. Öyle ya, bu kadar insan, kuş kadar çocuğun üstüne çullanırsa ne olur? Dua et ki tesadüf karşına çürüklüğe atılmış bir ihtiyar çıkardı. Benim ömrümün saati alaturka en biri çalmak üzere. Fakat, ne ziyarı var? Sana hizmette bulunmak için bu kadarcık bir zaman da kâfidir. Buna muvaffak olursam, bir yılın manasız vukuat içinde ziyan olmuş günlerime acımayacağım. Kerkma Feride, bu da geçer. Sen gençsin, daha güzel günler görmekten ümidini kesme. İstifanı kendim götürecektim, vazgeçtim. Seni bu halde bırakmaya cesaret edemeyeceğim. Çocuk kısmının türlü densizliği, denliliği olur. Haydi Feride, haydi seninle açık havaya çıkalım, keyunarsa, ineklerle uğraşalım. Bu hayvanlar, gördükleri iyiliğe karşı emin ol, daha nimetŞinastırılsar.

İhtiyar doktor, istifanamemi zarfa koyarak enbaşıya verdi.

Bu kâğıt parçasına sadece ömrümün bir parçasını değil,

376

Reşat Nuri Güntekin

gönlümün son bir tesellisini daha gömüyordum. Ne hazin, Ya-rabbi, ne hazin!

Hangi ümide sarılısam elimde kalyer, neyi seversem ölüyor. İşte üç sene evvel bir senbahar akşamıyla beraber ölen genç kızlık rüyalarım, kendi küçüklerim, sonra Münise, onun arkasından belki kalbimin eksüzlüğünü avutursalar diye ümit ettiğim talebelerim. Yuvrularını tehlikede gören bir ana kuş hır-çmığıyla üstlerine titrediğim bu şeyler, senbahar yaprakları gibi birer birer sararıyor, dökülüyor. Daha yirmi üç yaşıma girmedim; yüzümden, vücudumdan çocukluğun izleri silinmedi; halbuki gönlüm, baştan başa bütün sevdiklerimin ölüleriyle dolu.

Hayrullah Bey, beni üç gün yalnız bırakmadı. Bu kadar felaket karşısında gösterdiğim sükûn ve tahammüle inanamıyor, geceleri ben yattıktan sonra odamın kapısına gelerek:

- Feride, bir Şeye ihtiyacın var mı? Uykun yoksa geleyim, diyordu.

Üçüncü gecenin sabahıydı. Bir mayıs günü gibi taze, ılık bir sabah vakti erkenden kalktım. Hayrullah Bey'e elimle süt sağdım, kahvaltı hazırladım.

Elimde tepsi, sakın çekremde hemen hemen neşeli bir tebessümle odasına girdiğim zaman, doktor pek memnun oldu:

- Aferin Feride! Çok memnun oldum. Nene lazım, dünyanın gamını çekecek sen mi kaldın? dedi Penceresini açtım, dağınık birkaç eşyasını düzelтті. Tiftiğe ait şeylerden, keyunlardan bahsettim. Mütemediyen söylüyor, gülüyor, hatta eskiden mektepte yaptığım gibi aia sıra ılık çalışıyordum. Hayrullah Bey o kadar seviniyordu ki, tarif edilemez. Onun memnun olduğunu gördükçe daha neşeleniyordum.

FAKAT 377

Nihayet, vaktin geldiğine hükmettim. Doktorun koltuğunu pencerenin yanına çektim, dizlerine bir örtü örttüm. Sonra, pervazın kenarına çıkıp oturarak:

- Dizinle konuşacak şeylerim var, Doktor Bey, dedim. Hayrullah Bey, eliyle gözlerini kapayarak:

- Söyle! fakat aşağı in. Maazallah yuvarlanırsın...

- Siz merak etmeyin, benim çocukluğum ağaç dalları üstünde geçti. Şimdi, size memnun olacağınız bir karardan bahsedeceğim. Görüyorsunuz ya, ne kadar sakınım .. Ben, dün akşam mühim bir karar verdim.

- Neye?

- Yaşamaya.

- Bu ne demek?

- Gayet sade, kendimi öldürmemeye. Çünkü birkaç gün, oğun bir ciddiyetle bunu düşünmüştüm.

Bu sözleri şaka eden bir çocuk hafifliğiyle, gülerек söylüyordum, ihtiyar doktor, heyecanla yerinden fırladı:

- Ne söylüyorsun, yumurcak? Bu ne? Eğer şimdi senin yerinde olsaydım, hayretten aşağı düşer, parça parça olurdu. Fakat sen aşağı in Allah aşkına, ne olur, ne olmaz!

Ben gülerек:

- Yaşamaya karar verdiğimi söyledikten sonra artık aşağı düşmemden korkmak manasız değil mi, Doktor Bey? Bu kararı niçin verdim? Bunu size söyleyeyim. Birçok sebep var. Evvela cesaret edemeyeceğim.

Siz, benim ara sıra ölümden bahsetmeme hakmayınız. Ne olursa olsun, ben ölmekten çok korkarım.

Bundan başka çarem kalmadığı halde yine cesaret edemiyorum, Doktor Bey.

Bu sözü, ellerimi uzatarak, boynumu bükerek, sakın, saf bir tavırla söylemiştim.

Hayrullah Bey heyecanla bileklerini tuttu, beni zorla pencerenin kenarından indirdi. Hemen hemen fırlatılarak alçak bir iskemleye oturttu:

378

Reşat Nuri Güntekin

- Ne anlaşılmaz bir mahılsun sen, Feride! Bakıyorsun parmak kadar hiçten bir oyuncak süyorsun.

Bakıyorsun öyle derinliklerin, tuhafıkların, sonra öyle inanılmaz bir metanetin var ki... Peki Feride, söyle, dinliyorum.

- Yegâne arkadaşım, hamim, babam sizsiniz, yaşamaya devam edeyim. Güzel. Ölmeye cesaretim olmadığınızı anladıktan sonra, ben de bundan başka bir şey istemiyorum. Fakat nasıl? Bana bir yolunu gösteriniz. Bir kolayını bulabilirseniz ne âlâ!

Hayruallah Bey, kaşlarını çatarak düşünüyordu.

- Feride, dedi. Bunları ben de düşündüm. Konuşmak için biraz daha beklemek istiyordum. Fakat, mademki bu kadar kendine hâkim edabiliyorsun. Peki kızım, konuşalım. Bir kere, muallime olmaktan katien ümidini kesmemelisin. Vaka hakkında sana bugün biraz tafsîlat verebilirim:

On gün evvel vilayetten bir müfettiş geldi. Fek bahşi gibi azıdışleri dışarı fırlamış, lanet çehresi bir şey. Bu müfettişin riyaseti altında bir tahkikat komisyonu teşkil ettiler. Azini tebliğ etmeden seni serguya çekmek istiyorlardı. O gece "Onba- Şi"nin getirdiği kâğıt bir nevi celpname idi. Düşün Feride, sen böyle bir heyetin karşısına nasıl çıkardın? Yabancıların ağzından işiteceğin o iğrenç ithamlara nasıl cevap verebilirdin?

Bunu haber alınca aklım başımdan gitti. O, encümen odasını gözümün önüne getirdi; seni siyah çarşafıyla, zavallı, sararmış çocuk çehrenle, bükük boynunla o fek bahşinin yurtcu dişleri karşısında gördüm. Gerçi o kapının kurallarıyla seni parçaslamaya azmeden bu adam "kurt ile kuzu" masalındaki canavar gibi sudan sebepler arıyer, o cudala olduğu kadar iğrenç iftiraları tekrar ediyor. Seni, bunak bir askerin az buçuk ciğ kelimeleri karşısında bile renkten renge giren masum yüzün, ürkmüş eia gözlerinle o

fek baliğının karşısında yalnız bırakmak!

Hayrullah Bey, halim mavi gözleminde hiç görmediğim korkunç parıltı, çenesinde lakırdılarını boğan, dişlerini birbirine çarptıran bir titreme ile yumruğunu sallayarak:

FAKİHİ 379

- Güzel ağızımı öyle bir açtım, o fek baliğini öyle bir kalayladım ki Feride... O anda kurşunla vursalar bir damla kanı çıkmayacaktı.

İki gün evvel, benim aleyhimde mahkemeye müracaat ettiğini haber aldım. Müfettişlere yaptıkları işin temizliğini bir kere de mahkeme huzurunda tekrar için o günü sabırsızlıkla bekliyorum.

İhtiyar doktor gözlerindeki o vahşi parıltı, şakaklarındaki korkunç kırmızılık sönünceye kadar sustu. Sonra yine eski halim sesi, bön, saf tavrıyla devam etti:

- Bu arada ne olduysa sana oldu. Arada sen, ateşe yandın. Hemen zorla sana istifanı yazdırdım diye ileride benim için fena düşünmeni istemem. Akkanı katiyen kesmen lâzımdı. Allah bu gözleri, bu dudakları gülmek ve etrafındakilere saadet vermek için yarattı. Fek baliğlarının karşısında ağlasın, titresin diye değil... Feride, sana bir şey daha söyleyeceğim. Şimdi sana karşı mesuliyetim iki kat oldu. Çünkü başına bu felaketin gelmesine ben sebep oldum. Onun için lâzım ki, bunu yine ben tamir edeyim. Dediğim gibi, meslekten artık bir şey ümit edemezsin. Bugün bir çaresini bulsak bile, yarın başka bir bahane ile seni vuracaklar, fazla olarak o vakit belki ben de bulunamayacağım. Haydi, beraber düşünmeye devam edelim. İstanbul'a, ailenin yanına dönmeye imkân var mı?

Başımı önüme eğdim:

- Hayır, Doktor Bey, onlar benim için bûsbütün bitti.

- Başka bir çare: iyi bir gençle evlenmen mümkün değil mi?

- Hayır, Doktor Bey. Ben ihtiyar bir kız olarak ölmeye azmettim.

- Evlenirsen bahtiyar olacağına benim de o kadar kanaatim yok, Feride. O mesun, kalbine öyle yer etmiş ki, söküp atmak mümkün değil.

- Doktor Bey, ayaklarınızı öpeyim, her şeyden bahsedin, fakat bu mesele...

380

Reşat Nuri Güntekin

- Peki küçük, peki.

- Teşekkür ederim, Doktor Bey.

Hayrullah Bey, beyaz bıyıklarıyla dişleriyle çiğneyerek düşünüyordu:

- Peki, öyleyse ne yapacağız? Zaruret falan çekmenden korkum yok. Çünkü benim az buçuk servetim ikimize de yeter, paramı ne yapacağım diye düşünüyordum. Senin saadetinden- iyi neye sarf edebilirim?

Vereceğim cevabın onu kızdıracağını biliyordum, fakat bu zaruriydi. Kerka kerka dizlerimi kaşıyarak:

- Fakat Doktor Bey, ben hangi sıfatla sizden böyle bir para yardımı kabul edebilirim? Nasıl bir insan mevkiine inerim?

Hayrullah Bey kızmadı, fakat gayet mahzun bir şikâyetle yüzüme baktı:

- Ayıp Feride, ayıp. Bu kadar birbirimizle anlaşıktan sonra ortaya böyle söz atman ayıp. Fakat ne yapalım ki, sen bütün serbest, hiçbir şeye ehemmiyet vermiyor gibi görünen tavırlarına rağmen sade ruhlu, mahdud, mazlum bir ev kızıydın: "Kıvanç kuzu" dedikleri cinsten bir kızcağız... Böyle olmamalıydı, fakat olmuş. Şimdi benim muhakememi takip et Feride. Senin gibi, bir ihtiyar, samimi arkadaşından küçük bir yardım bile kabul edemeyecek kadar mağrur bir kız bahusus bu işten, bu dedikodulardan sonra tek başına nasıl yaşar? Seni tekrar evlendirmeyi düşündüğüm bunun içindi Feride. Kimmeden yardım kabul etmek istemezsen, çalışmak istersen buna imkân yok. Beraber yaşayalım, benden ayrılma desem buna razı olmazsın, değil mi? Cevap vermeye cesaret edemiyorsun. Fakat, başını eğiyorsun; değrüsünü istersen, bunu ben de emin bir çare telâkki etmiyorum. Nîçin bu saatte her şeyi açık açık konuşamamalı? Mahalle namına kaymakama bir heyet gitmiş. Benim evimde ailemden, akrabamdan olmayan bir genç kızla yaşamamın erfe ve şeriata aykırı görüldüğünü söylemiş. Hatta hatta senin başka bir memlekete gönderilmeni istemiş. Herke-

FAKİHİ 381

sin kaba hatini açık açık yüzüne söyleyen bir "kör kadı" olduğum için beni zaten kimse sevmez. Bu vesile ile niçin bana da bir darbe indirmemesi, değil mi? Hâsası, Ferideci, senin ne benimle yaşamana ne kendi

kendine yaşamana imkân var. Haksız Şüpheler hayatını zehirleyecek, bu meşun leke, nereye gitsen seni takip edecek. Mazindeki Şüpheli bir nokta, her çapkına, her serseriye seni tahkir etmek hakkını verecek. Ne yapacağız Feride? Nasıl hareket edeceğiz? Seni nasıl müdafaa edeceğiz?

Ölmeye mahkûm bir hasta mazlumsuğuyşa yüzüne baktım. İçimdeki derin ümitsizliğe rağmen hâlâ gülümseyerek:

- Nihayet siz de teslim ediyorsunuz ki, ölümlü düşünmekte hakkım varmış. Şu güneşe, şu ağaçlara, uzakta görünen şu denize bakınız Doktor Bey. Benim kadar başı dara gelmeyen bir insan, kendi gönlünün rızasıyla bu güzel şeylerden ayrılmak ister mi?

Hayrullah Bey, eliyle ağzımı kapadı:

- Yeter artık Feride, yeter artık. Ömrümde yemediğim bir halı yedirteneceksin. Beni çocuk gibi hüngür hüngür ağlatacaksın.

Yapraklan dökmüş kuru dalların arasında parlayan sonbahar güneşine elini uzattı:

- Ben hayli ihtiyarım; sefaletin, acının tırlı şeklini gördüm. Kollarımın arasında nice gözler kapandı. Kaşımda ölmek mecburiyetinden bu kadar sükûnsa bahsedene bu güzel çocuk yüzünden, gülmek için vesile arıyor gibi titreyen yaramaz dudaklarından daha büyük facia görmedim.

Hayrullah Bey, dizlerinden örtüsünü atarak odanın içinde epeyce dolaştı; sonra önümde durarak:

- O halde, sen çareye başvuracağız. Seni şeriatlerine uyacak bir sıfatla evimde alıkoymacağım, müdafaa edeceğiz. Hazır ol Feride. Öbür Perşembe...

382

Reşat Nuri Güntekin

Bir haftadan beri Kuşadası'ndayım. Yarın gelin oluyorum. Hayrullah Bey, hem hususi işlerini görmek, hem de eve bazı yeni eşya almak üzere, evvelki gün İzmir'e gitti. Bu akşam döneceğine dair telgraf aldım. Bu yeni eşyaya lüzum smadığını söylemiştim. Tuhaf bir tavırla itiraz etti:

- Yok, nişanlı hanım, bu adeta benim yaşlılığımı başıma kakmak demek olur. Gerçi kudret, bir yanlışlık etmiş, aramıza otuz beş, kırk senelik bir zaman sokmuş, ama hiç ehemmiyeti yok. Asıl gençlik, ruhun gençliğidir. Sen bana bakma, ben yirmi yaşında delikanlılardan daha dinç bir adamım. Hem seni böyle telli pullu gelin olmuş görmek isterim. Ben, ergen adam sayılırım; emelim kursağında kalır. Sana İzmir'den müthiş bir gelin elbisesi getireceğim.

Ben, bir şey söylemiyor, önüme bakıyordum. Hayrullah Bey, sözüne devam etti:

- Sana ben bir de yüzgörömlüğünü veriyorum, ama müthiş bir yüzgörömlüğü. Keşfet bakayım: Küpe, yüzük, inci, elmas, hiçbirisi değil. Akını yorma bulamazsın. Bir yetimhane.

Hayretle yüzüne baktım. O, memnuniyetle gülerek:

- Heşuna gidecek şeyi nasıl keşfettim. Bizim "Hacaka-ya"daki çiftliği ben otuz, kırk kişilik bir yetimhane şekline sokuyorum. Etrafta bulduğumuz kimsesiz çocukları oraya toplayacağız. Ben doktersuk edeceğiz, sen hocalık ve analık.

Bu satırları, nekahat günlerimi geçirdiğim odanın penceresi önünde yazıyorum. Bahçedeki dallarda hiç durmayan bir kuru yaprak yağmuru yağıyor.

Ağaçların çıplak kollarından döktüğü bu yapraklardan bazılarını rüzgâr, pencereden içeriye defterimin sararmış yaprakları üzerine savuruyor.

İhtiyar arkadaşımın sönük mavi gözlerindeki şefkat, merhamet, temiz ve menfaatsiz muhabbeti gönlümden sen bir yeşil

YAKUŞU

383

yaprak gibi yaşıyordu; ona bir koca gözüyse bakmak mecburiyetinde kaldığım günden beri bu son yaprak da sarardı. Ne yapalım, hayat böyleymiş! Buna da katlanmak lâzım.

Karınca ayağı gibi minimini yazılarla dolan mektep defterimin sen sayfalarına geldim. Ne hazin tesadüf! Dergüzeştimle beraber defter de bitiyor. Yeni bir deftere yeni hayatımı yazmaya başlamak mümkün değil, artık söyleyecek neyim kalıyor ki? Hem yarın başkasının karısı olduktan sonra buna ne hakkım, ne

cesaretim olacak. Öbür sabah başkasının odasında uyanacak genç kadının, hayatı bir parça nağme, birkaç damla gözyaşından ibaret olan Çalkuşu ile ne alakası kalacak? Çalkuşu bugün defterinin gözyaşlarından kirlenmiş sayfalarına dökülen sonbahar yaprakları içinde müebbeden elüyor.

*

Bu son ayrılık saatinde niçin hakikati saklamak? Bıkmayacağın defteri ben senin için yazdım Kâmrân. Evet, ne söyledim, ne yazdımsa hep senin içindi. Yanlış, çok yanlış bir iş tuttuğumu bugün artık itiraf edeceğim. Ben, her Şeye rağmen seninle mesut olabildim. Evet, her Şeye rağmen seviyordum, sevildiğimi de bilmiyor değildim; fakat bu bana kâfi gelmedi, istedim ki çok, pek çok seveyim, kendi sevdiğim kadar değilse bile -çünkü buna imkân yok- ona yakın seveyim. Bu kadar sevmeye benim hakkım var mıydı? Zannetmem Kâmrân. Ben, küçük, cahil bir kızdım. Sevmenin, kendini sevdirmenin de bir yolu var, değil mi Kâmrân? Halbuki ben bunları hiç, hiç bilmiyordum. Senin Sarı Çiçeğin -taş atmak için söylemiyorum Kâmrân, inan bana, mademki seni mesut etti, ben hayalimde onunla barışıyorum- kim bilir ne kadar cazibeli bir

384

Reşat Nuri Güntekin

Kadındı? Kim bilir sana ne güzel Şeyler söylüyor, ne güzel mektuplar yazabiliyordu? Ben, belki senin çocuklarına, çocuklarımıza iyi bir anne olacaktım. O kadar. Kâmrân, ben, seni sevmesini, senden ayrıldıktan sonra öğrendim. Hatta yaptığım tecrübelerle, başkalarını sevmekle sanma sakın. Gençliğimin içindeki derin, hazin, ümitsiz hayalini sevmekle. Zeynîler mezarlığının karanlığında, rüzgârın sonbahara kadar haykırıp ağıladığı uzun gecelerde, Geçen arabalarının ince sesi, yanık çingiraklarının tıredığı bu ovalarda, Seğütlük bahçelerinin ılık ıgde kokularıyla dolu yollarında, ben hep seninle yüz yüze, senin hayalinin kollarında yaşadım. Yarın, karısı olacağım biçare adam, beni zambak gibi masum bir kız zannediyor, ne yanlış! Sevdanın hiçbirinin, bu dul kadın ruh ve vücudunu benim kadar hırpaladığını, yıprattığını zannetmiyorum. Kâmrân, biz asıl bugün birbirimizden ayrılıyoruz. Ben, asıl bugün dul kalıyorum... Bütün olan, geçen Şeylere rağmen, sen yine bir parça benimdin; ben bütün ruhumla senin... (Feride 'nm jurnali burada bitiyordu.)

385

BESİME KİŞİM

I

İşte beninle yol arkadaşlığı etmek işkence bilsahi, iki saatten beri belki yüz Şey sordum. "Evet" yahut "Hayır"dan başka cevap alamadım. Kendine gel, öğsum.

Kâmrân, bozuk yollarda sarsılan arabanın kışesinde akşam rüzgârına karşı pardösüsünün yakasını kaldırmış, dalgın dalgın Marmara'yı seyrediyordu. Gözlerini zorla denizden ayırarak gülümsedi:

- iki saatte, iki yüz suale, iki yüz cevap az değil zannederim, enişte, vелеv "evet", "hayır" gibi kısa cevaplar olsun.

- iyi ama öğsum, sen o cevapları da düşünerek vermiyorsun ki... Makine gibi söylüyorsun.

- Güzel tedavi ve tebdilihava usulü, enişte... Beni, beş yere düşündürüp yermek için bir kastınız olmalı.

- Hayır nankör, hakikaten sana yaranmak kabil olmuyor... Seni gerçi düşündürmek istiyorum, fakat maksadım yermek değil, öteki Şeyi düşünmene mani olmak.

Mamafih, artık ümidimi kesiyorum. Seni canlandırmak kabil değil. Mesela, üç gün evvel bir düğün bahanesiyle seni köye götürdüm. Teşit çeşit insanlar gördün; davul, zurna dinledin; köçek, pehlivan seyretdin; ben, kendi payıma müthiş öğlendim; fakat sen eğlenmedin, inkâr etme, göz ve izan var.

- Dize anlatmak kabil değil enişte, benim yaradılışım başka türü.

- Üç öğsum, sen kendini fena bıraktın. Bak, ben altmışıma giriyorum, gündün güne daha gençleşiyorum.

- Ayşe Teyzem duymasın.

Çalkuşu - F 25

386

Reşat Nuri Güntekin

- Duyssa da umurumda deĞil. Buraya ilk gelişimde ben, daha ihtiyaar g r nm y r muydum? K mran güldü.
- Ben, Tekirdağ'a gelsei en sene oldu. H l  akl mdadır.  ne böyle bir ağustos günüydü.

Aziz Bey ellerini birbirine vurdu:

- Etme, Allah aşkına, seneler amma çabuk geçiyor! Hakkın var ya. Bugün sade dört yaşına yakın çocuğun var, dört beş sene kadar da Feridecikle nişanlı kalmıştın. Ah K mran, şu Fe-ride'ye nasıl kıydığını h l  aklıma sığdıramıyorum.  alıku-şu'nun bülbül gibi sesini, g l yüzünü hatırladıkça h l  yüreğim sızlar. Aradan en sene geçti, h l  benim evin arkasındaki arka bahçeye bakmaya yüreğim tahammül etmez. Hani,  lsem, gitsem seni affetmeyeceğim K mran.

- Enişte, tebdilihava için memleketinize davet edilmiş bir hastaya böyle söylenir mi?

- Evet, ama senin derdinin bununla alakası yok ki. Sevdığın bir kadınl  evlendin, bir sene bile tamamıyla mesut olmadın. Münevver yatağa düştü,  c senelik hayatını hastabakıcılı-Đıyla geçirdin. Adada, isviçre'de ve daha bilmem nerelerde hastan  tedaviye çalıştın. Kadere ne denir? Geçen k ş karın vefat etti. Dana bir düşkünlüktür arız oldu. B rt rs  kendini top-layamadın. H l  hasta gibisin. Bunun Feride ile ne alakası var? Sen başka birisini seviyordun.

K mran, yine o acı gülümsemesiyle cevap verdi:

- Enişte, kims  bana inanm yor, siz de, tabii inanmayacaksınız, garip göreceksiniz. Hayatımın bazı sergüzeştleri, hatta epeyce heyecanlı sergüzeştleri oldu. Fakat sizi temin ederim ki, ben dünyada hiçbir şeyi, hiçbir insanı Feride kadar sevmedim.

Aziz Bey, dişleri arasından m r ldandı:

- Yamansevda, yaman aşk!..

- Söyledim ya, enişte, inanm yersunuz. Zaten kimse

         387

inanm yor. M jg n, senelerden beri bana dargın. Feride sözünü ağzıma ald rm yor; kaşlarını çatarak: "Yek, K mran, endan bahsetmeye hakkın yok!" diyor. Annem  yle, teyzem öyle, herkes  yle. Burada Feride'den bahsedebileceğim yalnız Nermin var. Nermin, bugün en yedi yaşında. Feride buraya geldiği vakit yedi yaşındaydı, hayal meyal aklında kalmış. Feride'yi: "Beni salıncakta sallayan kırmızı entarifi ablam" diye hatırlıyor. Öyle günlerim oluy r ki, Nermin'e entarifi ablasından bahsettirmek için hisanımın h t n kuvvetini sarf ediyorum.

- Ne tuhaf insansın K mran? Peki, ya  teki?

- O, bir hastaydı, benim yüzümden ölmesi mümkündü. Feride'den ümidi kestikten sonra, ona karşı olsun bir insanlık ve merhamet vazifesi ifa etmek istedim, o kadar.

- Anlaşılır dava deĞil. Sen karışık ruhlu bir adamsın K mran.

- Burası değru enişte. Ne istediğimi, ne yaptığımı hiçbir zaman kendim de bilmedim. Emin olduğum yalnız bir şey var, Feride'ye karşı zaafım. B r  ocuğun öyle halleri, öyle hatıraları var ki, unutmak mümkün deĞil. Öyle sanıyorum ki, bunları  s rken hatırlarsam ağsayarak  leceğim. S ze bir delis daha söyleyeyim, enişte. Tebdilihava ya ihtiyaacın vaf dedikleri zaman ilk aklıma gelen yer Tekirdağ oldu. Beni buraya sizin davetleriniz mi getirdi zannediyorsunuz? Ke , düğün eğsenceleri için mi bir aydır burada durduğumu sanıyorsunuz? Darımayır-n z. Ben burada, ilk gençliğimin birkaç kırık hatırasını aramaya geldim, o kada .

- Mademki münasebetsizlik etmiştin; bunu tamire imk n yok muydu?

- Yanlış hareket ettim enişte,  ek yanlış hareket ettim. Feride,  yle derin bir infial içinde bizden ayrılmıştı ki, izini keşfettiğim vakit, birdenbire üstüne düşmekten kerktum. Onun sadece kalbi değil izzetinefsi de yaralanmıştı. B r başına yabancı memleketlere gitmek için kim bilir, ne kadar m tees-

388

Reşat Nuri Güntekin

sirdi? Aradan hiç olmazsa altı aylık bir zaman geçmeden beni görürse belki büsbütün h r nlaşacak, vahşileşecek, daha büyük bir delilik edecekti. Baharı zorla beklemiştim.  ahkuşu'nu, bulunduğu köy mektebinde yakalamak için yola çıkmaya hazırlanıyordum. Tam o zaman o aksi hastalığım başladı.   ay yatakta kaldım. B de onu bulmaya gittiğim vakit ise iş işten geçmişti. Bana, Feride'nin hasta bir bestek rı sevdiğini, vefasız başını  ağlayan kenarında sevgilisinin dizlerine koyarak, gözlerine baka baka tambur  aldırđıĐını söylediler. Düşün enişte, senelerce bu başı, bu gözlen: "Benim, yalnız benim!" diye bekledikten sonra bir gün böyle...

K mran, devam etmedi. Marmara'dan gelen serin akşam r zg rından çekiniyor gibi boynunu

pardösüsünün yakası içinde daha ziyade saklıyor, uzaklarda tek tuk kızılınmaya başlıyan balıkçı ateşlerini seyrediyordu.

Aziz Beyin de neşe si kaçmıştı.

- Kâmrân eĞlum, sen kerkarım ki o vakit de ikinci bir budalalık ettin. Çalıkuşu, keşke bunu yapabilecek, kolayca kendini avutacak bir kız olsaydı, hiç olmazsa mesut olurdu; takat hiç zannetmem.

Kâmrân, acı bir gülümsemeyle başını salladı:

- O cihetten müsterih olunuz enişte. Feride, iki seneden beri çok bahtiyarmış, gözüyle görenlerden işittim. Kocasını ihtiyar, fakat zengin bir doktermuş. Arkadaşlarımdan bir mülkiye müfettişinin karısı -ki Feride'nin eski bir arkadaşıdır- geçen sene bir gün Kuşadası'nda ona tesadüf etmiş, Çalıkuşu, eskisi gibi mütemadiyen gülüyor, söylüyor, şaka ediyormuş. Şehirden üç dört saat uzak mesafede bir çiftlikte yirmi kadar çocukla uğraştığını, pek mesut olduğunu söylemiş. Kocasından yarım saat ayrılmaya tahammül edemiyormuş. Arkadaşı, İstanbul'dan, akrabalarından bahsetmek istemiş. Feride çabucak sözü kapatmış. "Ben, ne o memleketi, ne o insanları artık hatırlamıyorum bile!" demiş. Feride'ye karşı kusurlarım, haksızlık-

ÇALIKUŞU _____ 389

larım çok enişte, bunu biliyorum. Fakat, siz de insaf edin, onun da beni bu kadar çabuk unutmaması doğru muydu? Mamafih, bunlar lüzumsuz sözler, artık devam etmeyelim. Size uğurlar olsun. Ben, arabadan iniyorum. Yürüye yürüye eve geleceğim. Bu bozuk yollar, beni fena halde sarstı. Aziz Bey içini çekti:

- idare adamları hakikaten bedbaht insanlar. Şu yolları senelerce evvel kendim yaptırdım. İrgat başı gibi, güneşin altında yandım. Herhalde seni sarsan yollar değil. Kâmrân, iftira etme. Ne iyi etmişler de yedi sene evvel beni bu mutasarrıfıktan azletmişler. Haydi eĞlum, fakat geç kalma, çünkü ihtiyarlık, teyzeni de beni de berbat etti. Geç kalırsan, o meraktan; ben açlıktan bayılırız.

Kâmrân'ın arabadan indiği yer yine o köprübaşındı. On sene evvel yine böyle bir ağustos sonu akşamında buraya kadar gelmiş, çürük tahtaların üstüne oturarak ayaklarını sallamıştı.

Tekirdağ'da bulunduğu yirmi günden beri âdet etmişti. Her akşamüstü buraya kadar gelir, sonra yolların alacakaranlığı içinde yavaş yavaş, düşüne düşüne geri dönerdi.

Kocasının bu muvakkat memuriyetle Anadolu'ya gittiği günden beri çocuklarıyla beraber Tekirdağ'da oturan Müjgân, bir akşam Kâmrân'a:

- Çok yorgun görünüyorsun, galiba uzaklara gittin? demişti.

Kâmrân, hüzünle gülümseyerek cevap vermişti:

- İyi tahmin ettin Müjgân, çok uzaklara gittim, on senelik uzak bir maziye.

Daha başka şeyler söyleyecekti, fakat Müjgân bu sözden bir şey anlamıyor gibi dudaklarını bükmüş, sadece:

- Öyle mi? diyerek arkasını çevirmişti. Müjgân, kadın kalbinin o kadar inatçı olan gizli infiallerinden biriyse senelerden beri Kâmrân'a dargındı. Onun yanında Feride için bir tek kelime söylemiyordu.

Reşat Nuri Güntekin

390

s"

A,

Kâmrân, bahçelerin arasından yavaş yavaş eve dönerken iyiden iyiye akşam olmuştu. Karşı dağlarda gün hâlâ sönmemişti. Kenarlarından doğru doğru yavaş yavaş, seçkin menekşelere benzeyen bir gece başlıyordu.

Genç adam, bahçe aralarındaki yollardan birinin yanında durdu, onun ateşböceklerinin yıldızlarıyla benekli yeşil karanlığın uzun uzun seyretti. O akşam, Feride'nin bu yoldan çıktığını görmüştü. Kenarlarında kısa saçlarının süsleri çıkan başörtüsü, beyaz, kısa tersane elbisesiyle Çalıkuşu'nun önünde yürüdüğünü, topuksuz çocuk petinlerinin ucu ile taşları sektirdiğini hâlâ görüyordu.

Vakit epeyce geçmişti. Evdekilerin merak edeceklerini bildiği halde bir türlü gitmek istemiyor, eski bir rüyanın izlerini arar gibi yollarda gecikiyordu.

Uzakta, sokak kapısının önünde beyazlı bir kadın hayaleti gördü. Müjgân'dı. Ekseri akşamları en küçük çocuğu ile beraber caddeye çıkar, onu koltuklarından tutarak yürüme talimleri yaptırırdı.

Kâmrân'ı görünce uzaktan kelunu sallamaya başladı:

- Kâmrân, ne kadar yavaş yürüyorsun? Nerede kaldın bu vakte kadar?

- Hiç Müjgân, hava pek güzel de.

Müjgân'ın bu gece yanında çocuğu yoktu. Buna mukabil halinde bir tuhaflık, daima sakın yüzünde biraz heyecan görünüyordu.

- Müjgân, sende bir hal var!

Genç kadın bir şeyler söylemek istiyor, fakat kelime bulamıyordu. Biradım geri çekildi, kapı ile iç duvarın arasındaki kışeyi göstererek:

- Bak, bugün kim geldi Kâmrân? dedi.

Kâmrân, hayretle başını çevirdi, iç kapıdaki fenerden süzülüp gelen mavimsi aydınlığın içinde ta yakında Feride'nin elâ gözlerini gördü. Bebeklerinden birer mavi yıldız parlayan bu

AKIŞI 391

gözler gülüyor, biraz solgun ve süzgün görünen bu güzel yüz gülüyor. Feride -altı seneden beri hayalperest gözlerini her yumdukça gördüğü gibi- ta yakınında, kalbinin içinde gülüyordu. Kâmrân, hafifçe sallandı, güzel bir rüyayı kaybetmekten korkanlar gibi bir an gözlerini yumdu, yanında dayanacak bir yer aradı. Birbirlerine söyleyecek söz bulamıyorlar, sadece tit-reye tireye bakıyorlar, dudaklarıyla birbirlerine gülümsemeye çalışırken gözlen yaşlarla perdeleniyordu. Müjgân, bu dakikanın güçlüğüünü hissetti. Feride'yi elinden tutup Kâmrân'ın önüne getirdi. Ağır manaslarla delu bir sesle:

- Teyze çocukları hemen hemen kardeş demektir. Feri-de'nin erkek kardeşi esmadığı için sen, doğrudan doğruya onun ağabeyi sayılırsın Kâmrân; kardeşine "Heş geldin," desene!...

Kâmrân hâlâ bir şey söyleyemiyordu. Hafifçe eğildi, Feri-de'nin saçlarına dudaklarını dokundurdu. Sonra kulağına söyler gibi gayet yavaş:

- Sizi tekrar görmek memnuniyetini söyleyebilmek için kelime bulamayacağım Feride Hanım, dedi.

Bu söz, Feride'ye cesaret verdi. Eski hırak ahengine sakat bilsurlar gibi belirsiz bir şikâyet ihtizazı düşmüş sesiyle:

- Teşekkür ederim Kâmrân Bey, dedi. Ben de öyle, çok memnun oldum.

- Ne vakit geldiniz?

- Bugün, öğleye doğru. On gün evvel İstanbul'a gelmiştim. Hiçbirinizin orada esmadığını haber aldım.

Halbuki teyzelerimi, hepimizi çok göreceğim gelmişti. Belki onlardan da beni göreceği gelenler vardır, dedim. Zaten Tekirdağ, gezmeye almış insanlar için ne kâdarcık bir yer, değil mi Kâmrân Bey?

Müjgân, tekrar söze karıştı:

- Güzel ama, hanıma, beye, teklife, tekellüfe lüzum yok, demin de söyledim. Siz, hemen hemen öz kardeş sayılırsınız. Hatta, Kâmrân'a "ağabey" desen pek doğru olur, Feride.

392

Reşat Nuri Güntekin

ikisi de gözlerini yere indirdiler. Feride, korka korka:

- Safi, sana ağabey dememe müsaade eder misin Kam-ran? dedi.

Cevap beklerken Kâmrân'a bakmıyor, ateşböceklerinin kaynaştığı karanlıklarda gözleriyle bir şey arıyordu. Kâmrân kırgın bir tavırla cevap verdi:

- Sen nasıl istersen öyle olsun Feride... içinden nasıl gelirse.

Artık sakın sakın konuşabiliyorlardı. Feride, birkaç kelime ile seyahatini anlattı:

- İstanbul'da bazı işlerim vardı; sonra dediğim gibi, hepimizi çok göreceğim gelmişti. Doktor enişten iki ay izin verdi. Teyzelerimi, hepimizi sıhhatte bulduğuma ne kadar memnun oldum. Yalnız sen bir felakete uğramışsın Kâmrân, İstanbul'da işittim, çok, çok müteessir oldum. Bu kadar az bir zaman içinde zevcenî kaybetmek ne felaket! Fakat küçüğün var. Allah onun ömrünü Necdet'e versin. Ne güzel çocuğun var Kâmrân. O kadar sevdim ki, gelir gelmez arkadaş olduk, şimdiye kadar benim kucağımda oturdu. Zaten ben, küçüklerle öyle çabuk alışıp olurum ki...

Feride, söylemeye devam ettikçe yavaş yavaş açılıyor, sözleri, tavırları o eski yaramaz çocuk hafifliklerini tekrar bulmaya başlıyordu

Onun sesini dinlemek, söyleyen dudaklarını, gecenin içinde parılayan elâ gözlerini görmek öyle bir saadetti ki, genç adam bir şey düşünmüyor, hatta onun bir başkasının karısı olduğunu, bu saadetin bir ay, bir buçuk ay sonra yeniden bir rüya olacağını bile aklına getirmiyor. Bir tek korkusu vardı: içeriden onun geldiğini fark etmeleri. Her korktuğu gibi, bu da nihayet başına geldi. Onları kapının yanında ilk defa gören Ner-min oldu. Genç kız, cıgır cıgır bağırarak Kâmrân'ın geldiğini haber verdikten sonra yanlarına keşti. Feride'yi tekrar kollarına alarak:

- Seni unutmadığıma Kâmrân ağabeyim de şahittir, Feride abla, kırmızı entarisi abladan en çok onunla bahsederdik, değil mi Kâmrân ağabey? dedi.

II

O gece, akşam yemeği bir düğün ziyafetine benzedi. Sofranın başında çocuk gibi maskaralıklar eden Aziz Bey:

- Ah Gahkuşu, sen beni adeta dertli etmiştin! Desin kulağıma geldikçe ağlayacak gibi oldum. Meğer ben seni ne kadar sevmişim, diyordu.

Senelerden sonra, bir daha görmekten ümit kestikleri bir günde yuvaya dönen Gahkuşu, oraya sadece biraz neşe değil, eski günlerinin rikkat ve muhabbet dolu bir parçasını da beraber getirmiş gibiydi. Bütün yüzler gülüyor, bütün kâşlerde -açık pencerelerden içeri dolan, lambaların etrafında dönen pervaneler, gece böcekleri gibi- bir şeyler titriyordu. Sadece, yemeğin sonuna doğru Besime Hanım ehemmiyetsiz bir şey söylerken birdenbire ağılamaya başlar. Fakat derhal gözlerini siler:

- Hiçbir şey yok, annesini, Güzide'yi hatırladım da, diyordu.

Dizlerinin üstünde Kâmrân'm çocuğuna üzüm yediren Feride başını eğdi, bir an yüzünü küçüğün kıvrıkcık sarı saçları içinde sakladı, o kadar. Sonra eski şenlik yine yerine geldi.

Bir aralık Besime Hanım kocasıyla beraber Trabzon'da bulunan Necmiye'den bahsediyordu:

Feride, derin bir göğüs geçirdi.

- O acıyı bilirim teyze, benim küçüğüm de hastalıktan gitti, diye cevap verdi.

Sofradakiler hayretle birbirlerine bakıştılar. Ayşe Teyze:

- Demek senin çocuğun vardı? Bilmiyorduk, dedi.

394

Reşat Nuri Güntekn

Feride, mahzun mahzun başını salladı:

- inci gibi bir kız, görmeliydiniz, ne güzeldi! Yavrumu bir türlü kurtarmak mümkün olmadı. Ayşe Teyze tekrar sordu:

- Çocuğun kaç yaşında öldü, Feride? Feride, yine o saffetle dudaklarını bükerek:

- Tam on üçünü bitirmişti, ilk çarşafını dikiyordum. Kaynana olacaktım, dedi.

Sofrada bir kahkaha koptu. Aziz Bey:

- Ah Gahkuşu, yüz yaşına girsen yine deliliği, şakayı bırakmayacaksın, diyordu.

Feride'nin on üç yaşındaki kızına herkes gülüyordu. Fakat, Feride'nin kirpikleri yaşla doluydu. Necdet'i daha kuvvetle göğsüne çekti, söyledikçe artan bir mahzunsukla onlara Münise'nin hikâyesini anlattı:

O gece, geç vakte kadar oturdular. Aziz Bey, ara sıra:

- Feride, kızım, sen yol yorgunusun, yat artık, diyordu. Çoktan beri uyuyan Necdet'i hâlâ kollarından bırakmayan Feride gülüyor:

- Zıyanı yok enişte, ben asıl sizin aranızda dînleniyorum, beni asıl yalnızlık yordu, diyordu.

Parlak ela gözlerinin, biraz kısa dudağının o hiç sönmeyen gülümsemesiyle saatlerce kenuştı. Eski Gahkuşu tamamıyla uyanmıştı. Heşa giderek dînlendiğini gördükçe kelimeleri ezip büzüyor, yalnız sevilen ve beğenilen çocukların bildiği o sevimli, nazlı hareketlerle dudaklarını büzerek, dişleriyle dilini ısırarak, yanağını çukurlaştırarak mütemadiyen söylüyordu. Öyle ki, sevincinin verdiği sarhoşluktan bir türlü ayrılama- yan ihtiyar enişte, eski bir şakasını tekrar etmek arzusundan kendini alamadı. Küçükken, Feride'nin üst dudağını parmakları arasına sıkıştırır: "Seni yaramaz Gahkuşu seni, benim kirazımı almışsın ha, ver geri bakayım!" diye bu dudağın ucunu zorla öperdi.

Etraftan kepan kahkahalar içinde: "Yapma, enişte!" diye haykıran Feride'yi zorla çenesinden tuttu, bu eski şakayı tekrar etti. Sonra dikkatle Feride'nin yüzüne bakarak: "Ne yapayım, Gahkuşu? Kabahat senin, evli barklı oldun, hâlâ tabiatın çocuk, hatta yüzün bile çocuk. Kim bu çehreye genç bir kız çehresi der?" dedi. Kâmrân bulunduğu kâşede sarardığını hissetti. Gahkuşu'nun bir başkasına ait olduğunu ilk defa bu dakikada anlıyordu.

III

Bu geceyi takiben iki gün içinde Kâmrân, Feride'yi pek az görebildi. Gahkuşu, on sene evvel Tekirdağ'da

kendi yaşında birçok kızla ahbab olmuştı. Bunlar, Şimdi evli bakkalı hanımlardı. Feride'yi rahat bırakmıyorsa, saatlerce gelip etedikleri yetmiyermiş gibi, giderken de Tahrîkuşu'nu beraber sürüklüyorlar, ev ev, bahçe bahçe gezdiriyorlardı.

Kâmrân'ın gizli gizli üzülüşünü gördükçe Müjgân, âdeta seviniyor, gözlerinin içi gülerek şikâyet ediyordu: - Nâfile, Feride'yi bize bırakmayacaklar. Mâmafih, her şeyden evvel onun eğlenmesi, açılması lâzım. Kâmrân, bu iki gün içinde Feride'yi bir kere yemekte, bir kere de çarşafı olarak sokaktan dönerken görebildi.

Üçüncü gecenin sabahıydı. Kâmrân, âdeti hilafına çok erken uyanmıştı. Ortalık yeni ağarıyordu. Kışk daha uykudaydı. Kâmrân, odanın panjurlarından birini ittiği vakit, Feride'yi bahçede gördü. Pencerenin açıldığına o da fark etmişti. Başını kaldırdı, yeni doğan güneşe karşı elini gözlerine siper ederek:

- Uyandınız mı, Kâmrân Bey? Ne kadar tabiatınızı değiştirmişsiniz. Eskiden sizi uyandırabilmek için panjurlarınıza yazın avuç avuç çakıl taşı, kışın bir yılın kartopu atmak lâzım gelirdi. Siz de biraz Anadolu'ya gelmişsiniz. Ben, erada bu saatte

396

Reşat Nuri Güntekin

Kalkışım vakit: "Tembel, insan üstüne güneş doğurur mu?" diye beni ayıplarlardı.

Eski hafif, alaycı Tahrîkuşu'nu hatırlatan bu sözleri söyleyen sesinde kalbe serinlik ve tazelik hisleri veren herak bir akarsu ahengi vardı. Kâmrân, biraz kerkarak sordu:

- Ben de geleyim mi, Feride?

O, hâlâ elleri güneşe karşı gözlerinde, ta eskiden yaptığı gibi gizli gizli eğlenerek:

- Rutubetin nazik vücudunuzu incitmesinden korkmaz- sanız fena olmaz. Size Anadolu ikramı yaparım.

Kâmrân'ı kocaman bir ceviz ağacı altına götürdü, akşamdan bahçede unutulmuş bir iskemleyle oturttu:

- Şimdi bir parça beni bekleyeceksiniz, Kâmrân Bey.

- Hani teklif, teklüsif bırakacaktın?

- Biraz sabır, o kendi kendine gelir. Birdenbire hürmetsizliğe cesaret edemiyorum. Kâmrân güldü:

- Fakat bu, daha büyük hürmetsizlik Feride, seni men ederim. Bana: "Siz", "Kâmrân Bey" derken eğleniyorsun gibi geliyor.

Feride de gülüyordu:

- Doğru, hakkınız var, hakkın var, gayret ederim. Şimdi bana müsaade, sana süt pişireceğim.

- Feride, rica ederim.

- Nâfile, ısrar etme. Bir Anadolu kadınına karşı en iyi kompliman; onun iş görmesine, hizmet etmesine müsaade etmektir.

Biraz eğlenerek, biraz mahzun devam ediyordu:

- Bizim kendimizi beğendirmek için ev işi görmekten başka hiç cazibemiz yok ki...

Bahçenin içine, elinde bakraçla, kuru dal parçalarıyla gidiyor geliyor, yeni uyanan bahçıvanla konuşan sesi işitiyordu.

Tahrîkuşu 397

Nihayet, elinde dumanları tüten bir süt bardağı ile geldi.

- Süt, istediğim gibi değil. Kâmrân, fakat üç gün sonra -Bugün ne? Pazartesi- Perşembe sabahı için seni bir sabah ziyafetine davet ediyorum. Aynı koyunun sütünü içeceksin, fakat göreceksin ki bambaşka bir şey, âdeta güzel bir meyve. Bu benim büyük bir sırrım! Nasıl olacak diye merak etmiyor musun? Aman, ne hissizlik... Ben, sana şimdiden söyleyeyim. Üç gün koyunu armutla besleyeceğim. Sen, galiba üşüyeceksin, hava biraz serin. İster misin Besime Teyzem: "Deli kız, öğlumu hasta ettin!" diye beni paylasın? Dur, ben rutubete filan alışkınım, sana atkımı vereyim.

Bir çengelliğe ile boynuna iştirdiği kırmızı yün atkırı çıkardı. Sabah rutubetinden müteessir oluyordu gibi hafifce titreyen Kâmrân'ın omuzlarını, göğsünü örttü.

Kâmrân'ın gözlerinde on sene evvelki bir akşamın hayali uyanıyordu. Kozyatağı'ndaki köşkün dış kapısı önünde yine böyle omuzlarına kendi küçük lacivert pastosunu koyan kısa etekli, siyah ensüklü, minimini mektep kızını, onun mor mürekkeple lekeli küçük parmaklarını gördü; büyük bir adam gibi: "Artık seni muhafaza etmek benim vazifem!" diyen sesini işiti.

- Kâmrân, bunaklar gibi elinden sütünü düşüreceksin, dizlerin yanacak, niçin öyle daldın?

- Hiç, aklıma bir şey geldi de...

Feride, bu akla gelen şeyin söylenmesine mani olmak ister gibi, acele acele:

- Benim de öyle, seni emzunda atkı ile görünce, Kâmrân Hanım dediğim aklıma geldi.

*

Feride işini bitirdikten sonra Kâmrân'ın karşısında alçak bir mutfak iskemlesine oturmuştu. Kadın, denuk Bursa ipeğinden -dişarı biçimi- bel bir elbise, beynunu, vücudunu geniş,

398

Reşat Nuri Güntekin

hafif kıvrımlarla örtüyordu. Dirsekleri dizlerine dayalı, bilekleri çenesinin altında birleşmiş, yanakları açık avuçlarının içinde, konuşmaya başladı.

Kâmrân, onun yüzünü bu kadar temiz bir aydınlık içinde, bu kadar yakından ilk defa görüyordu: Cehresi biraz zayıflamış, süzölmüştü. Bu süzgönlük, gözlerini daha büyük gösteriyor, kenarlarını belli belirsiz bir mahmurlukla gölgeliyordu. Beş sene evvelki Ğahkuşu'nun yaldızlı bir ırıkla dolu el gözlerine ateş yanında unutulmuş çiçeklerin hummalı yanıklığı düşmüştü. Bu gözler yine eskisi gibi gülüyor, yine eskisi gibi masum bir cesaretle kaçınmadan bakıyordu. Fakat, Kâmrân'a öyle geldi ki artık eskisi gibi onların derinliğini, nihayetini görmek mümkün değildir.

Đaclarını dişarlık kızları gibi ortasından ayırarak iki kalın örgü ile yanlarına bırakmıştı. Bu saçlar o kadar sıkı örölmüştü ki, alının, şakaklarının derisini geriyor, kaşlarının dağınık uçlarını biraz yukarıya kaldırıyor, daha şeffaf ve nazik görünen teninde ince mavimsi damar gölgeleri meydana çıkarıyordu.

Kâmrân, onun sözlerinden ziyade sesini dinleyerek bu güzel yüzü seyrederken bir şeye dikkat etti:

Feride'nin rengi, tabii hayatını yaşayan bir genç kadının mesut rengi değildi. Bu tende keparılmadan selmaya mahkûm güllerle aşksız ihtiyarlamaları mukadder kızlarda görölen hummalı kızılığa benzer gizli bir ateş, mustarip bir şeffaflık vardı.

Đabah güneşi, bu cehrede öyle ince, öyle manalı çizgiler aydınlatıyordu ki, genç adamı sardıkça sarıyor, ona ağılamak arzuları veriyordu. İstirabın bir genç kız yüzünü bu kadar gü-zelleştirebileceğini, Kâmrân dünyada aklından geçirmemişi.

Feride, dudağının o hiç sönmeyen gülümsemesiyle, eski ahengine görünmez bir yerinden ince bir yara almış billurların denuk, şikâyetli ihtizazı düşmüş sesiyle çocukluk hatıralarından bahsediyordu.

Kâmrân, cesaret etti, ona daha yeni bir hatıra sordu:

ĞAHKUŐU 399

Feride, ağır bir tavırla başını salladı:

- Aklında kalmadı, Kâmrân. On beş yaşına kadar, buraya gelinceye kadar olan vakaları hatırlıyorum, ötesini bir duman kapsadı göremiyorum.

Hatıralarına çöken bu dumandan bahsederken, gözlerini de bir duman buruyor, başını yana çevirerek uzaksara bakıyordu.

Bu en eski çocukluk hatıralarından sonra birdenbire hayatının son beş senesine atlamıştı. Hacı Kalfa'nın bir halini, Zeyniler muhtarının bir sözünü, Müdür Recep Efendi'nin bir tuhaşlığını hatırlarken gülen gözlerine, canlanan hareketlerine bazen hiç şüphesiz bir yorgunluk düşüyor, o vakit, sesindeki belirsiz, sakat, billur ihtizazı daha derinleşiyor, üzgün bir yürek gibi titriyordu.

Bir su kenarından bahsederken Kâmrân, gözlerini kapadı: "Đakın bu, başını sevdiğinin dizlerine koyarak gözlerine baka baka tambur çaldırdığın çağılayan kenarı olmasın," diye kendine sordu.

Ğahkuşu, hayatının en manasız, en ehemmiyetsiz birkaç parçasını söyledikten sonra birdenbire aklına gelmiş gibi:

- Kâmrân, daha sana eniştenin fotoğrafini göstermedim, dedi.

Kâmrân'a, ince bir altın kordonsa beynuna bağı bir altın madalyon uzattı:

Genç adam, sarardığını; titrediğini belli etmemeye çalışarak fotoğrafi aldı. Feride, onunla beraber fotoğrafi görmek için başını uzatıyor, yüzünü yüzüne yaklaştırıyordu:

- şu cehreye bak, Kâmrân, ne necip, ne güzel bir yüz, değil mi?

Genç adam, belli etmeden gözucuyla Feride'ye bakıyordu.

400

Reşat Nuri Güntekin

O, öyle dalgın bir muhabbetle fotoğrafları seyrediyordu ki, farkında olmıdı.

Bu dakika, Kâmrân'ın hayatında en acı bir ıstırap ve isyan dakikası oldu. Demek Feride'nin ince, nazlı, masum güzelliği bu beyaz saçlı, kaba yüzü, iriyarı ihtiyara gıda olmuştı.

Gözlerinin önünde çılgın bir hayal uyanıyor; Feride'yi, utancından dalga dalga kızaran yanaklarında yarı kapalı elâ gözlerinden dökülmüş yaşlar, masum çocuk dudaklarında yalvarmaya benzer uşpermelerle bu ihtiyarın kollarında hırpalanıyor görüyordu.

Çalikuşu, bakmadan bunu hissetmiş gibi hafifçe silkindi, ağır ağır madalyonu tekrar göğsüne koyarak:

- Bana artık müsaade Kâmrân. Zannederim, bugün misafirler var, dedi.

IV

Çalikuşu, yuvaya döneli en gün olmuştı. Aziz Bey, her akşam tekrar ediyordu:

- Dikkat ediyor musunuz çocuklar? Eve bir başkalık geldi. Çalikuşu, bu sefer kırsangıc kuşlarına benzedi. Kanatlarının altında adeta bir bahar getirdi. Yazık ki bir gün daha geçti, diyordu.

Feride, gülüyor:

- Zıyanı yok, enişte. Birkaç sene sonra yine izin alır, gelirim. Siz üzümeyin. Hem de önümüzde bu kadar gün varken... Niçin şimdiden kendimize zehretmeli, diyordu.

Çalikuşu, tamamıyla eski Çalikuşu olmuştı. Geçici bir fırtına ile erselendikten sonra tekrar güneşe kavuşan taze çiçekler gibi günden güne açılıyordu.

Yeniden, evdeki çocukların elebaşısı olmuştı. Müjgân'ın üç yaşındaki kızıyla endan biraz büyük olan Necdet'ten on

ÇALIKUŞU 401

yedisini bitiren Nermîn'e kadar büyüklü küçüklü bütün çocuklar, ona bağlanmışlardı; sabahıtan akşama kadar eteklerini bırakmıyorsa, keşke şenliğe, kahkahaya beğuyarlardı.

Büyükler, bazen yaramazlığın bu derecesinden şikâyet ediyorlardı. Fakat başka bir cihetten de seviniyorlardı. Onlar, her şeye rağmen iki eski nişanlıydı, ilk günlerde beş senede kapanan eski yaralarının yeniden açılmasından korkmuşlardı. Feride'nin taşkın şenliği, onu böyle uzaktan görmekten başka bir şey istemiyor gibi görünen Kâmrân'ın halim, sakın bahtıyarlığı onlara biraz emniyet vermeye başlamıştı. Mamafih, ihtiyatı elden bırakmıyorsa, onlarda en eski zamanlardaki: "Büyük ağabey" ile "Küçük kız kardeş" hislerini yeniden kuvvetlendirmeye çalışıyorlardı. Uyanmalarından korkulan dalgın hastaların odasında nasıl konuşmaktan çekini-hirse, onların yanında da ihtiyatsız bir kelimeyle bu hazin maziye uyandırmaktan öyle korkuyorlardı.

Aziz Bey, ara sıra:

- Misafirliği biraz daha uzatmak mümkün değil mi? diye sordu.

Görmek sözünü işittiği zaman daima biraz mahzunlaşan Çalikuşu:

- imkân yok enişte. Çalikuşu, ne de olsa başka yuvanın annesi, onun yolunu da bekleyenler var, diyordu. Kâmrân'a en ziyade dokunan şey de, Feride ile Necdet arasındaki büyük dostluktu. Onları ayırabilmek için çocuğun, Çalikuşu'nun kollarında uyuyup kalmasını beklemek lâzım geliyordu.

Kâmrân, bir gün Feride'nin onunla kavga ettiğini işitti.

Çalikuşu gülerek:

- Öyle bakayım Necdet, bir kere daha hala, hala, hala

Çalikuşu - F.26

402

Reşat Nuri Güntekin

diyordu, fakat Necdet ona itaat etmiyor, inatçı sarı başını sallayarak: "Anne, anne, anne!" diyordu.

Kâmrân biraz korkarak:

- Bırak Feride, varsın öyle desin, ne zıyanı var? Bıçarenin belki öyle söylemeye ihtiyacı var, dedi.

Feride, bir şey söylemeden eğildi, çocuğun başını uzun uzun okşadı.

Kâmrân, yine bir sabah, kapalı panjurlarına vuran hafif taş sesleriyle uyandı. Bunun, yalnız Feride'ye mahsus bir uyandırma usulü olduğunu biliyordu Çalikuşu, yine onu, büyük cevizin altında sabah ziyafetine davet ediyordu, ilk günlerde vaat ettiği gibi artık güzel armut kokusu vermeye başlayan sütun yanında mini mini dışarlık çörekleri, sonra reçele benzeyen pembe bir tatlı vardı.

Feride, çöreklerin üstüne bu tatlıdan sürerek Kâmrân'a veriyordu:

- Bunlar benim elimin marifeti... Bu çöreklerin ismini bilmiyorum, fakat tatlıya gülbeşeker diyorlar. İşini bitirdikten sonra yine o alçak mutfak iskemlesini bularak Kâmrân'ın karşısına, hemen hemen ayaklarının dibine oturdu.

- Şimdi söyle bana bakayım Kâmrân, gülbeşekeri beğendin mi?

Genç adam, gülerek cevap verdi:

- Beğendim.

- Sevdin mi?

- Sevdim.

- Bir daha söyle.

- Beğendim ve sevdim.

TAHKİSÜ 403

- Öyle değil, Kâmrân, "Ben Gülbeşeker'i sevdim," de. Kâmrân bu çocukça ısrarı anlamayarak gülsüyordu.

- Ben, Gülbeşeker'i sevdim.

Feride, gözlerinde, yanaklarında ateşler uçararak, utancından kirpikleri titreyerek yüzünü ona yaklaştırmıyor, yalvaran bir çocuk gibi boynunu büküyordu. Dudaklarında tutuk nefeslerle:

- Bir kere daha Kâmrân, "Ben Gülbeşeker'i çok seviyorum," de.

Genç adam, istediği verilmezse ağlayacak çocuklar gibi bükülen, titreşen bu dudaklara heyecanlı bir hayretle bakıyordu. Bebeğini kendinin de bilmediği gizli bir teessürle titreyerek:

- Ben Gülbeşeker'i çok seviyorum, senin istediğin kadar çok seviyorum, dedi.

Feride, bir çocuk sevinciyle ellerini çırpıtı, fakat dudakları gülerken gözlerinden yaşlar geliyordu.

Ehmiyetsiz bir şey için ağlayan bir yabancıyı ayıplar gibi: "Ne delilik, bir marifetini beğendirdiğin için bu kadar memnun olmak ne delilik!" diye çırpınıyor, kendi kendisiyle eğlenmeye, parmaklarıyla gözlerini kurutmaya çalışıyordu. Fakat yaşlar bir türlü durmuyordu. Tutuk bir feryada benzeyen bir hıçkırık; sonra yüzü elleri içinde, ağlaya ağlaya içeri kaçtı.

Bırakşamüstü Kâmrân, eniştesiyle beraber çarşıdan dönüyordu. Çocuklar, âdet etmişlerdi: Onların geldiğini uzaktan gördükleri gibi kapının içinde dizilirler, yemiş, şeker, çikolata beklerlerdi. Kâmrân, birer birer onların payını dağıtırken yanına, ayaklarının dibine küçük taş parçaları düştüğünü fark etti. Sen hisseyi verdikten sonra gözleriyle etrafı araştırdı, Tahku-Şu'ydu. Biraz ötede, kocaman bir kestanein yanında duruyor, eliyle ona işaret ediyordu:

404

Reşat Nuri Güntekin

- Manasını biliyorsunuz ya, Kâmrân Bey? Biz de varız. Eğleneceği yahut bir muziplik edeceği vakit, daima ona "siz" diye hitap ederdi. Gülserek devam etti:

- Siz, beni artık pek fazla ihmal ettiniz. Hani payım. Eski kahahatler unutuldu mu sanıyorsunuz efendim?

Ya sükût hakkımı verirsiniz, ya o eski kiraz ağacı hikâyesi bu gece sofrada canlanır.

On sene evvel yine bu kapının yanında yaptığı gibi, dilini dişlerinin arasına sıkıştırıyor, sivri kırmızı ucunu göstererek gülsüyordu.

Kâmrân, pardösüsünün cebinden bir kutu çıkardı, gülserek:

- Perilmiş sadakalarım varmış. Feride, ne güzel tesadüf. Ben de bugün bir kutu fondan aldım, kimseye göstermeden kendim yiyecektim ama mademki böyle tehdide uğradık, ne yapalım?...

Feride'nin yüzünde bir çocuk sevinci parladı:

- Ne güzel, ne güzel!

- Fakat bir şartla TahkuŞu. Onları yine ben senin ağzına vereceğim.

- Nasıl olur?

- Ta eskiden... sen on iki, on üç yaşındayken nasıl oluyordu?

Bunu söylerken fondanlardan birini Feride'ye uzatmıştı. TahkuŞu, birkaç saniye tereddüt etti; sonra başını uzatarak, hafifçe titreyen dudaklarını açtı. Fakat Kâmrân'ın bütün ısrarlarına rağmen, bunlardan bir ikincisini yemek istemedi.

- Ver bana, yemekten sonra onu Necdet'le beraber yerim, dedi.

- Seninle şu duvarın yanına kadar gidelim, Feride. Bak, deniz ne güzel. Hem konuşur, hem seyrederiz.

- Peki, fakat şu kutuyu içeri bırakayım. Bırakacak. Kâmrân, ilk defa ona dokunmaya cesaret etti; bileğinden tutarak:

TAHKİSÜ 405

- Hayır, Feride, dedi. Sana emniyetim yok. Bekle, bir dakikacık. Şimdi geliyorum, diyecek gelmeyeceksin.

yahut gelsen de kim bilir ne vakit ve nasıl geleceksin? Görüyorsun ki sana emniyetim kalmadı. Feride, bir şey söylemeden başını önüne eğdi, yavaş yavaş onunla beraber yürümeye başladı. Kâmrân'da bu akşam dalgın bir hüznü vardı. Kendisini zapt edemiyor, kesik, rabıtasız kelimelerle mütemadiyen şikâyet ediyordu. Biraralık karanlıklarla dolmaya başlayan enginden uçan bir kuş sürüsünü gösterdi:

- Feride, bir zaman sonra sen de bunlar gibi uçup gideceksin, değil mi?
- Pekî, arkada bıraktığın teyzelerden, teyze çocuklarından, eski arkadaşlarından, çocukluğunun geçtiği yerlerden ayrılmak sana pek mi tatlı gelecek?
- Uvanda mesut ederek, mesut olarak yaşarken harap ve perişan bıraktığın başka bir yuvanın hâli hiç mi seni üzmeyecek?

*

Feride, cevap vermiyor, hatta dinlemiyor, Şekerleme kutusunun altına bir kurşunkalem parçasıyla şekiller çiziyor, bir şeyler karalıyordu.

Kâmrân acı bir şikâyetle:

- Cevap vermiyorsun Feride? dedi. Galikuşu, dalgın dalgın onun yüzüne baktı:
- Affet Kâmrân, aklım başka yerdeydi. Ne söylediyini dinlemedim. Vaktiyle dinlediğim bir eski şarkı vardı ki, unutmuştum, bilmem niçin, birdenbire o aklıma geldi. Unutmayayım diye onu işaret ediyordum. İstersen oku. Ben, üşümeye başladım, içeri gidiyorum.

Kâmrân, kutunun altında Feride'nin karışık yazısıyla yazılmış, şu dört mısraı gördü:

Reşat Nuri Güntekin
406

Pür ateşim açtırma benim ağzımı zimhar, Zâlim, beni söysetme, derunumda neler var; Bîlmez miyim ettiklerini, eyseme inkâr, Zâlim, beni söysetme, derunumda neler var!

VI

fm •"

Bu vakânın üstünden dört gün geçmişti. Feride, eski arkadaşlarından hemen hemen kaçıyor. Onun yalnız kalabilmek için icra ettiği bütün bahaneleri, kurnazlıkları beşa çıkıyor, başkalarının yanında konuşmak lâzım geldiği vakit yüzüne bakmaktan, göz göze gelmekten çekiniyordu.

Dördüncü günün akşamına değiyordu. Evdekiler o gün yine çocuk bir yere davetliyidiler. Akşam ezanından evvel dönmelerine imkân yoktu. Kâmrân, dışarıda şiddetli bir rüzgârın tozu dumana katmasına rağmen, evde duramamış, dışarıya çıkmıştı.

Rüzgâr, uzak tepelerde ılık çalıyor, ağaçlar görünmez bir yağmur sağanağı altında gibi hissediyor, göz alabilirdiğine uzanıp giden yosun üstünde toz kasırgaları keşuyordu.

Kâmrân'ın yüzüne, gözlerine tozlar doluyor, her birkaç adımda bir durarak rüzgâra arkasını vermek mecburiyetinde kalıyordu. Gıplak bir tepeliğin kenarında kocaman bir kaya kevuğu gördü. Yanında bitmiş cılız bir ağaç, mütemadiyen çırpınıyor, sıska kollarını sallıyordu. Kâmrân, yosunu çevirerek oraya gitti. Kayanın bir kesesini rüzgâra karşı siper ederek oturdu.

Bu kadar gürültüye, bu kadar çırpınmaya rağmen etraf bugün bombes görünüyordu... Bombes, dümdüz, tıpkı bir çel gibi.

Tabiatı, hiçbir gün bu kadar ruhsuz, onun güzel şeylerini bu kadar süzumsuz, hayatı bu kadar ümitsiz görmemişti!

GALEKUSU 407

Ta uzaktan yosun, suların içinden geçiyor gibi görünen denize yakın bir noktasında renkli bir kadın hayali fark etti. Hiç sebepsiz yokuştan indi, ona doğru yürümeye başladı.

Biraz sonra, Nermîn'in gülsurusu çarşafını tanıdı. Genç kız da onu görmüş olacak ki, uzaktan şemsiyesini sallıyordu?

Nermîn, niçin ötekilerden ayrılmıştı, niye yalnız geliyordu? Bunu merak ederek daha hızlı yürümeye başladı.

Genç kız, rüzgâra karşı başını eğiyor, bir eliyle eteklerini zapta çalışıyor, ötekiyle çarşafının hırçın kuş kanatları gibi çırpıp havalandan pelerinini tutuyordu.

Yüzünü gördüğü vakit birdenbire Kâmrân'ın kalbi carptı. Nermin'in güskurusu renkli çarşafı içinde Feride vardı.

Tam birbirine yaklaşıacakları vakit rüzgâr, Feride'nin Şemsiyesini aldı. Çahkuşu feryat ederek onu tutmak istedi. Fakat, birdenbire etekleri dağıldı; pelerin uçu, saçları açıldı. Kâmrân, tam dakikasında yetişmişti. Şemsiyesini bir çalı kenarında yakaladı. Pardösüsünü rüzgâra siper ederek Feride'nin çarşafını düzeltmesine yardım etti. Çahkuşu:

- Ne kadar zamanında yetiştin Kâmrân, rüzgâr beni sahici çahkuşları gibi uçuracaktı, dedi. Daha bir şeyler söylemek istiyordu. Fakat rüzgâr başını eğmeye, gözlerini, dudaklarını kapamaya mecbur ediyordu. Kâmrân, ona pardösüsünü siper etmeye çalışarak yürümeye başladı.

Feride, artık söz söyleyebilecek bir hale gelmişti. Fakat öyle görünüyordu ki, onun şimdi söylemekten ziyade gülmeye ihtiyacı vardı. Kendini zapt edemiyor, bir başka rüzgâr sağanağına tutulmuş gibi gülüyordu. Kesik kesik bunun sebebini anlattı.

- Bihyer musun niçin gülüyorsun, Kâmrân? Müsafirlikteydik. Benim çarşıda pek mühim bazı işlerim olduğu aklıma geldi. Halbuki arkamda yeldirmem vardı. Tabii, o kıyafette cesaret edemedim. Zavallı Nermincik, bana iyilik etmek istedi. Çarşafını teklifetti. Biraz evvel yüzüm kapalı olduğu halde çarşı-

408

Reşat Nuri Güntekin

I

dan geçiyordum. Bir zabitin arkamdan geldiğini gördüm. Tam yanımdan geçerken:

- Nermin Hanım, siz burada! Ne ümit edilmez saadet efendim, demesin mi?

Nermin'in bana iyilik edeyim derken böyle foyasını meydana vermesi o kadar tuhafıma gitti ki, kendimi tutamadım, güldüm. Zabıtcık, yanlışlığı o vakit fark etti. Benden öyle bir kaçması vardı ki... Öyle ya! Nermin'in yerine yaşlı bir kadın görünce...

Kâmrân, gülümseyerek dinliyordu. Feride, devam etti:

- Fakat ben, kızcağzın sırrını sana söyledime fena ettim. Geveze dilim durmuyor ki... Kuzum, Allah aşkına, kimseye söyleme e mi? Yalnız ileride, kim bilir, bu kızcağz da onu istiyorsa?... Onlara bir iyilik edebilirsek...

- Sana vaat ederim, Feride, ancak Nermin o kadar çocuk ki...

Feride, zayıf bir Sıkâyet gibi:

- Olabilir, fakat böyle çocukların kalbi hiç göründüğü gibi olmuyor, dedi.

Bu söz üzerine ikisi de sustular; yine öyle yan yana yürümeye başladılar.

Rüzgâr hafifliyor, onlar da adımlarını ağırlaştırıyordu. Yelun bitmesinden adeta korkuyorlardı. Kâmrân, mahzun mahzun düşünüyordu: "Demin bu tabiatı bombes, kendimi lüzumsuz bir insan gördüm... Şimdi, bu güskurusu çocuk çarşafı içinde titriyor gibi görünen nazik, küçük, güzel şeyi rüzgâra karşı bir parça himaye edebilmek inanılmayacak kadar büyük bir saadet veriyor. Bu, daima böyle esabilirdi. Bu güzel küçük mahfuku, ben, istersem bahtiyar edebilir ve bahtiyar olurum... Yazık!"

Dalgın bir düşünce içinde gittikçe adımlarını ağırlaştıran Feride, tekrar konuşmaya başladı. Hiç münasebeti olmayan şeyler söylüyordu:

ÇAHKUŞU 409

- Her şeye rağmen bu küçük tehditihava beni çok eğlendirdi. Herhalde bir iki sene yeter. . Sonra, teyzelerimi, hepinizi yine çok göreceğini geldiği vakit tekrar geleceğim... Böylece seneler geçecek, benim yavaş yavaş saçlarım ağarmaya başlayacak, sen de, tabii öyle. Birbirimizi gördükçe yine memnun olacağız. Buna mukabil ayrılırken belki daha az mahzun ayrılacağız... Kim bilir, ileride belki büsbütün bile gelirim, değil mi? Hayat bu, her şey mümkün... O vakit sen, benim büsbütün ağabeyim olursun... Büyükle birer birer çekildikçe birbirimizin daha kıymetini biliriz. Ehemmiyetsiz, küçük kusurlarımızı daha ziyade hoş görürüz. Böyle ömrümüzün sen senelerini, çocukluğumuzu geçirdiğimiz yerlerde...

Desinin hissurlandaki görünmez yara daha derinleşiyor, sözlerine bir gizli vasiyet mahzunluğu veriyordu. Yel üzerinde çocuklu bir dilenci kadına tesadüf ettiler. Çocuk, çıplak ayaklarıyla yansında koşuyor, kuru eliyle Feride'nin eteklerini okşuyordu.

Kâmrân, para vermek için durdu. Feride, küçük sefillerle temasın verdiği bir alışkanlıkla çocuğun başını okşamaktan iğrendi. Tekrar yürümeye başladıkları vakit, dilenci kadın onlara dua etti:

- Allah birbirinizden ayırmasın, Allah güzel hanımcığını sana bağışlasın, dedi.

Gayri ihtiyari durdular. Kâmrân, gönlünün bütün acısı gözlerinin içine toplanmış:

- Feride, duydun mu kadın ne söyledi? dedi. Bu suale iki iri yaş damlası cevap verdi. Artık, birbirlerine

yaklaşmaya cesaret edemeyerek yollarına devam ettiler.
Kışkın önüne geldikleri vakit, akşam olmuştu. Hava, epeyce sakinleşmiş, rüzgârın uğultusu durmuştu.
Ağaçlar, bu

410

Reşat Nuri Güntekin

uzun yorgunluktan sonra, sakin gölgelerinin uykusuna dalıyor, kayalarda -kendi içlerinde sızıyer gibi görünen- hafif bir sedef parıltısı yanıp sönüyordu.
- Vakit daha erken, Feride. Onlar Şehirden dönmediler, ister misin seninle şu kayaların yanına gidelim? Feride, başını önüne eğerek halsiz halsiz rica etti:
- Bana artık müsaade, Kâmrân. Gidip oynayım, rüzgâr başımı sersem etti.
Biraz evvel Feride'nin canlı, cınak vücudu etrafında canlı bir mahsuk gibi yaşıyan, emuzlarından uçarak dizlerinin etrafına dolanarak hassas, zarif, çapkın sarılışlarla çırpınan gülsurusu çarşaf, Şimdi sönük bir emel füturuyla emuzlarından, dizlerinden sarkıyordu.
Daha ileri gitmeye kuvveti kalmamış gibi craya, kapının önündeki iri bir taşın kenarına oturdu; kumsara şemsiyesiyle ümitsizliği kadar derin, hayatı gibi kırık çizgiler çizmeye başladı.
Biraz sonra, Kâmrân'ın da yanına oturduğunu, emzunun emzuna dokunduğunu, elinin elini tuttuğunu hissettiği vakit, hafifçe heyecanlandı. Şaşkın şaşkın etrafına bakarak kaçmak istiyordu. Fakat vazgeçti. Kâmrân, onun birkaç defa derin derin içini çektiğini, ilk önce vakşileşen gözlerine birdenbire çaresiz bir mağlubiyet tevekkülü düştüğünü gördü. Buz gibi soğuyan, titreyen elini eski nişanlısının eline bırakmıştı, ikisi de gözlerini kapadılar. Kâmrân, gözlerinin karanlığı içinde kıvılcımlar uçuşarak düşünüyordu: "Bu avucumun içinde titreyen el, Feride'nin eli. Demek insanın, geceleri imkânsız bir rüyası sandığı şeyler de mümkün olabilir mi?" Gözlerini tekrar açtı. Feride, ağsaya ağsaya uyumuş çocuklar gibi ara sıra göğüs geçiriyor, gittikçe ağırlaşan başını onun emzuna bırakıyordu. Halinde, ellerini bira-kışında mazlum bir teslimiyet vardı. Kâmrân, ara sıra kımıldadıkça onun daha ziyade sekişduğunu, elini daha kuvvetli sıkı-

AKKÜŞ 411

ğmı hissediyordu. Genç adam, niçin böyle söyllediğini kendi de bilmeden, gayet yavaş:

- Ben Gülbeşeker'i seviyorum, dedi.

Yanlarındaki kapının birdenbire açılması, onları bu uykudan uyandırdı. Feride, silah sesi duymuş gibi kuş hafifliğiyle yerinden fırladı. En önde Nermân giriyordu. Tahkuşu, heyecanlı bir sevinçle onun boynuna atıldı. Genç kıızı kollarında sıkıyor, saçlarını, gözlerini buselere garı ediyordu. Kimse bu sevincin sebebini anlamıyordu. Biraz evvelki yorgunluktan eser kalmamıştı. Küçükleri kollarından yakalıyor, cıyak cıyak bağırtarak havaya atıp tutuyordu, içeri girecekleri vakit, biraz geri kaldı. Kâmrân'ın yaklaşmasını bekledi. Sonra, iç kapının karanlığında gayet yavaş:

- Mersi, Kâmrân, dedi.

VII

Ertesi gün Feride, yine kendi kendine Şehre inmişti, ikindiye doğru köşke döndüğü vakit, çok yorgun görünüyor. Buna rağmen çocukları yine etrafına topladı, arka bahçede kocaman bir kolan salıncağı kurdu.

Kâmrân, Aziz Bey'in ihtiyar ve geveze bir misafirinden kendini kurtardığı vakit, salıncakta Feride ile Necdet vardı. Feride, var kuvvetiyle salıncağı uçuruyor, Necdet çığlıklar atarak bir kedi yavrusu gibi boynuna tırmanıyordu.

Kâmrân, Ayşe Teyze'nin tıpkı on sene evvelki gibi:

- Feride, kızım, deliliği bırak, çocuğu düşüreceksin, diye bağırdığını işitti.

Tahkuşu aldırıyor, bütün ruhuyla eşsenere k cevap veriyordu:

- Aman teyze, nenize lüzüm, Necdet'in asıl sahibi şikâyet etmiyor ya! Doğul mi Kâmrân?

412

Reşat Nuri Güntekin

Feride, çocukların birini bırakıp ötekini alıyor, hepsinin sıra ile gönsünü hoş etmek istiyordu. Çocukların en büyüğü, fakat en korkağı olan Nermân'i cıyak cıyak bağırttıktan sonra salıncaktan atladı. Saçları, terden kıpkırmızı kesilen alına, yanaklarına yapışıyor, elindeki ip yanıklarını gidermek için avuçlarını birbirine sürüyordu.

- Zannederim artık kimse kalmadı. Kâmrân, tereddütle:

- Beni unuttun, Feride, dedi.

Çahkuşu'nun dudaklarında renksiz bir tebessüm uçu. "Ölmaz" demeye razı olmuyor, "Haydi" demeye cesaret edemiyor, gözleriyle ipi, ağaç dallarını muayene ederek etraftan teşvik bekliyordu.

- Nasıl olur bilmem ki? İpler ikimizi çekmez sanırım, öyle değil mi Müjgân?

Müjgân, eliyle ipi tuttu, sakın gözlerini Kâmrân'ın gözlerine dikerek:

- İpler için değil... Fakat Feride çok yorgun. Haline bak onun Kâmrân. Bir yorgun kadını daha ziyade yermak sanırım ki günah olur artık, dedi.

Feride evvela, "Ehemmiyeti yok, ne çıkar?" diyordu. Fakat sonra Müjgân'ın söz ve bakışlarındaki manayı anladı. Kabahatli bir çocuk gibi mahcup ve korkak, başını önüne indirdi, yavaşça-

- Evet, fazla yorgunum, belki hasta olurum, dedi. Haline bir hasta kadın yorgunluğu çekmiş, gözlerinin biraz evvelki neşesi sönmişti:

Halâ Kâmrân'a bakan Müjgân yavaşça:

- Sen, zannettiğimden ziyade kalpsizsin Kâmrân! dedi. O, işitilmemek için aynı yavaş sesle:

- Niçin? diye sordu.

Müjgân, onu kendisiyle beraber bahçenin öte tarafına doğru yürümeye mecbur etti:

ÇAHKUŞI 413

- Bîçarenin halini görmüyor musun? Hayatını, gönlünü bu kadar üzdüğün elvermedi mi?

- Müjgân!...

- Onu bu kadar sene birimiz bir kere aramadık. Hasret acısına dayanamadı. Dargınlığını, isyanını unutarak yanımıza döndü. Geldiği zaman hemen hemen iyi olmuştu. Bu yeni kapanmış yarayı sen tekrar açtın.

Müjgân, gözleri dolarak devam ediyordu:

- Bîçarenin yarın buradan giderken çekeceği ıstırapı düşünüyorum da... Evet Kâmrân, Feride yarın gidiyor. Her şey hazır. Ben de bilmiyordum. Feride, bu sefer bana ne kalbine, ne hayatına dair hiçbir şey söylemiyor. Demin haber aldım; bu ani kararın sebebini sordum. Kocasından gelmiş bir mektuptan bahsediyor. Eminim ki yasan. Feride senden kaçıyor. Bîçare artık tahammül edemiyor. Ben, zaruri ayrılığın biraz müşkül olacağından korkuyorum. Feride çok gayretli, inanılmayacak kadar gayretli bir mahsuk. Fakat ne de olsa kadın. Hayatını kıldığı bu bîçareye karşı senin bir borcun var, bu ayrılık günlerinde kuvvetli ve sakın olmak; mümkün olduğu kadar ona gayret vermek...

Kâmrân, bu sözleri dinlerken gözlerinin yeşiline kadar sararmıştı:

- Yalnız Feride'nin kınlan hayatından bahsediyorsun, ya benimki? dedi.

- Sen kendin istedin.

- Bu kadar kalpsiz olma, Müjgân.

- Sen sanıyor musun ki, yapılacak bir şey olsaydı geri duracaktım? Fakat elimizde hiçbir çare yok. Feride, şimdi bir başkasının karısı. Bîçarenin ayağı bağı. Görüyorum ki sen de çok bedbahtsın. Artık sana dargın değilim. Fakat, yapılacak bir şey yok.

Feride'nin ertesi gün gideceğini herkes duymuştu. Fakat kimse bundan bahsetmiyordu. Akşam yemeğini derin bir

414

Reşat Nuri Güntekin

sükût içinde yediler. Bu gece, daha ihtiyar ve düşkün görünen Aziz Bey, Feride'yi yanına almıştı. İkide bir emuzlarını okşuyor, çenesinden tutup başını çevirerek gözlerine bakıyor:

- Ah! Çahkuşu, ihtiyar vaktimde yüreğimi dertli ettin, diyordu.

O gece, herkes erkenden odasına çıktı.

VIII

Vakit, gece yarısını geçiyordu. Kışk çoktan uyumuştu. Müjgân, emuzlarında bir ince atkı, elinde küçük bir şamdanla adasından çıktı. Ayaklarının ucuna basa basa, dura dura Kâmrân'ın kapısına geldi. Odada ne ses, ne ışık vardı. Genç kadın, yavaşça kapıya dokundu, fısıltıya benzeyen bir sesle sesslendi:

Kapı, çabucak açıldı. Kâmrân, soyunmamıştı. Mumun hafif ışığında çehresi daha soluk ve yorgun görünüyor, bu sönük ışık gözlerini kamaştırmış gibi kirpiklerini kırpyordu.

- Daha uyumadın mı, Kâmrân?

- Görüyorsun ya.

- Niçin lambanı söndürdün?

- Bu gece aydınlık gözlerimi yakıyor.

- Karanlıkta ne yapıyorsun? Acı acı gülümseyerek:

- Hiç, ümitsizliği, zehrime hazmetmeye çalışıyorum. Fakat sen, bu vakit niçin geldin, ne istiyorsun? Müjgân heyecanını zorla zapta çalışarak:

- Fevkalâde bir havadis var. Telaş etme, Kâmrân. Kendine gel, söyleyeceğim.

Odaya girmiştir. Müjgân, mumunu yere bıraktı; sonra yavaşça kapıyı kapadı, nereden başılayacağını bilmiyormuş gibi tereddüt ediyor, sakın görünmeye çalıştığı bir sesle:

FAKATSEN 415

- Telaş etme, kuzum Kâmrân. Fena bir şey söylemeyeceğim, bilâkis çok iyi bir şey. Fakat böyle heyecanlanırsan...

Genç kadın, onu teskin etmeye çalışırken kendi telaşlanıyor, gözlerinde, sesinde yaşlar titriyordu.

- Kâmrân, biraz evvel Feride benim odama geldi. Halinde bir fevkalâdelik vardı: "Müjgân, dedi, bugüne kadar dünyada yalnız sana kalbimi açabildim. Senden daha yakın kimsem yok. Sana tevdi edilecek bir sırrım var, onu yarın, ben gidinceye kadar saklayacaksın, sonra söyleyebilirsin. Günün birinde birdenbire geldiğimi gördüğünüz vakit, hayret ettiniz. Size, artık hasrete dayanamadığımı söyledim, bu da doğru. Fakat asıl sebep bu değildi. Ben burada dünyada en çok sevdiğim bir adama, üç ay evvel ölüm döşeği başında verdiğim vaadi yerine getirmek için geldim. Müjgân, size yalan söylemek mecburiyetinde kalmıştım. Ben, şimdi dul bir kadıyım. Kocam, üç ay evvel kanserden öldü."

Feride, bu sözleri söylerken başını omzuma dayıyor, hıç-kıra hıçkıra ağlıyordu. Gözyaşları içinde devam etti: "Doktorum öleceği gün beni yanına çağırды. Feride, dedi. Artık zaruret çekmenden korkmuyorum.

Çünkü, nem varsa sana kalıyor. Senin gibi sade, sakın bir kadını, ömrümün sonuna kadar rahatlıkla geçindirir. Fakat başka bir şey var, Feride. Kimsesiz bir kadının zengince de olsa, yalnız yaşaması kolay değil. Senra para başka, şefkat yine başka. Feride, benim rahat öldüğümü istiyorsan şimdi bana yemin et. Ben öldükten sonra istanbul'a ailenin yanına döneceksin. Eğer daima onlarla beraber kalmak istemiyorsan hiç olmazsa üç ay, iki ay onlarla beraber kal. Dünyanın ucu uzundur. Belki bir gün onlara işin düşer. Yahut günün birinde bir parça aile şefkatine ihtiyaç duyarsın. Hasılı, Ferideciğim, senin ailenle barışacağından emin olursam, rahat rahat öleceğim, gözüm arkada kalmayacak."

"Bu sen arzuyu yerine getireceğimi ağlaya ağlaya söyledim. Fakat doktorum, bunu da kâfi görmedi. Eski nişanlımla da

416

Reşat Nuri Güntekin

barışmamı istiyor, bir gün onun, benim için belki bir büyük kardeş olacağını söylüyordu. Elimle Kâmrân'a teslim edilmek için bana mühürlenmiş bir paket verdi:

- Bunun içinde bir eski gönül kitabı var ki, beni vaktiyle çok müteessir etmişti. Onu mutlaka eski nişanlının ekumasını istiyorum. Bunu bu şekilde ona teslim edeceğine yemin et, dedi.

Hakikat işte bu Müjgân. Şimdi her şeyi biliyorsun. Doktor-cuğum sai ve temiz bir adamdır. Beni ailemle barıştırmakla hayatımın yetimliğine bir deva bulacağını zannediyordu. Bicare, bunun benim için ne kadar acı olacağını tahmin edemedi. Doktorumu Munise'nin yanına bıraktıktan sonra, istanbul'a geldim. Orada öğrendiğim şeyler bu vasiyeti yerine getirmenin çok müşkül olacağını bana gösterdi. Kâmrân'ın karısının vefatı yeni öğreniyordum. Senra, benim için bazı fena sözler çıkarttığını haber alıyordum. Kâmrân'ın karısı sağ olsaydı, benim kocası yeni ölmüş bir dul kadın sıfatıyla birkaç gün aile ocağına misafir olmak tabii görülebilirdi. Halbuki şimdi hepiniz, hatta Kâmrân, hatta sen, Müjgân -sen ki beni herkesten iyi tanıdın- benim için ne fena şeyler düşünecektiniz. Denelerce bir başına gezdi, dolaştı, türlü maceralarla dolu, kim bilir ne adi hesaplarla kendini ihtiyar bir adama sattı? Şimdi eski nişanlısının yeniden serbest kaldığını haber alınca yine o adi hesaplarla aramıza, beş sene evvel haksız sanetlere, hakaretlere boğarak ayrıldığı o ocağa, o nişanlıya döndü, diyecektiniz. Böyle düşünmeyecek kadar merhametli ve hassas olanlarınız karşısında bile ezilecektim."

Müjgân, gittikçe artan bir heyecanla ve teessürle söylemekte devam ediyordu:

- Ah! Kâmrân, Feride'nin kollarımda ne ümitsiz gözyaşlarıyla çırpınarak bunları söylediğini işitseydin! Hele şu son sözlerini dünyada unutamayacağım. Feride dedi ki: "Benim hangi perişan hislerle aile ocağından kaçtığımı, hayatımın ne

FAKATSEN 417

elemlerle dolduğunu, hangi mecburiyetlerin şevkiyle evlendiğimi anlatmaya imkân yok. Yaşı yirmi beşe girmiş, beş senelik hayatının bir kısmında maceralar içinde sürüklenmiş, bir kısmını kocasının evinde geçirmiş bir kadın; yüzüne, vücuduna bir erkek dudağı sürülmemiş bir genç kız olduğunu iddia ederse

herkes güler. Herkes ona adı bir yalancı der, deĞil mi Müjgân? Akisini ispata imkân yok. Daha ziyade söylemeyeceĞim. Doktorun Kâmrân'a bıraktığı paketin ne olduĞunu bilmiyorum. Fakat belki içinde olmayacak bir şey saklıdır. Ben arzusunu bu kadar üzüntü, bu kadar ıstırapla yerine getirdim. Fakat, bunu yapmaya kuvvetim kalmadı. Onu, ben yarın vapura bindikten, her şey bittikten sonra Kâmrân'a verirsin."

Müjgân sustu. En acı vakalar karşısında hissiz denecek kadar derin bir sükûn ve tahammül gösteren bu genç kadın, çocuk gibi ağlıyordu.

Titreyen ellerini uzatarak:

- Onu artık bırakmayacağız. Kâmrân, lâzım gelirse zorla tutacağız. Mazideki vakalar ne olursa olsun, artık sizin ayrılmamanız lâzım, görüyorum ki, dayanamayacaksınız, dedi.

Kâmrân, adeta uyumuştı. En ehemmiyetsiz bir hülyayı, en sönük bir hatırayı aylarca hasta, muĞlak ruhuna gıda yapan bir hayalperest için bu kadar ümit, bu kadar acı fazlaydı. Uzun baygınlıklardan uyanmış hastaların hiçbir şey anlamayan, düşünmeyen gözleriyle karanlıĞın içinde etrafına bakmıyor, sık sık göz kapaklarını açıp kapıyordu.

Müjgân, atkısının içinden kırmızı mumsa mühürsü bir büyük zarf çıkardı:

- Feride'ye verdiğim vaade rağmen onu sana şimdi teslim ediyorum, dedi.

Tekrar atkısını düzelterek edadan çıkmaya hazırlanıyordu. Kâmrân, eliyle onu men etti:

- Müjgân, masanın üstünde duran sönmüş lambayı yakarken, Kâmrân zarfı açtı. içinden bir mektupla ikinci bir

Çahkuşu - F.27

418

Reşat Nuri Güntekin

büyük zarf çıktı. Kâhn bir yazı ile yazılmış olan mektup, Kâmrân'a hitap ediyordu.

"Kâmrân Bey efendim,

Size bu kağıdı yazan adam, emrünün birazını kitaplarına, bir parçasını da hayat denilen bu kâr deĞuşun yaralılarına vakfetmiş münzevi, mürdümگیرiz bir ihtiyardır ki, mektubunun elinize deĞmesinden epeyce zaman evvel dünyaya 'Yufberusunu' öttürmüş olacak. Pek sevgili bir biçareye sen bir iyilik etmek ümidiyse ki, sen nefesinde size bu satırları yazmak zahmetini ona ihtiyar ettirdi. Dinleyiniz:

Bir gün ücra bir köyün, viran bir evinde aydınlık kadar temiz, hülya gibi güzel bir küçük istanbul kızına tesadüf ettim. Karakış ortasında, karın lapa lapa yağdığı bir gece, odanızın penceresini açsanız, size karanlıktan bir bülhül sesi gelse ne duyarsınız? İşte ben, o dakikada bunu duydum.

Bu masum, nazik, kibar kız çocuĞunu, kudretin bu güzel ve nadide süsünü hangi melun talih veya tesadüf, bu karanlık köyün mezbelesine atmıştı? Ruhü ağlarken hikayeleriyle aldatmaya çalışıyordu. Ah zavallı küçük kız! Ben, senin istanbul'da bıraktığın gafil, aptal sevgilin miyim ki, bu ağızları yutayım? Uykuya doymadan uyanmış çocuklar gibi mahmur gözleri, nereye bastığı görünmeyen savruk halleri, bir hayali dudağın buseyiyle titriyor gibi görünen dudakları, bir hayali kucağa sokuluyor hissini veren tavırları, hareketleri bana her şeyi anlattı.

Eski zaman masallarının Leyla'yı aramak için sahralara düşen Mecnun'unu, ara sıra, tatlı bir rikkatle hatırlardım. Bugünden sonra onu bıraktım. Yeni zamanların mezarlıksarla dolu, karanlık köylerinde bir imkânsız aşk rüyası arayan bu hırrak ela gözlü, ipekli renkli masum, kibar, küçük "Leyla"sını sık sık hatırlamaya başladım.

İki sene sonra ona, tekrar tesadüf ettim. Hastalık durmuyor, yavrucağı için için yiyip bitiriyordu. Ah, ilk gördüğüm gün

ÇAHKUŞU 419

onu niye atımın terkisine bindirmemiş, niye ite kaka, zorla istanbul'a, evime getirmemişim?... Gaffet!... İkinci tesadüfimde işiştin geçmiş bulunuyordu. Siz, evlenmiştiniz. Tocoğtur, gençtir, belki zamansa unuttur diyordum. Bir hastalığı esnasında tesadüfen elime geçen bir defter, bu yaranın ne kadar derin olduĞunu bana gösterdi. Bu deftere bütün hayatını yazmıştı. O vakit, ümidimi kestim, onu kendi çocuğum gibi tedavi etmek istiyordum, insanların fesadı, fitnesi buna da imkân vermedi. Bu aralık iyice bir adam bulup onu evlendirmeyi düşündüm. Fakat, bu tehlikeliydi. Kocasını ne kadar insan, adam olursa olsun, ondan aşk isteyecikti. Gerçi kızcağızım bunun için deĞmuştu, bunun için ölüyordu, fakat bir yabancıнын aşkı onun için bir hazine angarya olacaktı. Birisini severken bir başkasının kollarına düşmek, belki onu öldürecek. Bu tehlike karşısında çaresiz, onu nikâhım altına aldım. Yaşadıkça müdafaa edecektim. Öldükten sonra da benim beş on kuruş servetim; üç beş parça emlakım onu geçindirip gidecek. Şüpheli kız olarak yaşamaktansa, emin bir dul olarak yaşamak onun için daha kolay olacaktı. Bunların hepsinden

fazla olarak da bir gün asıl emeline vasıl olması ihtimali vardı. Hayatta imkânsız ne var ki? Nitekim, karınızın vefatı, benim bu ümidimi cansandırdı. İstanbul'dan, sizden daima haber alıyordum. Bu vefat, sizi çok yaralayıp müteessir etmiş olabilir, fakat ben de öyle oldum, dersem riyakârlık olur. Münasip bir çare düşünüyordum. Feride'yi bir budasalıktan ibaret olan nikâh kaydında boşayacak, doğrudan doğruya size iade edecektim. İnsanlar, bilmem bu hareketime ne der? Herhalde ben insanların hakkımda söyleyeceği, düşüneceği şeylerin üstüne çoktan tükürmüş bir adamım. İşte bu esnada hastalığım artmaya başladı. Nihayet üç, dört ay içinde meselenin kendi kendine halledileceğine aklım erdi. Fazla söylemeye bilmem hacet var mı? Bir bahane ile Feride'yi ayağınıza gönderiyorum. Mektubumu eliyle teslim edeceğinden Şüphem yok. Tabiatını iyi öğrendim,

420

Reşat Nuri Güntekin

tuhaf bir kızcağızdır. Belki titizlik filan etmeye kalkar, katiyen asdırma, öseceğini bilsen bırakma, kap ederse zorla kadın kaçırın dağ erkekleri kadar vahşi, kaba ol ki, kollarında olsa zevkinden ölmüş olacak. Şunu da tasrih edeyim ki, bu işte seni zerre kadar düşünmedim. Hani, gönlümün rızasıyla sana, Feride gibi nadide bir kız deşil, evimin kedisini bile teslim etmezdim. Fakat, gel gör ki, bu deli kızsara söz anlatmak kabil deşil. Sizin gibi toy, kalsız adamların nesini severler, bilmem ki!..."

Merhum Hayrullah

NOT Zarfın içinde Feride'nin defteri var. Geçen sene çiftliğe giderken onu, içinde bulunduğuş sandıkla beraber yok etmiş, "arabacılar çalmış olacak," diye bir lakırdı çıkarmıştım. Buna çok üzöldüğünü hissettim. Fakat sesini çıkarmadı. Bu defterin bir gün olup işe yarayacağını düşünmekte ne kadar isabet etmişim!

IX

Müjgân'la Kâmrân, Çahkuşu'nun mavi kaplı mektep defterini okuyup bitirdikleri zaman ortalık ağarmaya başlıyor, pencerenin dışındaki dallarda kuşlar cıvıldaşıyor.

Kâmrân, yorgunsuk ve ıstırapla ağırlaşan başını defterin sararmış yaprağına koydu. Yer yer gözyaşlarıyla silinmiş bu muhabbet kelimelerini tekrar tekrar öptü. Defteri kapayacakları vakit Müjgân, hafif bir hareket yaptı, onun mavi kabını lambaya yaklaştırtıp bakarak:

- Defter bitmemiş Kâmrân, kabın üstünde de yazılar var Fakat mürekkebin rengi, mavi kâğıt üstünde güç seçiliyor, dedi.

ÇAHKUŞU 421

Lambayı daha ziyade açtılar, başlarını birbirine yaklaştırtarak güçlükle şu satırları okudular:

"Dün defterimi müebbeden kapamıştım. Evlendiğim gecenin sabahında deşil hatıramı yazmak, eski yüzümü görmemek için aynaya bakmaya, eski sesimi işitemek için söylemeye cesaret edemeyecektim. Fakat..."

Dün, ben gelin oldum. İse kapılmış bir kuru yaprak maz-lumluğuşla kendimi bırakmıştım. Kim ne söylerse yapıyor, hiçbir şeye itiraz etmiyordum. O kadar ki, doktorun İzmir'den getirdiği uzun etekli beyaz elbiseyi giydirmelerine, saçımın bir yanına bir tutam tel iliktirmelerine bile razı oldum. Yalnız, kendimi görmek için büyük bir endam aynasının önüne getirdikleri vakit, belli etmeden gözlerimi yumdum, o kadar. Bütün isyanım bundan ibaret kaldı.

Beni görmeye birçok yabancı geliyordu. Hatta bunların içinde eski muallime arkadaşlarımdan da vardı.

Söylenen sözleri işitmiyor, yalnız hepsine aynı titrete teessümle gülümsemeye çalışıyordum. Bir ihtiyar, yüzüme karşı:

- Ne talih varmış bunakta? Turnayı gözünden vurdu, dedi.

Hayrullah Bey, akşam yemeğine doğru eve geldi. Şişman vücudunu korse gibi sıkan bir redingot giymiş, gelincik rengindeki tuhaf beyunbağı bir yana çarpılmıştı. O kadar mahzun olmama rağmen hafifçe gülmekten kendimi alamadım, bu adamcağızı gülünce mevkide bırakmaya hakkım olmadığının düşündüm. Kırmızı kravatını çıkarıp atarak yerine başka bir beyunbağı taktım. Hayrullah Bey güsüyor:

- Aferin kızcağız, sen amma iyie kadını olacaksın. Gördün mü, genç karısı İsmânın faziletlerini? diyordu. Misafirler dağılmıştı. Yemek odasının penceresi yanında, karşı karşıya oturduk. Hayrullah Bey:

- Küçük, dedi. Niye bu kadar geç kaldım, biliyor musun? Bir ziyaret ifa ettim. Münise'nin mezarına birkaç çiçek ile bir

422

Reşat Nuri Güntekin

parça senin gelin tellerinden götürüp bıraktım. Fakir, senin yanında cesaret edemezdi, fakat yalnız kaldığımız vakit dilinden düşürmezdi: "Ahşam gelin olup, tel taktığı vakit, ben de tel takacağım," derdi. Bicarının kanarya gibi sarı başına teli ben takacaktım amma, İsmadi.

Doktor, bunları söylerken kendimi tutamadım, başımı pencereye çevirerek bu mahzun senbahar akşamının sisleri gibi görünmeyen kirpiklerimde kuruyan gizli yaşlarla uzun uzun ağladım.

Gecenin ilk saatlerini, her akşamki gibi aşağı yemek odasında geçirdik. Hayrullah Bey, gözünü takmış, "Reusse- au "sunun kalın cildini dizlerinin üstüne koyarak keşeye oturtmuştu.

- Gelin hanım, yeni güveyin kitap okuması caiz olmaz amma, kusura bakmazsın. Korkma, geceler uzun, yeni geline aşk destanları okumaya da vakit bulurum, dedi.

Kenarını işlemekle uğraştığım mendilin üstüne başımı daha ziyade eğdim. Ah, bu ihtiyar doktor! Onu ne kadar sevmiştim. Şimdi ne kadar nefret ediyordum. Demek acıdan, mihnetten bunaldığım vakit başımı omzuna koydukça o... Bu beyaz kirpikli masum mavi gözler, demek bana bir kadın, bir zevce gözleriyle bakmaya tahammül ediyordu. Saat on biri çalınca kadar bu acı düşünceler içinde bunaldım. Nihayet doktor, kitabını masanın üstüne bırakarak gerindi, esnedi.

- Ey, gelin hanım, yatak vakti geldi. Haydi bakalım; diye ayağa kalktı. Ellerimden iğnem, yumaklar dökülerek ayağa kalktım, masanın üstünde duran şamdanı aldım.

Gamı kapamak bahanesiyle pencereye yaklaştım, uzun uzun karanlığa baktım. İçimden öyle geliyordu ki, usulcacık bu edadan kaçayım, karanlık yollara düşeyim.

Doktor:

- Gelin hanım, sen fazla daldın. Haydi bakalım, doğru yukarıya. Ben enbahiya bir şey söyleyeceğim, geliyorum, dedi.

ÇALKIŞI 423

ihtiyar sütnine ile bir kemşu kadın, elbisemi değiştirdiler. Tekrar şamdanı elime vererek beni kocamın odasına gönderdiler. Hayrullah Bey, daha aşağıdaydı. Bırıcının kenarında ayakta duruyor, göğsümü seğuktan muhafaza eder gibi kollarımı kavuşturuyordum. O kadar titriyordum ki, şamdan sallanıyor, ara sıra saçlarımın ucunu yakıyordu. Nihayet, merdivenlerde, sefada bir ayak sesi. Hayrullah Bey, bir şarkı mırıldanarak ceketini çıkararak içeriye girdi. Beni görünce şaşırması gibi:

- Kız, sen daha yatmadın mı? dedi. Cevap vermek için ağzımı açtım. Fakat dişlerim birbirine çarptı. O, yanıma yaklaşmıştı. Hayretle yüzüme bakıyordu.

- Kız, bu ne hal? Sen benim odamda ne arıyorsun? Birdenbire gürl bir kahkaha edayı sarstı:

- Kız, sakın buraya!...

Sözünü bitiremiyor, gülmekten tıkanıyordu. Ellerini dizlerine vurup şakırdatarak, parmaklarını tepslayıp ağzına götürerek:

- Demek sen buraya... Vay aşifte vay! Sahiden karı koca elduk diye ha?... Tuu utanmaz, arsanmaz!... Allah cezanı versin! İnsan bahası yerindeki adama...

Oda, etrafında fırl fırl dönüyor, tavanlar başıma yıkılıyordu. O, parmağını ısırp utancından adeta kızarak:

- Vay fesat yürekli aşifte vay! Kız, böyle gecelik gömle- giyle odama gelmeye utanmadın mı? Bu dakikada kendimi görmek isterdim. Kim bilir kaç çeşit renge girmiştim?

- Doktor Bey, vallahi, ne bileyim öyle söylediler.

- Haydi, onlar o halı yedi, ya sen?... Dünyada her şey aklıma gelirdi, bu yaştan sonra namus ve iffetime böyle bir yüzsüz kızın tecavüz edeceğini zannedemezdim!

Ah Yarabbi, ne işkence! Yerlere giriyor, kanatacak gibi dudaklarımı ısıırıyordum. Ben kımsıdadıkça, o yalandan şirretlik ediyor, pencereye doğru kaçıp fanila gömleğinin yakasıyla beynunu saklayarak:

424

Reşat Nuri Güntekin

- Kız, üstüme gelme, korkuyorum. Vallahi pencereyi açar, yetişin a dostlar, bu yaştan sonra bana..., Ötesini dinlemeden kapıdan kaçıyordum. Fakat bilmem ne oldu, birdenbire döndüm. Kalbimin o daima itaat edilmek lazım gelen hareketlerinden binyile:

- Babam, benim babam, diye feryat ettim, ağlayarak kendimi kollarına attım.

O da kollarını açmıştı, aynı derin kalsı feryadıyla:

- Kızam, çocuğum, dedi.

O dakikada alnımda titreyen baba öpücüğünün lezzetini ölünceye kadar unutmayacağım.

Odama girdiğim zaman hem ağlıyor, hem güliyordum. O kadar gürültü ediyordum ki, doktor yanımdaki odanın duvarını vurdu:

- Kız, evi yıkacaksın, o ne gürültü? Fesatçı komşular kabahtı bana bulurlar. Bunak, sabaha kadar gelini bağırttı, derler ha! diye seslendi.

Mamafih kendi de benden az gürültü etmiyordu. Odasında delişiyor:

- Bu ahir zaman kızlarından ırzımız, iffetimiz sana emanet Yarabbi! diye şirret bağıırıyordu. O gece, on defa, o odasında, ben odamda uyanık; duvarları vurarak, heroz, kuş, kurbağa taklitleri yaparak birbirimizi uyutmadık.

İşte, gelin olduğum gecenin hikâyesi. Doktorcuğum o kadar temiz hisli, temiz yürekli bir adam ki, bana evlenmemizin bir sözden ibaret olduğunu söylemeyi bile lüzumsuz görmüştü. Ben, ona nispet ne kadar koket ruhsuymuşum, Yarabbi?

AKKUSU 425

Arkadaşlığımızda o, erkekliğini unutmuştu. Fakat, ben kadınlığımı unutmamıştım. Erkeklerin büyük kısmı çok fena, çok zalim, bu muhakkak. Kadınların hepsi iyi, hepsi mazlum, bu da muhakkak. Fakat erkeklerin, sade kalbiyle ve dinamiğiyle yaşıyan pek az kısmı var ki, onlardaki gönül temizliğini her kadında bulmak mümkün değil.

Feride, o gece sabaha değru uyuyabilmişti. Akşamkinden daha kırgın ve yorgun bir halde uyandığı vakit, güneşin hayli yükselmiş, saatin on biri geçmiş olduğunu gördü. Mektebe geç kalan çocuklar gibi, hafif bir telaş çılgılığı ile kendini yataktan attı.

Müjgân, sofrada bir işle meşguldü. Feride, dargın bir sesle:

- Aferin sana Müjgân, dedi. Yola çıkacağım gün niye beni böyle geç bıraktınız?

Müjgân, her günkü seğukkanlılığıyla cevap verdi:

- Birkaç defa odana geldim, o kadar yorgun uyuyordun ki, kıyamadım. Kerküğü kadar geç değil Hem galiba vapur biraz şüpheliymiş, Marmara'da fırtına var.

- Ne olursa olsun artık gideceğim.

- Ben de babama söyledim, senin işinle meşgul olmak için hımana indi Hazır olsun, vapur gelirse ya araba gönderirim, ya kendim gelir alırım, dedi.

Feride, bu ayrılık gününü böyle düşünmemişti. Müjgân'ın çocukla meşgul olduğunu, teyzelerinin her günkü gibi konuştüğünü, güldüğünü gördükçe mahzun oluyor, kendine bu kadar az ehemmiyet vermeleri kalbini kırıyor. Kâmrân da görünürlerde yektü. Müjgân, söz arasında gizlice:

- Feride, sana bir iyilik ettim. Kâmrân'ı evden uzaklaştırmaya muvaffak oldum. Seni fazla mustarip etmemek için bu fedakârlığa razı oldu.

426

Reşat Nuri Güntekin

- Şimdi hiç gelmeyecek mi?

- Galiba iskelede seninle vedaya gelecek... Tabii memnun oldun.

Gözleri dalgın, hafifçe dudakları tireyerek düşünüyör, parmağıyla şakağının ağrıyan bir noktasına basıyordu:

- Tabii, teşekkür ederim, iyi ettin, dedi.

Müjgân'a bir sürü kırık, manasız kelimelerle teşekkür ederken sevgili çocukluk arkadaşının da gönlünde müebbeden öldüğünü, bir daha onunla barışmayacağını hissediyordu.

Öğle yemeğine oturacakları vakit, komşu bahşarının birinden haber geldi. Şehirde kıtlık evlerine inmeye hazırlanan belediye reisleri, hem bağı komşularına, hem Feride'ye son bir ayrılık ziyafeti vermek istemişlerdi.

Feride:

- Nasıl olur? Beni almaya gelecekler, diyordu. Teyzeler:

- Hayp olacak Feride, beş dakikalık yer. Zaten, senin ne hazırlığın var ki, çarşafını şimdiden giyersin, dediler.

Kendisine evvela bir hasta kedi kadar ehemmiyet vermeyen teyzelerin, bu yarı annelerinin yüzüne bakmamak için başını önüne indirdi:

- Peki, olsun, dedi.

Saat üçe gelmişti, yaprakları sararmış bir çardağın yanından yolu gözleyen Feride, Müjgân'a:

- Bir araba geliyor, Müjgân, zannedirim benim için, dedi.

Fakat tam bu dakikadaa, sahildeki bir ağaçlığın az ötesinden birdenbire bir vapur görünmüştü.

Feride, yüreği ağzına gelse rek:

- Geliyor! diye haykırdı. Başa bir telaş düştü. Yoldirmeleri getirmek için ahretli kızlar koşuyorlardı. Feride, teyzelerine:

- Ben, daha evvel gideyim, siz yetişirsiniz, dedi.

GAHKUŞU 427

Müjgân'la beraber başların arasındaki kestirme bir yoldan koşmaya başladılar. Cıtlardan atlıyor, bahçelerin içinden geçiyorlardı.

Bahçe kapısının önüne asçıya tesadüf ettiler. İhtiyar kadın:

- Küçükhanımlar, ben de size geliyordum. Beyler araba ile geldiler, sizi istiyorlar, dedi.

Aziz Bey'le Kâmrân, onları ikinci katın sofasında karşıladılar. Aziz Bey, eliyle edayı göstererek:

- İki münasebetsiz misafir geldi, gürültü etmeyin, dedi. Sonra, Feride'yi süzerek:

- Bune hal küçükhanım, kan ter içinde kalmışsın? dedi. Sonra gülerek ona yaklaştı, çenesinden tutup gözlerin e bakarak:

- Vapur geliyor amma sana hayrı yok. Kocan razı olmuyor. ..

Feride, süratle geri çekilerek, Şaşkın Şaşkın:

- Enişte, ne diyorsun? dedi.

- Kocan e kızım, ben karışmam!

Feride, hafif bir feryatla ellerini yüzüne kapadı. Düşecekti, fakat bir el bileklerinden tuttu. Gözlerini tekrar açtı... Kâm-ran'dı.

Aziz Bey, heyecanlı bir kahkahayla:

- Ha şöyle, nihayet kafese girdin mi Gahkuşu? Haydi bakayım, çırpın bakalım, çırpın! Bak, artık para eder mi?

Feride, yüzünü kapamak istiyor, fakat bileklerini Kâm-ran'dan kurtaramıyor, başını sallamak için kıvranıyor, onun göğsünden, omzundan başka bir yer bulamıyordu. Aziz Bey, aynı heyecanlı bir kahkahayla:

- Etrafındakiler sana tuzak kurdu, Gahkuşu; bu Müjgân haini esrarını sattı. Allah gani gani rahmet eylesin, merhum senin defterini Kâmrân'a göndermiş. Ben onu aldığım gibi Kadıya gittim. Kaleminden çıkmış bazı parçaları gösterdim. Kadı,

428

Reşat Nuri Güntekin

geniş kafalı adam, hemen nikâhı kıyıverdi; anlıyor musun Gahkuşu? Bu adam, artık kocan, seni bir daha da bırakacağına benzemiyor.

Feride e kadar kızarmıştı ki, yüzünün rengi ela gözlerine vuruyor, göz bebeklerinin içinde kızıl yıldızlar titreşiyordu.

- Haydi Gahkuşu, nazlanma artık, görüyoruz ki, saadetten bayılıyorsun, "Fena etmedin enişte, ben bunu istiyordum de!" dedi.

Aziz Bey, yarı zorla ona bu sözleri tekrar ettirdi. Sonra oda kapısını açarak muzaffer bir kahkahayla:

- Şeriat vekilliğine sahibim efendim. Gahkuşu, pardon Feride Hanım namına işte şu Kâmrân Bey'i evlendiriyorum. Duayı edin, biz âmini burada deriz, dedi.

Sonra, Feride'ye:

- Nasıl Gahkuşu? Parmak kadar yumurcak, bizi senelerce cınatırsın ha! Gördün mü, kaç türlü hile yaptım sana? Bahçeden çocuk sesleri geliyordu. Aziz Bey:

- Şimdi tebrikler, el öpmeler uzun sürer. Hepsi kalsın. Kendi elimle müthiş bir düğün sofrası hazırlayacağım. Haydi eğlence, bizim gevezeliklerimizden size fayda yok. Elbet konuşacaklarınız vardır. Şu dur, arka merdivenlerden karını kaçır. Ta uzağa, istediğin yere kadar, sonra beraber dönersiniz.

Kâmrân, Feride'yi hemen kollarında uçurarak merdiven kapısına koşarken Müjgân arkalarından yetişti. İki arkadaş ağ-laşa ağ-laşa öpüştüler.

Gözlerinden yaş geldiğini göstermemek için gürültüyse burnunu silen Aziz Bey, bir hatip edasıyla kelunu salladı:

- Ey benim kırazımı çalan Gahkuşu, onu başkalarına çaldıracağın saat çaldı gibime geliyor. Per onu bana bakayım da hesabımız kesilsin, dedi.

Hâlâ ellerini, Kâmrân'dan kurtaramayan genç kıızı havaya kaldırıp öptükten sonra tekrar Kâmrân'ın kollarına attı:

- Bu gece seni, deniz fırtınasından kurtardık, fakat yanındaki sarı fırtına bana daha müthiş görünüyor. Allah yardımcın olsun, Gahkuşu, dedi.

Der merdivende yuvarlanır gibi, uçar gibi iniyorlardı. Kâmrân, kolunu Feride'nin belinden geçirmiş, genç kıızı nefes aldırmayacak gibi sıkıyor, avuçlarının içinde parmaklarını incitiyordu.

Merdivenin bir yerine Feride'nin eteği takıldı. Nefes nefese bir dakika durdular. Genç kız eteğini kurtarmaya çalışırken Kâmrân kesik kesik:

- Feride, sen benim elasin! inanamıyorum. Benim elduğuna kalbimi inandırmak için senin ağırlığını duymaya ihtiyacım var, dedi.

Dudaklarında kesik, tutuk nefesler, vücudunda derin ür-permelerle cırpınan Feride'yi zorla -küçük bir çocuk gibi- kucağına aldı, yüzü onun bezulmuş çarşafından uçan saçları içinde, ağırlığıyla kuvveti artmış, hareketleriyle kanı tutuşmuş, merdivenleri inmeye başladı. Genç kız, vücudunda bir ucuruma yuvarlananların ılık titreyişiyle kendini bırakıyor, hem gülüyor, hem ağlıyordu. Kapının yanındaki küçük tahtıkta yalvarmaya başladı:

- Hahime bak Kâmrân. Bu halle nasıl dışarı gideriz? Müsaade et, bir dakika edama çıkayım, üstümü değiştireyim, şimdi gelirim.

Kâmrân, onun bileklerini bırakmıyor:

- imkân yok, Feride. O bir defa oldu. Seni bir kere ele geçirdikten sonra tekrar bırakmam, diye gülüyordu. Genç kız, artık uğraşmaya takati kalmamış gibi başını Kâmrân'ın göğsüne koydu, yüzünü saklayarak utana utana itiraf etti:

- Gittiğime benim de pişman olmadığımı mı zannediyorsun?

Kâmrân, onun yüzünü göremiyor, yalnız çenesini, duda-

430

Reşat Nuri Güntekin

larını ekşayan, seven parmaklarına sıcak gözyaşı damlalarının düştüğünü duyuyordu.

Yolda, enlar hemen hemen kucak kucağa yürüyorlardı. Karşından iki balıkçının geldiğini görerek ayrıldılar. Hemen hiç kenuşmuyorlardı. Yan yana yürümek saadeti enları sarhoş ediyordu.

On sene evvel Feride'yi burada ilk gördüğü bağı yoluna geldikleri vakit Kâmrân, onu hafifçe omuzlarından tuttu:

- Sen burasını belki hatırlamazsın, Feride, dedi. Genç kız, yolun derinliklerine dikkatle baka rak gülümsüyordu.

- Bu bakışta manalar var, demek hatırlıyorsun? Feride hafifçe içini çekti, bir eski hüsyaya gülümser gibi derin, dalgın bir nazarla Kâmrân'ın yüzüne baktı:

- O dakikada ne kadar sevinmişim, unutmuyum hiç? dedi.

Genç adam, bu başın çevrilmemesi, bu gözlerin gözlerinden ayrılmaması için onu çenesinden tuttu, ağır, derin bir sesle:

- Feride, dedi. Bizim bütün sergüzeştlerimiz burada başlıyor. Beni dinle, şöyle görüyorum ki, bu gözler artık beni anlayabilecek kadar ısıtıp çekmiş ve düşünmüş. Seni sevmeye başladığım vakit; gülmeden, eğlenmeden başka bir şey düşünmeyen hafif, yaramaz bir kız çocuğu, ılık gibi, ses gibi elde durmasına imkân olmayan bir Gahkuşu'ydun. Sana karşı derin bir zaafım vardı. Her sabah uyandıığım vakit, aşkımı kalbimde biraz daha büyümüş buluyordum. Bu derin zaaf, beni hem utandırıyor, hem korkutuyordu. Zaman zaman şöyle bakışların, şöyle sözlerin vardı ki, kalbimi derin ümitlerle cırpındırıyordu. Fakat sen, çabuk değişiyordun. Bugüsen, eğlenen çocuk gözlerinin içinde uyanan nazik, hassas genç kız ruhunun görünmesiyle se kaybolması bir oluyordu. "Bir çocuk, beni mümkün değil anlamayacak, hayatımı kıracak..." diyordum. Hayatını, gönsünü

bu kadar derin bir vefa ile bana vakfedeceğini ümit edemiyordum. Sen, belki beni görünce; uçan rengini, titremeye başlayan bu güzel dudaklarını saklamak için benden kaçıyorlardın. Ben, bunu bir Gahkuşu hafifliği sanarak kendimi yiyip bitiriyordum. Böyle bana Feride, bu kadar derin bir vefayı, bu kadar ince bir ruhu, bu küçük Gahkuşu göğsünün neresine saklamıştın?...

Kâmrân, bir dakika sustu. Sonra beyaz nazik şakaklarında ince ter damlalarıyla başını eğerek daha yavaş

bir sesle devam etti:

- *Derdim bu kadarla da kalmıyordı, Feride. Seni kendi kendimden, hayatımdan, muhtelif saadetlerini birbirinden kıskanıyordum. Dünyada zamanla yıpranmayan, kuvvetini kaybetmeyen hiçbir his yok. "Ya bir zaman sonra Feride'yi bu kadar sevemezsem, ya bu leziz, nadide tahassürü kaybedersem?" diyordum. O vakit, yan yana bitmesinden korkulan ışıkları nasıl söndürürlerse ben de öyle yapıyor, hayatını gözlerimden uzaklaştırmaya çalışıyordum.*

Dağlarda ismini bilmediğim bir ot yetiştir. Feride, insan, onu daima koklarsa, bir zaman sonra kokusunu daha az duymaya başlar. Bunun ilacı, bir zaman kendini ondan mahrum etmektir. Hatta bazen -sırf o eski güzel kokuyu yeniden bulmak hırsıyla- herhangi bir kokuyu, mesela bir manasız "Sarı Çiçeği" yüzüne yaklaştırır.

Bu ot, güzel kokusu için bazen mihnete de uğrar, insanlar, onu parmaklarının arasında örseler, hırpalarsa. Feride, seni bu ıstıraptan derinleşmiş gözlerin, mahzun düşüncelerden yorulmuş güzel yüzünle ben, bu hırpalandıkça kokusu artan çiçeklere benzetiyorum. Beni anlıyorsun, değil mi? Çünkü artık, gözlerin gülmüyor, benim bu manasız gibi görünen sözlerimle öğlenmiyorsun.

Feride, uyumaya hazırlanan bir çocuk gibi, kirpiklerinde yaş damlaları titreyen gözlerini kapıyordu. Bu heyecanlı yer-

432

Reşat Nuri Güntekin

gunluklardan öyle bitap düşmüştü ki, dizleri kesiliyor, vücudunun bütün ağırlığını Kâmrân'ın kollarına bırakıyordu. Bırakıya içinde, hemen hemen yalnız dudaklarının hareketiyle:

- *Görüyorsun artık, Tahkusu müebbeden öldü, dedi. Genç adam, başını daha ziyade yaklaştırdı, aynı hafif ses:*

- *Zıyanı yok, ben Tahkusu'nun bütün aşkını bir başkasına, Grüşbeşek er'e verdim, dedi.*

Kâmrân, kollarında gittikçe ağırlaşan bu bitap genç vücudun birdenbire cansandığını, bir hayal titreyişiyle kıvrandığını hissetti:

- *Kâmrân, onu söyleme, yalvarırım sana.*

Hâlâ Kâmrân'ın göğsünde duran başını biraz arkaya atmış, yüzünü ona çevirmişti. Kesik, donuk nefesleriyle titreyen گردانının damarları meranyer, yüzünde, gözlerinde, kızılılar uçuyordu.

Kâmrân, haris bir inatla tekrar etti:

Feride, bütün vücudu titreyerek ayaklarının ucunda yükseldi, genç adamı omuzlarından çekti. Vücudunun bütün kanı dudaklarında toplanmış boynunu uzattı.

Bir dakika sonra ayrılmışlardı. Feride, uzun bir susuzluktan sonra berrak bir dereden kana kana su içen bir kuş gibi cansanıyor, ayağını yere vurup yüzünü göstermemek için bir yandan bir yana çevirerek:

- *Ne ayıp, Yarabbi, ne ayıp! Sen sebep oldun vallahı, sen sebep oldun, diye hırçınlaşıyordu.*

Yanlarındaki ağacın altında bir çalığı ötüyordu.

-SON-

433

SÖZLÜKÇE

- A -

ab u hava: Su ve hava, iklim.

âbide: ibadete düşkün kadın.

âcizane: Söz söyleyen bir kimsenin kendi yaptıklarını abartmamak için kullandığı bir nezaket sözü.

addetmek: Saymak (Bunu ismamiş addetmesi).

âdeta: Sanki, hemen hemen.

ah ü zara kapılamak: Ah çekip infemek.

ahenk: Uyum.

âhir: Son.

âhiret: (Ahret) Dinî inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sensuza dek kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer. Öbür dünya.

ahz: Alma.

âkile: Akıllı kadın.

aksiyon: Eylem, hareket.

âlâ kader istitaata: Gücün yettiğince.

âlâ: iyi, pek iyi.

alâka: Ugi.

alâmet: Belirti, işaret.

alarga gitmek: Açıktan gitmek.

alelade: Olağan, sıradan.

âlem: Dünya.

âli: Yüksek, yüce.

alil: Hasta, sakat.

alimallah: Allah bilir.

amelîye: işlem.

ar: Utanma.

arif: Çok anıyıştı, bilgisi ve sezgisi kimse.

arifane: rifelana yakışır biçimde.

arife: Bilgili.

arız olmak: Sonradan ortaya çıkmak.

azil: Görevden alma.

azim: Bir işteki engelleri yenme kararlılığı.

azletmek: Görevden almak.

-B-

babayani: Gösteriş ve ezen - tisi olmayan, babacan tavırlı.

bahtiyar: Talihli, mutlu, mesut.

bahusus: Hele, en çok.

bakiye: Artan, geri kalan.

battal: Alışmış sandan büyük.

Çalıkuşu - F.28

Sözlükçe

434

bedbaht: Mutsuz, talihsiz.

bedbin: Kötümser, karamsar.

behemahal: Mutlaka.

besertmek: Gözlerini, aklı çok görünecek bir biçimde açmak.

beyhude: Beşuna.

beyit: Anlam bakımından birbirine bağli iki dizeden oluşmuş şiir parçası.

Bibliothèque Rose: (Fr.) Pembe kitaplık. Metnide "çocuk kitapları" anlamında kullanılmış.

biçare: Garesiz, zavallı kimse.

bilâkis: Tersine, aksine.

bissahi: Tanrı'ya ant içerim.

binaenaleyh: Bundan dolayı.

bitap: Bitkin, yorgun.

benjur: (Fr.) Günaydın. Merhaba anlamına da kullanılır.

benmarş: içinde her türlü giysi, süs eşyası, oyuncak vb. satılan büyük mağaza.

buse: Öpücük.

- C -

caiz: Uygun.

cariye: Efendisinin her istediğini yapmak zerunda bulunan, alınıp satılan kadın veya kız.

cariye: Para ile alınıp satılan, savaşta esir olmuş veya edalık diye alınmış kız.

cazibe: Çekicilik, alımlılık.

cedide: Yeni.

cefa: Büyük sıkıntı, eziyet.

celbetmek: Çekmek.

celile: Büyük, ulu.

celpname: Mahkeme tarafından, dava edene, edilene veya tanıklara gönderilen çağrı belgesi.

cerr: Medresede okuyanların üç aylarda key key delaşarak imamlık, vaizlik işleri için para toplamaları.

cesamet: Büyüklük, irilik.

ceza reisi: Ağır ceza mahkemesi başkanı.

cihet: Yön.

-Ç-

çapul: Yağma, talan.

çare-i tesviye: Çözüm önerisi.

çehre: Yüz, sima.

çiy: Havada buğu durumundayken akşamın ve gecenin serinliğiyle yerde veya bitkilerde toplanan küçük su damlaları.

çuha: Tüysüz, ince dokunmuş yün kumaş.

Sözlükçe

435

-D-

dandy: (İng.) (Metinde) Lüppe, çıtkırıldım.

darbimesel: Asasözü.

darülmuaşşimat: Kızöğretmen okulu.

dehdebe: Şatafat, gösteriş.

desalet: Aracılık.

delişmen: Sımarık ve delice tavırlı, zıpır.

destlerinden busetmek: Ellerinden öpmek.

devain Daireler.

dezanşante: (Fr. Desenchante) Hayal kırıklığına uğramış.

diba: Altın ve gümüş işlemeli bir tür ipek kumaş.

diksiyonen Sözlük.

duhul olmak: İçeri girmek.

dülger: Yapıların kaba ağaç işlerini yapan kimse.

düzgün: (Metinde) Kadınların yüzlerine sürdü kleri bir tür krem, fondöten.

-E-

ebedî: Sonsuz, ölümsüz. ecir: Ücret.

eda: (Metinde) Davranış, tavır.

edibe: Edepli, terbiyeli. efkâr. Tasa, kaygı.

ehemmiyet: Önem.

ekseriya: Çoğunlukla.

elâlem: Yabancılar.

elan: Şimdi, henüz, daha. -

elem: Üzüntü, dert, keder.

elhamdülillah: Allah'a şükür.

elzem: Çok gerekli, vazgeçilmez.

emniyet: Güven.

emrihazın Emir kipi.

encümen: Komisyon, komite.

endam: Vücut, beden, boy pos.

erganun: org.

erkânıharp: Kıymay subay.

ervah: Ruhlar.

esasen: Aslında.

esatir Mitoloji. Tarih öncesi dönemden bugüne gelen efsaneleri inceleyen ilim.

esef buyurmak: Üzülmek.

esef: *Acıma, yerinme.*

eskaza: *Yanlışlıkta, kaza ile.*

esrar: *Gizler, sırlar.*

evrak: *Yazılmış kâğıtlar, mektuplar, kitaplar vs.*

-F-

fadıla: *Erdem sahibi, üstün.*

fantezisi: *(Metinde) Düşü ve hayalci. Ortamın gerçekliğine uymayan.*

faraza: *Sözgeşi.*

I

Sözlükçe

436

fasıla: *Ara.*

felekiyat: (Felekiyyat) Astronomi.

fen: Fizik, kimya, matematik ve biyolojiye verilen ad.

fenlenmek: *Yaşına göre bilmemesi gereken şeyleri öğrenmiş olmak.*

ferace: *Kadınların sokakta giydikleri, mantoya benzer, arkası bel, yakasız, çoğu kez eteklere kadar uzayan üst giysisi.*

feragat: Vazgeçme.

ferah: *Greenül şenlendiren, iç rahatlığı veren.*

ferahfaza: *Ferah artırıcı.*

ferda: *Gelecek zaman, yarın.*

fevkâlâdelik: *Olağanüstülük.*

fitnelik: *Karıştırma, ara bezme.*

fitri: *Yaradılıştan olan.*

fört: *Kadınla erkek arasındaki yakın ilişki.*

fondan: *İçinde likör, tatlı veya hoş kokusu maddeler bulunan, ağızda kolayca eriyen bir tür şekerleme.*

fütursuzca: *Önemsemeyerek, aldırmayarak.*

-G-

gaflet: *Dalgınlık, dikkatsizlik, aymazlık.*

gaile: *Sıkıntı, dert. gam: Tasa, kaygı, üzüntü. ganaim: Ganimetler, düşmandan alınan şeyler. garez: Kın, düşmanlık. garp: Batı.*

gayri: *Artık bundan böyle. gayri ihtiyari: irade dışı. grandiose: (Fr.) Ulu, yüce. güzide: Seçkin.*

-H-

hacer-iesved: *(Kara taş) Kabe kapısı yanında bulunan ve hacıların öpmeleri hac şartlarından olan taş.*

hacet kalmamak: *Gereği olmamak.*

had: *Sınır, derece.*

haiz: *Elinde bulunduran, taşıyan.*

hakeza: Böyle, yine.

halayık: *Kadın kelse, cariye, hizmetçi.*

hâlim: *Huyu yumuşak.*

halis: *Saf, katışıksız.*

halketmek: Yaratmak.

halûk: iyi huylu.

hami: Gözeten, koruyan.

harcırah: *Yolculuk.*

hâre: *Dalgalı ya da dalgaların gibi görünen parlak çizgiler.*

Sözlükçe

437

harîm: *Herkesin giremeyeceği yer.*

haset etmek: Kıskanmak, çe- kememek.

hasılı: Kıssacası, sözün kısası.

hassaten: Özellikle.

hasut: Çok haset eden, kıskanç.

haşan: Çok yaramaz, ele avu- ca sığmayan çocuk.

haşiye: Not.

hatip: Konuşmacı.

hattat: Güzel yazı yazan.

hatun: Kadın.

hava tebdili: Hava değişimi.

haysiyet: Onur, özsaygı.

hazain: Hazine.

hazan: Sonbahar.

hazin: Dekunaklı, hüznü veren.

hesâllik dilemek: Ayrılma sırasında hakkını birbirine bağışlamak.

hengâme: Patırtı.

herze: Saçma, saçma söz, zevzeklik.

hicran: Bir yerden veya bir kimseden ayrılma, ayrılık acısı.

hiddet: Öfke, kızgınlık.

hikmet: (Metinde) Sebep, gizli sebep.

hilaf: Akyırı, karşıt, ters.

himaye: Koruma.

himmet: Yardım, kayırma.

hizmet-i vataniye: Vatan hizmeti.

hodkâm: Bencil, egoist.

hoırat: Kabla, kırıcı ve hırpa- sayıcı.

hulâsa: Kıssacası.

hususiyet: Özellik.

hülasa: Özetle.

hüzün: Gönül üzüntüsü.

-İ-

ıtlak = etmek: Bir kocanın karısını boşaması.

iblağ etmek: Vardırma, eriştirme, ulaştırma.

ibni (ttm): Oğul.

idadi: Lise.

idare- i maslahat: İşi Şöyle böyle bugünsük görme.

idrak: Anlama yeteneği, anla-

yş-

ifa etmek: Yapmak.

iffet: Namus.

iğfal etmek: Bir kadını aldatmak, baştan çıkarmak.

ihsan etmek: Bağışlamak.

ihdimam: Özen, dikkatli davranma.

ihtiyar: (Metinde) Seçme.

ihiyat: Sakınma, ölçüsü davranma.

Sözlükçe

438

ihiyatsız: Tedbirsiz.

ihizaz: Titreşme, titreşim.

ikâmet: Oturma.

ikmal- i nevakıs: Eksikleri tamamlama.

iktidar: Birişî yapabisme gücü.

iktifa etmek: Yetinmek.

ilanihaye: Sonsuza kadar.

ille velâkin: Gelgelelim, bununla birlikte.

ilm: Bilim.

ismihâl: Dîn kurallarını öğretmek için yazılmış kitap.

iltizam: Kayırma, bir tarafı tutma.

imdi: Şimdi, artık.

imtizaç etmek: Uyum sağlamak.

inhâ: Resmî bir göreve atama veya bir üst aşama için yazılan yazı.

inhîmak: Çok düşkünlük, bir şeye fazla düşme.

inkîşaf: Meydana çıkma, gelişme.

insaniyetli: İnsanlığı olan.

iptida: Başlangıç, bir işe başlama.

iptila: Düşkünlük, tiryakilik.

irabî: Düzgün konuşma ve gerçeği belirtme.

irade: (Metinde) Emir.

irfan: Kültür, bilme, anlama.

ismet: Namus.

istida: Dilekçe.

istidad: Yetenek.

istif af: Günahtan, kötülükten çekinme.

istihare: Biranîşa göre, girişilecek işin hayırlı olup olmadığının rüyadan anlamak için aptes alıp dua ekuyarak uyuma.

istihkâm: Düşmana karşı savunma yapmak amacıyla düzensenmiş askeri yer, güçlü siperler.

istikran Karamlılık.

istintak etmek: Sorguya çekmek.

ıstırap: Sıkıntı, büyük üzüntü.

istiskâl: Doğuk davranışlarla hoşlanmadığınızı belli etme.

istismar. Birinin iyi niyetini kötüye kullanma, sömürme.

istizah: Bir işin açık söylenmesini isteme, açıklama isteme.

işret: içki.

iştirak etmek: Katılmak.

itibar: Saygınlık, güvenilirlik.

izbe: Basık, leş, nemli, kuytu yer.

izdivaç: Evlenme.

izzetinefis: Onur, özsaygı.

Sözlükçe

439

-K-

kabil: Mümkün, olabilir.

kadr (kadir): Değer, kıymet.

kâinat: Evren, dünya.

kâsem odası: Resmî kuruluşlarda yazı işlerinin görüldüğü oda.

kâsfa: Saraylarda ve büyük konaklarda halayıkların başında bulunan kadın, ilkokullarda hoca yardımcısı.

kamarot: Gemilerde yolcuların işlerine bakan görevli.

kameti artırmak: Bağırarak konuşmak.

kâmil: Olgun.

kanaat getirmek: inanmak, aksı yatmak.

kasavet: Üzüntü, sıkıntı.

kati: Kesin.

kâtip: Sekreter, yazıcı.

kavil: Söz, sözleşme, anlaşma.

keşime- i teyyibe: (Keşime- i tayyibe) Yatıştırıcı heş söz.

kepazelik: Rezalet.

kerlişerli (kelli şellş): Kılığı, kıyafeti düzgün, sgun ve gösterişli.

kesb- i şeref etmek: Şeref duymak.

kibir: Büyüklük, kendini büyük görme.

keket: (Fr. Coquette) Güzel görünmeye ezen gösteren. Zarif görünmeye, süslenmeye düşkün.

keşcubaşı: Bir şeyi korumak için bekleyen görevlilerin başı.

keşfinyon: (Fr. Communien) iman birliği.

kötek: Dayak.

keş: Çok bükümlü iplikle dokunmuş bir çeşit ince kumaş.

kurum satmak: Böbürlenmek.

(tm)" •* ""

laden: Gamdan çıkarılan zift gibi siyah ve kokulu zamk.

lâhza: Zamanın bösünmeyecek kadar kısa parçası, an.

lakayt: ilgisiz.

lâkin: Ama, fakat.

lânde: Dört tekerlekli, karışıklık iki oturma sırası bulunan, atlı binek arabası.

lata: Osmanlılar'da ilmiyenin giydiği bir tür üstlük.

levazım: Gerekli olan şeyler, gereçler.

levha: Bir yere asılmak için yazılmış yazı.

leziz: Lezzetli.

lisan- ı Fransevi: Fransızca.

Sözlükçe

440

-M-

maahaza: Bununla birlikte.

Maarif Nezareti: Mîlli Eğitim Bakanlığı.

maarif: Mîlli Eğitim.

maateessüf: Ne yazık ki, üzümlere söylüyorum ki.

mabeyinci: Osmanlı Devleti'nde padişahların dışarıyla olan ilişkilerine bakan, buyruklarını ilgililere bildiren, bazı kişilerin dileklerini kendisine ileten görevli.

mağmum: Tasa, üzgün.

mağcup: Utangaç, sıkışkan.

mahdum: Erkek evlat, oğul.

mahdut: Az, sınırlı, sayısı belli olan.

mahfe: Deve, fil gibi hayvanların sırtına kenan, üzerinde oturmaya yarayan sepet, bir çeşit eyer.

mahlûk: Yarattık.

mahmurluk: Uykudan sonra duyulan ağrılık ve sersemlik.

mahsub: Hesap edilmiş, hesaba geçirilmiş.

mahsus: (Metinde) Bilerek.

mahut: Bilenen, adı geçen.

mahzun: Üzgün, üzüntülü.

maişet: Geçim, geçinme.

makale: Bilm, fen konularıyla

siyasi, ekonomik ve toplumsal konuları açıklayıcı veya yorumlayıcı niteliği olan gazete veya dergi yazısı.

makam-nezaret: Bakanlık nezareti.

'makbul: Beğenilen, heş karşılanan.

makbule geçmek: Çok beğenilmek, heşa gitmek.

mâlik olmak: Sahip olmak.

malûm: Bilinen.

maîumatlı: Bîlgîli.

manastır: Kâsin kuralları olan, rahip veya rahibeler-

• rin dünya ile ilgilerini keserek yaşadıkları yapı, keşişhane.

manevi: Görülmeyen, duyularla sezilen.

maren: (F. Marin) Denizci.

marifetli: Ustalıkli, hünerli.

mazari: Dilbilgisinde geniş zaman.

mazbata: Tutanak.

mazi: Geçmiş.

mazlum: Sessiz, uysal ve boynu bükük.

mecburiyet: Zorunlu olma durumu.

mecidiye: Eskiden kullanılan ve o zamanın zo kuruşu değerinde olan gümüş sikke

Sözlükçe

441

melaf: Bıkma, usanma.

melun: Kötü, lanetli.

memalik: Ülke.

menazın Manzara.

menazır-ı tabiiye: Tabiat manzarası.

mendebur: Sümsük, sünepe, pis, iğrenç.

menetmek: Yasaklamak.

meret: inatçı, kaba.

meşakkat: Güçlü sıkıntı, zorsuk.

meşk: Akışmak ve öğrenmek için yapılan çalışma.

meşru: Yasal. Yasanın, dinin ve kamu vicdanının doğru bulduğu.

meşum: Uğursuz, kötü.

metanet: Metin olma, dayanıklılık.

methetmek: Övmek.

metruk: Terk edilmiş.

meyil: Eğilim. Sevmek, gönül verme.

meyus: Ümitsiz, üzgün.

meziyet: Yetenek.

meziyetli: Yetenekli.

mihmandar: Resmî konukları ağırlamak ve onlara kılavuzluk etmekle görevlendirilen kimse.

mihnet: Sıkıntı, zahmet, eziyet.

mihr: Sevgi.

miralay: Albay.

miskin: Çok uyuşuk, zavallı.

mizaç: Huy, yaratılış.

mizer: (Fr. Misere) Zavallılık, yoksulluk.

muahadderat: Örtülü kadınlar, islâm kadınları.

muallim: Öğretmen.

muallime: Bayan öğretmen.

muamelet: Dairelerde evrak üzerinde yapılan işlemler.

muamele: Davranış.

muamma: Anlaşılmayan, bilinmeyen şey.

muavenet: Yardım.

muavin: Yardımcı, yardım eden.

muayyen: Belli, kesin olarak belirlenmiş.

mugayir: Uymaz, aykırı.

muhabet: Sevgi.

muhacir. Göçmen.

muharebe: Savaşma, iki ordu arasındaki savaş.

muharrir: Yazar.

muhasara: Kuşatma, sarma, çevirme.

muin: Yardım eden, yardımcı.

mukabele: Karşılık verme, karşılık.

mukabil: Karşılık bir şeye karşılık olarak yapılan.

Sözlükçe

442

mukadder: Yazgıda var olan, kaçınılmaz.

mukaddes: Kutsal.

mukaşser: Metinde, bir kadın, içi, yüzü, gözü açılmış ansamında kullanılmış.

mukavele: İzzetleme.

muktedir: Bir şeyi yapmaya, başarmaya gücü yeten.

munis: Tana yakın, sevimli.

musaddak: Geçerli olduğu resmi yazı ile bildirilmiş.

mutaassıp: Bağnaz, tutucu.

mutasarrıf: Tanzimattan sonra idare bōsūmlerinde vilayetle kaza arasındaki bōsūmün idare amiri.

mutat: Alışılan, alışılmış şey.

muteber: Saygın, inanılır.

muvaḥḥak: Başarmak.

muvaḥḥakiyet: Başarı.

muvaḥḥak: Uygun.

muvaḥḥat: Geçici.

muvaḥḥat: Denge.

muvaḥḥat: Bir görev ve hizmetle yükümlü olan kimse.

mücedded: Yeni, yenilenmiş.

müceddet: Yeni, yenilenmiş.

müdde i umumî: Savcı.

müddür-i umumi: Genel müdür.

müebbeden: Ömür boyu.

mükedder: Üzgün, kederli.

müslazım: Teğmen.

münasebet almak: Uygun düşmek.

münasebetsizlik: Uygun olmayan, yakışıklı davranışlarda bulunma, saygısızlık yapma.

münasip: Uygun, yerinde.

münḥal vukuunda: (Metinde) Boş kadro olduğunda.

münḥal: Boş olan, açık bulunan.

münḥasıran: Yalnız, özelliğe.

münkir: inkâr eden, kabul etmeyen.

müptedî: Bir şeyi öğrenmeye yeni başlayan.

mürdumgiriz: Gürümüş. Metinde içi geçmiş ansamında kullanılmış.

mürebbiye: Kendisine bir çocuğun eğitimi ve bakımı verilmiş kadın.

mürüvetsiz: insanlığı olmayan.

müşamaka: Hoşgörü.

müstacel: Gabuk yapılması gereken.

müstahak: Bir kimsenin layık olduğu ödül veya ceza.

müstakim: Temiz, doğru, namuslu.

müstebit Zorba, despot.

Sözlükçe

müsterih olmak: tci rahat etmek.

müsveddé: *Yazı taslağı, karalama.*

müşkül mevki: *Zor durum.*

müşkül: *Zor.*

mütalaa: *Okuma, ders çalışma, etüt.*

mütalaa hane: *Okuma odası.*

müteessir: *Üzüntülü.*

müteferrika senetleri: *Geşitli küçük harcamaların para senetleri.*

mütehayyir: *Şaşkın, şaşırmış olan.*

mütekaid: *Emekli.*

mütemadiyen: *Ara vermeden, sürekli olarak.*

müyesser: *Kolaylıkla ortaya çıkan, kolaylıkla elde edilen.*

müzahrafat: *(Müzahrefat) Parlak boyalar ve süsler.*

müzakere etmek: *(Metinde) Öğrencilerin ders hazırlamaları için çalışmaları.*

müzakere etmek: *Öğrencilerin ders hazırlamaları için çalışmaları.*

müzakkere: *(Müzekkere) Bir iş hakkında üst makama sunulan yazı.*

müzmin: *Uzun süreli.*

-N-

nadide: *Az görürsür, değerli.*

nadir: *Seyrek, az.*

nafile: *Bayındırlık.*

nafile: *Yararsız, beşa giden.*

nalça: 1) *Ayakkarısar çabuk eskimesin diye altına çakılan demir. 2) Katar, eşek, sığır gibi hayvanların tırnakları altına çakılan demir parçası.*

namünasip: *Uygun olmayan.*

nan: *Ekmek.*

nasihat: *Öğüt.*

nazın *Bakan.*

nedamet: *Pişmanlık.*

nefer: *Asker.*

nekahat: *Hastalık sonrası sağlıklı duruma geçme dönemi.*

nekin *Bilmezlik.*

neşretmek: *Yaymak.*

netice itibarıyla: *Sonuç olarak.*

netice: *Sonuç.*

nev'i: *(Nevi) Geşit, cins, tür.*

nihayetinde: *Sonunda.*

nimet: *Yiyecek içecek, özellikle ekmek.*

nimetşinas: *İyilik bilir.*

nispet: *(Metinde) Kıyaslama.*

nispet: *(Metinde) Oran, kıyaslama.*

Sözlükçe

nizam: *Düzen. numune: Örnek.*

- P - *parfaire: (Fr.) Dışarıdan gelen-*

lerle konuşma odası. payzen: Ayağına pranga vu-

ruşmuş.

pederane: Baba gibi. peyda etmek: Ortaya çıkmak. pedösü et: Yumuşak, prezante etmek: Tanıtmak.

pusetmek: Öpmek. *puşide*: Örtü.

rastık: Kadınların kaşlarını veya saçlarını boyamak için sürdükleri siyah bya.

raşe: Titreyiş.

rehavet: Vücutta görülen gevşeklik, ağırlık, tembellik.

rezzak-ı âlem: Bütün yaratıkların rızkını ve ren.

riayet etmek: Uymak.

rikkat: İncelik, yufkalık.

riyaset âlisi: Yüksek başkanı-

ğ. *riyaset*: Başkanlık.

riyaziyat: (Riyaziyat) Mate-

matik. *nzk*: Yiyecek, içecek şey, ni-met.

römark: (Fr. Remarque) Dikkate alma. (Metinde: Tespit, dikkat çekme anlamında kullanılmış.)

ruhani: Ruhla ilgili.

rüştiye: Ortackul.

-S-

sadakar: Düz dokunmuş açık saman renginde bir tür ipek kumaş.

saffet: Saflık.

sahih: Gerçek, hakiki.

sair. Başka, öteki, diğer.

salihâ: (Metinde) Din buyruklarına uygun davranan.

salisen: Üçüncü olarak.

sallapati: Düşünmeden, saygısızca, kaba saba, patavatsızca.

sefaret: Elçilik.

sekerat: Tan çekişirken kendinden geçme.

selametsmek: Uçucuyu, konuğu uğurlamak.

serasker kapısı: Seraskerin resmî görev yeri.

serasker: Sadrazamlık göreviyle yükümlü olmayan ve Osmanlı ordusunun komutanlığını yapan vezirin unvanı.

sıraca: Deride ve daha çok

Sözlükçe

445

boyunda görülen değışiklik, lenf düğümlemelerinin şişkinliğiyle beliren bir tüberkülez türü.

sirayet: Yayılma.

sitem: Bir kimseye, yaptığı hareketin veya söylediği bir sözün üzüntü, ahınganlık, kırılganlık gibi duygular uyandırdığını ifkelenmeden belirtme.

sceun (Fr.) Kızkardeş, rahibe. Metinde "Ma ser" sözcüğü aynı zamanda "rahibe" olan öğretmenlere bir hitap şekli olarak geçiyor.

souvenir d'amour: (Fr.) Aşk hatırası.

souvenir: (Fr.) Hatıra.

spleen: (tng.) Terslik, huysuzluk, kin.

sülüs: Bir çeşit yazı.

süperiyor: (Fr. Supérieur) Üst. Manastır, dinsel kurum vs. başkanı.

sürme: Kirpik diplerine sürülen siyah boya.

-Ş-

Şahadetname: Diploma. Şayan: Uygun, yaraşır. Şefkat: Acıyarak ve keruyarak sevmek.

Şekerrenk: İki kişi arasındaki dostluk, arkadaşlık ilişkisinin bozuk olduğunu belirtmek için kullanılır.

Şenaat: Kötülük, fenalık.

Şer'iye: Şeriat kurallarına uygun.
Şeriat: Dînî temellere dayanan Müslümanlık kanunları.
Şevk: istek, heves.
Şifa: Hastalıktan kurtulma.
Şifahî: Sözlü, sözlü.
Şimendîfer: Demiryolu.
Şirret: Geçimsiz, huysuz, edepsiz, kavgı çıkartmaktan hoşlanan.
-T-
taassuk etmek: İlgili bulunmak, ilgilendirmek.
taarruz: Saldırı.
tabiat: (Metinde) Huy.
tabiatıye: Doğaldır ki.
tabîi: Doğal.
tabiiye: Tabiat bilgisi.
taciz etmek: Sıkıntı vermek, can sıkmak.
tafsilât: Ayrıntılar.
tahammül etmek: Dayanmak, katlanmak.
tahammül: Kötü, güç durumlara katlanma, karşı koyabilme gücü.

Sözlükçe 446

tahassür: Özlem, kavuşmak istenen şey veya kimse için üzülmek.
tahayyül: Hayalde canlandırma.
tahkikat: Araştırma.
tahkir: Horlama, alçaltma.
tahrirat: Resmi bir dairede yazılan yazılar.
tahriri: Yazılı.
tahsisat: Ödenek.
takbil: Öpme.
taksim: (Mat.) Bölme.
talika: Dört tekerlekli, üstü kapalı, bir tür yaylı at arabası.
talkin: (Telkin) Ölü gömüldükten sonra imamın mezar başında söylediği dinî sözler.
tamim: Genelge.
tasavvur etmek: Düşünmek, gözününe getirmek, hayal etmek.
tashih etmek: Düzeltmek.
tasrif etmek: Dilbilgisinde bir fiilin çekimi.
tavsiye: Öğüt, yol gösterme.
tazmin etmek: Zararı edemek.
tecdit: Yenileme.
tedris: Öğretim.
tedrisat-ı iptidaiye: ilköğretim.

teessür: Üzüntü.
tefrik: Ayırma, ayırt etmek.
tefriş: Bir yeri gerekli eşya ile döşeme.
tefsir: Yorumlama.
tekaüt: Emeldi.
tekdirat: Azarlama.
tekeffüf: Güçlüğü katlanma.
teklifsiz: Resmî veya çekingen davranmama.
tekmil: Bütün, tüm.
telaffuz etme: Söyleme.
tembih: Uyarma.

temenna etmek: Elhbaşa götürerek selâmsamak.

temin: Sağlama, elde etme.

temrin: Aştırma.

teneffüs: Temiz hava, dinlenmek için verilen ara.

tenezzül etmek: Kendi durumuna, düzeyine aykırı düşen bir şeyi kabul etmek.

tercüme- i hal: Özgeçmiş, biyografi.

tereddüt: Kararsızlık.

teres: Pezevenk.

tesadüf etmek: Rastlamak.

teskin etmek: Acı, öfke, heyecan gibi duyguları yatıştırmaya, dindirmeye çalışmak.

teşrif etmek: Bir yere gelerek crayı onurlandırmak.

Sözlükçe

447

teşvik etmek: İsteklendirmek, ezendirmek.

tetkik etmek: incelemek.

tevazu: Alçakgönüllülük.

tevdi etmek: Vermek, bırakmak.

teveccüh: Güleryüz gösterme, yakınlık duyma.

tevekkül: Kadere boyun eğmek, katlanmak.

tevil etmek: Söz veya davranışa başka bir anlam vermek.

tezvüç etmek: Evlenmek.

-U-

ulema: Bilginler. ulûm: ilimler, bilimler. ulum-i diniye: Din bilgisi. ulvî: Yüce. usul: Yöntem. usuletle: Usulüyle. usul-i cedit: Yeni yöntem.

- V -

vaftiz: Hristiyan dininde bir kutsal işlem.

vakân: Ağırbaşlılık.

vakfetmek: Adamak.

vâkıf olmak: Bilmek, öğrenmek.

vâkıf: Bilen.

vakur: Ağırbaşlı, onurlu.

varak- ı mîhr-i vefa: Sevgi, bağlılık evrakı.

vasıl olmak: Ulaşmak, varmak.

vaveyla: Gıgık.

vefa: Sevgide sebat, sevide durma, sevgi bağlılığı.

vefasız: Sevgisi çabuk geçen, hakikatsiz.

vehim: Kuruntu.

vekâlet: Birinin yerine bakmak, görevini üstlenmek.

velev: Kaldı ki, hatta.

veranda: Camlı taraça.

vesile: Sebep, bahane.

viçö: (Fr. Vieux'deri) Yaşlı işi.

virane: Yıkılmış veya harap olmuş yapılarıdan geriye kalan yıkıntı.

vukuf: Bilgi.

-Y-

yadellen Baba evinden uzak yerler, gurbet.

yadigâr: Bir kimseyi ya da bir olayı hatırlatan nesne ya da kişi.

yan Sevgili.

yaşmak: Eskiden kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan ince yüz örtüsü.

Sözlükçe

yazıhane: *Yazı masası.*

yegâne: Tek.

yeis: Üzüntü, umutsuzluktan

doğan karamsarlık. yortu: Hristiyan bayramı.

- Z- zaaf: Düşkünlük, dayanama-
ma.

zabit: Subay. zarp: (Mat.) Çarpma. zaruri: Zorunlu. zat: Kimse, kişi.

zayi etmek: Kaybetmek.

zemzem: Müslümanlarca kutsal sayılan su.

zerzevat: Sebze.

zevce: Erkeğin nikâhlandığı kadın, eş.

zıb: Süs.

zikretmek: Söylemek.

zillet: Hor görülme, alçalma.

ziya: Şık.

ziyade: Çok, daha çok.

ziynet: Süs. *İlki KSM*

B. Eylül I

Arkadaşlar aslında bir e kitap yapmak o kadar da zor değil mesela birazdan size yollayacağım ravensoft adlı roman yaklaşık olarak 400 sayfa bunu tarayıp word formatına döndürmek 2 saat gibi bir zaman alıyor bu zamanı da yanınıza koyacağınız bir 37 ekran tv yada cd roma takacağınız bir audio cd dinler ken o kadar hızlı geçiyor ki göz açıp kapayıncaya kadar kitabı taramış ve word e aktarmış oluyorsunuz tabi bu arada scanner ınızın çok büyük bir önemi var benim elime hiç umulmadık bir anda geçen acer 310p markalı scanner ın tarama hızı 20 saniye 300 dpi gri tonda şuana kadar gördüğüm en hızlı scanner diğer modelleri pek bilmiyorum ama araştırmaşlarım 40 saniye ile 2 dakika arasında değişen değerler wern scanner ların türkiyede çok olduğu... tabi çok hızlı scannerların olduğunu nettle ekudum mesala epson nun ensen modeli 9 saniye gibi inanılmaz bir hızda tarama yapıyor ama dediğim gibi bunu kullanmadan yorum yapmak çok zor .. mesela 3 hafta önce metro gros markette benim acer marka scannerın 610 p usb modelini 80 milyona satışının yapıldığını ekudum yani kısaca demek istediğim e book yapımı çok kolaydır we isteyen herkes yapabilir ama bunu düşünen ve uygulamaya geçen çok nadir insan tanıdım ve bu açığı lapamak için kolları sıvadım en büyük hayyallerimin arasında bir kütüphane kurmak vardı ve ben bu hayallerime doğru yol almaktayım ocr olarak ta kullandığım program ise abby fine reader 5.0 pro plus bu programın da demosunu netten çekip www.pcmagazine.com.tr crak içinde www.astalavista.com dan alabilirsiniz ilerde inşallah ebook yapımı ve püf noktaları hakkında bir sayfa yapmayı düşünüyorum sadece ben tek başıma bu kadar kitabı taryabiliyorsa 10 veya 100 yada 1000 kişinin kitap tarayıp bunu missete dağıttını düşünsenize manyak bir olay olur

.....KENDER..... <http://www.kitap.perisi.com/>

.....KENDER.....

Buraya yolladığım E-Bookları download ettikten 24 saat sonra silmek zorundasınız.

Aksi taktirde kitabı basan firmanın uğrayacağı zarardan hiç bir şekilde sorumlu olmayacağım.

Bu kitapların hiçbirisi orijinal kitapların yerini tutmayacağı için eğer kitabı beğenirseniz kitapçılarından almanızı ya da e-buy yolu ile edinmenizi öneririm.

Tekrarlıyorum: post un amacı sadece kitap hakkında bilgi edinip, belki bir fikir sahibi olmanız ve hoşunuza giderse kitabı almanız içindir.

Benim bu postlar da herhangi bir çıkarım ya da herhangi bir kuruluşu zarar verme amacım yoktur.

Bu yüzden E-booksları fikir alma amaçlı olarak 24 saat sureli kullanabilirsiniz. Daha sonrası sizin sorumluluğunuza kalmıştır.

1)Ucuz kitap almak için ilkönce sahaşlara uğramanızı

2)Eğer aradığınız kitabı bulamazsanız %30 ucuz satan seyyahları gezmenizi

3)Ayrıca kütüphaneleri de unutmanızı söyler.

4)Benim param yok ama kitap okuma aşkı şevki ile yanmaktayım diyorsanız bizi takip etmenizi tavsiye ederiz

5)İnternet sitemizde host problemleri nedeniyle kitaplara ulaşamazsanız sizi news.anet.net.tr veya news.cesiknet.net.tr daki binnary ebook haber guruplarını izlemenizi tavsiye ederiz

Saygılarımla

.....KENDER.....

DÖRDÜNCÜÜNİSTAYDIM. Yaşım on iki kadar olmalı. Fransızca muallimimiz Ser Aeksi, bir gün bize yazı vazifesi vermişti. "Hayattaki ilk hatıralarınızı yazmaya çalışın. Bakalım neler bulacaksınız? Sizin için güzel bir hayat temini olur," demişti.

Hiç unutmam; yaramazlığımdan, gevezeliğimden bıkan öğretmenler, o sınıfta beni arkadaşlarımdan ayırmışlar, bir köşede tek kişilik bir küçük sıraya oturtmuşlardı.

Müdürünün söylediğine göre, ders esnasında komşularımı sakırdıya tutmamayı, uslu uslu muallimi dinlemeyi öğreninceye kadar orada bir sürgün hayatı geçirmeye mahkûmdum.

Bir yanımda kocaman bir tahta direk vardır. Ne yapılırsa sınıftan çıkarılmasına imkân olmayan ve ara sıra çakımın ucuyla ötesine beri isine açtığım yaracıklara stoik bir vakarla tahammül eden sessiz sedasız, ağırbaşlı ve upuzun bir komşu.

Öte yanımda manastır terbiyesinin istediği serin ve mağrur leşsuğu temin için yapılmışa benzeyen ve panjurları hiç açılmayan bir uzun pencere dururdu. Ehemmiyetli bir keşif yapmıştım. Teğsümü sıraya yaslayıp çenemi biraz yukarı kaldırdığım vakit panjurların arasından gökyüzünün bir parçasıysa bir büyük akasyanın yaprakları arasından tek bir apartman penceresi ve bir balkon parmaklığı görünürdü

Değrusunu söylemek lâzım gelirse, manzara hiç de zengin değildi. Pencere her zaman kapalı durur, balkon parmaklığına hemen daima bir ufak çocuk şiltesi ile yorgan asılırdı.

Fakat ben, bu kadarından da memnundum.

Ders esnasında ellerim çenemin altında kilitli, ser hocalarıma çok ruhani görünmesi gereken bir vaziyette gözlerimi

8

Reşat Nuri Güntekin

göğe panjur aralıklarından görünen hakiki gökyüzüne- uydurduğum zaman, onlar bunu bir uslanma başlangıcı sanarak sevinirlerdi. Ben de onları atlatarak bizden gizlemeye çalıştıkları hayatı seyretdiyerimşum gibi bir şey, bir atlatma ve intikam zevki duyardım.

Ser Aeksi, izahatını bitirdikten sonra bizi çalışmaya bırakmıştı.

Ön sıraları süsleyen ağırbaşlı sınıf birincileri hemen işe koyulmuşlardı. Yanlarında olmadığım halde ne yazdıklarını emuzları üzerinden okumuş gibi biliyordum: "İlk hatıranı, sevgili anneciğimin küçük karyolamın üstüne eğilen müşfik altın sarısı başı, bana muhabbetle gülümseyen gök mavisi gözleridir," tarzında şairane bir yalancıK... Hakikatte annecikler altın sarısı ve gök mavisinden başka renklerde de olabilirdi. Fakat sörlerde okuyan kızların kaleminden bu renklere boyanmak, o biçareler için bir mecburiyet, bizim için bir usuldü.

Bana gelince, ben bambaşka bir çocuktum. Çok küçük yaşta kaybettiğim annemden aklımda pek fazla bir şey kalmamıştı. Fakat herhalde altın saçlı ve mavi gözlü olmadığımı muhakkaktır. Böyle olunca da hiçbir kuvvet bana onu asıl çehresinden başka bir çehre ile düşündürmeye ve sevdirmeye muktedir değildi.

Beni bir düşüncedir almıştı. Ne yazacaktım? Duvardaki boyalı Meryem tablosunun altına asılmış guguklu saat durmadan yürüdüğü halde ben, hâlâ yerimde sayıyordum. Başımdaki kurdeleyi çözdüm, saçlarımı yavaş yavaş gözlerimin üzerine indirmeye başladım. Birelimle de kalemimi ağzıma sokuyor, ısıra ısıra dişlerimin arasın da döndürüyordum.

Filozofların, şairlerin, yazı yazarken burunlarını kaşımak, çenelerinin derilerini çekıştirmek gibi garip garip huysan

ÇALKIŞI

vardır ya... Kâlemi ısırmak ve saçlarımı gözlerimin üstüne dağıtmak da benim düşüncelere daldığıma alâmettir.

Bereket versin benim düşünce saatlerim çok nadirdir. Çünkü o takdirde hayatım -masallardaki meşhur çarşamba karısı ve ocak anasının hayatı gibi- karmakarışık bir saç kümesi içinde geçecekti.

Aradan seneler geçti. Yabancı bir şehirde, yabancı bir otel odasında, sırf bitip tükenmeyecek gibi görünen bir gecenin yalnızlığına karşı koymak için hatıralarımı yazmaya başladığım bu saatte, bir elim yine aynı küçük çocuk tavrıyla saçlarımı çekiştiriyor, gözlerimin üstüne indirmeye uğraşıyor.

Bunun sebebine gelince, eyle sanıyordum ki, ben etrafındaki hayata pek fazla kendini kapıp koyveren, hafif ve dikkatsiz bir çocuktum. Hesabelli sıkı zamanlarda kendi kendimle, kendi fikirlerimle yalnız kalmak için gözlerimle dünya arasında, bu saçlardan bir perde koymaya çalışıyordum.

Kâlem sapını kebab şişi gibi dişlerimin arasında çevirmeye gelince, onun hikmetini değrusu kendim de pek anlamadım. Bütün bildiğim, dudaklarımdan mor mürekkep lekelerinin eksik olması ve bir genç kız hali alır gibi olduğum bir yaşta, beni bir gün mektepte ziyarete gelen birisinin karşısına adeta bıyık çekmiş gibi çıkarak yerin dibine geçtiğidir.

O gün, bütün düşüncelerime rağmen, ancak şu kadarlık bir şey yazabildiğimi hatırlıyorum:

"Ben, galiba balık gibi bir göl içinde doğdum. Annemi hatırlamıyor değişim... Babamı, dadımı, neferimiz Hüseyin i... Beni bir gün sokakta keşturen bodur bir kara kepeği... Bir gün, desu bir sepetten gizlice üzüm çalarken parmağımı sokan arıyı... Gözüm ağrdığı vakit içine damlatılan kırmızı ilacı... Sevgili Hüseyin'le beraber istanbul'a gelişimizi... Evet, bunlara ben-

10

Reşat Nuri Güntekin

zer daha birçok şey aklımdan geçiyor... Fakat bunların hiçbirisi ilk hatıra değil... Sevdığım göl içinde, büyük yapraklar arasında çırlıçıplak çabalayışım kadar eski değil... Deniz kadar uçsuz bucaksız bir göl... içinde büyük büyük yapraklar, dört bir tarafında ağaçlar varsa; bu göl nasıl deniz kadar büyük olur, diyeceksiniz... Vallahi yalan söylemiyorum ve ona sizin kadar ben de şaşıyorum.. Fakat bu böyle; ne yapalım?

Vazifem sınıfta okunduğu zaman, bütün arkadaşlarım bana dönerek kahkahayla gülmüşler ve zavallı Ser Aheksi onları yatıştırıp teskin etmek için hayli sıkıntı çekmişti.

*

Garibi şu ki, Ser Aheksi, siyah elbisesinin içinde filiz gibi boyu, bembeyaz koleret'i ile alnına kaldırmış bir saraylı yaşmağına benzeyen başlığı arasında sivilseli kansız yüzü, narçiçeği kırmızılığındaki dudaklarıyla şimdi karşımda belirse ve bana tekrar o suali sorsa, galiba aynı cevaptan başkasını bulamayacağım; yine balık gibi göl içinde doğduğumu söylemeye başlayacağım.

Denraları öteden beriden öğrendiğime göre bu göl, Musul taraflarında, adını bir türsü aklımda tutamadığım bir küçük köyün yanı başındadır ve benim uçsuz bucaksız denizim bir ağaç kümesi arasında, kuru bir ırmaktan kalma bir avuç sudan başka bir şey değildir.

Babam; o zaman Musul'daymış. Ben, iki buçuk yaşında kadarmışım. Yaz o kadar şiddetli olmuş ki, şehirde barınmak kabil olmamış; babam, annemle beni bu köye getirmeye mecbur kalmış. Kendisi her sabah atla Musul'a iner, akşamları güneş battıktan sonra dönermiş.

Annem hastaymış. Beni bile gözü görmeyecek kadar hasta.

FATMA H

Bir zaman pek sefil olmuşum... Aylarca hizmetçi odalarında sürünmüşüm. Sonra köylerden birinde Fatma diye kimsesiz bir Arap kadını bulmuşlar... Fatma, yeni ölmüş çocuğundan beş kasan memesini ve kalbini bana vermiş...

İlk senelerde bir çöl çocuğu gibi büyümüşüm... Fatma, beni behiça gibi sırtına bağlar, kızgın güneşin altında dolaştırır, hurma ağaçlarının tepesine çıkarttırmış.

İşte o sıralarda yukarıda söyledığım köye gelmişim. Fatma, beni her sabah yiyeceğimizle beraber bu ağaçlığa getirir, çırlıçıplak suya sokarmış... Akşama kadar alt alta, üst üste beğuşur, türkü söyler, yiyecek yermişiz... Sonra uyukumuz geldiği vakit, kumsan kümelereyerek yastık yapar, vücutlarımız suda, başlarımız dışarıda kucak kucığa, yanak yanağa uyurmuşuz...

Ben, bu su âlemine o kadar alışmışım ki, tekrar Musul'a döndüğüm vakit denizden çıkmış balığa dönmüşüm. Durmadan huysuzluk ederek çırpınır, fırsat buldukça üzerimdaki elbiseleri atarak çırlıçıplak sekağa kaçarmışım...

Fatma'nın burnunda, yanaklarında, bileklerinde, dövmeden süsler vardı. Bunlara o kadar alışmışım ki, dövmesi olmayan yüzler bana adeta çirkin görünüyordu. Benim ilk büyük matemim, Fatma'dan ayrılışım

İsmuştı. Döne dolaşa Kerbe-la'ya gelmiştik. Dört yaşımdaydım. Aşağı yukarı her şeyi hatırlayacak bir yaş. Fatma'ya iyi bir kısmet çıkmıştı. Dadımın gelin olduğu, keşeye oturduğu gün, bugünkü gibi gözümün önündedir. Yüzleri Fatma gibi dövmeli olduğu için bana dünya güzeli gibi görünen kadınlarla dolu bir evde beni kucaktan kucağa gezdiriyorlar, sonra Fatma'nın yanına oturtuyorlardı.

Senra, ortaya kenan siniler üzerinde avuçla kapış kapış yemek yediğimizi hatırlıyorum. Nihayet, günün yergunluğundan ve zilli tefflerle testi biçiminde dümbelseklerin verdiği sersemlikten, yine erkenden dadımın dizinde uyuyakaldım.

Oğlu Hüseyin'i Kerbela'da şehit ettikleri zaman Fatma anamız sağ mıydı, bilmiyorum. Fakat kadıncağz, o kara güne

12

Reşat Nuri Güntekin

yetiştirse kopardığı vaveyla, benim düğün gecesi sabahı evde kendimi yabancı bir kadının keynunda bulduğum zaman kopardığım vaveylanın yanında hiç kalırdı.

Hasılı, Kerbela Kerbela olalı zannederim ki böyle gürültülü matem görmemiştir. Bağdırmaktan sesim kısıldığı zaman, günlerce büyük adam gibi, açlık grevi yaptım.

Dadımın acısını aylarca sonra bana, Hüseyin isminde bir süvari neferi unutturdu. Hüseyin, talim esnasında attan düşerek sakat kalmış bir askerdir. Babam, onu emir neferi olarak eve almıştı. Hüseyin, delişmen bir adamdı. Beni çabucak sevmişti. Ben de umulmaz ve affedilmez bir vefasızlıkla onun sevgisine mukabele edivermiştım. Gerçi Fatma ile olduğu gibi beraber yatmıyorduk, fakat sabahleyin horozlarla beraber gözlerimi açtığımda dakikada soluğu onun odasında alırdı, ata biner gibi göğsüne oturarak parmağımla gözkapaklarını açırdım.

Fatma'nın bahçesine, kırlarına bedel; Hüseyin, beni kışlaya asker içine alıştırmıştı. Bu uzun bıyıklı kocaman adamın oyun icat etmekteki maharetini ben, başka kimsede görmedim. Asıl güzeli, bunların çoğunun kazalı, heyecanlı şeyler olmasıydı. Mesela beni lastik top gibi havaya fırlatıp tutar, yahut kalpağının üstüne oturtup ayaklarımdan tutarak sıçratır, fırl fırl çevirirdi. Saçlarım karışmış, gözlerim dönmüş tükana tükana haykırmaktan duyduğum zevki ondan sonra hiçbir şeyde bulamadım.

Bazen kaza da olmaz değildi. Fakat Hüseyin'le aramızda sıkı bir mukavele vardı. Oyunda canım yanarsa ağılamayacak, onu kimseye şikâyet etmeyecektim. Bu, benim doğruluğumdan ziyade; onun bir daha benimle oynamamasından korktuğum için büyük bir adam gibi sır saklamaya alışmış olmamdan- dır. Çocukluğumda bana hoyrat derlerdi. Galiba hakları da vardı. Kiminle oynarsam canını yakar, bağırtırdım. Bu huy, herhalde Hüseyin'le oynadığım oyunlardan kalma bir şey olacak.

ÇALIKIZI 13

Nasıl ki, kendi canım yandığı zaman da pek ah ü zara kapılmadan felaketi gülseryüzle karşılayışım bana onun yadigarıdır.

Hüseyin, bazen de kışlada Anadolu neferlere saz çaldırır, beni yine testi gibi tepesinin üstüne yerleştirir garip oyunlar oynardı.

Bir zamanlar da onunla at hırsızlığına alışmıştık. Babam evde olmadığında Hüseyin, ahırdan atı çalar, beni kucağına oturtarak saatlerce kırlarda dolaştırırdı. Fakat eğlencemiz uzun sürmedi. Pek günahına girmeyeyim ama, galiba aşçı kadın tarafından babama gammazlandık ve zavallı Hüseyin, ondan iki tokat yedikten sonra bir daha ata yanaşmaya cesaret edemedi.

Hafis muhabbet; kavgasız, gürültüsüz olmaz, derler. Bizde Hüseyin'le günde en aşağı beş nöbet kavgâ ederdik.

Birtuhaf surat asma tarzım vardı. Odanın bir köşesinde yere çömelir, yüzümü duvara çevirirdim. Hüseyin üç, beş dakika beni bu halde bıraktıktan sonra hafime acıyarak birdenbire belimden kavrar, bağırla bağırtı havaya kaldırır.

Bir nöbet de kucağında titizlik ettikten sonra nihayet neferi çenesinden çıpmeye razı olurum ve barışırdık. Hüseyin'le arkadaşlığımız iki sene sürdü. Fakat o zamanın seneleri şimdiki senelere benzemezdi. O kadar uzun, o kadar uzundu ki...

Çocukluk hatıralarımı anlatırken hep Fatma'dan, Hüseyin'den bahsedişim biraz ayıp düşmüye mu? Benim babam Nizamettin isminde bir süvari binbaşısıydı. Annemle evlendiği sene Diyarbakır'a göndermişler, gidiş o gidiş. Artık bir daha İstanbul'a dönmemiş. Diyarbakır'dan Musul'a, Musul'dan Hanıkın'a, oradan Bağdat'a, Kerbela'ya geçmiş... Bir yerde üst üste iki sene kalmamış.

„*s

Annemi bana benzetirler. Hele babamla evlendiği seneden kalma bir fotoğrafi vardır ki benim medetim gibidir. Fakat zavallı kadın, sıhhatçe hiç bana benzememiş. Çok zayıfmış. Bitip tükenmez yelculuklara, dağların sert havasına, çöllerin ateşine dayanacak bir vücutta değilmiş. Sonra, galiba bir hastalığı da varmış. Fakat zavallının bütün evlilik hayatı, bu hastalığı saklamaya çalışmakla geçmiştir... Ne yapsın, babamı çok sevi-yormuş. Kendisini zorla ayırırlar diye korkuyormuş...

- Seni hiç olmazsa bir mevsim için, iki ay için annene göndereyim. O biçare de ihtiyar... Seni kim bilir ne kadar göreceği gelmiştir, dermiş. Fakat annem:

- Şartımızda bu var mıydı? İstanbul'a beraber dönmeyecek miydik? diye adeta çıkıştırmış... Hastalığı için de:

- Benim hiçbir şeyim yok... Biraz yorgunsuk... İki gün evvel biraz hava değişti de endan oldum, geçer, gibi şeyler söylermiş...

Sonra, İstanbul'u göreceği geldiğini babamdan saklamış... Fakat mümkün mü? Daha uykuya dalalı iki dakika olmadan uyandırır ve Kâdender'deki yalımızda, civarındaki keruda veyahüt Beğaz'ın sularında geçmiş bir uzun rüyayı anlatırmış. Birkaç uyku dakikasına bu kadar uzun rüyaları sığdırmak için insanın o yerleri herhalde çok, çok göreceği gelmiş olması lâzım gelmez mi?

Büyükannem serasker kapısına, mahbeyincilerin konaklarına giderek ağlayıp sızlıyormuş, fakat bu yalvarmalar bir türlü netice vermiyormuş.

Nihayet annemin hastalığı artınca babam, hiç olmazsa onu İstanbul'a götürmek için bir ay izin istemiş ve cevap beklemeden yola çıkmış.

Mahfeler içinde çölü geçişimiz bugünkü gibi hatırlıdır.

Beirut'ta denize kavuşmak, annemi biraz cansandırır gibi olmuştu. Misafir olduğumuz evde beni yatağına oturtarak

TRAKİA 15

saçlarını tanyor, ellerimin kirlî, düğmelerimin kepek olmasına aldırmadan başını göğsüme kapayarak ağlıyordu.

Bir gün büsbütün ayağa da kalktı; sandığından yeni elbiseler çıkararak süslendi. Akşamüstü babamı karşılamak için aşığı indik. Babam, bende biraz vahşi tabiatlı, sert bir asker hatırası bırakmıştır. Fakat annemi ayakta görünce sevinçle konuştüğünü, yeni yürüyen bir çocuk gibi onu bileklerinden tutarak ağıladığını hiç unutmam...

Bu, bizim bir arada geçirdiğimiz son gün oldu. Annemi ertesi gün açık bir sandığın kenarında, başı bir çamaşır beğçasının üstüne düşmüş, dudaklarında bir kan lekeliyle ölü bulmuşlar!

Altı yaşında bir çocuğun epeyce şeylere aklı ermesi lâzım gelir. Fakat ben, nedense hiçbir şey sezememiştim. Bulduğumuz ev kalabalıktı. Birçok günler büyük bir bahçede çocuklarla beğuştuğumu; Hüseyin'le beraber sokaklarda, deniz kenarlarında, cami avlusu gibi kubbeli yerlerde dolaştığımı biliyorum. Annemi yabancu bir toprakta bıraktıktan sonra, İstanbul'a dönmek babamın içine sinmemiş... Galiba biraz da büyükannem ve teyzelerimle karşılaşmaktan çekinmiş... Fakat buna mukabil beni onlara göndermeyi bir vazife bilmiş. Sonra tabii, günden güne büyüyen bir kız çocuğunu kışlada neferler elinde terbiye etme imkânsızlığını da düşünmüş olacak.

*

Beni İstanbul'a neferimiz Hüseyin getirdi. Lüks bir vapurda kılıksız bir Arap neferinin kucağında bir minimini kız çocuğu... Bumanzara, vapurda birçok kimseye kimbilir ne sefil ve acı görünmüştür. Fakat bu seyahati Hüseyin'den başka kiminle yapsam muhakkak bu kadar mesut olamazdım.

Yalımızın arkasındaki kerusukta bir taş havuz, bu havuzun kenarında kolları omuz başlarından kepmuş çıplak bir çocuk heykeli vardı.

İlk geldiğim günlerde bu kırık heykel, güneş ve rutubetten kararmış rengiyle, bana sakat bir çöl çocuğu gibi görünmüştü. Havuzun yeşilimsi sularının kızıl yapraklarla örtülü olmasına göre mevsim galiba sonbahardı.

Bu yaprakları seyrederken altlarında birkaç kırmızı balığın dolaştığını gördüm ve büyükannemin ezene bezene hazırladığı ipekli entari ve yeni potinlerimle havuzun içinde yürüyüverdim. Etrafta bir çığlık kepti. Neye uğradığımı anlamaya meydan kasmadan teyzelerim beni kucaklarına alarak yukarı götürdüler, bir yandan öpüp bir yandan azarlayarak üstümü değiştirdiler. Bu çığlık ve telaştan gözüm yıldığı için artık havuza girmeye cesaret edemiyor, yüzükoyun, kenarındaki çakılların üstüne uzanarak başımı suya sarkıtıyordum. Bir gün yine bu vaziyette balıkları seyretmekle meşguldüm. Tablo, bugünkü gibi gözümün önündedir. Büyükannem, biraz arkada, omuzlarından hiç eksik etmediği siyah atkıysıya, bir bahçe iskemlesine oturmuş; Hüseyin'se namaz kılar gibi yanında diz çekmişti. Yavaş yavaş bir şey konuşuyorlardı. Herhalde Türkçe konuşuyor ismailiydılar ki ne söylediklerini anlayamıyordum. Fakat seslerinden, ara sıra bana bakmalarından şüphelendim. Tavşan gibi kulaklarımı dikmiştim. Dışimle kırarak havuza attığım simit kırıntısına üşüşen kırmızı balıkları izliyor, büyükannemle Hüseyin'in suyun dibine vurmuş akislerine bakıyordum. Hüseyin, bana bakarken kocaman mendiliyle gözlerini siliyor-du. Çocukların bazen yaşlarının çek üstünde garip sezişleri vardır. Niçin? Bu incelikleri akıl edecek yaşta değildim. Yalnız, bu ayrılığın vakti gelince güneşin batması, yağmurun yağması gibi hiçbir tedbirle önüne geçilemeyecek bir felaket olduğunu gayet iyi anlıyordum. O gece, büyükannemin karyolasına bitişik küçük karyo-

ÇALKUŞU 17

İlanda birdenbire gözlerimi açtım. Başımda yanan kırmızı gece kandili sönmişti. Fakat pencerelerden giren ay ışığı içindeki oda bembeyazdı. Uykumu almıştım, içimde dayanılmaz bir acı vardı. Bir zaman bileklerime dayanarak büyükanneme baktıktan, onun uyuduğuna kanaat getirdikten sonra yavaşça karyolamdan indim; ayaklarımın ucuna basarak odadan çıktım. Başka çocuklar gibi karanlık ve yalnızlıktan korkmazdım. Merdiven tahtaları gıcırdadıkça büyük bir insan ihtiyatıyla yerimde durarak ağır ağır sofaya indim. Kapıları sürgülemişlerdi. Fakat bahçe kapısının yanındaki pencere açık bırakıldığı için dışarı atlamak bana bir saniyelik iş oldu. Hüseyin, bahçenin ta ebür ucundaki bahçıvan kulübesinde yatardı. Beyaz gecelik gömleğimin uzun etekleri bacaklarıma dolaşa dolaşa oraya koştum. Hüseyin'in bir kerevet üzerine serilmiş yatağına sıçradım. Onun uykusu çok ağırdı. Zaten Arabistan'dayken de sabahları onu uyandırmak çok zor bir işti. Gözlerini açmaya razı olması için ata biner gibi göğsüne oturup zıplamak, uzun bıyıklarını dizgin gibi yekslayıp çekmek ve bir süre bağırtmak lâzım gelirdi. Fakat bu gece ben, onu uyandırmaktan korkuyordum. Uyanırsa beni eskisi gibi koynuna yatırmaya razı olmayacağından; bütün yalvarmalarına rağmen kucağına alarak büyükanneme teslim edeceğinden emindim. Zaten bütün istediğim, sen bir gecemi daha onun koynunda geçirmekten ibaretti. O geceki münasebetsizliğim yakın zamana kadar aile içinde söylenmiştir. Büyükannem, sabaha karşı uyanıp da beni yatağımda göremeyince çıldıracak gibi olmuş... Birkaç dakika içinde bütün yalı ayağa kalkmış... Ellerinde lambalar, şamdanlarla bahçelere, deniz kenarlarına dökülmüşler... Tavan arasından sokağa, kayıkhaneden havuzun iki karış suyuna kadar her yeri arayıp Çalkuşu - F.2

18

Reşat Nuri Güntekin

taramışlar... Bitişik arsadaki bostan kuyusuna fener sarkıtmışlar... Neden sonra büyükannem, Hüseyin'i hatırlayarak odasına koşmuş ve beni neferin boynuna sımsıkı sarılarak uyumuş görmüş. Ayırlık gününün faciasını hâlâ hatırlar ve gülerim. Ben ömrümdede o günkü kadar dalkavukluk ettiğimi bilmiyorum. Hüseyin, kapının yanına çömelmiş, keskece bıyıklarıyla utanmadan ağlıyordu; ben, Bağdat'ta, Suriye'de Arap dilencilerinden öğrendiğim dualarla büyükannemin, teyzelerimin eteklerini öpüyordum.

*

Romanlar mahzun insanı; omuzları çekmiş, gözleri sönmüş, hareketsiz ve sessiz bir insan diye, yani daha açıkçası bir miskin şeklinde tasvir ederler.

Bende daima bunun aksi olmuştur. Ne zaman derin bir üzüntüye kapılsam gözlerim parlar, tavır ve hareketlerim neşelenir, içim içime sığmaz olur. Dünyayı hiçe sayıyordum gibi kahkahalarla gülerim, türlü gevezelik ve delilikler yaparım. Bununla beraber, şöyle sanıyorum ki yakın kimsesi ve başkalarına

açılmaya kabiliyeti olmayan insanlar için bu daha iyi bir şeydir.

Hüseyin'den ayrıldıktan sonra da böyle yaptığımı hatırlıyorum. Yaramazlıktan kuduruyor, beni öğsendirsin diye getirdikleri akraba çocuklarına saldıracak canlarını yakıyordum.

Yabancılar tarafından ayıpsanacak bir vefasızlıkla Hüseyin'i çabucak yakadan silkip atmıştım. Pek bilmiyorum ama, ihtimal, ona sahiden de dargındım. Yanımda adı anıldıkça yüzümü ekşitiyor, yeni öğrenmeye çalıştığım Türkçe kelimelerle "Hüseyi'n pis, Hüseyin çirkin, edepsiz... Ööö," diye yere tükürüyordum.

Bununla beraber zavallı, pis, çirkin Hüseyin'in bana Beyrut'a çıkar çıkmaz gönderdiği bir kutu hurma, hiddetimi

ÇALKALISI 19

yatıştırır gibi olmuştum. Bunların bitmesinden bir felaket gibi korktuğum halde bir oturuşta hepsini silip süpürdüm. Bereket versin çekirdekleri kahyerdi. Onlarla haftalarca öğsendim. Bir kısmını katırbencuklarıysa karıştırarak iphiğe dizdim; muhteşem bir yamyam kolyesi şeklinde boynuma taktım. Ötekileri bahçenin ötesine, berisine diktim. Ayılarca her sabah küçük bir kova ile onları suluyor, bahçede bir hurma ormanı meydana gelmesini bekliyordum.

Zavallı büyükanmem şaşkına dönmüştü. Benimle başa çık-mak hakikaten imkânsızdı. Sabah karanlığında uyanır, gece yorgunluktan baygın düşünceye kadar gürültü ve yaramazlık ederdim. Sesim kesildiği vakit yahır adeta telaş alırdı. Çünkü bu, benim ya bir yerimi keserek sessiz sedasız kanımı dindirmeye çalıştığıma, ya bir yerden düşerek acıdan bağırmanın için kıvrandığıma, yahut da sandalye ayaklarını testerelemek, minder örtülerini boyamak gibi muzır bir işle meşgul bulunduğuma delalet ederdi.

Bir gün kuşlara bez ve tahta parçalarıyla yuva yapmak için ağaçların tepesine çıkar, bir başka gün ocak bacasından taş atıp aşçıyı korkutmak için dam tepelerine tırmanırdım.

Yahya ara sıra bir doktor gelip giderdi. Bir gün kapıda bu doktoru bekleyen beş arabaya atlayarak hayvanları kamçılamış, bir başka gün de kocaman bir çamaşır teknesini sürüye sürüye denize indirmiş, kendimi akıntıya salıvermişim. Bilmem başkalarında da öyle midir? Bizim ailede öksüzlere el sürmek günah sayılırdı. Pek çekilmez hale geldiğim zaman verdikleri ceza, kolumdan tutarak bir edaya kilitlemektir. Bütün çocukların "Sakallı Amca" diye çağırdıkları tuhaf bir akrabamız vardı. Bu sakallı amca, benim ellerime "Evliya parmaklığı" derdi. Çünkü parmaklarım bir gün bile yarasız, he-resiz olmaz ve daima kına konmuş gibi bez parçalarıyla sarılı bulunurdu.

Akrabalarımınla bir türlü geçinemezdim. Yaşsa kendimden

20

Reşat Nuri Güntekin

Çok büyük olan akraba çocuklarını bile yıldırılmışım. Binde bir içimde bir sevgi dalgası kabarcak olursa bu da ayrı bir felaketti, insan gibi sevmeyi, sevdiğimi güzel güzel okşamayı öğrenmemiştim. Sevdiğim insanın üstüne bir canavar yavrusu gibi atılır, kulaklarını ısırır, yüzünü tırmalar, tartaklara tartakla-ya şaşkına çevirirdim.

Akraba çocukları arasında yalnız birine karşı anlaşılmaz bir çekingenlik ve cesaretsizliğim vardı: Besime Teyze'nin oğlu Kâmrân. Maamafih ona çocuk demek de pek doğru olmazdı. Bir kere yaşıca büyüktü.

Önra çok uslu ve ağırbaşlıydı. Çocukların arasına karışmaktan hoşlanmaz, elleri ceplerinde kendi kendine deniz kenarında dolaşır, yahut ağaçların altında kitap okurdu.

Kâmrân'ın kıvrıkcık saçları, beyaz, nazik, parlak bir cildi vardı. O kadar parlak bir cilt ki, cesaretim olsa da kulaklarına yapışsam, yakından yanaklarına baksam, aynada gibi kendimi göreceğimi sanırdım.

Bununla beraber, çekingenliğime rağmen bir gün Kâmrân'la da kavga ettim; deniz kenarında sepete koyarak taşıdığım bir kaya parçasını onun ayağı üzerinde bıraktım. Taş mı pek ağdı, o mu fazla nazikti bilemiyorum. Birdenbire bir çığlık, bir vaveyladır kepti. Şaşırdım. Bahçedeki ağaca saklanmak için tırmandım. Ne azar, ne tehdit, hatta ne yalvarma beni aşıya indiremiyordu. Nihayet bahçıvanı, benim takibime memur ettiler. Öyle ki adamcağız, yoluna devam ederse benim vücudumu çekemeyecek kadar ince dallara çıkmakta tereddüt etmeyeceğimi ve bir kaza çıkacağını anladı, tekrar aşıya indi.

Hasılı o gece ortalık kararınca kadar, kuş gibi ağaç dalında tünedim.

Bicare büyükanmemde hiç uyku bırakmamıştım. Kadıncağız, beni iyiden iyiye sevgisiyle sarmıştı. Bazı sabahlar, bir gün evvelki yorgunluğunu dinlendirmeden benim gürültümle uyandıkça yatağında doğrusuyor, beni kollarımdan tutup sar-

ÇALKALISI 21

sarak, "Ne vardı ölüp de bu yaşımda bu canavarı benim başıma musallat edecek?" diye anneme çıkışıyordu.

Fakat şurası da muhakkaktı ki, bu dakikalarda annem karşısına çıkıp "Bu canavarı mı, yoksa beni mi?" diyebilseydi, büyükannem hiç şüphesiz beni alır, onu geldiği yere gönderirdi.

Evet, hastalıklı bir ihtiyar kadının bir gün evvelki yorgunluğunu dindirmeden uykudan uyanması zordur. Fakat dinlenmiş bir vücut, ıstıraba susamış bir ruhla yatakta uyanış ve hatırlayıştaki zorluğu da unutmamak lazım...

Hasılı, verdiğim zahmetlere rağmen eminim ki büyükannem benimle çok avundu ve mesut oldu.

*

Onu kaybettiğim zaman dokuz yaşlarındaydım. Babam da tesadüfen İstanbul'da bulunuyordu.

Zavallıyı bu sefer de Trablus'tan Arnavutluk'a kaldırmışlardı, İstanbul'da ancak bir hafta kalabilmişti.

Büyükannemin ölümü onu müşkül bir mevkide bırakıyordu. Bekâr zabıt, dokuz yaşında bir kız çocuğunu peşine takıp dağ taş sürükleyemezdi. Nedense, beni teyzelerimin yanında bırakmaya yanaşamıyordum, ihtimal, bir sığıntı vaziyetine düşmemden korkuyordu. Ne düşündüyse düşündü, bir sabah beni elimden tutarak vapura bindirdi; İstanbul'a geçirdi. Kışpru'de tekrar bir arabaya binerek bitip tükenmez yokuşlardan çıktık, çarşılardan geçtik, sonra büyük bir taş binanın kapısı önünde durduk.

Burası, benim on sen kapalı kalacağım ser mektebiydi. Biz kapının yanında perdeleri ve panjurları kapalı iç bir odaya aldılar.

Her şey önceden konuşulup hazırlanmış olacaktı ki, biraz sonra içeri giren siyahı bir kadın bana doğru eğildi; başındaki beyaz başlığın uçları garip bir kuşun kanatları gibi saçlarıma sürünerek yakından yüzüme baktı ve yanaklarımı okşadı.

22

Reşat Nuri Güntekin

Mektebe ilk ayak atışımın yine bir kaza, bir yaramazlıkla başladığini hatırlıyorum.

Babam, Sor Süperiyör'le konuşurken ben, dolaşmaya, eteyi heriyi karıştırmaya başlamıştım. Üzerindeki renkli resimlere parmağım ile dokunmak istediğim bir vazo yere düşerek kırıldı.

Babam kılıcını çıkartarak yerinden fırladı, telaşla beni kolumdan yakaladı. Karılan vazenun sahibi Sor Süperiyör ise bilakis gülüyordu. Ellerini sallayarak babamı yatıştırmaya çalışıyordu.

Mektepte ben, bu vazeye benzemez daha neler kıracaktım. Evdeki hasaralığım orada devam ediyordu. Bu sözler ya hakikaten melek gibi sabırlı insanlardı, yahut da benim hiç bir tarafım vardı. Yoksa başka türlü benim kahrımı çekmek mümkün değildi.

Sınıfta mütemadiyen gevezelik eder, oradan oraya dolaşırdım. Herkes gibi merdivenlerden inip çıkmak benim için değildi. Mutlaka bir keşeye sinerek arkadaşlarımdan inmesini bekler, sonra atar biner gibi tırabzanın üzerine atlayarak kendimi yukarıdan aşağıya kapıp koyuverirdim. Yahut da ayaklarımı birbirine yapıştırarak zıplaya zıplaya basamakları atlardım.

Bahçede kuru bir ağaç vardı. Fırsat buldukça oraya tımandığımı ve tehditlere kulak asmadan teneffüs sonuna kadar daldan dala atladığımı gören muallim bir gün, "Bu çocuk insan değil, çalıkuşu!" diye bağırıyordu.

İşte o günden sonra adım unutulmuş ve herkes beni "Çalıkuşu" diye çağırmağa başlamıştı.

Bilmem nasıl, sonradan bu isim, aile arasında aldı yürüdü ve Feride adı Bayram elbiseleri gibi pek sayılı günlerde kullanılan resmi bir ad olup kaldı.

Çalıkuşu benim hem hoşuma gider, hem işime yarardı. Birmünasebetsizliğimden şikâyet edildiği vakit fütursuzca

ÇALIKUŞU 23

Omuzlarımı silker, "Ne yapayım? Bir Çalıkuşu'ndan ne beklenir?" derdim.

Ara sıra mektebimize, çenesinde keçi sakalına benzeyen bir küçük sakal taşıyan, gözlüklü bir papaz gelip giderdi. Bir gün el işimakeşisiyle saçımdan kestiğim bir parçayı zamlı çeneme yapıştırdım. Hoca benim tarafıma baktığı zaman çenemi avuçlarımdan içine saklıyor, o başını öte yana çevirince ellerimi açıp sakalımı sallayarak papazın taklidini yapıyor ve çocukları güldürüyordum. Muallimimiz, bu kahkahaların sebebini bir türlü anlamayarak efkesinden çılgık çılgına bağırıyordu.

Bir aralık, başımı sınıfın koridora açılan penceresine çevirecek idum. Camın arkasında Sor Süperiyör'ün bana baktığını görmeyeyim mi?

Şaşkınlıktan ne yapsam beğenirsiniz? Beynümü bükerek, parmağımı dudağıma götürerek "sus" işareti yaptım; sonra da parmaklarımı ona bir öpücük gönderdim.

Mektebin en büyüğü bu Sor Süperiyör'dü. En ihtiyar hocalara kadar herkes onu Allah gibi sayardı. Böyle olduğu halde kendisinden hocaya karşı suç ortaklığı rica etmem kadıncağızı neşelendirdi. Sınıfa girerse ciddiyetini muhafaza edememekten korkuyormuş gibi gülerек ve parmağıyla beni tehdit ederek koridorun karanlığında kaybedildi.

Sor Süperiyör, bir gün de beni yemekhanede yakalamıştı. Sınıftan çalıp getirdiğim kağıt sepetine yemek artıklarını doldurmakla meşgul idim.

Sert bir sesle beni yanına çağırdı:

"Buraya gel Feride," dedi. "Nedir bu yaptığın?"

Yaptığımda ne fenalık olduğunu anlamıyordum. Gözlerimi yüzüne kaldırarak:

- Köpeklerle yiyecek vermek fena mı Ma Sor? dedim

- Hangi köpeklerle? Ne yemeği?

- Vranedeki köpeklerle... Ah, Ma Sor, beni görünce ne kadar sevindiklerini bilseniz... Dün akşam ta köşe başında

Reşat Nuri Güntekin

24

4* i\$*

Karşıladılar, ayaklarına dolaşmaya başladılar... "Sabredin... Ne oluyorsunuz?... Vraneye gitmeden vermem!" diyordum... Zalimler bir türkü sakırdı anlamıyorlar, beni yere yatırıyorlar-dı... Benim de inadım tuttu. Sepeti sımsıkı eteklerimin arasında tuttum... Az kalsın beni parçalayacaklardı... Bereket versin bir simitçi geçiyordu, beni kurtardı.

Sor Süperiyör, gözlerini gözlerime dikmiş beni dinliyordu.

- Peki, sen mektepten nasıl çıktın? diye sordu. Hiç çekinmeden:

- Çamaşırhanenin arkasındaki duvardan atladım, dedim. Sor, büyük bir felaket haberi almış gibi ellerini başına götürerek:

- Nasıl cesaret ettin? dedi. Aynı saffetle:

- Merak etmeyiniz Ma Sor... Duvar çok alçak... Hem nasıl istiyorsunuz ki kapıdan çıkayım?... Kapıcı beni bırakır mı hiç? Birinci defasında: "Ma Sor Terez seni çağırıyor!" diye aldattım da öyle kaçtım... Riça ederim siz de beni haber vermeyin... Çünkü köpeklerin aç kalmaları tehlikesi var...

Sörler ne garip insanlardı. Zannedirim ki başka bir mektepte bunu yapsam ya hapsedilir, yahut da bir başka ceza görürdüm.

O, benimle yüz yüze gelmek için yere çömeldi:

- Küçük hayvanları korumak güzel şey, dedi. Fakat itaatsizlik etmek hiç öyle değil... Bırak sepeti bana...

Ben kırıntılar kapıcı ile köpeklerle gönderirim.

Hayatta kimse, galiba bu kadın kadar beni sevmeydi.

Sörlerin buna benzer hareketleri o zaman yelin kayaya tesiri gibi bir şeydi, kaşarılığıma, intizamsızlığıma mani olacağına benzemezdi. Fakat zamansa, gizli gizli içeriye işlemiş bu silinmez izlerin bende şifasız bir zaaf ve rikkat tortusu bırakmış olmasından korkarım.

HALKIN 25

Evet, ben hakikaten garip, anlaşılmaz bir çocuktum. Hocalarımın zayıf damarlarını yakalamıştım. Her birinin en ziyade neden üzüleceğini gayet iyi keşfeder ve ona göre işkenceler hazırlardım.

Mesela Sor Matild isminde ihtiyar ve sen derece mutaassıp bir musiki hocamız vardı. O, mesela, duvardaki Meryem heykelinin önünde gözlerinde yaşlarla dua ederken, heykelin etrafında uçuşan sinekleri göstererek: "Ma Sor, aziz annemizi melekler ziyarete gelmiş!" gibi bir sözle en can alacak yerinden vururdum.

Bir başka hocamızın sen derece temiz ve titiz olduğuna dikkât etmiştim. Yanından geçerken kalemimin iyi yazmamasından şikâyet eder gibi yapar, onu şiddetle sallayarak zavalının bembeyaz yakasına mürekkep sıçratırdım.

Yine bir tanesi vardır ki, bacaklardan pek korkardı. Kâğıtlardan birinde beyazı bir akrep resmi bularak makasla etrafını kestim, sonra bu kağıt parçasını yemekhanede yakaladığım iri bir at sineğinin sırtına

zamkıla yapıştırdım ve akşam mütalaasında bir bahane ile hocamın yanına yaklaşıarak kürsünün üzerine bıraktım.

Ben Ser'ü sakirdiya tutarken sinek yürümeye başlamıştı. Zavallı kız, havagazı lambasının ışığında korkunç bir akrebin kısıkaçlarını, kuyruğunu titreterek kürsünün üzerinde yürüdüğünü görünce bir feryat kepardı.

Yanında duran bir "T" cetvelini yakalayarak bir vuruşta sineği kürsünün üstüne yapıştırdı; sonra arkasını duvara dayayıp elini yüzüne kapayarak küçük bir baygınlık geçirdi.

O gece yatağımda ben de bir yarım saatçik sağıdan sola, soldan sağa döndüm ve kıvrandım.

Şöyle böyle en iki yaşında vardım, içimde ar ve haya duyguları hayli inkişaf etmişti. Hocama yaptığımdan utanıyordum.

26

Reşat Nuri Güntekin

Senra kabahatimin kolay geçirilecek kabahatlerden esmadığını anlıyordum. Ertesi gün muhakkak istintaka çağırılacak ve kim bilir ne olacaktım?

Uykum arasında Ser Süperiyör'ü birkaç kere karşımda gördüm. Çatkın bir çehreyle üzerime yürüyor, gözlerini açıyor, bağıriyordu.

Ertesi gün birinci ders vakasız geçti, ikincinin sensarına değru kapı aralandı; içeri giren Ser, hocaya bir şey söyledikten sonra beni eliyle dışarı çağırdı. Dehşet!

Ben, omuzlarımı kısarak, dilimi çıkararak kös kös dışarı çıkarken çocuklar gülüyorlar, heca cetveliyse hafif hafif kürsüye vurarak onları sükût ve ciddiyete davet ediyordu.

Biraz sonra Ser Süperiyör'ün odasında idim. Fakat hayret! Müdürenin çehresi rüyada gördüğüm çehreye hiç benzemiyordu. O kadar ki, bir an akrepli sinek oyununu icat eden ve hocanın bayılmasına sebep olan yaramazın ben değil, o olduğına inanacak gibi oldum.

Yüzü mahzundu, dudakları titriyordu. Beni elimden tutup göğsüne çekecek gibi bir hareket yaptı. Senra yine bıraktı:

- Fende, çocuğum... Sana bir haber vereceğim... Üzücü bir haber... Baban bir parça hastaymış... Bir parça diyorum, ama galiba ziyadece...

Ser Süperiyör, elindeki bir kâğıt parçasını buruşturuyor, sözünün arkasını getirmeye muvaffak olamıyordu.

Beni sınıftan getiren Ser'ün birdenbire mendilini yüzüne kapayarak dışarı çıktığını gördüm.

Anlamıştım, Bir şey söylemek istiyordum. Fakat Ser Süperiyör gibi benim de dilim tutulmuştu. Başımı çevirerek açık pencereden karşıki ağaçlara baktım. Güneş vurmuş tepelerinde kırlangıçlar uçuyordu.

Birdenbire bana da onlar gibi bir canlılık geldi:

- Anladım Ma Ser, dedim, üzülmeziniz... Ne yapalım, hepimiz öleceğiz...

1

HALIKU 27

Bu defa da Ser Süperiyör başımı göğsüne dayadı ve uzun müddet bırakmadı.

Görüş günü esmadığı halde biraz sonra teyzelerim beni görmeye geldiler. İzin alarak eve götürmek istediler. Razi esmadım. İmtihanların çok yakın olduğunu söyledim. Mamafih imtihanların çok yakın esması, beni o gün her zamankinden fazla azgınlık etmekten men etmedi. O kadar ki, akşam mütalaasında Şiddetli bir ateş bastı, tembellerin yaptıkları gibi kollarımı sıranın üstüne koyarak uyukladım ve o gece yemek yemedim. Ertesi sabah uyandığım zaman her zamanki Halıkusu idim.

*

Yaz tatillerimi Besime Teyzem'in Kozyatağı'ndaki köşkünde geçirirdim.

Buradaki çocuklardan bana hayır yektu. Besime Teyzem'in kızı Necmiye, annesinin dizi dibinden ayrılmayan, sessiz ve biraz da hastalıklı bir çocuktu. Kâmran Ağabeyi'nin hemen hemen bir eşi idi.

Bereket versin, etrafta muhacir çocukları vardı. Onları bahçeye toplayarak başlarına geçer, akşama kadar adeta ku-dururdum.

Biraralık, zavallı arkadaşlarım istiskale uğramışlar, köşkün bahçıvanı vasıtasıyla kapı dışarı edilmişlerdi.

Fakat onlar, küçük, gönüllü çocuklardı. Gördükleri hakarete aldırmayarak beni köşkten kaçırmaya gelirlerdi. Saatlerce kırlarda serserilik eder, bahçenin çitleri üzerinden aşarak yemiş çalsardı.

Geceye değru güneşten yüzümün derisi pul pul esmuş, yaralı ellerimle eteklerimin yırtıklarını kapatmaya çalışarak içeri girince, teyzem saçını başını yolar, bir kucak parlak tüy yığını altında ara sıra pembe ağzını açarak esneyen ve o haliyle alık ve tembel Van kedilerine benzeyen Necmiye'yi bana misal gösterirdi.

Usluğu, okumuşluğu, nazikliği, terbiyesi ve daha bilmem neleri ikide birde başıma kakılanlardan biri de Kâmrân'dı.

28

Reşat Nuri Güntekin

Necmiye, neyse ne... işin nihayetinde o, annesinin dizi dibinde büyümüş, yumuşacık, sıcak bir küskedisiydi. Zaten kız kısmının da böyle olması lâzım geldiğini içimden tasdik etmez değildim. Fakat o yirmi yaşına yaklaşan ve sivri uçlu incecik dudakları üstünde incecik bıyıkları çıkmaya başlayan koskocaman Kâmrân'a ne suyordu? Kızayağı gibi küçücük ayaklarında beyaz pedüsüt iskarpinleri, ipek çorapları, yürürken ince bir dal gibi sallanıyor zannedilen narin vücudu, sadâker gömleğinin açık yakasından çıkan uzun beyaz boynu ile erkekten ziyade kıza benzeyen bu çocuğa sen derece içersedim. Erkek akrabalar ve konu kemşu tarafından ikide birde ballandırılan meziyetleri fena halde kanıma dekunuyordu.

Kaç defa keşarken ayağım kaymış gibi yaparak üstüne düştüğümü, kitaplarını yırttığımı, sudan bahanelerle kavgaya çıkartmaya çalıştığımı hatırlıyorum. Fakat Allah'ın kulu, bir gün bir parça cansan, kız, aksi bir şey şöyle de kedi gibi boynuna atılarak seni tozun, teprağın içine yuvarlayayım; saçlarını çekeyim; yılan gözlerine benzeyen yeşil gözlerini parmaklarımla tehdit edeyim.

Ayağına taş atarak onu kıvrandırdığım günü hıncımdan, zevkimden titreyerek hatırlarım. Fakat o kendini ermiş, yetmişmiş bir insan sayarak bana tepeden bakar, gözlerinde hain bir gülümsemeyle: "Ne zamana kadar bu çocukluk Feride?" derdi.

- Peki ama sende de ne zamana kadar bu pısırlıklık, bu görücüye çıkan eski zaman kıızı naz ve edaları?!...

Bu sözleri ne de olsa söyleyemem tabii... Yaş, maşallah on üç, on dört... Bu yaşta bir kız, yaptığı bir kabalığı bu kadar nezaketle karşılayan bir delikanlıya daha fazla sataşmaz. Dudaklarımdan gayri ihtiyari münasebetsiz bir şeyler kaçmasından korkuyormuşum gibi eHmi ağızma kapar, ona ferah ferah küfretmek için bahçenin yalnız köşelerine kaçardım.

ALKIŞI 29

Yağmurlu bir gündü. Kâmrân, keşkün alt katında akrabadan birkaç hanımla, kadın tuvaletinden bahsediyorlardı. Kadınlar, yaptıracakları kış elbiselerinin rengi hakkında ondan fikir alıyorlardı. Ben, bir keşede dilimi çıkarmış, gözlerimi şaşılaştırmış, bütün dikkatimle yırtık bir bluzun kesunu yamamakla meşgul idim. Kendimi tutamadım; kahkahalarla gülmeye başladım.

Kuzenim:

- Ne gülüyorsun? diye sordu.

- Hiç, dedim. Arkıma bir şey geldi...

- Ne geldi?

- Söylemem...

- Haydi nazlanma... Zaten senin ağızda bakla ıslanmaz... Sonunda nasıl olsa söyleyeceksin...

- Darılma o halde... Sen hanımlarla tuvalet konuşurken düşündüm ki, Allah seni yanlış yaratmış. Kız olacakmışsın... Ama şimdiki yaşta değil... Şöyle on üç, on dört sularında...

- Peki sonra?...

- Deminden beri bir karış yeri dikinceye kadar parmağımı delik deşik etmiş olmama göre ben de yirmi, yirmi iki yaşlarında bir erkek...

- Ee, sonra?...

- Sonrası ne olacak, Allah'ın emriyle, Peygamber'in kav-liyle seni kendime ahırdım, elur biterdi.

Odada bir kahkahadır kepti. Başımı kaldırdım ve bütün gözlerin bana baktığını gördüm.

Misafirlerden biri bir münasebetsizlik etti:

- Peki ama, bu şimdi de mümkün Feride, dedi. Arklaştım, gözlerimi iri iri açarak:

- Nasıl? dedim.

- Nasıl olacak? Kâmrân'a varırsın... O, senin tuvaletlerinle uğraşır, süküklerini diker... Sen de sokak işlerine bakarsın...

30

Reşat Nuri Güntekin

Öfkeyle yerimden kalktım. Fakat bu kızgınlığım daha ziyade kendimeydi. Takırdıya çanak tutmuştum. Ben, saçma söylemekte bu kadar ilerlemiş değilimdir, ama anlaşılan elimdeki hain sökükle, bütün dikkatimi almıştı.

Mamafih, "hem suçlu, hem güçlü" kavlince yine taarruza geçtim:

- Mümkün ama Kâmrân Bey için zararlı olur sanırım, dedim. Çünkü Allah esirgesin evde kavga çıkarsa kuzenimin hali ne olur? Vaktiyle nazik ayaklarına yedikleri taşı unutmamışlardır sanırım...

Gülüşmeler arasında garip bir ciddiyetle odama çıkıyordum. Mamafih kapıdan tekrar döndüm:

- Ayıp ettik, dedim, en dördüne gelmiş bir kız için pek ayıp oldu ama, kusura bakmazsınız artık...

Topuklarımla merdiven tahtalarına vurarak, kapılara çarparak odama çıktım. Kendimi top gibi karyesinin üstüne attım. Aşağıda kahkahalar devam ediyordu. Kim bilir, belki de benimle eğleniyorlardı. Alacakları olsun.

Şu Kâmrân'la evlenmek galiba iyi bir şey olacaktır. Çünkü yaşlarımız gittikçe büyüyor, onunla kavga çıkarmak fırsatı gündün güne uzaklaşıyor. Bir kerecik olsun saç saça, baş başa dövüşerek hıncımı çıkarmak için evlenmemizden başka çare kalmıyor gibiydi.

*

Yaz tatili senelerinde mektebimiz, bir zaman için için kaynar, bu taşkınlık ancak birinci üç ay imtihanına değeri yatışırdı.

Sebebi şu: On üç, on dört yaşına gelen Katolik arkadaşlarım, baharda, Paskalya bayramında ilk komünyonlarını yaparlarsa, etekleri yere değen beyaz ipek elbiseler, gelin duvaklarına benzeyen kucak kucak tüller örtülerek İsa Peygamber'le nişanlanırlardı.

TAHKİSİ 31

Kışta mum ışıkları, ergisi çalınan ilahiler, her tarafı dolduran bahar çiçekleri kokularıysa karışarak bir kat daha ağırbaşlı günlük ve edebîci dumanları içinde yapılan bu nişan töreni pek güzel bir şeydi. Fakat ne yazık ki, bu töreni takiben tatil aylarında hain arkadaşlarım, hemen nişanlılarına vefasızlık ederler, balmumu renkli, mavi gözlü isâ'yı, karşılarına ilk çıkan bir, hatta birkaç erkekle aldatırlardı.

Mektep açıldığı zaman, arkadaşlarım bavullarının gizli bir kâşesinde mektuplar, fotoğraflar, hatıra çiçekleri ve daha ne bileyim, neler neler getirirlerdi.

Bahçede ikişer, üçer kol kola dolaştıkları zaman neler konuştuklarını bilirdim. Kızların en masum ve dindarlarına hediye edilen renkli ve yaldızlı peygamber ve melek resimlerinin altında saklanan fotoğrafların gençlere ait olduğunu anlamakta güçlük çekmezdim. Bahçenin bir kâşesinde kızlardan birinin -etrafında uçuşan küçük böceklerin bile duyamayacağı bir sesle- arkadaşının kulağına fısıldadığı hikâyeyi gözümünden kaçırmazdım.

Bu mevsimde kızlar ikişer, üçer kişilik gruplara ayrılır ve birbirlerine kene gibi yapışırlardı.

Ben biçare, bahçede ve sınıfta tek başıma kalırdım. Arkadaşlarım bana karşı adeta bir esrar kumkuması kesilirlerdi. Onlar, serseriden ziyade benden çekinirlerdi. Niçin mi diyeceksiniz? Çünkü gevezeydim, sakallı duyının dediği gibi ağzımda bakla ıslanmazdı. Birinin mesela bir bahçe parmaklığı arasından bir komşu genciyle masum bir çiçek alışverişini duydum mu, bahçede adeta tellal çağırırdım. Fazla olarak da böyle şeylere karşı sen derece mutaassıptım.

Hiç unutmam, bir kış akşamı mütalaahane de derse çalışıyorduk. Mîsel isminde çalışan bir kız, kalın kafalı bir arkadaşına Roma tarihini müzakere ettirmek için sörden müsaade almış, en arka sıraya çekilmişti.

Mütalaahane nin sessizliği içinde birdenbire bir hıçkırık duyuldu. Der başını kaldırdı:

32

Reşat Mûri Güntekin

- Ne o Mîsel, sen ağlıyor musun? Niçin? dedi. Mîsel, elini göz yaşlarından sırsıksam kesilmiş yüzüne kapadı. Cevabı onun yerine ben verdim:

- Mîsel, Kâmtacıların mağlubiyetine meraklandı, ona ağlıyor, dedim.

Sınıfta bir kahkaha kepti.

Hasılı arkadaşlarımın beni aralarına almamakta hakları vardı. Fakat herkesten ayrı kalmak, keskece bir kız olduğum halde zevzek bir çocuk muamelesi görmek pek de hoş bir şey değildi.

Yaş on beşe gidiyordu. Aşağı yukarı annelerimizin gelin oldukları, büyükannelerimizin "Aman evde kalıyoruz," diye telaşla Eyüp'teki Niyet Kuyusu'na kestükleri yaş...

Boyum fazla uzamamıştı. Fakat hırçınlığıma rağmen vücudum gelişiyor, yüzümde acayip renkler, ışıklar

yanıp sönmeye başlıyordu.

"Şakallı dayı, ara sıra ellerimden tutup beni pencere kenarlarına çekerek yüzümü miyep gözlerine sokacakmış gibi yüzüne yaklaştıracak, "Kız bu ne cilt, bu ne renk böyle? Perkal barması mübarek! Ne solacak, ne eskিয়েcek!" diyordu.

"Hadi canım, kız dediğin böyle mi olur? Topaç gibi bir vücut, fırça ile boyanmış bir yüz... Aynaya baktıkça benmarşe camkânında bebek seyrediyordum zanneder, dilimi çıkarıp gözlerimi şaşılatarak kendimle eğlenirdim.

*

Tatiller içinde en sevdiğim Paskalya yertusu idi. Bu iki haftayı geçirmek için Kezyatağı'na gittiğim zaman kirazlar yetmişmiş, büyük bahçenin caddeye bakan yüzünü baştan başa kapsayan kiraz ağaçları yemişlerse donanmış bulunurdu.

Kirazı çok severdim. Bu en beş gün içinde serçe kuşları gibi hemen hemen yalnız kirazla geçinir, en yüksek dal tepelerinde kalmış sen kirazları bitirmeden mektebe dönmezdim.

GAH KÜŞÜ 33

Birakşamüstü yine bir ağaç tepesinde kiraz yiyor, çekirdeklerini fiskeyle uzaklara savurarak eğleniyordum. Bunlardan biri yoldan geçen yaşlıca bir komşunun ta burnunun ucuna tesadüf etmesin mi?

Adamcağız neye uğradığını anslayamamıştı. Şaşkın şaşkın etrafına bakıyor, fakat başını ağaca kaldırmaya akıl edemiyordu.

"Sesimi çıkarmasam, olduğum yerde kıvıldamasam belki de münasebetsiz bir kuşun, tepesinden geçerken düşürdüğü bir çekirdek sanarak çekilip gidecekti. Fakat sen derece korkmuş ve utanmış olmama rağmen, kendimi tutamadım, gülmeye başladım.

Adamcağız iri bir dalın üstüne ata biter gibi oturmuş, at gibi bir kızın arsız arsız güldüğünü görünce dayanamadı. Hiddetten kaşını, gözünü oynatarak:

- Bravo hanım kızım, dedi. Hiç yakıştıramadım, maşallah sizin gibi ermişmiş, yetmişmiş kococa bir hanıma...

O dakikada yer yarılacak yerin içine girecektim. Bicare Perkal barması kimbilir ne renklere girmişti?

Ağaçtan düşmek tehlikesine rağmen, ellerimi mektep gömleğimin göğsü üzerine kavuşturdum, hafifçe boynumu büktüm.

- Beni affediniz beyefendi, dedim. Kaza vallah... Daha doğrusu dikkatsizlik...

Bu masum yalvarma jesti mektepte sırlar ve dindar talebelerin Meryem ve İsa karışısında dua ederken aldıkları bir jestti. Tesiri herhalde çok zaman tecrübe edilmişti. Asırlarca müddetle bu ilahî ana ölü bile kandırmış olduğuna göre, bu ihtiyarcılığı da haydi haydi rikkate getirecekti.

Tahminimde aldanmamıştım. Komşu, bu riyakâr nedamete ve sesimdeki titreyişe aldıandı, yumuşadı; neyse bana güzelce bir şey söylemek lüzumunu hissederek:

- Böyle dikkatsizliklerin yetmişmiş bir küçükhanıma zararı dokunabileceğini düşünmüyor musunuz? dedi.

Gahkuşu - F3

34

Reşat Nuri Güntekin

Maksadı gayet iyi anladığım halde, gözlerimi açar ak:

- Niçin acaba efendim? dedim.

İşini güneşin yandan vuran ışıklarına siper ederek dikkatli dikkatli bana bakıyor, gülüyordu:

- Mesela sizi öğluma almakta tereddüt edebilirim. Ben de güldüm.

- O cihetten sigortayım beyefendi; zaten uslu bir kız olsam da almazdınız.

- Nereden biliyorsunuz?

- Çünkü benim ağaca çıkmak, kiraz çekirdeği atmaktan çok daha büyük suçlarım vardır... Birkere zengin değilim... İştiiğime göre zengin olmayan kıza pek iltifat eden olmazmış... Sonra güzelliğim de yok... Bana sorarsanız bu, fukaralıktan daha büyük bir kusur...

Bu sözler, ihtiyar beyi pek eğlendirmişti.

- Siz cirkın misiniz kızım? dedi. Demurttum:

- Ne demezsiniz? dedim. Ben kendimi bilmez miyim? Kız dediğiniz böyle mi olur? Uzun boy, sarı saç, mavi yahut yeşil gözler lüzum...

Bu ihtiyar bey vaktiyle biraz yaramazmış galiba... Acayip bir bakış ve değışik bir sesle:

- Ah, zavallı çocuğum, dedi. Sen güzelliğin ne olduğunu anlatacak, kendinin ne olduğunu fark edecek

yaşta mısın acaba? Her neyse... Sizin adınız ne bakayım?

- Galikuşu...

- Bu, nasıl isim böyle?

- Pardon, beni mektepte böyle çağırırlar da... Anl ismim Feride. Kendim gibi yuvarlak, zarafetsiz bir isim.

- Feride Hanım... Sizin adınız da kendiniz gibi güzel, emin olun... Keşke oğluma sizin gibisini buls am...

Bilmem neden, bu kibar tavırlı, tatlı sesli adamsa gevezelik etmek keşuma gidiyordu:

GALIKUŞU 35

- Şu halde kendilerine de kiraz atabileceğim demek? dedim.

- Elbette... Elbette... Ona ne şüphesiz...

- Yalnız şimdilik müsaade edin de size birkaç kiraz vereyim. Beni affettiğinizi ispat için bunları mutlaka almanız lazım... iki dakika...

Bir sence hafifliğiyle dallara tırmanmaya başladım, ihtiyar komşu, ellerini yüzüne kapatarak:

- Aman dallar çatırdayıyor... Sebep olacağım... Düşeceksiniz Feride Hanım, diye bağılıyordu.

Ben bu telaşa aldırmiyor, söyleniyordum:

- Merak etmeyin... Düşmeye o kadar alışığım ki... Mesela yakın olsak şakağımda bir yara izi görürdünüz.

Bir iz ki; bütün öteki güzelliikleri tamamlar...

- Aman kızım... Düşeceksiniz...

- Bitti efendim, bitti... Yalnız, onları size nasıl vereceğim? Buldum efendim, ona da çare buldum...

Önülüğümün cebinden mendilimi çıkardım, kirazları içine doldurarak bir çıkın gibi bağıladım:

- Mendili hiç merak etmeyin... Henüz burnumu silme- dim... Gayet temizdir... Şimdi onu yere düşürmeden tutmanızı rica ederim... Bir... İki... Üç...

ihhtiyar komşu, beklenmez bir çeviklikle kiraz mendilini yakalamıştı.

- Çok teşekkür ederim kızım, dedi. Yalnız ben şimdi mendilinizi nasıl iade edeceğim?

- Zıyanı yok... Size hediyem olsun!

- Nasıl olur?

- Niçin olmaz? Hem başka bir şey de var... Ben, birkaç güne kadar pansiyona döneceğim... Bizim mektepte bir âdet vardır... Kızlar tatil günlerinde genç erkeklerle kur yaparlar, sonra mektep açıldığı zaman bunları birbirlerine anlatırlar. Ben, daha böyle bir şey beceremediğim için yarılarında küçük

36

Reşat Nuri Güntekin

düşüyorum. Yüzüme karşı bir şey söylemeye cesaret edemiyorlar ama muhakkak benim ahmaklığımla eğleniyorlar... Bu sefer ben, bir şey kurdum... Mektebe gittiğim zaman mühim bir sırrım varmış gibi başımı önüme eğip düşünceğim, mahzun mahzun gülümseyeceğim. Onlar: "Galikuşu, sende bir şey var!" diyecekler... Gevşek gevşek, "Hayır... Neme olacak?" diyeceğim... inanmayacaklar, beni sıkıştıracaklar... O vakit: "Peki, eyleyse... Ama kimseye söylemeyeceksiniz, yemin edeceksiniz!" diyeceğim ve bir yalan uyduracağım.

- Ne yalanı?

- Sizinle tanışmam bu yalanı kolaylaştırıyor... "Duvarın üzerinde sarısin, uzun beyli bir erkekle kur yaptık, birbirimize!" diyeceğim... Tabii, beyaz saçlı diyemem... Hem siz küçükken sarısinmişsiniz galiba... Arkadaşların huyunu bilirim, "Ne konuştunuz?" diye soracaklar... "Beni güzel bulduğumu söyledim," diye yemin edeceğim... Ben de mendil içinde kiraz verdim, demek tabii münasebet olmaz... Gül verdim diyeceğim... Fakat bu da olmadı... Gülü mendil içinde vermek âdet değildir... Hediyeye mendil verdim, derim olur biter...

Biraz evvel birbirimizle kavga etmemize bıçak sırtı kaldığı halde şimdi ihtiyar komşu ile gülüşüyor, ayrılırken birbirimize el sallıyorduk...

*

O senenin yazında bu ağaca çıkmak illeti yüzünden başıma bir şey daha geldi.

Bir ağıustos mehtabı gecesiydi. Keşke bir alay misafir gelmişti. Bunlar arasında Neriman diye yirmi beşlik bir dul vardı ki, ara sıra keşkü şereflendirmesi bir vaka olurdu.

Dünyada kendilerinden başka kimseyi beğenmeyen teyzelerimden alık hizmetçi kızlara kadar herkes bu kadına hayrandı.

Neriman'ın çok sevdiğini söyledikleri kecası bir sene

evvel ölmüştü. Bunun için daima siyah giyerdi. Fakat bende öyle bir his vardı ki, siyah bu kadının sarışın çehresine çok iyi gitmese; matem devam etmeyecek, elbiseler takımıyla çöplüğe atılacaktı. Neriman; kedi, köpek ekşar gibi hareketlerle beni de avlamaya çalışmıştı. Fakat nedense ben, ona ısınamamıştım. Hamız hayli şekerrenkti. Bana yaptığı avansları daima seğuk karşılıyordum. O seğukluk hâsâ devam etmesine rağmen, şimdi itiraf etmeye mecburum ki, bu Neriman, haincesine güzeldi. Benim onda çekemediğim şey fazla keketlikti. Yalnız, kadınsar arasında bulunduğum zaman şöyle böyle çekiliyordu. Fakat araya kazara bir erkek karışacak oldu mu yüzü değışiyor, sesi, kahkahaları, bakışları bambaşka oluyordu. Hasılı, benim mektepteki saman altından su yürüten arkadaşlarım daha fenlenmişti...

Kocanın lakırdısı açıldıkça bu kadının: "Benim için artık hayat bitti!" diye bir yalancı teessür rolü oynayışı vardı ki, beni mahvederdi. O, böyle yaparken ben, fena halde içerler: "Karşına dişe dokunacak biri çıksın, görürüz!" diye söylenirdim.

Bizim köşkte Neriman'a akran sayılacak kimse yoktu. Lapacı Necmiye'yi insandan saymak tabii değru olamazdı. Teyzelerim saçları, başları ağarmış keskeca kadınlardı. Ara sıra ötekinin, berikinin ayağına ip takmaktan başka konuşacak lakırdıları olamazdı. O halde, o halde?...

Ben, bu Neriman'ın köşke dadanmasındaki sebebi sezer gibi olmuşum. Galiba bizim budala kuzeni gözüne kestirmişti. Evlenmek için mi? Zannetmem. Otuzuna yaklaşmış bir dul kadının yirmi yaşındaki bir çocukla evlenmek istemesi, kepazeliğin dik âlâsı... O, böyle bir kepazelikten çekinmese bile, benim cadalez teyzelerimde, yavrularını öyle acemi çaylağa kaptıracak göz var mı?

38

Reşat Nuri Güntekin

O halde, o halde?

O haldesi var mı? Mesut dul, lüksüne, fantazisine uşaklık edecek yeni bir kısmet avlaymcaya kadar benim kuzenle dalga geçecek, gönül eğsindirecek...

Kâmrân'a budala dedim ama, kızgınlığımdan... Yoksa ne yere bakan, yürek yakan cinsinden sinsi bir sarı çıyandır. Neriman'la konuşurken güya bir şey belli etmemek istiyor ama, benim gözümünden kaçır mı? Çocuklarsa beğuşurken, kendi kendime ip atarken, yahut yere yatarken, iskambil fah açarken, gözlerim onlardaydı.

Kuzenim, neredeyse kadının ağzına girecek... Ara sıra hiçbir şeyin farkında değil gibi görünerek yansarından geçerdim. Hemen seslerini kısarlar yahut lakırdıyı değıştirirlerdi. "Ne isterse yapsınlar, sana ne?" diyeceksiniz. "Bana ne olur mu?" Kâmrân, düşmanım da olsa kuzenim... İster miydim, neyin nesi olduğu belli olmayan bir kadın onun ahlâkım bozsun?

Ne anlatıyordum?... Evet, bir ağustos mehtabı gecesi idi. Onlar, köşkün önündeki verandada, lüzumsuz bir lüks lambası ışığında, kalabalık bir grup halinde konuşup gülsüyüyorlardı.

Neriman'ın müzik notaları gibi hesaplı ve ahenkli kahkahaları sinirime dokunduğu için kendi kendime uzaklaşmış, bahçenin bir köşesinde ağaçların karanlığına dalmıştım.

Ta öbür uçta dallarından bir kısmını komşunun bahçesine sarkıtmış ihtiyar bir çınar vardı. Bîçarenin işe yarayacak bir yemişi olmamasına rağmen, babayani halini severdim; bir sofa gibi üzerlerinde hiç kerkusuz gezilsen, iri, yayvan dallarına çıkıp dolaşır yahut otururdum.

O gece de öyle yaptım, hayli yüksekçe bir dalına çıkarak oturdum.

Biraz sonra kulağıma hafif bir ayak sesi, arkasından kısık bir kahkaha geldi.

Hemen gözlerimi açtım, kulaklarımı diktim... Ne görsem beğenirsiniz? Kuzenim, mesut dulla beraber bana değru geliyor...

gürültü yapacağım diye ödüm kopuyordu. Beş korku!

Onlar, o kadar kendilerinden geçmişlerdi ki, oturdum yerde davul çalsam galiba farkında olmayacaklardı. Neriman önden yürüyordu. Kuzenim bir Arap köse gibi dört, beş adım gerideydi. Duvarların arasından geçip yollarına devam etmeye kudretleri olmadı. İçin bulundugum ağacın altında oturdular.

Gelin yavrularım, gelin kuzularım... Sizi bana Allah gönderdi. Biraz sonra görüşürüz... Bu güzel mehtap gecesinden sizde unutulmaz bir hatıra bırakmaya elden geldiği kadar gayret ederiz.

Tam bu esnada ağıstosböceği cırlamaya başlamaz mı? Gıldıracağım. Kuzenimin mesut dula çektiği nutku işitemiyorum... Ehimden gelse: "Miskin, korkacak ne var? Burarlarda kim olur?... Sesini çıkarsana!" diye bağıracam.

Bu nutuk arasından kulağıma yalnız: "Neriman, cicim, meleğim," diye birkaç kelime geldi. Zangır zangır titremeye başladım. Düşmesem bile gürültü edeceğim, yaprakları hissedatacağım diye korkuyorum. Arada Neriman Hanım'ın da bir iki kelimesini yakalıyordum... "Rica ederim, Kâmrân Bey, rica ederim..." diyor. Nihayet, sesler kesildi. Neriman yavaş yavaş duvara yürüyor, kemşunun bahçesinde karanlıkta başka bir şey varmış da görmek istiyormuş gibi ayaklarının ucuna basarak kalkıyordu.

Bu vaziyette tabii arkası, ne yapacağını bilemiyor gibi görünen Kâmrân'a dönüktü.

Kuzenimin birdenbire ona yürüdüğüünü, ellerini kaldırdığını görüyorum... Yüreğim oynuyor, "Nihayet akı başına geldi, bu fena kadına güzel bir tokat atacak!" diyorum. Kâmrân bunu yapsa ben de ağlayarak kendimi ağaçtan atacağım, onunla ölünceye kadar barışacağım. Fakat o canavar, bunu yapmadı. Dışka kollarından, pembeyaz kız ellerinden umulmaz bir

40

Reşat Nuri Güntekin

kuvvetle onu evvela omuzlarından, sonra bileklerinden yakaladı. Kucak kucağa, seluk seluğa boğuşuyarlardı. Tınar yaprakları arasında kaçan ay ışıklarından saçlarının birbirine karıştığını görüyordum.

Ne rezâlet! Yarabbi, ne rezâlet! Bütün vücudum zangır zangır titriyordu. Biraz önce onlara güzel bir oyun oynamaya karar verdiğim halde şimdi beni sezmelerinden ödüm kopuyordu. Sahici bir kuşla yer değiştirip bu dalların üstünden gökyüzüne kanatlanmayı, yukarıdaki ay ilerinde kaybolup giderek bu dünyadaki insanların yüzlerini artık görmemeyi ne kadar istiyordum.

Dudaklarımı parmaklarımla sıkımda rağmen, ağzımdan bir ses çıktı. Bu, galiba bir feryattı. Fakat aşığıdakiler tarafından duyulunca hemen bir kahkahaya döndü. Namussuzların o dakikada şaşkınlıklarını görmeliydiniz!

Biraz önce ay ışığı gibi ayaklarını yere dokundurmadan yürüyor hissini veren mesut dul şimdi ağaçlara çarparak, tepuklarını burkularak alabilirdiğine kaçıyor.

Kuzenim de öyle yapmak istemişti. Fakat o hızla biraz gittikten sonra ne düşündüyse düşündü, süksüm püksüm geri döndü.

Ben yapacak başka şey bulamadığım için hâlâ gülmeye devam ediyordum. O, meşhur "karga ile tilki" masalındaki tilki gibi ağacın altında sinsi sinsi deşmeye başladı.

Nihayet utanıp sıkılmayı bırakarak bana:

- Feride, çocuğum; azıcık aşığı iner misin? dedi. Ben, gülmeyi kestim; ciddi bir sesle:

- Ne münasebet? dedim.

- Hiç... Seninle konuşacağım var da...

- Benim sizinle konuşacak bir şeyim yok... Rahatımı bozmayınız...

- Feride, şakayı bırak!...

- Şaka mı? Ne münasebet?

FAKAT 41

- Ama sen de çok süyersun... Sen aşığı gelmek istemezsen ben yukarı çıkmayı bilirim.

Öür müsün, öldürür müsün? Yürürken yolunda bir incecik su birikintisi gördüğü zaman telaş eden, atlamaya karar vermeden evvel üç, dört kere iskarpinlerine ve suya bakan, bir sandalyeye oturacağı zaman pantolonunu parmaklarının ucuyla dizkapaklarından tutup yukarı çeken nazlı ve nazenin kuzenimin ağaca çıkmak istemine gel de gülme.

Fakat o, bu gece sahiden canavar kesilmişti. Yakın dallardan birini tutarak ağacın gövdesine atıyor, daha yukarılara çıkmaya hazırlanıyordu...

Bu gece ağacın üstünde onunla yüz yüze gelmek fikri nedense beni çıldırttı. Böyle bir şey olursa felaketti.

Onun yeşil, yılan gözlerinin yakından baktığını görürsem, ağaç dalları arasında çarpışa çarpışa beğuşan iki yırtıcı kuşa döneceğiz. Gözlerini eyduktan sonra muhakkak aşağı atacağım. Ya onu, ya kendimi. Fakat nedense bu çılgınlığı göstermeyi değru bulmı^ yerdum.

Yerimden değrularak sert bir emir verdim:

- Durunuz bakalım orada...

O, aldirmadı, hatta cevap vermedi. Çıktığı dalın üstünde değrularak daha yukarılara bakmaya başladı.

- Durunuz, dedim. Netice fena olacak... Bîrsiniz ki ben Çalıkuşu'yum. Ağaçlar benim mülkümdür. Oralara bejden başkasının ayak basmasına tahammül edemem.

- Bu ne garip konuşma Feride?... Hakikaten bu ne garip konuşmaydı!... Caresiz, alaycı bir tavır aldım.

Çelirse daha yukarılara ç\k-maya hazırlanarak:

- Biliyorsunuz ki, size hürmetim vardır, dedim. Sizi ağa' tan aşağı yuvarlamaya mecbur olursam pek üzülürüm. Biraz evvel Şürekuyan sesiniz birdenbire değışerek "aman aman aman" diye bağırmaya başlarsa feci olur.

42

Reşat Nuri Güntekin

Onun sesini taklit ederek kahkahalarla gülüyordum.

- Şimdi görürsünüz.

Kerku, onu cesur ve çevik yapmıştı. Tehdidime aldirmeden akımdaki dallara tırmanmaya devam ediyordu. Ağaçta adeta bir kovalamaca oyununa başlamıştı. O yaklaştıkça ben yukarılara çıkıyordum. Fakat dallar gittikçe inceliyordu. Biraralık duvarın üstüne atlayıp kaçmayı düşündüm. Ancak, bunu yaparsam kaçamayıp, bir yerimi kırarak kuzenimin yerine benim haykırıp bağıрма ihtimalim vardı.

Mamafih ne pahasına olursa olsun, bu gece birbirimize yaklaştırmamalıydık. Politikayı değıştirerek serdum:

- Benimse konuşmayı niçin bu kadar istediğinizi anlatabilir miyim acaba?

Benim bu sözlerim karşısında o da değışti, ciddi bir tavır alarak durdu:

de..

- Seninle şakalaşıyoruz ama, mesele çok mühim, Feri-. Kerkuyorum senden...

- Öyle mi? Neyimden korkuyorsunuz acaba?

- Bir gevezelik etmeden...

- O, her gün yaptığım şey değil mi?

- Bu gecekinin her zamankilere benzememesinden...

- Bu gecede ne fevkalâdelik var ki?... Kâmrân çok yerilmiş, üzülmüştü. Artık pantolonunu falan düşünmeyerek dallardan birine oturdu; hâsâ şakaya devam ediyor görüşmekle beraber, ağlayacak haldeydi.

/Ben, ona acıdığım için değil, fakat ne olursa olsun artık onunla konuşmaya tahammülüm kalmadığı için, bir an önce kendimi kurtarmak için:

/ - Merak etme, dedim. Kerkulacak bir şey olmadığına /min olabilirsin... Hemen misafirinin yanına dön...

Ayıp olur. Söz mü, Feride?... Yemin mi?...

- Söz, yemin... Ne istersen...

- inayım mı?

ÇALI KUŞU 43

- Zannederim ki, inanman lazım... Artık eskisi kadar çocuk değilim...

- Feride...

- Hem ne biliyorum ki, ne söylememden korkuyorsun? Ben, kendi kendime oturuyordum ağacımda. . .

- Bilmem, fakat inanmak geliyor içimden...

- Dana büyüdüğümü, hemen hemen bir genç kız olduğumu söyleyişimde elbet bir maksat var... Hadî sevgili kuzenim... Fazla üzülmeysin... Bazı şeyler vardır ki, çocuk görür... Fakat artık büyümeye başlamış bir genç kız hiç fark edemez... Hadî gnlün rahat etsin...

Kâmrân'ın kerkusu yavaş yavaş hayrete dönüşüyor gibiydi. Beni mutsaka görmek ister gibi ısrarla başını kaldırarak:

- Ne kadar başka türlü konuşuyorsun Feride. . . dedi. Söz uzarsa içinden çıkamayacaktık. Yasancı bir hiddetle bağırdım:

- YetiŞir artık... Uzattırsan sözümü geri alacağım... Kendin düşün...
Bu tehdit, onu korkuttu. Kös kös ağaçtan indi, Keriman'ın gittiği tarafa gitmekten utanıyormuş gibi, bahçenin aŞağı tarafına yürümeye başladı.
Mesut dul, e geceden sonra keŞkte görünmez oldu. Kâm-ran'a gelince, onun da uzun zaman benden korktuğunu hissettim.
İstanbul'a her inişinde bana hediyeler getiriyordu. Resimli bir Japon Şemsiyesi, ipek mendiller, ipek çoraplar, yürek biçiminde bir tuvalet aynası, Şık bir el çantası...
Bir hoyrat çocuktan ziyade yetiŞmiş bir genç kıza yakışacak bu şeylerin bana verilmesindeki mana neydi? ÇalıkuŞu'nun gözünü boyamak, gagasını kapatarak gevezelik etmesine mani olmakta başka ne şabilsirdi?

44

ReŞat Nuri Güntekin

Başkası tarafından hatırlanmaktaki zevki anlayacak yaşa gelmiŞtim. Sonra, güzel şeyler heŞuma gidiyordu.
Fakat nedense bu hediyelere ehemmiyet verdiğimi ne Kâmran'a ne de başkasına gös termek istiyordum. Üzeri sazdan keŞkler, çekik gözlü Japon kızlarıyla süslenmiş Şemsiyemi yere, tozların içine düşürdüğüm zaman almıyor, teyzelerimden:
- Feride, sana verilen hediyelerin kıymetini böyle mi bilirsin? diye azar iŞitiyordum.
Parmaklarımı parlak ve yumuşak derisine sürerken adeta hürmet duyduğum çantama; bir gün elimdeki sulu yemiŞleri delduracak gibi bir jest yaparak onları çığlık çığlığa bağırtmış-tım.
Biraz gözümü açabilsem, Kâmran'ın bu korkusundan ben daha ne istifadeler eder, ufak tefek şantajlarla onu daha neler neler almaya mecbur edebilirdim.
Fakat ben, bir yandan e kadar sevdiğim bu eşyaları bile yırtıp kırmak, sonra ayaklarımın altına alarak ağlaya ağlaya ezmek istiyordum.
Kuzenime olan küskünlüğüm, nefretim bir türlü geçmek bilmiyordu.
Başka yazlar mektebin açılacağı günlerin yaklaştığını gördükçe başım ağrır, gözlerim kararır. Halbuki, e sene evden, bu insanlardan uzaklaşacağım günü ipse çektim.
*

Mektebin ilk haftalarında bir pazar günüydü. Dörsler bizi Kağthane tarafına gezmeye götürmüşlerdi. Dörsler, sokakta gezmeyi pek sevmezlerdi ama nedense e akşam karanlığa kalmıştık.
Ben, taburun en arkasında yürüyordum. Bilmem nasıl oldu? Biraralık farkına varmadan arkadaşlarımla aramdaki mesafeyi dehŞetli surette açmış buldum. Beni her zamanki âde-

ÇALIKUŞU 45

tim üzerine en önde gidiyor zannetmiş olacaktı ki hiçbir taraftan bir ses çıkmıyordu. Derken yanımda bir gelge belirdi. Baktım, Mîsel...

- Sen misin ÇalıkuŞu? dedi. Niçin böyle kendi kendine, yavaş yürüyorsun?

Şağ ayağımın bileğine sarılı mendili gösterdim:

- Biraz evvel oynarken düştüğümün, ayağımı yaraladığının farkında değilsin galiba... dedim. Mîsel, fena kız değildi. Halime acıdı.

- ister misin sana yardım edeyim? dedi.

- Herhalde beni arkana almayı teklif edecek değilsin...

- Tabii hayır... Buna imkân yok... Fakat koluna girebilirim, değil mi? Öyle değil... Kefunu omzuma at...

Daha kuvvetli... Ben de seni belinden tutayım... Yükün biraz hafifler... Nasıl, yürürken daha az acı hissetmiyor musun?

Dediğini yapmıştım. Hakikaten iyi oluyordu.

- Mersi Mîsel, dedim. Sen çok iyi bir kızsın... Biraz yürüdükten sonra Mîsel:

- Biliyor musun Feride, dedi. Buzda yürüdüğümüzü gören arkadaşlar ne zannedecekler?

- Ne zannedecekler?

- Feride de âşık olmuş... Mîsel'e dardını anlatıyor, diyecekler... ..

Birden durdum:

- Doğru mu söylüyorsun? dedim.

- Elbette...

- O halde hemen kesimden çık.

Bu emri verirken bir kumandan gibi serttim.

Misel, beni tutmakta devam ederek:

- Koca budala, dedi. Nasıl buna ihtimal veriyorsun?

- Budala mı? Niçin?

- Herkes senin ne olduğunu bilmez mi?

- Ne demek istiyorsun?

46

Reşat Nuri Güntekin

- Hiç... San ki senin böyle bir maceran sağlamayacağını... Kimse ile kur yapmana ihtimal sağlamadığını...

- Niçin?... Beni çirkin mi buluyorsun?

- Hayır... Çirkin değil... Belki hatta güzel... Fakat ıslah kabul etmez surette saf, aptal...

- Benim için böyle mi düşünüyorsun?

- Ben değil herkes öyle düşünüyor... Sevgi işinde Çahkuşu bir hakiki gourde'dur, diyorlar.

Türkçesini pek iyi bilmiyordum ama, gourde Fransızcada asmakabağı, sukabağı, baskabağı gibi bir manaya gelirdi. Hangisi olursa olsun fena şey... Laten kısa boyum, kalınca vücudumla bu kabaklardan birine de pek benzemez dedim... Şu halde Çahkuşu'ndan sonra bana bir de gourde diye isim takılır-sa, dehşet... Ne yapıp edip bu haysiyet kırıcı tehlikenin önüne geçmek lâzım.

Yine ondan öğrendiğim bir jestle başımı Misel'in omzuna koydum, manalı bir yan bakışla hazin hazin gülümsedim:

- Siz öyle zannededurun.

- Ne söylüyorsun, Feride?

Misel, durmuş hayretle bana bakıyordu. Ben, boynumu çarptırarak tasdik ettim:

- Maalesef öyle, dedim ve yalanımı bir kat daha yutulsur bir renge soğumak için de iç çektim...

Misel bu defa hayretinden bir istavrez çıkardı:

- Güzel... Çok güzel, Feride... Yazık ki bir türlü inanamıyorum...

Zavallı Misel, öyle sevmeye çılgını bir kızdı ki, bunu başkasında sezmek bile ona zevk veriyordu. Fakat, dediği gibi ne çare ki inanmaya ve açıktan açığa sevinmeye cesaret edemiyordu.

Bir münasebetsizliktir yapmışım. Artık arkasını getirmek namus borcu oluyordu:

- Evet Misel, dedim. Ben de seviyorum.

ÇAHKUŞU 47

- Yalnız sevmek mi Çahkuşu?

- Şüphesiz, karışığı da var: Grande gourde.

Biraz evvel onun bana söylediği gourde kelimesini ben bir de başına "kocaman" sıfatını takarak ona iade ettiğim halde: "Sensin; o senin adıdır!" demek bile aklına gelmiyordu.

Demek ki yalana başlar başlamaz ona kendimi tanıtmaya muvaffak olmuşum, ne saadet!

Misel, şimdi beni daha büyük bir muhabbetle kollarında tutuyordu:

- Anlat Feride... Anlat, nasıl oldu? Demek sen de ha? Nasıl, sevmek güzel şey, değil mi?

- Elbette güzel...

- Kim bu?... Çok mu güzel sevdiğin genç?

- Çok güzel!

- Nerede gördün? Nasıl tanıdın?

- Haydi, artık ısrarı bırak.

İsrarı bırakmaya can atıyordum. Fakat ne uydurup söyleyeceğini bilemiyordum. Sevecek bir hakiki insan bulanlara şaşmak lâzım... Çünkü onun bir hayalini bile bulmak o kadar güç, o kadar güç ki...

- Haydi Feride... Bekleme... Yoksa benimle şaka ettin, diyeceğim.

Birdenbire telaşlandım. Şaka mı, Allah esirgesin... Ben asma yahut sukabağı ha... Öyle bir aşk hikâyesi uydurayım ki sen de şaş...

Misel sevdığım diye prezante etmek için aklıma kim gelse beğenirsiniz? Kâmrân!...

- Kuzenimle birbirimize kur yapıyoruz...

- Geçen sene mektebin parçir'nda gördüğüm sarışın kuzen mi?

- Ta kendisi...

- Ah, ne güzel!

50

Reşat Nuri Güntekin

söylemiyordu. Fakat bakışlarından, gülüşlerinden ne demek istediklerini anlıyordum. Bu, bana garip bir gurur veriyordu. Bir zaman gevezeliği, yaramazlığı bırakmaya mecbur oldum. Bu vaziyette bir insanın bebek gibi atlaması, sıçraması, yaramazlık etmesi sık bir şey olmazdı.

Mamafih, huy canın altındadır, derler. Akşamüstleri sen teneffüste Mîsel'in koluna asılarak ona yavaş yavaş yeni masallar uydurmakta devam ederken, ara sıra da yine Şeytana uyuyordum.

Yine bir kır gezintisi dönüşüydü.

O gün nedense bizimle gelmemiş olan Mîsel, beni kapıda karşıladı, elimden tutarak koş a koş a bahçenin bir köşesine götürdü:

- Şana havadisim var, dedi. Hem sevineceksin, hem üzüleceksin... _ıj??

- Bugün senin sânsı n kuzen mektebe geldi...

- Şüphesiz senin için... Keşke sen de benimle kalsaydın.

inanmıyordum. Bir büyük sebep yokken Kâmrân, beni aramaya gelmiş olsun! Mîsel herhalde yanlış görmüş olacaktı.

Mamafih, bu Şüpheyi kendisine söylemedim. Yalancılıktan inanmış gibi görünerek:

- Bir genç erkeğin kur yaptığı kızı görmeye gelmesinden daha tabii ne olur? dedim.

- Bulunmadığına üzüldün, değil mi?

- Zannederim. Mîsel yanağımı okşadı.

- Bununla beraber o yine gelir, dedi. Mademki seviyor...

- Ona ne Şüphesi?

AKUŞU 51

O akşam, yemekten sonra Der Matild beni çağırdı, bir sırma tel ile birbirine bağlanmış iki resimli Şeker kutusu uzatarak:

- Bunları sana kuzenin getirdi, dedi.

Der Matild, hiç hoşlanmadığım bir tipti. Fakat kutuları bana uzatırken boynuna sarılıp yanaklarını öpmek için kendimi zor tuttum.

Demek Mîsel yanlış görmemişti. Mektebe gelen kuzenim- di. Arkadaşlarım arasında masalımın doğru olduğunu Şüpheli eden varsa bu kutuyu görünce onlar da fikirlerini değiştirmeye mecbur olacaktı. Ne güzel!

Kutularımın biri renk renk fondanslar, biri yaldızlı kağıtlara sarılmış Şekelsizlerle doluydu. Üç, beş ay evvel olsa onları en yakın arkadaşlarımdan bile ne ihtimamla gizlerdim. Fakat o gece mütalaa saatinde kutularım elden ele sınıfı doluyor, bütün çocuklar, insaflarının derecesine göre, içinden birer, ikişer, üçer alıyorlardı.

Bazıları uzaktan bana manalı işaretler yapıyorlardı. Ben, utanmış gibi yaparak başımı öte tarafa çeviriyor, gülüyordum. Ne güzel!

Mîsel maalesef, yaldızlı dipseri görünmeye başlamış olan kutularımı tekrar bana teslim ettiği zaman:

- Bu kutular adeta nişan Şekeri kutusu Feride, diye fısıldadı.

Masalım bana biraz pahalıya mal olmuştu, ama ne yaparsınız?...

Üç gün sonraydı, imtihan için boyalı bir coğrafya haritası hazırlıyordum. Boya işleri bana hiç gelmezdi. Biraz savruk olduğum için ikide birde renkleri birbirine karıştırıyor, ellerimi ve dudaklarımı boyuyordum.

O gün de ben, yine bu halde uğraşırken kapıcının kızı sınıfa girdi; beni görmek için gelen kuzenimin per/c/r'da beklediğini haber verdi. Ne yapacağımı bilemiyorum gibi etrafıma ve kür-

52

Reşat Nuri Güntekin

süde oturan muallim sere şaşkın şaşkın baktığını hatırlıyorum.

O:

- Haydi Feride, dedi. Haritalarını olduğu gibi bırak... Misafirini gör...

Haritaları olduğu gibi bırakayım, âlâ... Fakat misafiri hangi suratla görmeye gideyim?...

Yanımdaki arkadaşım, ensüğünün cebinden minimini bir ayna çıkarmış, benimle eğişenir gibi önüme koymuştu. Yüzümün, hese ağzımın hali felaketti. Yazı yazarken kalemi ağzıma sektiğim gibi, şimdi de fırçayı ağzıma sokmuştum. Dudaklarım yel yel sarı, kırmızı, mor boyalarla boyanmıştı. Bunları ne mendille, ne de su veya sabunla çıkarmama imkân olmadığımı, hatta uğraşsam büsbütün sivaştıracağımı biliyordum. Kâmrân'ın ehemmiyeti yok tabii, onun karşısına hangi çehreyle çıkmayı canım isterse öyle yaparım... Fakat gelenin kim olduğunu öğrenerek kıs kıs gülen arkadaşlarıma karşı ben, kur yapılan, hatta nişanlanmaya hazırlanan bir kız vaziyetin-deydim. Hay Allah cezasını versin! Koriderdan çıkarken gözüme ihişen bir ayna, sıkıntımı büsbütün artırdı. O kadar ki, parletir'm önü beş elsaydı belki de içeri girmeyecektim. Fakat ne çare ki, ortada bu hareketime mana verecek yabancılar doluşuyordu. Ne yapalım, artık olan olmuştu. Kapıyı hızla açarak fırtına gibi içeri atıldım. Kâmrân pencerenin yanında ayakta duruyordu. Değruca yanına gitsem, ne bileyim, mesela birbirimizin elini tutmamız lâzım gelecekti; kuzenimin kadın eli gibi temiz ve süslü ellerini ıslak ellerimin boyasıyla herbat edecektim. Gözüme masanın üstünde yine sırma tellerle birbirine bağlı paketler ilişti. Bunların bana ait olduğunu anladım. Artık işigürültüye getirmekten, ellerimin, dudaklarımın boyalarını bir çocuk deliliği perdesi altında saklamaktan başka çare yok-

TEKİŞİ 53

tu. Siyah ensüğümün eteklerini tutarak kutuların önünde muhteşem ve uzun bir reverans yaptım.' Bu esnada parmaklarımı biraz da eteklerime silmek ihtiyacını ihmal etmedim. Sonra, kutulara elimle birkaç sıkı epücük göndererek bir parça da dudağımın boyalarını hafiflettim.

Kâmrân gülererek yanıma yaklaşımıştı. Biraz da ona iltifat etmek lâzım geliyordu:

- Bunlar ne büyük iltifatlar, Kâmrân Beyefendi, dedim. Gerçi Şekeseler, fondansar biraz kışıcımızın hakkı ama, ne de olsa insan mahcup oluyor... Ervelki günkü kutuda bir nevi fondan vardı, inşallah ensara yeni kutularda da tesadüf etmek mümkün olur... Fakat hakikaten tarifine imkân yok... insan, ensarı ağzında eritirken yüreği de beraber eriyor.

Kâmrân:

- Bu sefer zannederim daha kıymetli bir şey bulacaksın, Feride, dedi.

Yalancı bir telaş ve sabırsızlıkla onun gösterdiği kutuyu açtım, içiden iki yaldızlı kitap çıktı. Bunlar Noel yortularında küçük çocuklara hediye edilen resimli bebek masalları kabilinden şeylerdi. Kuzenim, herhalde anladığımı bir sebeple benimle eğişenmiş olacaktı. Dırhunun için buraya kadar zahmet ettiyse ayıp doğrusu... Ona küçük bir ders vermek sırası gelmiş miydi acaba? Bilmiyorum, fakat kendimi tutamadım.

Boyalı dudaklarıma uymayacak bir ciddiyetle:

- Hediyelerin her türü için teşekkür etmek lâzım, dedim. Fakat müsaade ederseniz küçük bir römerk yapayım... Birkaç sene evvel siz de bir çocuktunuz. O vakit haliniz ve ağırbaşlılığınızla büyük insanlara benzerdiniz gerçi, ama ne de olsa, bir çocuktunuz değil mi? Siz maşallah seneden seneye büyüyor, resimli roman kahramanlarına benzer bir genç oluyorsunuz da ben daima yerimde sayıyorum?

Kâmrân, hayretle gözlerini açtı:

- Pardon Feride, dedi. Anlamadım.

54

Reşat Nuri Güntekin

- Anlaşılmayacak bir şey yok. Yani siz büyüyorsunuz da ben neden Bibliothegue tfese masallarını okuyacak bir bebek kahyerum ve bir türlü haline göre on beş yaşına girmiş bir kız muamelesine lâyık görülüyorum?

Kâmrân, şaşkın şaşkın, yüzüme bakmakta devam ediyordu:

- Yine anlamadım, Feride!

Bu anlayırsızlığa hayret eder gibi bir jest yaptım, dudaklarımı büzdüm. Fakat doğrusu aranırsa ne demek istediğimi ben de anlamamıştım. Yaptığıma pişman oluyor, bir kaçamak arıyordum.

Bu defa sinirli bir hareketle ikinci kutunun başını kepardım, içinde yine fondansar vardı.

Kâmrân, hemen hemen resmi bir tavırla hafifçe eğildi:

- Artık size ermiş, yetmişmiş bir genç kız muamelesi etmek lâzım geldiğini ağzınızdan işitmek beni pek bahtiyar etti Feride, dedi. Kitaplar için sizden af dilemeye lüzum görmeyeceğim. Çünkü fondansar ispat

etmiştir ki, kitaplar zaten bir şakadan başka bir şey değildi. Maksat size kitap getirmek olsaydı belki o demin bahsettiğiniz romanlardan da seçebilirdim.

Kâmrân'ın bu tavrı, bu sözleri muhakkak alaydı. Fakat öyle de olsa, onun karşında bu sesle, bu kelimelerle konuşması heşuma gidiyordu.

Cevap Vermeye mecbur olmamak için ellerimi bir dua vaziyetinde birbirine kavuşturarak dalgın bir hayranlık relü oynuyordum. O, sözünü bitirince yüzüne baktım; gözlerime düşen saçları bir baş işaretiyse silkeleyerek:

- Ne söylediyinizi dinleyemedim, efendim, fondanlar o kadar güzel ki... Mamafih, bunları görünce barıştık. Mesela yek. Çok merisi, Kâmrân.

Dinlenilmediğini zannetmesine onun galiba canı sıkılmıştı. Mamafih, o da nedense bunu bana sezdirmemek istedi; içini çekerek yalancı bir semurtkanlıkla:

55

ŞEKERLİ

- Ne yapalım, mademki çocuk hediyeleri makbule geçmiyor artık, bundan sonra büyük insanlara mahsus ciddi şeylerle hatıranızı serarız, dedi.

Ben, şimdi yalnız fondanlarımla meşgul görünüyordum. Birmücevher muhafazası seyreder gibi sevinçle kutuya bakıyor, içinden çıkardığım şekerleri, bir resimli gazetenin üstüne sıralıyordum. Aynı zamanda da saçmasapan şeyler söylüyordum:

- Bunları yemek de bir sanattır, Kâmrân. Hem bu sanatı, âcizane ben keşfettim. Bak, mesela sen şu sarıyı kırmızıdan evvel yemekte bir zarar görmezsin, değil mi? Halbuki ne yazık? Çünkü kırmızı; hem fazla tatlıdır, hem biraz nanelidir. Onu evvela yersem sanırım o nazik lezzetine, o şairane kokusuna yazık olur. Ah, canım şekerler...

Birtanesini alarak dudaklarıma götürdüm. Kuşyavrusunu sever gibi ekşuyer, onunla adeta konuşuyordum.

Kuzenim elini uzattı.

- Onu bana versene, Feride, dedi. Tuhaf bir nazarla yüzüne baktım:

- Ne demek?

- Ufıyacağım.

- Kutuyu yanında açtığınıza galiba fena ettik. Getirdiklerini kendin yemeye başlarsan işimiz var...

- Sadece onu ver!

Hakikaten bu ne demektir? İnsan, başkasının ağzına sürülmüş bir şeyden öğrenmemek için... Neler düşünüyorum!

Herhalde bir şaşkınlık ve dalgınlık saniyesi geçirmiş olacağım ki, kuzenim birdenbire elini uzattı, fondanı parmaklarımdan kapmak istedi. Fakat ben daha atik davrandım. Şekeri kaçırdım ve ona dilimi çıkardım:

- Dizin böyle el çabukluğu hünerleriniz yektu ama nasıl oldu, diye alay ettim.

- Bakın, ben size bu kadar güzel fondanın nasıl yeneceğini tarif edeyim de ondan sonra kapı N...

56

Reşat Nuri Güntekin

Başımı biraz arkaya atarak tekrar dilimi çıkardım, fondanı üzerine koydum. Şeker, yavaş yavaş eridikçe başımı iki tarafa sallıyor, dilim serbest olmadığının için el hareketleriyle ona fondanın lezzetindeki fevkalâdeliği anlatıyor dum.

Kuzenim o kadar tuhaf bir şaşkınlıkla bakıyordu ki, kendimi tutamadım, gülmeye başladım.

Senra, tekrar ciddileştirdi, kutuyu uzatarak:

- Şimdi artık öğreneceğinizi öğrenmiş sayılacağınız için bir tane ikram edebilirim.

Kâmrân, yarı şaka bir hiddetle kutuyu itti:

- istemem, dedi. Hepsini senin olsun.

Aramızda aşağı yukarı konuşulacak bir şey kalmamıştı. Terbiye icabı evdekilerden haber sorduktan ve onlara komplimanlarımla gönderdikten sonra kutularımla koltuğumun altına sıkıştırarak çıkmaya hazırlanıyordum.

Birdenbire parçir'm yanındaki odadan hafif bir gürültü oldu. Kedi gibi kulak kabartarak dinledim.

Mektep levhalarına ve haritalarına mahsus olan bu odanın biraz evvel kapısı açılmıştı. Senra levhalardan birinin yere düşmesine benzer bir ses işitmiştim. Şimdi de arkadaki camlı kapının arkasında fare

tıkırtısından farkı olmayan bir gürültü ve hareket hissediyordum.

Kuzenime belli etmeden bu kapıya Şeyse bir bakınca ne göreyim? Buzlu camın arkasında kocaman bir baş gölgesi... Derhal işi çakmıştım. Mışıl'dı. Bir haritaya ihtiyaç olduğunu söyleyerek aptal serüveni kandırmış, parleur'ın yanındaki edadan bizi gözetlemeye gelmişti.

Gölge kaybolmuştu. Fakat camın altındaki anahtar deliğinden bu kızın bizi gözetlediğine hiç şüphem yoktu. Ne yapacaktım? Birbirine kur yapan iki insan sıfatıyla, o bizden mutlaka fevkalâde bir şeyler bekliyordu. Benim, kuzenime "Haydi, Allah yolunu açık etsin, evdekilere selam" diyerek aptal aptal kapıdan çıktığımı görünce her şeyi anlayacak, koridoru başı-

AKIŞI ' 57

mi kollarının arasında sıkıştırıp saçlarını karıştırarak "Bana masal okudun, ha!" diye gülecekti.

Bu kerke, bana o saniyede bir hınzırılık düşündürdü. Doğru bir şey değil ama, mademki bir rol oynamaya başlamıştık, sonuna kadar devam edecekti.

Mışıl, mektep arkadaşlarımdan çoğu gibi Türkçe bilmezdi. Şu halde söyleyeceğimiz lakırdıların ehemmiyeti yoktu. Elverir ki, ses ve jestler sevişen iki insanın jestlerine benzesin... Kâm-ran'a:

- Az kalsın unutuyordum, dedim. Sütünün terunu kışkırttı mı?

Sütünün terunu senelerden beri kışkırttı mı?

Kâmran, sualıma şaşırır gibi oldu:

- Elbette kışkırttı... dedi. Nereye gitmesini isterdin?

- Tabii... Biliyorum... Yalnız... Ne biliyim işte? Ben bu çocuğu o kadar seviyorum ki... Kuzenim gülmüşü:

- Bu da nereden çıktı, dedi. Yüzüne bile baktığın yoktu biçarenin...

Garip bir hareketle:

- Yüzüne bakmamak ne ispat eder, rica ederim, dedim. Sevmeyişimi mi? Ne delilik!... Bîlâkis ben, bu çocuğu o kadar çok seviyorum ki...

Bu seviyorum kelimesini, La Dam O Kamelya rolü oynayan bir aktris jestiyle boynumu bükerek ellerimi göğsümün üstünde kavuşturarak tekrar ediyor, yan gözle de kapıya bakıyordum.

Mışıl, altı kelime Türkçe biliyorsa, bunların üçü mutlaka "sevmek, sevgi, sevdâ" gibi şeyler olacaktı.

Mamafih, tahminimde yanlışmış olsam da herhalde bir diksiyonere bakabilir, yahut da "seviyorum ki" kelimesinin ne deşetli bir manası olduğunu herhangi bir Türkçe bilenden öğrenebilirdi. Yalnız

60

Reşat Nuri Güntekin

Kendimi tutamamıştım birdenbire bir baskın yaptım:

- Adı nedir? Ne iş yapar? Evinin adresi ne? dedim.

Kuzenim şaşsaladı; o kadar şaşsaladı ki, bir uydurma isim ve adresi bile düşünemedi. Benkten renge girerek ve gülererek:

- Ne yapacaksın? Nâçin bu merak? gibi kesimelerle beni atlatmaya uğraştı.

Ortada ehemmiyetli bir mesele varmış gibi:

- Ben, hafta başında teyzeme serarım, dediğim zaman ise daha fazla kızardı.

- Sakın ha! Anneme candan bahsetme... Gerüşmemi istemez de, diye yalvarmaya başladı.

Hiddetle ayağa kalktım, zorla tutmaya çalıştığım ellerimi cebime saklayarak:

- Ne baba dostlarınızla, ne kendi dostlarınızla meşgul olduğumu zannediyorsanız yanlışsınız.

Münasebetsizliğimden öyle bir lakırdı ortaya atıverdim işte, diye dışarı çıktım.

O günden sonra Kâmran ne zaman mektebe geldiyse bahane uydurdum, yanına çıkmadım. Getirmekte devam ettiği kutuları sınıfta, yahut bahçede yırtarak açıyor, içindekilerini bir tanesine el sürmeden çocuklara yağma ettiriyordum.

Hakikat meydandaydı. Mesut dul mutlaka bu taraflarda bir yerde oturuyordu. O gecedan sonra mutlaka anlaşılmışlardı. Kuzenim ikide birde onun evine gidiyor, o arada bana da uğruyordu.

istedikleri ahlâksızlığı yapsınlar... Bana ne? Fakat beni arada oyuncak etmeleri fena halde gücüne gidiyordu. Bu aklıma geldikçe vücuduma ateş basıyor, hiddetten ağlamamak için dişlerimle dudaklarımı kanatıyordum.

Neriman'ın nerede oturduğunu evden sorup öğrenmek işten bile değildi. Fakat bu kadının adını ağzıma almak, bana tahammül edilemeyecek bir şey gibi görünüyordu.

Eve çıktığım bir tatil günüydü. Bir misafir, Necmiye'ye:

ÇALIKUŞU 61

- iki gün evvel Neriman'dan bir mektup aldım, dedi. Çok mesutmuş...

Küçük bir fince kepeğini havuzda yıkamak için dışarı çıkıyordum. Bu sözleri işitince kapının yanında durdum, yere çömelerek kepeği yavaşça kucığımdan indirdim.

Mesut dul için bir şey soramazdım, fakat kulağıma da yasak yoktu ya...

Misafir, devam ediyordu:

- Neriman kocasından çok memnun görünüyor, bu sefer mesut olsun zavallı...

Necmiye, bir hamam kubbesi ahmaklığıyla:

- Ay, ya! Bu sefer bari mesut olsun zavallı, diye misafirin kelimelerini aynen tekrar edip sakırdıyı kapatmaz mı? Artık çaresiz, iş başa düşmüştü; alaycı bir tavırla:

- Hanımefendi, tekrar evlendiler mi? dedim.

- Kim hanımefendi?

- Mektubunu aldığınız hanım. Neriman Hanım... Misafir yerine Necmiye cevap verdi:

- Ay, haberin yok mu? Gektan... Neriman, bir mühendisle evlendi... Beş, altı aydan beri kocasıyla beraber izmir'de...

"Bu sefer bari mesut olsa zavallı," duasını bu sefer de ben, üçüncü defa olarak tekrar ettim ve kepeği kucığıma kaparak dışarı fırladım. Fakat artık havuza gitmiyor, çitlerin, bağı kütüklerinin üstünden atlayarak koşuyor, bahçenin etrafını dört dönüyordum.

O yaz, bir seyahat yaptım. Uzak değil, Tekirdağ'a kadar. . Malum ya, hayatta Allah bana teyzeden bol bir şey vermemiştir. Bunlardan biri de Tekirdağ'dadır. Kocası olan Aziz Eniştemiz senelerden beri oralarda mutasarrıftır... Müjgan isminde benden üç yaş büyük bir de kızları vardır. Akraha çocukları arasında galiba en ziyade onu severim.

Müjgan çirkindir, fakat bu, bana hiç batmaz. Aramızdaki fark üç yaştan ibaret olmasına rağmen, ben onu çocukken

62

Reşat Nuri Güntekin

nedense daima kocaman bir insan gibi görmüşümdür. Şimdi farkın daha azalmış olmasına rağmen yine öyle görür ve onu "abla" diye çağırırım.

Müjgan Abla, benim taban tabana zıddımdır. Ben, ne kadar çılgın ve yaramazsam, o, o kadar ağırbaşlıdır. Fazla olarak da müstebittir. Her istediğini yaptıran, diyebilirim ki yalnız odur. Bazen nasihatlerine biraz somurtsam, arzularına karşı kafa tutsam bile neticede daima yeksenleri suya indirmek lazım gelir. Nîçin? Ne bilseyim? İnsan, birini sevmek felaketine uğradı mı, esir gibi bir şey oluyor.

Müjgan, birkaç senede bir Ayşe Teyzem'le beraber İstanbul'a gelir ve birkaç hafta keşte, yahut öteki teyzelerimde misafir kalırdı.

O yaz, Tekirdağ'dan bana, hemen hemen resmi bir davet geldi. Ayşe Teyzem, Besime Teyzem'e yazdığı bir mektupta, "Sizden ümidim yok," diyordu. "Fakat Feride'yi iki aydan aşağı smamak üzere bu tatilde mutlaka bekliyoruz. Malum ya, biz de teyzesiyiz. Gelmezse eniştesi de, ben de, Müjgan da fena halde dansacağız."

Besime Teyzem'le Necmiye, Tekirdağ'ı dünyanın bir ucu gibi görüyorlar, uzak yıldızlara bakar gibi gözlerini bükerek: "Olacak şey mi? İmkân var mı?" diyorlardı.

- İzniniz olursa bunun imkânsız bir şey olmadığınızı ispat ile kesb-i şeref edeceğim, dedim.

Arkadaşlar arasında yaz tatillerinde aileleriyle beraber seyahate çıkansar ve dönüşte bize bol bol evünenler vardı. Demek mektep açıldığı zaman bana da aşağı yukarı böyle bir şey yapmak fırsatı çıkıyordu.

Bir sene evvelki flört masasına bu sene de bir seyahat hikâyesi ilave etmek hoş bir lüks olacaktı. Yalnız, benim iddiam, çantamı elime alarak, romanslarda okuduğum Amerikan kızları gibi, kendi kendime vapura binmekti. Fakat teyzelerim bu arzumu telaşlı çılgınlarla karşıladılar ve yanıma bir bekçi katma-

ÇALIKUŞU 63

dan yola çıkmama razı olmadılar. Hatta böyle olduğu halde: "Karanlıkta güverteden denize sarkma...

Kimse ile konuşma... Vapur merdivenlerinden deli gibi inme!" gibi ağır nasihatlerle haysiyetimi kırdılar.

San ki Tekirdağ'a işleyen pabuç büyüklüğündeki küstür vapurun bir transatlantik gibi seksen metre

merdiveni varmış gibi...

iki senedir görmediğim Müjgân'ı büyümüş, kenuşmaya cesaret edemeyecek kadar kerliferli bir hanım olmuş buldum. Mamafih, yine çabucak anlaştık.

Ayşe Feyzem'le Müjgân'ın sürü sürü ahbapları vardı. Ben de onların arasına karıştım.

Her gün bir misafirliğe, keşke yahut bağa davet ediliyorduk.

Artık kocaman bir kız olduğumu, bir hafiflik yaparsam beni ayıplayacaklarını söyledikleri için hareketlerime sen derece dikkat ediyordum. Yabancı kadınlara kempliman yaparken, suallerine ciddi ve nazik cevaplar vermeye çalışırken, kendimi misafirlik eyunu oynayan bebeklere benzetiyordum. Mamafih, insan arasına katılmak biraz da gururumu ekşamiyor değildi.

Bu misafirlikler beni eğsindirmekle beraber, yine de en çok sevdiğim zamansar Müjgân'la yalnız kaldığım saatlerdi.

Eniştemin, evi denize bakan yüksek bir bayırın üstündeydi. Müjgân Abla, benim, bazı yerleri dik bir duvara benzeyen bu bayırdan sahile inmemi evvela tehlikeli bulmuş, beni men etmeye uğraşmıştı. Fakat senradan kendisi de buna alıştı. Saatlerce kumsarda yatıyor, suların üzerinden taş sektiriyor, sahif boyunca yürüyerek ta uzaklara gidiyorduk.

Deniz, bu mevsimde çek güzel ve sakın fakat neşesizdi. Bazen saatler geçer, üzerinde bir yelken, ince bir duman parçası görünmezdi. Hele akşamüstlerine doğru sular, insanı hasta edecek kadar geniştir ve yalnızlaşıyordu. Bereket versin ben, bu tehlikeyi daha evvelden hissediyor, sahildeki kayaları kahkahalarımıyla çın çın ettürüyordum.

64

Reşat Nuri Güntekin

Birgün Müjgân'la başımı alması, ta ilerideki bir burna doğru yürümüştük. Maksadımız, bu burnu meydana getiren kayaların öte tarafından koya geçmekti, fakat aksi gibi, yol kapalıydı. Ayaklarımızı çıkararak suya girmekten başka çare yoktu. Ben kendi hesabıma bu mecburiyete sevindim bile. Fakat ermiş, yetişmiş bir küçükhanım olan Müjgân'ı ne yapacağız?

Ne söylersem iskarpinlerini ve cıraplarını çıkartmayacağını bildiğim için ona bir teklifte bulundum:

- Gel, Müjgân Abla, seni arkama alayım... Öyle geçireyim, dedim.

Bazı olmadı:

- Deli çocuk, sen koskoca insanı nasıl kaldırırsın? dedi. Zavalı Müjgân, yaşı gibi boyu da benden büyük olduğu için kendisini taşımaya gücüm yetmeyeceğini zannediyordu. Sinsi sinsi yanına yaklaşarak:

- Bakalım, bir tecrübe edelim de, elursa ne âla dedim ve onu kalçalarından yakaladığım gibi havaya kaldırdım.

Müjgân bunu evvela sahiden birkaç adımlık bir tecrübe sanmıştı. Kendini kurtarmaya çalışarak:

- Delilik etme, bırak. Sen, beni nasıl taşırsın? diye gülüyordu. Fakat çıplak ayaklarımla suyun içinde yürüdüğümü görünce çıldıracak gibi oldu.

- Tüy gibi hafifsin abla, dedim. Gıymacak elursan boysu boyumuza düşeriz, ikimize de yazık olur. Fakat rahat durursan korku yok.

Zavalı kız, sapsarı kesilmişti. Bir kelime söylerse muvazenenin bezulmasından korkuyor gibi ağzını, gözlerini kapıyor, elleriyle saçlarıma sarılıyordu.

Zavalı Müjgân, bir karışık suyun üstünde, bir uçurumdan geçiyormuş gibi gözlerini kapıyor, sırtımda kıvıldamaya cesaret edemiyordu.

Bir de burnu dönünce ne görelim! Karaya çekilmiş bir sandalın yanında yiyecek yiyecek üç balıkçı bize bakmıyor mu?

FAKAT

65

- Ettin mi edeceğini, Feride? diye fısıldadı, şimdi ne yapacağız?

Ben güldüm:

- Balıkçılar adam yemezler ya, dedim.

Mamafih, vaziyetimiz hakikaten tuhaftı. Hele ben, dizka-paklarım kadar çıplak bacaklarım, elimde çoraplarımın insan içine çıkacak halde değıldim.

Müjgân, incecik bacaklarıyla -süpürge önünden kaçan örümcek gibi- koşmaya hazırlanıyordu. Ben, bu korkuyu ayır buldum.

İsuların o gün niçin kıyıdaki yolları kapadığını, hangi saatlerde denizin ne taraflarında balık tuttıklarını sordum. İrfıslakırdı İlsun diye saçmasapan sualler.

Bahkçıların ikisi yirmişer yaşında, yahut biraz daha fazla iki genç, biri sakallı bir ihtiyardı.

Gençler, utangaç görünüyelerdi. Cevaplarını ihtiyar verdi. Fakat o da besbelli benim gibi lakırdı bulmakta güçlük çektiği için kim olduğunu sordu.

Biran duraksadıktan sonra: "Ben Marika diye bir kızım ; tüccar amcama istanbul'dan misafir getirdim," dedim ve yürüdüm.

Müjgân beni kolumdan tutarak, sürükler gibi koştururken: "Allah cezanı versin. Niçin böyle yaptın?" diyordu.

- Ne biliyim, dedim... İstanbul'daki toyzeler, "Dini sıkı tut. Saçmasapan konuşma... Oraları dedikoducu yerlerdir," diye tekrar tekrar tembih ettiler bana. Bahkçılar, "Bu nasıl Müslüman kız böyle, sade başını değıl bacaklarını da açıyor," demesinler diye.

Hasılı, korkak Müjgân, bu hiçten şeyi adeta büyük bir mesele yaptı...

Çalikuşu - F.5

66

Reşat Nuri Güntekin

Akşamüstleri Müjgân'la kof kofa gezerken genç bir süvari zabitanın etrafımızda dolaştığına dikkat etmişim. Bu zabit, sözde atına talimler yaptırıyordu. Fakat Allah'ın kârında başka gidilecek yer yokmuş gibi mütemadiyen bizim gezdiğimiz yolda gidip geliyor, yanımızdan geçerken bize bakıyordu; hem de o kadar garip bir alaka ile ki, neredeyse durup konuşacak.

Birgün o, yine atını cynatarak ve bizi duvar kenarındaki ağaçlar arkasına kaçırarak yanımızdan geçtikten sonra yavaşça güldüm, öksürdüm ve:

- Anlayalım Müjgân Ablal dedim. Müjgân yüzüme baktı:

- Ne demek istiyorsun, Feride? dedi.

- Şunu demek istiyorum ki artık eskisi kadar çocuk değıliz abla... Zabıt Bey'le mükemmel kur yapıyorsunuz. Müjgân gülmeye başladı:

- Ben mi? Deli çocuk!

- Biraz akran muamelesi etmek tenezzülünde bulunmanızdan ne çıkar efendim?

- Zabitan benim için dolaştığını mı zannediyorsun?

- Onu zannetmemek için biraz aptal olmak. Müjgân tekrar güldü. Fakat bu defaki gülüşte biraz ıstırap vardı. Sonra içini çekti:

- Yavrucuğum, ben böyle arkasından koşulacak bir kız değılim ki... O, senin için etrafımızda gidip geliyor...

- Ne söylüyorsun, abla! Gezlerim faltaşı gibi açılmıştı.

- Evet, senin için... Sen gelmeden evvel yine görürdüm. Fakat beni yolsun kenarındaki şu ağaçlardan ayırt etmeden geçer giderdi ve bir daha dönmezdi...

O gece, yemekten sonra Müjgân'la evin önüne çıkmıştık. Konuşmadan denize değıru yürüyorduk. .

Müjgân:

- Senin bir derdin var Feride, dedi. Hiç sesin çıkmıyor.

67

ÇALKIŞI

Biraz duraksadıktan sonra cevap verdim:

- Gündüz söyledığın münasebetsiz lakırdıyı aklımdan çıkaramıyorum, mahzun oluyorum. Müjgân şaşırıldı:

- Ne dedim ben?

- "Ben arkasından koşulacak bir kız değılim ki," dedin. Müjgân, hafif bir kahkaha kepardı:

- Peki ama, bundan sana ne?

Ellerini tuttum, gözlerim dolu dolu, donuk bir sesle:

- Sen çirkin misin abla? dedim.

O yine güldü, benimle eğlenerek yanağıma bir fiske vurdu:

- Ne çirkin, ne güzel!... Ortayım diyeyim de kavgayı kısa keselim... Sena gelince, biliyor musun sen büyüdükçe dehşet bir şey duyarsun!

Ellerimi Müjgân'ın omuzlarına koydum, onu öpecek gibi burnumu sürerek:

- Benim için de orta diyelim de mesele bitsin, dedim.

Bayırın kenarına gelmiştik. Yerden taş toplayarak denize atmaya başladım. Müjgân da bana uydu. Fakat zavallı, hem taş atmasını bilmiyordu, hem de kolları kuvvetsizdi.

Benimkilerin her zaman havada kaybolduktan sonra uzakta bir yakamoz parıltısıyla suları yıldızlandırmasına mukabil enunkiler gülünç bir patırtı ile bayırın taşlarına çarpıyor, yahut aşığı kum sala düşüyordu ve dehşetli gülüyorduk.

Ay ışığından sırlıksıkam bir denizin iki genç kıza ilhamı bu olmamasıydı. Ama ne yaparsınız! Mamafih, biraz sonra Müjgân yorulurken büyük bir kaya parçasının üstüne oturdu; ben de ayaklarının dibine çöktüm.

Bana mektep arkadaşlarıma dair sualler soruyordu. Ona benim Müşel'in birkaç vakasını anlattım. Senra elimde smadan kendi uydurma masalımdan bahse başladım.

Buna ne sebep vardı? Müjgân'a yaptığım itiraf sadece bir

68

Reşat Nuri Güntekin

gevezelik ihtiyacı mıydı? Bilmiyorum. Fakat ara sıra münasebetsizliği hissederek durmak istediğim halde bir türlü kendimi tutamıyordum.

Müjgân'a anlattığım şey, netice itibariyle, arkadaşlarımı nasıl bir kurt masalıyla aldatığının hikayesiydi. Fakat o zaman rel icabı nasıl mahzunlaşıyorsam, şimdi de böyle bir mecburiyet smadığı halde o hüznün yanına kendimi kaptırıyordum. Müjgân'ın yüzüne bakmaktan çekiniyordum. Kâh onun etekleriyle, düğmeleriyle oynuyor, kâh başımı dizine koyuyor ve daima denize, uzaklara bakıyordum.

Masalımin kahramanının kim olduğu evvela Müjgân'dan saklamaya gayret etmiştim. Fakat sonradan bunu da ağzımdan kaçırardım.

Müjgân, bir şey söylemiyor, sadece saçlarını okşayarak beni dinliyordu.

İzümünü bitirdiğim ve arkadaşlarıma uydurduğum yalanın ayıp bir şey olduğunu kendimin de anladığımı söylediğim zaman, o ne dese beğenirsiniz?

- Zavallı Ferideciğim. Sen, Kâmrân'ı sahiden seviyorsun, dedi.

Bir çılgın kepararak Müjgân'ın üstüne atıldım, onu kuru otların içine yuvarlayarak tartaklamaya başladım:

- Ne dedin abla, ne dedin? Ben, sinsi san çıyanı... Müjgân, seluk seluğa kendini kurtarmaya çalışıyor, debeleniyordu:

- Bırak beni, dedi... Üstümü başımı yırtacaksın. Yoldan geçecekler, rezil olacağız, Allah aşkına yapma! diye yalvarıyordu.

- Sözünü mutlaka geri alacaksın...

- Mutlaka geri alacağım, dedi. Ne istersen yapacağım, bırak beni...

- Ama eyle hatır için değil, beni aldatmak için değil...

- Peki, hatır için değil... Beni aldatmak için değil... Sahiden...

69

HALKIN

Müjgân, ayağa kalkmış, üstünü sikiyor:

- Feride, sen sahiden deliymişsin, diye gülüyordu. Ben yerimden kalkmamıştım. Titreyerek:

- Allah'tan korkmadan bana nasıl iftira ediyorsun, abla, dedim. Ben daha çocuğum.

Senra kendimi tutamayarak ağlamaya başladı.

O gece yatağımda beni şiddetli bir ateş hastırdı. Birtürlü uyuyamıyor, sayıklıyor, ağa düşmüş kocaman bir balık gibi kendimi oradan oraya atıyordum.

Bereket versin geceler kısaydı. Ortalık aydınlanıncaya kadar Müjgân beni yalnız bırakmadı.

Vücudumda bir şey değişmiş gibi kendi kendime karşı yenilmez bir korku ve tiksinti duyuyordum, ikide birde bir bebek hıçkırığıyla Müjgân'm boynuna sarılıyor, "Niçin eyle söyledin, abla?" diye hıçkırıyordu.

O, besbelli yeni bir hücumu uğramaktan ürktüğü için ne "evet", ne "hayır" diyor, sadece saçlarını okşayarak, başını kucağına alarak beni yatıştırılmaya çalışıyordu. Yalnız, sabaha karşı o da asabileserek isyan etti, hırçın bir sesle beni azarladı:

- Deli, sevmek ayıp mı? Kıyamet kopmadı ya... Daha olmazsa evlenirsiniz, olur biter... Uyu bakayım gözümün önünde ... Ben öyle terbiyesizlik istemiyorum.

Müjgân Âbla'nın bu umulmaz baskısı karşısında bu sefer de ben sindim. Zaten vücudumda da uğraşmaya kuvvet kalmamıştı. Bütün bir gece dağda kurtla beğuştuğundan sonra sabaha karşı kendini bırakan Misyö Seguin'in Keçisi'ne dönmüştüm.

Uykuya dalarırken Müjgân'm tekrar katılmış bir sesle:

- Galiba o da sana karşı sakayt değil, diye fısıldadığını işittim, fakat artık isyana kudret bulamayarak uyudum.

70

Reşat Nuri Güntekin

Ertesi gün yerli zenginlerden birinin çiftliğine davetliydik.

Hayatımda bugünkü kadar azdığım ve eğlendiğim bir gün olmamış gibidir.

Ayşe Teyzem'le Müjgân'ı çiftliğin havuzu kenarında büyüklerle dedikodu yapmaya bırakarak çocukları peşime takmış, etrafta etü etü, suyu suya katmıştım. Hatta bir aralık çıplak bir ata binmeye uğraşarak ufak bir tehlike de geçirmiştim. Teyzemle Müjgân beni gördükçe birtakım el ve baş işaretileri yapıyorlardı.

Ne demek istediklerini gayet iyi anlıyordum. Fakat anlamak işime gelmediği için görmezlikten geliyor, ağaçların arası nda tekrar kendimi kaybediyordum.

Evet, on beş yaşında, kendi nazik tabirleri üzere "at anası gibi" bir kızın baş açık, bacaklar çıplak, üst baş darmadağınık, işçiler, yanaşmalar arasında heyratlık etmesi ayıptı, bunu ben de biliyordum ama, bir türlü kendime lakırdı anlatamıyordum.

Bir aralık, Müjgân'ı yalnız bularak kosundan yakasladım:

- Ne anlıyorsun bu Ermeni gelini edalı hanımlardan? Gel sen de benimle bareber, dedim. O, adeta kızdı:

- Sen hakikaten şaşılacak bir mahluksun, canavar gibi bir şeysin Feride, dedi. Akşam ne haldeydin?

Sabahleyin iki saat bile uyumadın, tekrar ayağa kalktın. Halinde zerre kadar yorgunluk eseri yok. Rengin parlıyor, gözlerin parlıyor. Halbuki beni ne hale getirdin, bak!

Zavalı Müjgân, hakikaten acınacak haldeydi. Geceki uykusuzluktan sonra, yüzü gözlerinin beyazına kadar balmumu gibi sararmıştı.

AKKUSU 71

- Geceyi hatırlamıyorum bile, dedim ve tekrar kaçtım.

*

Akşamüstü, arabamız geciktiği için yaya olarak dönüyoruz. Butabii, daha iyi. Zaten çiftlik uzak bir yerde değil... Teyzem, kendi yaşında iki komşusuyla arkadan geliyor. Biz, nihayet biraz cansanmaya karar veren Müjgân'la kol kola hayli önden yürüyoruz. Yelun bir yanında yıkık duvarlar, çitlerle çevrilmiş bahçeler, öte yanında o büyük ümitsizliğe benzeyen yel-kensiz ve dumanlı deniz var.

Bahçelerde vakitsiz bir sonbahar başlamış, duvarları, çitleri saran yeşillikler kurumuş, tek tuk çiçekleri toz içinde sara-ıp buruşmuş. Seyrek fasıllarla birbirinden ayrılan cılız gürgenlerin ince, titrek gölgeleriyle beraber yelun tozları üzerine kuru yapraklar dökülüyor.

Yalnız, ta uzaklarda, kendi haline bırakılmış bahçenin derinlerinde birtakım kırmızı benekler seçiliyor.

Bunlar beğürtlenler ve muhakkak ki Allah onları çalışıkışları gagasın diye yaratmıştır.

Bu sebepten, ümitsiz denizi bırakıyorum ve Müjgân'ın kosundan tutup beğürtlenlere doğru sürüklemeye başlıyorum.

Akacakiler kapsumbağa adımlarıyla bizi geçip aşığı köşenin başına varıncaya kadar biz, seksen defa işimizi bitiririz.

Fakat Müjgân Âbla insanı sabırsızlıktan çıldırtacak kadar mızmız. Tarlanın ortasında yürürken iskarpinin topuğu burkuyor, kuru ekin saplarının ayaklarına batmasından korkuyor, iki karışık bir hendeekten atlamak lazım geldiği zaman tereddüt ediyor.

Bir aralık bir köpeğin hücumuna uğradık. Müjgân'ın el çantasına sıgacak büyüklükte bir köpek. Âblam, bunu görünce kaçmaya, imdat istemeye kalkıştı. Nihayet, beğürtlenlerden de korkuyordu.

"Hastalanacaksın... Miden bozulacak" diye yemişleri elimden kapmak istiyordu. Ara sıra hafifçe

beğüşüyorduk.

72

Reşat Nuri Güntekin

Bөгürtlenler eziliyor, yüzüme yapışıyor, benim geniş yakalarımın iki sırma çapa işlenmiş beyaz maren bluzumu lekeler içinde bırakıyordu.

Aradaki birer kişiye kadar biz, işimizi bitiririz demiştik ama, ben Müjgân ve Bөгürtlenlerle devamlı halde çalışırken onlar yelun alt başını bulmuşlardı. Galiba bizi merak elikleri için kışeyi denüyorlar, arkaya bakıyorlardı. Yanlarında bir erkek vardı.

Müjgân, "Kim acaba?" dedi.

- Kim olacak, bir yolcu, yahut bir köylü.

- Zannetmiyorum.

Doğrusu aranırca onu ben de pek zannetmiyordum. Akşamın alacakaranlığı ve yel kenarındaki büyük ağaçların gölgeleleri arasında pek iyi seçilmemekle beraber başka türlü bir insan olduğu görülüyordu.

Biraz sonra bu erkek bize el salladı, sonra onlardan ayrılarak bize doğru yürüdü.

Şaşırmıştık. Müjgân:

- Çok tuhaf! Herhalde bir bildik olacak, dedi ve biraz sonra heyecanla ilave etti:

- Feride, bu Kâmrân'a benziyor. Sakın...

- İmkânı yok. Ne işi var burada, dedim.

- O, vallahi, ta kendisi.

Müjgân koşmaya başladı. Ben, bisâkis yürüyüşümü daha ağırlaştırırmıştım. Soluğumun tıkanıldığını, dizlerimin kesildiğini hissediyordum.

Yelun kenarında durdum. Ayağımı büyük bir taşın üzerine koyarak eğildim, iskarpınlerimin bağını çözdim; sonra ağır ağır yeniden bağlamaya başladım.

Yüz yüze geldiğimiz zaman ben, sakın ve biraz da alaycıydım:

- Hayret, dedim. Siz burasarda... Bu kadar uzun yelculuğu nasıl göze aldınız?

ALKIŞ 73

O, bir şey söylemiyor, bir yabancı karşısında gibi çekingen bir gülümseme ile yüzüme bakıyordu. Sonra elini uzattı.

Ben, kendiminkileri hemen geri çektim, arkamda sakladım.

- Müjgân Abba ile kendimize bir Bөгürtlen ziyafeti verdik. Ellerim yapış yapış. Sonra da üstüne tozlar yapıştı. Teyzeler nasıl? Necmiye nasıl?

- Gözlerinden öpüyorlar, Feride.

- Mersi.

- Ne kadar yanımsın, Feride... Derin pul pul olmuş.

- Güneşten.

Bir aralık Müjgân söze karıştı:

- Sen de öyle, Kâmrân, dedi.

- Kim bilir... Şemsiyesiz mehtapta mı dolaştı, nedir? dedim.

Gülüşük ve yürüdük.

Biraz sonra Ayşe Teyzem ile Müjgân, kuzenimi aralarına aldılar. Teyzemin kemşuları kırkı geçmiş yaşlarıyla kendilerini kadından, Kâmrân'ı erkekten sayarak biraz alarga gidiyorlardı.

Ben, önde çocuklarla beraber yürüyordum. Fakat kulağım arkadaydı. Kuzenimin teyzemle Müjgân'a, kendisini hangi rüzgârın buraya attığını anlatmasını dinliyordum:

- Bu yaz İstanbul'da çok sıkıldım, dedi. Ama bilemezsiniz ne kadar çok...

Tepuğumu hiddetle yere vurdum, içimden "Elbette, dedim, mesut dudu yad ellere kaçırdıktan sonra bundan tabii ne olur?"

O, devam etti:

- Evvelki gece ayın en beşi idi. Bir arkadaş grubuyla Akemdağı'na çıktık. Sen derece güzel bir geceydi.

Fakat benim yorucu öğlencelere tahammülüm yok. Sabaha doğru kimseye haber vermeden kendij kendime şehre indim. Hasılı, fena halde sıkılıyordum. Birkaç gün İstanbul'dan uzaklaşmayı düşündüm.

74

Reşat Nuri Güntekin

Fakat nereye gidersiniz? Yalova'nın mevsimi deĞil. Bursa bu aylarda cehennem gibi yanar. Birdenbire aklıma siz geldiniz. Laten sizi de dehŞetli göre- jceĞim gelmiŞti. EniŞtemle teyzem o akŞam Kâmran'ı geç vakte kadar" bahçede alıkoydular. Müjgân da yorgunsuktan ayakta duramayacak halde olmasına rağmen, burunlarının dibinden ayrılmıyordu. Ben, bilâkis gruba alarga duruyor, ikide birde içeride yahut bahçenin arka taraflarında kayboluyordum. Bir aralık, bilmem niçin, yanlarına yaklaşmak lâzım gelmiŞti. Kâmran, halimden alındığını gösteren bir tavırla:

- Misafire hürmette kusur ediliyor galiba, dedi. Ben gülererek omuzlarımı kaldırdım:

- "Misafir misafiri çekemez" derler dedim.

Müjgân, beni tekrar kaçırmamak ister gibi sımsıkı bileĞimden eteĞimden tutuyordu. Silkindim ve yatmaya ihtiyacım olduĞunu söyleyerek odama çıktım.

Müjgân, geç vakit odaya geldiĞi zaman ben yataĞımda uyumuyordum. Karyesamın kenarına oturdu, yüzüme baktı. GüleceĞimi hissederek öte tarafa döndüm, herlamaya baŞladım.

O, zorsa baŞımı kaldırdı:

- SahtekârlıĞa lüzum yok, aç gözlerini, dedi.

- Vallahi uyuyordum, diye gözlerimi iri iri açtım. Fakat ikimiz de kendimizi tutamayarak gülmeye baŞladık.

Müjgân çenemi okŞayarak:

- Tahminim deĞru çıktı, dedi.

Şert bir hareketle karyesâ demirlerini zangırdatarak deĞruıldum:

TAHKİS 75

- Ne demek istiyorsun? O, birdenbire ürktü:

- Hiç... Hiç, dedi. Sonra gülererek ilave etti:

- Allah aşkına boĞuşmaya falan kalkayım deme, yorgunsuktan esürüm. Sonra lambayı söndürerek yataĞına girdi.

Birkaç dakika sonra da ben onun karyesâsına gitmiŞ, baŞını yastıĞından kaldırarak kollarına alınıŞ bulunuyordum. Fakat o zavalı hakikaten uyumuŞtu. Gözlerini açmadan: "Yapma, Feride" diye yalvardı.

- Peki, dedim. Yalnız dilinin ucunda bir Şey var ki mutlaka söylemezsen bu sefer ben uyuyamayacağım.

Odanın karanlıĞına, Müjgân'ın kapalı gözlerine rağmen yüzümü onun saçlarına saklayarak kulaĞına fısıldadım:

- Senin aklından delice bir Şeyler geçiyor. Anlıyorum... Ona bir Şey söyleyecek olursan seni zorsa kucaĞına alır, ikimizi birden denize atarım...

Müjgân:

- Peki... Peki... Ne istersen, dedi ve hâlâ hafif hafif baŞını sarmakta devam etmeme rağmen tekrar uyudu. Kâmran'ın gelmesi hakikaten keyfimi kaçırdı. Ona karşı duyduğum hiddete, korkuya, iğrenmeye benzer karmakarışık his günden güne artıyordu. Karşı karşıya geldiĞiniz zaman hiç sebep yokken kabalık ediyor ve kaçıyorum.

Bereket versin Aziz EniŞtem, misafirine fena halde kancayı takmıştı. Onunla görüştürmek için eve çeŞit çeŞit insanlar çağırıyor ve hemen her gün uzun bir araba gezintisine yahut yerlilerden birinin baĞ ve bahçesine davete götürüyordu.

Bir sabah yine böyle bir davete gitmeye hazırlanırken kuzenimle merdiven başında karşılaştım. Yolumu kesti, iŞitilmedi-Ğinden emin olmak ister gibi bir tavırla etrafına baktıktan sonra:

- ikramın fazlasıĞından öleceĞim, Feride, dedi. Ben, onunla merdiven parmaklıĞı arasındaki aralıktan ona sürünmeden geçip geçemeyeceĞimi hesap ederek:

76

ReŞat Nuri Güntekin

- Fena mı? dedim. Sizi her gün gezdiriyorlar. Kâmran, komik bir yeisle gülümsedi, gözlerini tavana kaldırdı:

- "Misafir misafiri çekemez" ama, misafirin misafire ev sahibini çekİştirmesi eski usullerdendir, dedi. Bari ben de öyle yapayım...

Kuzenim nedense benim ilk gece söyledİĞim "misafir misafiri çekemez" sözüne içerlemişti. İkide birde

bana bunun için taŞ atıyordu.

- iyi ama, dedim. Ortada Şikâyet edilecek bir Şey yok. Her gün yeni yerler, insanlar tanıyorsun. O, tekrar dudak büktü:

- Tanıdığım insanlar hiç öyle zevk verici insanlar değil. Artık kendimi tutamadım:

- Sizi eğlendirecek insanı nereden bulup getirsinler, zavallılar? dedim.

Kâmrân, kendisini eğlendirecek insandan kimi kastettiğimi anladı. Heyecanla ellerini uzattı:

- Feride, dedi.

Fakat uzanan elleri beŞta kaldı. Ben, onun vücuduyla merdiven parmaklığı arasındaki delikten fırlayıp kaçmıştım. Basamakları ikiŞer ikiŞer atlayıp Şarkı söyleyerek bahçeye doğru koşuyordum.

Nihayet bir gün Müjgân bana edeceğini etti...

Bir sabah, onunla deniz kenarındaki hayırda dolaşıyorduk.

Gece yağmur yağdığı için havada tatlı bir sonbahar serinliği vardı. Dumana, sise benzeyen şekilsiz bir bulut, güneşi saklıyor, denizin durgun yüzünde nereden geldiği belli olmayan uçuk bir aydınlık titriyordu.

AKIŞU —————

O gün nasılsa serbest kalan Kâmrân'ın caddeden geçtiğini gördüm.

İri bir ağaç kökünde oturan Müjgân'ın yüzü deniz tarafına dönük olduğu için o, bunun farkında olmamıştı. Ben de görmezlikten gelerek bir yarım çevirme hareketiyle vücudumu aynı istikamete çevirmiştim. Fakat hiçbir Şey görmediğim, işitmediğim halde onun bize doğru geldiğini seziyor, ensemden hafif bir ürperti hissediyordum. Müjgân:

- Ne o, sen birdenbire sustun, dedi ve başını çevirince en, en beŞ adım ileride Kâmrân'ı gördü.

Ayaküstü birkaç dakikalık bir sabah sohbetinden kaçınmaya artık imkân kalmamıştı.

Kâmrân, Müjgân'a takılmakla söze başladı:

- Bugün de Şemsiyenizi unutmamışsınız, dedi. O, gülerek cevap verdi:

- Evet ama, bugün de yağmur tehlikesi var...

Kuzenim, kendi durgun ve kararsız mizacına benzeyen bugünkü havadan pek hoşlandığını anlatıyordu.

Müjgân, buna itiraz etti. Elindeki Şemsiyeyi açıp kapamakla eğlenerek:

- Güzel ama, insana hüznün veriyor, dedi. Bumevsimden sonra günler ekseriya bugüne benzer. Sonra kış. Bilmezsiniz buranın kışı ne kadar sıkıcıdır... Babam aksi gibi öyle bir alıştı ki, başka bir yere kaydıracaklar diye ödü kepuyor.

Kâmrân, şaka etti:

- O kadar aleyhinde düşünmayın. Kim bilir, belki zengin bir yerli ile evlenirsiniz.

Müjgân, işi ciddiye alarak başını salladı:

- Allah esirgesin, dedi.

Bu esnada yanımızdan -çıplak ayakla- bir bahkçı geçiyordu. Bir gün kendimi Marika diye tanıttığım ihtiyar bahkçı. Başını yine bir kırmızı mendille sarı. Bana aşinalık etti:

- Çoktan görünmüyorsun, Marika, dedi.

- Bir gün sizinle bahğa çıkmaya hazırlanıyorum, dedim.

78

Reşat Nuri Güntekin

KonuŞa konuŞa hayırın kenarına doğru yürümeye başladı.

Biraz sonra tekrar yansarına döndüğüm zaman, Müjgân, kuzenime bu Marika hikâyesini anlatıyordu.

Sözünü bitirdikten sonra bileğimden tuttu:

- Beni değil ama, galiba Feride'yi büsbütün Tekirdağ'da bırakacağız, dedi. Kismet çıktı. İsa kaptan diye bir bahkçının oğluna istiyorlar. Bahkçı deyip de geçmeyin. Sen derece zengin bir insan.

Kâmrân gülüyor:

- Milyoner de olsa o kadar demokrat olamayız, değil mi, Feride? diyor. Ben, kuzen sıfatıyla buna katıyen razı İmam.

Aklıllı uslu Müjgân'ı bugün hangi şeytan dürtüyordu. Kâmrân'm bu sözüne karşı ne dese beğenirsiniz?

- Hepsi o kadar değil, Feride'nin daha yüksek kıymetleri de var. Mesela ateş gibi bir süvari zabiti her akşamüstü atriyla evimizin karşısına geliyor, kendini Feride'ye beğendirmek için tehlikeli hünerler yapıyor.

Kâmrân, bu sefer kahkaha ile gülüyor. Fakat bu kahkahanın içinde deminki gülüşe benzemeyen, tuhaf bir Şey, bir kırıklık vardır.

- Buna diyeceğim yok. Cevap vermek kendi hakkı, diyordu.

Müjgân'a gizli bir "Sana gösteririm" işareti yaparak:

- Sen çok duyursun artık, dedim. Bihisin ki, böyle lakırdılardan hoşlanmam.

O, ihtiyaten, Kâmrân'm arkasına geçerek bana göz kırptı:

- Yalnızken böyle konuşuyorsun ama, dedi.

- Yalancı, iftiracı...

Bu sefer, Kâmrân, işi parmağına dolamıştı: j- Bunu bana da söyleyebilirsin, Müjgân, diyordu. Ben yabancı değilim ki...

Hiddetle ayağımı yere vurdum:

ÇALKILI 79

- Anlaşıldı. Sizinkle kavga etmeden konuşulmayacak. Allahırsımsıydık, dedim ve hiddetle denize değru yürümeye başladım.

*

Yürümeye başladım, fakat bir his bana bu uzaklaşmanın, başlamış lakırdıyı bırakmayacağını haber veriyordu. Bayırın kenarına gittikten sonra hiddetle denize taş atmaya başladım. Ara sıra yere eğilir gibi yaparak arkaya bakıyordum. Gördüğüm şeyler, hiç emniyet verecek gibi değildi. Müjgân, beni mahvetmek üzereydi ve bunun önüne geçmek için benim elimde çare yoktu.

Ervela gülererek konuşuyorlardı. Sonra ikisi de ciddileşti-ler. Müjgân, söyleyeceği şeyleri bulmakta güçlük çekiyor gibi şemsiyesiyle toprağa çizgiler çiziyor, kuzenim bir heykel gibi dimdik duruyordu. Nihayet ikisinin de dönüp bana baktıklarını ve fenası, yanıma değru yürümeye başladıklarını gördüm.

İşin anlaşılmayacak bir yeri kalmamıştı. Kendimi bayırın en dik yerinden sanca hızımla aşağıdaki kumsala kapıp koyuverdim. O gün, o inişte nasıl olup da yuvarlanmadığıma, hem de bir yerimden değil de birkaç yerinden kırılıp dökülmediği-me hâlâ şaşarım.

Mamafih, bu tehlikeli deligözslük de beni kurtarmıştı. Başımı çevirince onların bayırın başka tarafından yavaş yavaş inmekte olduklarını görmeyeyim mi?

Keşmeye başlayacak olsam, bu nazlı insanların -ata da binseler- beni yakalayamayacakları muhakkak.

Ancak şu var ki, benim kaçışım manalı olacak, her şeyi anladığımı, yahut hiç değilse bir şeyden şüphelendiğimi gösterecek.

Onun için, hiçbir zorum, sıkıntım yokmuş gibi, ara sıra denize taşlarımı atmakta devam ederek, hızlı hızlı yürüdüm, ilerideki burnu dönersem selamete çıkmış olacaktım. Fakat

80

Reşat Nuri Güntekin

aksiliğe bakın ki, bu sabah deniz çekilmiş, kayanın ucunda kupkuru bir geçit açılmıştı.

Planım hazırды. Kumsalda biraz daha yürüdükten sonra, oradaki bir keçi yelundan tekrar bayıra tırmanmaya başlayacaktım. Burası, keçilerin bile zor çıkacakları bir yer olduğu için onlar beni kovalamaktan vazgeçecekler, izimi kaybetmiş olacaktı.

Yalnız, buranın öte tarafında, birdenbire karşıma çıkan bir komedi yahut facia, birkaç dakika bana her şeyi unutturdu. Biraz evvel yanımdan geçen ihtiyar balıkçı, elinde bir kürekle kara bir sokak köpeğini kovalıyordu. Hayvan, hağıra hağıra cradan craya kaçıyor, ihtiyar, ara sıra yetiştikçe küreği biçarenin, ötesine berisine yapıstırıyordu.

Ervela köpeğin kuduz olması ihtimali aklıma geldi ve du-raladım. Fakat şimdilik balıkçı, ondan daha kudurmuş görünüyor, kendini kaybetmiş bir halde, çarpınıp çarpınıyor ve hağırıyordu.

Birdenbire yanına yaklaşmaya cesaret edemeyerek hağırdım:

- Ne var, ne istiyorsun zavallı hayvandan? ihtiyar, iyiden iyiye selumuştu. Biran, dayağa fasıla vererek küreğine dayandı. Ağlar gibi bir sesle:

- Ne olacak, ateşte kaynayan katarı devirdi meret, dedi. Lâkin, bunu onun yanına bırakmayacağım.

Hiddetin sebebi anlaşılmıştı. Köpek, balıkçının kumsalda bir çalı ateşi üzerinde kaynamakta olan bir teneke katarını devirmişti. Büyük suç! Fakat, herhalde hayvancığın sandal küreğiyle öldürülmesini icap ettirecek derecede büyük suç değildi.

Köpek bir kaya kovduğunun içine, aklınca emin bir yere saklanmıştı. Biraz sonra küreklı düşmanın, ikinci bir hücumuna uğradığı zaman ne yapacağını, kendi ayağıyla girdiği bu kapandan nasıl kurtulacağını düşünmeden, kesik kesik uluyor-

du. Kumsal boyunca dümdüz koşup gitseydi, yahut benim tasarladığım yoldan bayıra tırmansaydı mutlaka kurtulacaktı.

Paktim olsa, bu zavallı kepeği kurtarmak için bir şey yapardım. Fakat ne çare ki, benim derdim de kendi başımdan aş-rkındı. Ben de onun gibi kevalanıyordum.

Müjgân'la kuzenimin, burnu dönmesi tekrar aklımı başımdan aldı ve arkama dönmeden yine hızlı adımlarla biraz yürüdüktan sonra, bayıra tırmanmaya başladım.

Mamafih, evvelce de düşündüğüm gibi, büsbütün kaçmaya da içim razı olmuyordu, ikide birde duruyor, besli etmeden yavaşça arkama, daha doğrusu aşıya bakıyordum.

Facia, Müjgân'la Kâmrân'ı da alakadar etmiş görünüyordu. Devrilmiş katran tenekesinin başında heyecanla konuşuyorlardı.

Nihayet, kuzenimin cebinden çantasını çıkardığını, balıkçıya paralar verdiğini gördüm. Daha garibi, sevinçle küreğini yere atan balıkçı, bana dönüyor, elleriyle işaretler yapıyordu.

Müjgân'ın yaptığını hatırladıkça, aklım çileden çıkıyor, bütün vücudumu ateş basıyordu. Ara sıra tırnaklarımı avuçlarımı kepararak: "Bezil oldum, alacağın olsun, Müjgân!" diyordum.

O hızlı zannederim ki, istanbul'a kadar giderdim. Fakat kapının önünde Aziz Emişem karşıma çıktı: - Kız, ne o çehre? Pancar gibi kızarmışsın! Birimi kevaladı, diye yolumu kesti.

Sinirli bir gülme ile "Ne münasebet!" dedim ve çocuk sesleri gelmekte olan arkaya bahçeye koştum.

Arka bahçede, büyük bir gürgen ağacına asılı, bir kolan salıncağı vardı. Bazı günler kemşu çocuklarını toplayarak, burasını hayram meydanlarına çevirirdim. Bugün, küçük arkadaşlarım, benim davetimi beklemeden irili ufaklı bir sürü halinde gelmişler, salıncağın etrafını sarmışlardı.

Ne güzel tesadüf! Eve gelirken edama kaçarak kapıyı kilit-

Gahkuşu - F 6

lomeyi düşünmüştüm. Fakat onlar, muhakkak arkamdan gelecekler, zorla kapıyı açtırmak isteyerek, sefada rezalet çıkaracaklardı. Halbuki şimdi, çocukların arasına karışır, işi deliliğe vurarak onların yanıma sekmelerine mani olabilirdim. Arkadaşlarım arasında salıncağa önce binmek yüzünden kavga çık- "mıştı. Ben, hemen aralarına atıldım, kollarımla onları iki tarafa dağıtarak:

- Hepiniz kenara sıralanın, bakayım... dedim. Ben, sizi birer birer kendim sallayacağım.

Salıncağa atıldım, küçüklerden birini de karşıma alarak, yavaş yavaş sallamaya başladım.

Gök geçmeden onlar sükun ettiler ve çocukların arkasında durdular.

Müjgân, hızlı hızlı seluyor, ara sıra eliyle göğsünü bastırı-yedu. Kuzenim, onu fazlaca koşturmuş olacaktı. içimden: "Daha beter el!" dedim ve salıncağı hızlandırdım.

Kenarda nöbet bekleyen çocuklar titizlenmeye, "Gök oldu ama, bizi de, bizi de!" diye bağırmaya başlıyorlardı. Fakat ben, kulak asmıyor, başımdaki gürgenin sık yapraklarını hışırdatarak, gittikçe artan bir hızla havaalanıyordum.

Bu hal, çocukları büsbütün hışlandırmıştı. Sabırsızlıklarından, çizdiğim sınırı aşarak, kendilerini salıncağın önüne atıyorlar, Müjgân'la Kâmrân, onları kollarından çekerek yüzlerini, gözlerini çarpıp dağıtmalarına mani oluyorlardı. Daha fenası, benimle beraber sallanan küçük de kesilmişti. Dizlerimin arasında çığlık çığığa haykıran bu yumurcağın ipseri bırakmasından, yere düşüp ölmesinden korkmaya başlamıştım.

Garesiz salıncağı durdurdum ve çocuğa çıkışmaya başladım. Bir parça hızlı sallanmaktan korkacak çocuğun, kolan salıncağında ne işi vardı? Bunlar evde küçük kardeşlerinin beşiğinde sallansalar daha iyi olurdu. Daha buna benzer birtakım sözler. Yani açıkçası, Kâmrân'ın bana sakırdı söylemesine

fırsat vermemek için şirret bir yaygara. Bereket versin öteki çocuklar da ayrı perdeden, ayrı tempodan başka yaygaralar keparıyorlar, bahçeyi cehenneme çeviriyorlardı.

- Beni de, Feride Abla. Beni de. Beni de.

- Hayır, hiçbirinizi asmayacağım, korkuyorsunuz.

- Korkmayız Feride Abla, korkmayız, korkmayız, korkmayız.

Bu esnada evin penceresinden teyzemin sesi işitildi:

- Feride, onların da biraz gönlünü ediver, canım.

- Teyze, böyle söylüyorsunuz ama, düşerlerse, bir yerleri kırılırsa sonra beni haşsarsınız.

- Akızım, çocukları düşürmek şart değil ya. Yavaş sal-sayiver.

- Teyze, bilmez gibi söylemeyin, rica ederim. Korkulmuş Çalıkuşu'nu daha tanımadınız mı? Bana güven olur mu? Uslu uslu haşlarım. Sonra salıncağın gidip geldikçe şeytan yavaş yavaş dürteler: "Haydi, haydi. Biraz daha!" diye. "Etme, eyleme, yanımda çocuklar var!" diye cevap veririm. Fakat o: "Haydi Feride, haydi Feride!" diye tekrar eder. Bu kadar teşvike bir zavallı Çalıkuşu nasıl dayanır, insaf etsenize! Gevezeliğim tükeniyor, fakat arkam denük olduğu halde, kuzenimi omuz başımda hissediyordum. Sesim kesilir kesilmez onun başlayacağına hiç şüphem yok. Ne yapmalı? Onunla yüz yüze gelmeden nasıl kaçmalı?

Eteklerime bir çocuğun sarıldığını görüyorum, kostuklarının altından tutarak havaya kaldırıyorum. Bu, misafirlerimin en miniminisi, yedi, sekiz yaşında bir bebektir. Yüzünü yüzüme yaklaştırarak:

- Hatırın kalmasın ama, seninle hiç olmaz diyorum. Butombul yanacıkları kanatırsak ne olur?

Çocuğun arkasını bir gölge kaplıyor. Bu, Kâmrân'dır. Bu başı başımdan ayırır ayırmaz onunla yüz yüze, göz göze geleceğime hiç şüphem yok. Artık kurtuluş çaresi kalmadı. Ondan

84

Reşat Nuri Güntekin

kaçınmak, korkmak dünyada kibrime yediremeyeceğim şey, onun için küçüğün kollarından indiriyorum ve dimdik Kâmrân'ın gözlerine bakıyorum:

- Haydi küçük, Kâmrân ağabeye yanaş, o, hanım gibi nazlı, nazik bir çocuktur. Kinnisi eksik bir sütüne gibi seni sarsmadan, yermadan uslu uslu sallarsa. Yalnız, fazla kıpırdama. Çünkü nazik kollar seni zapt edemez, tkiniz de düşersiniz.

Niyetim, gözlerim gözlerine dikili, ona baş eğdirip neticeye kadar bu küstah ve zalim alaya devam etmek. Fakat o, gözlerini kaçırmıyor, mendilimle tozlu avuçlarımı silmeye başlıyorum.

Kâmrân:

- Eğleniyorsun öyle mi yaramaz? dedi. Şimdi görürüz, beraber sallanacağız.

Çevik bir hareketle ceketini çıkardı. Müjgân'ın kollarına fırlattı.

Teyzem pencereden:

- Aman, Kâmrân, çocukluk etme. O canavarla başa çıkamazsın, bir yerini kırar, diye bağıırıyordu.

Çocuklar, eğlencesi bir şey seyredeceklerini anlatarak geri çekildiler. Biz salıncağın yanında yalnız kaldık.

Kuzenim gülererek:

- Ne bekliyorsun, Feride? dedi. Korkuyor musun? Bu sefer yüzüne bakmaya cesaret edemeyerek:

- Ne münasebet, dedim ve salıncağa atladım.

İpler gıcırdadı, salıncağın yavaş yavaş hareket etti.

Ben, ihtiyatlı davranıyor, çok zerli olacağımı hissettiğim bu sallanmada kuvvetimi muhafaza etmek için dizlerimi hafifçe bükmeyle iktifa ediyordum.

Gitgide süratimiz artmaya, gürgen, gittikçe çoğalan yaprak hisşırılarıyla sarsılmaya başladı.

İkimiz de dişlerimizi sıkıyor, bir kelime bize biraz kuvvet zayi ettirecekmiş gibi susuyorduk.

ÇALI KUŞU 85

Hareketin sarhoşluğu yavaş yavaş beni sarıyor kendimden geçiyordum. Hayatı bir sesle:

- Pişman olmaya başladınız mı acaba? diye sordum. O da, gülererek.

- Kimin pişman olacağını görürüz, dedi.

Dağınık saçlarının arkasından, pırıl pırıl yanan yeşil gözleri bende garip bir kin; bir zulüm meyli uyandırıyor. Kuvvetle dizlerimi bükerek salıncağa çılgın bir sürat verdim. Şimdi, her gidiş ve gelişte başımız yaprakların içine dahi çıkıyor, saçlarımız birbirine karışıyor. Biraralık, bir rüya içinde gibi teyzemin "Yeter, yeter!" diye bağıran sesini işittim.

Bunu Kâmrân da tekrar etti: .

- Yeter mi, Feride? dedi.

- Onu size sormalı, diye cevap verdim.

- Benim için hayır, dedi. Müjgân'dan öğrendiğim güzel şeyden sonra, yerleşmeye imkân yok...

Dizlerim birden bire gevşedi, iplerin elimden kurtulmasından korktum.

Kâmrân, devam etti:

- Bunu ümit ediyordum. Ben, buraya senin için geldim Feride...

- inelim artık, düşüceğim, diye yalvardım. O, düşkünlüğümü anlamadı:

- Hayır, Feride, dedi. Benimle evlenmeye razı olduğunu ağzından işitmeden seni bırakmam, beraber düşüp ölünceye kadar.

Dudakları saçlarının arasından alnıma, gözlerime dokunuyordu. Dizlerim büküldü; birbirine kenetlenmiş ellerim açılmamakla beraber kollarım iplerin etrafına kaydı. Kâmrân, beni bu esnada kavramamış olsaydı, muhakkak düşecektim. Fakat onun kuvveti beni muhafaza etmeye kâfi değildi. Muvazenesi bozulan salıncağın birdenbire dönen ipleri arasında yere yuvarlandık.

86

Reşat Nuri Güntekin

Hafif bir sersemlikten sonra gözlerimi açtığı zaman kendimi teyzemin kucığında buldum.

Islak bir mendille şakaklarımı siliyor:

- Bir yerin acıyor mu, kızım? diyordu.

- Hayır teyze, dedim.

- Öyleyse niçin ağlıyorsun? Gözlerindeki yaşlar ne?

- Ben mi ağlıyorum, teyze? Başımı teyzemin göğsüne sektim:

- Düşmeden evvel ağlamış olacağım, teyze dedim.

Üç gün sonra, 'Teyze Teyzem' ile Müjgân da bize katılmış olarak sürü sepet istanbul'a dönüyorduk. Havadisi öğlunun bir mektubuysa öğrenen Besime Teyzem ile Necmiye bizi, Galata rıhtımında karşılamaya koşmuşlardı.

Nişanlılığımın ilk haftaları herkesten kaçmakla geçti. Bunların başında Kâmrân geliyordu. O, benimle yalnız kalmak, beraber gezinmek ve konuşmak istiyordu. Zannederim, bu, her nişanlı gibi onun da hakkıydı. Fakat ne çare ki, ben dünyadaki nişanlıların en acemi ve vahşisiydim. Kâmrân'ın bana doğru geldiğini gördüğüm zaman ürkmüş bir at gibi patır patır kaçıyordum, arkamdan sapan taşı yetiştirmiyordu. Müjgân vasıtasıyla ona bir ultimatom vermiştim. Karşı karşıya geldiğimiz zaman benimle nişanlı gibi konuşmayacaktı. Düzünü tutmazsa her şeyi bozacağını yeminlerse söylüyordum. Müjgân, Tekirdağ'da olduğu gibi burada da ara sıra beni yatağında sıkıştırıyor:

- Niçin bu defliği yapıyorsun, Feride? diyordu. Biliyorum ki, onu evesiye seviyorsun. Bunlar, sizin en güzel zamanlarınızdır. Kim bilir, onun sana söyleyecek ne güzel şeyleri vardır. ..

Müjgân, bazen bu kadarla kalmıyor, incecik elleriyle saçlarımı okşayarak onun ağzından konuşuyordu.

FAKAT 87

Yatağında büzülerek:

- istemiyorum... Korkuyorum, utanıyorum, tuhaf bir şey işte... Anlatamayacağım ki, diye sızıldanıyor, daha üstüne varırsa ağlıyordum.

Senra, beni bırakıp yatmaya gittiği zaman Kâmrân'ın söylediği şeyleri kendi kendime tekrar ediyor, bu kelimelerin ahengi içinde uykuya dalıyordum.

Teyzem, bana ezene bezene bir nişan yüzüğü yaptırmıştı. Benim yaralı parmaklanma yakışmayacak kadar göz alıcı, zengin taşı vardı...

Bunu teyzem, bir istanbul dönüşünde, beni bir pencere kenarına çekerek bir sürpriz gibi gösterdiği, karşık ağaçların içinde kaybolmak üzere olan güneşe tutup parıldattığı zaman, gözlerimi kapayarak geri çekildim, ellerimi arkama sakladım, kızardığımı göstermemek için yüzümü perdenin karanlığına siper ettim.

Teyzem, beni anlamadı, sevinçle boynuna sarılmayışıma hayret eder gibi:

- Beğenmedin mi yoksa, Feride? dedi. Çok güzel bir sesle:

- Çok güzel teyze, mersi, dedim.

Bu hareketime, canının sıkıldığı anlaşıyordu. Mamafih, bu, uzun sürmedi. Tekrar gülümsemeye başlayarak:

- Elini uzat da bir tecrübe edelim, dedi. Eski bir yüzüğünü ölçü verdim, inşallah dar falan değildir.

Teyzem kolumu zorla çekecekmiş gibi, arkama sakladığım parmaklarımı birbirine kilithiyordum:

- Şimdi imkânı yok, teyze dedim. Daha sonra...

- Çocukluk etme, Feride.

inatla başımı önüme eğdim, ayaklarımın ucuna bakmaya başladım.

- Birkaç gün sonra akrabalarımıza bir küçük davet vereceğiz. Nişan takacağız.

88

Reşat Nuri Güntekin

Yüreğim hızlı hızlı çarpıyordu:

- İstemem, dedim. Buna mutsaka lüzum görüyorsanız ben mektebe gittikten sonra yapın.

Güzel bir azarı hak etmiştim. Fakat, teyzem, yine büyüklüğün kendinde kalmasını istedi. Gülümserken dudaklarını kısarak hafif bir alay geçti:

- Nasıl, nişan toplanmasında senin yerine bir vekil mi koyacağız? Nikâhta eysedir ama kızım, nişanda henüz böyle bir âdet çıkmamıştır.

Verilecek cevap olmadı. İçin önüne bakmakta devam ediyordum.

Teyzem, asacağı dersin şiddetini gidermek için bir eliyle belimden tuttu; ötek eliyle çenemi, saçlarımı, alnımı ekşiyarak:

- Feride, zannederim ki, artık çocukluğın bırakmak zamanı gelmiştir, dedi. Şimdi senin yalnız teyzen değilim, annenim de... Buna pelc mumnun olduğumu söylemeye lüzum yok değil mi? Sen, Kâmrân için, hüyunu bilmediğim herhangi bir yabancı kızdan çok daha iyisin. Yalnız... Yalnız biraz fazla havaisin.

Gecuklukta bu, belki pek zararlı bir şey değildir. Fakat gitgide büyüyörsün. Büyüdükçe de elbette ağırlaşacaksın, akıllanacaksın. Mektebini bitirmene ve evlenmenize aşağı yukarı dört sene var. Hayli uzun zaman. Böyle olmakla beraber sen, nişanlı bir kızsın. Ne demek istediğimi, bilmem anlatabiliyor muyum? Tiddi ve ağırbaşlı olmalısın. Gecukluğa, yaramazlığa, inatçılığa artık nihayet vermelisin. Kâmrân'ın ne kadar ince hisli ve nazik olduğunu biliyorsun.

Kelimesi kelimesine aklımda kalmış olan bu sözlerde hakikaten yakıp kırılayacak bir şey var mıydı? Bunu bugün bile anımsamış değilim. Fakat, ne bileyim, teyzemin beni kıymetli oğlu için biraz küçük gördüğü korkusunu seziyordum.

Nasihatlerinin nasıl tesir ettiğini anlatmak ister gibi: - Şimdi artık anlaştık, değil mi, Feride? dedi. Şurfakraba ve bir iki yakın dost için bir nişan ziyareti yapacağız.

89

FAKİH

Kendimi çiçeklerle ve avizelerle süslü bir masada şimdiye kadar alışmadığım bir tuvaletle, bambıraşka saçlar ve çehreyle onun yanında gördüm. Bütün bakışlar üzerimize toplanmıştı. Birdenbire titreyek silkindim:

- imkânı yok bunun teyze, diyerek dörtmala aşağı kaçtım.

Müjgân, bugünlerde benim için bir absadan fazla bir şey, hemen hemen bir anne olmuştu. Geceleri odamızda yalnız kaldığımız zaman lambayı söndürüyor, onun kırıpsanmaktan büsbütün incelmış vücudunu kollarımın arasına alıyor, cevap vermemesi için elimle ağzını tıkayarak yalvarıyordum:

- Dünyada en acıdığım, alay ettiğim insanlar, nişanlı kızlardı. Ben, onlardan biri oldum. Onlara yalvar. Kimse bana, nişanlı demesin. Yerin dibine geçiyorum, korkuyorum, ben daha çocuğum. Önümüzde daha dört uzun sene var. O zamana kadar daha büyürüm, alışıyorum. Kimse bana nişanlı muamelesi etmesin şimdi.

Nihayet, ağzı serbest kalan Müjgân:

- Peki, diyordu. Yalnız bir şartla. Daha doğrusu iki şartla. Evvela'benimle hoşlaşmayacaksın. Sonra, onu çok sevdiğini bana, yalnız bana, bir kere daha tekrar edeceksin.

O zaman, Müjgân'ın göğsüne yüzümü saklıyor, başımla üst üste birkaç kere "evet" işareti yapıyordum. Müjgân, vaa'dinde durmuştu. Evdekilerden olsun, dışarıdakilerden olsun kimse yüzüme karşı:

-nişanlandığımdan- bahsetmiyordu. Arada bir şakalaşmaya kalkarsa olursa benden, ağzlarının payını alıyorsa ve susuyorsa Hattâ, bunlardan biri bir gün benden, ağzına bir hafif şamarcık da yedi. Fakat hareket versin yabancı değil, kuzenimin ta kendisiydi bu... Benim

90

Reşat Nuri Güntekin

tarafımdan gayet haklı bir Şamarcık; fakat, Allah esirgesin, Besime Teyzem duysa, kim bilir, bana neşer yapardı.

Böyle İsmakla beraber, yine de kışkte pek rahat sayılmazdım. Mesela, mevkiim büyüdüğü için, günün birinde beni evin daha hatırlı bir odasına taşıyorlar, perdelerini, karyolamı, gardırobumu değıştiriyorlardı ve bunun sebebini sormaya, tabii cesaret edemiyordum.

Bir gün, araba ile Merdivenköyü'nde bir köy düğününe gidilecekti. Araba, kalabalıktı. Beş bulundum: - Arabacının yanına bineyim, dedim.

Bir kahkaha keptu. Ben, kızarak kës kës arabaya bindim.

Eskiden İlduğu gibi ara sıra mutfaktan kayısı kurusu falan aşımaya gittikçe hain aşçı:

- Ne istersen açık yeyiver, küçükhannım. Gayri zatınıza hırsızlık yakışmaz, diye benimle alay ediyordu.

Kimse, henüz bir şey söylemediği halde artık sokaktan çocuk çağırma da cesaret edemiyordum. Kark yılda bir ağaca çıkmak için buca buca saklanmak ve geceyi beklemek lâzım geliyordu. Fakat, bunların arasında en başa çıkmazı, Kâmran'dı. Vakanın sen günleri kışkte, enunla kovalamaca oynamaksa geçti diyebilirim.

O, beni yalnız yakalamak için fırsat arıyordu. Ben, bütün Şeytanlığı, kendimi tenha bir yerde kısırmamaya sarf ediyordum.

Ara sıra bana teklif ettiği araba gezintilerine yanaşmıyor, pek fazla ısrar ederse yanıma -Müjgân'dan başka- birini alıyor ve yolda mütemediyen enunla konuşuyordum. Müjgân'dan başka diyorum Çünkü Müjgân'ın yolda beni; enunla yalnız bırakmak için kaçmayacağına, yahut da lüzumsuz görevsizlikler etmeyeceğine emniyetim yektu.

Kâmran, bir gün bana:

- Biliyor musun, Feride, beni bedbaht ediyorsun dedi.

r

FAKİH 91

Kendimi tutamadım:

- Şimdiden mi? dedim.

Bu suali, o kadar kemik bir hayretle sormuştum ki, ikimiz de gülmeye başladık.

- Müjgân'a söylediyini bir kere de senin ağzından işitmek istiyorum. Zannedirim ki, bu benim hakkım Müjgân'a ne söylediyimi hatırlamıyormuşum gibi yalandan gözlerimi havaya kaldırdım, düşündüm. Sonra:

- Evet, ama, dedim. Müjgân kız. Cariyeniz de, zannedirim, öyle. Aramızda konuştuğumuz her şey, herkese söylenemez.

- Ben herkes miyim?

- Yanlış anlamayınız. Tipiniz, biraz kadın tipi olmasına rağmen erkeksiniz. Demek ki, bir kız arkadaşla söyleyecek her şey bir erkeğe tekrar edilmez.

- Ben, senin nişanlın değil miyim?

- Galiba bozaşacağız. Bilyorsun ki, ben bu kelimeyi istemiyorum

- Görüyorsun ki, kendime bedbaht demekte hakkım var. Yine belki ağzına vurursun diye kelimeyi söylemeye cesaret edemiyorum. Fakat sana karşı, kimse için duymadığım bir his var içimde...

Ne vakitten beri, kaçtığım kapana tutulmak üzere İlduğumu anladım. Konusursam, ya sesim titreyecekti, ya başka bir münasebetsizlik yapacaktım. Kâmran'ın sözünü ağzına bırakarak sokağa doğru bir kışu kopardım.

Onun da, arkamdan geleceğini zannediyordum. Fakat öyle bir şey işitmeyince yavaşıladım; biraz sonra, usulca arkama baktım.

O, sadece ağaçlardan birinin altındaki bir kamış kanepeye oturmuştu.

Kendi kendime:

- Galiba ben, ayır yapıyorum, dedim.

Reşat Nuri Güntekin

92

11,11!

Öyle sanıyorum ki, Kâmran bu esnada bana baksa pişmanlığını anlayacak, tekrar yanıma gelecekti ve

galiba, ben de artık kaçamayacaktım.

Kuzenimin oturduğunda, hakikaten bedbaht bir insan tavrı vardı. Kendi kendime gayret vermek için söylenmeye başladım:

- Dinsi sarı çıyan. Bu bahçede mesut düşün etekleri arkasından nasıl keştuğunu daha unutmadım. Pekâlâ yapıyorum.

Tatilin son günlerinde başımdan geçen bir kazayı da söylemeden geçemeyceğim.

Keşk halkı bir gün sağı elimin bir parmağının kocaman bir sargı beziyle bağlı olduğunu gördüler. Deranlara:

- Bir şey değil, bir parçacık kestim; ziyarı yok, kendi kendine geçer, diyordum.

Teyzem yarayı inatla sakladığımı fark edince:

- Mutlaka bir yaramazlık ettin. Ehemmiyetli bir şey ki, saklıyorsun. Bir hekime göstereyim, başımıza bir iş açar, diyordu.

Hakikat şuydu: Teyzem, beni bir gün yatak odasındaki gardirobundan galiba bir mendil almaya göndermişti. Gardirobun aralık bir gözünde mavi kadife kaplı bir mahfaza gördüm. Bu, benim nişan yüzüğümde. Onu bir dakika parmağımda seyretmek hevesine karşı koyamadım. Fakat, bu kapris, bana pahalıya mal oldu. Yüzük, teyzemin kerktüğü gibi biraz dar yapışmıştı; bir türlü parmağımdan çıkmıyordu. Manasız bir heyecan içinde bir hayli zorladım, sonra dişlerimle çıkarmaya çalıştım. Nafile. Ben, uğraştıkça parmak şişiyor, yüzük büsbütün daralıyordu.

Söylesen muhakkak bir çaresini bulacaktı. Fakat, nedense, bu yüzükle yakalanmak fena halde kibrimle dokunuyordu. İşte o zaman, parmağımı bir sargı ile bağladım. Tam iki gün vakit buldukça edama kapanıp sargıyı çıkararak kendi kendime saatlerce uğraştım. Üçüncü gün, hakikati utana sıkıla tey-

TALİKİTİ 93

zeme itirafetmeye hazırlandığım bir zamanda yüzük kendisiğinden çıkıvermesin mi?

Niçin? herhalde, geçen iki gün içinde üzüntü ve sıkıntıdan zayıflamış olacaktım.

Tatilin son günü, hazırlığa başlamıştım. Kâmrân, buna itiraz etti:

- Bu kadar aceleye ne lüzum var. Feride? Birkaç gün daha kalabilirsin, dedi.

Fakat ben, medel bir talebeymişim gibi razı olmuyordum:

- Dersler, mutlaka mektep açıldığı gün gelmemi tembih ettiler. Busene de dersler çok sıkı, diye çocukça bahanelerle inat ediyordum.

Kâmrân, bu ısrarım karşısında yine bir hüznün ve dalgınlık nöbeti geçirdi.

Ertesi gün, beni mektebe götürürken hiç konuşmadı ve ayrılacağım zaman:

- Benden bu kadar çabuk kaçmak isteyeceğini ummaz- dim, Feride, diye sitem etti.

Zaten, pek öyle aklı başında, çalışkan bir talebe değildim. Üstelik, bu dert çıkınca büsbütün kendimi şaşırdım.

İlk üç ayın notları son derece fena gitti. Bu, bir gayret yapıp kendimi toplarsamazsam, sınıfta kaldığımı resmiydi.

Bültenler dağıtıldığı günün akşamı Der Aleksi, beni bir köşeye çekti.

- Notları beğendin mi, Feride? dedi. Bedbin bir tavırla başımı saklayarak:

- Epeyce bozuk Ma Sor, dedim.

- Epeyce değil, pek çok. Ben sizin bu kadar düştüğünüzü hatırlamıyorum. Halbuki bu sene başka türlü çalışacağınızı umardım.

94

Reşat Nuri Güntekin

- Hakkınız var. Busene geçen seneden bir yaş daha büyüğüm.

- Sadece o kadar mı?

Garip şey! Der Aleksi, çenemi ekşüyor, manalı manalı gülüyordu. Ne yapacağımı şaşırarak gözlerimi gözlerinden kaçırdım.

Ah bu Dersler! Dünyaya ait hiçbir şeyin farkında görünmemelerine rağmen en küçük dedikoduları bilirler, öğrenirler. Kimden? Nasıl? On sene aralarında yaşadığım ve öyle pek alık, salak bir kız olmadığımı halde bunu bir türlü anlayamamışım- dir.

Ben, bir bahane ile kendimi kurtarmaya uğraşırken, Der Aleksi, daha açıldı:

- Zannederim ki, bültendeki numaraları herkese göstermekten sıkılacaksınız, dedi.

Arkasından daha ağır bir taş:

- Bu sene sınıf geçemezseniz bir sene, bir uzun sene daha burad a beklemek tehlikesi var.

Baktım ki, taarruza geçmezsem Ser Heksi'den yakamı kurtarmaya imkân yok. Garesiz, yüzsüzlüğü ele aldım, yalansız bir saflıkla:

- Tehlike mi? Niçin tehlike? diye sordum.

Ser Heksi, kadınca konuşmasının zaten sen hadlerine varmıştı. Bundan ilerisine gitmek, aşağı yukarı, benimle yüz göz olmak demektir. Mağlup olduğunu bana göstermekten çekinmeyen keklet bir tavırla yanağıma bir fiske vurdu:

- Onu, sen kendi kendine bulabilirsin, dedi ve yürüdü.

Misel, bu sene mektepte yoktu. Olsaydı, muhakkak, beni, konuşmaya mecbur edecek, zihnimdeki perişanlığı büsbütün arttıracaktı.

FAKAT 95

Bir sene evvel uydurma bir masaldan bahsederken ne kadar serbest ve farfaraysam bu sene hakikaten nişanlı bir kız vaziyetine düştükten sonra o kadar korkak olmuştum. Arkadaşlarımdan beni tebrik edenleri kısa, kuru bir teşekkürle başımdan savıyor, yışmak meysini gösterenlere yüz vermiyordum.

Yalnız, bir tanesi, bizim taraflardaki bir ermeni doktorun kızı, bu inadımı yenmeye muvaffak oldu. Hafta tatillerini mektepte geçiriyordum. Uçay içinde, ya iki ya üç gece eve çıkmıştım.

Sebehini kendim de pek iyi bilmediğim bu inat, Besime Teyzem'le Necmiye'yi gücendiriyor, Kâmrân'a ne düşüneceğini, ne yapacağını şaşırtıyordu. O, ilk aylarda her hafta mektebe uğruyordu. Dörsler bir şey söylemeye cesaret edememekle beraber bir nişanlının bir talebeyi ziyaret etmesini skandal addediyorlar, kuzenimin beni parloir'da beklediğini haber verirken, yüzlerini ekşitiyorlardı.

Ben, parloir'in mahsus açık bıraktığım bir kapı kanadına dayanıyor, ellerimi mektep gömleğimin kayış kemerlerine sokarak ayakta nihayet beş dakika konuşuyordum. Kuzenim, ara sıra bana, mektup yazmayı da teklif etmişti. Fakat Dörslerin, gelen mektupları, Türkçe bilen birisine okuttuktan sonra yırtmak âdetleri olduğunu söyleyerek vazgeçirmiştim.

Bu ziyaretlerin birinde, aramızda hiç hoş olmayan bir konuşma geçtiğini hatırlıyorum.

Kâmrân, uzak durmama sinirlenerek kapıyı zorla kapamak istemişti. Fakat, o yaklaşıırken ben, kendimi dışarı atmaya hazır bir vaziyet almış, alçak sesle:

- Rica ederim Kâmrân, demiştim. Bilirsiniz ki, odada görünür görünmez kaç delik varsa, o kadar da göz vardır. O birdenbire duruladı

- Nasıl olur, Feride? Biz nişanlıyız. Yavaş yavaş omuzlarımı kaldırdım:

96

Reşat Nuri Güntekin

- İşte, asıl o bozuyor ya dedim, bir gün: "Ziyaretleriniz biraz sıkça oluyor. Affedersiniz ama, burasının mektep olduğunu hatırlamanız lâzım gelir!" gelunda bir söz işitmek istemezsiniz...

Kâmrân, bembeyaz kesildi ve o günden sonra bir daha mektebe uğramadı.

Yaptığım, hakikaten fenaydı. Fakat, başka çare yoktu. Kâmrân'ın yanında sınıfa dönüş, bütün başların bana çevrilmesi, yürekler acısı bir şeydi.

Ne anlatıyordum? Evet, bir gün doktorun hafta tatilinden dönen kızı bana:

- Kâmrân Bey, Avrupa'ya gidiyormuş, öyle mi? dedi. Birdenbire şaşladım:

- Nereden bu haber? dedim.

- Babamdan Madrid'deki amcası çağırmış. "Bilmiyorum" demeyi kibrime yediremedim.

- Evet, öyle bir fikir var; küçük bir seyahat, dedim.

- Pek küçük değil, sefaret kâtibi oluyormuş.

- Çok az kalacak.

Konuşmayı bu kadarla keserek ayrıldık. Arkadaşımın babası, bizim köşkten aşağı eksik olmayan bir insandı. Aile dostumuz gibi bir şeydi. Havadisın değeri olması mümkündü. Fakat, nasıl oluyor da, bana bir şey söylemiyorlardı. Günleri hesaplardım. Yirmi günden beri köşkten haber alamamıştım.

O gece hep bu meseleyi düşündüm. Kâmrân'a gösterdiğim manasız uzaklığı unutuyor, bu kadar mühim bir şeyi bana haber vermediği için içimden darılıyordum. İşin nihayetinde biz artık birbirine bağlı iki insandık.

Ertesi gün, perşembeydi. Hava, açık olduğu için öğleden sonra gezmeye çıkacaktık, tçim içime sığmıyordu. Bu düşünceler içinde bir gece daha geçirmek fikri beni korkuttu.

Ser Süperiyör'e giderek teyzemin hasta olduğunu söyledim ve izin istedim.

Allahtan e gün, serseriden biri Kâmta'a gidiyordu. Frenkçöy istasyonuna kadar beraber gitmek Şartıyla, Ser Süperiyör, istediğim izni verdi.

Elimde küçük valizimle keşke vardığim zaman ortalık kararmak üzereydi.

Kapıda beni, keşkün kepeği karşıladı. Bu, ihtiyar kepek, sen derece açgözlü ve dalkavuktu. Çantamda, iyi kütü daima yenecek bir şey bulunduğunu bildiği için yolumu kesiyor, karşımda ayağa kalkarak geri geri yürüyor, ön ayaklarıyla bana tutunmaya çalışıyordu. Ağaçların arasından Kâmrân'ın bana değru gelmekte olduğunu görerek yere çömelmiş, kepeğin üstüme sürünmesini istemediğim kirli ayaklarını yakaladım. O, kocaman ağzını güler gibi açarak dilini sarkıtıyor, ben, onun burnunu sıkıyordum. Hasılı, aramızda bir oyun, bir cilveleşmedir gidiyordu.

Kâmrân ta yanıma geldiği zaman keşfetmiş gibi görünerek:

- Şu gülüşe bakınız, dedim. Aman, ne kocaman ağz! Timsaha benzemiyor mu?

O, şimdilik dudağında acı bir tebessümle yalnız bana bakıyordu.

Kepeği bırakarak eteklerimi silkeledim; mendilimle ellerimi de sildikten sonra birini kuzenime uzattım:

- Benjur, Kâmrân, teyzem nasıl? Ehemmiyetli bir şey değil inşallah...

O, biraz hayretle:

- Annem mi? diye sordu. Annemin hiçbir şeyi yok. Hasta diye mi duydun?

- Evet, hasta diye işittim de merak ettim; pazara kadar sabredemeyerek izin aldım.

- Kim söyledi?

Yeni bir yalan uydurmaya vakit elmadığı için:

- Doktorun kızı, dedim.

Talikuşu - F7

- O mu sana söyledi?

- Evet, söz arasında: "Babamı size çağırıyorlar, galiba teyzeniz hastaymış" dedi.

Kâmrân, hayret ediyodu:

- Yanlış olacak. Hatta doktor, sen günlerde, ne annem, ne de başkası için keşke uğradı.

Bu nazik bahis üzerinde fazla durmadan:

- Çok sevindim, dedim. Öyle merak ediyorum ki... Onlar, tabii, içerdeler...

Çantamı yerden alarak yürümek istedim. Kâmrân, elimden tuttu:

- Neden bu acele Feride? Adeta benden kaçırıyorsun! dedi.

- Ne münasebet, dedim. Betlarım sıkıyor da... Zaten içeriye beraber gidecek değil miyiz?

- Evet, ama, içeride de, çaresiz herkesle beraber konuşacağız. Halbuki, ben seninle yalnız konuşmak istiyorum. Heyecanımı gizlemek için alaycı bir tavır alarak:

- Emir sizin, dedim.

- Mersi. O halde, istersen kimseye görünmeden bahçede biraz dolaşabiliriz.

Kaçmamdan korkuyor gibi elimi bırakmıyordu. Öteki eliyle çantamı aldı. Yan yana yürümeye başladık.

Nişanlandık nişanlanalı ilk defa yan yana...

Yeni yakalanmış bir kuşun yüreği, göğsünde nasıl atarsa benimki de öyle atıyordu. Fakat zannederim ki, beni bıraksa da artık kaçmaya kuvvet bulamayacaktım.

Birbirimize bir şey söylemeden bahçenin sonuna kadar yürüdük. Kâmrân, beklediğimden çok fazla müteessir ve dargın görünüyordu. Bu üç ay içinde ne olmuştu, aramızda ne değişmişti, bilmiyorum. Fakat, bu saatte kendimi ona karşı suçlu görüyor, şimdiye kadar gösterdiğim vahşiliğe pişman oluyordum.

Keşortasında olduğumuzu unutturacak kadar güzel ve sakin bir akşamdı. Etrafımızdaki kuru dağ tepeleri bir mercan kıvrılığı içinde yanıyordu. Kâmrân'a karşı suçlarımı bu kadar kolay kabul etmemde bunun da mı tesiri vardı acaba, bilmiyorum.

Bu saatte, onun gönlünü alacak bir kelime bulmak benim için dayanılmaz bir ihtiyaçtı. Fakat, aklıma hiçbir şey gelmiyordu.

Artık geri dönmekten başka yapılacak iş kalmayınca Kâmrân:

- Şuraya biraz oturabilir miyiz, Feride? dedi.

- Sen, nasıl istersen, dedim. Vakadan sonra ilk defa sen diyordum. Kâmrân, pantolonuna dikkat etmeden

eradaki bir kayanın üstüne oturuverdi. Onu, hemen kofundan tutup kaldırdım:

- Sen, naziksin; kuru yere eturma, dedim ve arkamdaki lacivert pardösüyü çıkararak oturacağı yere serdim.

- Ne yapıyorsun, Feride? dedi.

- Hasta olmaman için, dedim. Zannederim ki, seni muhafaza etmek bundan sonra benim vazifem oluyor.

Kuzenim bu sefer de galiba kulaklarına inanamadı:

- Ne söylüyorsun, Feride? dedi. Bunu sen mi bana söylü-yosun? Nişanlandığımızdan beri senden işittiğim en tatlı söz.

Başımı önüme eğdim ve sustum.

Kâmrân, pardösümü tekrar eline almıştı. Okşar gibi hareketlerle kollarına, yakasına, düğmelerine dokunuyordu.

- Sana biraz sitem yapmaya hazırlanıyordum, Feride, dedi. Fakat şimdi hepsini unuttum. Gözlerimi kaldırmadan:

- Ben sana bir şey yapmadım ki, dedim. O, beni tekar vahşileştirmekten ürküyermüş gibi yanıma yaklaşımdan korkarak:

- Zannederim ki, yaptın, Feride, dedi. Hatta fazlaca bile.

100

Reşat Nuri Güntekin

Bir nişanlı, bu kadar ihmal edilir mi? içimde fena şüpheler de uyandı. Sakın Müjgân yanılsamış olmasın? istemeden güldüm. Kâmrân, merakla sebebini sordu, evvela cevap vermek istemedim. Fakat, o, ısrar edince gözlerimi kaçırarak:

- Müjgân yanılsaydı, böyle olmazdı ki, dedim.

- Böyle ne demek? Yani benim nişanlım mı? Gözlerimi kapayarak üst üste iki defa başımı salladım.

- Feridem!

Bir küçük feryada benzeyen bu ses hâlâ kulağımdadır. Gözlerini açtım ve onun büyümüş gibi görünen gözlerinde iki iri yaş damlası gördüm.

- Beni, bu dakika içinde o kadar mesut ettin ki, ölümler aklıma gelirse ağlayacağım. Öyle yüzüme bakma.

Sen daha pek küçüksün. Mümkün değil, böyle şeyleri anlatabazsın. Hepsini unuttum artık.

Kâmrân, bileklerini tutmuştu. Onları geri çekmedim, fakat hiçkırâ hiçkırâ ağlamaya başladım. Bu, böyle bir nöbeti ki, Kâmrân, adeta korktu.

Aynı yessardan geriye dönerken ben, hâlâ ikide bir içimi çekiyor ve hiçkırıyordum. O, artık bana elini dokundurmaya cesaret edemiyordu. Fakat, ben onun gönlünün rahat ettiğini anlıyor ve memnun oluyordum.

- Sen önden gitmelisin, dedim. Ben havuzda yüzümü iyice yıkayacağım. Beni, bu suratla görürlerse ne derler? o

Birdenbire aklıma gelmiş gibi Kâmrân'a sordum:

- Avrupa'ya bir seyahat varmış öyle mi? O, cevap verdi:

- Bir fikir. Daha doğrusu, benim fikrim de değil. Madrid'deki amcamın bir tasavvuru. Nereden duydun?

Kısa bir tereddütten sonra:

HALKIN 101

- Doktorun kızından, dedim.

- Doktorun kızı, sana ne çok haberler veriyor, Feride?

Kâmrân dikkatle yüzüme bakıyordu. Kızarak başımı çevirdim.

- Sakın annemin hastalığı bir bahane olmasın?

- Doğru söyle, Feride. Sen bunun için mi geldin?

Yanıma yaklaşımdı. Elleriyse başımı okşamak istiyor, fakat ürktülmekten korkuyordu. Halbuki ben, bisâkis, ona alışmaya başlamıştım. Suafini bir kere daha tekrar etti:

- Tahminim doğru mu, Feride?

Kâmrân'ı çok memnun edeceğini hissederek: "Evet" diye başımı salladım.

- Ne güzel... Düünden beri talihim ne kadar değişti!

Ellerini oturdüğün kestüğün kenarlarına dayayarak bana doğru eğildi. Bu vaziyette dört tarafımdan kuşatılmış bulunuyordum. Bana el dokundurmadan yaklaşımdan için kurnazca bir buluş. Oturdüğüm yerde kirpi gibi büzülüyor, omuzlarımı kaldırarak geri çekiliyordum. Çok yakın olan yüzüne bakmamak için mendilimle oynayarak sordum:

- Amcan ne teklif ediyor.

- Olacak gibi değil. Beni, sefaret kâtibi olarak yanına almak istiyor. Muayyen bir mesleği, yahut bir memuriyeti smamasını bir erkek için eksiklik sayıyor. Ben, tabii onun fikirlerini söylüyorum. "Verde bir sefaret memuruyla beraber Avrupa'ya gitmek belki Feride'yi de memnun edecektir" diyor. Ne bileyim, birtakım sözler...

Bahis ciddileştiği için Kâmrân muhasaraya nihayet vererek doğrusmuştı. Ben de, hemen yerimden kalktım.

Konuşmamız devam etti:

- Bu teklife niçin "Olacak şey değil" dedin? Avrupa'ya gitmek seni memnun etmeyecek mi?

102

Reşat Nuri Güntekin

- O cihetten söylemiyorum. Bundan sonra, ben artık hareketlerimde serbest bir insan değilim. Hayatıma taalluk eden her şeyi seninle konuşmaya mecburum. Öyle değil mi?

- O halde gidebilirsin.

- Demek, benim istanbul'dan ayrılmama razı oluyorsun, Feride?

- Mademki bir erkek için mutsaka bir meslek lazımmış...

- Sen, benim yerimde olsan gider miydin?

- Zannederim ki, giderdim. Yine zannedirim ki, senin de şimdi öyle yapman lâzım.

itiraf etmeliyim ki, bu sözleri yalnız dudaklarım söylüyordu. Yoksa, içimden bu dakikada büsbütün başka türlü konuşuyordum. Mamafih, bana da hak vermek lâzım. "Ben seni bırakıp gideyim mi?" diye serana başka türlü cevap bulunur mu?

Öte taraftan, Kâmrân da, bu ayrılığı bu kadar kolay kabul etmeme müteessir oluyordu. Bana bakmadan odanın içinde bir iki adım yürüdükten sonra döndü, aynı suali tekrar etti:

- Demek amcamın teklifini kabul etmemi doğru buluyorsun?

- Evet.

- O halde düşünürüz. Kâtib bir karar vermek için, daha vaktimiz var.

Yüreğim hafifçe burkuldu. "Düşünürüz" deyince artık mesele kalmıyor muydu?

Herkesin daima benden istemiş olduğu gibi, bir büyük insan ağırbaşlılığıyla konuşmaya başladım:

- Ben, daha fazla düşünmeye değer bir şey görmüyorum. Amcanın teklifi hakikaten hoş bir teklif. Kısa bir seyahat hiç fena olmaz.

- Bir memuriyet, o kadar kısa bir şey mi, Feride?

- Doğrusu, pek uzun da sayılmaz. Bir, iki, üç, dört senecik. Göz yumup açmıyacak kadar geçer... Tabii arada geleceksin de...

TRKÜ 103

Bu bir, iki, üç, dört seneyi parmaklarıysa o kadar kolay sayıyordum ki..

Kâmrân'ı bir ay sonra, Galata rıhtımından vapura bindiriyorduk. Onu, Avrupa'ya gitmeye teşvik ettiğim için, arkadaşların hepsi beni tebrik ediyorlardı. Yalnız Müjgân, bundan memnun olmadı. Tekirdağ'dan bana yazdığı mektupta, "Hiç iyi yapmadın, Feride" diyordu. "Mani olmalıydın. En güzel senelerinizi ayrı geçirmekte ne mana vardı? Dört sene, biter tükenir şey mi?"

Mamafih bu dört sene Müjgân'ın kerküğünden çok daha çabuk geçti.

Kâmrân tekaüt olan amcasıyla beraber büsbütün istanbul'a döndüğü zaman ben bir ay evvel mektepten çıkmış bulunuyordum.

Mektepten çıkmak! Ben, içinde yaşadığım müddetçe bu leş binaya "güvercinlik" adını vermiştim. Elimde iyi kötü bir diploma ile kendimi dışarı atacağım günün benim için bir kurtuluş hayramı olacağını söylordim. Fakat günün birinde güvercinliğin kapısı açılınca kendimi; boyum bir hayli uzatan yeni siyah çarşafım, uzun topuklu iskarpinlerimle sokakta bulunca neye uğradığımı şaşırdım. Üstelik teyzem de kışkırtıcı düğün hazırlıklarına başlamış. Bu, beni büsbütün çileden çıkardı.

Kışkırtıcılar, dülgerler, terziler, uzak semtlerden gece yatısına gelmiş akrabalarla dolup beşeliyordu.

Herkes, kendine göre bir işle meşguldü. Kimi, şimdiden davet mektupları yazıyor, kimi, eksikleri tamamlamak için çarşı pazar dolaşıyor, kimi dikişle uğraşıyordu. Ben, şaşkınlığımın içinde işi serseriliğe vurmuştum. Bir işe yaramak şöyle dursun, başkalarının işlerine bile engel olacak türlü münasebetsizlikler yapıyordum. Sen parti bana, bir delilik arız olmuştu. Eskiden olduğu gibi,

104

misafir çocuklarını peşime takıyor, köşkün altını üstüne getiri-yordum.

Her yer gibi, mutfakta da tamir ve boya vardı. Bunun için yeni aşçı, kabını kaçağını arka bahçede kurduğu bir çadıra nakletmiş, açıkta yemek pişirmeye başlamıştı.

Birakşamüstü onun, çadırın önünde tath kı/artığını gördüm ve derhal aklıma bir Şeytanlık geldi:

- Çocuklar, dedim. Siz şu kümeslerin arkasına saklanınız. Hiç sesinizi çıkarmayın. Ben size tath çalıp getireceğim.

Aradan beş dakika bile geçmeden elimde dolu bir tabakla küçük arkadaşlarımın yanına dönüyordum.

En iyisi, çocuklara paylarını dağıttıktan sonra, herbirini bahçenin bir köşesine dağıtmak ve tabağı kümesin içine saklamaktı. Fakat ben bunu, daha doğrusu aşçının, hırsızlığı fark edince hiddetle öteye beriye koşacağını akıldememiştim.

Biraz sonra, mutfak çadırının önünde bir kıyamettir keptu. Aşçı, "Bunu yapanın vallahi bilsahi kemiklerini kıracağım!" diye bağııyordu. Fena halde korkan küçükler beni dinlemeyerek, kaçışmaya başladılar ve şüphesiz pek iyi de ettiler. Günlü, biraz sonra, aşçı izimizi keşfediyor, elindeki kocaman kepçeyi bir sepa dehişetiyle sallayarak deli gibi üstümüze saldırıyordu.

Hain adam, aralarında beni en büyük gördüğü için, etekileri bırakıp beni kevalamaya başlamıştı. Bu arada ayağı takılıp yere boylu boyunca yuvarlanınca, hiddeti büsbütün arttı.

Aşçı yabancı, vaziyet ise çok nazikti. Yakalanırsam, derdimi anlatıncaya kadar hiç sızmasa bir, iki kepçe yiyecek, rezil olacaktım.

Köşk tarafına doğru manevra yapmaya imkân sızmadığı için, çaresiz sokak tarafına koşuyor, çığlık çığlığa haykırıyordum.

Allahtan olacak, sabahtan beri çalışan terzi matmazel, Dilber Kalfa ile beraber bahçeye hava sızmaya çıkmış. Yelun bir

ALKIŞ 105

köşesinde onlarla karşılaşıncı, "Geliyor" diye boyunlarına sarıldım ve arkalarına saklandım.

Dilber Kalfa, aşçının kepçesine karşı ellerini uzatarak:

"Ne yapıyorsun, aşçıbaşı, çıldırdın mı? O, gelin hanım, diye bağırdı.

Başka bir zamanda olsaydı, bu kelime için, Dilber Kalfa'yı, mutlakı hırpalardım. Fakat, o kadar korkmuşum ki, ben de gayri ihtiyari onunla beraber bağııyordum:

"Vallahi ben, gelin hanımım, aşçıbaşı!"

Ben, bu aşçı kadar çılgın ve aksi insan görmedim. Kalfa ve matmazelin teminatlarına bir zaman inanmadı.

"Yok, böyle hırsız gelin hanım sızmaz!" diye sızlandı; neden sonra, aklı yatınca da: "Öyleyse aferin gelin hanım sana!" dedi. "Hırsın eyleyse yeni pantolonu; bak, pantolonun dizkapağını da patlattırdın bana!"

Adamcağız, düştüğü zaman burnunu da çarpıp sıyırmıştı ama, bereket versin, onu tazminat hesabına katmıyordu.

Gizli kalması için, yaptığım işarlara rağmen, bu komedi duyuldu ve her yemekte bana bakıp bakıp gülmek âdet sırasına girdi.

*

Düğüne üç gün kalmıştı. Yine her akşamüstü mahut arka bahçenin kapısında çocuklarla ip atlarken, yeni bir hücumu uğradım. Fakat bu seferki hücumu yapan, ilkinde beni aşçıdan kurtarmaya çalışan terzi matmazel, altmış yaşında sızmasına rağmen, bu akşam o da bana karşı ateş püskürüyordu.

- Rica ederim, matmazel, birkaç güne kadar size madam diyeceğim. Doğrudur bö yaptığın? Sen provanızı yapmak için yarım saattir sizi arıyorum.

Daha fenası, Besime Teyzem de matmazelle beraberdi ve çatkın cehresi, münakaşa uzarsa ondan yana çıkacağını gösteriyordu.

106

- Pardon matmazel, buracıktaydım. Temin ederim ki işitmedim, dedim.

Teyzem, artık dayanamadı, bana çıkışacağı her zaman yaptığı gibi eliyle çenemi tutup okşayarak:

- Yavrucuğum, sen, kendi sesinden, kahkahandan kimseyi işitecek halde değilsin ki, dedi. Üçgün sonra da davetlilerimiz arasında yine böyle bir şey yapmandan adeta korkmaya başladım.

Her zaman, daha haşarı ve heyrat görünmeme rağmen, o gün benim, en karışık heyecanlarla sarsıldığım, okşanmak ve anlaşılmak ihtiyacıyla için için eridiğim bir tarihi.
Genemi teyzemin elinden çekmeden eteklerimi parmaklarımla iki yanından tuttum ve hafif bir reveransla dizimi büküm:

- Üzülmeyin teyze, dedim. Çok değil, daha üç güncük dişinizi sıkmanız lâzım. O zaman benim için, teyzeden başka bir adınız ve sıfatınız olacak. Tahkuşu'nun teyzesine yaptığı naz ve şımarıklığı Feride'nin, o hanımefendiye yapmaya cesaret edemeyeceğini size temin ederim.

Teyzemin gözleri yaşardı, beni yanaklarından öperek:

- Senin her zaman annen oldum ve öyle kalacağım, Feri-dem, dedi.

Taşkınlığım o haldeydi ki, ben de onu birdenbire kalçalarından yakalayıp havaya kaldırdım ve tıpkı bana yaptığı gibi yanaklarından öptüm.

Matmazel, ufak bazı rötüşlerden başka eksiği kalmayan beyaz elbisemi ellerinde kaldırdığı zaman, kıpkırmızı kesildiğimi hissettim. Odadakileri birer birer okşayıp öperek yalvarmaya başladım.

- Ne sursunuz, siz dışarı çıkın. Gözünüzün önünde giyinmeyeceğim. Arasında etekli elbisesiyle Tahkuşu'nun bir

TAKKİŞÜ 107

tavus kuşu şekline girdiğini bir tasavvur edin. Aman,' ne gülsünç! Kendim bile güleceğim. "Ne olur, bu iş adi tuvaletle olsun!" diye o kadar yalvardım, kimselere derdimi dinsetemedim.

Matmazel, elindeki elbise ile üzerime geldikçe -birisi beni yakalamaya geliyormuş gibi- köşelere kaçıyor, tir tir titri-yodum.

Dışarıdakiler, gürültüyü artırıyorsa, mutlaka içeri girmek istiyorlardı.

- Bir parça daha, rica ederim, bir dakikacık, hepinizi çağıracağım, diye yalvardım. Fakat onlar inanmadılar:

- Aldatıyor, soyunduktan sonra çağıracak, diye bağırarak kapıya dayandılar.

İşte o zaman, iki taraf arasında heyecanlı bir uğraşmadır başladı.

Dışarıdakiler, çocuk, büyük karmakarışık itişerek, gülsüerek kapıyı zorluyorlardı. Ben kollarımın bütün kuvvetiyle içeriden müdafaa ediyordum.

Sofada demirli potinleriyle tepinerek: "Hücum... Hücum... Muharebe var" diye bağıran çocukların sesine bütün köşk halkı koşuyordu.

Matmazel, omuz başımdan:

- Yapmayınız, Allah aşkına, çekilin, elbise parçalıyor, diye bağılıyor, fakat sesini işittirmeye muvaffak olamıyordu.

Bir aralık, nedense gürültü kesilir gibi oldu. Kapıya bir ayak sesi yaklaşıyordu. Kâmrân'ın sesi:

- Acı, Feride, benim. Bana yasak yok tabii. Durak, sana yardıma geleyim, dediğini işittim ve büsbütün çıldırdım. Bu sefer:

- Hepsi gelsinler, ziyarı yok, sen olmaz. Sen Allah aşkına git. Vallahı ağlayacağım, iyice yalvarmaya başladım.

Fakat Kararan, bu yalvarışma aldırmadı, kapıya hızla dayanarak iki kanadını ardına kadar açtı.

108

Reşat Nuri Güntekin

Ben çılgık çılgına olanın bir köşesine kaçtım ve elime geçirdiğim bir mantoya sarılarak hüzüldüm.

Matmazel, hayıllacak haldeydi:

- Güzelim elbise gitti, diye adeta saçını, başını yosuyordu. Kâmrân mantoyu bir ucundan tuttu ve gülerek:

- Mağubiyetini artık teslim etmen lâzım Feride, dedi. Acı, elbiseni göreyim.

Bende, artık ne ses vadi, ne hareket. O, biraz bekledikten sonra devam etti:

- Feride, şimdi sokaktan geldim. Çok yorgunum. Uğraştırma beni, elbiseni o kadar merak ediyorum ki, inat edersen zera müracaat etmek mecburiyetinde kalacağım. Bak, beşe kadar sayıyorum: Biriki, üç, dört, beş...

Kâmrân mümkün olduğu kadar geciktirdiği bu beşten sonra, mantomun ucunu çekince yüzümü gözyaşlarına bulanmış gördü, fena halde şaşırdı ve yarı zorla edayı beşastarak kapıyı kapadı.

Matmazelin hayretten dili tutulmuştu. Kâmrân da aşağı yukarı o haldeydi, biraz sonra mahcup ve müteessir bir sesle:

- Affet beni, Feride, dedi. Ben, sana küçük bir şaka yapmak istemiştim. Buna hakkım var sanıyordum.

Fakat, hâlâ o kadar çocuksun ki... Beni affediyorsun değil mi?

Başımı hâlâ mantomun içinde sa klayarak cevap verdim:

- Pekî ama sen, hemen odadan çıkmalısın.

- Bir şartla. Seni bahçenin nihayetindeki kayanın yanında bekleyeceğim. Hatırlıyor musun, dört sene evvel bir akşam, seninle orada barışmıştık. Şimdi de öyle yapacağız. Söz mü?

Kısa bir tereddütten sonra:

- Pekî, gelirim, dedim. Ama sen, şimdi git.

Zavalı matmazelin bu acayip tabiatlı gelinle konuşmaya bile artık cesareti kalmamıştı. O, ağzını açmadan beni soyduktan sonra, tekrar kısa etekli pembe elbisemi giydim, üstüne siyah mektep önlüğümü geçirdim, sonra Müjgan'ın bile yüzüne

ALKIŞ 109

bakmadan odadan kaçtım ve gözlerimdeki kırmızılık geçinceye kadar soğuk su ile yüzümü yıkadım. Bahçeye indiğim zaman ortalık kararıyordu. Şimdi asıl mesele, kendimi kimseye göstermeden onun yanına kapağı atmaktır.

Kendi kendime delişiyor gibi yaparak, mutfağın arkasından deliştim, aşçı ile bir iki kelime konuştum. Sonra ağır ağır dış kapıya yürümeye başladım. Maksadım, izimi büsbütün kaybettirdikten sonra bahçe duvarının dibinden onun yanına inmekti. Fakat..

*

Daima açık duran sokak kapısının dışında siyah çarşafı, uzun boylu bir kadın gözüme ilişti. Peçesi kapalıydı. Kışkırtan bir şey sermek istediği halde, içeri girmeye cesaret edemiyordu gibi bir hali vardı. Kâmrân, epeyce zamandan beri beni bekliyordu. Bu peçenin altından bir bildik çehresi çıkmasından ve beni söze tutmasından korkarak yolumu değiştirdim ve ağaçların arkasına da-laya çalıştım. Fakat.e, birdenbire beni çağırırdı.

- Küçükhanım, biraz zahmet eder misiniz, efendim? Caresiz, döndüm, kapıya doğru yürümeye başladım:

- Buyurunuz hanımefendi, bir emriniz mi var?

- Merhum Seyfettin Paşa'nın kışkırtı değil mi?

- Evet, efendim.

- Siz kışkırtan misiniz, efendim?

- Evet.

- O halde sizden bir ricada bulunacağım.

- Emrediniz, efendim.

- Ben, Feride Hanımefendi ile görüşmek istiyorum. Hafifçe irkildim, gülmemek için başımı eğdim, ilk defa işittiğim bu "hanımefendi" sözü bana öyle tuhaf geliyordu ki.. Feride Hanımefendi'nin ben olduğumu mümkün değil, söylemeye cesaret edemeyecektim. Dudaklarını ısırarak:

110

Reşat Nuri Güntekin

- Çok âlâ hanımefendi, dedim. Buyurun, lütfen içeri; kışkırtan serarsanız size Feride Hanım'ı çağırırlar. Siyah çarşafı kadın, kapıdan girmiş yanıma yaklaşmıştı:

- Söze tesadüfüm çok iyi oldu, çocuğum, dedi. Sizden bir yardım rica edeceğim. Benim Feride Hanım'la yalnız olarak konuşmama delâlet edeceksiniz. Mümkünse kimsenin bundan haberi olmaması.

Hayretle yüzüne baktım. Ortalık kararmış olduğu ve peçesini hâlâ açmadığı için yüzünü fark edemiyordum. Hafif bir tereddütten sonra:

- Hanımefendi, dedim. Acayip bir kıyafette olduğum için birdenbire cesaret edemedim. Fakat Feride benim. Kadın, hafif heyecanlandı:

- Kâmrân Bey'le evlenecek Feride Hanım mı?

- Kışkırtan bir tane Feride var hanımefendi, diye gülmüsdüm.

Siyah çarşafı kadın, birdenbire durmuştu. Biraz evvel kendisini Feride ile görüştürmemi sabırsızlıkla istediği halde şimdi karşımda put kesilmesine ne mana vermeliydi? Acaba Feride'nin ben olduğuma hâlâ inanmıyor muydu? Yoksa başka bir şey mi vardı? Merakımı gizlemeye çalışarak tekrar konuşmaya mecbur oldum:

- Emrinizi bekliyorum, hanımefendi. Garip şey, kadın hâlâ ağzını açmıyordu. Biraz ileride ağaçların arasında bir bahçe kanepesi gözüme ilişti:

- isterseniz şuraya gidelim, hanımefendi, dedim. Kimse bizi rahatsız etmeden konuşabiliriz.

Kadının sükûtu, biz kanepeye oturduktan sonra da devam etti. Fakat, nihayet karar vermiş olacak ki, elinin

sert bir hareketiyle peçesini kaldırdı ve otuz yaşlarında, zeki ve sinirli bir kadın çehresi meydana çıktı. Havanın karanlığına rağmen benzinin korkunç surette sararmış olduğu görülmüyordu.

FAKİSÜ . H

- Feride Hanım, dedi. Ben, bir eski arkadaşımın zeruyyla bir elçi vaziyetinde buraya geliyorum. Fakat, üzerime aldığı vazifenin bu kadar güç olduğunu kestirememiştim. Biraz evvel sizi görmek için ısrar ettiğim halde şimdi adeta kaçmak istiyorum.

Vücuduma bir titreme yapıştı; kalbim şiddetle çarpıyordu. Fakat biraz cesur olmazsam onun dediğini yapacağınızı, kaçacağınızı hissettim. Mümkün olduğu kadar sakın bir tavır takınmaya çalışarak:

- Vazife vazifedir, hanımefendi, dedim. Cesur olmak lazım. Bahsettiğiniz, beni tanıyor mu?

- Hayır. Daha doğrusu şahsınızı görmemiş. Yalnız Kâmran Bey'in nişanlısı olduğunuzu biliyor.

- Kâmran Beyi tanıyor mu?

Artık bende de daha fazla sermaye kuvvet kalmamıştı. Budakikada meraklanıp çıldıracak gibi olduğum halde, e, sakiden gitmeye kalksa, zannederim yelundan çeviremeyecektim.

- Dinleyin beni Feride Hanım. Niçin birdenbire durakladığımı anlamıyorsunuz. Burada ermiş, yetmiş bir hanımla karşılaşacağımı umuyordum. Halbuki önüme adeta bir mektep çocuğu çıktı. Sizi fazla müteessir etmekten korkuyorum. Te-reddütümün sebebi bu.

Yahancı kadının bana acı gibi bir hali vardı. Bu, izzetinefsime dokundu ve bana bütün kuvvetimi iade etti. Ayağa kalktım, kanepenin önündeki ağaca arkamı dayadım, kollarımı kavuşturarak sakın ve hatta vakur bir sesle:

- Bu vaziyette tereddüt doğru değil, dedim. Görüyorum ki, konuşacağımız şey mühim. Onun için teessürü falan bir tarafa bırakarak açık konuşursak daha iyi olur.

Kadın benim bu cesur tavrım karşısında biraz kendini topladı ve bir sual sordu:

- Kâmran Bey'i çok seviyor musunuz?

112

Reşat Nuri Güntekin

- Bunun sizinle alakasını göremiyorum, hanımefendi.

- Belki vardır, Feride Hanım.

- Açık konuşmazsak işin içinden çıkamayacağımızı evvelce söyledim, hanımefendi.

- Peki, öyle olsun. Size Kâmran Beyi, bir bahşkasının da sevdiğini haber vermeye mecburum.

- Olabilir, hanımefendi, Kâmran, birçok meziyetleri olan bir gençtir. Bir bahşkasının onu gözüne kestirmiş olmasında hiç fevkalâdelik görmem.

Bu, bir yaprak bile kımsıdamayacak kadar sakın ve güzel yaz akşamında beklenilmez bir fırtınanın gelip çatmış gayet iyi anlıyor, fakat nereden geldiğini anlayamadığım bir kuvvetle buna karşı durmaya kendimi hazır buluyordum.

Kadına söyledığım sen cümlede bir parçajalay bile vardı. Ayağa kalkmamakla beraber yerinde doğrulduğundan, sinirli bir hareketle çarşafının eteklerini düzelterek kanepenin tahtalarını tutuşundan, onun da artık bu işi kısa kesmeye karar vermiş olduğunu anlardım. Makine gibi çabuk ve adeta renksiz bir sesle söyledi:

- ilk bakışta sizi bir çocuk gibi görmüş olmakla beraber, mükemmel yetmiş yüksek bir genç kız karşısında bulunduğumu anlıyorum. Kâmran Bey maalesef sizi lâzım geldiği kadar takdir edememiş. Yahut, ne bileyim, belki takdir ettiği halde geçici bir zaafa kapılmış. Hasılı, iki sene evvel bahsettiğim arkadaşla Avrupa'da tanışmışlar. Bilmem, size daha fazla tafsilat vermek doğru olur mu?

Başımı salladım:

- Sözlerinizin doğru olduğunu ispat için evet.

- Arkadaşımın adı Münevver'dir. Eski mahbeyincilerden birinin kızıdır, ilk defa sevdiği bir adamla evlenmiş, bahtiyar olamamıştı. Sonra hastalandı. Doktorlar Avrupa'ya gönderilmesini tavsiye ettiler. Tam iyi olup memleketine döneceği bir sırada başına bu geldi. Kâmran Bey, bir aralık İsviçre'ye gitmiş.

FAKİSÜ . 113

izinle mi, vazifeyle mi, pek bilemiyorum. Tesadüfleri crada olmuş. Kararan Bey, bir hafta için İsviçre'ye geldiği halde iki aya yakın bir zaman crada kalmış, Hatta bu yüzden galiba bir cezaya da uğramış.

- Müsaadenizle bir sual, dedim. Arkadaşınızın bunları benim haber almamı istemekten maksadı ne?

Yabancı kadın, bu defa ayağa kalkmaya mecbur oldu. Eldivenli ellerini ovuşturarak:

- İşte bunu söylemek güç, dedi. Münevver, bugün sizin düşmanınız vaziyetindedir.

- Estağfurullah.

- Öyledir, Feride Hanım. Fakat hiç fena bir insan değildir. Gayet içlidir. Kâmrân Bey, onun için rasgele bir macera değildir. Onunla evlenmeyi umuyordu. Bir kahkâh varsa tamamıyla Kâmrân Bey'de. Çünkü bir başkasıyla sözlü olduğunu bile saklamış. Beni bu çirkin vazifeyi üstüme almaya sevk eden şu ki, zaten hasta olan bu içli kadının ölmesinden korkuyorum.

- Doğru söyledinizden nasıl emin olayım?

- Niçin yalan söyleyeyim, öyle? Münevver, bu haberden sonra katiyen yaşamaz.

- Yazık zavallıya.

- Daha doğrusu ikinize yazık.

Fazla ileri gittiğini anlatmak ister gibi elimle bir işaret yaptım ve güldüm:

- Beni karıştırmayınız, siz şimdilik yalnız onu düşünebilirsiniz.

- Niçin, Feride Hanım? Gerçi Münevver, bunca senelik arkadaşım. Fakat, siz de çok iyi ve bu işte tamamıyla suçsuz, günahsız bir genç kızsınız. Onun için size de acırsam...

Bu defa, daha sertleştim, mağrur bir tavırla:

- Ona müsaade edemem, dedim. Hem zannederim ki artık konuşacak şeyimiz de kalmadı.

Yabancı kadının, bir şey aramak ister gibi, ara sıra el çan-

Çalkışu - F.8

114

Reşat Nuri Güntekin

tasını açıp kapadığını görüyordum. Benim artık konuşmaya nihayet vermek istediğimi görünce bir buruşuk kağıt çıkardı.

- Feride Hanım, sözlerimden belki şüphe edersiniz diye size Kâmrân Bey'in bir mektubunu getirdim.

Bilmem, onu görmek sizi müteessir edecek mi?

Mektubu evvela elimle itmek istedim. Fakat sonra yanlış bir şey yapmış olmaktan korkarak aldım.

- İsterseniz onu size bırakayım. Sonra okursunuz. Arkadaşıma artık lüzumu kalmadı. Omuzlarımı silkiyerek:

- Bana bir faydası olmayacak dedim. Bir hatıradır; kendisinde kalması daha iyi olur. Yalnız bir dakika müsaade ederseniz bir göz gezdireyim.

Karanlık artmıştı. Ağaçların arasından yola çıkarak mektubu gözlerime yaklaştırdım, zaten bu yazıya alışık olduğum için okumaya başladım:

"Benim Sarı Çiçeğim" diye başlıyordu. Arkasından bir sürü edebiyat. Güneş doğmadan evvel nasıl dünyaya belli belirsiz bir aydınlık yayılırsa, "Sarı Çiçeği" görmeden evvel de onun kalbine böyle bir aydınlık yayılmış, "içimde anlaşılmaz bir sevinç var. Ben, mutlaka fevkalâde bir şeyle karşılaşacağım!" diyermiş. Nihayet o fevkalâdelik olmuş, bir akşamüstü otelin bahçesinde ışıklar yanarken "Sarı Çiçeği" karşısında görmüş...

Ondan ötesini o kadar çabuk okuyordum ki, gözlerim gittikçe artan karanlık içinden yazıları o kadar fena seçiyordu ki, hemen hiçbir şey aklımda kalmadı, diyebilirim. Yalnız bilmem neden mektubun birkaç defa tekrar ettiğim şu sen satırlarını hâlâ şimdi bile gözümün önünde buluyorum:

"Gönlüm beştu. Sevmeye ihtiyacım vardı. Sizi uzun ince vücudunuzla, menekşe gözlerinizle karşımda görünce her şeyin rengi değişti."

Yabancı kadın, ağır ağır yanıma gelmişti, sesi titreyerek:

r

ÇALKIŞU

115

"Feride Hanım, sizi üzdüm. Fakat inanınız ki" diye bir cümleye başlamak istedi.

Ben, birdenbire silkinerek sözünü kestim, mektubu uzatarak:

- Ne münasebet, dedim. Üzülecek bir şey yok ortada. Bunlar sağan işler. Hatta, size teşekkür bile

edeceğim. Bana bir hakikati öğrettiniz. Şimdi artık sizden müsaade isteyeceğim.

Hafif bir baş selamıyla yürüdüm. Fakat o, beni tekrar arkamdan çağırdı:

- Feride Hanım, bir dakika daha müsaade. Arkadaşıma ne söyleyeyim?

- Vazifenizi yaptığınızı söyleyiniz. Öte tarafı artık kendi bileceği şeydir, dersiniz, sur biter.

Yabancı kadın, bana bir kere daha seslendi, fakat artık dinlemedim, hızla ağaçların arasına daldım.

Kamran'ın bizim artık bir daha barıştığımızı göremeyeceği kayanın yanında ne kadar beklediğini bilmiyorum. Fakat beklemekten usanarak odama geldiğinde ve masanın üstünde çizgili mektep defteri yaprağına karalanmış şu birkaç satırı gördüğü zaman herhalde şaşalamış olacaktır:

"Kamran Beyefendi. 'Sarı Çiçek' romanını baştan başa öğrendik. Birdaha düşünceye kadar birbirimizi görmek yok. Senden nefret ediyorum.

FERİDE"

İKİNCİ KISIM

B. Eylül 19...

- Feride'ye günden beri gece demezsin gündüz demezsin, yazarsın da yazarsın. Ne bitip tükenmez yazıdır bu? Mektup desem değil; mektup, deftere yazılmaz. Kitap desem değil, bizim bildiğimiz, kitabı saçlı sakallı ulemalar yazar. Sen parmak kadar çocuksun. Öyleyse ne yazarsın böyle durup dinlenmeden?

Bana bu suali soran; etelin ihtiyar edacısı Hacı Kalfa'dır. Bir saatten fazla bir zamandan beri dışarıda şarkı söyleyerek tahta siliyordu. Şimdi yeruldu; benimse, kendi dediği gibi, iki satır lakırdı atmaya geldi.

Hacı Kalfa'nın halini görünce kendimi tutamadım kahkahalarla gülmeye başladım:

- Bu ne kıyafet, Hacı Kalfa.

Her zaman beyaz bir eşlikle doluşan Hacı Kalfa, bugün arkasına dört peşli bir eski zaman entarisi giymiş, çıplak ayaklarıyla tahtaları silerken düşmemek için eline kocaman bir sepa almıştı.

- Ne yaparsın, hanımlık yapıyoruz, hanım gibi giyineceğiz elbette, dedi.

Hacı Kalfa, ara sıra konuştuğu dertli bir komşumdan başka, odama giren tek insandır, ilkgünlerde çekiniyordu. Biriş için odama gireceği zaman kapıyı vuruyor, "Başını ört hecanım, ben geliyorum," diyordu.

Ben, alay ediyor, "Haydi canım, Hacı Kalfa, işin mi yok Allah aşkına. Teklif mi var aramızda?" diyordum.

O, çatkın çehresini daha çatıyor:

118

Reşat Nuri Güntekin

- Ayı! İş senin bildiğin gibi değildir, "İslam muhadderat-ları"nın yanına öyle sallapati girilmez, diye bana çıkışıyordu.

"Muhadderat" herhalde kadın fasan demek olacaktı. Fakat hecalık gururuma yediremediğim için bunu Hacı Kalfa'dan so-ranıyordum. Mamafih, alay ede ede Hacı Kalfa'ya bu saygının manasızlığını anlatmıştım. Şimdi, aklına estikçe kapımı vuruyor, çekinmeden içeriye giriyordu.

Hacı Kalfa, gülmemin bir türsü kesilmemesine evvela kızacak oldu, fakat sonradan vazgeçti:

- Beni kızdırmak için mahsus yapıyorsun ama, kızmayacağım, dedi.

Sonra, gözlerinde garip bir hüzünle ilave etti:

- Kafeste kuş gibi o kadar sıkılıyorsun bu yalnız odada ki; biraz alay çıkar, gül, ziyanı yok; ahbablık daha artarsa ben, sana bir parça da cınayacağım galiba, biraz eğlenmen için, anladın mı efendim?

Hacı Kalfa'ya ne yazdığını anlatmak kabilsiz değildi.

- Yazım pek çarpık çurpuk da meşk yazıyorum Hacı Kalfa, dedim. Yarın, ebür gün derse başlayacağım. Çocuklar ayıplar sonra.

Hacı Kalfa, fotoğraf karşısında poz alır gibi sepasına dayandı, gözlerinde tatlı bir gülümseme ile cevap verdi:

- Çocuk aldatıyorsun, Hacı Kalfa kaç baharın yeğurdum! yemiştir, bilirsin sen? Onlar ki hattat gibi süs yazılar, iki par etmez yazdıkları. Onlar ki böyle karınca ayağı gibi eğri büğri bir şeyler kararsalar, ne çıkarsa onlardan çıkar. Biz, dairelerdi ne kadar taban tepmiş, ne çeşit memurlar görmüşüz, bilirsin sen? Bırderdin vardır senin, vardır ama, her neyse onun sı bizlere düşmez. Yalnız yazarken, parmaklarını mürekketle boyamamaya gayret et ki, çocuklara karşı asıl ayıp odur. Hajdi bakalım, sen yaz yazını; ben de tahtalarımı nçalayım.

FAKAT

119

Hacı Kalfa'yı savdıktan sonra tekrar masamın başına geçtim. Fakat, artık çalışmıyorum; onun bazı sözleri beni sardıkça sarıyor.

Adamcağızın hakkı var. Mademki artık keskeca insanım, yarın, ehür gün işine başlayacak bir hecayım; o halde kendimden, çocukluğumdan hiçbir iz, eser bırakmamaya çalışmalıyım. Hakikaten parmaklarımdaki hatta Hacı Kalfa'nın söylememesine rağmen, dudağımdaki mürekkep lekeleri ne oluyor? Hele geceleri defterime yazarken sık sık kendimi mektepte görmem, artık bir daha göremeyeceğim insanların etrafında dolaşıyor gibi hissetmem, biraz da bu lekelerden gelmiyor mu?

Hacı Kalfa'nın bir sözü daha zihnime takılıyor: "Kafeste kuş gibi o kadar sıkılıyorsun bu yalnız edada ki..." Kafeslerin hepsinden nihayet kurtulduğum bugün de birinin beni, kafeste bir kuş gibi görmesi değru değil. Senra, kuş-kelimesinin eski "Çalıkuşu"nu; kırık kanadı, kapanmış gagasıyla düştüğü yerden kaldırmak gayreti var. Hacı Kalfa, böyle konuşmakta devam ederse, aramızın bezulmasından korkuyorum. Mamafih, defterimi eksik bırakmamak için sen bir gayret lâzım. Arkamda bıraktığım öğrenç dünyaya bir kere daha dönmeliyim.

O akşamüstü, yabancı kadından, öğreneceğimi öğrendikten sonra edama gidiyordum. Taşlıkta teyzeme tesadüf ettim, karanlıkta bir kediye gizlenmek istedim. Fakat teyzem beni görmüştü.

- Kim o? diye sordu. Sen misin Feride? Niçin saklanıyorsun?

Cevap vermeden karşısında durdum. Birbirimizin yüzünü fark edemiyorduk.

120

Reşat Nuri Güntekin

- Matlaka yine bir yaramazlık!..

Görünmez bir el göğsüme basıyor, nefesimi kesiyor gibiydi.

- Teyze, dedim.

Teyzem, bu dakikada bana bir tatlı kelime söylemiş olsaydı, hafifçe yanağıma dokunsa, saçımı okşasaydı, ağlayarak kollarına atılacak, belki her şeyi söyleyecektim.

Fakat o, benim ne halde olduğumu fark edemedi. "Yine ne derdin var, Feride?" dedi. Teyzemden bir şey istediğim vakit daima böyle söylerdi. Fakat, bu akşam bana böyle geldi ki, bu sözlerle: "Artık yetmedi mi?" demek istiyor.

- Hiç, teyze, dedim, müsaade edersen seni epeceğim.

Teyzem, ne olsa, annem demektir. Onu, sen bir defa öpmeden ayırmak istemiyordum.

Cevabını beklemeden ellerini tuttum, karanlıkta iki yanağından, sonra gözlerinden öptüm.

Odam darmadağınık, iskemselerin üstüne elbiseler atılmıştı. Açık dolap gözlerinden çamaşırsar sarkıyordu. Benim cesaret ettiğim şeyi yapacak insanın, arkasında derbeder bir mektep çocuğu odası bırakması ayıptı. Fakat, ne çare ki vakit çok dardı.

Penceremde ışık görüp gelmelerinden korkarak karanlıkta hemen el yordamıyla, ona bırakılacak birkaç satırı yazdım.

Senra, dolabımı açtım. Kırmızı bir kurdese ile bağılı diplemamı, yadigar kıymetinde birkaç parça eşyayı, annemden kalma küpe, yüzük gibi bir iki fakir müce vheri mektep valizime doldurdum.

Kapılardan kaçan evlatlıkların da böyle yaptıklarını hatırlıyor, acı acı gülüyordum.

ÇALIĞI 121

Nereye gideceğimi, ancak, sekağa çıktıktan sonra düşündüm. Evet, ben nereye gidecektim? Yarın olsa kolay. Zihnimde müphem surette tasarlanmış bir şeyim vardı. Asıl mesele bu geceyi geçirmektiydi.

Gecenin bu saatinde nereye sığınabilirdim? Her şeyi göze almış olmama rağmen elimde valizimle sabaha kadar tarlalarda dolaşamazdım ya. Biraz sonra kışkte bir kıyamet kopacaktı. Rezalet korkusuyla belki polise başvurmazlardı. Fakat, etrafa kel kel arayıcılar çıkacağı muhakkaktı. Tren, vapur, hatta araba yolculuğu tehlikeliydi, izimi çabucak keşfederlerdi. Gerçi hayatını kendi istediği gibi yaşamak isteyen bir insanı zorla, bu kışke dönmeye mecbur edecek bir kuvvet yoktu. Fakat kararımı bir çocuk deliliği, şamarık bir kız nazı sanacaklar; beni de, kendilerini de hoş yere üzeceklerdi.

Onları bu fıkirden vazgeçirmek, hatta, bir daha adımı anmaya tövbe ettirmek için yarın teyzeme nasıl bir mektup yazacağımı biliyordum. Fakat, bu gece nerede barınacaktım?

Evvela, aklıma, civar köşklerde oturan bazı arkadaşlarım geldi. Beni muhakkak ki iyi karşılayacaklardı. Fakat, yaptığım az çok bir rezasetti. Bu vaziyette bir kızı bir gecelik evlerine kabul etmek, belki tuhaflarına gidecekti. Sonra bu fevkalâdeliği izah için onlara bir şey söylemek lâzım gelecekti. Yabancılarla hesap vermenin ve onlardan nasihat dinlemenin gücüne gideceğini hissediyordum. Nihayet, ilk aklıma gelen isimler tabiatıyla evdekilerin de aynı kolaylıkla düşüneceği isimler olacak. Beni aramaya, en evvel onlardan başlayacaklardır. Arkadaşlarımın aileleri gece yarısı telaş içinde beni sormaya gelen aileme, benim hatırım için "Burada yok" demeye cesaret edebilecekler miydi? İstasyona giden caddeyi tehlikeli bularak aradaki İçeren-köy yollarına sapmıştım. Karanlık gittikçe artıyordu. Şaşırmaya, cesaretimi kaybetmeye başladığım bir zamanda aklıma birdenbire bir şey geldi.

122

Reşat Nuri Güntekin

İşkil, on sene evvel akrabalarımızdan birinin evinde sütüne-lik etmiş bir muhacir kadını vardı ki, Sahrayıcedit'te oturur ve sık sık köşke gelirdi. Geçen sene bir gün, uzunca bir akşam gezintisinden dönerken onun evine uğramış, yarım saat kadar bahçesinde dinlenmişim. Eskilerimi daima ona verdiğim için benimle arası gayet iyiydi. Geceyi onun evinde geçirirdim ve kimse, benim orada olacağımı akıl edemezdi. İhtiyar bir muhacir arabası geçiyordu. Evvela onu çevirmek istedim, fakat bu hem tehlikeliydi, hem de üstümde bezuk param yektü. Çaresiz, yaya olarak Sahrayıcedit yolunu tuttum. Karanlıkta bir gölge gördükçe, yahut bir ayak sesi işittikçe tireyerek duruyordum. Gece vakti, ıssız kır yollarında, tek başına dolaşan bir kadından kim Şüpheli etmezdi? Bereket versin, ortalıkta in cin yoktu. Yalnız bir bağı kenarından geçerken küçük bir tehlike atlatım. Kırışından türküyü söyleyerek birkaç sarhoş geliyordu. Birsıçrayışta bağı kenarındaki alçak çitin üstünden aştım; onlar geçip gidinceye kadar orada gizlendim. Bağda köpek falan olsaydı halim haraptı. Bundan başka, Sahrayıcedit caddesini geçerken kaldırımlar üstünde, yorgun yorgun sepasını sürüten bir bekçiye rastladım. Fakat heş bir tesadüf oldu. Adamcağız beni görmeden yan sokaklardan birine saptı. Sütüne ile ihtiyar kocası, beni görünce şaşırıyorlar. Yolda hazırladığım kurt masalını okudum. Büyük amcamla Üsküdar'dan geliyorduk. Şurada arabamızın tekerleği kırıldı. Bu saatte başka araba da bulamadık. Çaresiz, yaya dönüyorduk. Uzağdan sizin lambanızı gördük. Amcam: "Haydi Feride, yabancı yer değil ya, sen sütüneye misafir ol bu gece. Ben de Şuradaki bir ahabımda kalayım!" dedi. Doğrusu masalım bu saf insanlarca bile pek kolay inanılacak bir masal değildi. Fakat, küçükhanımı bir gece misafir et-

ALKIŞ 123

mek Şerefi onlar için o kadar büyük bir şeydi ki, sözlerimden Şüpheli etmediler. Zavalı sütünenin benim için hazırladığı kır savantası kokan tertemiz yatağı ertesi sabah beş, dokunulmamış gördüğü zaman ayakları suya ermiştir ki, o vakit de kuş uçmuş kervan geçmiştir bulunuyordu. O gece, sütünenin odasında, lambamı söndürmüş, karanlığa baka baka uzun bir plan hazırlamıştım. Dolabımın bir köşesinde, kırmızı kurdeseyle, ağır ağır solup sararmaktan başka bir şeye yaramayacak zannettiğim diplomam gözümde bir ehemmiyet almıştı. Bütün ümidim, pek makbul olduğunu söyledikleri bu kağıt parçasındaydı. Onun sayesinde Anadolu vilayetlerinden birinde bir hocalık alacak, bütün hayatımı çocuk çocuk arasında, Şen ve mesut geçirecektim. İstanbul'dan çıkıncaya kadar, Eyüpsultan'daki Gülmisal Kalfa'nın evinde gizlenmeye karar vermiştim. Gülmisal Kalfa, annemin dadasıydı. Annem evlenirken, onu da Eyüp'te ihtiyar bir kalsubaşıya vererek çıkarılmışlardı. Annemi çok sevmesine mukabil, teyzemlerle arası bezuktu. Büyükkannem sağken ara sıra yalıya gelir, bana boyalı Eyüp oyuncakları getirirdi. Fakat, o öldükten sonra kalfa, büsbütün ayağını kesmiş, teyzelerim de adını anmaz olmuşlardı. Sebebinin bilmiyordum ama, aralarında galiba bir de kavga çıkmıştı. Herhalde, İstanbul'da benim için Gülmisal Kalfa'nın evinden daha emin bir yer yoktu. Teyzem zihnimde gittikçe dallanıp budaklanan mektubu aldıktan sonra, ağlamaktan başka bir şey yapamayacaktı. Öteki alçak da ne de olsa insandı, izimi keşfetse bile, karşıma çıkmaya yüz, surat bulamayacaktı.

124

I

O sabah, kalfanın sokak kapısını aralık buldum. Kendisi kanalı kaşlarının üstünde bir başörtüsü, çıplak ayaklarında hamam nahıslarıyla evinin taşlarını yıkıyordu.

Bir şey söylemeden kapının önünde durdum, onu seyretmeye başladım. Müzüm sımsıkı kapalı olduğu için beni tanıya-mıyorsa, fersiz mavi gözleriyle Şaşkın Şakin bana bakıyordu.

- Bir şey mi istediniz hanım? dedi. Bir, iki kere yutkunduktan sonra:

- Dadı, beni tanımadın mı? diye sordum. Sesim, onun üzerinde anlaşılmaz bir tesir yaptı, ürkmüş gibi geri çekilerek:

- Fesuphanallah, fesuphanallah! diye seslendi. Acsana yüzünü hanım?

Valizimi ıslak taşların üstüne koyarak peçemi kaldırdım. Kalfa, beğuk bir feryat kopardı:

- Güzide, Güzidem gelmiş. Ah, evladım! Damarsları çıkmış zayıf kollarıyla boynuma sarılıyor, gözlerinden sel gibi yaşlar akarak:

- Ah çocuğum, ah çocuğum diye hıçkırıyordu.

Bu fazla heyecanın sebebini anladım. Benim gittikçe anneme benzediğimi söylüyor. Hatta, onu hiç unutmayan eski bir arkadaş: "Güzide'nin, tamamıyla yirmi yaşındaki çehresi, sesi. Feride'yi ağılamadan dinleyemiyorum" derdi.

Gülmisal Kalfa'ya da şimdi aynı şey olmuştu. Hıslamanın bu kadar güzel bir şey olacağını, bu ihtiyar Terkez halayıkdan evvel bana hiç kimse anlatamamıştır.

Annemi ben, hayal meyal hatırlarım. Bazı terk edilmiş odalarda, toza, taprağa bulanmış, çizgileri ve boyaları silinmiş eski resimler şeklinde belli belirsiz bir hayal. Bu hayal, bugüne kadar bende ne bir hüznün, ne bir fazla sevgi uyandırmıştı.

Fakat, Gülmisal Kalfa, zavallı ihtiyar kafasından benimle onu ayırt edemeyerek "Güzidem" diye hıçkırırken, içimde anlaşılmaz bir şey oldu. Annem, gözümün önünde, ölümlüğün

AKKUSU 125

ateşi yüreğimde, ben de "Anne, anneciğim!" diye katıla katıla ağlamaya başladım. Zavallı kalfa kendini unutmuş, benimle uğraşmaya başlamıştı.

Göz yaşları içinde ona sordum:

- Kalfa, annem bana çok mu benziyordu?

- Çok, kızım, seni görünce aklım karıştı, onu görüyorum sandım. Allah toprağı kadar ömür versin sana. ihtiyar kalfa, taşlığın yanındaki odada, beni çocuk gibi seyariken, hâlâ için için ağlamakta devam ediyordu. Onun patiska perdesi küçük odasında geçirdiğim ilk saatlerin tadını dünyada unutamayacağım. Beni, soyduktan sonra, dokuma bir örtü ile kaplı kerevetinin üzerine yatırdı, başımı dizine koydu, alnımı ve saçlarımı okşayarak annemi anlatmaya başladı.

Doğduğu gün, mavi yüzü yemenisi ile ilk defa kucağına aldığı dakikadan sonra ayrıldığı güne kadar, hütün hatıralarını bir bir anlattı.

İsra bana gelince, ben de, başıma gelenleri ona, olduğu gibi söyledim. Kalfa sözlerimi, bir çocuk masalı dinler gibi gülümseyerek dinliyor, ara sıra "Vah yavrum" diye içini çekiyordu. Fakat, dün gece köşkten nasıl çıktığımı, bir daha düşünceye kadar oraya dönmeceğimi söylediğim vakit, telaşa düştü: "Feride, sen çocukluk etmişsin, Kâmrân Bey bir cahillik etmiş. Tövbe eder, bir daha yapmaz!" dedi.

Gülmisal Kalfa'ya isyanımı anlatmaya imkân yoktu. Hikâyemin sonunda dedim ki:

- Gülmisal Kalfa, ihtiyar kafacığımı nafile yorma! Ben, iki üç gün sana misafir olduktan sonra başka bir memlekete gideceğim. Elimin emeğiyle yaşayacağım.

Ben, böyle söylerken, kadıncağızın gözleri doluyor, ellerimi okşayıp yanaklarına, dudaklarına sürerek:

- Bu ellere kıyabilir miyim ben? diyor.

Kalfayı dizlerimin üstüne oturtup hep latarak, buruşuk

126

Reşat Nuri Güntekin

yanaklarını çekştirerek anlattım ki, o eller için şimdilik fazla bir tehlike yoktur. Yaramazlık eden birkaç küçüğün ara sıra kulaklarını çekmekten başka bir şeyde kullanılabilecek değildir.

Anadolu'da nasıl hocalık edeceğimi, neler yapacağımı öyle neşe ile anlatıyordum ki, nihayet, o da, benim

heyecanıma kapıldı. Yeşil bir bürümcüğe sarılı küçük Mushaf mı duvardan indirdi ve onun üzerine yemin etti ki, burada misafir kaldığım müddetçe, beni ele vermeyecektir. Öte taraftan beni aramaya gelenler elursa, kapıdan çevirecektir.

O gün akşama kadar, Gülmisal Kalfa ile ev işi gördük. Ben, şimdiye kadar hep hazırdan yemiştim. Bir gün bir yumurta bile pişirmemiştim. Bu, artık değişmeliydi. Bundan sonra, aşçıyı hizmetçiyi nerede bulacaktım? Hazır Gülmisal Kalfa elimdeyken ondan nasıl yemek pişirileceğini, bulaşık ve çamaşır yıkanacağını, hatta, söylemesi ayıp ama, nasıl sükük dikilip çorap yamanacağını öğrenmeliydim.

iskarpinlerimi, çoraplarımı çıkardıktan sonra işe girişmiştim. Kalfanın isyanlarına, feryatlarına kulak asmadan, kuyudan keva keva su çektim. Tahtaları sildim yahut batırdım. Sonra, yine kuyu başına oturarak onunla beraber zerzevat ayıkladım.

Zerzevat ayıklamak deyip geçeriz, ama o ne ince işmiş! Kalfa, soyduğum patatesleri gördükçe feryat ediyor:

- Kızım, sen onların yarısını kabuklarıyla beraber atıyorsun, diyor.

Ben, o vakit dikkatle gözlerimi açıyor:

- Şahi böyle kalfa. Ben, bunu senden öğrenmeseydim, bin zahmetle satın aldığım patateslerimin yarısını atacak ve ömrümün sonuna kadar farkında olmayacaktım, diyordum.

Ondan öğreneceğim şeyleri yazmak için yanıma küçük bir not defteri koymuştum.

ikide birde:

- Dadi, patatesin tanesini kaç kuruşa verirler? Kabukla-

ÇALKUŞU 127

nnı en çok kaç santim kesmek lâzım gelir? gibi sualler soruyor, dadıyı güldürüyordum. Hefe:

- Dadi, tahta silmek için kaç keva su lâzım? dediğim zaman, kadıncağının adeta gözlerinden yaş geldi.

Çahil bir Terkeze yeni mektep usullerini nasıl anlattırırın? Bunları yaparken seviniyor, akşamdan beri, vücudumun bir yerinden gelen hafif sızının adeta uyuştüğünü duyuyordum.

Tenceremizi ateşe koyduktan sonra, mutfaktaki tertemiz hasırın üstüne oturduk.

- Ah, kalfacığım, diyordum, kim bilir gideceğim yerler ne kadar güzeldir. Ben, Arabistan'ı hayal meyal biliyorum. Anadolu herhalde ondan çok daha güzeldir. Oradaki insanlar bize benzemezlermiş. Kendileri fakirmiş, fakat gönülleri böyle zengin, böyle zenginmiş ki, hiçbir, değil fakir bir akraba çocuğuna, hatta düşmanına ettiği iyiliği başına kakmak mürüvetsizliğinde bulunmazmış. Küçük bir mektehim olacak.

Baştan başa çiçeklerle donatacağım. Çocuklarım, bir alay çocuğum olacak. Kendime "abla" dedirteceğim.

Fakir olanlara, elimle siyah önlükler diyeceğim. "Hangi elinle?" diyeceksin. Gülme, alay etme. Onu da öğrenirim elbette.

Kalfa, kâh gülüyor, kâh pişman olmuş gibi kızarak:

- Feride, evlatçığım, sen çok yanlış yola gidiyorsun, diye içini çekiyordu.

Görürüz bakalım hangimizin yanlış gittiğini.

Bu işler bittikten sonra teyzemin o korkunc mektubu yazıldı. Bu mektubun bir yerinde şöyle söylüyordum:

"Seninle açık konuşacağım, teyze. Kâmrân, bana hiçbir zaman bir şey söylemedi. O, benim için hiçbir zaman kendini beğenmiş, şımarık, manasız, ruhsuz, karaktersiz bir konak çocuğundan başka bir şey olmadı. Zayıf, minimini, çerden çöpten bir insan. Daha sayayım mı?

Ben, onu hiçbir zaman ne beğendim, ne istedim, ne de

128

Reşat Nuri Güntekin

başka türlü bir his duydum. 'Böyledir de niçin onunla evlenmeye razı oldun?' diyeceksin. Çalkuşu'nun kafasızlığı maşum. Bir delilik yaptık. Fakat, bereket versin ki, kendimi vaktinde topladım. Oğlunuz için böyle düşünen bir kızın saadetli eviniz için nasıl bir felaket olacağını anlamanız lâzım gelir. İşte, bugün, içinizden ayrılmak ve aradaki bütün bağları kesmek suretiyle bu felaketin önünü aldım. Deneslerden beri gördüğüm iyiliklerin birazını ödemiş.

Bu lakırdıları işittikten sonra, artık, benim adıma ağzınıza almak küçüklüğünden kendinizi sakınacağınızı umarım. Üne bilmelisiniz ki, bu ağza alınmaz lakırdıları utanmadan, çekinmeden bile size yazan nankör ve terbiyesiz kızla karşı karşıya gelecek olursanız, bir çamaşırıcı kadın kavgası yapmaya da kadirdir.

Bunun için en iyisi, artık birbirimizin adını anmamak olacaktır. Farz edin ki, Çalkuşu da, anası gibi bir kışede ölüp gitti, isterseniz bir iki damla göz yaşı dökün; ona karışmam. Fakat, sakın uzaktan, bir yardıma filan kalkayım demeyin; hakaretle reddederim.

Ben, yirmi yaşında, postunu sudan kurtarmış bir insanım, canım nasıl isterse böyle yaşarım."

Bu terbiyesiz mektubu hatırladıkça daima utanacak ve ağlayacağım. Fakat lâzımdı. Teyzemini beni aramasına, belki peşime düşmesine başka türlü mani olamazdım. Varsın kızsın, darılsın teyzem bana. Fakat üzülmesin.

*

Ertesi gün mektubumu elimle postaya verdikten sonra, doğru Maarif Nezareti'ne gittim, arkamda Gülmisal Kalfa'nın bel çarşafı, yüzümde onun kalın peçesi vardı. Böyle yapmaya mecburdum. Çünkü, hem sokakta kendimi kimseye tanıtmamak lâzımdı hem de Maarif Nezareti'nin, açık gezen kadın hocalara pek ehemmiyet vermediğini işitiştim.

GAHKUSU

129

Nezaret kapısını buluncaya kadar cesur ve neşeliydim, işlerimin gayet kolay biteceğini umuyordum. Bir hademe beni Nazırın yanına götürecekti, o da diplomamı görür görmez; "Hoş geldin hanım kızım. Biz de senin gibileri bekliyorduk" diye beni, Anadolu'nun en yeşil bir memleketine tayin edilecekti. Fakat, kapıdan girince hava birdenbire değişti; beni bir heyecan, bir korku aldı.

Girintili, çıkıntılı sofalar, binanın alt başından üst başına kadar acayip merdivenler, bu sofalarda, bu merdivenlerde bir alay insan. Kimseye bir şey sormaya cesaret edemiyer, şaşkın şaşkın etrafıma bakmıyordum.

Sağımda, yüksek bir kapının üzerinde "Makam-ı Nezaret" diye bir tabela gözüme ilişti. Herhalde Nazır'ın odası orada olacaktı. Kapının önünde, parlak marokenden kıvrım kıvrım somya telleri fişkirmiş bir köhne kostukla kolları yaldızlı kerli ferli bir hademe oturuyordu. Öyle bir edası vardı ki, insan "Acaba Nazır Paşa, yahut Bey bu mu?" diye şüpheye düşse yeriydi.

Korku korku yanına yaklaştım:

- Nazır Bey yahut Paşa'yı görmek istiyorum, dedim. Hademe parmaklarını tükürükleyip kumral palabıyıklarının ucunu kıvrarak, şahane bir bakışla beni süzdü, ağır ağır:

- Ne yapacaksınız Nazır Bey'i? dedi.

- Hocalık isteyeceğim, dedim.

O, bıyıklarının ucunun ne şekil aldığını görebilmek için dudaklarını büzüp cevap verdi:

- Böyle şey için Nazır Bey rahatsız edilmez. Git, dairesine söyle. Usulü dairesinde muamele yap!

Usulü dairesinde muamelesinin ne olduğunu öğrenmek istedim. Fakat o, artık cevap vermeye lüzum görmedi; aynı mağrur ve şahane eda ile başını öbür tarafa çevirdi.

Peçenin altında, korku ile dilimi çıkardım. Bu, böyle olursa, efendisi, kim biler ne olacak? Vay başımıza gelen, diye düşündüm.

Gahkuşu - F9

130

Reşat Nuri Güntekin

Merdiven parmaklığının kenarına sekiz on su kevâsi dizmişler, üzerine -Kışkte tahterevalli oynamak için kullandığımız tahtalara benzer- bir uzun tahta alarak garip bir peyke meydana getirmişlerdi. Peykenin üzerinde kadınlı erkekli bir yığın insan oturuyordu.

Siyah yün çarşafını çenesinin altından iğnelemiş, çini mavi gözlü bir ihtiyar kadını gözüme kestirdim, yanma yaklaşarak halimi anlattım. Acı bir bakışla:

- Meslekte müptedi olduğunuz görülmüyor. Nezarette tanıdığınız kimse yok mu? dedi.

- Hayır. Belki bir tanıdık vardır ama, bilemiyorum, dedim. Fakat buna ne lüzum var?

Söylediği kelimelere göre âlim bir hocalıktan olduğunu anlaşılan mavi gözlü kadın gülümsedi:

- Bunu daha sonra anlarsınız kızım, dedi. Gelin sizi Ted-risat-ı İptidaiye Dairesi'ne götüreyim, bir kere Müdür-i Umumi Beyefendi'yi görmeye çalışın.

Müdür, siyah sakallı, yer yer çiçek bozuğundan yenmiş kocaman kafalı, kalın kaşlı gayet esmer bir adamdı. Odasına girdiğim zaman, yazıhanesinin önünde ayakta duran iki genç kadınla konuşuyordu. Bir tanesi fark edilecek kadar titreyen elleriyle çantasının içinden buruşuk kağıtlar çıkarıyor, birer birer yazıhanenin üstüne koyuyordu.

Müdür, kağıtlara şöyle bir göz gezdirdi, imzalarına, damgalarına baktı, sonra:

- Gidin, ismizini Şubeye kaydettirin, dedi. Hanımlar, geri geri giderek bir temenna ettiler.

- Siz ne istiyersunuz hanım?

Bu sual, bana sorulmuştu. Bıraz şaşırarak, kekeleyerek halimi anlatmaya başladım. Fakat o, birdenbire sözümü kesti. Sert bir sesle:

- Muallimlik değil mi? istidanız var mı? dedi.

TEKİRİŞİ 131

Daha ziyade şaşırdım:

- Yani diplomam mı demek istiyersunuz, dedim. Müdür, sinirli bir istihfafla dudaklarını büktü; kışede oturan cılız bir misafire başını salladı:

- Görüyorsunuz ya hâlî. insan, nasıl çıldırmaz? istida ile Şahadetname arasındaki farktan habersiz yektur. Sonra muallimlik isterler; daha sonra da maaş az, yer uzak diye kafa tutarlar.

Odanın tavanı fırl fırl başımda dönüyordu. Ne diyeceğimi kestiremeyerek şaşkın-şaşkın etrafıma bakıyordum.

Müdür, daha sert bir sesle:

- Ne bekliyorsunuz? dedi. Haydi bilmiyorsanız bir biline sorun, istida yapın!

Ben, şaşkınlıkla bir yere çarpmadan odadan çıkmaya çalışırken kışede oturan küçük efendi araya girdi:

- Beyefendi hazretleri, müsaade buyrulur mu? Hanım kıza halisane bir nasihat vereyim.

Aman Yarabbi, neler söyleniyordu! Benim gibi kadınlar, hocalıktan ziyade, sanata heves etmeliymişler.

Beyefendinin buyurdukları gibi, istida ile Şahadetname arasındaki farkı henüz anlamamış olduğuma göre hocalıkta muvaffak olacağım esasen şüpheliymiş. Fakat çalışsam, mesela iyi bir terzi olur, hayatımı kazanırmışım.

*

Merddivenden inerken gözlerim etrafı kapkara görüyordu. Kolumu biri tuttu. O kadar dalgındım ki, az kaldı bağıracaktım.

- İşin nasıl oldu kızım?

Bu suali, yine o çini mavi gözlü hanım soruyordu. Öfke ve ümitsizlikten ağılamamak için dişlerimi sıkarak halimi anlattım. Tatlı bir gülümseme ile:

- Tanıdığın olup olmadığının bunun için sormuştum, kızım, dedi. Mamafih, meyas olma. Yine bir çaresi bulunur belki.

132

Reşat Nuri Güntekin

Göl seni tanıdıklardan bir Şube müdürüne götürüyüm. Eksik olmasın, iyi adamcağızdır.

Tekrar merdivenleri çıktık, ihtiyar hocalım, bu sefer beni, büyük bir kalem odasından buzlu bir camekânsa ayırmış, minimini bir hücreye sekti. Bugün, hakikaten şansım yoktu. Çünkü, orada da pek ümit vermeyen bir manzara ile karşılaştım. Bakalının bir tarafı siyah, bir tarafı adeta ağarmış bir efendi, hiddetten ateş püskürüyor, karşısında benim biraz evvelki halime benzer bir vaziyette tir tir titreyen bir hademeyi dönecek hareketler yapıyordu.

Önünde duran bir fincan kahveyi, bulasık suyu dökerek gibi, pencereden sekağa serpti, sonra hademeyi ite kaka kapıdan dışarı çıkardı.

Yeni arkadaşımın yavaşça eteğinden çektim:

- Aman, buradan kaçalım, dedim.

Fakat buna vakit kalmadı. Müdür, bizi görmüştü:

- Hayret! Naim! Hocalım? dedi.

Öfkeli bir insanın bu kadar çabuk yatıştığını ömrümden ilk defa görüyordum. Ne çeşit huyları var bu memurların, Yarabbi?

Mavi gözlü hocalım, birkaç kelime ile halimi anlattı. Müdür, tatlı bir gülümseme ile bana:

- Pekâlâ kızım, pekâlâ. Geç şöyle otur bakalım, dedi.

Bu kuzu gibi adamın, biraz evvel sekağa kahve dökerek, ihtiyar bir hademeyi dut ağacı silker gibi tartaklaya tartaklaya dışarı atan insan olduğuna bin şahit isterdi.

- Aç yüzünü bakalım kızım. Oo! Sen daha hemen hemen çocuksun. Yaşın kaç?

- Yirmiyi bitirmek üzereyim efendim.

- Acayip. Mamafih, her neyse. Ancak sen, dışarı gidemezsin. Senin için hayli tehlike var.

- Niçin efendim?

- Niçini var mı, kızım? Sebep meydanda.

Müdür Efendi gülüyor, eliyle yüzümü göstererek Naime

ALKIŞU 133

hocanıma işaretler yapıyor, fakat meydanda olan bu sebebi bir türlü söylemiyordu.

Nihayet, mavi gözlü hanıma göz kırparak;

- Ben daha çok söyleyemem. Sen kadınca daha iyi anlattırısın Naime Hanım, dedi.

Senra, sakalını iki yana sallayarak kendi kendine kenuşur gibi ilave etti:

- Ah, sen bilsen dışarlarda ne yaman eğsu yamansar vardır!

Ben, saf bir hayretle:

- Efendim, o çok yaman dediğiniz adamlar kimlerdir, bilmiyorum. Fakat siz de bana onların ismadığı yerde ders bulursunuz, dedim.

Müdür, bu sefer elini dizkapaklarına vurarak daha fazla güldü:

- Eh!.. Bu hakikaten heş!

Ben, bir insanı ilk görüşte ya severim ya sevmem. Senradan bu ilk hissimin değiştiiğini hiç hatırlamıyorum.

Her nedense, bu adamcağıza birdenbire kanım kaynayı-vermişti. Hele bir yanı beyaz, bir yanı kara olan sakalı, eyle heşti ki, yüzünü sağa çevirdiiği zaman hemen hemen genç bir adamı görüyordunuz; sola çevirdiiği zaman ise o adam, birdenbire gidiyor, yerine beyaz sakallı o ihtiyar yüzü gülümsemeye başıyordu.

- Darülmuaşşimat'tan bu sene mi çıktınız, hanım kızım?

- Hayır efendim, ben Darülmuaşşimat'tan çıkmadım. Dam de Sien mektebinden diplomasıyım.

- Nasıl mektep bu?

Müdürle uzun uzun izahat verdim, sonra diplmamı uzattım. Galiba Fransızca bilmiyordu. Fakat, belli etmemek için kağıdın ötesine, berisine bakıyor, elinde evirip çeviriyordu.

- Güzel, âlâ...

Naime Hocanıma teklifsiz bir tavırla:

134

Reşat Nuri Güntekin

- Kızım beyefendi, siz iyilik etmeyi seversiniz, Ŗu çocuğu boş göndermeyin, dedi.

Müdür, kaşlarını çatarak, sakalını çekiştirerek düşünüyordu:

- Pek güzel, pekâlâ ama, bizimkiler galiba bu mektebin diplomasını tanımıyorlar.

Ahna bir şey gelmiş gibi elini masaya vurarak:

- Kızım, sen istanbul rüştiyelerinden birinde Fransızca muallimliği istersin. Bak, sana yesunu eğreteyim.

Değru istanbul Maarif Müdüğü'ne gidersin...

Ben, müdürün sözünü kestim:

- istanbul'da kalmama imkân yok efendim, dedim, mutlaka vilayetlerden birine gitmek mecburiyetindeyim.

O, şaşırması:

- Amma yaptın ha! dedi. Günsünün rızasıyla Anadolı'ya gitmek isteyen muallimeye ilk defa tesadüf ediyorum. Aysel, biz muallimlerimizi istanbul'dan çıkarıncaya kadar akla kararı seçeriz. Sen ne dersin Naime Hocanıma?

Müdür, hemen Şüphelenmişti. Karnazca bir istintak ediyor, ailem hakkında sualler soruyordu. Adamcağızı kandırın-caya kadar başıma hal geldi.

Müdür, oturduğu yerden, "Şahap Efendi" diye seslendi. Tamekânlı kalem odası arasındaki kapıdan, ufak tefek, cılız bir genç göründü:

- Bak, Şahap Efendi, hanım kızı odaya al, Anadolı'da muallimlik istiyor, bir istida müsveddesi yaz, bana getir.

Ahuk işime İmuş gözüyle bakıyor, müdürün beynuna atılmak, sakalının beyaz tarafından öpmek istiyordum. Şahap Efendi, beni kalem odasında karışık bir masanın önünde oturttu, müdürün istediği müsveddeyi yazmak için bana sualler sormaya, söylediklerimi bir kağıt parçasına not etmeye başladı. Bu fakir kıyafetli, hasta çehreli memurda korkak, mahcup bir

ALKIŞU 135

hal vardı. Suâl sormak için bana baktıkça, adeta kirpikleri titriyordu.

Penceresinin yanında duran orta yaşlı iki kâtip, ağız ağıza bir şeyler konuşuyorlar, ara sıra yan gözle bize bakıyorlardı. *Ör tanesi;*

- Şahap, evladım, sen bugün fazla yeruldun. Şu istidayı biraz da biz yazalım, dedi.

Kuruyası dilim durmaz ki. Hele biraz sevindiğim vakit. Hiç münasebeti olmadı mı halde:

- Bu dairede, arkadaşlar birbirlerini ne iyi keruyorlar, dedim.

Şahap Efendi, kıpkırmızı kesilerek başını eğdi. *Acaba bir pet mu kırmıştım? Herhalde öyle olacak. Çünkü etekiler de gülüşüyorlardı. Ne dediklerini pek duymadım. Yalnız birinin, "Muallime Hanım hayli pişkin ve mukaşşer" sözü kulağıma çalındı. Bu sözlerin manası neydi? Bu efendiler ne demek istemişlerdi? istida müsveddesi birkaç kere müdürün yanına gitti, geldi. Kırmızı mürekkeple assanıp pullandıktan sonra temize çekildi.*

Müdür:

- Haydi bakalım, kızım, Allah tesirini hâk etsin. Ben, elimden geldiği kadar yardım ederim, dedi.

Yanında başka kimseler olduğu için daha fazla bir şey söylemeye cesaret edemedim. Fakat bu kağıdı kime götüreceğimi, ne söyleyeceğimi bilmiyordum. Belki Naime Hecanım'ı tekrar görürüm ümidiyle etrafıma bakınırken gözüme Şahap Efendi ilişti.

Küçük kâtip, merdiven başında, birini bekliyordu. Benimle göz göze gelince mahcubane başını indirdi. Bir şey söylemek istediği, fakat cesaret edemediği anlaşıyordu. Yanından geçerken durdum:

- Size bugün çok zahmet verdim, dedim. Lütfen bunu nereye götüreceğimi de söyler misiniz efendim?

136

Reşat Nuri Güntekin

- Muamele takip etmek güç bir şeydir, hemşire hanım, dedi. izin vererseniz istidanızla bendeniz meşgul olayım. Siz rahatsız olmayın. Yalnız, arada sırada kaleme uğrayıverirsiniz.

- Ne vakit geleyim? dedim.

- İki, üç gün sonra.

İşin iki, üç gün uzaması canımı sıkmıştı. Fakat, gelgit, tam bir ay sürüklendi. Zavallı Şahap Efendi'nin gayreti olmasaydı, belki daha da uzayacaktı.

Şöyle böyle derler ama, erkeklerin içinde de ne insaniyetliler var. Bu çocuktan gördüğüm iyiliği hiç unutmayacağım. Beni kapıdan görünce keşuyor, merdiven başlarında bekliyordu.

O, elinde kağıtlarımla odadan odaya dolaşırken utancımın yerlere giriyor, nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyordum.

Bir gün, küçük kâtip, beğazına bir bez bağlamıştı. Beğula beğula eksürüyor, konuşurken sesi kısılıyordu.

- Hasta mısınız? Niçin bu halde daireye geliyorsunuz? dedim.

- Bugün cevap almaya geleceğinizi biliyordum, dedi. istemeden güldüm. Bu, bir sebep olabilir miydi?

- Tabii başka işler de var. Mâlum ya, mektepler yeni açıldı.

- Bana verilecek iyi bir cevabınız var mı?

- Bilmem. Evrakınız Müdür-i Umumi'de. Teşrifettiğiniz vakit kendisiyle görüşmenizi söyledim.

Müdür-i Umumi, çatık çehresine bir kat daha dehşet veren bir siyah gözslük takmış, önünde duran bir yığın kağıdı birer birer imzalayıp yere fırlatıyor, ak bıyıklı bir kâtip namaz kılar gibi eğilip doğrularak onları topluyordu.

- Efendim, beni emretmişsiniz, dedim. Yüzüme bakmadan, sert bir sesle:

- Sabret hanım. Görmüyor musun? dedi.

Ak bıyıklı kâtip, kaşları ve gözleriyle işaret ederek beklememi anlattı. Ayıp bir şey yaptığımı anlayarak birkaç adım geriye çekildim, paravanın yanında beklemeye başladım.

FAKAT 137

Müdür, kağıtları bitirdikten sonra gözslüğünü çıkardı, mendiliyle camlarını silerek:

- istidanız reddedildi. Zevcenizin hizmeti otuz seneyi bulmuyormuş, dedi.

- Benim mi efendim, dedim, bir yanlışlık olmasın?

- Sen Hayriye Hanım değil misin?

- Hayır, ben Feride'yim efendim.

- Hangi Feride? Ha, aklıma geldi. Maalesef sizinki de öyle. Mektebiniz, Nezaret-i Celile'ce musaddak edilmiş. Bu diploma ile memuriyet verilmez.

- Peki, ben ne olacağım?

Bu manasız söz, istemeden dudaklarımdan dökülüyor- mıştı. Müdür, tekrar gözslüğünü taktı, benimle alay

eder gibi bir tavırla:

- *Artık erasını da, müsaadenizle, kendiniz düşünün, dedi. Bu kadar meşguliyet arasında, bir de sizin ne olacağını düşünmeye kalkarsak vay halimize.*

Ömrümde acısını unutmayacağım dakikalardan biri de bu olacaktır. Evet, ben, ne olacaktım?

iyi kötü, senelerce çalıştım. Bu yaşımda en uzak gurbetleri göze alıyordum. Böyle olduğu halde, yine beni kovuyorlardı. Ben, ne olacaktım? Yeniden teyzemin evine dönmek, ölümden daha fena bir şeydi.

Ön bir ümitle öteki müdüre başvurdum. Aklamamak için dişlerimi sıkarak:

- Beyefendi, benim diplomam işe yaramazmış, ne yapayım ben şimdi? dedim.

Bu sözleri söylerken, fazla mı şaşkınlık gösterdim nedir adamcağız adeta müteessir oldu:

"Ne yapayım kızım? Ben de söyledim ama varak-ı mihri-ivefayı okuyup dinleyen var mı?" dedi.

Bu şefkat, beni adeta şımartmıştı:

- Beyefendi, ben mutlaka bir iş bulmaya mecburum.

138

Reşat Nuri Güntekin

Kimse ne düşünmediği, en uzak bir köy de olsa, ben güler yüzle kabul edeceğim.

Müdür, birdenbire bir şey düşünmüş gibi:

- Dur, kızım, bir tecrübe daha...

Kesede, pencerenin yanında, uzun boylu, irice yapılı bir bey gazete okuyordu. Yüzü sokak tarafına dönük olduğu için yalnız, ağarmaya başlamış saçlarıyla sakalının bir kısmını görebiliyordum.

Müdür, bağıra bağıra:

- Beyefendi, müsaade buyururlar mı biraz? dedi. O, bir şey söylemeden döndü, ağır ağır yanımıza geldi.

Müdür, eliyle beni gösterdi:

- Beyefendi, siz sevabı seversiniz. Bu çocuk, bir Fransız mektebinden çıkmış. Hafinden, sözlerinden kibar bir ailenin çocuğu olduğu anlaşıyor. Fakat malum ya, düşmez kalkmaz bir Allah. Çalışmak mecburiyetinde kalmış. "En uzak bir köşeye bile giderim" diyor. Fakat bizimkini bilirsin ya. Gülü tarife ne hacet! "Olmaz" diye kesip attı. Siz Nazır Beyefendi'ye bir iki "kelime-iteyyibe" lütfederseniz bu iş olur.

Kızım Beyefendi!

Müdür, bu sözleri söylerken, onun, vakitsiz bir mihnetle çekmeye başlamış omuzlarını okşuyordu.

Giyinişinden, hafinden, tanıdığım insanların hepsinden başka turlu bir insan olduğunu anladım. Müdürü dinlerken hafifçe eğiliyor, iyi işitmek için elini kulağının arkasına koyuyordu.

Biraz kanlı, fakat halim, munis gözlerini bana çevirdi, kı-, sık bir sesle Fransızca konuşmaya başladı.

Nereden çıktığıma, nasıl çalıştığıma, ne yapmak istediğime dair sualler soruyordu. Verdiğim cevaplardan memnun kaldığı belliydi.

Biz konuşurken, Şube müdürü keyifli keyifli güsüyor:

- Bülbül gibi söyliyor Fransızca'yı maşallah. Bir Türk kızı için Şayan-ı takdir değrusu, diyor.

Gülmisal Kalfa, daima: "Ayın en beşi karanlıksa, en beşi aydınlıktır" derdi. Sonradan, büyük bir Şair olduğunu öğrendi-

HALIKU 139

Önce insan bana bakarken, benim için, bu aydınlığın başlamak üzere olduğunu hissediyordum. Bir aydan beri, yavaş yavaş kaybettiğim güzel neşemi tekrar buldum.

O insan, bana yine şimdiye kadar kimseden işitmediğim güzel sözler söyledikten sonra, beni yanına aldı, Nazır'ın odasına götürdü.

O geçerken hademeler ayağa kalkıyor, kapılar adeta kendiliklerinden açıyordu.

Yarım saat sonra B... Vilayeti'nin merkez rüştiyesinde açık bulunan bir coğrafya ve resim muallimliğine tayin edilmiş buluyordum.

Talikuşu, o akşam Eyüp'e dönerken sevincinden adeta uçuyordu. Bundan sonra, o da artık kendi ekmeğini kendi kazanan bir insandı. Kimse, artık ona, adına merhamet ve himaye denen büyük hareketi yapmaya cesaret edemeyecekti.

Üç gün sonra, her muamele bitmiş, harcırahımı almış bulunuyordum.

Bir sabah, Gülmisal Kalfa beni vapura getirdi. Şahap Efendi, erkenden rıhtıma gelmiş, bizi bekliyordu. Bu çocuğun insanlığını dünyada unutamayacağım. Her işimle uğraşmış, gittiğim yerde, ineneğim etelin adresine kadar hiçbir şeyi ihmal etmemişti. Şimdi- de erkenden hâlâ sarılı hasta beğazıyla, rıhtımın rüzgârı

ve rutubeti içinde beni uğurlamaya geliyordu.

Bavulumu, yel hediyesi olarak getirdiği küçük bir kutu ile beraber, kamarama kendi eliyle yerleştirdi. Tekrar tekrar inip çıkarak kamaretsara tembihler veriyor, yorulup üzülüyordu.

Vapur kalkıncaya kadar, güvertenin bir köşesinde oturduk.

insan, ayrılık saatinde durmadan konuşmalı, nesi varsa söyleyip bitirmeli değil mi? Halbuki bu bir saat içinde, Gülmisal Kalfa ile belki, en çift söz konuşmadık. O, sönük mavi gözleriyle denizi seyrediyor, ellerimle oynuyordu. Yalnız vapur kalkacağı zaman dayanamadı: "Annemi buradan vapura bindir-

140

Reşat Nuri Güntekin

dim, Feride. Hem, o senin gibi yalnız değildi, inşallah yine seni böyle kucağıma alırım." dedi, hiçkırta hiçkırta ağlamaya başladı.

Şahap Efendi'nin yanımda olmasına rağmen, ben de galiba kendimi tutamayacaktım. Fakat o esnada bir kargaşalık oldu; "Haydi hanım, merdiven kalkıyor!" diye kalfacığımı emuzlarından yakaladılar, tartaklaya tartaklaya merdivenden indirmeye başladılar.

Küçük kâtip hâlâ yanımda duruyordu. Teşekkür için elimi uzattığım vakit, benzini sapsarı, gözlerini dolmuş gördüm, ilk defa dikkatle yüzüme bakmaya, adımı söylemeye cesaret etti:

- Feride Hanım, bûsbütün gidiyorsunuz demek, dedi. Bu ayrılık dakikasının bir bulut gibi üstüme çöken ağırlığına rağmen gülümsemekten kendimi alamadım.

- Artık Şüpheli kaldı mı? dedim.

O, bir şey söylemedi, elini elimden çekerek keşa keşa merdivenden indi.

Deniz yolculuğunu çok severim. Altı, yedi yaşında bir küçük kızken, babamın neferiyle beraber yaptığı seyahatin zevki hâlâ içimdedir. Vapur, vapurdaki insanlar, hatta Hüseyin, unutulmuş, büyük bir denizi uçarak geçen bir kuşun hayalinde ne kadar kalması mümkünse, bende de aşağı yukarı ona benzer bir şey kalmıştır. Her tarafı akıcı parıltılarla dolu bir mavi boşluk içinde uçmak serhoşluğu. Denizin bende ki bu çılgın tesirine rağmen, güvertede kalmaya tahammül edemedim, vapur Sarayburnu'nu dönerken, kamarama indim. Şahap Efen di'nin getirdiği kutu, bavulumun üzerinde duruyordu. Ne oldu onu merak ederek açtım. Bir kutu fandan... Benim dünyada en delicesine sevdiğim şey.

Küçük kâtipin hediyelerinden birini dudaklarıma götür düm. Fakat birdenbire gözlerimden yaşlar boşandı. Niçin

YALNIZLIK 141

böyle ağlıyordum, bilmiyorum! Kendi kendime söz anlatmak istedikçe göz yaşlarına artıyor, göğsümü tıkıyordu. Sebepsiz ıstırabım bu biçare Şekerden geliyormuş gibi, gayri ihtiyarı, kutuyu yakaladım, kamaramın minimini penceresinden denize fırlattım.

Evet, dünyada bu göz yaşlarından daha manasız şey olamaz. Bunu anlıyorum. Fakat buna rağmen, hâlâ şimdi, bu satırları yazarken kirpiklerimden yaşlar süzülüyor, önümdeki defter kâğıdını fiske fiske kabartıyordu.

Bu, acaba dışarıda sessiz sedasız yağın yağmurun tesiri mi? Şimdi İstanbul nasıl? Orada da böyle yağmur var mı? Yoksa Kezyatağı'ndaki bahçe, şimdi ay ışıkları içinde pırıl pırıl yanıyor mu?

Kâmrân, ben sadece senden değil, senin olduğun yerlerden de nefret ediyorum.

Bu sabah, uyandığım vakit günlerden beri devam eden yağmuru dinmiş buldum. Bulutlar dağılmıştı.

Sadece, pencerenin karşısındaki yüksek dağ tepelerinde yer yer ince dumanlar tütüyordu.

Gece yatarken pencereyi kapatmayı unutmuşum. Hafif bir sabah rüzgârı, karyolanın örtülerine, dağınık saçlarıma vuran güneş ışıklarını sarı pullar gibi titretiyor, parça parça dağıtıyordu.

Beş günden beri bu küçük otel odasında, sinirlerim iyice bozulmuştu. Gece bir aralık uyanmış, yanaklarımı, üzerine kirağı yağmış yapraklar gibi ıslak bulmuştum. Yaştığım da öyleydi. Demek ki uykumda ağlamıştım. Halbuki, şimdi bir parça güneş; neşemi hatta ümidimi yeniden canlandırıyor, vücuduma mektep yatakhanesinde uyandığım bahar sabahlarının hafifliğini veriyordu.

142

Reşat Nuri Güntekin

Bugünün bana, güzel bir haber getirmesine imkân yoktu. Artık bir şeyden korkmuyordum. Sevinçle yatağımdan fırladım, eski biçim küçük lavabonun önünde yıkanmaya başladım.

Temiz bir su birikintisine başlarını daldırıp çıkaran kuşlar gibi silkintilerle suları etrafa, karşımdaki aynanın

camına sıçratıyordum.

Kapı hafifçe vuruldu. Hacı Kalfa'nın sesi:

- Sabah Şerifler koyulsun hocanım, sen yine erkencisin bugün, dedi.

- Benjur Hacı Kalfa, dedim, öyle oldu. Ben nereden anladın benim uyandığımı? Hacı Kalfa güldü:

- Ne bileyim, kuş gibi ıslık çalıp duruyorsun. Hakikaten, kuşa benzeyen bir tarafım olduğuna kendim de inanmaya başlıyordum.

- Kahvaltını getireyim mi?

- Bugün kahvaltı etmesem olmaz mı? Des, bu defa hiddetlendi:

- Yok... Olmaz. Ben, öyle şey istemem. Gezme yok, eğlenme yok, mahpus gibi tıksıldın, kaldın. Birde yiyecek yemez- sen karşıkı komşuna denersin sonra.

Hacı Kalfa, bu son sözü karşı odadaki komşuya iştirmemek için, ağzını anahtar deliğine koymuş, sesini alçaltmıştı.

Bu Hacı Kalfa ile ne iyi dost olmuştuk. İlk sabah uyanır uyanmaz giyinmiş, çantamı koltuğuma alarak sıcraya sıcraya otelin merdivenlerinden inmeye başlamıştım. Hacı Kalfa, yine o beyaz peştemalıysa küçük bir havuzun yanında nargile temizliyordu.

Beni görünce kırk yıllık bir ahbap gibi:

- Hayrola Feride Hanım, sen niye böyle erken uyandın, ya? Ben seni yol yorgunluğuna ile öğleye kadar uyur sandım; demişti.

Ben gülerек:

ÇALKIŞI 143

- Öyle şey olur mu? Vazife sahibi bir hoca, öğleye kadar nasıl yatar? demiştim.

Hacı Kalfa, nargilesini bırakarak ellerini beline dayamış:

- Şuna bak hele! Daha kendi çocuk, anladın mı efendim, ayağının tezuyla mektebe gider çocuk okutmaya, diye gülmeye başlamıştı.

Ben Maarif Nezareti'nden tayin kağıdımı aldığımdan dakikadan beri, artık, hafiflik etmemeye yeminliydim; fakat Hacı Kalfa'nın bir bebekle konuşur gibi hali karşısında, ben de birdenbire çocuklaşmış, çantamı tep gibi havaya atıp tutmuşum.

Bu hareket, Hacı Kalfa'yı bütünü keyiflendirmişti. Ellerini birbirine vurarak:

- Yalan mı? dedi. Daha sen, kendin çocuk sun! diyor ve kahkahalarla gülüyordu.

Bir otel odacısıyla bu derece yüz göz olmak ne kadar doğru bilmiyorum, fakat ben de onunla beraber gülmüş, öteden beriden konuşmaya başlamıştım.

Hacı Kalfa, kahvaltı etmeden mektebe gitmeme katıyen razı değildi:

- Akşama kadar öyle aç açına el âlemin yumurcaklarıyla uğraşmaz, anladın mı efendim? Sana peynir, süt getirivere- yim. Hem, efendim, bu daha ilk gün, acelesi müstacel değil, diye beni zorla havuzun başına oturtmuştu. Bu saatte otelin avlusunda kimseler yoktu.

Hacı Kalfa, karşıkı dükkânlardan birine:

- Molla, bizim hocanıma istanbul simidiyle beraber süt getiriver, diye seslenmiş, sonra da bana dönerek:

- Molla'nın sütü de süttür hani. Sizin istanbul sütleri bunun yanında nargile suyu gibi kahr, demişti.

Hacı Kalfa'nın rivayetine göre Molla, yaz kış ineklerini armutla besler, onun için sütleri armut kekardı.

- Ancak, Molla'nın kendi de az buçuk armut kekâr, diye alay ediyordu.

144

Reşat Nuri Güntekin

Ben, havuzun başında kahvaltı ederken Hacı Kalfa, bir yandan nargilesini çalkatıyor, bir yandan bitip tükenmez şehir dedikodularıyla beni eğlendiriyordu. Aman Yarabbi, bu adam, neler biliyordu! Hele mektep hocaları hakkında... Her birini kaç kat elbiseleri olduğuna varıncaya kadar içi dışı tanıyordu.

- Eğlen, seni ben götürüyüm. Mektep yakındır, ancak yollar karma karışıktır. Sonra kaybolursun, demiş sakat ayağıyla önüme düşerek beni, hakikaten kendi kendime kaybolacağım Merkez Rüştiyesi'nin yeşil boyalı tahta kapısına kadar götürmüştü.

Görünüşü ne kadar sefil olursa olsun, o gün, mutlaka sevmek azmiyle girdiğim bu mektepte nasıl bir felâketle karşılaşacağımı tafsilatıyla anlatmalıyım.

Kapıcı kulübesinde kimse yoktu. Bahçeden geçerken hareli bir dokuma çarşafa sımsıkı bürünmüş, yüzü iki katlı peçeyle kapalı bir kadına tesadüf ettim. Kışında eski bir meşin çanta ile sokığa çıkmaya

hazırlanıyordu. Beni görünce durdu. Dikkatli dikkatli bakmaya başladı:

- Bir şey mi istiyorsunuz, hanım?

- Müdire Hanım'ı göreceğim.

- Birişiniz mi var? Müdire benim.

- Öyle mi efendim? dedim. Ben yeni Teğfrya ve Resim hocanız Feride'yim. Dün İstanbul'dan geldim.

Dokuma çarşafı müdire yüzünü açmıştı. Beni tepeden turnağa kadar süzdü, sonra tereddütle:

- Bir yanlışlık olmasın kızım, dedi. Bizim coğrafya ve resim hocası vardı, fakat bir hafta evvel Gelibolu mektebinden bir hoca gönderdiler.

Fena halde şaşırmıştım:

ÇALKALI 145

- imkânı yok efendim, dedim. Beni Maarif Nezareti'nden gönderdiler. Emrim çantamda.

- Fesuphanallah, fesuphanallah, dedi. Emrinizi göreyim, bakayım.

Kadıncağz, kağıdı birkaç kere okudu, tarihine baktı, sonra başını sallayarak:

- Böyle yanlışlıklar ara sıra oluyor, dedi. Fakında esma'dan ikinizi de aynı yere tayin etmişler. Vah Huriye Hanım, vah!

- Huriye Hanım kim efendim?

- Gelibolu'dan gelen öteki hoca. Kendi halinde iyi bir kadıncağz... Oranın havasıyla imtizaç edememiş.

Burasını istemiş. Meğer biçarenin başına gelecek varmış.

- Yalnız o değil, ben de müşkül mevkiye kalıyorum efendim, dedim.

- Evet, crası da öyle. Netice alınıncaya kadar kadıncağzı meraklandırmayalım hari. Ben, bir iş için Maarif Müdürlüğü'ne gidiyorum. Haydi, siz de gelin. Bakalım, belki bir çare buluruz.

Maarif Müdürü, uyuklar gibi gözlerini yumarak karşısın-dakileri dinleyen, sayıklar gibi kesik kesik sakırdı söyleyen, battal, ağır bir adamdı.

Bizi, can sıkıntısıyla dinledikten sonra ağır ağır:

- Ben ne yapayım, öyle yapmışlar, öyle esmuş, İstanbul'a yazması. Bakalım ne cevap gelir? diyordu.

Kısa yeseğinin altından çıkan kırmızı kuşağına bakarak evvela yük arabacısı sandığımı iriyarı bir kâtip:

- Bu hanımın emrindeki tarih daha yeni. Binaenaleyh asıl makbul ve muteber olan budur, dedi.

Müdür, istihareye varır gibi düşündü, sonra:

- Hayret, gerçi öyle ama, ötekine işten el çektiirmek için emir yok. Nezaret-i Celile'den istizaah edelim.

Şekiz, on güne kadar cevap alırız. Siz de artık o zamana kadar idare-i maslahat buyurursunuz, Müdire Hanım, diye hükmetti.

Çalkışu - F. 10

146

Reşat Nuri Güntekin

Yine, dokuma çarşafı müdirenin peşinde aynı delambacı sokaklardan, tırs tırs mektebe döndüm. Keşke değru etele gitseymişim.!

Hayriye Hanım, kırk beş yaşlarında, kara yüzlü, hırçın tavırlı, ufak tefek bir kadındı. Vakayı haber alır almaz yüzü bir kat daha karardı, gözleri büyüdü, incelik beynunun kenarlarında iki damar şişti. Sonra hayramda çocukların çaldığı kursak düdüğü gibi bir feryatla: "Eyvahlar olsun a destlar! Bu da mı başıma geldi?" diye düşüp bayıldı.

Muallimler odası birbirine giriyor, gözlüklü bir ihtiyar hoca, kapıya üşüşen talebeleri kevmak için, adeta kucak kucağa onlarla güreşiyordu.

Arkadaşlar, Hayriye Hocanın'ı sırtüstü yere yatırmışlardı. Yüzüne sular, sirkeler sürüyorlar, beynundan hüzmeli fani-le gömleğini gevşeterek, pire ısırtıklarıyla benekli göğsünü ovuşturuyorlardı.

Ben, ne yapacağımı şaşırmış bir halde, odanın bir köşesinde, kolumda çantamsa dimdik duruyordum.

Biraz evvel, kapıdaki çocukları kevan hocanın, gözlüğünün üstünden aksi aksi yüzüme baktı:

- Kızım, insaniyetine şaştım değrusu, dedi. Birde üstelik güsüyorsun.

Hakkı vardı. Maalesef kendimi tutamayarak gülümsemiş-tim. Kadıncağz, ona değil, kendi perişanlığıma güldüğümü nereden anlayacaktı?

Fakat, gülen yalnız ben değilmişim. Uzun boylu, keskin kara gözlü bir genç kadın da kıs kıs gülsüyordu.

Yanıma yaklaştı. Kulağıma usulcacık:

- Bilmeyen, bu kadının kocası evlenmiş, üstüne ortak getirmiş sanır. Baygınlık falan değil, vallahi

şirrethiğinden, dedi.

Huriye Hanım, yüzünden burnundan sular akarak gözlerini açmıştı. Midesinde barut patlamış gibi gürültü

ile geğiri-yer, başını iki yana sallayarak:

FAKİH 147

- *Hdestlar, bana neler oldu? Bunca yıldan sonra başıma bu haller gelmesi miydi? diye perde perde sesini yükseltiyordu.*

"Bülbülün çektiği dili belasıdır!" derler, yine bir münasebetsizlik ettim, hiç lüzum yokken, "Biraz iyileştiniz inşallah?" diye bir nezaket yapmak istedim. Sen misin hatır sorun? Huriye Hanım, öyle bir parlayış parladı ki, anlatamam. Aman neler söylemedi? Hem canına kastetmişim hem de üstelik keyif serü-yermişim.

Dünyada bundan büyük yüzsüzlük, arsızlık, terbiyesizlik olmazmış.

Bir köşeye sinmiş, utancımдан gözlerimi kapatmışım. Hocalar, Huriye Hanım'ı bir türlü yatıştıramıyorlardı. Perde perde sesini yükseltiyor, öyle kelimeler söylüyordu ki, Merkez Rüştüyesi'nde değil, en adi bir sokakta bile ağza alınmazdı.

Ne mal olduğum zaten yüzümden belliymiş. Onun ekmeğini elinden almak için Nezaret'te kim bilir, kaç kişiye...

Kesede, gözlerim kararıyor, vücudum buz gibi donuyor, dişlerim birbirine çarpıyordu. En fonası, öteki hocanımın da hemen hemen ona hak veriyor gibi vaziyetler alıyorlardı.

Birdenbire ortadaki masaya bir yumruk indi, bardaklar, sürahiler şangır şangır öttü.

Bunu yapan, biraz evvel benimle beraber gülen keskin kara gözlü genç kadındı. O, şimdi canavar gibi bir şey olmuştu. Yükseldikçe güzelleşen hırçın bir sesle haykırıyordu:

- Müdire Hanım, bu nasıl müdirelik? Bu kadının, bir mu-allimenin namusuna dil uzatmasına nasıl müsaade ediyorsunuz? Neredeyiz? Bir kelime daha söylemesine müsaade edersiniz, onu değil sizi mahkemelerde süründürürüm. Kendini nerede sanıyor bu kadın?...

Kara gözlü muallime, bu defa da ayağını yere vurarak öteki hocalara çattı:

- Afferin size arkadaşlar, çok beğendim doğrusu. Mektep içinde bir meslektaşın tahkir edilmesini böyle sırita sırita dinliyorsunuz ha?

148

Reşat Nuri Güntekin

Ortaklık, bir dakikada sütlüman olmuştu. Huriye Hocanım, yalnız kalacağını anlayınca, yine ayıhp hayılmaya, ağlamaya başladı. Ders vakti galiba gelmişti. Hocalar defterlerini, kitaplarını, dikiş sepetlerini alarak birer birer dağılmaya başladılar.

Müdire Hanım, "Sizi odamda bekliyorum, kızım," diye kapıdan çıktı...

Biraz sonra, odada beni müdafaa eden arkadaşla yalnız kalmıştım. Ona teşekkür etmeye lüzum görerek:

- Vah vah!.. Siz de benim için üzöldünüz, dedim.

O, ehemmiyeti yok, demek ister gibi omuz silkti ve güldü:

- Mahsus yaptım. Böylelerine ara sıra gözdağı verilmezse olmaz, insanın başına çıkmaya kalkarsa sonra. Ne yaparsınız. Dersten sonra görüşürüz, olmaz mı?

Müdirenin kapısına kadar gittiğim halde içeri girmeyi bir türlü canım istemedi. Tekrar bu bahsi tazelemek beni iğrendiriyordu. Kollarım düşmüş, çantam ağırlaşmıştı, kimseye görünmeden mektepten çıktım, etele döndüm.

*

Hacı Kalfa, beni görür görmez, meyus bir tavırla kollarını

kaldırdı: " "

- Vah hocanım vah, neler gelmiş senin başına? diye söylenmeye başladı.

Vakayı benden daha iyi biliyordu. Bu kâdarcık bir zaman içinde nasıl duymuştu.

Aman kızım, gözünü dört aç. İstanbul'a yazacağız diye sana bir oyun oynamasınsar. Nezaret'te tanıdığın varsa hemen mektup yazalım, dedi.

Beni Nazar'a tavsiye eden yaşlıca bir şairden başka kimseyi tanımadığımı söyledim. Hacı Kalfa, onun adını iştir iştir çocuk gibi sevindi:

- Vay, o, benim velinimetimdir ayol, dedi. Burada bir zamanlar idadiye müdürü idi. Melek gibi bir insandır.

Yaz kızım

FAKİH 149

yaz ve beni seversen benden de selam yaz, de ki: "Hacı Kalfa kulun mübarek destlerinden busediyor."

Zavalı Hacı Kalfa, ikide bir, sakat ayağını sürüye sürüye yukarı çıkıyor. "Müddeiumumi Bey, hak onundur, korkmayın. Maarif Müdürü sıkıştırın, diyor" yahut; "Belediye mühendisi yarın İstanbul'a gidecek.

Nezaret'e uğramayı vaat etti" yelunda havadisler getiriyordu.

Ne tuhaf memleket! Birkaç saat içinde rezaseti duymayan kalmamıştı. Otelin kahvesinde, hep bundan bahsediliyormuş.

- Hacı Kalfa, bu ne iş? dedim. Burada herkes herkesi tanıyor?

ihitiyar adam, ensesini kaşıyarak:

- Havuç içi kadar yer, dedi. Nerede bulursun o taşına toprağına kurban olduğum istanbul'u. Orada olsa kim kime, dum duma. Buranın dedikodusu beldur. Bunu, böylece bilmiş olasın. Benden sana nasihat; kâmil ol, uslu ol. Öyle çarşıda pazarda yüzü açık gezme. İmdi: (Aman Yarabbi, bu imdi kelimesini ne tuhaf bir eda ile söylüyordu!) Sana bir kısmet de çıkar inşallah. Burada bir hecanım vardı. Arife Hecanım. Ceza Reisi kendisine nikâh etti. Şimdi, bir eli yağda, bir eli balda. Darısı senin başına. Aman güzel diye mi? Ne gezer! iffetli diye, ağırbaslı diye, imdi dünyada namustan kıymetli şey yektur insan için.

Gün geçtikçe, Hacı Kalfa'nın bana emniyeti, teveccühü artıyordu. Her gün, evinden ufak tefek eşya, dantel bir bardak örtüsü, işlemeli bir yüz havlusu, resimli hazır yelpaze gibi şeyler getiriyor, edamı süslüyordu.

Bazen biz konuşurken, aşağıdan, direk gibi bir ses:

- Hacı Kalfa, ne cehennemde kayboldun yine? diye haykırıyordu.

Bu Hacı Kalfa'nın efendisi, otelin sahibiydi.

150

Reşat Nuri Güntekin

İhtiyar adam, her defasında türkü söyler gibi, makamsa yavaş yavaş:

- Elinin körü, elinin körü. Hacı Kalfalar kaldırsın seni, diye söyleniyor; sonra bağıırıyordu:

- Geldik, geldik, az işimiz var da...

Otelde, Hacı Kalfa ile beraber, bir ahbabım daha olmuştu: Otuzbeş kırk yaşlarında manastırlı bir kadıncağız.

Onunla ahbablığıımızın nasıl başladığını anlatayım: Otele ilk geldiğim akşam, edamda eşyayı yerleştiriyoordum. Hafif bir kapı gıcirtısı işittim. Baktım, edaya sarı hasma entarisi, yeşil krep başörtülü bir kadın giriyor.

Daha kapıdan girerken: "iyisiniz inşallah, safa geldiniz, hanım kızım" diye hatııı sordu. Düzgünlü zarıf yüzü; kireçle delik deşik tıkanmış, harap bir duvarı hatıra getiriyor; rastıklı kaşları, simsiyah dişleri, bu çekreye bir ölü kafası korkunçluğıı veriyordu.

Biraz şaşırarak:

- Safa bulduk efendim, dedim.

- Valide hanım nerede?

- Hangi valide hanım efendim?

- Hecanım... Siz hecanının kızı değıil misiniz? Kendimi tutamayarak gülmeye başladım:

- Ben hecanının kızı değıil, kendisiyim efendim. Kadın, yere çömelir gibi yaparak, ellerini dizlerine vurdu:

- Ay! Hecanım siz misiniz? Hiç de böyle parmak gibi gencecik hecanım görmedim. Ben, sizi yaşı başlı hecanım sanıyordum.

- Şimdi böyleli de sıuyor efendim.

- Olur ya, olur ya... Bu dünyada ne olmaz? Biz, ta şu kar-şıkı edacıkta oturuyoruz, çocukları uyuttum, "Safa geldin"

HALKUSU 151

demeye geldim size... Allah eksik etmesin, gündüzleri çoluk çocuk gailisi var. Haçan bu vakit olur,

çocuklar uyurlar, bir kasvettir basar beni. Yalnızlık bir Allahü Teâlâ'ya muhsustur öyle değıil mi

hemşireceğim? Efkârları bre efkârları; iç sigara, iç sigara, iç sigara. Sabahı ederim. Allah gönderdi sizi

hemşireceğim. iki sakırdı eder, açtırırız.

Kadıncağız, bana evvesa! "Hanım kızım" diye hitap ederken, heca olduğumu öğrenince, bunu

"hemşireceğim"e çevirmişti.

Odadaki iskemleyi göstererek:

- Buyurun, oturun, dedim ve kendim karyolanın kenarına oturarak ayaklarımı salladım. Manastırlı Hanım:

- Ben iskemlede rahat edemem hemşireceğim, dedi ve tuhaf bir şekilde yere, ayaklarının dibine oturarak dizlerini бүktü, sonra entarisinin cebinden bir teneke tütün kutusu çıkararak kalın sigaralar sarmaya başladı. Bunlardan birini bana ikram etti.

- Teşekkür ederim, ben içmem efendim, dedim. O:

- Ben de çokluk içmezdim ya. Gam, kasavet böyle yaptı, dedi.

Kemşum, adamakıllı dertliydi. Manastır'da epeyce zengin bir adamın kızımıŞ. Hafine göre bağısarı, bahçeleri, öküzleri, inekleri, varmış. Babasının kapısında üç beş fukara doyuyur-nuş. Manastır'ıi belhıbaşı beylerinden birçoğu onu istemiŞ. Fakat cahıllık bu ya, e: "İlle kılıçlı zabıte varacağım" diye tutturmuş. Keşke, anası ena yüz sepa vurup e beylerden birine verseymiş. Lâkin, e bıçare kadın da başına geleceği ne bilsin! Tutmuş, bir tanecik kızını belindeki kılıçtan başka malı, mülkü İsmayan bir mülazıme vermiş, hürriyete kadar şöyle böyle geçinmişler. Kemşum 31 Mart'ta, Hareket Ordusu'yla. İstanbul'dan dönen bir ahbaptan, kocasının (B.)de bulunduğunu

152

Reşat Nuri Güntekin

ve bura yerlilerinden bir kadınsa evlendiğini haber almış. Eh, olur ya; Şeriatımız dörde kadar izin veriyor. Zavallı kemşum/ biraz ağlayıp sızsadıktan sonra üç çocuğunu almış ve buraya gelmiş. Gelgeselim, kocası bu İsten hiç memnun İsmamış. vaktiyle yalvara yalvara aldığı karısı, ne ciğerpare evlatçıkıSarı m gözü görüyor, onları tersyüzüne Manastır'a çevirmek için ırar ediyormuş. "Bunca senelik karınım. Etme bana bu cefaları" diye ayaklarına kapandığı, kpekler gibi yalvardığı halde, bir türlü kendisini de burada alıkoymaya razı edemiyormuş. Bu uzun hikâyeyi dinledikten sonra dayanamadım:

- Ahanımıcığım, siz de niçin sizi istemeyen bir insan üstüne bu kadar düşünüyorsunuz? O sizi tekmeleyorsa siz de onu tekmelersiniz, olur biter, dedim.

Manastırlı Hanım, cahıllığıme acır gibi, gülmseye gülümseye:

- Ahemşireceğim, gözümü açtım, onu gördüm. Bunca yıl bir yastığa baş koyduk. Kocadan ayrılmak kolay mı? dedi ve sesini titrete titrete:

"Anadan geçilir, yârdan geçilmez" diye bir beyit okudu.

Ben, adeta hiddetle:

- insan, kendini aldatan bir erkeği nasıl sever? Ben, bunu anlamıyorum, dedim.

O, siyah dişleriyle acı acı sıratarak:

- Siz daha pek çocuksunuz, "hemşireceğim. Bu acıları çekmemişsiniz, bilmeyorsunuz. Allah yine de bildirmesin, dedi.

- Ben bir kız biliyorum ki evleneceğine iki gün kala, nişanlısının kendisini başka bir kadınsa aldattığını öğrendi, bu fena adamın yüzüğünü başına attı ve yabancı bir memlekete kaçtı.

- Sonradan pişman İsmuştur e kız, hemşireceğim. Acırım ena. Yüreği hasretten göz göz İsmuştur. Sen, kurşunla vurulanları hiç işitmedin mi, be hemşireceğim? Bazıları, vurulduklarının fakında bile İsmazlar, üç beş adım keşarlar, kaçıp kurtuluyoruz sanırlar. Yara sıcakken acımaz, hemşireceğim-

ALKIŞ 153

Hale bir kere seğumaya başlasın. Sen bak, seyret e kızcağız nasıl yanıp yakılacak?...

Hiddetle karyesadan fırladım, deli gibi odanın içinde dolaşmaya başladım. Yağmur pencereleri kamçılıyor, sokaktan beğuk kpek ulumaları geliyordu. Manastırlı kemşum, derin bir ah çektikten sonra devam etti:

- Gurbet ellerindeyim. Kolum, kanadım kırık. Ehm ermez, gücüm yetmez. Manastır'da İsydım, kocamı iki günde bu aşiftenin elinden kurtarırdım ya.

Hayretle gözlerimi açarak:

- Ne yapardınız? dedim.

- Ortağım, burada kocama basmış büyüü, basmış büyüü. Dini ağzını bağısamış adamcağızın. Lâkin, Manastır büyücüleri daha ustadır. Çok değıl, üç mecidıyeyi gözden çıkardım mı, kocamı kadının elinden alırlar, yine bana getirirlerdi.

Manastırlı Hanım, bana Rumeli büyücüleri hakkında uzun uzadıya tafsilat vermeye başladı:

Arif Hoca adında bir Arnavut varmış ki, domuz kulağını, birçok ameliyatsarla, bir dürbün haline getirirmiş. bir kadın bu garip dürbünü gözüne koyarak bir kere kocasına baktı mı, erkek ne kadar haşarı İsuşa İsun, hemen yola gelirmiş. Tüknü, bütün kadınlar, ena domuz gibi görünürmüş.

Arif Hoca, hazen bir sabun parasına, bir topluğne kapsar ve sabunu okuyup üfledikten sonra toprağa gömermiş. Sabun toprakta eridikçe, insanın düşmanı da oturduğu yerde erir, ıgne iphiğe dönermiş.

Kadıncığız, teneke kutusundan, üst üste sigaralar sarıp içerek buna benzer masallar anlatıyor, büyüler tarif ediyordu.

Ne beş, ne zavallı sakırdılar! Ya hale, e seğuduktan sonra sıızlanmaya başlayan yara masalı! Hiç böyle şey olur mu? Ben, eteki zalim için hiç üzölüyor muyum? Onu hiç aklıma getirdiğim oluyor mu?

rastıkları, çekük gözlevlerini korkunç bir halka ile saran kuyruklu sürmeleri, bende evvela bir tiksime hissi uyandırmıştı. Fakat bunların, erkeğini tekrar elde etmek için yapılmış bir hile, bir süs olduğunu öğrenince içim sızladı. Zavallı kadın, diyordu ki:

- Adamcağızımın gözüne heş görünüyim diye çocukların beğazından kesip düzgün, rastık, sürme alıyorum, yeni gelin gibi süsleniyorum, ama olmuyor. Dedim ya, büyü.

O günden beri edamin kapısı ara sıra gıcırdayor, başımı çevirmeden anıyorum ki odur.

- işin var mı, hemşireciğim? Azıcık geleyim mi?

Yalnızlıktan o kadar bunalmışım ki, bu ses beni adeta sevindiriyor. Kalemimi bırakarak, ağrıyan parmaklarımı birkaç kere sallıyorum ve komşumun artık ezberlediğim sırnaşık aşkının hikâyesini zevkle dinlemeye hazırlanıyorum.

Penceremin karşısında dimdik yükselen dağın manzarası ilkgünlerde beni eğlendiriyordu. Fakat, ondan da yorulmaya başladım, insan, bu dumanlı yamaçların rüzgârı içinde saçı başı dağınık, etekleri uçarak dolaşmadıkça, yalçın kayalar üstünde, keçi yavruları gibi sıçrayıp eğlenmedikçe neye yarar?

Nerede o, başımı alıp saatlerce kırlarda dolaştığım, bahçe kenarındaki çitlere değneklerle vurarak, sık yapraklı ağaçları taşlayarak kuş kaldırdığım günler! Halbuki ben, Anadolu'yu asıl bunun için istiyordum. Küçükten beri resim yapmayı çok severim. Mektepte tam not aldığım hemen tek ders o idi. Keşkte tertemiz oda duvarlarına, mektepte heykellerin mermer kaidelerine, kurşun, yahut boyalı kalemleriyle yaptığım resimler için ne kadar azar işitmiş, ceza çekmişim, İstanbul'dan gelirken çantama bir alay resim kağıdı ve boyalı kalemimi almıştım.

TEKİR 155

Oteldaki yalnız günlerimde yazıdan sıkıldıkça resim yapıyordum ve bu, benim için heş bir teselli oluyordu. Hatta Hacı Kalfa'nın da biri karakalem, diğeri suluboya iki resmini yapmaya çalışmıştım.

Resimlerin ne dereceye kadar benzediğini bilemiyorum. Fakat o, burnunun, gözünün hususiyetlerinden değılse bile, yuvarlak ve çıplak başından, posbıyıklarından, beyaz ensüğünden kendini tanıdı ve ustalığıma hayran oldu.

Adamcağız üşenmeden çarşı, pazar dolaşıyor, kızına çerçeve işletmek için ucuz atlaslar, kadifeler, ipekler, renkli bencuklar satın alıyordu.

Nihayet, fazla sıkıldığımı görerek beni evine davet etti. Hacı Kalfa, karısının tutumluluğu sayesinde kutu gibi bir ev yaptırmış, beş zamanlarında çocuklarının yardımıyla, bunu yeşile boyamıştı.

Ev, derin bir uçurumun kenarında. Uçurum, o kadar derin ki bahçenin sarmaşıkla örtülmüş parmaklığına kollarınızı dola- yıp aşığı baktığınız zaman başınıza bir dönme geliyor.

Bu bahçede Hacı Kalfa'nın ailesiyle beraber ne tath birkaç saat geçirdim!

Nevrik Hanım, Samatyahımış. Kocasını gibi kaba saba, fakat iyi ruhlı, saf bir kadıncağız. Beni görünce "İstanbul kokuyorsunuz, küçükhanım" diye boynuma sarılmaktan kendini alamadı, İstanbul'un adı anıldıkça gözleri yaşıyor kocaman göğsü derin hasret nefesleriyle kalaycı körüğü gibi kabarıp iniyor.

Hacı Kalfa'nın en iki yaşlarında bir oğlu, en dört yaşlarında bir kızı var. Kızın adı Hayyanuş. Pancar renginde, kara kırmızı yanakları, suçiçeği çıkıyormuş gibi iri sivilcelilerle dolu, kalın kaşlı, mahcup ve beceriksiz bir Ermeni kızı.

Murat, İtli butlu ablasının tersine, çirez gibi kuru, renksiz, bücür bir çocuk.

Hacı Kalfa, okuryazar bir adam değılmış ama, ilmin kıymetini takdir edermiş, insan her şeyi bilmeliymiş. Sırasına

göre yankesicilik bile lâzım olmuştur. Murat, iki sene Ermeni mektebine gitmiş, iki seneden beri de Osmanlı mektebi'nde okuyormuş.

Hacı Kalfa'nın programına göre bu çocuk, iki senede bir mektep değıştirecek, yirmi yaşına kadar sıra ile Fransızca, Almanca, İngilizce, İtalyancayı mükemmel öğrenerek tam bir adam olacakmış. Tabii, bu selucan gibi sıpsıska çocuk o zamana kadar bu yükün altında ezilip ölmezse!

Hacı Kalfa, bir gün öğlünden bahsederken dedi ki:

- *Murat'ın adına dikkat etmişsindir. Ne arifane isimdir o, bulmak için bir hafta kafa patlattım, iki hisana da uyar. Ermenice Murat, Osmanlıca Mûrat.*

Sonra fevkalâde zekice bir şey söyleyeceğine iŞaret etmek üzere gözlerinden birini kırparak ilave etti:

- *Murat, namünasip bir halt yeyip, beni kızdırdığı zaman ben de ona, sen, ne Murat'sm, ne Mûrat; ancak bir meretsin, derim.*

İ.

ihhtiyar Ermeninin bu hiddet sahnelerinden biri de, benim evlerinde bulunduğum zamana tesadüf etti.

Görülecek şeydi! Çocuğın kabahati, anasının pişirdiği bir yemeği beğenmemiş imaktı.

Hacı Kalfa, onu adeta darbimeseller ve beyitlerle azarlıyordu:

- *Hele şu miskine bak. Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var. Dilenciye hiyar verdilirse beğenmemiştir, eğridir diye sekağ'a atmış. Eşek heŞaftan ne anlar? ihtarlarını semi itibar kulağına(c) sok. Yıkılsa, tekdirat ile uslanmayanın hakkı kôtektir. Sen kim suyersun ki Allah'ın verdiği ekmek ve nimeti beğenm iyorsun?!*

Sen seni bil sen seni Sen seni bilmez isen Patlatırlar enseni.

ALKIŞU 157

Hayganuş'a gelince, kız olmasına rağmen onun tahsiline de Mûrat'inkinden daha az ehemmiyet veriliyor değıldi.

Hayganuş, Ermeni Katchık mektebine gidiyordu. Hacı Kalfa bir gün, komşularından inmeli bir ihtiyarla siyah şalvarlı bir dudukarşısında kızını sıkı bir imtihanından geçirmemi istedi.

Dünyada bundan daha gülünç manzara olmazdı... Hacı-Kalfa, kızcağızın kitaplarını, defterlerini zorla dizlerinin üzerine koyuyor.

- *Haydi bakalım Hayganuş, hocanıma karşı yüzümü kara çıkarırsan yedirdiğim ekmek burnundan gelsin, diyordu.*

Biriki zarp, taksim ameliyesinden sonra resimli bir "Peygamberler Tarihi" açtım, İsa ve vaftize dair bir parça tesadüf etti. Kızcağız, vaftizi anlatırken saçma sapan bir şeyler söylledi. Mektepten kulağımda esu elduğı için tashih ettim, vaftize dair bazı sade malumat verdim.

Hacı Kalfa, beni dinlerken gözleri büyümuş, başında saç olmadığı için kaşlarının kolları dimdik olmuştı.

Hristiyanlık hakkındaki bilgilerim ona bir mucize kadar yüksek görünüyordu: "Bu ne'İştir ki! Bir Müslüman muhadderat benim dinimi papazlardan iyi biliyor. Ben, seni şöyle böyle bir hanım sandımdı, anladın mı? Meğerki, sen hakikat eli epülecek bir ulema imişsin," diye istavrez çıkarıyordu.

Yerinden kıpırdanması iskeleden mavna kalkması gibi zorlu bir iş olan şişman karısını ensesinden tuttu, bana değıru getirerek: "Şu çocuğın benim tarafımdan, ta alınının ortasından ep, anladın mı?" diye üstüme attı.

Zavalı Hacı Kalfa, kendini erkekten sandığı için bu vazifeyi karısına yaptırmıştı.

ihhtiyar edabaşı, o günden sonra önüne gelene benden, benim derin isimden bahse başlamış. Öyle ki, etele girip çıktığım zaman kahvedeki işsizler beni görmek için suratlarını camlara yapıŞtırıyorlardı.

Ben: "Hacı Kalfa, Allah aşkına vazgeç. Böyle şeylere

158

Reşat Nuri Güntekin

lüzum var mı?" diye kızıp söylendiğçe, o adeta, isyan ediyor: "Mahsus söylüyorum. Hani sanki, büyüklerin kulaklarına gitsin de, sana ettiklerinden utansınlar gibilerinden" diyordu.

Hacı Kalfa'nın ailesiyle tanışmak, bana başka bir cihetten de kârlı oldu. Samatyah Madam, gayet güzel reçel ve Şekerlemeler yapmasını biliyordu. Benim "Peygamberler Tarihi" hakkındaki bilgilerimden, herhalde, çok daha hayırlı bir ilim.

Kendisinden hem kolay, hem ucuz reçel tarifleri aldım ve Gülsimas Kalfa'nın yemeklerini yazdığım deftere ezene bezene not ettim. Bundan sonra, bizim eburluğumuzla kim meşgul olmayı hatırına getirecek?

inŞallah işlerim yoluna girsin, benim de başımı sokacak küçücük bir evim olsun, kendim için bir reçel dolabı yapacağım. Hacı Kalfa'nın evindeki gibi, raflarımı cymalı uçurtma kağıtlarıyla süsleyeceğim; bu raflara yakutlar, kehribarlar, sedefler gibi parlacak renk renk kavanezlar dizeceğim. Ne âlâ, bunları, her aklıma geldikçe yemek için kimseden izin istemek, yahut hüfe hırsızlığı etmek mecburiyeti de yok. Allah vere de hasta olmasam.

Evet, al, sarı, beyaz, reçel kavanezları. Aralarında sadece yeşil yok. Artık aklıma bile getirmedığım Kâmran'ın o kadar nefret ettiğim gözleri, be ni yeşil renge gazez ettirdi.

Şimdi gayet iyi hatırlıyorum. Kâmran, ben evvelden de, senden Şimdiki kadar nefret etmediğim

zamanlarda da gözlerine garezdin. Bugarez başladığı zaman, daha on iki yaşımda yektum. Kendin de, elbette unutmamışsındır. ikide bir avuçlarıma tez deldürarak yüzüne serperdim. Bu, yalnız bir çocuk yaramazlığı mıydı acaba? Hayır, güneş işlemiştir yosunsu denizler gibi içlerinde hileli hareketler dolaşan gözlerini acıtmak içindi.

*

Yine sapıttım. Halbuki maksadım sadece bugünün vakalarını kaydetmekti.

FAKİSÜ 159

Nerede kalmıştım? Evet Hacı Kalfa benim günlerden beri ilk defa açan güneşten doğan neşemi bir yerden iyi bir havadis öğrendiğime vermiş ve beni sıkıştırmaya başlamıştı. Kendime ait bir haberin endan evvel benim kulağıma gelmesi mümkün mü? Neredeyse acıktığımı ve uykum geldiğini bile bu garip etel edacısından öğreneceğim!

Hacı Kalfa:

- Hese nazlanma söyle. Böyle fıkır fıkır gülüşün boş değıl. Sen Allah bilir iyi bir şey işittin? diyerdu.

Ondan daha kulağı delik görünmek, nedense izzetinefsimi ekşuyer, yarı şaka, yarı ciddi bir tavırla manalı manalı gülüyor, göz kırpyordum:

- Kim bilir belki söylenmemesi lâzım gelen bir sırdır. Güneş, o kadar güzeldi ki, kaybolmak tehlikesini göze alarak etelin biraz ilerisindeki köprüyü geçtim, karşıma çıkan dik bir yokuşa vurdum, sonra, bir çayır, bir ağaçlık ve ikinci bir köprüden geçtim. Daha da dolaşacaktım, fakat kaybolmaktan daha büyük bir tehlike baş gösterdi. Babayani çarşafıma, sımsıkı kapalı peçeme rağmen kılıksız birtakım erkekler peşime takılmaya, söz atmaya başlamışlardı.

Hacı Kalfa'nın nasihatlerini hatırlayarak korktum ve tekrar tersyüzü geri döndüm.

Maarif Müdürlüğü'nde kuşaklı başkâtibin: "Hâsâ İstanbul' dan bir ses seda yok, hemşire hanım" cevabıyla karşılaşışacağıma emindim. Fakat, soğa çıkmışken bir kere craya da uğramak zaruriydi.

Müdürün hademesi merdivende beni görünce: "isabet ki, geldin hecanım," dedi. Ben de seni arıyordum, birazdan etele gesecektim."

Bey dediği Maarif Müdürü idi. Hayret! O, yine kırmızı çuha kaplı yazıhanesinin önünde, ebedi yorgunluğunu dinlendirir gibi elini, kolunu salıvermiş, yakasını gevşetmiş, gözleri yarı kapalı düşünüyordu.

160

Reşat Nuri Güntekin

Beni görünce, esnedi, gerindi ve tane tane söylemeye başladı:

- Hanım kızım, Nezaret-i Celile'den henüz bir cevap almış değıliz. Ne irade buyurulacağını kestiremiyorum. Ancak, Huriye Hanım kıdemli bir muallime olduğı için sanırım ki onu iltizam ederler. Aksi bir cevap geldiği takdirde müşkül mevkide kalacaksınız. Akıma bir çare- i tesviye geldi. Buraya bir, iki saat mesafede bir "Zeyniler" nahiyesi var. Havası, suyu güzel, menazır- ı tabiiyesi ferahfeza, ahalisi haluk ve müstakim, cennet gibi bir yer. Orada bir Pakif Mektebi vardı. Geçen sene, bir-hayli fedakârlıkla tamir ve tecdit ettik. Birçok levazım- ı tedrisi-ye ve ikmal- inevakısına muvaffak olduk. Mektebin içinde muallimlerin ikametine mahsus daire de var. Şimdi bir genç muallimimizin himmet ve fedekârlığına muhtacız. Gönül ister ki, craya sizin gibi güzide bir hanım gitsin. Ciddin iyi bir yer. Hem de aynı zamanda ecirli bir hizmet- i vataniye olur. Gerçi, maaşı sizin burada alacağınız maaştan neksan. Fakat buna mukabil, et, süt, yumurta vesaire fiyatları, buradakiyle nispet kabul etmeyecek kadar ucuz. isterseniz bel para da biriktirebilirsiniz. Maaflık, ilk fırsatta maaşınıza zam yaparak bugünkü miktara iblağ ederim. O takdirde buradaki İdadi Müdürlüğü'nden daha kârlı bir vaziyete gelirsiniz.

Bu teklif karşısında ne söyleyeceğimi bilmeyerek susuyordum.

Maarif Müdürü devam etti:

- Mektepte ihtiyar bir hatun var. Hem derslere devam ediyor, hem mektebin hizmetlerini görüyor. Kendi halinde, namazında, niyazında bir kadıncağız. Yalnız, yeni tedris usullerine vâkıf değıl. Gayri, siz onu da çeker çevirirsiniz. Maaşhaza, Zeyniler'i beğenmeyecek olursanız bana iki satır bir şey yazarsınız, derhal sizi buraya münasip bir yere alırım. Heş, siz crayı gördükten sonra merkeze tayin edilseniz de "istemem" diye ayak direyeceksiniz ya.

FAKİSÜ 161

Hava güzel, manzara güzel, yiyecek içecek ucuz, ahalisi iyi. Şöyle böyle isviçre köyleri gibi bir şey. insan, Allah'tan daha ne ister?

Gözümün önüne güneşi yollar, bahçeler, dereler, ormanlar geliyor, yüreğim şiddetle çarpıyordu.

Bununla beraber, birdenbire "evet" demeye cesaret edemedim. Hiç olmazsa bu işi Hacı Kalfa'ya bir kere danışmalıydım.

- Şimdi müsaade buyurunuz, iki saat sonra gelir, cevabımı veririm efendim.

Müdür Bey biraz canlanır gibi oldu:

- Aman kızım, bu iş müstacel. Başka talipleri de var, elden geçirirsen karışmam sonra.

- O halde, yalnız bir saat beyefendi, dedim.

Maarif Müdürü'nün yanından çıkınca, sofada ortağım Huriye Hanım'la burun buruna gelmeyeyim mi? B'de bizim ismimizi, iki ortaklar keyduklarını birkaç gün evvel, yine Hacı Kalfa'dan öğrenmiştik. Bu kadın gözümü o kadar yıldırmıştı ki, yüzünü görünce korktum, görmezliğe geldim ve acele acele oradan sıvışmak istedim. Fakat yolumu kesti, Şımarık bir dilenci gibi çarşafımın ucunu tutarak benimle konuşmaya başladı:

- Hanımefendi kızım, geçenlerde size karşı bir terbiyesizlik ettim. Allah aşkına kusuruma bakmayınız. Sınır hali, pek fazla müteessirim de... Ah kızım, benim neşer çektiğimi bilerseniz, halime acırsınız. Ne olur terbiyesizliği affedin.

Ben korkarak:

- Zıyanı yok efendim, dedim ve geçmek istedim.

Fakat nedense o, yakamı bırakmamaya karar vermişti. Evvela halinden şikâyet etti, başındaki beş canın sokak ortasında kalacağını ve dileneceğini anlattı.

Huriye Hanım gittikçe coşuyor, perde perde sesini yükselterek iğrenç bir tarzda yalvarıyordu. Ne söyleyeceğimi, ne yapacağımı şaşırmıştım.

Gahkuşu - F. 11

162

Reşat Nuri Güntekin

Daha fenası, bu garip komedyayı gören yanımıza geliyor, etrafımızda kalem edacılarından, kâtiplerden, kahve, şerbet taşıyan peştemallı esnaf çırağlarından bir daire çevriliyordu.

Yüzüm, ellerim ateş gibi kesilmişti. Utancımdan yersere giriyordum.

Bu defa, ben yalvarmaya başladım:

- Rica ederim hocam, yavaş konuşun. Herkes bize bakıyor.

Fakat o, inadına kameti artırdı. Şimdi adeta saçlarını yolarak, yakasının düğmelerini kopararak ağlıyor, ellerimi dizlerimi öpmeye kalkıyordu.

Etrafımızdaki kalabalığın gittikçe büyümekte olduğunu deşsetle gördüm. Hani İstanbul'da sokak ortasında diş çeken, leke sabununu, nasır ilacı satan yaygaracı esnafın etrafına nasıl üşüşürler, biz de öyle bir kalabalığın ortasında kalmıştık.

Etraftan: "Yazıktır zavallıya, ağısatma fukarayı küçükha-nım," yelunda sözler de işitilmeye başlamıştı.

Birdenbire omuz başımda peyda olan yeşil sarıklı, ak sakallı, iri yarı bir hoca, doğrudan doğruya bana hitap etti:

- Kızım, yaşlılara hürmet ve muavenet bir vazife-i diniye ve insaniyedir. Gel, şu hatunun rızıkına mani olma. Allah'ı da, Peygamber'i de hoşnut etmiş olursun. Cenab-ı Hak rezzak-ı âlemdir. Elbet, sana da garip hazinesinden başka bir kapı açar, dedi.

Çarşafımın içinde bir yandan titriyor, bir yandan buram buram ter döküyordum. Durmadan elindeki maşayı şakırdatan bir kahveci çırağı öteden:

- Öyledir öyle, diye bağırdı. Sen evvel Allah nerede olsa ekmeğini çıkarırsın!

Kalabalığın bir kısmı kahkahalarla gülmeye başlamıştı. Buesnada kırmızı kuşaklı kâtip de sahnede görüldü. Kahveciyi yakasından yakalayıp hemen merdivenlerden atarak:

- Ahlaksız herif, şimdi senin ağzını yurtarım, diye bağırdı.

GAHKUŞU 163

Niçin gülmüşlerdi? Kahvecinin söylediği, Hoca Efendi'nin söylediğinden başka bir şey değildi ki!

Huriye Hanım, öyle ağıladı, rezalet o kadar büyüdü ki, bu maskara vaziyetten kurtulmak için canımı isteseler verirdim. Nihayet:

- Peki, peki, nasıl isterseniz öyle olsun. Fakat, Allah aşkınıza yakamı bırakınız, dedim ve yere kapanarak öpmeye çalıştığı dizlerimi zorla kurtardım ve Maarif Müdürü'nün odasına döndüm.

Biraz sonra bana Merkez Rüştiyesi'ndeki derslerimden kendi arzumsa istifa ettiğime ve Zeyniler mektebi

muallimliğine talip olduğıuma dair bir kâğıt imzalattılar.

Bir saate kalmadan bütün muamele bitmiş, o yerinden kıvılcıdamaya üşenen Maarif Müdürü araba ile valinin konağına giderek emrimi imzalattı.

Bazen aylar ayrı masadan masaya süren muameleler istedikleri zaman öyle kolay çıkıyor ki...

Ötele döndüğüm zaman Hacı Kalfa, beni kapıda karşıladı, hem sitemli, hem memnun bir tavırla:

- Sen sakladın da ben öğrenmedim mi sanki? Allah mübarek etsin, dedi.

- Neyi öğrendin?

- Emrinin geldiğini canım...

- Ne emri Hacı Kalfa?

- Tanım Merkez Rüstiyesi'nde seni alıkoymuşlar. Huriye Hanım'ın pasaportunu eline vermişler.

- Yanlış, Hacı Kalfa. Ben şimdi Maarif Müdürü'nün yanından geliyorum. Öyle bir şey yok.

ihitiyar adam, Şüpheli Şüpheli yüzüme baktı:

- Hayır, emir dün akşam gelmiş, iyi bir yerden işittim.

164

Reşat Nuri Güntekin

Demek ki, Müdür, sende sakladı. Bu işte bir oyunbazlık var mı dersin? Anlat, hele anlat.

Hacı Kalfa'nın saf vesvesesiyle alay ederek bir nefeste vakayı anlattım ve çantamdan emrimi çıkararak elimde salladım:

- Yaşadık Hacı Kalfa! isviçre gibi bir yere gidiyoruz. Hacı Kalfa beni dinlerken iri burnu hercz ibiği gibi kızarı-yerdu. Ellerini birbirine vurarak dövünmeye başladı:

- Ne ettin behey cahil çocuk, ne ettin? En sonunda seni tengaya bastırdılar ha! Hemen git, Müdüre bastayın as! Tekrar emuzlarımı silkdim:

- Doğmez Hacı Kalfacığım. Sen üzülme o kadar. Sonra hasta olursan ne yaparız?

Adamcağızın benim hesabıma kızmakta, telaş etmekte hakkı varmış. Akşama doğru iş bütün tafsilatıyla anlaşıldı. Maarif Müdürü, Huriye Hanım'ı tutuyormuş. Nezarete yazdığı tezkerede onun daha kıdemli bir muallim olduğunu ileri sürerek benim başka bir yere kaldırılmamı istemiş. Fakat, Nezaret, nedense beni bırakıp ortağımı ileride acılaşacak başka bir yere göndermeyi muvafık görmüş.

Dün akşam gelen emir üzerine Maarif Müdürü, Rüstiye Müdresi ve galiba Huriye Hanım'ın Rumeli'den hemşehrisi olan Muhasebe Müdürü geç vakit bir toplantı yapmışlar, beni bir köye atıp yerime Huriye Hanım'ı alıkoymak için plan tertip etmişler.

Huriye Hanım'ın Maarif Müdürlüğü koridorunda benimle karşılaşması evvelden hazırlanmış bir şeymiş. Hatta o ak sakallı hocayı bile, mahsus getirmişler.

Maarif Müdürü'nün sözleri üzerine şık bir Avrupa köyü gibi görmeye başladığım Zeyniler'e gelince, dağlar arasında kuş uçmaz, kervan geçmez bir yermiş! Birseneden beri beş olduğu halde en düşkün muallimler bile oraya gitmeye yanaşmıyorlar mı?

TAHKİS 165

Ben bunları öğrendikçe şaşırıyor, saçlı sakallı bir büyük memurun, bu kadar sefaletle beni aldatmasını bir türlü aklıma sığdıramıyordum.

Hacı Kalfa, sinirli bir tavırla başını iki yana sallıyor:

- Sen bilmezsin o uyur yılanı, diyordu, uyur uyur da sonra adama öyle bir vurur ki, nereden geldiğini fark edemezsin, anladın mı efendim?

- Adam sen de! insanı en yakın akrabaları kılıpsızca vurduktan sonra yabancılar vurmuş ne çıkar? Ben, o Zeyniler'de de mesut olmasını bileceğim. Gençler sen olsun!

Zeyniler, 28 Ekim

Bugün, akşama doğru bir Geçen arabasıyla Zeyniler'e geldim. Maarif Müdürü, galiba yolları Şimendifer yürüyüşüne göre seçiyor. Çünkü: "Nihayet iki saat" dediği yol tam sabahın onundan geceye kadar sürdü. Ne yapsın mübarek adamcağız! Kabahat kendisinin değil, kâh dağ yamaçlarına tırmanan, kâh kurumuş sel çukurlarına inen Zeyniler yoluna dişli Şimendifer yaptıramamış olanların.

Hacı Kalfa'nın ailesi, beni şehirden yarım saat uzaktaki bir çeşme başına kadar selametslemeye geldi.

Bütün aile, bir düğüne, daha doğrusu bir cenaze alayına gider gibi giyinmişti.

Arabanın hazır olduğunu haber vermeye geldiği vakit, az kaldı Hacı Kalfa'yı tanıyamıyordum. Beyaz peştemalını, taşlıklar, sofalar ve merdivenlerde, kendine göre bir ahenkle sürüdüğü şıp şıp terliklerini

çıkarmış, arkasına seluk cühdan yakası kapalı uzun bir ceket, ayaklarına imam galeşları giymişti. Aziziye biçiminde kocaman bir kırmızı fes, saçsız başını kulaklarına kadar örtüyordu. Samatyaş Madam'la Hayyanuş'un ve Murat'ın tuvaletleri de onunkinden aşağı değildi.

166

Reşat Nuri Güntekin

içinde çok acı saatler geçirmiş İsmama rağmen küçük odamdan adeta hüznle ayrıldım. Mektepte bize bir şiir ezber-letmişlerdi. İnsan, yaşadığı yerlerde beraber bulunduğ u insanlara görünmez ince tellerle bağlanırmış; ayrılık vaktinde bu bağlar gerilmeye, kopan keman telleri gibi acı sesler çıkarmaya başlar, hep birinin gönsümüzden kopup ayrılması, bir ayrı sızı uyandırır mış. Bunu yazan Şair ne kadar haklıymış!

Birtesadüf eseri İarak Manastırhı komşum da, benimle aynı günde B'den ayrıldı. Fakat e, herhalde benden çok daha acınacak bir vaziyette İarak...

Dün gece, çantamı hazırladıktan sonra yatmıştım... Uykumun arasında iri iri konuşma sesleri işitiyor, fakat bir türlü kendimi açamıyordum.

Birdenbire korkunç bir gürültüyle yataktan fırladım. Sofada bir şeyler yıkılıp devriliyor, gecenin sessizliği içinde çocuk feryatları, beğuk hırıltılar, sille tokat seslerine karışıyor. Uyku sersemliğiyle ilk aklıma gelen şey yangın oldu. Fakat yangına uğrayanlar herhalde birbirlerini dövmezlerdi.

Dağınık saçlarım, çıplak ayaklarımla odadan fırladım ve feci bir dayak vakasıyla karşılaştım. Dev yapılı, palalıyık bir zabıt, Manastırhı komşumu yerden yere sürüyor, çizmeleriyle çiğniyordu.

Çocuklar, bir ağzıdan, "Anamız... Babam anamızı öldürüyor!" diye haykınıyorlardı.

Zavalhı kadın her tekmeden, yılan gibi ısılk çalarak inen her kamçıdan sonra inleyerek tahtaların üzerine yuvarlanıyor, fakat inanılmaz bir kuvvetle yine yerinden kalkarak zabitin dizlerine tırmanıyor: "Kadun kurbanın İlayım efendiciğim, öldür beni, İâkin bırakma, beşama!..."

Yarı çıplak İduğum için tekrar odama girmiştim. Zaten öyle İmase da elimden ne gelirdi?

ALKIŞ 167

Alt katta yatanlar da uyanmış İlacaklardı. Aşağı sofadan ayak patırtiları, anlaşılmaz sesler geliyordu. Sofanın tavanında bir aydınlık gezinmeye başlamıştı. Merdiven aralığında Hacı Kalfa'nın çıplak başı parladı. Adamcağız, gürültüyü işiterek uyanmış, bir teneke lamba yakalayarak den gömsek dışarı fırlamıştı. İhtiyar odacı: "Ne ayıptır, ne rezalettir, etelde bu olur mu?!" diye bağırarak aralarına girmek İstedİ. Fakat zabıt, Hacı Kalfa'nın karnına çizmesi ayağıyla öyle bir tekme savurdu ki, biçare adeta kocaman bir futbol topu gibi havaya fırladı ye aralık kapıdan sırtüstü odama yuvarlanarak çıplak bacakları havaya kalktı. Bereket versin ben, atik davranmış kollarımla adamcağızın kafasını yakalamıştım. Yoksa, çıplak kafa, kocaman bir balkabağı gibi tahtalara çarpıp patlayacaktı.

Uyku sersemliği, korku, şaşkınlık, sonra Hacı Kalfa'nın hali hep bir araya gelmiş, fena halde sinirlerimi bozmuştu.

İhtiyar adam: "Vay aman! Vay aman! Hay nasıcasına tükürdüğüm katırı!" diye söylenerek ayağına kalkıyordu. Fakat bu sefer ben, karyolamın üstüne düşmüşüm. Ömrümde başıma gelmemiş bir kahkaha krizi içinde bunaliyor, tıkanıyor, ellerimle yorgansarı burarak kıvranıyordum. Artık dışarıda ne olup ne bittiğini anluyacak halde değİldim.

Sesler, gürültüler tamamıyla kesilip etel sükûnuna dö-nünceye kadar kendime geledim.

Vakayı sonradan bana anlattılar:

Manastırhı Hanım'ın, arsız muhabbeti, nihayet kocasının canına yetmiş, zabıt, ne pahasına İlursa İlsun kadını çocuklarıyla beraber memlekete göndermeye karar vermiş. Bu gece, İiletlerin alınmış İduğunu, ertesi sabah erkenden hazır bulunmasını söylemeye gelmiş.

Manastırhı Hanım, kolay kolay onun yakasını bırakmaya razı olur mu? Tabii yalvarmaya, sırnaşmaya başlamış. İlasa-

168

Reşat Nuri Güntekin

ında ^mbilir ne gibi sözler ve sahneler geçtikten sonra bu korkunç dayak fashı başlamış.

Belki iki saat sonra, tekrar uyumaya hazırlandığım sırada Hacı Kalfa, hafifçe kapıma vurdu: "Bak bakasın,

hocanım, etelde başka kadın yok. Fakir hatuncağız bayılıp duruyor. Salt gülmek olmaz. Gel dinini seversen Şuna biraz bak. Adımız erkeğe çıkmış diye yanına giremiyorum. Sonra ölsün, molsün de başımız derde girer he!" dedi.

Kapı aralığında Hacı Kalfa'nın yüzünü görünce beni tekrar bir gülme aldı: "Geçmiş olsun!" demek istiyordum, fakat bir türlü kelimeler ağzımdan çıkmıyordu.

Hacı Kalfa, dargın dargın yüzüme baktı; yarı mahcup bir eda ile başını sallayarak:

"Gülürsün! Salt kıkır kıkır gülürsün. Ha çapkın seni! Şuna bak hele!" dedi.

"Gülüyorsun" kelimesini "gülürsün" diye o kadar tuhaf söylüyordu ki, şimdi bile gülmekte n kendimi alamıyorum. Hemen bir saatten fazla dertli komşumla uğraştım. Zavalının vücudu yara bere içindeydi, ikide bir bayılıyor, gözlerinin siyahı kaybolarak çenesi kilitleniyordu.

Bir baygınla uğraşmak, ilk defa başıma gelen şey. Ne yapmak lazım geleceğini kestiremiyordum. Fakat iş başa düşünce, insana öyle gayret geliyor ki...

Bu, her biri en aşağı beş dakika süren bayımlarda kadıncağızın kollarını, vücudunu ovuşturuyor, kızına sürakiden su değtürerek ıslatıyordum. Anı, yanakları, dudakları birkaç yerinden çatlamıştı. Bu çizgilerden ince ince sızan kanlar düzgünlere, sürmelere karışıyor, kirli bir siyahlık alarak çenesine, göğsüne sızıyordu. Yarabbi, ne çok boya varmış bu yüzde!... O kadar su değtüğüm halde, bir türlü bitip tükenmiyordu.

O sabah, uyandığım vakit, karşı odayı boş buldum. Zabit, erkenden onu, çocuklarıyla beraber bir arabaya atarak götürmüş, komşum gitmeden beni görmek, helallik dilemek istemiş.

ÇALKILIŞI 169

fakat gece, onun yüzünden uykusuz kaldığımı bildiği için uyandırmaya kıyamamış. Hacı Kalfa'ya selam bırakmış ve tekrar gözlerimden öpmüş.

*

Arabada, gözüm Hacı Kalfa'nın yüzüne rastladıkça güliüyordum. O, bu yersiz neşenin sebebini anlatıyor, dargın bir gülümsemeyle başını sallayarak:

- Gülürsün he! Hâlâ kıkır kıkır gülürsün he! diye bana çıkışıyordu.

Sonra, akşamki tekmenin dehşetinden bahsederek: "Tabanına tükürdüğümün katırı, anladın mı efendim, bir tepti beni, karnımın içini karmakarışık etmiştir. Mirat, benden sana baba nasihati: Sen sen ol, karı koca arasına gireyim deme. Karı koc a ipektir, araya giren köpektir," diyordu.

Bütün aile, küçücük arabanın içinde üst üste, şehrin dışındaki bir çeşme başına kadar gelmişti.

Ayrılık yeri burasıydı. Hacı Kalfa, iki tıpalı şişeye hazırlanmış ılduğu sularını çeşmeden tazeledi ve ihtiyar arabacıma uzun uzadıya tembihler verdi. Samatyalı Madam, gözleri dolu dolu, bir gün evvelden benim için yaptığı, çörekleri stepetime deldurdu.

Bana karşı tamamiyle sakayt ılduğunu zannettiğim) vahşi:

Hayganuş, bir yerini incitmiş gibi birdenbire ağlamaya başladı.

Hem de ne ağlayış! Kulağında iki inci küpe vardı. Onlar^çıkarak Hayganuş'un kulağına taktım.

Hacı Kalfa, hedıye için adeta mahcup oluyor: "Yee, hocanım, hedıye dediğın para edecek şey olmaması. Bunlar kıymetli inciler," diyordu.

Yine hafifçe güldüm. Kızanın benim için değtüğü inciler yanında iki paralık kıymeti ımadığını nasıl anlattırın bu saf adamcağıza!

170

Reşat Nuri Güntekin

Hacı Kalfa, beni tekrar arabaya bindirdikten sonra, derin derin içini çekti, elini göğsüne vurarak: "Tevbe olsun, hani şu ayrılık bana akşamki tekmeden ağır geldi değrusu!" dedi.

Geceki hengâmeyi hatırlatan bu sözler beni bir kere daha güldürdü. Araba yürümeye başlamıştı. O hâlâ arkamdan parmağını sallıyor: "Gülürsün he çapkın, gülürsün!" diyordu.

Yel, şimdiden uzamaya başlanmış ımayıp da gözlerimi görebilseydin, bu sözleri söylemeyecektin Hacı Kalfacığım.

*

Araba; inişli yokuşlu dağ yollarına girmişti; kâh kurumuş sel çukurlarından geçiyor, kâh boş tarlaların, bozulmuş bağların kenarlarını takip ediyordu.

Sevrek fasıllarla tek tuk köylülere, yorgunluktan inler gibi sesler çıkaran kağnılara tesadüf ediyorduk.

ince bir bağ yolundan, eşkiya gibi korkunç kıyafetli, uzun bıyıklı iki jandarma geliyordu. Yanımızdan

geçerken arabacıya:

"Selamünaleyküm," dediler, dik dik bana baktılar.

Hacı Kalfa: "Yollar maşallah emindir, amma ne olur ne olmaz, peçeni kapa. Senin suratın öyle her yerde açılacak suratlardan değildir, anladın mı efendim?" demişti.

Uzaktan birisinin geldiğini görür görmez, hemen Hacı Kalfa'nın tembihini hatırlıyor, yüzümü kapıyordum. Saatler geçtikçe yollara mahzun bir ıssızlık çöküyordu. Bu Geçen arabalarının ince, yanık sesli çingırakları var. icat edenler ne iyi düşünmüşler. Yamaçlarda, dereelerde uyandırdıkları, uzak akisler insana adeta bir teselli sesi gibi geliyor. Hele bir kayalığın içinden geçerken öyle sandım ki uzaklarda, şu yanmış gibi görünen kara taş yığının öte tarafında görünmez bir yol var, ince sesli kadın, hiçkırı hiçkırı ağlayarak bu yolum içinde arkamızdan koşuyor.

Yol, hâlâ bitip tükenmek bilmiyordu. Görünürde ne bir köy, hatta, ne bir ağaçlık...

ÇALKILI 171

içinde yavaş yavaş bir kerku uyanmaya başlamıştı. Ya gecedden evvel, Zeyniler Köyü'nü tutamazsam. Ya dağ başlarında yalnız kalırsam?

Arabacı, ara sıra durarak hayvanlarını dinlendiriyor, insanla konuşur gibi onlarla konuşuyordu.

Bir taşlığın ortasında, yine böyle bir mola vermesinden istifade ettim:

- Daha çok var mı? diye sordum. O, ağır ağır başını sallayarak cevap verdi:

- Geldik.

Bu adam yaşı bir insan olmasaydı, benimle eğlendiğini hükmedecektim.

- Nasıl olur? dedim. Allanın kırındayız. Görünürde köy falan yok.

İhtiyar adam, arabadan çantalarını çıkarmaya çalışarak cevap verdi:

- Na, şu patikadan inçegiz, Zeyniler, buraya beş dakika çeker. Araba yolu yok.

Taşların arasından minare merdiveni gibi dik bir yoldan inmeye başladık.

Aşağıda, akşamın alacakaranlığı içinde kapkara bir servilik, etrafı çitle çevrilmiş, çıplak bahçeler arasında tek tuk kulübeler, tahta evler görünüyordu.

İlk bakışta Zeyniler hana, hâlâ yer yer dumanlı tüten bir yangın karabesi gibi göründü.

Köy deyince gözümün önüne yeşillikler arasında eski Boğaziçi yalılarındaki güvencinliklere benzeyen sevimli, şen manzaralı kulübeler gelirdi. Halbuki bu evler, çekmeye yüz tutmuş, simsiyah viranelerdi.

Yıkık bir değirmenin önünde abalı, sarıklı bir ihtiyara rast geldik, kaburga kemikleri soyulmuş zayıf bir ineği, ipinden sürüye sürüye bu evlerden birine değri götürmeye çalışıyordu. Bizi görünce, durdu, dikkatli dikkatli bakmaya başladı. Bu ihti-

172

Reşat Nuri Güntekin

yar hocca, Zeyniler muhtarı imiş. Arabacı onu tanıyordu. Birkaç kelime ile benim kim olduğumu anlattı.

Belden büzmeli, bel siyah çarşafım, sımsıkı peçemle genç olduğumu anlamamak mümkün değildi. Böyle olduğu halde Muhtar Efendi, beni fazla süslü bulmuş olacak ki, tuhaf tuhaf baktı, sonra ineğini çıplak ayaklı bir çocuğa teslim ederek önümüze düştü.

Köyün dar sokakları içine girmiştik. Evleri şimdi daha iyi görebiliyordum. Hani Kavaclar'da önüne ağlar serilmiş, yağmurdan çürüyüp kararmış, Boğaz rüzgârlarından bir yana çarpılmış, viran balıkçı kulübeleri vardır; bu evler, ilk bakışta onları hatırlatıyordu.

Aklarına dört direktten ibaret ahırlar, üstlerinde asma merdivenle çıkılan bir iki oda. Herhalde, Zeyniler Şimdiye kadar işittiğim ve resimlerini gördüğüm köylerde n hiçbirisine benzemiyordu.

Etrafı tahta perdelerle çevrilmiş bir bahçenin kırmızı kapısı önünde durduk. Yapraklarına varıncaya kadar siyah görünen bu köyde gördüğüm ilk renk; kırmızı tahta oldu!

Muhtar, yumruğuyla kapıyı çalmaya başladı. Her vuruşunda kapı yıkılacak gibi sarsılıyordu.

İlk defa ağzımı açmaya cesaret ederek:

- içeride kimse yok galiba, dedim. Muhtar, başını sallayarak cevap verdi:

- Hatice Hanım akşam namazını kılıyor olmalı. Az bekleyeceğiz.

Arabacının beklemeye vakti yoktu; çantaları kapının önüne bırakarak bizden ayrıldı.

Muhtar abasının eteklerini toplayarak yere çömeldi. Ben, havuşumun kenarına iliştim, konuşmaya başladık.

Bu Hatice Hanım, pek Müslüman bir kadıymış. Tarikata da mensupmuş. Köyün eşüsüne, dirisine o yetişirmiş. Mevhitleri o okur, gelinlerin yüzüne o yazar, sekeratta bulunan hastala-

ÇALKILI 173

rin ağzına sen zenzem damlasını o akıtır, kadın cenazelerini o yıkayıp yaşımaşarmış.

Muhtar Efendi, herhalde medrese fılan görmüş bir adama benziyordu. Fırsattan istifade ederek bazı nasihatlar vermek istediğini anladım. Usul-iceditin aleyhinde bulunmuyor, fakat yeni mekteplerin din derslerini ihmal ettiklerinden Şikâyet ediyordu.

Şimdiye kadar buradan birkaç hocanım geçmiş; fakat nafile, hiçbirisinin Kur'an-ı Kerim'e, ilmihale, kâfi derecede vukufu yokmuş.

Bu Muhtar Efendi, Hatice Hanım'dan hoşnutsuk getiriyordu. Ben bu dersleri yine bu salih, akil, abide hatuncağıza bırakarak kendim başka dersler okutursam köyü daha ziyade memnun eder miyim.

Ben, bu nasihatleri dinlerken içeriden bir nalin tıkırtısı gelmeye başladı. Muhtar Efendi ile ayağa kalktık.

Kapının arkasında bir kel demiri şangırdadı, kalın bir ses:

- Kimdir o? diye bağırdı.

- Yabancı değil, Hatice Hanım, B'den bir hocanım geldi.

Bu Hatice Hanım, iri yapılı, kocaman yüzlü, biraz kamburu çıkmış, yetmişlik bir ihtiyardı. Kızın saçlarının üstüne yeşil bir yemeni örtmüş, arkasına ferace biçiminde koyu bir yeldirme giymişti. Meşin gibi sert, esmer yüzünün buruşukları arasında inanılmayacak kadar taze ve canlı gözleri, bembeyaz dişleri vardı. Peçemin arkasından yüzümü görmeye çalışarak: "Şafa geldin hocanım, buyurun!" dedi.

Bahçeden sokağa çıkmak yasakmış gibi bir eliyle kapıya dayanıp öteki eliyle çantasını aldı; sonra, tekrar kapıyı demirleyerek önüm e düştü.

O anda, ben arkada bahçeden geçtik, Maarif Müdürü Bey'in büyük fedakârlıklarla müceddeden ihya ettiği mektep binası da öteki evlerin eşiydi. Yalnız, alt kattaki direklerin etra-

174

Reşat Nuri Güntekin

fini henüz kararmaya vakit bulamamış tahtalarla çevirmişler, dersihane haline koymuşlardı.

Kapıdan gireceğim vakit Hatice Hanım, kelumu yakaladı: "Dur kızım" dedi.

Ben, birdenbire ürktüm.

O, dudaklarının ucuyla okuduğu kısa bir duadan sonra:

- Haydi kızım, besmele çek de evvela sağı ayağını at, dedi.

Ahkat, zindan gibi karanlıktı, ihtiyar kadın, beni elimden tutarak dar bir taşlıktan geçirdi, eskilikten basamakları oynayan karanlık bir merdivenden çıktık. Yukarıki kat; viran bir sofa, bir de yüksek pencerelerinin tahta kepenkleri sımsıkı kapalı kocaman bir odadan ibaretti. Maarif Müdürü'nün müjdesediği muallim dairesi.

Hatice Hanım, havusu yere bıraktı, odanın bir köşesinde dolap vazifesi gören eski ocağın içinden bir lamba çıkarıp yaktı.

- Oda, bu sene hoş kaldığı için tozlanmış. Yarın sabah erkende n temizlerim inşallah.

Bu zavallı kadın, mektebin eski hocasınımış. Maarifidaresi, mektebi bu şekle sekteği zaman onu sokağa atmaya acımış, iki yüz elli kuruşla burada alıkoymuş. Yarı hoca, yarı hademe gibi bir şey. Artık ben nasıl istersem öyle çalışacakmış.

Kadıncağzın benden korktuğunu anlıyordum. Hesapça, ben onun amiriydim. Bile bile kimseye fenalık yapacak bir kız imadığını birkaç kelimeyle anlattıktan sonra dairemi seyretmeye başladı.

Eskilikten delik deşik olmuş kirlili kaplamalar, yağmurdan cürümüş, tahtaları sarkmış simsiyah bir tavan, bir köşede içine kırık dökük kenmuş ocak, etede çarpık bir kerevet. Demek bundan sonra, hayatım bu odada geçecekti!

Havasız bir mahzene düşmüş gibi göğsüm tıkanıyor, ellerim, ayaklarım üşüyordu.

- Kuzum Hatice Hanım, bana yardım et de şu pencere-

AKIŞ 175

Serden birini açalım, dedim. Kendi kendime beceremeyeceğim galiba.

ihtiyar kadın, benim işe el sürmeme taraftar değildi. Uğraşa uğraşa kepenklerden birini açtı. Manzarayı görünce tüylerim diken diken oldu.

Kaşımda korkunç bir mezarlık vardı. Tepelerinde, hâlâ akşam ışıkları sönmemiş serviler, sıra sıra mezar taşları, daha aşağıda sazlıklar içinde denuk denuk parlayan su birikintileri.

ihtiyar kadının derin bir göğüs geçirdiğini işittim:

- insan, sağlığında alısmalı kızım, hepimizin gideceği yer crası, dedi.

Bu söz tesadüf müydü, yoksa haberim smadan bu manzara karşısında bir korku ve telaş mı

göstermiştim? Fakat hemen kendimi topladım. Tesur smak lâzımdı. Adeta şen denecek bir kayıtsızlıkla:

- Demek burada bir mezarlık var, bilmiyordum dedim.
- Evet kızım; Zeyniler kabristanı. Eski zamandan kalma. Şimdi cenazeleri başka yere gömüyorlar, burası tarih gibi bir şey. Ben, Zeyni Baba'nın fenerini yakmaya gidiyorum, şimdi gelirim.
- Zeyni Baba kim, Hatice Hanım?
- Himmeti hazır, nazır olsun, bir mübarek zat, na, şuradaki servinin altında yatar.
Hatice Hanım, yavaş sesle dualar fısıldayarak merdivene doğru yürüdü. Ben, şimdiye kadar, böyle şeylerden ürktüğümü bilmiyordum. Fakat bu dakikada, servi kokularıyla dolu bir karanlık odada yalnız kalmak bir ürkeklik veriyordu.
ihtiyar kadının arkasından keştim:
- Ben de geleyim mi sizinle? dedim.
- Gel kızım, daha iyi olur. Gelir gelmez, Zeyni Baba'yı ziyaret edersen daha makbule geçer.
Mektebin arka kapısından mezarlığa girdik, taşların arasından yürümeye başladık.

176

Reşat Nuri Güntekin

Bazı ramazan ve bayram arifelerinde teyzelerim beni Eyüp'teki aile mezarlığına götürürlerdi. Fakat ben ölümün hazin ve ürktücü bir şey olduğunu ilk defa bu karanlık Zeyniler mezarlığında duydum. Taşlar, benim gördüğüm mezar taşlarından bütünü başka şekildedeydi. Dizi dizi asker safları gibi muntazam, yüksek, dimdik, tepeleri düz, bedenleri simsiyah taşlar. Yazılar okunmuyordu. Yalnız, başlarında birer küçük "Ya Rab" kelimesi seçiliyordu. Küçüküğümde bir masal dinlemiştim. Bilmem hangi küçük sultanı kaçırmak için uzak bir dağın arkasından bir eski zaman erdusu geliyormuş. Askerler, gündüz mağaralarda saklanıyor, geceleri yol yürüyorlarmış. Karanlıkta görünmemek için tekmiş vücutlarını siyah kefenlere sanyorsarmış. Böylece aylarca zaman yol gittikten sonra, tam Şehri basacakları gece Allah küçük sultana acımış, karanlıkta sinsi sinsi ilerleyen bu siyah kefenli gece erdusunu taşa çevirmiş. Bu sıra sıra dizilmiş siyah taşlara bakarken e eski masalı hatırladım: "Şakin burası e korkunç ölüm askerlerinin taşa döndüğü masal memleketi İsmasın!" diye düşündüm.
- Bu Zeyniler kimlermiş Hatice Hanım?
- Ben de bilmem kızım, bu key eskiden ensarınmış. Şimdi mezarlarından gayri bir şeyleri kalmamış. Himmetsi hazır nazır olsun, erenlerdenmiş. Zeyni Baba bunların en büyüğü. Kimsenin iyi edemediği hastaları, buraya getirirler. Ben, bir kütürüm kadın bilirim ki, buraya sırtta getirdiler, ayaklarıyla yürüye yürüye gitti.
Zeyni Baba'nın türbesi, mezarlığın en nihayetinde, kocaman bir servinin altında idi. Hatice Hanım, her gece, ona üç kandil yakarmış. Birisi servinin altına, birisi kapının iç tarafına, öteki de sandukanın başına. Türbe, toprağın içine gömülmüş bir mahzendi. Zeyni Baba, bu mahzende, yedi sene güneş aydınlığı görmeden çile dol-

AKKUSU 177

durmuş. Öldüğü vakit mübarek cesedine kimse el sürmemiş. Üstüne, bir sanduka yapmışlar.

Hatice Hanım, kandillerden ikisini yakmıştı. Mahzene inen birkaç basamaklı merdiveni göstererek:

- Haydi kızım, içeri girelim, dedi.

Ben, bu basamakları inmeye cesaret edemiyordum. Arkadaşım tekrar döndü:

- Haydi kızım, buraya kadar geldikten sonra girmezsen günah olur. Gensünde ne dileğin varsa Zeyni Baba'dan iste!..

Yüreğim hazan yaprağı gibi titreyerek merdivenleri indim. Mezara indirilen ölülerde, eğer bir parça his olsaydı, mutlaka bu dakikada benim duyduğum şeyi duyarlardı. Göğsüme ıslak, soğuk bir toprak kokusu dolmuştu.

Zeyni Baba'nın sandukası yeşil boyalı bir çinko ile örtülmüştü. Sonradan, Hatice Hanım'ın anlattığına göre, bütün ömrünü kanaat ve sefalet içinde geçiren Zeyni Baba, öldükten sonra, üzeri süslü ve işlemeli örtüler istememiş. Ara sıra öteden, beriden gönderilen örtüler bir hafta dayanmıyor, parça parça çürüyüp eriyormuş.

ihtiyar kadın, hafif fısıltılarla dualar okuyarak evliyanın başındaki kandile yağ koydu, sonra bana döndü:

- Keyde birisi öleceği vakit, Azrail aleyhisselam, evvela Zeyni Baba'ya misafir olur, e vakit bu ışıık kendi kendine sener. Şimdi kızım, Zeyni Baba'dan isteyeceğini iste, dedi.

Dizlerim kesiliyor, artık ayakta durmaya takatim kalmıyordu. Ateşler içinde yanan alnımı Zeyni Baba'nın serin örtüsüne dayadım; dudaklarımdan ziyade yaralı kalbimle söyler gibi yavaş yavaş: "Zeyni Babacığım,

dedim. Ben, küçük, cahil bir Galikusu'ndan başka bir şey değilim. Sana nasıl yalvarmak lazım geldiğini bilmiyorum. Kusuruma bakma. Senin hoşuna gidecek şeylerden hiçbirini bana öğretmediler, işittim ki, sen yedi sene güneş görmeden, burada çile deldürmüşsun. Sakın sen de, insanlığın zalimliğinden, vefasızlığından kaçmış olmaya-
Galikusu - F. 12

178

Reşat Nuri Güntekin

sın? Babacığım, senden büyük bir şey isteyeceğim. Bu yedi sene içinde elbette güneşin, rüzgârların hasretini çektiğin zamanlar olmuştur. Seni o dakikaların acısına katlandıran o melek sabrından bana da ver. inlemeden, ağsamadan çilemi deldürayım!.."

*

Odamda yalnızım. Hatice Hanım, erkenden beni bıraktı. Mektebin alt katındaki, bedrum gibi izbesine çekildi. Orada gece yarısına kadar ibadet eder, teşbih çekermiş. İki saatten beri lambanın ışığında bu satırları yazıyorum. Dışarıdan, uzak bir su sesi geliyor, ara sıra tavanda tıkırtılar oluyor. Ensemde hafif bir üşüme hissi ile kulak veriyorum. O vakit, harap binanın içinde, daha başka sesler duymaya başlıyorum. Merdiven tahtaları yavaşça gıcırıyor, sefada insanlar fısıldaşıyor gibi sesler uyanıyor.

Galikusu, haydi yat artık. Gecenin içinde gizli gizli söyleşen bu seslerden korkma. Onlar, ne kadar zalim olsa da "Sarı Çiçekleri"ne yetim teyze kızlarını çekıştiren dudaklar kadar sana fenalık edemez.

Zeyniser, 20 Kasım

Bu sabah hesap ettim. Ben Zeyniser'e gelse, aşağı yukarı, bir ay olmuş. Bu bir ay, bana şimdi on yıldan daha uzun görünüyor. Şimdiye kadar defterime bir şey yazmak istemedim. Daha açıkçası bundan korktum.

tik günlerin titiz ümitsizliği içinde, kim bilir ne münasebetsiz şeyler yumurtlayacaktım? Halbuki artık buraya alışmaya başladım. Der Aheksi'nin hiç dilinden düşürmediği bir söz vardı:.

"Kızlarım, ümitsiz hastalıkların, mukadder felaketlerin sen bir ilacı vardır: Tahammül ve tevekkül. Elemlerde bir giz

GALIKUSU 179

Şefkat var gibidir. Şikâyet etmeyensere, kendilerini güler yüzle karşılayanlara karşı daha az zalim olurlar." Galikusu, bu sözleri daima gülümseyerek dinlerdi. Halbuki şimdi onları doğru buluyor ve gülmeye cesaret edemiyorum.

Zeyniser'deki bir ay içinde öyle saatlerim oluyor ki, bu-nahiyordum. "Ağlaşmak beyhude! Daha fazla dayanamayacağım!" diyordum. İşte o zaman, Der Aheksi'nin bu peygamberce sözleri imdadıma yetişiyordu, içim kan ağlarken gülmeye, şarkı söylemeye, ışık çalmaya başlıyordum. O kadar ki, kalbim, nihayet bu neşenin yalanına inanıyor, suya kenan kuru çiçekler gibi litreye titreye cansanmaya başlıyordu. Denra etrafımda yaşıyan şeylerde teselli aramaya koyuldum. Elime geçirdiğim taze bir yaprağı yanağıma, dudaklarıma sürüyor, bahçede bulduğum cılız bir kedi yavrusunu göğsüme bastırıyor, nefesimle ısıtıyordum. Daha olmazsa kendi kendime: "Feride, aptallığın lüzumu yok. Biraz gayret. Biliyorum ki, yaşamak için artık güler yüzden, cesaretten başka sermayen kalmamıştır" diyordum.

Bu neşenin uydurma, uçucu bir şey olduğu malum. Varsın öyle olsun. Kapalı bir mahzende sızan bir ıfık parçası, yıkık bir duvarın taşları arasında açmış cılız bir çiçek, her şeye rağmen bir varlık, bir tesellidir.

Bugün cuma, mektep yok. Birkaç günden beri yağın yağmurlar durdu. Sonbahar, dışarıda son bir ayrılık bayramı yapıyor. Uzaklardaki sıradağlar, sazlıktaki sular da güneşe karşı gülümsüyor gibi... Hatta, serviler, mezar taşları bile korkunc sertliklerini kaybetmiş gibi görünüyorlar. Kendimi derin derin çek-luyorum, görüyorum ki, alışmaya, hatta bu karanlık ve can sıkıcı memleketi biraz daha benimsemeye ve sevmeye başlamışım!

*

180

Reşat Nuri Güntekin

Geldiğimin ertesi sabahı derse başlamıştım. Bu ilk gün, hayatımın en unutulmaz bir günü olarak

yaşayacaktır.

Maarif Müdürü'nün, büyük fedakârlıklarla yenileştirdiği dershaneyi şimdi, sabahleyin, daha iyi gördüm. Burası, herhalde eski bir ahır olacaktı. Yalnız, altına tahta döşemişler, pencereleri genişleterek, cam çerçeve taktırmışlardı.

Ocak bacaları gibi kapkara görünen duvar kaplamalarında tepe aşağı takılmış bir harita ile bir iskelet levhası, bir çiftlik ve bir yılan resmi sarkıyordu. Bunlar da herhalde yeni ders aletleri olacaktı.

Dershanenin bahçe tarafındaki duvarın dibinde -ahır zamanından kalma- bir hayvan yemliği vardı ki, kaldırmaya lüzum görmemişler, üstüne bir tahta kapak çakarak bir nevi dolap haline getirmişlerdi.

Çocuklar, yemeklerini, kitaplarını, mektebe yakılmak için kirlardan getirdikleri çalı çırpıyı buraya saklısarmış.

Hatice Hanım, bu dolabın başka bir vazifesi olduğunu da söyledi. Öteden beri, dayakla uslanmayan yaramazları bunun içine hapsederek adam edermiş. Muhtarın, Vehbi isminde bir küçük oğlu varmış ki, hemen bütün zamanını bu sandığın içinde geçirirmiş. Bu çocuk, bir yaramazlık yaptığı zaman kendiliğinden dolaba girer, tabuttaki cenaze gibi sırtüstü yatar ve yine kendi eliyle kapağı kaparmış.

Ben, hayretle:

- Muhtar Efendi buna bir şey demiyor mu? diye sordum. Hatice Hanım, başını salladı:

- Muhtar, memnun oluyor. Aferin sana Hatice Hanım. İyi ki aklıma getirdin. Bizim evde bir dolap var. İnşallah, kınzırı yaramazlık ettiği zaman ben de onun içine kapatayım, diyor.

- Güzel terbiye usulü! Mektepte erkek çocuk da var mı?

- E, var, iki, üç tane. Büyücekleri Garipler Köyü'ndeki erkek mektebine gönderiyoruz.

- Garipler Köyü nerede?

ÇALKILAK 181

- Şu karşıdaki ağaran kayaların ardında.

- Yazık değil mi çocuklara, karda kışta oraya kadar nasıl gidip geliyorlar?

- Onlar yola alışık, yağmursuz havalarda bir saate bile kalmadan giderler. Sadece yağmursu, çamursu, karlı havalarda biraz zorluk çekiyorlar.

- Peki, niçin onları da burada okutmuyoruz?

- Kadın, erkek bir arada okur mu?

- Onları erkekten mi sayacağız?

- Elbette kızım, on ikiler, on üçer yaşında koca delikanlılar.

Hatice Hanım, biraz durdu, dilinin altında bir şey vardı ki, söylemeye çekiniyordu. Nihayet cesaret etti:

- Hele şimdi hiç caiz olmaz!

- Neden?

- Sen pek gencecik bir hocanımsın da ondan, kızım.

İstanbul'da, bir "Horozdan kaçan namuslu kadın" tabiri vardır. Bizim Hatice Hanım, tam o cinsten bir insan olacaktı. Cevap vermeye lüzum görmeyerek başka şeylerle meşgul oldum.

Büyük fedakârlıklarla meydana gelen levazımdan mühim bir kısmı da beş tane eski biçimli, hantal mektep sırasıydı. Fakat tuhafı şu ki, bunları kullanmaya lüzum görmeyerek dershanenin bir köşesine ahvermişlerdi.

- Niye böyle yaptınız, Hatice Hanım? dedim.

- Ben yapmadım, eski hocanım yaptı kızım, dedi. Çocuklar böyle yerlere oturmaya alışmışlardır. Minare gibi şeyin üstünde adamın zihnine ders girer mi? Hocanım müfettiş falan gelir diye büsbütün atmaya da korktu. Çocuklar, mektebe geldikleri vakit evvela oraya oturtuyoruz. Sonra ders okuyacakları zaman şuradaki hasırın üstüne indiririz.

İhtiyar kadına, bana yardım etmesini söyleyerek hasırı

182

Reşat Nuri Güntekin

kaldırdım. Yerleri temizledikten sonra, sıraları dizerek bir sınıf haline getirdim.

Hatice Hanım'ın çekresinden memnun olmadığını anlaşıyordu, fakat bana karşı keymaya cesaret edemiyor, ne dersem yapıyordu. Ben, ellerim toz toprak içinde bu işleri bitirmeye çalışırken talebelerim de birer birer sükun etmeye başlamışlardı.

Zavalıların kıyafetleri öyle sefil ve perişandı ki, hemen hiçbirisinde çorap, petin yoktu. Başlan, eski püskü bez parçalarıyla sımsıkı kundaklanmış, çıplak ayaklarındaki nahınları şakırd data şakırd data dershanenin kapısına kadar geliyorlar, orada nahınlarını çıkartarak yan yana diziliyorlardı.

Çocuklar, beni görünce birdenbire ükmüşlerdi. Utana utana kapıdan bakıyorlar, kendilerini çağırdığım zaman kollarıyla yüzlerini kapıyorlar, yahut kapının arkasına saklanıyorlardı. O kadar ki, bazılarını bileklerinden tutarak yarı zorla sınıfa sokmaya mecbur oldum.

Yanıma geldikleri zaman gözlerini sımsıkı yumarak şöyle bir el epüşleri vardı ki, gülmek için kendimi zor zapt ediyordum.

Besbelli, köyün bir âdeti olan bu epücüklerden her biri gülünç bir ahenkle saklıyor ve elimin üzerinde hafif ıslaklık bırakıyordu. Yavrucakları kendime ısındırmak için her birine bir iki hoş kelime söylüyordum. Fakat onlara, mümkün olduğu kadar tatlı bir sesle serdiğim sualleri -insanı mahcup edecek kadar inatçı bir sükunetle- cevapsız bırakıyorlar, yalnız birçok naz ve niyazdan sonra adlarını söylemeye razı oluyorlardı.

"Zehra, Ayşe, Zehra, Ayşe, Zehra, Ayşe."

Aman Yarabbi! Bu köyde ne çok Ayşe ve Zehra vardı. Hiç de gülecek halde olmamama rağmen, aklıma tuhaf şeyler ge yordu: Mesela bir müfettiş gelse de talebelerimi tanıtmamı itese: "Dokuz Ayşe ile on iki Zehra var!" diye çabucak işin için-, den çıkacaktım. Sonra, keşaflık olması için, Ayşeleri dersihane-

FAKİHİ 183

nin bir tarafına, Zehraları öteki tarafına oturtmak, bahçede top oynatırken (çünkü teneffüslerde bu çocukları muhakkak eğlen-direcektim) Ayşeler bu yana, Zehralar bu yana, diye gruplar yapmak mümkündü.

Kendimi tutamayarak, gizli gizli eğlenmeye başlamıştım. Yeni gelen kız çocuklarına: "Kızım, sen Zehra mısın, yoksa Ayşe mi?" diye soruyor ve çok kere umduğum cevabı alıyordum.

Yumruk yüzü bir küçük kız, hepsinden cesur çıktı. Kara gözlerini yüzüme kaldırarak "Sen ne biliyorsun benim adımı?" diye hayret etti.

Talebelerimi birer birer sıralara oturtuyor, yerlerini bellemelerini tembih ediyordum. Zavalıların hali görülecek şeydi. Birtürlü sıralara yerleşmesini beceremiyorlar, ağaç dalına yahut asma çardağına oturmuş gibi garip vaziyetler alıyorlardı.

Yanlarından ayrıldığım zaman göz ucuyla bana bakıyorlar tuhaf bir surette sallanan kirli bacaklarını -kabuğuna çekilen kapsumbağalar gibi- yavaş yavaş çekerek altlarına alıyorlar. Ne yapalım, yavaş yavaş alışacağız.

Bir şey pek tuhafıma gitmişti. Utana sıkıla yanıma gelen, gözlerini kapayarak el epen, köylü gelini gibi nazlı ağızlardan bir kelime alınabilen bu çocuklar, kitaplarını açar açmaz dik bir sesle bağıra bağıra okuyorlardı. Sınıf kalabalıklılaştıkça gürültü artmaya, başımı iyiden iyiye sersemletmeye başlamıştı.

Hatice Hanım'a:

- Her zaman böyle bağıra çağıra mı çalışırlar? Buna dayanılır mı? diye sordum.

O, biraz hayretle yüzüme baktı.

- Elbette kızım! Mektep bu. Keser vurmada ağaç yentulus mu? Ne kadar ses çıkarılırsa, ders e kadar zihinlerinde yer eder, diye cevap verdi.

Sınıf, hemen hemen dolmuştu. Mektebin tek güzel ve ye-

184

Reşat Nuri Güntekin

ni eşiyaşı olan hoca kürsüsüne, kuvvetle elimi vurdum. Takırdı söyleyerek, sessiz çalışmalarını tembih edecektim. Fakat benim gürültümü merak edip başını kaldıran bile olmadı. Hatta taşlanmış bir arı kovanı gibi, uğultu bilakis daha fazla arttı

"Euzübillahi, ebced, hevvez, hutı, cim üstünde ce, cim esre ci."

Çocukları yola getirmek için, herhalde epeyce sıkıntı çekeceğim anlaşıyordu. Fakat neticede muvaffak olacağıma hiç şüphem yoktu.

Hatice Hanım'a:

- Bugün, sen yine bildiğin gibi okut, Hatice Hanım. Ben, sınıfı nizama sokmadan derse başlamayacağım, dedim, ihtiyar kadın, Şüpheli bir bakışla:

- Biz ne gördükse, onu okutuyoruz kızım. Sizin bildiklerinizi bilmeyiz, ne yapalım, mektepli değiliz ki, dedi. Kadıncağzın ne demek istediğini sonradan anladım. Hatice Hanım, kendisini imihana çektiğini zannetmiş, iki yüz ellij kuruş aylığı kaybetmekten öyle korkuyordu ki...

Havanın açık olmasına rağmen kızlardan birkaçı başlar eski peştemallarla örtülü olarak mektebe gelmişlerdi. Hatice Hanım'a bunların niçin böyle yaptıklarını sordum.

O, hemen her sualim gibi buna da hayretle cevap verdi:

- İlahi kızım, bunlar keşkeoca gelinlik kızlar. Şekakta baş jacığ gezecek değiller ya.

Aman Yarabbi, bu on, on ikişer yaşındaki selucan gibi so- |luk, renksiz çocuklar mı yetişkin kız? Ben, hakikaten çok tuha bir yere düşmüşüm.

Böyle olmakla beraber bir dereceye kadar sevindim. Burara gelinlik kız diyenler bana elbette evde kalmış ihtiyar gezüyle bakacak, kimse artık çocuk diye eğlenmeyecektir.

En geç mektebe gelenler erkek çocuklardı. Bu delikanlı lar, büyük adam gibi ev işi görürler, kuyudan su çekerler, ine sağarlar, dağdan odun taşırlarmış.

ÇALIKIŞU 185

Hatice Hanım, enlara, biraz dışarıda durmalarını söyledi, sonra mahcup mahcup:

- Galiba başörtüsünü unutmuşsun kızım, dedi.

- Buna süzum var mı?

- E, hakçası aranırsa var. Ben karışmam ya, baş açık ders okutmak günah olmaz mı?

"Biliyorum" demeye utandım, hafifçe kızarak: "Gelirken başörtüsünü almayı unuttum da" diye yalan söyledim.

Hatice Hanım:

- Peki kızım, sana temiz bir tülbent vereyim, dedi. Odasında açılıp kapanırken cingır cingır öten bir sandıktan yeşil bir yemeni çıkarıp verdi.

Başa gelen çekilecek, ne çare! Yemeniyi saçlarımın üstüne attım, iki ucunu istanbul sokaklarında fal bakan Cingene kızları gibi çenemin altından ihşirdim.

Pencerelerden birinin kapalı kepengi, önündeki camı seluk bir endam aynasına benzetmişti.

Belli etmeden pencerenin önüne gittim, kendimi seyretmeye başladım. Ben, mektep hocası olduktan sonra, kendime bir kıyafet düşünmüştüm. Fikrime göre bir hoca vazife başında, başka kadınlar gibi giyinemezdi.

icadım çek sadeydi. Dizkapaklarıma kadar siyah parlak satenden bir gömlek, belde kayış bir kemer, kemerin altında mendil ve not defteri için iki küçük cep.

Yalnız bu siyahlıkları biraz açmak için beyaz ketenden geniş bir yaka. Ben, uzun saçı hiç sevmem, fakat hoca olduktan sonra başımı böyle birakamazdım. Biraydan beri, saçlarımı uzatmaya başladığım halde, henüz omuzlarıma inememişti.

ilk ders için bu dediğim tarzda giyinmiş, saçlarımı aksilik edip alnıma düşmesinler diye sıkı sıkı fırçalamıştım. Parlak siyah gömleğimin, fırçadan kur tular kurtulmaz isyana başlayan kısa saçlarımın üstündeki bu yeşil tülbent, o kadar tuhaf duruyordu ki, gülmek için adeta dudaklarımı sıkıyordum.

186

Reşat Nuri Güntekin

*

Kendilerinden kaçmak için saçlarımı Hatice Hanım'ın yeşil tülbentiyse örttüğüm delikanlı talebelerimi takdim edeyim:

Ervela, fare gibi sandıkta vakit geçiren küçük Vehbi, hakikaten eğlenceli bir findıksıçam. Bencuk gibi kara, parlak gözleri, küçük kurnaz yüzü, sivri çenesiyle mektebin en şeytan çocuğu...

Topaç gibi yusuvarlak, ak gözlü, parlak dişli, kıpkırmızı ağızlı, kuzguni siyah bir Arap: Cafer Ağa...

(Kendisine, sadece Cafer diyenlere mektepte cevap vermemekle iktifa eder, fakat şekakta taş atarmış.)

On yaşımda, iskelet gibi kuru, çiçekbozuğu, süzgün, kirli çehreli, küçük dişli bir çocuk: Aşur.

Nihayet, sınıfın en ehemmiyetli siması: Hafız Nuri, on yaşımdaymış, fakat yüzü, yetmişlik bir ihtiyar gibi buruşuk. Genesinin altında yeni kapanmış bir sıracaya yararı ki, dal gibi boynun çıplak kalmasına sebep olmuş. Kıpkırmızı patlak gözleri, beyaz sarığının altında yumurta biçiminde bir kafa, hülasa, para ile gösterilecek acayip bir mahluk.

*

Hatice Hanım, o sabah, taze taze mezarlıktan kesilmiş uzun değnekleri yanına yerleştirdikten sonra, birer birer çocukları yanına çağırmaya, derslerini okutmaya başladı.

O ders verirken, ötede kıyametler kepuyordu.

Der Aheksi, sınıfta gürlüştümüzden rahatsız olduça, mum gibi sarı parmaklarını birbirine geçirir, herrağ mavi gözlerini bir Meryem tasviri saflığıyla gökyüzüne kaldırarak: "Bana bir Kalver azabı çektiyercsunuz!" derti.

Sınıftaki bütün gürlüstülerin, yaramazlıkların elebaşısı olan Çalıkları, sana ettiklerini acı acı çekmeye

başıyor. Bu sersem edici gürültünün önünü almak, talebelerimi sessiz çalış-

ALKUŞU 187

maya, sınıfta verilen bir dersi hep birden dinlemeye alıştırmak için iki hafta uğraştım.

Neyse, emeğim beşa gitmedi, ilk günlerde bütün gayretime rağmen çocuklarla başa çıkamıyordum. Hatice Hanım'ın sınıfta yılan gibi, ılık çalan taze değneklerinden sonra sesim onlara öyle hafif geliyordu ki...

Bazen canıma yetiyor: "Gel Hatice Hanım!" diye dışarıya çağırıyordum. Onun, küpe binerek havasarda uçan masal cadısı gibi dershaneye girmesi bana yardım ediyordu.

Nihayet, bu gürültüyü yavaş yavaş söndürmeye muvaffak oldum. Şimdi, sınıf daha sakin. Çocuklar, yavaş yavaş söz anlamaya başlıyorlar. Hatta, onlar ne kadar çağırırlarsa, dersin o kadar kuvvetle zihinlerine yerleşeceğine inanan Hatice Hanım bile memnun, ikide birde: "Hay Allah razı olsun kızım, kafacı-ğım dinlendi" diyor. Fakat, benim istediğim, sadece bu değildi. Onlara biraz hayat ve neşe de vermek istiyordum, işte bu, bir türlü kabilsizliğe benzemiyordu.

Bu köyün evleri, sokakları, mezarları gibi çocuklarında da siyah bir neşesizlik var. Kenksiz dudakları gülmenin ne olduğunu bilmiyor, durgun gözleri ağır bir melal içinde ölümü düşünüyor gibi. Ben bile, yavaş yavaş onlara benzemeye başlanıyor muyum? Eskiden ölümü ben başka türlü düşünürdüm, insan elli sene, altmış sene, hülasa istediği kadar yorgunsuktan bitap düşünceye kadar gezer, keşar, eğer. Sonra, gözleri tatlı bir uyku ihtiyacıyla mahmurlaşmaya başlar. O vakit bembeyaz, temiz bir yatağa uzanır. Yeni başlayan uykuların hafif sarhoşluğu içinde gülümseye gülümseye sönüp gider. Güneşe karşı parlayan beyaz mermerler üstünde kucak kucak çiçekler... O mermerlerdeki küçük yalatlardan su içmeye gelmiş birkaç kuş... İşte ölüm denince benim gözümde böyle sevimli ve hemen hemen neşeli bir hayal uyanırdı. Şimdi, onun acı lezzetini, edağacı ve servi kekulları içinde dilimle tadıyor, ciğerlerimle kokluyor gibiyim!

188

Reşat Nuri Güntekin

*

Çocukların bu kadar ağır ve neşesiz olmalarına Hatice Hanım'ın da hayli yardımı dokunmuş. Bu kadıncağz, hocaların vazifesini, kalplerde dünya emelini söndürmek diye öğrenmiş. Her fırsatta yavrucaıklarını ölümle yüz yüze getiriyor. Duvardaki birkaç tabiiye levhasını sırf bu maksatla mektebe gönderilmiş sanıyor. Mesela:

"Bu dünya fanidir, kimseye kalmaz! Yürü dünya yürü, ahir zamanıdır!"

kabilinden korkunç bir ilahi okuttuktan sonra iskelet levhasını ortaya koyuyor: "Yarın biz ölünce etlerimiz böyle çürüyecek, kemikler böyle kuruyacak!" diye ölümün dehşetini ve kabir azaplarını anlatmaya başlıyor. İhtiyar kadına göre, öteki levhalar da aşığı yukarı aynı şeyi ifade etmektedir. Mesela çiftlik resmini gösterirken: "Allah bu koyunları kullarım yesin de bana ibadet etsin diye yarattı. Koyunları kâr beğamızız zifteniyor da, Allah'ın hercumuzu ödüyor muyuz? Ne gezer? Emma, yarın toprağa girdiğimiz vakit, bakasım ne cevap vereceğiz?" yelunda bir şeyler söylüyor ve tekrar ölümün tasvirine geçiyor.

Yılan levhasına gelince: Hatice Hanım, onu Şahmeran diye tanıtmış. Hasta olan köylülerin isimlerini yılanın karşısına yazmak suretiyle, onların tedavisine de çalışıyor.

Evete, bu biçare çocukları bir parça neşelendirmek, güldürmek için ne maskaralıklar yapıyorum.

Fakat, emeklerim beşa gidiyor.

Mektebe teneffüs usulünü de kaydedik. Çocukları yarım saatte, bir saatte bir, bahçeye çıkarıyorum, öğlenceli, meraklı oyunlar öğretmeye çalışıyorum. Nedenise, bir türlü bunlardan tat duymuyorlar. O vakit, çaresiz onları kendi hallerine bırakarak bir köşeye çekiliyorum.

Bu mihnet çekmiş, yaşlı başlı insanlara benzeyen, yorgun

189

ALKUŞU

cehrelisi, donuk gözlü kız çocuklarının en büyük öğlenceleri, bahçenin bir köşesine toplanıp ölüm, tabut, teneşir, zebani, kabir gibi korkunç kelimelerle dolu ilahiler okumaktan ibaret! Hele bir tanesi var ki, tüyler ürpertiyor.

Onlar seslerini titrete titrete hep bir ağızdan:

"Haramiler gibi soyarlar seni, Bir kuru tabuta koyarlar seni, Zalim ölüm sana çare bulunmaz."

diye uluşurlarken gözümün önünden sıra sıra cenaze alayları geçiyor.

Çocuklarımin en sevdikleri eĞsencelerden biri de cenaze oyunudur. Ekseriya, uzun eĞse teneffüslerinde oynana oynana bu oyun adeta bir tiyatro piyesi gibidir ve baŞsıca aktörleri Hafız Nuri ile Trap Tafer Ağadır.

Tafer Ağa, hastalanıyor; kız çocuklar, etrafına toplanarak Kuran okuyorlar, ağzına zemzem akıtıyorlar. Küçük, aklı çok gözlerini belirterek ruh teslim edince kızlar feryat ederek çenesini bağılıyorlar. Sonra Tafer Ağayı teneşirde yıkıyorlar.

Çocukların, kırık bir kapı tahtasını yeşil baŞörtülerle süsleyerek meydana getirdikleri tabutun kerkunç bir sahici tabuttan farkı yok.

Hafız Nuri'nin dik, meşum bir sesle sesla vermesi, ezan okuması, cenaze namazı kıldırması tüyler ürpetecek bir şey. Hese mezar başında: "Ya Tafer İbn-i Zehra!" diye bir tatkın verışı var ki, gece rüyalarımı giriyor.

Dediğim gibi, bu memleketin havasında insan, ösümü adeta kokuyor. Hese geceler... Onların vehimlerine, korkularına dayanmak daha müşkül!

Gecenin birinde dağda çakallar usumaya başladı. Fena halde ürktüm. Ne olursa olsun Hatice Hanım'ın odasına inmek istedim.

190

Reşat Nuri Güntekin

Fakat, bu küf kokusu, bodrum gibi odanın kapısını açınca, gördüğüm manzara, bana çakal sesinden bin kat daha korkunç geldi.

ihtiyar kadın, baştan başa beyazlara bürünmüş, bir seccadenin üstünde kendinden geçmiş gibi, boğuk bir sesle bir şeyler okuyarak, iki yana sallanarak esma teşbîhi çekiyordu.

*

Burada sevmeye başladığım üç şey var:

Birisi, pencerenin altındaki akar çeşme ki, hiç durmayan sesiyse yalnız gecelerimde, adeta bana arkadaşlık ediyor.

ikincisi, küçük Vehbi: Hatice Hanım'ın saltanatı zamanında, emrünü sandığının dibinde, sırtüstü ceza çekmekle geçiren" çocuk. Ben, bu afacana iyiden iyiye abayı yaktım. Buradaki! çocukların hiçbirine benzemiyor. Keri T gibi telaffuz ederek] öyle serbest, Şen bir konuşması var ki...

Vehbi, bir gün bahçede küçük, parlak gözlerini süze süze yüzüme bakıyordu:

- Ne bakıyorsun Vehbi? dedim. Hiç ekinmeden:

- Sen güzel çizmişsin be. Ağama ahvereyem seni..Bizim gelinimiz el. Ağam, sana pabuçlar, entariler, taraklar alıverir.

Vehbi'nin her hali iyi, hoş amma, bir türlü beni saymıyor. O kadar ki, azarladığım, yavaşça ince kulağını çektiğim zaman bile bana ehemmiyet vermiyor. Mamafih, belki de bunun için onu bu kadar seviyorum.

Vehbi, bu münasebetsizliği de yapınca kaşlarını çatmış.

- insan, hocasına böyle lakırdı söyler mi? İstihirse senin ağzını yırtarlar, dedim.

Çocuk, benim safliğımsa eĞlenir gibi:

- Yağma var mı, başcasına söyler miyim? dedi. Aman Yarabbi, bu parmak kadar köysü çocuğu neler biliyordu!

HALKİŞİ 191

Aynı fütursuzlukla devam etti:

- Sana istanbullu yence derim, cestane çetiveririm, ağam senin boynuna atınlar tacar.

- Senin yengen yok mu?

- Var amma, o cara cız, onu da çoban Hasan'a veririm.

- Senin ağam ne iş görür?

- Candarma.

- Candarma ne yapar?

Vehbi, düşünce düşünce başını kaşındı; sonra:

- Canavarları çeser, dedi.

Vehbi'nin, hoşuma giden bir hali de, kibir ve inadıdır. O, kocaman bir erkek kadar kafa tutmasını bilir.

Derste yanlışını çıkardığım vakit hem utanır, hem kızar. Bir türlü yanlışını düzeltmek istemez. Daha üstüne varacak olursam isyan eder. istihfafla yüzüme bakarak:

- Sen, kan kırmısın, aklın ermez, der.

Üçüncü sevdiğime gelince; e, kimsesiz küçük bir kızdır. Derse başladığımı, galiba beşinci sabahıydı.

Sıralara göz gezdirirken birdenbire kalbim tatl bir heyecansa çarptı. En arka sıranın ucunda, pembeyaz denecek kadar uçuk sarı saçlı, duru beyaz tenli, meleğ gibi güzel cehreli bir kız çocuğu, inci gibi dişleriyle bana gülümsüyordu.

Bu çocuk kimdi? Birdenbire nereden çıkmıştı?

Elimle işaret ettim.

- Yanıma gel bakayım, dedim.

Bir kuş hafifliğiyle yerinden atladı. Benim, mektepte yaptığım gibi, sıraya sıraya yanıma geldi.

Yavrucağ, sen derece fakirdi. Ayaklan çıplak, saçları darmadağınktı. Arkasındaki rengi kaybolmuş basma entarisinin yırtıklarından beyaz, nazik teni görünüyordu.

Minimini ellerini tuttum:

- Yüzüme bak küçük, dedim.

192

Reşat Nuri Güntekin

Kerka kerka başını kaldırdı, kıvrık kirpiklerinin arasında iki sacivert göz parladı.

Zeyniler'de, çektiğim ıstırap beni ağlatmamıştı. Fakat, bu yarı çıplak çocuğun gözleri, kırmızı ağzının içinde iki inci dizisi gibi gülen dişleri, o dakikada kendimi tutmasaydım, beni hiçkır-ır hiçkırığa ağlatacaktı.

Hafifçe çenesini ekşadım, bütün kızlara serdiğim gibi, ona da:

- Senin adın Zehra mı küçük, yoksa Ayşe mi? dedim. O, temiz istanbul telaffuzlu ve inanılmayacak kadar tatl sesiyle:

- Benim adım Munise, hocanım, dedi.

- Sen, bu mektepte mi okuyorsun?

- Evet, hocanım.

- Niçin kaç gündür gelmedin?

- Abam göndermedi hocanım, işimiz vardı. Bundan sonra gelirim.

- Senin annen yok mu?

- Abam var hocanım. (Munise, ahlaya aba diyordu.)

- Annene ne oldu?

Küçük kız, gözlerini önüne indirdi, sustu. Bana öyle geldi ki, bu çocuğun kalbinde, bilmeden bir gizli yaraya dokundum. Daha ziyade ısrar etmeyerek başka bir şey sordum.

- Dün akşamüstü türkü söyleyen sen miydin Munise?

Bir gün evvel civar bahçelerden birinde ince bir çocuk sesinin türkü söylediğini işittim. Bu ses, öyle tatl, burada işittiğim seslerden o kadar başkaydı ki, başımı pencereye dayayarak gözlerimi kapamış, birkaç dakika kendimi başka yerlerde, adını anmak istemediğim vefasızlık memleketlerinde sanmıştım.

Türkü söyleyen bu küçük kızdan başkası olmazdı.

Munise, utana utana başını salladı:

- Bendim hocanım, 'dedi.

Çocuğu yerine gönderdikten sonra derse başladım. Ken-

FAHRETTİN 193

dimde bir fevkalâdelik hissediyordum. Bu küçük kız, bana ılık bir ilkbahar güneşi gibi tesir etmişti. Karlar içine gömülmüş kuş yuvalarına düşen sarışın bir ışık parçası...

Yuvanın seğuk neşesizliği içinde başını kanatlarının arasına saklayarak titreyen hasta ve küskün Cahıkuşu, yavaş yavaş canlanmaya, eski şenliğini tekrar bulmaya başlıyordu. Vücudunun hareketlerine tuhaf bir cıvıllık, sesime, söyleşime hareketli bir ahenk geliyordu.

Ders verirken gözlerim gayri ihtiyari ona dönüyordu. O da bana bakıyordu, inci dişlerinde tatl bir gülümseme, sacivert gözlerinde dudaklarına sürünürcesine hissettiğim bir muhabbetle annelik hissini ben, ömrümden ilk defa bugün duydum.

Yalnız yaşamaya mecbur olduğuma göre, bari böyle bir küçük kızım olsaydı! Yazık, bu, bana nasip olmayacak.

Munise hakkında Hatice Hanım'dan pek az şey öğrenebilirdim.

"Abam" dediği kadın üvey annesiymiş. Babası ihtiyar bir orman memuruymuş, ikinci karısını bu köyden aldığı için tekaüt olduktan sonra beş on kuruş tekaüt aylığı sayesinde geçinip gidiyorlarmış.

Hatice Hanım'a dedim ki:

- Anlatışına göre, ailesinin hali, vakti pek fena değil, niçin bu çocuğa bakmıyorlar?

İhtiyar kadın, kaşlarını çatı:

- O kadar baktıklarına Şükür, başkası olsa sekağa atardı.

- Niçin?

- Bu kızın annesi fena kadın, kızım, aklımda kalmadı, beş yıl evvel mi ne, bir jandarma müslazımıyla kaçtı. Bu kızcağız daha pek küçüktü. Ondan sonra, zabıt de onu bırakıp başka memleketsere gitmişti. Kadın, dilsenince delikanlılar dağa kaldırmışlar, hasılı kötü oldu gitti.

- Olabilir. Hatice Hanım, ama bu çocuğun ne kabahati var?

Çahkuşu - F 13

194

Reşat Nuri Güntekin

- Daha ne yapsınlar? Öyle kadının çocuğuna diba kumaşları giydirecek halleri yok ya, dedi.

Munise, her gün mektebe gelemiyordu. Derduğum vakit:

- Abam çamaşır yıkattı, abam tahta sildirdi, abama odun toplayıverdim dağdan, gibi cevaplar veriyordu.

Bu çocuğa, arkadaşları pek iyi bir gözle bakmıyorlardı. Sınıfta onu daima kendilerinden uzak tutuyorlar, fırsat buldukça gizli gizli canını yakarak ağlatıyorlardı. Bunda biraz benim de kabahatim vardı. Küçük kıza karşı duyduğum sevgiyi gizleye-memiştim. Sınıfta onu ekşadığımı, bahçede yanıma alarak konuştüğumu görenler fena fena bakıyorlardı.

Bir gün Munise'nin mektep bahçesinde ağladığını, "Ne yapıyorum ben size, yapmayın!" diye yalvardığını duydum ve kendimi göstermeden pencereden baktım. Kızlar, çeşmeden ağzlarına su dolduruyorlar, Munise'yi kevalayarak bu suyu üstüne püskürtüyorlardı. Çocuk, ağlaya ağlaya keşeden keşeye kaçıyor, elleriyle yüzünü, gözünü, beynunu saklamaya çalışıyor.

O ağır ve korkak tavırlı, durgun bakışlı kızlar; yaralı ceylanı kevalayan av köpeklerine dönmüşlerdi. Kara bacaklarının üstünde sert bir çeviklikle sıçıyorlar, leş kargaları gibi vahşi çılgınlıkla koparak etrafında dönüyorlardı. Küçük kıza kâh keşede sıkıştırarak, kâh toprakta yuvarlayarak avurtlarını şişi-rerek suyu yüzüne, yırtık entarisinin yarı açık bıraktığı göğsüne fırlatıyorlardı.

Aklım başımdan gitmişti. Deli gibi odadan fırladım. Öyle koşuyordum ki, sağ ayağım merdivenin küçük tahtasından birini çekerek içine geçti. Ben, bahçeye çıktığım zaman muharebenin şekli değişmiş bulunuyordu. Munise'ye, kendi gibi küçük, fakat çetin bir yardımcı çıkmıştı. Küçük Vehbi.

Bu dokuz yaşındaki yaramazın kahramanlığını unutamayacağım. Vehbi, çeşmeden akan suların biraz ötede meydana getirdiği çamur batağına girmiş, bir erdek gibi çırpınıyor,

ÇAHKUŞU 195

Munise'ye hücum edenleri korkunç bir çamur yağmuruna tutuyordu. Kolları, ayakları, yüzü çamurdan simsiyah kesilmişti, ince sesi, kızların yığgaraları arasında keskin bir düdük gibi ötüyordu.

- Gavurun kızları, bırakın kıızı, be. Hepinizi çeserim!

Kızlar, bu hücum karşısında gerilemeye mecbur oldular. Munise'yi yarı baygın bir halde kucağıma aldım, odama götürdüm.

Bu güzel, küçük kıızı, kollarımda sıkarken duyduğum şeyleri söylemek mümkün değil. Kalbimin derinliklerinde gizli bir pınar kaynıyor gibi, göğsüme sıcak bir şeyler iniyor, bütün vücudumu, gözlerimi ısıtıyor, nefesimi kesen, ılık, baygın bir lezzet sarıyordu.

Ben, bu sarhoşluğum bir kere daha duydum gibi geliyor. Fakat acaba nerede? Ne vakit?

Şimdi, bunları yazarken kalbim duruyor, gözlerimi uzaklara dikerek düşünüyordum. Evet, nerede. Ne vakit?

Bu, herhalde eski bir rüyanın hatırası olmalı. Çünkü, bu uzak, silik hayalde, rüya gibi aklın asmayacağı şeyler var. Kendimi havanın boşluğunda uçar gibi görüyorum. Etrafımda sert hissettiren yüzüme, saçlarıma sürünerek akan bir yaprak sesi var. Acaba nerede? Yok, yok, ben ömrümden böyle şeyi ilk defa hissettim.

Talebelerimi, o gün, biraz ihmal ederek Munise ile meşgul oldum. Fırtınalarla örselenmiş zambaklara benzeyen, güzel vücudunu, beyaz denecek kadar açık sarı saçlarını temizledim.

Biçare, hemen on dakika, için için ağlamakta devam etti. Ah, bu gözyaşları. Bana öyle geliyordu ki, onlardan döken damlalar, kızın küçük yüzüne değil, benim kalbimin içine sızıyor.

Çocuğum, yavaş yavaş emniyetini kazanıyordu. Ben, ona eski entarilerimden birini alıf alıf küçültüp dikerken, e,

196

bir kedi yavrusu gibi eteklerime sekuluyor, ıslak gözleriyle derin derin yüzüme bakıyordu. Vakitsiz ve haksız bir mihnete uğramış bütün çocuklar gibi, Münise'de de büyük bir insan hali var. Benim daha bir iki aydan beri anlamaya başladığım bazı şeyleri o, çoktan öğrenmiş. Evet, üç küçük kardeşinin kahırını hep o çekermiş. Böyle olduğu halde, abasını bir türlü memnun edemez, her gün birkaç kere dayak yermiş.

Bir hafta evvel bahçeye, kemşunun ineği girmiş. Münise, onu kevmaya uğraşırken, en küçük kardeşi salıncaktan düşmüş, Abası onu bir temiz dövdükten sonra ahıra kapamış. İki gün kuru ekmeğe kırıntısından başka bir şey vermemiş.

Munise, bana, fildişi gibi beyaz teninde mor lekeler, çürükler gösteriyordu. Bunlar, hep o dayanın izleriydi.

Dayanamadım:

- Pekî Münise dedim, baban sana acı mıyor mu? Tahkışığıma acır gibi, derin derin yüzüme bakıp gülümseyerek:

- O bana acıyer, ben de ona acıyıcum, dedi. İkimizin de elimizde bir şey yok ki...

Bu sözleri söylerken, öyle bir göğüs geçirmesi, iki elini açarak bu minimini avuçlarındaki çaresizliği, öyle bir göstermesi vardı ki yüreğimi eritti.

Bebek cınar gibi seve seve, sevine sevine uğraşarak Münise'yi süsledim. Küçük kıza, bir el aynası içinde kendisini gösterdiğim vakit, sevinçten kıpkırmızı oldu. Pembe bir kurdese ile iki yandan örülmüş saçlarına, lacivert yünlüden kısa entarisine, uzun siyah çoraplarına bir yabancıyı seyrederek gibi korka korka bakıyordu.

Denradan anladığıma göre, Münise'nin süsü günserce Zey-niser Kâyü'ne dedikodu sermayesi olmuş.

Bazıları benim iyiliğimden hoşlanmış. Fakat birçok kimse de memnun kalmamış. Anası dağlarda gezen bir yılan yavrusuna, bu kadar merhamet

ÇALIKIZI 197

fazlaymış. Sonra süsün bu derecesini günah sayanlar, çocuğu annesinin gittiği fena yola sapmaya bir teşvik addedenler de bulunmuş.

Zavalı Münise, pembe kurdeseinden, kısa etekli lacivert entarisinden, siyah çoraplarından hevesini alamadı.

Üvey annesi, bu elbiseleri kim bilir, ne düşünerek sandığa kaldırmış. Çocuk iki gün sonra aynı yırtık entari içinde mektebe geldi.

Munise, mektebe pek seyrek uğruyor. Hese üç günden beri hiç görünmedi. Bakalım, yarın küçük Vehbi'den ona dair havadis isteyeceğim.

Zeyniser, 30 Kasım

Mektebe günden güne daha fazla ısınıyordum. Vıran dersihane adeta temiz ve sevimli bir şekil aldı. Hatta, onu bir parça süslemeye de muvaffak oldum.

İlk günlerde o kadar vahşi, yabancı bulduğum çocuklar, şimdi bana daha cana yakın geliyorlar. Ben mi onlara alıştım, yoksa usanmak bilmeyen gayretim sayesinde onlar mı yavaş yavaş yola gelmeye başlıyorlar, pek bilmiyorum? Fakat, zannederim ki, ikisinin de tesiri var.

Çok çalışıyorum. Onlardan ziyade kendim için, kendimi işsizlik ve yalnızlığın müzmin melaline kaptırmamak için, geceli gündüzlü didiniyorum. Muvaffakiyetsizliğe uğradıkça meyas oluyorum. Bu bulanık, durgun gözlü, karanlık ruhlu çocuklar da biraz düşünce, bir parça yaşamak zevki uyandırdığımı hissedince seviniyorum.

Köylü komşulardan bazıları ara sıra bana misafir geliyorlar. Bunlar da, konuşmaktan pek hoşlanmayan, hese gülmeyi bilmeyen şeyler. Galiba biraz da benden utanıp çekiniyorlar.

İlk günlerde o kadar sade giyinmeye alıştığım halde yine beni fazla süslü bulduklarını, hafimi beğenmediklerini anlıyorum. Hatta, muhtarın karısı birkaç defa da taş atmıştı.

Ben, onlara elimden geldiği kadar sevimli görünmeye, hatırlarını hoş etmeye çalıştım. Hatta bazılarını mektup yazmak, entari biçip dikmek gibi hizmetlerde bile bulundum. Şimdi, öyle hissediyorum ki benim

hakkımdaki fikirleri biraz değişti.

Ervelski Ėün, yine muhtarın karısı gelmişti. Kocasından bana selam getirdi. Muhtar Efendi demiş ki: "Ben onu ilk ĖördüĖüm zaman pek Ėözüm tutmadıydı ama, Allah için iyi kız mış. Hanım hanımcık mektepte oturuyor. Bir işi olursa bana haber versin."

Bu iltifata, tabii teşekkür ettim.

Burada beni beğenen, sık sık ziyaretime gelen bir ehemmiyetli şahsiyet daha var: Kėyün ebesi Nazife Mella. Adı Zehra, yahut Ayşe elmayışına Ėöre, herhalde başka yerli bir kadıncağız ki, çok geveze elması da bunu Ėösteriyor.

Dedikodu yapıyor zannetmesinler diye fazla şey sormaya cesaret edemiyorum. Fakat kėy hakkında bana, meraklı ve eğlenceli şeyler eğretiyor. Kendisine Ėöre, çok anıyışlı ve incelikleri de var. Mesela, bir Ėün edada yalnız bulunduğumuz halde başkalarına işittirmekten korkuyormuş gibi, ağızını kulağına yaklaştırdı. Munise'nin annesi için merhamet ve müsamaha ile dolu şeyler söyledi. Sonunda başını sallayarak:

- Kabahat, o papaz kocasında. Ėünahını o çeksin. Aman kızım, söylediklerimi başkasına söyleme. Adamı taşa Ėömerler diye, sonra ilave etti.

Ebe Hanım'ın bir hafız eğsu var mış. Buramazın Bye cer-re gitmiş. Epeyce kârlı bir iş bulmuş olacak ki, daha dönmemiş. Bu sene Allah nasip ederse hafızı evlendirecek miş.

Kadıncağız, sırası düştükçe hafızı methediyor, manalı manalı Ėöz kırparak bana ümitler veriyor. Bazı kayıt ve şartlara riayet edersem Hafız Efendi'ye zevce elabilmek şerefine layık Ėö-

ÇALKILI 199

rüleceğimi anlıyorum. Hasılı bu kadın, beni epeyce eğlendiriyor.

Ebe Hanım, bu sabah yine gelmişti. Bana mevlit okumayı bilip bilmediğimi sordu. Yakında bir düğün var mış da. Anlaşılan bu kėyün düğünlerinde çalgı yerine mevlit okuyorlar.

Ėülmemek için dudaklarımı ısırarak:

- Bittirim ama, sesim yok, Ebe Hanım, dedim.

Ebe Hanım, bana teessüf etti. Eski hocahanımlardan biri gayet Ėüzel mevlit okur, bu sayede epeyce para kazanırmış. Mamefih, bugünkü ziyaretten asıl maksat bu değil. Fakir bir kızcağızı gelin ediyorsarmış. Komşular sevaplarına bir iki tencere ile yatak tedarik etmişler, gelini keşeye oturtmak için benden de bir eski entari istiyorlarmış-. Laten bu kız, benim yabancılarımdan da değilmiş, mektepte talebelerimden biriy miş.

Bunu işitince hayret ettim:

- Benim çocuklar arasında gelinlik kız yok ki Ebe Hanım, dedim. En büyüğü on iki yaşında. Nazife Mella Ėüldü:

- ilahi kızım, on iki yaş küçük mü? Ben, keşeye oturdugum zaman on beş yaşıdaydım da, bana evde kalmış kız dedi-lerdi. şimdi, eski âdetler kalktı ama, bu öksüzün kimse ciği yok, sokakta kaldı. Burada bir çoban Mehmet var, ona veriyoruz. Hiç değilse bir dilim ekmek yedirir.

- Kim bu kız, Ebe Hanım?

- Zehra.

şimfimde yedi, yahut sekiz tane Zehra var, onun için birdenbire hatırlayamadım. Fakat Ebe Hanım, hangisi olduğunu söylediği vakit hayretten donakaldım.

Çoban Mehmet'le evlenecek Zehra, insanın rüyasına girse korkutacak kadar acayip bir mahsuk, bir nevi delidir. Kına renginde çalı gibi sert, karmakarışık saçları, balmumu gibi renksiz yüzünde yine o renkte çilleri, daracak alnıyla bir hızada korkunç Ėözleri vardır.

Daha ilk Ėörüřte, bu çocuğun hasta olduğunu anla mıştım.

200

Reşat Nuri Ėüntekin

şimfta hiç konuşmaz, fakat bir şey anlatmak, yahut dersi okumak lüzum ĖeldiĖi vakit birdenbire dik, korkunç bir sesle bağırmaya başlar.

Anlayamadığım cihet şudur ki, Zehra, hesap ve ezber derslerinde sınıfın en kuvvetli talebesidir.

şimfta olduğu gibi, bahçede de herkese uzak durur, ne o Ėüzelim tabut, teneşir ilahilerine, ne o neşeli cenaze oyunlarına iştirak eder .

Fakat onun, birkaç Ėünde bir, kendi kendine oynadığı bir oyun vardır ki, beni ötekilerden ziyade

dehşetlendirir. Zehra, bahçenin ortasında, havadan gelen bir sesi dinliyor gibi yaptıktan sonra, gözlerini belertir, durduğu yerde bir çay semaveri gibi fıkırdamaya, acayip sesler çıkarmaya başlar. Sonra, bu cezbe hâli artar, kırmızı saçları kabırır, ağzı köpürür, haykırır haykırır dönmeye başlar. Bu, Şüphesiz bir oyundur. Fakat, bilmem neden, ben onu seyrederken titremeye başlarım.

Èbe Hanım, hana, bu kızın gelin elcağını anlatırken kendi kendime: "Eyvah, dedim, Zehra o gece Şevke gelir de Çeban Mehmet'e bu oyunu oynamaya kalkarsa, biçarenin vah hâline."

Komşum gittikten sonra, eski elbiselerimden birini daha buldum. Zehra'ya gelin elbisesi dikmeye başladım. Ne çare bu zavallı kıza biraz çeki düzen vermeli. Hiç olmazsa Çeban Mehmet, daha ilk geceden onu bırakıp kaçmasın.

Zeyniler, 1 Aralık

Zehra, dün gece muhtarın evinde gelin oldu. Çeban Mehmet, mahzun olmasın diye köyün meydanında davul, zurna çaldılar, bir iki pehlivan güreştirdiler.

Kadınlar arasında da, ayrıca bir kına gecesi yapıldı. Mevhit okutuldu.

201

Benim hediye ettiğim gelin elbisesi köyün ihtiyarlarına yine fazla alafranga görünmüştü. Kulağıma etraftan: "Yarın ahi-rel", "Münkir, nekir", "Kazgın tepuz" gibi kelimeler geliyordu. Buna mukabil genç kadınların ağızlarının suyu akıyordu. Aralarında, galiba, geline haset edenler bile oluyordu.

Gecce, pek öğlendim. Muhtarın karısı güzel bir sefra hazırlamıştı. Ortada dönen sözlerden, bu fedakârlığın Zehra'dan ziyade, "istanbullu Hecanım"a gösteriş yapmak için göze alındığını anlaşıyordu.

Çeban Mehmet'e gelini teslim etmeden evvel gülünç bir el öpme merasimi yapıldı.

Bu kaba saba, utangaç köy delikanlısının gözlerini yumarak öptüğü eller arasında benimki de vardı. Heca demek, bir bakıma ana demek olduğu için bu lazımmış.

Bu el öpme- merasiminde, öyle gizli bir komedi geçti ki, hiç unutmuyacağım. Muhtarın karısı ile Èbe Hanım başta olmak üzere, beş altı ihtiyar kadın, uzun bir kerevetin şiltesi üzerinde sıralanmışlardı. Ben hâlâ onlar gibi bağıdaş kurup oturmasını beceremediğim için, ocağın yanında bir çamaşır sandığının kenarına ilişmiş bulunuyordum.

Gözlerini bir türlü yerden ayırmaya cesaret edemeyen Çeban Mehmet, evvela beni görmemişti. Èbe Hanım keşeden: "Mehmet oğlum, hecanınım da elini öp!" diye beni gösterince delikanlı, utana sıkıla yanıma geldi. Ben ciddiyetle elimi Uzattım, fakat, çebanın parmaklarını tutmasıyla bırakması bir oldu. Bunun bir el olduğu inanamıyor, aptal aptal bakıyordu. Öen, güldüğümü belki etmemeye çalışarak: "Öp evladım" dedim.'

Adamcağz, elimi tekrar tuttuktan sonra dayanamadı, utanıp sıkılmayı bırakarak, yüzüme baktı ve göz göze geldik. Daha fenası, tam bu esnada ocağın yüzüme vuran kuvvetli biy çıra aydınlığında güldüğümü de gördü. Çebanın bu dakikadaki şaşkınlığı kadar ömrümde gülünç bir şey gördüğümü hatırlamıyorum.

202

Reşat Nuri Güntekin

El öpme merasiminden sonra, damadı, gelinin bulunduğu odaya doğru götürdüler. Zehra, yeni elbisesi, biraz evvel kendi elimle tarayıp süslediğim başıyla, hemen hemen güzelce bir kıza dönmüştü. Fakat, kendisini, bura âdetlerince, duvak yerine yeşil atlastan bir nevi terhanın içine sokmuş oldukları için, çeban üzerinde ne tesir yaptığını göremedim.

Zeyniler, 15 Aralık

Bu sabah, uyandığım vakit, etrafımda bir eksiklik var gibi geldi. Dikkat edince, buldum. Geceleri bahçede, mahzun bir ninni sesiyse akan çeşme durmuştu.

Pencereyi açmak için yatağımdan kalktım. Tahta kepenk-ler fazla mukavemet etti ve ben, kuvvetle sarsarken aralarından karlar dökülmeye başladı.

Meğer, bu gece kar başlamış. Zeyniler, adeta tanınmayacak bir hâle gelmişti.

Hatice Hanım'dan işitmiştim. Burada kar, bir kere yağmaya başladı mı, nisana kadar bir daha kalkmazmış. Ne iyi şey, demek yaptıkları bile siyah görünen bu karanlık ve can sıkıntısı niemseketin asıl baharı kış aylarında başlıyor.

Öteden beri kar, benim için, yeni açılmış badem çiçeklerinden daha güzel bir şeydir. Bahçede bu beyaz, temiz, yumuşak ı şeylerin içinde yuvarlanmakta bulduğum neşe ve zevki hiçbir bayramda bulamam. Sonra insan, için için nefret ettiği insanlara karşı ne tatlı intikam vesileleri bulur. Benim vaktiyle bir düşmanım

vardı ki, kardan çok korkardı. Kadın fanila yakaları içine sakladığı nazik boynuna haberi esmadan kar dolsundur; e, seğuktan kızarmış dudaklarıysa titrer ve renkten renge girerken neşeden çıldırırdım.

ALKIŞU 203

Zeyniler, 17 Aralık

Kar, gittikçe artıyor, yollar kapandı. O kadar ki, çocuklardan birçoğu mektebe gelemiyor.

Bugün hayatımın en acı, en dertli günü oldu. Sabahleyin talebelerim bana fena bir havadis getirdiler. Dün gece, Munise, bir kabahat yapmış, babası edunsa dövmek için üstüne yürümüş, çocuk, odanın penceresinden kendini bahçeye atmış, karlar ve karanlıklar içinde uzun müddet kalamayacağını, biraz sonra kapıya gelip yalvaracağını zannetmişler, fakat saatler geçtiği halde, çocuk görünmemiş. O vakit, komşulara haber vermişler. Köy delikanlıları ellerinde yanar cıralarla sokaklara dökülmüşler, zavallının nereye gittiğini anlamak bir türlü mümkün olmamış.

Munise'yi en sevmeyen arkadaşları bile ona acıyorlardı. Akşama kadar her yeri aradılar. Küçük kıza, ne kadar ehemmiyet verdiğimi bildiği için, Muhtar Efendi, Vehbi ile sık sık bana havadis gönderiyordu. Vehbi, bugün büyük bir erkek kadar ciddi ve telaşlıydı. Munise'nin hâlâ bulunmadığını anlatmak için seğuktan morarmış avuçlarının içini gösteriyor, kaşlarını çatarak "Gitti fakir kızcağız, kurtlar yemişi esması!" diyordu.

Akşama doğru Vehbi'nin bu şüphesi büyüklere geçmeye başladı: "Çocuk, bu fırtınada başka köye gitmiş olamaz. Ya bir yerde seğuktan donup öldü, ya canavar parladı!" diyenler oluyordu.

Bu göz gözü görmeyen tipi altındaki günün siyah bir duman gibi inen akşamıysa beraber, içime vahşi bir ümitsizlik çekti. Hayata zalim ve haksız bir şey diyenlere ilk defa inanıyor, ona isyan ediyordum.

Desim, soluğum kesilmiş, başım ateşler içinde, erkenden yatağıma girdim; aydınlık, bu gece gözlerimi incittiği için lambamı söndürdüm.

204

Reşat Nuri Güntekin

Dışarıda fırtına gittikçe artıyor, pencere kepenklerini zorlu hücumlarla sarsıyordu.

Zavallı küçük kız, kim bilir, nerelerde gömülsü, açık sarı saçları kim bilir, karanlığın hangi bucağında, eski mehtaplardan kalma bir ışık parıltısı gibi titriyor?..

*

Kaç saat geçtiğini bilmiyorum, insan böyle hallerde zaman hissini kaybediyor. Mezarlık tarafındaki kapıyı vuruyorlar gibi bir ses işitmeye başladım. Rüzgârdan başka ne olabilirdi? Fakat hayır, bu rüzgâr sarsıntısından başka bir şeydi. Yatağımdan doğrularak kulağ verdim ve gecenin içinde beğuk bir insan iniltisi işitiyor gibi oldum. Hemen yatağımdan fırladım, omuzlarıma bir örtü alıp aşağı koşmaya başladım. Niyetim Hatice Hamm'ın odasına uğrayarak onu uyandırmaktır. Fakat o da bu sesi işitmiş, elinde bir mum parçasıyla taşlığa çıkmıştı.

Kapıyı birdenbire açmaya cesaret edemedik. Zaten gürültü de kesilmişti.

Hatice Hanım erkek gibi kalın sesiyle: "Kimdir o?" diye bağırdı. Cevap yok. ihtiyar kadın bir kere daha seslendi. O vakit, rüzgârın gürültüsü içinde ince bir sesin inlediğini işittik.

Hatice Hanım: "Sen kimsin?" diye bağırdı. Fakat, ben sesi tanımış, "Munise" diye haykırarak kol demirlerine sarılmıştım.

Kapı açılır açılmaz içeriye karşı bir rüzgâr deldi, ihtiyar kadının elindeki mum birdenbire söndü.

Karanlıkta, kollarımın içine buz gibi olmuş, küçük bir vücut düştü.

Hatice Hanım, tekrar mumunu yakmaya uğraşırken, ben onu göğsümden sıkıyor. hiçkırda hiçkırda ağlıyordum. Sen kuvvetini tükettiği anlaşılan Munise, kollarımda baygın gibiydi. Yüzü meşmeş, saçları dağınık, elbiselerinin içine karlar olmuştu.

ALKIŞU 205

Gecüğü seydüktan sonra kendi yatağıma yatırdım. Hatice Hamm'ın mangasında ısıttığım fanila parçalarıyla vücudunu ovuşturmaya başladım. Munise, kendine gelir gelmez ilk sözü "Bir parça ekmek!" diye yalvarmak oldu. Bereket versin, biraz sütümüz vardı. Hatice Hamm'la onu ısıttık ve kaşık kaşık çocuğa vermeye başladık.

Dakikalar geçtikçe Munise'nin yüzü kızarmaya, gözlerine fer gelmeye başlıyordu. Kollarımda ara sıra içini çekiyor, kim bilir, hangi acı ile için için ağlıyordu?

Ah, Şu çocuk gözlerindeki minnet! Dünyada, bir parça iyilik edebilmekten daha güzel bir şey olmuyor. Fırtına içinde, viran bir gemi teknesi gibi sallanan bu sefil ve karanlık oda, ocağın kızıl akisleri içinde birdenbire öyle munis ve mesut bir yuva olmuştu ki... Biraz evvel hayata gösterdiğim emniyetsizlik için, kendi kendime utanıyordum.

Çocuk, artık konuşmaya başlamıştı. Kolları boynumda, sarı saçları bileklerimden dökülerek, gözlerime bakıyor, serdiğim suallere ağır ağır cevap veriyordu. Dün akşam, üvey annesinden çok korkmuş, köyün öteki ucundaki bir ambara kaçarak samanların arasına girmiş. Samanlar insanı yatak gibi sıcak tutuyormuş. Fakat, bugün çok acıkmış. Dışarı çıkarsa tutup yine eve götüreceklerini biliyormuş. Onun için çaresiz, geceyi beklemiş.

Zavallı çocuğun en büyük ümit yeri benmişim. Bütün gün "Hecanım mutlak bana ekmek verir," diye kendini avutmuş.

Biraz sonra, çocuğun parlak gözlerine bir gölge düştüğünü, ilk neşesinin sönmeye başladığını fark ettim. Sermaya lüzum yoktu. Çünkü aynı korku bende de uyanmıştı. Yarın sabah Münise'yi yine eve götürmek lazım gelecekti.

İçimde sönük bir ümit yok değildi. Çok güzel bulduğumuz için, hiçbir zaman elimize geçmeyecek sandığımız şeylere karşı duyulan o ümitsiz ümit.

206

Reşat Nuri Güntekin

Münise'de neticesiz bir rüya uyandırmaktan korkar gibi yavaş bir sesle Hatice Hanım'a dedim ki:

- Mademki bu kıızı, evlerine istemiyorlar. Acaba ben, onu kendime evlat etmek istesem razı olurlar mı?

Benim de kimsem yok. Vallahi bu çocuğa kendi evladım gibi bakarım. Acaba vermezler mi?

Bu çılgın arzum, Hatice Hanım'ın dudaklarından çıkacak kelimeye bağışımı gibi, titreye titreye ellerimi uzatıyor, boynumu büküyordum.

İhtiyar kadın, gözlerini ocağa dikmiş, düşünüyor. Ağır ağır başını salladı:

- Fena olmaz. Yarın muhtarla konuşalım. O "Peki!" derse habasını da razı ederiz, iyi olur, dedi.

Ben, emrümde bu kadar güzel bir ümit sözü işittiğimi bilmiyorum. Cevap vermeden Münise'yi göğsüme çektim. Çocuk, ellerimi öperek "Anacığım, anacığım!" diye ağlamaya başladı.

Ben, bu satırları yazarken, Münise, yatağında, sarı saçlarında ocağın mesut kızılıkları titreyerek uyuyor. Ara sıra derin derin içini çekiyor ve desu desu eksürüyordu.

Bu çocuğu, bana hırakırlarsa ne kadar mesut olacağım Yarabbi! O vakit ne geceden, ne fırtınadan, ne sefaletten, hiçbir şeyden korkum kalmayacak. Onu, kendi elimle büyüteceğim, mesut edeceğim. Ben, bunu bir zamanlar başka küçükler için ümit etmek çılgınlığına kapılmıştım, fakat enlar, bir akşamüstü kalbimde kucak kucağa öldüler.

Artık hayatsız barıştım. Her şeyi tekrar seviyorum. Kâm-ran, bir akşamüstü, kalbime gömdüğüm o zavallı miniminileri öldüren sen öldüğün halde bu gece, senden bile eskisi kadar nefret ediyorum.

FAKİH 207

Zeyniler, 18 Aralık

Bu gece yine, galiba gözlerimi uyku tutmayacak. Hastalar gibi mesut olanlara da geceler öyle uzun geliyor ki...

Sabahleyin Hatice Hamm'la beraber muhtarın evine gittim, ihtiyar adam, Münise için havadis sermaye geliyor sandı.

- Daha bulunamadı ama, bakalım bir iki yerde ümidim var, gibi sözlerle beni teselli etmeye başladı.

Ben, akşamki vakayı anlattım. Özümün sonuna gelirken yüreğim çarpıyor, gözlerim kararıyordu.

Dünyada en olmayacak bir şey için yalvarır gibi ellerimi kavuşturdum:

- Bu küçük kıızı bana verin. Kendime evlat edeyim, bağırma basayım. Görüyorsunuz ki, biçare enların elinde ziyan olacak, dedim.

Muhtar Efendi, gözlerini kapadı, sakalını çekştirerek bir zaman düşündü, sonra:

- Pekâlâ kızım, hakikaten sevap işlemiştir olursunuz, dedi.

- Demek Münise'yi bana vereceksiniz?

- Babası zaten öteki çocuklara bakmaktan âciz. Vermeyip de ne yapacak. Olmazsa eline beş, on kuruş da veririz.

O dakikada, sevinçten nasıl çıldırmadığıma hayret ediyorum. Bu kadar kolay ele geçireceğimi umar

mıydım? Akşamdan beri saatlerce düşünmüş, edebilecekleri itirazlara cevaplar bulmuş, yüreklerini rikkate geçirmek için zihninde adeta nutuklar hazırlamıştım. Daha olmazsa annemden kalan birkaç parça mücevheri verecektim. Onları, bu zavallı küçük esiri kurtarmaktan daha iyi bir yere sarf edebilir miydim? Fakat, işte bunların hiçbirine hacet kalmıyor, Münise bir canlı oyuncak gibi kollarıma bırakılıyordu. Ben, başkaları gibi değildim. Çok sevindiğim, mesut olduğum vakit, duygularımı sözle anlatamam. Mutlaka karşımdaki- nin boynuna sarılmak, onu öpmek ve kucalamak isterim. Müh-

208

Reşat Nuri Güntekin

tar Efendi de o dakikada işte böyle bir tehlike geçirdi ve sadece buruşuk elinin bir defa epülmesiyle benden kurtuldu. iki saat sonra, muhtar, Münise'nin babasıyla beraber mektebe geliyordu. Ben, bu adamı fena çekmeli, korkunç, zalim bir insan diye düşünüyordum. Halbuki, bilâkis, ufak tefek, hastalıklı düşününce bir ihtiyardı. Bana, istanbullu olduğunu, fakat kırk seneye yakın bir zamandan beri memleketini görmediğini söyledi; karışık bir rüyayı anlatır gibi tereddütlerle Sarıyer'den, Akсарay'dan bahsetti. Münise'yi bana vermeye razı oluyordu. Fakat ona çok acıdığını hissettim. Çocuğu mesut etmek için elimden geleni esirgemeyeceğimi, onu daima kendisine göstereceğimi vaat ettim.

*

Zeyniler'in, fakir, karanlık mektebi bugüne kadar, böyle bir hayram, böyle şenlik görmedi. Bundan eminim. Münise ile sevincimizden odalara, sofalara, sığmıyorduk. Kahkahalarımız, saçaklardan uyuşmuş kuşları uyandırıyor gibi tavanlardan şen cıvıltılar geliyordu.

Munise, birkaç saat içinde nazlı bir küçükhanım halini almıştı. Afanılardan bir elbisem var ki, ben giyemezdim. Onu bir parça daraltıp kısaltarak ona keket bir kostüm yaptım. Kız, bu elbise içinde, nasıl anlatabayım, bir içim su, ağza alınınca eriyen fenden şekerleri gibi bir şey oldu.

Kim, bir gün evvelki şiddetini kaybetmiş olmakla beraber hâlâ devam ediyordu. Akşamdan evvel, çocuğu elinden tutarak bahçeye çıkardım. Hatice Hanım, Zeyni Baba'nın kandillerini yakmaya gidinceye kadar gezdik, birbirimizi kevaladık, mezar taşları arasında top muharebesi yaptık.

Neşemiz, ihtiyar kadının çatık yüzünü bile güldürmüştü:

- Haydi artık içeri girin, üşüyeceksiniz, hasta olacaksınız, derken tath tath sırtıyordu.

ÇALKILI 209

Üşümek mi? insanın içinde güneş yanarken üşümek mi? Bu akşam, gökyüzü bana, batıdan doğuya kadar dallarını uzatmış bir ağaç gibi göründü; yavaş yavaş sallandıkça, üstümüze beyaz çiçeklerini diken kocaman bir yasemin ağacı!

Zeyniler, 30 Aralık

Munise ile şöyle canciğer olduk ki... Bu küçük kız, derslerimden artakalan bütün saatlerimi alıyor. Ona ne biliyorsam öğretmek istiyorum. Günde bir saat Fransızca ders veriyorum, resim yaptırıyorum. Hatta, ara sıra -kâyde duyarlar da bizi taşa gömerler- kapıları, pencereleri kapatarak ona bir parça dans bile öğretiyorum. Bazen, kendi kendime güleceğim geliyor.

- Çalkışu! Sen, her şeyi öğreteceğim diye Münise'yi Allah esirgesin, Hacı Kalfa'nın Mirat'ına çevireceksin, diyorum.

Bu fakir köy çocuğu, birdenbire, bir asilzadeye benzedi. Her halinde, her sözünde ince bir sevimlilik var. Evvela, buna hayret etmiştim. Fakat, şimdi sebebini anlamaya başlıyorum. Münise'nin annesi herhalde dedikleri kadar adi olmayacak.

Çocuk bana, sen derece minnettarsın. Bazen, hiç sebepsiz yanıma yaklaşıyor, ellerimi tutarak yanaklarına, dudaklarına sürmeye başlıyor. O vakit ben de onun nazik bileklerini ellerimin içine alıyorum, minimini parmaklarını birer birer öpüyorum.

Zavallı küçük, asıl iyiliği kendisinin bana ettiğini bilmiyor, onu yanıma almakla bir fedakârlık ettiğimi sanıyor.

Çalkışu - F. 14

210

Reşat Nuri Güntekin

Bu çocuğun öyle ümit edilmeyen tuhaf sözleri var ki... Geldiğinin ikinci günüydü:

- *Münise, istersen bana anne de, daha iyi olur, dedim. Tath tath gülümseyerek yüzüme baktı:*

- *Olur mu abacığım?*

- *Niçin olmasın?*

- *Sen, küçüksün, abacığım, sana nasıl anne derim? Bu sözü, adeta izzetinefsime dokundu, parmağımla onu tehdit ederek:*

- *Seni şeytan seni, dedim. Neden ben küçük sayım? Ben yirmi yaşını geçmiş keşkece kadınam.*

Münise, dilini dişlerinin arasına sıkıştırarak bana bakıyor, bir şey söylemeden gülüyordu.

- *Yalan mı? Keşkece kadınam ya, diye tekrar ettim.*

- *Sen, benden o kadar büyük değilsin ki abacığım, en dört-en beş yaş.*

Kendimi tutamayıp gülmeye başladım. Münise yüz bulmuştu, utana utana:

- *Sen daha gelin olacaksın abacağım. Ben, saçımın iki tarafına teller takacağım. Kendin gibi güzel bir...*

Elimle, çocuğun ağzını kapadım:

- *Bir daha böyle bir şey söylersen dudaklarını koparırım, dedim.*

*

Küçüğümün bir hali de, süsü çok sevmesi, fazlaca kekete olması. Ben kekete ruhlu kızlardan öteden beri pek hoşlanmam ama, Münise'nin ayna karşısında süslenmesi, beğene beğene kendisine gülümsemesi beni eğlendirmiyor değil. Hatta, dün elinde yanmış bir kibrit ucu da yakaladım. Gizli gizli gözüne sürme çekmeye uğraşıyordu. Maskara, kimden öğrenmiş bilmem ki? Şimdi neyse ama, birkaç seneye kadar bir genç kız olup çıkarsa birini bulup sevmeye, evlenmeye kalkarsa fena.

FAKİH 211

Bunlar, aklıma geldikçe hem kız anneleri gibi heyecanlanıyorum, hem de bir yandan hoşlanıyorum.

Münise, dün kızara bezara benden bir ricada bulundu. Saçlarının benim saçlarım gibi olmasını istiyormuş.

Bebek oynar gibi, Münise ile oynamak benim zaten Allah'tan aradığım şey. Küçük kıızı dizlerimin arasına aldım, saçlarının örgülerini çözerek istediği gibi tarayıp fırçaladım.

Rafin üzerinde duran küçük aynayı aldı:

- *Kuzum, abacığım, gel. İkimiz yan yana aynaya bakalım, dedi.*

Fotoğraf çektiren kardeşler gibi baş başa verdik. Aynanın içinde gülüyor, birbirimize dilimizi çıkarıyorduk.

Münise, lacivert gözleri, duru beyaz teni, ince şirin yüzüyle bir melek gibi güzeldi. Fakat memnun

görünmedi; eliyle burnumu, yanaklarımı okşayarak:

- *Nafile abacığım, sana benzemiyorun ki, dedi.*

- *Daha iyi ya çocuğum.*

- *Nemelâzım abacığım, ben senin gibi güzel değilim ki... Başını daha ziyade yaklaşıyor, boynumun altından geçirdiği küçül eliyle, yine yüzümü okşuyordu:*

- *Abacığım sen kadife gibisin. Senin yüzünde insan ayna gibi kendini görüyor, diyor.*

Bumünasebetsiz çocuğun saçmalıklarına gülüyor, o kadar emekle düzelttiğim saçlarını karıştırıyordum.

Fakat ne saklayayım, defterimi benden başkası okuyacak değil ya, kendimi güzel zannettiğimden çok güzel buluyor: "Feride, sen kendini biliyorsun. Şende, kimseye benzemeyen başka bir şey var!"

diyenlere hak verecek gibi oluyordum.

Neler söylüyorum? Ah, bu küçük kız! Ben, onun aklı başında bir kız haline getirmeye çalışırken e, beni kendi gibi kekete yapacak.

212

Reşat Nuri Güntekin

Zeyniler, 29 Ocak

Defterime, bir aydan beri el sürmemiştim. Yazı yazmaktan, herhalde daha fazla işlerim vardı. Hem de mesut günlerin yazılacak nesi olur ki?

Bir aydan beri derin bir gönül sükânı içinde yaşıyordum. Yazık ki devam etmedi. İki gün evvel buradan geçen bir posta arabası benim için dört mektup bırakmış. Onları görür görmez içime bir ateş düştü.

Kimden geldiğini, içlerinde ne olduğunu bilmeden:

- *Keşke bunlar, ben görmeden yolda kaybolseydiler, dedim.*

тік tahminimde yanılmamıştım. Zarfın üzerindeki yazıyı tanıyordum. Mektup endan geliyordu. Zarfı, beni buluncaya kadar elden ele dolaşmış, üzerleri mavili, kırmızılı yazılar, damgalarla dolmuştu. Elimi sürmeye cesaret edemeden bir tanesinin üstündeki adresi okudum:

"B... Merkez Rüştiyesi muallimlerinden Feride Hanımefen- di'ye."

Zarfın avucumda buruşturduktan sonra ocağın yanındaki rafa fırlattım. Pencereye başımı dayayarak dalgın dalgın uzaklara baktığımı gören Munise:

- Abacığım, neren ağrıyor? Yüzün sapsarı, dedi. Kendimi toplamaya çalışarak gülümsedim:

- Bir şeyim yok, çocuğum. Bir parçacık başım ağrıyor. Seninle biraz bahçeye çıkarsak geçer.

Gece yatağımda, gözlerim karanlığa dikili, saatlerce uykusuz kaldım. Büyük bir kararsızlık içinde perişan oluyordum; yüzsüz, zalim bu mektuplarda, kim bilir bana neler söylemeye cesaret ediyordu? Birkaç defa lambayı yakarak onları okumak istedim. Fakat kendimi zapt ettim. Onları okumak ayıptı, benim için tenezzüldü.

1

MAKUSU 213

Aradan iki gün geçti. Mektupları hâlâ crada duruyor, odanın havasına bir zehir neşreder gibi, beni, için için eritiyordu. Müzmin hüznüm, Munise'ye de geçmişti. Zavalı kız derdimin nereden geldiğini biliyor, beni hasta eden bu kâğıtlara kinle, nefretle bakıyordu.

- Abacığım, dedi. Ben bir şey yaptım ama, bilmem darı-lacak mısın?

Birdenbire döndüm. Gözlerim gayri ihtiyari ocağın yanındaki rafa giti. Mektuplar crada yektu, teessürden göğsüm tıkanarak.

- Nerede onlar? dedim. Çocuk, başını eğdi:

- Ben onları yaktım abacığım. Ne yapayım, sen pek üzülüydün...

- Ne yaptın Munise? dedim.

Çocuk, benim şiddet göstermemi, omuzlarından tutup sarsmamı bekliyor, titriyordu. Başımı bileğime koyarak yavaş yavaş ağlamaya başladım.

- Abacığım, ağlama. Ben onları yakmadım, sana mahsus öyle söyledim. Üzülmeseydin o vakit yakacaktım. Ahişte.

Küçük kız, bir eliyle başımı okşuyor, ötekiyle mektupları elime tutuşturmaya çalışıyordu:

- Abacığım, onlar galiba, senin sevdiğin birisinden geliyor.

- Yumurcak, o nasıl lakırdı? diye bağırdım.

- Ne bileyim abacığım? Sevgiğinden cmasa böyle ağlar mısın?

Bu çok bilmiş hücrün sözlerinden ve göz yaşlarımından utandım. Bu hase bir nihayet vermek lâzımdı. Artık kararımı vermiştim.

- Küçüğüm, keşke bu sözleri söylemeseydin. Fakat mademki bir kere söyledin. Bak, sana ispat edeyim. Mektuplar

214

Reşat Nuri Güntekin

benim sevdiğim bir insandan gelmiyor, nefret ettiğim bir düşmandan geliyor. Gel seninle beraber yakalım onları.

Oda karanlıktı, yalnız ocakta bitmeye yüz tutmuş bir çalı demeti ara sıra parlayıp sönüyordu.

Mektuplardan birini ateşe fırlattım. Zarf, kıvrıla kıvrıla yanmaya başladı. Biterken ikincisini, sonra üçüncüsünü attım.

Munise, anlayamadığımı bir hisse göğsüme sokmuştu. Mektuplar birer birer yanarken, karşımızda ölmek üzere olan bir insan varmış gibi susuyorduk. İra dördüncüye geldiği vakit, içime dayanılmaz bir pişmanlık acısı çekti. Fakat ötekiler yandıktan sonra, bunu bırakamazdım. Kalbimin bir parçası-nı keparır gibi ıstırapsa onu da attım.

Ben mektup ötekiler gibi birdenbire tutuşmadı, bir ucundan ince bir duman çıkarak için için yanmaya başladı. Sonra, zarfın gevşeyip açıldığını, ince yazılarla dolu bir kâğıdın yavaş-yavaş yanmaya başladığını gördüm. Artık tahammül edemiyordum. Munise, gönlümden geçenleri biliyor gibi, birdenbire eğildi elini ateşe sokarak son mektubun bir parçasını kurtardı.

*

Onu ancak çocuğu uyuttuktan sonra okumaya cesaret ettim. Yalnız şu satırlar kalmıştı.

"Annem geçen sabah yüzüme bakarken ağlamaya başladı: 'Ne var anne? Neden ağlıyorsun?' diye sordum. Ervela söylemek istemedi: 'Hiçbir şey yok. Bir rüya gördüm!' dedi. İnat ettim, yalvardım, nihayet söylemeye mecbur oldu. Sakin sakin ağlayarak şunları söyledi: 'Rüyamda onu gördüm. Karanlık bir yerlerde dolaşıyor önüne gelene: 'Feride burarlarda mı? Allah rızası için söyleyin!' diyordum. Yüzü örtülü kadın beni elimden tutarak tekkeye benzeyen soğuk bir yere soktu: İşte Feride burada yatıyor. Boğaz hastalığından öldü' dedi. Baktım, evlatçığım, gözleri kapalı yatıyor. Daha yanağı-

FAKİH 215

nın rengi bile solmamış. O acı ile, ağlaya ağlaya uyandım. Ölü, diri getirir derler, değil mi, eğer? Feride'yi yakında göreceğim, değil mi, Kâmrân?

Annemin sözlerini sana aynen yazdım. Beni bir tarafa bırak. Fakat annen demek san bu ihtiyar kadını daha ziyade ağlatmak değil mi? Teyzenin rüyası o günden beri benim de rüyam oldu. Ne vakit gözlerimi kapayacak olsam seni uzak bir memleketin karanlık bir odasında; gözlerin kapalı, siyah saçların, taze yüzün.."

Mektup parçası burada bitiyor, bana sadece teyzemin matemini anlatıyordu. Kâmrân, görüyorsun ki, bizi her şey birbirimizden ayırıyor. Denince artık iki düşman bile değiliz; birbirimizi hiç, ama hiç görmeyecek iki yabancıyız.

Zeyniler, 5 Şubat

Dün gece, geç vakit bataklık tarafından silah sesleri gelmeye başladı. Ben korktum; fakat Münise, hiç telaş etmedi.

- Her zaman olur, jandarmalar eşiğe kovalıyor, dedi.

Silah sesleri seyrek fasılaslarla on dakika kadar devam ettikten sonra durdu.

Bu sabah, havadisi öğrendik. Münise'nin tahmini değruymuş.

Postacı soyan birkaç serseri ile jandarma arasında bir çarpışma olmuş. Jandarmalardan biri ölmüş, öteki ağır yaralı olarak Zeyniler'in misafir odasına getirilmiş.

Öğleye değruydu, küçük Vehbi, seluk seluğa mektebe gidi, beni elimden yakalayarak:

- Kızhocanım, çabuk zarnını (çarşaf elacak) giyin, gel be. Seni misafir odasına çağırıyorlar, dedi.

- Kim çağırıyor?

216

Reşat Nuri Güntekin

- Hekim çağırıyor, babam söyledi.

Hemen çarşafımı giydim. Vehbi önde, ben arkada misafir odasına gittik.

Burası, iki basık oda ile merdivenli, çarpık bir sefadın ibaret viran bir hayat. Gece, kar, hastalık gibi sekeplerle yeluna devam edemeyen yelcuları burada barındırıyorlar. Devaplarına biraz yiyecek veriyorlar. Kapıda burnundan havaya soğuk dumanlar çıkarak eşinen güzel bir atın yüzünü ekşadıktan sonra içeri girerim. Ahu, karanlık olduğu için lamba yakmaya mecbur olmuşlardı.

Kahın kaputlu; kocaman çizmeli, şişman bir askeri doktor, merdiven basamağına oturmuş bir şeyler yazıyor, avluda yüzü seçilmeyen birkaç kişi ile konuşuyordu. Tekerini yandan görüyordum. Dolgun beyaz bıyıklı, kahın kaşları, canlı ve sevimli bir yüzü vardı. Fakat, Yarabbi, bu adam konuşurken ne kadar kaba hatta ayıp kelimeler kullanıyordu. O kadar ki, bir ara, ters yüzü geri dönmeyi aklımdan geçirdim. Mutlaka yine fena bir kelime söyleyeceğini anlatan sert bir kahkahla ile gülerek başını çevirince beni gördü, birdenbire durdu; boz renkli ceketi üzerinde kocaman siyah sakalını görebildiğim birisine:

- Yahu, yüzbaşım, hatırlan kalmasın ama sana: "Ayı Dayı" adını takanların yerden göğre kadar hakları varmış. Aramızda kadın varmış da ne diye beni kibar kibar söylediyorsun, dedi ve bana döndü:

- Hemşire Hanım, kusura bakmayın. Geldiğinizi görmedim. Geçiniz yukarı. Ama biraz durun da ben ineyim. Merdivenler yufka gibi; ikimizi birden çekeceğe benzemiyor. Haydi geçin şimdi. Ben geliyorum. Basamakları ikişer ikişer atlayarak yukarı çıktım.

İhtiyar doktorun "Yüzbaşım" dediği adama takılmakta devam ettiğini işitiyordum.

- Yüzbaşım, bu muallime istanbullu. Nereden anladığınızı /

FAKİH 217

ma şaşıyorsun, değil mi? Ah, yüzbaşım, sen kâinatta hangi hadiseye böyle koyun gibi bön bön bakmadın?

Merdiveni çıkışından anladım. Gördün mü, nasıl keklik gibi sekiyor? Şimdi istersen yaşını da söyleyeyim: Bu kadıncağız, taş çatlasa kırktan fazla değil.

Böyle delidelik sözler, öteden beri, beni pek eğlendirir. Kendi kendime güldüm:

- İşte bunda yanıldın Doktor Bey, dedim.

Beş dakika sonra ihtiyar doktor, çizimleri altında merdivenleri çatırdatarak yukarı çıktı, yüzüme bakmadan konuşmaya başladı:

- Efendim, vaka maşum, bir yaralımız var. Ehemmiyetli bir şey değil. Fakat bakılmaya muhtaç. Kendim biraz sonra gideceğim. Yapılacak şey, ehemmiyetsiz bir pansuman, ama ağzlarına, yüzlerine buluşturmalarından korkuyorum. Onların doktora da emniyetleri zayıftır. Fırsat buldular mı, hemen kocağarı ilaçlarına başvurulur, ister misiniz, yaranın üstüne türlü müzahrefat yapışırsınız? Siz mektep, medrese görmüşsünüzs. Yapılacak şeyleri ben size tarif ederim. Adamcağız, ayak-sarıncaya kadar bakıverirsiniz artık, yalnız bilmem içiniz dayanır mı?

- Dayanır Doktor Bey. Benim sinirlerim kuvvetsidir. Hiçbir şeyden korkmayın, efendim.

- Sen, açasana yüzünü bakayım, dedi.

Bu teklifsiz sözlerde garip bir ehemmiyet vardı ki, hiç fütursuz peçemi kaldırdım, hatta biraz da güldüm.

İhtiyar doktor, kollarını kaldırdı, saf yüzünde kemik bir hayretle gülmeye başladı. Hem de kahkahalarla...

- Sen ne arıyorsun burada?

Bu sefer de ben şaşırđım. Bu adam beni, acaba bir yerden mi tanıyordu? Mâmafih, ben de işi biraz maskaralığa vurmaktan korkmadım, insana o kadar emniyet ve yakınlık hissi veren bir çehresi vardı ki...

218

Reşat Nuri Güntekin

- Zannederim, beni tanıdığınızı iddia etmeyeceksiniz, Doktor Bey...

- Şahsını değil, nev'ini tanırım kızım, nev'ini. Hatta, maalesef yeryüzünde çok azalmaya başlayan nev'ini.

- Mamutlar gibi mi efendim?

Beş aydan beri zorla içime hapsettiğim yaramazlıklar yeniden taşmaya başlıyordu. Ser Aksî'nin daima söylediği gibi, bana hiç yüz vermeye gelmez. Hemen şımarmaya, küçük bebekler gibi ağızda kelimeleri ezip büzmeye, maskaralık yapmaya başlarım.

Herhalde doktor, çok gün görmüş, temiz bir adamdı. Aynı gürlü kahkaha ile gülerек:

- O piri, şuursuz filazmanlarının tam tersine ufacak, neşeli, sıhhatli, zarif-hatta ihtiyar olduğum için güzel sıfatını da ilave edebilirim- güzel bir kibar çocuğuş... Böyle bakayım bana, sen nereden düştün buralara?

Bu kaba saba asker doktorunun çiğ kelimeleri, gürültülü kahkahaları altında derin bir rikkat sezmeye başlıyordum. Nihayet, ciddi görünmeye çalışarak:

- Ben muallimim, Doktor Bey. Hizmet etmek istiyordum, buraya gönderdiler. Ben, yer ayırt etmem. Nerede isterlerse çalışırım.

Ben, bunları söylerken o, dikkatli dikkatli yüzüme bakıyordu:

- Demek sen, buraya hizmet için geldin? Dürmaarife hizmet için öyle mi?

- Evet, maksadım bu.

- Bu yaşıta, bu çehre ve yaradılışla mı? Sen doğruyu söylemene bana. Gözlerime bak bakayım. Ha, söyle!

Ben, bunları yutar mıyım sanıyorsun?

Yumuk yanaklarına gömölerek tath tath gülümseyen beyaz kirpikli gözleriyle ta gönlümün içini görür gibi devam etti:

HALKININ 219

- Değil, kızım. Asıl sebep başka. Hatta, maişet derdi de değil. Sen, saklanmaya çalıştıkça, daha iyi görüyorum. Kim olduğuşu, aileni, evini falan sorsam söylemezsin, değil mi? Bak, bak nasıl biliyorum.

Burada bir muamma var. Derin karıştıracak değilim. Aramızda bir işaret kâfi..

ikimiz de sustuk, ihtiyar doktor biraz düşündükten sonra:

- Sana bir küçük hizmet etmeme müsaade eder misin? Seni daha iyi bir yere göndertsem ister misin?

Benim tek tuk bildiklerim var Maarifte.

- Hayır teşekkür ederim, yerimden memnunum. Üfine gülerек omuzlarını sıktı, alay eder gibi bir sesle:

- Çok âlâ, çok âlâ. Fakat fedakârlıklar öyle kolay gitmez. Günün birinde canın sıkılırsa bana iki satırlık bir şey yaz, adresimi de bırakayım sana. İnsanlıktır bu.

- Teşekkür ederim.

Odalardan birisinin kapısını açtı. Çarpık bir kerevetin üstünde, vücudu ve yüzü bir asker yağmurluğuşla örtölü bir adamcağız yatıyordu.

Doktor:

- Nasılsın molla, biraz ferahladın mı? diye selsendi. Yaralı, eliyle yağmur suğu kaldırarak davranmaya çalıştı:

- Kıymıdama, yat. Ağrın, sizin var mı?

- Yok, çok Şükür; sade elmacıkkemiğim az sızlıyor. Doktor, yine güldü:

- Ah benim sevgili ayıslarım! Dizkapağını elmacıkkemiği sanır. Midesini tabanında farz eder ama, yerine göre karşısına dikilenslere duman attırır. Geçer molla, bir şey kalmaz. Allah'a Şükret ki, az scla sapmadı o kurşun. Sen bir haftaya kadar dipdiri ayağa kalkmak ister misin? Yok, burası rahat geldi de, biraz yatayım dersen o başka. Öyleyse, bu kızcağız ne derse yapacaksın, anladın mı? Doktorun artık o. Yaralı o değıştirecek. Eğer ev ilacı falan diye bir halt ettiğini duyarsam, vay haline... Ahmallah tekrar gelir, çatır çatır keserim bacağını.

220

Reşat Nuri Güntekin

Şargılarını çözmeye başlamıştı. Yarayı biraz fazla hırpalayarak adamcağızı: "Aman Bey!" diye bağırtıyordu.

- Kes sesini be. Yazık senin erkekliğine! Kes koca bıyıklı, sakallı herif, parmak kadar kızın yanında bağırmaya utanmaz mısın? Bu yara değıl oyuncak. Böyle hastabakıcıya düşeceğimi bilsem, ben bile bir tarafımı Şeyle zararsızca kestirirdim.

İhtiyar doktor, bir saat sonra sakallı yüzbaşı ile beraber köyden ayrıldı.

Dünyada bundan daha sade bir vaka olamaz, değıl mi? Fakat ben, Şimdiye kadar bu derece tuhaf bir heyecanla bu kadar için için sarsıldığımı bilmiyordum.

Zeyniler, 24 Şubat

Bu sene, yaz erken gelecek diyorlar. Bir haftadan beri havalar açtı. Ortalık günsük güneşlik, tepelerde kar elmasa insan kendini mayısta sanacak.

Bugün cumaydı. Öğle yemeğinden sonra odamda Muni-se'nin suluboya bir resmini yapmaya uğraşıyordum. Birdenbire kapı çalındı. Hatice Hanım, başörtüsü boynuna düşmüş, eli ayağı titreyerek içeri girdi. Onu hiç bu kadar telaşlı ve heyecanlı görmemiştim.

- Aman hecanım aşağıya iki efendi geldi. Biri Maarif Müdürü'ymüş, teftişe gelmiş. Tabuk in! Ben konuşmaya sıkılırım.

Acele acele çarşafımı giyerken kendi kendime gülüyordum; odasında elini kolunu hareket ettirmeye üşenen bir tembeller şahı buraya kadar zahmet etsin, inanılır şey değıl!

Aşığıda, ders hane kapısı önünde, biri gayet uzun, öteki gayet kısa boylu iki adamla karşılaştım. Ben, gözlerimle etrafta onu ararken kısa boylu adam, bana değıru yürüdü. Karanlıkta pek iyi seçemediğim yüzünden bir tek gözlük parladı:

ALKIŞ 221

- Muallime Hanım mı? Teşerrüf ettim. Ben, Maarif Müdürü Reşit Nâzım. Bu ne karanlık yer böyle. Mektep değıl, adeta ahır.

- İçerisi biraz daha aydınlıktır efendim, dedim.

Minimini vücuduna göre bacaklarını tuhaf bir surette açarak öyle azametli bir yürüyüşü vardı ki...

Kapıdan içeri bir adım attıktan sonra durdu, nutuk verir gibi elini sallayarak:

- Menşer, şuraya bak, dedi. Ne mizer, ne mizer!.. Mektep demeye bin şahit ister. Nasıl radikal olmak lazım? "Aya hep, ya hiç!" dediğime bir kere daha hak veriyorsun ya!

Şimdi, onları daha iyi görüyorum, ilk bakışta bir çocuk, yeni yetişen bir dandy sandığım Maarif Müdürü, hemen hemen eliye dayanmış bir köseydi. Durmadan kaşını, gözünü oynatıyor, söyledigi her kelime için kırış kırış yüzüne ayrı bir mana veriyordu.

Ötekine gelince o, inadına uzun, kuru, esmer ve ince bıyıklı bir adamdı. O kadar uzun ki, adeta kamburu çıkmıştı.

Maarif Müdürü, tekrar bana döndü:

- Efendim, arkadaşımı takdim edeyim: "Vilayet Nafia Mühendisi Mümtaz Bey."

Ben sakırdı olsun diye:

- Öyle mi efendim? Pek güzel, dedim.

Maarif Müdürü, sınıfın mukavemetini muayene eder gibi tepuklarını vurarak dolaşıyor, sıralara, sevhalara

hastanunun ucuyşa dokunuyordu:

- Azizim, büyük projelerim var. Her şeyi yıkıp yeniden yapacağım. Tertemiz müesseseler, istediğim tahsisatı vermezlerse vay hallerine. Çok tedarikli geldim, İstanbul matbuatı ateş etmeye hazır bir batarya vaziyetinde, benden küçük bir işaret üzerine ham bum... Müthiş bir bombardıman. Anlıyorsun ya, ya bu kafanın içindeki dünya hakikat olacak, ya ben postu vereceğim.

222

Reşat Nuri Güntekin

Bütün bu güzel sözlerin benim, zavallı bir köy hocasının gözlerini kamaştırmak için söylendiğine şüphe yoktu. Tekrar tek gözünü yerleştirerek:

- Ne kadar talebeniz var? dedi.

- On üç kız, dört erkek çocuk, efendim.

- On yedi çocuk için bir mektep. Garip lüks! Sen binayı göreceksin misin Mümtaz?

- Mal meydanda. Ne hacet?

Maarif Müdürü, grandiose prejesinden bahsederken mühendisin, yan yan bana baktığını fark ediyordum. Sonunda bana heli etmemek için gayet bozuk bir Fransızca ile:

- Aman azizim, bir bahane ile Şunun yüzünü açtır, yüzünün rengi peçenin altında yangın gibi yanıyor.

Nereden düşmüş buraya? dedi.

Maarif Müdürü, görüldüğü gibi deşilmiş; arkadaşının bu sözlerinden adeta sıkıldı ve ötekenden daha fena bir Fransızca ile cevap verdi:

- Rica ederim azizim, mektepteyiz. Ciddi olunuz!

Müdür çenesinin altındaki persumuş deriyi lastik gibi uzatarak bir şeyler düşünüyordu. Birdenbire kararını vererek bana döndü:

- Efendim, ben bu mektebi kapatacağım. Ben, Şaşkın Şaşkın:

- Niçin efendim, bir şey mi oldu? dedim.

- Efendim, böyle kepaze binada çocuk terbiye edilemez. Sonra talebe de az. Vayette kaldığım müddetçe bütün gayretimi sarf edeceğim, köylerden birçoğunu ucuz, fakat zarif, sıh-hi, modern, yani müceddet mekteplere sahip etmeye çalışacağım. Şimdi bana lütfen izahat veriniz.

Bonjurunun cebinden şık bir karne çıkarmıştı. Mektebe ait bazı malumat isteyerek kaydetti, sonra:

ÇALKIŞI

- Size gelince, efendim, dedi. Sizi başka münasip bir yere tayin ederim. Mektebin kapanma enirini alınca B'ye gelirsiniz, icabına bakarız, isminiz lütfen?

- Feride.

- Efendim, Avrupa'da güzel bir âdet vardır. Baba adını da ilave ediyorlar. Daha muvazzah bir isim olur. Siz muallimler, bu yenilikleri tatbik edivermelisiniz. Faraza künye defterine talebenizi, Melahat babası Ah Hoca, diye yazacağınız, Mehalat Ahdeyiverirsiniz, olur biter. Anlaşıldı mı, efendim? Pederinizin ismi?

- Nizamettin.

- Efendim, size Feride Nizamettin diyeceğiz. Bu şekil size birdenbire garip görünür, ama alışsınız. Nereden mezunsunuz?

Mektebimi söylemeye çekindim. Çünkü Fransızca bildiğim anlaşılsıra mühendis biraz evvelki sözleri için belki bezulacaktı. Onun için sadece; "Hususi tahsil gördüm efendim" dedim.

- Dediğim gibi B'ye geldiğiniz vakit beni ziyaret edersiniz. Size münasip bir yer ararız. Haydi Mümtaz, programda daha iki köy var.

Talebe sıralarından birine oturarak uzun, ince bacaksarını sallayan mühendis yine o güzelim Fransızcasıyla sırnaştı:

- Bu fevkalâde bir parça. Beni bırak da sen git. Birçare bulup mutlaka yüzünü açtırmalıyım.

Maarif Müdürü, yeniden telaşlandı, bana bir şey sezdirmemek için Türkçe:

- Vaktimiz yok. Raporunuzu sonra yazarsınız. Haydi buyurun, dedi ve yürüdü.

İnadına arkamı döndüm ve bir şeylerle meşgul görün-düm.

Adamcağız, bahçeyi geçerken, bir iki kere daha başını çevirdi. Sekak kapısından çıktıktan sonra tahta havalenin ke-

224

Reşat Nuri Güntekin

narını takip ediyor, ara sıra ayaklarının ucunda yükselerek içeriye bakıyordu.

Havadis, çabuk köyün içine yayılmıştı. Cuma masasına rağmen çocuklar, çocuk anaları mektebe koşuyorlar, mekteplerinin kapanmasından pek müteessir görünüyorlardı. Mektep gibi kendime karşı da yabancı ve hissiz sandığım çocukların ağlayarak elimi öpmeleri bana çok dokundu.

Hatice Hanım, başına kocaman bir çatki çatarak odasına çekildi. Ben de, müşkül vaziyete düşüyordum ama, doğrusunu söylemek lazım gelirse bu işte asıl yanan o biçare oldu.

Akşamüstü muhtarın karısı ile Ebe Hanım tekrar mektebe geldiler, ikisi de müteessirdi. Hele Ebe Hanım, bana manalı manalı bakışlarla içini çekiyor:

- Benim başka niyetim de vardı ama, Cenab-ı Hak yardım etmedi, diyordu.

Bu teessüre benim de yapmacık bir teessürle mukabele etmem lazımdı. Gözlerimi önüme indirerek:

- Ne yapalım Ebe Hanım, kismet değişmiş, diye cevap verdim.

Hasılı, bu tek gözslüklü, minimini efendi, bir sözle Zeyni-ser'i üstü etti. Köylülerin ağzını bıçak açmıyor. Yeryüzünde Zeyniler'den daha kötü bir köye düşmenin mümkün olmadığını bildiğim halde bu teessür, bana sirayet ediyor. Yalnız, Münise müstesna. O yaramaz, sevincinden uçuyor: "Ne vakit gideceğiz, abacığım iki güne kadar gider miyiz? diye kuş gibi cırpınıyor.

Zeyniler, 3 Mart

Yarın yola çıkıyoruz.

Münise, ilk günlerde pek seviniyor. Fakat dünden beri onda tuhaf bir neşesizlik baş göstermeye başladı.

ÇALKIŞI 225

Ara sıra gözlerini uzaklara dikerek düşünüyor, sorduğum şeylere dalgın dalgın cevap veriyordu:

- Münise, benimle gitmek istemiyorsa seni bırakayım, dedim.

Hemen cevap verdi:

- Allah esirgesin, abacığım, kendimi kuyuya atarım.

- Kardeşlerinden ayrılacağına üzülüyor musun?

- Üzülüyorum, abacığım.

- O halde babanı göreceğin gelecek!

Babama acırım ama, o kadar sevmem abacığım.

- Peki, öyleyse derdin ne?

• ^

Gözlerini indirerek susuyor, daha ısrar edersem yalandan gülmeye, boynuma sarılmaya başlıyor. Fakat ben, bu yalancı neşeye inanmıyordum. Münise'nin asıl sevincini ben bilmez miyim? Mamafih, bu hırak çocuk gözlerinde her zaman bir parça hüznü bulmuştum. O kadar söyletmeye çalıştım. Bütün emeklerim boş gitti.

Bir gün bir tesadüf, bana bu çocuk kalbinin gizli derdini öğretti. Akşama doğru bir aralık, Münise ortadan kaybolmuştu. Halbuki tam bu saatte kendisine ihtiyacım bulunduğunu biliyordu. Gel hazırlığı için bana yardım edecekti.

Birkaç defa çağırdım. Cevap gelmedi. Mutlaka bahçede olacaktı. Pencereyi açtım: "Münise, Münise!" diye seslendim.

ince sesiyle uzaktan, Zeyni Baba'nın türbesi yanından:

"Efendim, şimdi geliyorum! diye cevap verdi.

Yanıma geldiği vakit, tek başına, niçin oralarda dolaştığını sordum. Cevap verirken şaşırıyor, manasız bahaneler göstererek, beni aldatmaya çalışıyordu.

Dikkatle yüzüne baktım. Gözleri kıpkırmızıydı. Hafifçe solmuş yanaklarında yeni kurumuş gözyaşı izleri vardı. Birdenbire telaşlandım. Orada ne yaptığını, niçin ağladığını söyletmek için, sıkıştırmaya başladım.

Bilekleri ellerimin içinde, yüzünü

Çalkışu - F.15

226

Reşat Nuri Güntekin

gizlemek için boynunu gevriyor, dudaklarında hafif bir titreme ile sükût ediyordu.

Ben, mutlaka söyletmeye azmetmiştim. Eğer hakikati benden gizlerse onu burada bırakacağımı söyledim.

O vakit tahammül edemedi. Büyük bir günahı itiraf eder gibi, başını önüne eğerek utana utana söyledi:
- Annem beni görmeye gelmiş. Gideceğimi duymuş da... Darılma bana abacığım.
Bu büyük günahı söylerken bütün vücudu titriyor, gözleri yaşla doluyordu.
Anladım küçük, minimini gönlünün acısını, benden ümit edeceğinden çok daha derin ve iyi anladım.
Yüzüne düşmüş saçlarını düzelterek, yavaş yavaş çenesini okşayarak halim, sakın bir sesle:
- Bunda korkacak, ağlayacak ne var? Annen değil mi, elbete göreceksin, dedim.
Bicare; hâlâ inanmıyor, korka korka gözlerime bakıyor; herkesin nefretle, lanetle andığı bu kadını sevmeyiğine beni inandırmak için, çocukça sebepler arıyordu. Fakat, onu öyle seviyor, öyle yana yana seviyordu ki...
- Cocuğum, eğer anneni sevmiyorsan ben seni çok ayıplarım, dedim. Anne sevmez mi hiç? Haydi keş, onu çevir: "Abam mutlaka seni görmek istiyor" de. Ben, türbenin yanına geliyorum.
Munise, dizlerime sarılarak eteklerimi çöptü, sonra keşa keşa bahçeye gitti. Bu yaptığım, büyük bir ihtiyatsızlıktı, biliyorum. Eğer bu kadınsa görüştüğümü duyacak olsarsa, fena şeyler söyleyecekler, belki de burada ismimi lanetle anacaklardı. Fakat, olsun...
Türbenin altındaki ağaç kümesi içinde onları bir hayli bekledim. Kadıncağız, epeyce uzaklaşmış, Munise onu yelundandır çevirmek için sazların öte tarafına koşmuş olacaktı.

ÇALKILIŞI 227

Nihayet, göründüler. Onların ana, kız yan yana gelişleri öyle hazin, öyle hazin bir şeydi ki... Birbirinden çekinir, utanır gibi ayrı ayrı yürüyorlar, çamurlara batıyor gibi yaparak, gecikiyorlardı. Bu kadına muhabbetle, şefkatle dolu bir şeyler söylemeye hazırlanmıştım. Fakat, nedense karşı karşıya geldiğimiz zaman, birbirimize söyleyecek söz bulamadık.
Uzun boyu, narin yapılı bir kadıncağızdı. Arkasında yamalı bir eski çarşaf, yüzünde peçe yerine mor bir yemeni, ayağında topukları kopmuş, sırsıklam, yırtık iskarpinler vardı. Birden korkuyor gibi titrediğimi hissediyordum. Mümkün olduğu kadar sakın, heyecansız görünmeye çalışarak:
- Yüzünüzü açasanız, dedim.
Küçük bir tereddüitten sonra peçesini kaldırdı. Çok taze olduğu belliydi. Nihayet otuz, otuz beş yaşlarında. Fakat sarışın çehresi öyle yorgun, öyle yıpranmıştı ki...
Böyle kadınları ben, çok boyalı diye bilirdim. Halbuki yüzünde boyadan eser yoktu. En ziyade içime dokunan şey, Munise'ye çok benzemesiydi. Birdenbire bana öyle geldi ki, Munise büyümüş, bu yaşa gelmiş. Sonra, sonra...
Cocuğu gayri ihtiyari bir hareketle omuzlarından tutarak dizlerime doğru çektim. Göğsüm, derin nefesle şişiyor, gözlerim doluyordu. Üstüme alıdığım; büyük, çok büyük bir vazifeydi. Fakat ben, bunu yapacak, Munise'yi güzel ahlaklı bir kadın olarak yetiştirecektim. Ömrümün en büyük tesellisi bu kadın olacaktı. Zihminden geçen şeyleri o da benimle beraber düşünüyormuş gibi, dedim ki:
- Hanımcığım, görüyorum ki, talih size, bu küçük kıızı elinizde büyütmeğe bahtiyarlığını nasip etmemiş. Ne yapalım, dünya bu! Şunu size söylemek isterim ki, gönlünüz rahat etsin. Ben onu bağırma bastım. Kendi kızım gibi büyüteceğim. Hiçbir şeyden mahrum etmeyeceğim.
ilk defa söz söylemeye cesaret etti:
- Biliyorum küçükhanım. Munise, bana söylüyordu...

228

Reşat Nuri Güntekin

Ara sıra yolum düştükçe onu görmeye geliyordum. Allah sizden razı olsun.

- Demek, Munise'yi görüyordunuz?

Küçük kollarını belime dolayan Munise'nin tekrar titremeye başladığını hissettim. Yeni bir kabahati bulunmuştu. Demek gizli gizli anasını görüyormuş. Sonra, daha hazini, bu görüşmeleri benden gizlediğini kadına söylemeye nedense utanmış.

- Eğer burada kalmış olsaydık, çocuğu her zaman size gösterirdim, dedim. Halbuki ben yarın ...'ye hareket ediyorum. Oradan nereye gideceğim belli değil. Yüreğiniz rahat olsun hanımcığım. Ona ana olacağım diyemem. Çünkü annenin yerini hiçbir şey tutamaz. Fakat iyi bir abla olmaya çalışacağım.

Aşağıdaki sazlıkta bir adamın doluştuğunu gördük. Bu, benim talebem Cafer Ağa'nın habasıydı. Sık sık hatalıkta yaban ördeği avlamaya gelirdi.

Munise'nin annesi, birdenbire telaşlandı:

- Gideyim hanımcıĞım, dedi. Beni sizin yanınızda görmesinler.

Bu söz, zavalhı kadında, ince bir ruh olduĞunu gösteriyordu. Zaten halinden, tavrından, yüzündeki manalarından da anılamıştı. İlk tahminim doğrudu. Munise, yüzü gibi ruhunun inceliĞini ve kibarhıĞını bu talihsiz anneden almıştı. KadıncaĞızın, beni, dedikodudan korumak için gösterdiği telaş adeta kibrime dokundu. Onda iyi bir his bırakmadan ayrılmak istemiyordum. Dedikodulara hiç ehemmiyet vermediĞimi göstermek için:

- Niçin acele ediyorsunuz? Bir parça daha kalmaz mısınız? dedim.

Zavalhı kadın, derin bir minnetle ellerime bakıyor, onları öpmek için dudakları titriyordu. Fakat, bana dokunmaya cesaret edemediĞi belli idi.

Sen fırtınanın devirdiĞi cıvılsız bir kavak ağacının gövdesine

FAKAT 229

oturduk. Munise'yi aramıza aldık. Şimdi, söylemek sırası ona gelmişti. Zavalıcık, hayatını bana anlattırsa daha hafifleyeceĞini hissediyormuş gibi bir hareketle söylüyordu ve öyle düzgün konuşuyordu ki...

Bu kadının sade, fakat hazin bir sergüzeşti vardı, istanbul'da RumelikavaĞında doğmuştu. Küçük bir memur olan babasıyla anası birbiri arkasına ölünce onu Bakırköy'de kibar bir aileye evlatlık vermişlerdi. Evin çocuklarıyla beraber büyümüş, hemen hemen bir küçükhanım muamelesi görmüştü. On beş, on altı yaşına geldiğinde ona adeta iyi kismetler çıkmaya başlamıştı. Fakat, o hiçbirisini istemiyor, hepsine bir hakane buluyordu. Çünkü onun bir sevdiği vardı: Evin küçük beyi, o vakit Harbiye Mektebi'ne giden, bıyıkları henüz terlemiş bir genç. Gerçi bir ümidi yoktu, ne de olsa bir evlatlık parçası olduğunu biliyordu. Fakat, hafta başlarında onun yüzünü görmeyi, sesini işitmeyi şimdilik kâr sayıyordu.

O sırada Büyük Efendi, Beye defterdar olmuş ve aile, yalnız Harbiyeli oğlunu istanbul'da bırakarak tamamen buraya göç etmiş.

B.'de genç mektepliği görmeden geçen dört ay, onu dört senelik bir ayrılık kadar cıvıltırmış ve nihayet Küçük Bey, yaz tatilini geçirmek için ailesinin yanına gelince...

Çok geçmeden macera duyulmuş. Beyefendi, küçükhanımlar hep birden onun üstüne yürümüşler ve onu artık evde tutmak istemeyerek buraya yakın köylerden birine bir ihtiyar kadının yanına göndermişler.

Munise'nin dört yaşında kuşpa-lazından ölen ablası orada dünyaya gelmiş. Bu halde bir kızı, elinde çocuğu ile kim kabule razı olur? Nihayet o, ağısaya sızla-ya ihtiyar bir orman memuruna varmaya razı olmuş, ilk zamanlar bir şey söylemez, talihine razı olurmuş. Fakat, kocası bu Zeyniler Köyü'ne yerleştikten sonra ağır, dayanılmaz bir can sıkıntısı başlamış. Karanlık odasında bunahyer, günden güne sararıp seluyormuş.

230

Reşat Nuri Güntekin

Zavalhı kadın, bunları anlatırken, hâlâ kendini o ağır karanlıĞın içinde görür gibi gözlerine, vücuduna bir yorgunluk çeküyordu.

İşte bu sıralarda eşkıya takibi için köye bir jandarma kolu gelmiş, iki üç hafta, sızlıĞın karşısında çadır kurup oturan bu askerlerin genç zabiti onu takibe başlamış. Kadın da nasılsa Şeytana uymuş ve kocasını, çocuğunu bırakarak zabitle beraber kaçmış...

Bu sade hikâye, bilmem neden, bana çok tesir etti. Akşam yaklaşıyordu. Munise'yi annesiyle yalnız bırakarak mektebe doğru yürümeye başladım. Belki de artık birbirini göremeyecek olan bu iki insanın bu ayrılık dakikasında birbirlerine söyleyecek bir şeyleri olurdu. Yahut da benim gözümün önünde istedikleri gibi kucaklaşıp ağısaya mazlar, içlerinde bir hicran yarası kahrıdı.

Mezar taşları üzerinden atlayarak mektebe dönerken derin derin düşünüyordum. Munise, ben seni asıl kimsesizliĞin, yapayalnızlıĞın için sevmiş, sana daima acımıştım. Mamafih, bu dakikada seni kıskanıyorum. Senin sefil, düşkün bir kadın, fakat ne de olsa bir anne olan anneni kıskanıyorum. Sen doğduğun, büyüdüğün yerlerden ayrılırken gözlerinde bir anne bakışının hatırasını, dudaklarında anne yaşlarının acı lezzetini göreceksin.

*

Bu sabah, Zeyniler Köyü'nden getirdiğim evrakı çantama doldurarak Maarif Müdürlüğü'ne gittim. Munise'yi uykuda bırakmıştım. Pakit erkendi, daire yeni açılıyordu, tek tuk gelen memurlar mahmur mahmur kahve, nargile içiyorlardı.

Kırmızı kuşaklı başkâtibin yerinde şimdi, kıvrırcık kara sakallı, yağı yakalı bir efendi oturuyordu.

Hudemelerden birine sordum. Maarif Müdürü ile beraber başkâtibin de deġiştirdiğini, iş için bu sakallı efendi ile konuşmak lâzım geldiğini söyledi.

FAKİH 231

Yanına yaklaşıarak selam verdim. Maarif Müdürü Bey'in emriyle kapanan Zeyniler mektebi muallimi olduğumu, mektebin evrakını teslim ettiğimi söyledim:

Başkâtib, biraz düşündü:

- Ha, evet, dedi, pekâlâ. Azıcık dışarıda bekleyin de Müdür Bey gelsin.

Dairenin seş, basık sofasında tam üç saat müdürü beklemek lâzım geldi. Böyle yerlerde gelen geçen, insana dik dik bakıyor, hat ta söz atanlar bile oluyor.

Pencerelerden birinin kenarına kırık bir merdiven dayamışlardı. Basamaklardan birine ilişerek beklemeye başladım.

Pencere, harap medrese avlusuna bakıyordu. Kellan sıvaı, mavi şalvarlı bir sefta, şadırvanın kenarında zerzevat ayıklıyor, dallan, yanımdaki pencerenin içine kadar giren kocaman bir çınarın üstünde, serçeler cınaşıyorlardı.

Direklerim de, çenem ellerimin içinde, düşünüyordum.

Dün sabah, bu vakit, daha Zeyniler'den ayrılmamıştım. İrili ufaklı bütün talebelerim kayalığın üstündeki araba yoluna kadar beni selametslemeye gelmişlerdi. Ne arsız gönlüm var benim? İtrafımdaki insanları ne kadar çabuk seviyorum. Aziz Eniştem'in tuhaf bir sözü vardı. Ara sıra beni ellerimden tutarak:

- Ah, benim yapışkan kızım, evvela insanı yadırgarsın, kaçarsın; sonra çamsakızı gibi öyle bir yapışarsın ki... derdi.

Adamcağızın hakkı varmış. Bu çocukların hepsine acıyordum. Güzellerine güzel, çirkinlerine çirkin, sefillerine sefil oldukları için. Böyle her ayrıldığı yerde kalbimin bir parçasını bırakırsam âlâ!

Zavallılar, birer birer elimi öptüler. Çoban Mehmet, Zehra ile, bana yeni doğmuş bir keçi yavurusu göndermiş. Adamcağızın hediyesi öyle yüreğime dokundu ki... Henüz gözleri açılmamış olan bu yavrucağı Munise'nin kucağına verdim.

232

Reşat Nuri Güntekin

Geçen arabasının yanık sesli çingırakları boş eva içinde titremeye başladı. Yavaş yavaş Zeyniler'den uzaklaştık. Çocuklara, siyah renkli taşların içinde kayboluncaya kadar Munise ile beraber arkalarından mendil salladık.

Arabanın otel kapısında durması, Hacı Kalfa'nın yine meraklı bir zamanına tesadüf etmişti.

İhtiyar adam, ağzında bir ciğerle kapıdan fırlayan kocaman bir kediyi kovalıyordu. Elindeki nargile marpuçunu kamçı gibi sallayarak:

"Dur, gâvurun kedisi, derini yüzeceğim!" diye bağırarak yanımdan geçerken "Hacı Kalfa" diye seslendim.

Şesin nereden geldiğini birdenbire anlayamayarak durdu ve arabanın içinde beni görür görmez kellarını kaldırıp sekağın içinde avazı çıktığı kadar "Vay, iki gözüm hocanı!" diye bağırdı.

Adamcağızın sevinci görülecek şeydi. Ağzında ciğerle karışık viranenin duvarlarına tırmanmaya çalışan kediyi, neşeli neşeli.

- Var, güle güle, zıkkımsan, telaş etme. Helal olsun!., diye bağırdıktan sonra yanıma geldi.

Hacı Kalfa, o kadar memnundu ki, kucağında keçisiyle beni takip eden Munise'yi ancak otelin ikinci katında fark etti:

- Vay hocanı, bu da kim, nereden çıktı? diye sordu.

- Benim kızım, Hacı Kalfa, dedim. Senin haberin yok. Ben, Zeyniler'de evlendim. Şimdi bir kızım var. Hacı Kalfa, Munise'nin çene sini okşayarak:

- Döyleyene bakma, söysetene bak. O da olur inşallah. Kızda kız dediğine değer ha! Tosun gibi, dedi.

Güzel bir tesadüf eseri olarak mavi kuşlu adam yine boş-muş. Buna çok sevindim. Akşam, Hacı Kalfa beni zorla evine yemeğe götürdü.

Yorgunluğumu bahane ederek gitmek istemedim, ihtiyar adam bana adeta emir veriyor:

FAKİH

233

- Şuna bak hele, sen altı ay yayan yürüsen, benzin bile solmaz, tövbe olsun, diyordu.

*

Bunların hepsi güzel, hepsi âlâ. Fakat, beni düşündüren başka bir mesele var. Dün akşam, yatmadan bir hesap yaptım, o kadar tuhaf bir netice çıktı ki, inanamadım. Bir kere de aynı hesabı parmaklarımla tekrar ettim. Maalesef değruydü. Bu netice, çok acıklı olmakla beraber gülmekten kendimi alamadım. Ben, şimdiye kadar kendi gayretim, kendi çalışmam sayesinde geçindiğimi zannediyordum. Halbuki elimdeki parayı sarf etmekten başka bir şey yapmamıştım.

Zavallı Gülmisal Kafacığım, yanımda epeyce bir para bulundurmadan yabancı bir memleketi gitmenin değru smadığımı söylemiş, annemin elmaslarından birini satarak parasını ayrı bir kese içinde elime teslim etmişti.

Şimdiye kadar birçok masrafım ...olmuştu. Öyle ya, bu kadar zaman açıktaki kalmıştım. Sonra yel parasları da epeyce tutuyordu. Fazla olarak fakir bir köy hocasından başka bir şey smadığımı da düşünmemiştim. Etrafımda sefil, aç bir insan gördüğüm zaman ufuk tefek yardımlarda bulunmayı vazife bilmiştim. Fakat insanlar, sahi, insafsız mahluklar. Belki de yüz yumuşaklığımdan alınmış cesaretle etrafımda açılan eller, hele sen 'zamanlarda o kadar çoğalmıştı ki...

Tabii, ne tuttuğunu hâlâ bugün de pek iyi bilmediğim birkaç kuruş aylığım bütün masraflarımı karşılayamazdı. Daha fenası, bu aylıklardan ikisini de henüz almaya muvaffak olamamıştım. İşte bu fevkalâde ihtiyaçlar karşısında her başım sıkıştığında bu keseye el atmıştım. Fakat, şimdi bu zavallı tor-bacık da öyle hafilemişti ki, içindekilerin! saymaya cesaret edemiyordum. Demek, beş ayın bütün macerasına, bütün yorgunluklarına rağmen beni yaşatan yine ailemin yardımı olmuştu.

234

Reşat Nuri Güntekin

Pencereden giren çınar yapraklarıyla cynayarak bunu düşünürken hem güleceğim hem de ağlayacağım geliyordu. Mafahi, yine bir teselli icat etti.

"Üzülme Çalıkuşu, hiçbir şey kazanamadınsa, geçinmenin, yaşamanın ve tahammül etmenin ne olduğunu da mı öğrenmedin? Bu az kazanç mı? Bundan sonra artık çocukluğuna bırakır, kadın kadıncık olursun kızımı" dedim.

Ben, böyle düşünürken beş sofada, birdenbire bir telaş uyandı. İhtiyar bir hademe, bir elinde bir pasta, bir elinde bir bastonla Maarif Müdürü'nün odasına değru kesuyordu.

Birkaç dakika sonra minimini beysu müdürün azametli beynunu yüksektip tek gözünü parlatarak merdivenden çıktığını gördüm. Arkasından edaya girecektim. Biraz evvel müdürün pastasuyfa bastonunu götüren sakallı hademe karşıma dikildi:

- Dur be hanım, efendi nefes alsın. Acelen ne? Ananın karnında dokuz ay nasıl bekledin? diye bana çıkıştı.

Böyle muamelelere yavaş yavaş alışmıştım, onun için müteessir smadım. Hatta, bilâkis, hafim bir sesle: - Kuzum baba, beyefendi kahvesini içtikten sonra haber ver. Beklediğiniz muallime gelmiş de, diye rica ettim.

Maarif Müdürü, beklemiyordu. Fakat öyle söylersem hademenin belki daha fazla gayrete geleceğini düşünüyordum. Ne yaparsın bu kurnazlıkları öğrenmek lâzımdı.

İhtiyar hademe, üç beş dakika sonra tekrar odadan çıktı. Siyah çarşafımla beni birdenbire fark edemeyerek söylenmeye başladı:

- Nerede o kadın? Hay Allah, hem adamın iki ayağını bir pabuca sokar, hem kaçar.

- Darıma baba, buradayım. Gireyim mi?

- Haydi, gir bakalım, senin gönlün olsun. Müdür, başı açık, dudağının ucunda kocaman bir pure ile makamında oturuyordu, keşedeki bir keşuğa gömülmüş yaşlı

ÇALIKUŞU 235

bir zata küçücük vücudundan umulmayacak kadar çatlak, cüretli bir sesle bir şeyler söylüyordu:

- Efendim, ne memleket, ne memleket! Dünyanın israfını yaparlar da kendilerine bir kartvizit bastırmazlar.

Seksen kişi sizi görmek istediğine dair kapıdan hademe ile haber gönderir. Hademe değru dürüst isimlerini

söyleyemez, bir keşmekeştir gider. Ben, idarede Deli Petro sistemine taraftarım. Memurları yalnız resmi hayatlarında değil, hususi hayatlarında da takip etmeli; yedikleri, içtikleri Şeye, oturdıkları, gezdikleri yere, elbiselerine müdahale etmeli. Gelir gelmez mekteplere bir tamim gönderdim. Ağari iki günde bir tıraş olmayacak, ütüsüz pantolon, yakasız gömlek giyecek muallimlerin azledi-leceklerini söyledim. Dün mekteplerden birini teftişe gidiyordum. Kadının önünde bir muallime rastladım. Tanımazlıktan gelerek: "Git, muallime haber ver, Maarif Müdürü gel di, del!" dedim.

- Efendim, muallim bendenizim, diye cevap verdi.

- Hayır, sen bir hademe olmalısın. Çünkü bu kıyafette muallim olamaz, ben bu şekilde giyinmiş bir muallime tesadüf edersem kolundan tuttuğum gibi sokakla atarım.

Herif taş gibi döndü kaldı. Arkama bakmadan içeri girdim. Şimdi, yarın yine o mektebe gideceğim. Bu adamı aynı halde görürsem derhal azledeceğim.

Şeze başlamak için müdürün susmasını bekliyordum. Fakat onda öyle bir teşebbüs yektu; gittikçe coşarak esip savurmaya devam ediyordu:

- Evet efendim, geçenlerde mekteplere tamim gönderdim: "Muallime ve muallimler mutsaka bir kartvizit bastırmalı. Kartsız olarak makama vuku bulacak müracaatlar kabul edilmez!" dedim. Fakat kime anlattırısın?

Birdenbire sert bir tavırla bana döndü:

"Bahse girerim ki Muallime Hanım da bu tamimi almıştır. Fakat buna rağmen yine kartsız müracaat ediyor. Yine hade-

236

Reşat Nuri Güntekin

menin ağzında: "Siz bir hanım çağırmissiniz, o geldi!" teranesi. Kim? Hangi hanım? Sarı çizmeli Mehmet Ağa.

Hayretten donakaldım. Demek bütün bu sözler bu hiddet bana karşı. Benim kartsız içeri girmek istediğim için!

- Ben sizden emir almadım efendim, diyebilirdim.

- Nasıl olur? Siz nerede hocasınız?

- Geçen hafta gelmiştiniz. Zeyniler Köyü muallimesi, kapanmasını emrettiğiniz mektep.

Maarif Müdürü, kaşlarından birini kaldırarak düşündü:

- Ha, evet hatırladım. Ne yaptınız, muamele bitti mi?

- Emrettiğiniz gibi oldu efendim, söyleddiğiniz evrakı da getirdim.

- Pekî başkâtibe teslim edin, tetkik etsin.

Kâhıyakalı başkâtip, beni tam iki saat istintak etti. Evrakı tekrar tekrar gözden geçiriyor: "Müteferrika senetleri", "evrak-ı müsbit", "lüzum müzekkeresi", "beyanname sureti", fasan diye birçok anlayamadığım şeyler seruyor, ihtiyar heyetinden getirdiğim mazbatalara itiraz ediyordu.

Ben, ikide birde şaşırıdıkça onun öyle bir dudak bükmesi, "Şezde bunlar da heca!" diye bir hakaret etmesi var ki... Yanlış battal edilmiş bir senet pulu için beni adeta ağsatacağı.

Denra, bir mesele daha çıkardı. Bilmem kaç yıl önce bir muallimeye dam tamiri için iki yüz elli kuruş vermişler, onun senedi yokmuş:

"Neye bu paranın mahsubu yapılmamış? Senet nerede? Bulamazsan mahkemeye gidersin!" diye ter ter tepiniyordu.

Ben:

- Beyefendi, yapmayınız, ben craya gideci yarım sene bile olmadı, diye anlatacak gibi oluyor, fakat bir türlü lakırdı an-latamıyordum.

- İlahi efendim, illalah efendim. Ben, böyle rezasete gelemem efendim. Benim deli olmaya vaktim yok efendim, diye [söylenerek kâğıtları aldı, Maarif Müdürü'nün yanına girdi.

FAKAT 237

Bulunduğum odada biri sarıklı, eteki, bıyıkları henüz terlemiş iki kâtip daha vardı, masalarının başında kendi işleriyle meşgul görünüyolar, bizimle hiç alakadar olmuyorlardı.

Başkâtip hiddetle odadan çıkınca bu iki efendi birdenbire yerlerinden fırladılar, müdürün odasına bitişik olan kapıya kulaklarını koyarak dinlemeye başladılar.

Fakat kâtiplerin bu zahmeti beyhüdeydi. İki dakika sonra müdürün, değil bizim odadan, belki sokaklardan bile işitilecek bir sesle bağrmaya başladı: duyuldu.

Sarıklı kâtip sevincinden, genç kâtibin sırtına vuruyor:

- Allah senden razı olsun Müdür Bey, Şu teresi bir kalsaydı, dinsizin hakkından imansız gelir, diyordu. Maarif Müdürü başkâtibe Şeyle söylüyordu.

- Baktım efendim senden, baktım senden. Bu, ne şekilpe-restlik, bu ne küffenmiş kırtasiyeci kafası. Hakkı var kadının Dana kaç senelik senedi yaratacak hali yok ya. Allah ermiyorsa git, çık git. istediğin yere kadar yolun açık. Zaten sen gitmez-sen, ben seni taburcu edeceğim. Hay, hay, derhal yaz istifanı. Yazmazsan adam değilsin.

Eyyvah yüreğime iniyordu. Kâtiplere:

- Yek hemşire hanım, yek! dedi. Aldırış etme. Müstahaktır o terese, ikide birde kendinden daha edepsiz biri çıkıp ağzının payını vermezse rahat etmez, it dişi, köpek dirisi. Allah senden razı olsun, e, papara dan sonra birkaç gün sakınlar, kendinin de kafası dinlenir, bizim de...

Des kesilmişti: Kâtipler, hemen masalarına koştular. Hafız Efendi, kendi kendine:

- Bu, meseldir; dinsizin hakkından imansız gelir, diye bir şeyler mırıldanıyordu.

Başkâtip, ayaklarıyla beraber sakalı da titreyerek içeri girdi. Başını çevirmeden yanlarına bakan kazlar gibi, gözlerinden birinin yan bakışıyla kâtipleri süzdü. Onlar, öyle sakın ve sessiz çalışıyorlardı ki, müsterih oldu, yavaş yavaş söylenerek

238

Reşat Nuri Güntekin

yerine oturdu. Mamafih çahşamıyordu. Birkaç kere uflayıp pıfladıktan sonra yavaş sesle söylenmeye başladı.

- İlk yaşıma gelmiş, bunca memuriyetlerde bulunmuş, muameleye bizim baş hademe kadar aklı ermiyor bu teresin. Kendi yarın cehennem olur gider, kabak bizim başımıza patlar. Öyle ya, günün birinde başımıza bir müfettiş ekşise, muamelatı bir gözden geçirir: "Be herifler, siz eşek başı mısınız? Bu iki yüz elli kuruşun mahsubu niçin yapılmamış? Sizin bu usulsüzlüğü niye gözünüz görmedi!" dese, herif, hepimizi mahkemeye sevk etse hakkıdır. Hazine-i devlet hukukuysa oyun olur mu? Vallahi biz geberip gitmiş olsak, yüz sene sonra evlat ve ahfadımızdan bu parayı tahsil ederler.

Kâtipler, başlarını defterlerinden kaldırmış, hürmetli bir dikkatle bu serin sözleri dinliyorlardı.

Başkâtip, havayı iyi bularak sordu:

- İstittiniz mi mendeburun yediği herzeleri? Hafız hayretle başını kaldırdı:

- Hayrola, bir ses istittik ama, size miydi?

- Kısmen bana; ukala dümbeseği.

- Eşef buyurmayınız efendim, onlar muamelata vaki değışlerdir. Zatiâliniz olmasanız üç günde bu dairenin altı üstüne gelir.

Bu sözleri, hafız söylüyordu. Biraz evvel başkâtibin uğradığı hakarete çocuk gibi sevinen Hafız Efendi! Yarabbi, bunlar ne tuhaf insanlar!

Bununla beraber, sarıklı kâtibin tahmini bir dereceye kadar doğru çıkmıştı. Başkâtip, geçirdiği fırtınadan sonra hayli yumuşamış ve sakinleşmiş görünüyordu.

Bir sigara yakıp, dumanlarını iki tarafa savurarak:

- Adam sende, kim bu devlete hizmet etmiş de, bir "Allah razı olsun" demişler, dedi ve beni daha fazla yormadan acele acele evrakı teslim aldı.

Biraz sonra, kendi işi için ikinci defa olarak Maarif

239

HALKUSU

Müdür'ün odasına girdiğim zaman, yorgunsuktan dizlerim titriyor, gözlerim kararıyordu.

Müdür, şimdi başka bir davanın peşindeydi. Fırlı huysuzluklarla hademelere, odasının tezlarını aldırıyor, duvardaki resimlerin yerlerini değıstiriyor ve ikide birde küçük bir el aynasında saçlarını, kravatını muayene ediyordu.

Hâlâ aynı keşede oturan ihtiyar efendi ile aralarında geçen bazı sözler bana bu hazırlığın sebebini anlattı:

B'ye, Piyer Fer isminde bir Fransız gazeteci gelmiş, Maarif Müdürü dün akşam Pahi tarafından verilen ziyafette bu muharrir ve karısı ile tanışmış. Piyer Fer, çok enterasan bir adammış. Gazetesinde: "Yeşil B'de Birkaç Gün" serlevhası altında bir seri makale yazacakmış.

Müdür, heyecanla anlatıyordu:

- Bugün saat üçte karı koca, ziyaretime gelmeyi vaat ettiler. Kendilerine mekteplerimizin bir ikisini

göstereceğim. Gerçi bir Avrupalıya göğsümüzü gere gere gösterebilecek bir mektebimiz yok ama, bir politika yapacağım çaresiz. Herhalde lehimize yazı koparacağımızı umuyorum. Bereket versin ki, ben bulundum burada, yoksa bu ziyaret selefim zamanında olsaydı, Avrupalıya rezil olduğum gitti idi.

Ben, hâlâ kapının yanında, paravanın bir köşesinde bekliyordum. Acele acele:

- Yine ne var, hanım? dedi.

- Muamele bitti, efendim.

- Pekâlâ, teşekkür ederim.

- Ü!

- Teşekkür ederim, gidebilirsiniz.

- Bana başka bir emriniz olacaktı. Yeni bir memuriyet için.

- Evet, fakat şimdi açık yerim yok. Münhal vukuunda bir şey yaparız, isminizi kaleme kaydettirin.

Maarif Müdürü, bunları keskin bir sesle acele acele söylüyor ve bir an evvel çekip gitmemi bekliyordu.

240

Reşat Nuri Güntekin

"Münhal vukuunda!"

Bu sözü istanbul'da, Maarif Nezareti'nde de birçok defalar işitmiştim ve manasını maalesef çok iyi biliyordum. Müdürün sinirli sesi bende tuhaf bir isyan uyandırmıştı. Dışarı çıkmak için kapıya bir adım attım, fakat o saniyede gözümün önüne bir hayal, etledeki edamızda minimini keçisiyle cynayarak beni be kleyen Munise'nin hayali geldi.

Evet, ben, şimdi eski Feride değildim. Hemen hemen ağır vazifeleri olan bir anneydim.

O vakit, tekrar döndüm. Yağmur altında sokaklardan geçensere el açan bir fukara gibi başım önüme düşmüş, sesimde bir kerkak dilenci ahengi yle:

- Beyefendi, beklemeye vaktim yok, dedim. Döylemeye utanacağım, fakat müşkül bir vaziyetteyim. Eğer bana hemen bir iş vermezseniz...

Daha fazlasını söyleyemiyordum. Yeisinden, utancımдан göğsüm tıkanıyor, gözlerim yaşlarla doluyordu.

O, aynı titiz ve telaşlı tavrıyla:

- Döyledim hanım, dedi. Ağrım yok. Yalnız "Gadirli"da bir köy mektebi var ama, karışmam. Berbat bir yer diyorlar. Çocuklar köy kahvesinde okuyorlarmış. Muallim için de yatıp kalkacak yer yokmuş, işinize gelirse tayin edeyim veya ahut daha iyi yer isterseniz, beklersiniz.

- Haydi, efendim, cevabınızı bekliyorum.

Bu Gadirli'nın Leyniler'den daha fena bir köy olduğunu zaten işitmiştim. Fakat aylarca buralarda sürünmekten, türlü hakaretlere uğramaktansa kabul etmek daha iyi olacaktı.

Başımı önüme eğdim, nefes gibi hafif bir sesle: "Peki, kabule mecburum!" dedim.

Fakat Maarif Müdürü cevabımı işitmedi. Çünkü bu dakikada kapı birdenbire açılmış, dışarıdan biri "Geliyorlar" diye seslenmişti.

MAKUSU 241

Maarif Müdürü, redingotunu ilikleyerek kapıdan fırladı. Benim için çekilip gitmekten başka iş kalmamıştı.

Fakat kapıdan çıkacağım sırada onun Fransızca: "Giriniz, rica ederim." dediğini işittim.

Dışarıdan, evvela kalın mantolu bir genç kadın girdi. Yüzünü görünce hafif bir hayret feryadını men edemedim. Gazetecinin karısı benim esjci sınıf arkadaşlarımdan Kristiyan Perez'di.

Kristiyan, bir tatilde, ailesiyle beraber Fransa'ya gitmiş, orada kuzenlerinden genç bir gazete muharririyle evlenerek bir daha geri dönmemişti.

Arkadaşım, birkaç sene içinde inanılmayacak kadar değişmiş, kerlikerli bir kadın olmuştu. Sesimi işitince başını çevirdi ve yüzümdeki peçeye rağmen bir anda tanıdı:

- Tahkuşum, benim küçük Tahkuşum, sen burada, ah, ne tesadüf!

Kristiyan, beni en çok seven arkadaşlarımdandı. Ellerinden tutarak beni odanın ortasına çekti. Yarı zorla peçemi açtı ve yanaklarımdan öpmeye başladı. Henüz görmeye muvaffak olamadığım kocası ve bahusus Maarif Müdürü, kim bilir, ne kadar şaşırılmışlardı.

Ben, ensara arkamı çeviriyor, gözlerimdeki yaşları göstermemek için yüzümü arkadaşımın omzuna saklıyordum.

- Ah, Tahkuşu her şey aklıma gelirdi fakat seni böyle simsiyah bir alaturka çarşafı ve gözlerinde yaşlarla burada bulacağımı ümit edemezdim.

Yavaş yavaş kendimi toplamıştım. Gizli bir hareketle tekrar peçemi kapamak istedim. Fakat, o mani oldu. Zorla beni kocasına döndürerek:

- Piyer, sana Tahkuşu'nu takdim edeyim, dedi.

Piyer Fer, uzun boylu, güzel çehresi, kumral bir adamdı. Fakat, biraz delişmendi, yahut da, ben hep lakırdılarını tarta tarta söyleyen ağırbaşlı insanlar arasında yasaya yasaya Tahkuşu - F. 16

242

Reşat Nuri Güntekin

adamcağızı öyle görecek hâle gelmiştin. Gazeteci, elimi çptü ve eski bir bildikle konuşur gibi' - Matmazel, çok bahtıyarım, dedi. Bilmisiniz, biz hiç yabancı değiliz. Kristiyan, sizden o kadar çok bahsetti ki... Hatta o, sizi takdim etmeseydi de ben Tahkuşu'nu tanıyacaktım. Mektepte arkadaşlarınız ve hocalarınızla beraber çıkmış bir grup fotoğrafinız vardı Orada çenenizi Kristiyan'ın omuzuna dayamıştınız. Görüyorsunuz ya, sizi ne kadar tanıyorum. Onlar, Maarif Müdürü'nü tamamıyla unutmuş gibi benimle konuşmaya başlamışlardı. Biraralık başımı çevirecek ol-dumdu.

Öyle bir manzara gördüm ki, başka yerde olsam kahkahalarla gülerdim. Misafirlerle beraber odaya birtakım yabancılar da girmişti. Bunlar, Maarif Müdürü, en önde ve ortada olmak üzere etrafımızda bir yarım daire çevirmişler, ağızları hayretten bir karış açılmış, meraklı bir hekkabaz hünere seyreten kâşşüler gibi benim Fransızca konuştduğuma bakıyorlardı.

Daha garibi, aralarında Leyniler'e gelen uzun boylu Nafia mühendisi de vardı! Senradan bu efendinin, misafirlere mihmandarlık ettiğini anladım. Adamcağız, nihayet muradına ermiş, yüzümü görmüştü. Bununla beraber, kâşde benim için Maarif Müdürü'ne Fransızca söyledikleri sözleri hatırladıysa herhâlde biraz sıkılmış olacaktır.

Artık sanıyordu. Eski bir sınıf arkadaşına kendimi bu kadar düşkün bir vaziyette göstermek izzetinefsimi kırmıştı. Buna bir de manevi zillet manzarası ilave etmek istemeyerek yüksek sesle ve sanca cüret ve neşemle konuşmakta devam ediyordum.

Maarif Müdürü, nihayet vaziyetteki tuhafılığı gördü. Minimini boyu ile gülünç bir revarans yaparak:

- Oturmanızı rica ederim, rahatsız olmayınız, diye kestuklan gösterdi.

Bana artık çıkıp gitmek düşmüştü. Kristiyan'a yavaşa:

TAKUŞU 243

- Senden artık müsaade isteyeceğim, dedim.

Fakat, çamsakızı gibi yapışıyor, bir türlü yakamı bırakmıyordu. Arkadaşımın ısrarını Maarif Müdürü de fark etti. Biraz evvel bana o kadar seğuk ve fena muamele eden bu adam, derin bir hürmetle önümde eğilerek bir kestuk da bana ikram etti:

- Hanımefendi ayakta kalmayın, lütfen, dedi.

Garesiz eturdük. Kristiyan, benim sırtımda babayani bir çarşafıla burada bulunmamı bir türlü aklına sığdıramıyor, kocasına hitap ederek:

Bilmezsiz, Piyer, Feride ne enterasan bir kızdır, diyordu, istanbul'un en asil ailesine mensuptur. O kadar zarif bir zekâsı, öyle güzel bir karakteri vardır ki... Onu burada görmek, beni çok mütehayyir etti.

Arkadaşım, beni methederken hem heşlanıyor, hem utanıyordum.

Ara sıra gözlerim Maarif Müdürü'ne tesadüf ediyordu. Adamcağız, hâlâ hayretten kendini kurtaramıyordu.

Ya o saygısız Nafia mühendisi! Odanın bir köşesine saklanmış beni göz hapsine almıştı.

Tabii, ona bakmıyordum. Fakat, hani bazen insanın yüzünde böcek deşışırda tuhaf ürperme olur, onun gözlerinin de böyle bir böcek gibi yüzümde deşıştığını bakmadan hissediyor, rahatsız oluyordum.

Kristiyan'ın merakını yatıştırmak için, şu şekilde izihlat vermeye mecbur oldum:

- Bütün bunlarda şaşılacak bir şey yoktur, herkesin bir şeye heves ettiği gibi, ben de hocalığa heves ettim.

Gönümün rızasıyla bu vilayette çalışmak, memleketin çocuklarına hizmet etmek istedim. Hayatımdan memnunum, herhâlde yelkenli kayık ile dünya seyahatine çıkmak kadar tehlikeli bir kapris değil.

Şaşıyorum; bunun ne kadar tabii bir şey olduğunu bir türlü anlamak istemiyorsun.

244

Reşat Nuri Güntekin

Mesyö Piyer For, kuvvetli bir ses ve ukala bir tavırla:

- Ben anlıyorum matmazel, dedi. Buhun böyle ince olan'larını Kristiyan da Şüphesiz çok iyi anlar. Fakat, birdenbire kendisini toplayamadı. Benim bundan çıkardığım netice şudur ki, İstanbul'da iyi bir garp terbiyesi görmüş bir yeni genç kız nesli vardı. Bunlar Loti'nin dezanşante'leri gibi faydasız spleen'lerle kendilerini harap eden nesilden bambaşka bir nesle mensupturlar. Onlar, aksiyen'u beş hayale tercih ediyorlar ve İstanbul'daki refah ve saadetlerini bırakarak kendi istekleriyle Anadolu'yu uyandırmaya geliyorlar. Ne güzel, ne ulvi bir feragat numunesi ve benim için ne bulunmaz bir makale mevzuu. Türklerin uyanışından bahsederken müsaadenizle sizin adınızı da zikredeceğim matmazel Feride Çalıkuşu.

Telaşla:

- Kristiyan, kocanın benim adımı gazeteye geçirmesine müsaade edersen seninle dostluğum keserim, dedim.

Piyer For, kendimi saklamak istemek arzumu yanlış anladı:

- Butevazu da çok güzel, matmazel, dedi. Sizin gibi bir genç kızın arzularına itaat etmek bir vazifedir. Memleketin hangi bahtiyar mektebinde hoca olduğunuzu sorabilir miyim?

Dedim ya, artık olan olmuştu. Maarif Müdürü'ne den düm, Türkçe olarak:

- Bendenize teklif ettiğiniz mektep neresiydi? dedim. Çadırlı Köyü'nü buyurmuştunuz galiba... Piyer For, karnesine dayanarak:

- Durunuz, durunuz, dedi. Nasıl söylediniz?.. Çadırlı, yoksa Çadırı? Matmazel, vilayet içindeki gezintilerimiz arasında fırsat bulursak, sizi güzel köyünüzde talebeleriniz arasında ziyaret ederiz.

Maarif Müdürü kıpkırmızı, yerinden kalkmıştı:

- Matmazel Feride Hanımefendi köy muallimliği için ısrar ediyor. Fakat ben, kendisinin merkezdeki Darülmuaflisi-

ÇALIĞUŞU 245

mat'in Fransızca hocasığında daha büyük hizmetler yapabileceği kanaatindeyim.

Anlamadan yüzüne baktım. Bana Türkçe olarak şu izahatı verdi:

- Fransız mektebi mezunu olduğunuzu ve Fransızca bildiğinizi söylememiştiniz, böyle olunca iş değışti. Şimdi sizi Nezarete inha edeceğim. Emriniz gelinceye kadar vekil olarak çalışırsınız. Yarın sabah işe başlırsınız, olur mu?

Hayatın, bir felaketten sonra daima bir saadet verdiğiğini, e güzel darbimeselin söylediği gibi, ayın en beşi karanlıksa, en beşinin mutlaka aydınlık olacağını bilmiyor değıldim. Fakat, bu mehtabın bu kadar koyu bir karanlıktan, bu kadar umulmaz bir dakikada değacağını aklıma getiremezdim.

Munise tekrar gözlerimin önüne geldi. Fakat bu sefer bir otel odasında minimini keçisiyle oynayan fakir bir çocuk değıl, güzel bir evin çiçekli bahçesinde çember çeviren şık bir küçük hanım gibi.

Ayrıldığımız zaman Kristiyan, beni bir köşeye çekti:

- Feride, sana onu seracağım. Sen nişanlıydın, niçin evlenmedin?

- Cevap vermiyorsun, nişanlın şimdi nerede? Başımı önüme eğdim, gayet yavaş:

- Geçen sonbahar onu kaybettik, dedim. Bu cevap, Kristiyan'a çok tesir etti.

- Nasıl Feride, değıru mu söylüyorsun? dedi. Ah, zavallı Çalıkuşu!... Hangi rüzgârın seni buraya attığını şimdi anlıyorum.

Simsıkı bileklerini tutan elleri titriyordu:

- Feride, onu çok severdin, değıl mi? Saklama küçüğüm, itiraf etmekten kaçınırdın, fakat herkes bunu bilir.

Kristiyan, uzak bir rüyayı takip eder gibi gözleri dalgın, sesi hareketli devam etti:

Reşat Nuri Güntekin

246

'I, I/

- Hakkın vardı, onu sevmemek mümkün değıldi. Birkaç defa seni görmeye gelmişti O zaman, gördüğümü hatırlıyorum Hiç kimseye benzemeyen bir tavırla vardı. Ne yazık! Sana çok acırım, Feride. Zannederim ki, bir genç kız için sevdiği bir nişanlının ölümünü görmekten büyük felaket olamaz.

*

"Sana çok acırım Feride, bir genç kız için sevdiği bir nişanlının ölümünü görmekten büyük felaket olmaz!" dediği zaman gözlerimi önüme indirerek kapadım: "Değrusu, hakkın var" dedim. O vaziyette başka ne diyebilirdim? Fakat ben, sana yalan söyledim Kristiyan Ben, bir genç kız için daha büyük bahsızlıklar da biliyorum. Sevdiği bir nişanlının ölümünü gören genç kızlar zannet- jtiğin kadar acınacak insanlar değillerdir Bir büyük tesellileri vardır onların... Aradan aylar, yıllar geçtikten sonra, bir gece yabancı bir memleketin karanlık ve soğuk bir odasında yalnız kaldıkları vakit, o nişanlının çehresini göz önüne getirmek im-ı kânına maliktirler; "Bu zavallı gözlerin sen bakışı benimdi!" de-ı mek hakkına maliktirler. Bu hayalin yüzünü kâşplerinin duda- [ğıyla . Halbuki, ben bu haktan mahrumum Kristiyan!.."

*

Bu sabah B.. Darülmuaşşimatf nda derse başladım. Bura-ı ya galiba çok ısınacağım. Mamafih, Zeyniler'den sonra, burası- /nı beğenmediğimi söylersem esasen ayıp düşer. Yeni arkadaşlar, görünüşte fena insanlar değil, talebemi yaşıca bana yakın, hatta zannederim, bir kısmı benden büyük, akıllı hanımlar. Hele Recep Efendi isminde sarıklı bir müdür var ki, ömür. l Mektebe geldiğim vakit Muavine Hanım, beni değru müdürün odasına götürdü. Recep Efendi'nin idareye gittiğini, neredeyse) geleceğini söyleyerek beklememi rica etti.

FAKİTİŞİ 247

Kâh pencereden teneffüs bahçesini seyrederek, kâh duvardaki levhaların karışık yazılarını okumaya çalışarak yarım saate yakın onu bekledim.

Nihayet geldi, yolda bir sağanağa tutulmuş, latası fena halde ıslanmıştı.

Beni odada görünce:

- Heş geldin.kızım, idareden Şimdi haber verdiler. Allah cümlemize mübarek etsin, dedi.

Ağarmış tep sakalının çerçevesi içinde yuvarlak yüzü, elma gibi kırmızı yanakları, her bir tarafa bakan Şaşı gözleri vardı..

Üstünden akan sulara bakarak:

- Tu, Allah belasını versin, dedi. Şemsiyeyi almayı unutacak iduk. Başımıza bu hal de geldi, akılsız kafanın derdini ayaklar çeker, derler ama, bu seferlik bizim lata çekti. Kusura bakma kızım, ben, biraz kurunacağım.

Latasını çıkarmaya başlamıştı Ben ayağa kalkarak:

- Efendim, rahatsız etmeyeyim, sonra gelirim, diye dışarı çıkmak istedim O, bir el işaretiyle tekrar oturmamı emretti:

- Yok canım efendim, teklif mi var? Bir bakıma senin pederin sayılırsız, dedi.

Arkasında mor çizgili sarı atlastan bir yelek yahut gömlek vardı. (Yakasına bakarsan gömlek, ceplerine bakarsan yelek).

Sehanın yanına bir iskemle çekerek oturdu. Kccaman meşin kunduralarının at nahi şeklinde çivilerle süslü tabanlarını ateşe vererek benimle konuşmaya başladı.

Çekiçe üstlerine vurulan madenler gibi, kulakta çınlayan tuhaf bir sesi vardı; bütün Keri G gibi telaffuz ederek konuşuyordu.

- Sen hayağı çocukmuşsun, be kızım. "Her yerde işittiğim bu söz artık canımı sıkmaya başlamıştı." Dün de işlerin amma tıkrında gitmiş hal Şu var ki, bir memuriyetin muhafazası, o memuriyetin istihsalinden daha müşküldür. Gayri ona göre çalışırsın, Benim muallimlerim kendi öz kızlarını demek-

248

Reşat Nuri Güntekin

tir. We velâkin gayet ciddi elması. Birtanesi geçersenlerde bir hal yiyecek iduydu: Tövbelere elsun, Maarif Müdürü'ne sormadan pasaportunu eline verdim, kapı dışarı ettim. Öyle değil mi, Şehnaz Hanım? Ağzını açmaya tövbe mi ettin?

Şehnaz Hanım, mektebin müdür muaviniydi. Öksürmeden lakırdı söyleyemeyen erta yaşlı, cılız, hasta yüzü bir kadıncağz. Deminden beri bir şey söylemek istediğine dikkat ediyordum. Sinirli sinirli.

- Evet, evet, öyle elmuştı, dedi. Sonra söz söylemek fırsatını kaçırmamak istiyor gibi:

- Hamalları iki mecidiyeden aşığı razı edemiyorum, ne yapalım? diye ilave etti.

Müdür Efendi, sehanın yanında dumanıyan çıkmaya başlayan ıslak kundurularının naili tabanlarından

tutuşmuş gibi yerinden fırladı:

- Bak tereslere, tövbe olsun arkalığ! sırtıma atır, eşyayı kendim taşıyım. Ben delibozuk bir herifim. Yapar mıyım, yapa- , rım, sen git, öyle söyle.

Sonra tekrar bana döndü:

- Sen, benim bu şaşı gözlerimi görüyor musun? Onların İyan bakışlarını alimallah bin liraya satmam.

Şöyle bir bakıver- İdim mi, akılları başlarından gider. Yani demem o demek ki, ari-lfe İsmalı, fadıla, edibe İsmalı Vazifede kusur etmemesi, hariç-j'ten muallimlik vakarını muhafaza etmesi. Muavine Hanım, ders f vakti oldu mu dersin?

- Oldu efendim, talebe sınıfa girdi.

- Haydi kızım, seni talebeye takdim edeyim, ille velâkin |evvela git, Şu yüzünü iyi bir yıka.

Müdür Efendi, bu sözleri biraz sıkılarak, sesini alçastarak! söylemişti. Fena halde şaşırdım, acaba yüzüme bir şey mi sü- |rül müştü?

Muavine Hanım'la birbirimize baktık. O da benim gibi] mütehayyirdi:

FAKAT 249

- Yüzümden bir şey mi var efendim? dedim.

- Kızım, kadın kısmının süs ve altına tutkusu bir yaradılış eğilimidir, ille muallim kısmının öyle yüzü, gözü boyalı sini fa girmesi caiz değildir. Bugün sana pederane ihtar ediyorum.

Ben, şaşkın şaşkın:

- Fakat ben de boy a yok, Müdür Efendi, ben dünyada yüzüne boy a sürmüş insan değilim, dedim.

Recep Efendi, aksi aksi yüzüme bakıyor'

- Amma yaptın ha, amma yaptın ha, diyordu. Birdenbire işi anladım ve kendimi tutamayarak güldüm:

- Müdür Efendi, o boyalardan ben de şikâyetçiyim. Ama ne yapalım ki Allah sürmüş, su ile çıkarmaya imkân yok, dedim. Muavine de benimle beraber gülmeye başlamıştı:

- Hanımın tabii rengi efendim, dedi.

Bu defa, kahkahalar Müdür Efendi'ye sirayet etti. Fakat, onun gülüşü de herkesten başka türlü idi. "Ha, ha, ha" diye gülerken (h) harflerini, yine mektebe gelmiş çocuklara alfabe tahim eder gibi tane tane döküyordu.

- Amma tuhaf iş ha, Allah'tan ha, Allah'tan ha? Allah da verdi mi verir. Sen, böyle parlak yüz gördün mü Muavine Hanım? Kızım, annen sana süt yerine gül reçeli mi emzirdi be? Hay Allah!..

Herhalde bu Recep Efendi, pek hoş bir insan olacaktı. Çarçabuk kanım kaynamıştı.

Müdür Efendi, hâlâ üstünde ince ince dumanlar tüten latasını giymiş, beni sınıfa götürmeye hazırlanmıştı.

Bir koridor penceresinden talebelerimi görür görmez yüreğim ağzıma geldi. Ne kabalık Yarabbi!

Dershanede belki elli çocuk vardı. Hepsi de hemen hemen benle akran genç kızlar. Birdenbire üstüme dikilen bu bir yılın göz karşısında adeta eriyordu m.

Müdür Efendi, hemen bu dakikada çekilip gitseydi, müşkül bir vaziyette kalacak, sakırdılarımı şaşıracaktım. Bereket versin, onda müthiş bir dinsetme merakı vardı:

250

Reşat Nuri Güntekin

- "Gık kızım, makamına bakalım!" diye hemen hemen zorla beni kürsüye çıkardıktan sonra, uzun bir nutuk verdi. Aman, neler söylüyordu! Avrupai tıbbi, kimyayı, felsekiyat ve riyaziyatı Araplardan aldıkları halde biz ne halt karıştırıp Avrupailardan yeni bilgileri almıyoruz? Avrupailarin hazaini ilm-ü irfanına payzeni duhuş olup gücün yettiği kadar ganimetler almak meşru bir çapul imiş. Bu çapul öyle topla, tüfekle olmaz, ancak Fransız diliyle olurmuş.

Müdür Efendi, iyiden iyice coşmuştu. O maden gibi kulaklardan cınlayan sesiyle bağırarak beni gösteriyordu:

- O memalık-i irfanın anahtarları, na, Şu parmak kadar kızın elindedir. Siz, onun heybetine bakmayın, parmak kadar görünür ama, içi cevherlidir. Maşallah. Sıkı yapışın, boğazına basın, ilmi ağzından alın, limon gibi sıkın ha...

O melun kahkaha nöbetlerinden birinin tutmak üzere olduğunu hissediyor, yersere geçiyordum. Aman Yarabbi, rezil olacaktım! İlk defa doğrudan doğruya sınıfa bakmaya cesaret ettim. Onlar da gülüyordu. Böylece talebemle ilk bakışımız tatlı bir tebessüm oldu. Öyle zannederim ki, bu bakış, bu gizli gülüş, o anda bizi birbirimize sevdirdi.

Sınıfta gülüşmenin artması nihayet Müdür Efendi'nin dikkatini celp etmişti. Birdenbire yumruğunu kürsüye vurdu. Şaşı gözlerinin bin liraya satmayacağını söylediği o korkunç yan bakışlarından biriyle sınıfta süzerek:

- O ne ya?.. O ne ya, o ne ya?.. Size, az yüz verdiler mi, astarını da istersiniz. Bu kadın kısmına yüz

vermeye gelmez ya, tövbe olsun, berbat ederini. Kıpayın çabuk ağızlarınızı. Pişmiş kelleler gibi ne sırtıp duruyorsunuz, diye bağırdı.

Kızlar, o kadar aldırış etmiyorlardı. Değrusu ben, onlardan daha ziyade ükmüştüm. Nutuk, on beş dakika kadar devam etti. Ara sıra gülüşmeler arttıkça Recep Efendi, kürsüyü yumruksuyor: "Ne sırtıyorsunuz? Kalpatanı getiririm ha!" diye yarı şaka, yarı ciddi onları tehdit ediyordu. Nihayet, son bir

TEHLİKESİ 251

defa daha: "Sıki tutun, yakasını bırakmayın, himen gibi sıkıp ilmini ağzından almazsanız, yuh sizin ervaahınıza; ananızdan babanızdan, devletten, milletten yediğiniz ekmek zıkkım olsun!" diye bağırdıktan sonra çıktı gitti.

Talehemse yalnız kaldığım bu ilk dakikanın bu kadar müşkül olacağını düşünmemiştim. Sabahtan akşama kadar durmadan söylenen geveze Tahkuşu, dut yemiş bülbüle dönmüştü. Başımın içi bombeşti.

Söyleyecek bir kelime bulamıyordum. Kendimi tutamadım, gayri ihtiyari, hafifçe güldüm. Bereket versin, talebelerim beni hâlâ Müdür Efendi'nin nutkuna gülüyor sandılar. Onlar da gözlerime bakarak gülümsemeye başladılar. Birdenbire bana bir cesaret geldi. Artık kendimi teparlamıştım.

- Hanımlar, diye söze başladım. Bir parça Fransızcam var, bunun size faydası olursa bahtiyar olacağım.

Artık tılsım bozulmuştu; dilim açılmıştı. Hiç güçlük çekmeden söylüyor, kızlarımın yavaş yavaş bana ısındıklarını hissediyordum. Böyle kocaman hanımlara karşı kızlarım diyebilmek ne saadet! Yalnız ara sıra biraz fazla gülüyorlardı, benim için hava hoş. Fakat maşallah Recep Efendi, o bin hıradan fazla değer yan bakışlarıyla sınıf penceresinden bakarsa dehşet! Onun için talebelerime ayrıca bir ihtarda bulunmaya lüzum gördüm:

- Hanımlar, gülmeleriniz tebessüm derecesini geçmemeli, sizi tehdit etmek için benim elimde Müdür Efendi'nin galiba "kalpatan" dediği şeyher neyse ondan yok. Fakat size kırılırım, dedim.

Hasılı, ilk dersim pek güzel geçti.

Sınıftan çıkarken kızlarımdan biri yanıma geldi. Bana "kal-patan"ın sadece "kerpeten" demek olduğunu söyledi. Müdür Efendi fazla gülenleri "kalpatanla dişlerinizi sekerim ha!" diye zarifane tehdit edermiş.

252

Reşat Nuri Güntekin

B.. 28 Mart

Kızlarımdan çok ama pek çok mennunum. Beni o kadar sevdiler ki, teneffüste bile peşimi bırakmıyorlar. Arkadaşlarıma gelince, değrusu onlara da fena insanlar diyemem. Bana karşı fazla seğuk duranlar, odanın bir köşesinde yan yana bakarak benim için herhalde iyi olmayan şeyler fısıldaşanlar yok değil. Fakat, insan, evinde bile herkesle sevişebilir mi?

Arkadaşlar arasında en hoşuma giden, Nezih ve Vasfiye diye iki sevimli istanbul çocuğu. Birbirlerinden hiç ayrılmıyorlar. Fakat, muavin Şehnaz Hanım bana, bunlarla sıkı sıkı arkadaş olmamı tavsiye etti. Sebebi nedir, bilmiyorum! Bunlardan başka iki tane eski bildik var. Birisi vaktiyle Merkez Rüsti-yesi'nde beni müdafaa eden uzun boylu, keskin kara gözlü kadın ki, burada haftada bir gün ders veriyormuş. Müdür Efen-di'nin yan bakışlarından çekmeyen yegâne arkadaşımız bu. Bilkis Recep Efendi, ondan çekiniyor, gizli gizli mavi latasının yakasını silkerek: "Vah ne şirrettir o! Şunu bir atlatsam yok mu, tövbe olsun gözüm açılacak!" diyor.

Eski bildiklerden ikincisi kocaman gözlüklü, dişlek bir ihtiyar muallime. Vaktiyle arası sıra tren arkadaşlığı ederdik. Güztepe taraflarından bir yerde muallimeydi.

Onun da gözü beni ısırtıyor, dikkatle yüzüme bakarak:

- Allah, Allah! Bu kadar benzeyiş görmedim. Vaktiyle trende afacan bir mektep kızı görürdüm. Size öyle benzerdi ki... Fakat o, galiba, Fransız fılandı. Türsü maskaralıklar eder, bir vagen delusu halkı güldürmekten kırar geçirirdi, diyor.

Ben, önüme bakarak:

- ihtimal, olabilir, diyordum.

Mektepte birkaç erkek muallim de var. Zahit Efendi, ihtiyar bir din dersleri hocası. Coğrafya hocası Ömer Bey, kıranta bir miralay mütekaiddi, ismini bilmediğim bir yazı muallimi, nihayet musiki muallimi Şeyh Yusuf Efendi. Yalnız mektebin

253

değil, bütün B'nin en ehemmiyetli bir şahsı, Yusuf Efendi, bir Mevlevi şeyhiymiş, birkaç sene evvel B'ye gelmiş, iki kardeş, kendi kendilerine küçük, sessiz bir evde yaşıyorlarmış. Bu küçük evi bilenler söylüyorlar, bir musiki müzesi gibiymiş. Her çalgıdan, her sazdan varmış. Zaten Şeyh Efendi, meşhur bir bestekâr... Öyle parçaları varmış ki, insan, onları ağlamadan dinleyemezmiş. Kendisini ilk defa seğuk, yağmurlu bir günde gördüm. Teneffüste talebelerimle beraber bahçeye çıkmış, onlara yepyeni bir tep oyununu öğretmek bahanesiyle biraz oynamış, eğlenmiş-tım. İçeriye girdiğim vakit siyah önlüğüm ıslanmıştı. Arada şunu da söyleyeyim ki, benim kendi icat ettiğim bu kıyafet mektepte yavaş yavaş yayılmaya başladı. Hatta, talebelerim arasında bile. Müdür Efendi bunun rengine itiraz ediyor: "Müslüman kısmına kara giymek yakışmaz, yeşilden yapması!" diyor, ama leke elacığını bahane ederek aldırıyoruz. Muallim odasında kocaman bir çini seba yanıyordu, iki duvar keşesiyle bu seba arasındaki aralığa girerek ayakta durmuş, ellerimi önlüğümün ceplerine sokarak üstümü kurutuyordum. Kapı açıldı, içeriye otuz beş yaşlarında, ince uzun beyli bir efendi girdi. O, bildiğimiz siviller gibi giyinmişti. Böyle olduğu halde bahsedilen Şeyh Yusuf Efendi'nin mutlaka bu zat olduğunu anladım. Mektepte onu çok seviyorlar. Arkadaşlar, hemen etrafını aldılar, paltosunu çıkardılar. Seba horusunu kendime siper ederek ona bakmaya başladım. Halim, tath bir adamdı. Düzgün yüzünde, ekseriya ölmeye mahkûm hastalarda görülen renksiz, nazik, şeffaf bir beyazlık vardı, ince sarı sakalı, açık mavi gözleri bana, pansiyonun loş dehlizlerinde mahzun mahzun gülümseyen İsa resimlerini hatırlattı. Hele söz söyleyişi duyulmayacak kadar tathydi. Bu halim, tath seste belli belirsiz bir şikâyet! Etrafında bir daire çeviren arkadaşlarıma bir türlü bitmeyen yağmurlardan şikâyet ediyor, açık havasan, hırçın bir sabırsızlıkla beklediğini söylüyordu. Bir

254

Reşat Nuri Güntekin

aralık gözlerimiz birbirine tesadüf etti. Keşenin karanlığında beni biraz daha iyi görmek için hafifçe gözlerini büzdü:
- Kim bu küçükhanım, talebelerimizden mi? diye sordu Arkadaşlarım hep birden bana döndüler. Vazfiye gülerek
- Affedersiniz beyefendi, dedi. Takdim etmeyi unuttuk. Yeni Fransızca muallimimiz Feride Hanım. Bulunduğum yerden başımla selamladım:
- Büyük bestekârımızı tanıdığımıza çok memnun oldum efendim, dedim.
Sanatkârlar böyle cümlesere karışı pek hassas olurlar. Beyaz teninde bir pembelik uctu. Ellerini ovuşturarak boynunu büktü:
- Bendeniz bestekâr sıfatına layık olacak bir eser vücuda getirdiğime kanı değilim. Birkaç parça eserimde küçük bir meziyet varsa, o da Hâmit, Fikri gibi bazı büyük şairlerdeki ilahî mesali samimi bir sesle ifade etmesinden ibarettir, dedi.
Hülasa, bu Yusuf Efendi'yi bir ağabey gibi seviyordum.

B 7 Nisan

En büyük bir emeliime daha kavuştum. Dünden beri güzel, küçük, temiz bir evim var; bunu bana, Allah razı olsun Hacı Kalfa buldu. Kendi evine iki üç dakikalık mesafede, aynı semtin kenarında üç odalı, minimini, bahçeli, şirin bir evceğiz. Daha iyisi, bunu bana içinin eşyalarıyla beraber kiraladılar. Munise de, ben de dün çok neşeliydik. Sizde biraz temizlik yapacak, eşyayı düzelterekti. Ne gezer? Gülmekten, birbirimizi kevalamaktan, alt alta, üst üste boğuşmaktan göz açamadık ki... Hele biçare Munise, gözlerine inanamıyor, kendisini saraya girmiş zannediyor. Sadece Mazlum -Teban Mehmet'in verdiği kecinin ismini Mazlum koyduk- bizi opeyce korkuttu. Bu

255

yaramaz, açık kalan mutfak kapısından bahçeye, oradan dereye inen bayıra kaçmış, aşağısı minare boyu

var. Allah esirgesin, hafifçe ayağı kayşa doğru dereye düşecek Heş, bu şeytan mahluklar ayaklarını basacakları yeri benden iyi bilirler ya. Neyse, içeri alıncaya kadar epeyce yürek üzüntüsü çekti. Evet, evimizden çok memnunuz. Munise, taşlıktaki mavi çinilere ayağını sürüyor duvardaki çiçek resimlerini elleriyle seviyor.

Yalnız akşamüstleri ortalık kararırken biraz mahzun oluyoruz. Kemşu evlere, ellerinde mendillerle babalar, kardeşler geliyor. Bizim kapımızı bu saatlerde hiç kimse çalmayacak; bu daima böyle olacak.

Bu memleketin, öyle güzel bir baharı var ki.. Her taraf yemyeşil. Bahçemde renk renk çiçekler açıyor, odamın pencerelerine sarmaşıklar turmanıyor. Hele bahçemizin önündeki dik bayır, adeta bir zümrüt çağlayanı. Bu dalgalı yeşillik içinde gelincikler, taze yaralar gibi kanıyor. Bütün beş günlerimi bu bahçede Munise ile koşmaca oynamak, ip atlamakla geçiriyorum. Yerulduğumuz vakit ben, resim yapmaya başlıyorum; Munise, keçisiyle beraber çimenlerin üstüne uzanıyor. Resim merakı bende yeniden uyandı. Birkaç günden ben Munise'nin suluboya bir resmiyle uğraşıyordum. Yaramaz kız uslu dursa çabucak bitecek, fakat pozdan pek sıkışıyor. Başında kır çiçeklerinden bir çelenkle, çıplak kollarında keçisiyle karşımda oturmak ona pek güç geliyor.

Ara sıra Mazlum, hırçınlık etmeye, uzun ince bacaksarıyla debelenmeye başlıyor. O vakit Munise: "Abacığım, vallahi ben durmak istiyorum ama, Mazlum durmuyor. Ne yapayım?" diye kaçıyor. Bazı kızıyorum, parmağımla onu tehdit ederek:

- Ben, senin şeytanlığını anlamıyor muyum sanıyorsun? Sen hayvanı mahsus gıdıklıyorsun, diyorum. Mektepteki derslerim galiba fena gitmiyor. Müdür Efendi benden çok memnun. Yalnız, gülmeyi fazla sevdiğim için ara

256

Reşat Nuri Güntekin

if Mâ

sıra darılıyor: "Kalpatanı sana da getiririm ha!" diyor. Ben, yalandan surat ediyorum: "Ne yapayım, Hoca Efendi? Üst dudağım bir parça kısa da ciddi durduğum vakit bile gülüyorum sanıyorsunuz!" diyorum. Şeyh Yusuf Efendi ile ahbaplığıımız çok ilerledi. Bunazik mahsun hastaya bayırlıyorum. Desinin o gizli şikayetiyle öyle güzel, ince şeyler söylüyor ki... On gün evvel tuhaf bir vaka geçti: Mektebin kullanılmayan eşya ile dolu metruk bir salonu var. O gün, bir ders levhası almak için o salona girmiştım. Panjurlar kapalı olduğundan buraya adeta bir akşam karanlığı basmıştı. Etrafıma bakınırken, kışelerden birinde gözüme, toza, toprağa bulanmış bir eski org ilişti, birdenbire gönsümde tath ve mahzun bir ihtizaz uyandı. Çocukluğumun mesut günleri bir orgun çaldığı ağır, derin ilahiler içinde geçmişti. Unutulmuş bir dest mezarına yaklaşıyor gibi titreye titreye onun yanına gittim. Bu salona ne yapmaya geldiğimi, nerede olduğumu unutmuştum. Yavaşça ayağımı bastım, tuşlardan birine parmağımı koydum. Org, yaralı bir gönülden gelir gibi ağır, derin bir ses verdi. Ah, bu ses!

Ne yaptığımı düşünmeden bir sandalye çektim. Orgun önünde oturdum; yavaş olarak sevdiğim cantique'lerden birini çalmaya başladım.

Org insedikçe yavaş yavaş kendimi kaybediyordum, ağır bir rüya içine gömülmeye başlıyordum. Mektebimin loş koridorları gözlerimin önünde açılıyor, siyah önlüklü, kesik saçlı arkadaşlarım, kafile kafile bu dehlizden geçiyordu. Ne vakitten beri burada olduğumu, neler çaldığımı bilmiyordum. Eski günlerimin eski rüyasına tamamıyla kendimi terk etmişim.

Arkamda derin bir ah, yapraklar içinden rüzgâr geçmesine benzer bir ses işittim. Hafifçe titreyerek başımı çevirdim. Karanlıkta gözüme Şeyh Yusuf Efendi'nin sarışın siması göründü. Kırk bir delaba dayanmış, boynunu bükmüş, mavi gözlerinde ağır bir melal ile beni dinliyordu.

257

- Devam et yavrum, devam et, rica ederim, dedi.

Cevap vermedim. Orgun üzerine başımı daha ziyade eğerek gözlerimden akan yaşlar kuruyuncaya kadar çaldım. Sonra göğsümde tutuk nefeslerle yorgun, bitkin bir halde durdum.

- Sizde ne derin bir istidad-ı musiki, ne hassas bir karp varmış Feride Hanım! Bir çocuk ruhunun bu engin hüznü nasıl bildiğine mütehayyirim.

Ben, lakayt görünmeye çalışarak cevap verdim:

- Bunlar, cantique denilen bir nevi ilahilerdir ki, esasen böyle yanık şeylerdir efendim. Hüzün bende değil, onlarda.

Yusuf Efendi, bu sözlerime inanmadı. Hafifçe başını sallayarak:

- Kendime bir üstad-ı sanat diyemem, fakat bir musiki-parçasındaki meziyetlerden hangisinin bestekâra,

hangisinin musikişinasa ait olduğunu tefrikte yanılsam. Sesler gibi parmakların da bazı ihtizazları vardır ki, ancak bir hassas kalbin mesafinden akar. Bucantique dediğiniz ilahilerden bazılarının notasını bana ihsan edebilir misiniz?

- Bunlar kulaktan kapma şeyler efendim, notalarını ne bileyim.

- Beis yok. Birgün, bir müsait vaktinizde siz ergde tekrar onları lütfederseniz, bendeniz de defterime zapt ederim. Geçenlerde vefat eden bir ihtiyar rahibin terekesinden bendeniz de bir erg almıştım. Musiki aletlerine merakım var da efendim. Ben de hanede bir keşeye koydum. Bu parçaları çalmak isterim. Kenuşa kenuşa salondan çıkmıştı. Ayrılacağımız vakit, Şeyh Efendi, bana bir vaatte bulundu:

- Samimi bir mesaf mahsulü olan bazı parçalarım var ki, kimseye çalmadım. Anlamayacaklarından emindim. Onları inşallah bir gün size çalarım, olmaz mı küçükhanım?

işte bu vaka, Şeyh Efendi ile olan ahbaplığımızı bir kat daha artırdı. Vaat ettiği parçaları daha dinlemedim, fakat pek

Çahkuşu - F 17

258

Reşat Nuri Güntekin

güzel şeyler olacağını tahmin ediyordum. Çünkü bu hasta ve hassas Şeyh, alelade bir tahta parçasına dokunsa, onu feryada getirecek sanıyorum. Birkaç gün evvel çocuklardan biri satın almak istediği udu muayene ettirmeye getirmişti. Parmaklarının ucuyla tellere şöyle birkaç defa dokunacak oluydu, öyle sandım ki, bu ince parmaklarla udu değil, gönlümün içine dokunuyor.

B. Mayıs

Dün, büyük bir kabahat işledim: Meydana çıkacak diye yüreğim titriyor. Yaptığım şeyin iyi olmadığını biliyorum; fakat ne yapayım, içimden öyle geldi. Muallimler, haftada bir gece mektepte nöbetçi kalıyorlar. Dün gece sıra benimdi.

Akşam mütalaasında muavin Şehnaz Hanım'la beraber mektebi deşiyorduk. Sınıfların birindeki havagazı lambasının iyi yanmadığını görerek içeri girdik. Muavin, çok marifetli bir kadındı. Elinden her şey gelirdi. Ayağının altına bir sandalye çekerek lambayı muayene ediyordu. Kapıdan ihtiyar hademe kadın girdi. Elimde bir mektupla arka sıralarda oturan bir talebeye yaklaşılmaya başladı.

Tam mektubu vereceği vakit muavin, birdenbire bulunduğu yerden:

- Dur, Ayşe Kadın! Öne? dedi.

- Hiç, Cemile Hanım için kapıcıya bir mektup bırakmışlar da.

- Onu bana getir. "Talebeye gelen mektupları evvela ben göreceğim," diye kaç kere size tembih ettim. Ne kafasız kadınsın!

Bu dakikada tuhaf bir şey oldu. Cemile, yerinden atlayarak hademenin elinden mektubu kapmıştı.

259

Çahkuşu

Muavin hiç sükûnetini bozmadan:

- Buraya gel, Cemile, dedi. Cemile, hareket etmiyordu.

- Buraya gelmeni söylüyorum Cemile, niçin itaat etmiyorsun?

Bu cılız, hastalıklı kadında öyle bir âmirane eda vardı ki, ben bile titredim. Sınıfa derin bir sükût çekmişti, sinek uçsa işitilecekti.

Cemile, başını önüne eğerek ağır ağır yanımıza geldi. Önü altı, on yedi yaşlarında güzel bir genç kızdı.

Daima arkadaşlarından kaçtığını, bahçede تنها keşerlerde, düşünce düşünce deştiğini görürdüm.

Derslerinde de dalgın ve mahzundu.

Yüzünü yakından gördüğüm vakit, çocuğun büyük bir teessür içinde olduğunu anladım. Yüzünde bir damla kan kalmamıştı. Karşımızda başını eğerek dudakları sarıyor, gözka-pakları hemen titriyor denecek suretle açılıp kapanıyordu:

- Cemile, o mektubu bana ver!

Muavin, hırçın bir sabırsızlıkla ayağını yere vurdu:

- Haydi, ne bekliyorsun?

- Niçin, Muavin Hanım, niçin?

Bu "niçin" sözünde, bu küçük kelimede meyas bir isyan vardı. Muavin, sert bir hareketle elini uzattı, kızın bileğini hırpalayarak mektubu kaptı.

- Haydi, Şimdi yerine git!

Şehnaz Hanım, zarfın üzerine göz gezdirirken hafifçe kaşlarını çatıyordu. Fakat, çabucak kendini topladı. Derin sükunete rağmen heyecan içinde olduğu hissedilen sınıfa hitap ile-

- Mektup, Temile'nin Suriye'deki biraderinden... Yalnız hemen bana itaat etmediği için yarına kadar ona vermeyeceğim, dedi.

Talebeler, tekrar başlarını kitaplarının üzerine eğdiler. Muavin ile beraber dışarı çıkarken sınıfa bir göz gezdirdim. Arka sıralarda birkaç genç kız, baş başa vermiş, bir şeyler fısıf-

260

Reşat Nuri Güntekin

daşıyorlardı. Temile'ye gelince, başını sıranın üstüne saklamış, omuzları hafif sarsıntılarla titriyordu.

Koridera giderken muavine:

- Tezanız pek ağır oldu, dedim. Yarına kadar nasıl bekleyecek, kim bilir, ne kadar sabırsızlık içindedir?

- Merak etme kızım. O, mektubu hiçbir zaman ekuyamayacağını anladı.

- Nasıl, Muavine Hanım, kardeşinden gelen bu mektubu ona vermeyecek misiniz?

- Hayır, kızım.

- Niçin?

- Çünkü kardeşinden gelmiyor.

Muavin, sesini daha ziyade alçaltarak devam etti:

- Bu Temile, epeyce zengin bir adamın kızıdır. Buse ne genç bir mülazımı sevdi. Babası, mümkün değil, razı olmuyor. Gerek evde, gerek mektepte bu kız, göz hapsindedir. Mülazımı Bandırma'ya gönderdiler. Biz, bu çocuğu yavaş yavaş tedaviye çalışıyoruz. Halbuki o, ikide birde biçarenin yarasını tazeliyor. Bu, üçüncü mektuptur ki elime geçti.

Konuşa konuşa muavinin odasına gitmiştik. Şehnaz Hanım hırçın bir hareketle bu mektubu buruşturdu, sehanın kapağını kaldırarak içine attı.

Vakit gece yarısına yaklaşıyordu. Ben hâlâ nöbetçi muallimler odasındaki yatağımda uyuyamıyordum.

Nihayet, kararımı verdim. Koriderda dolaşan nöbetçi hademeyi bir bahane ile aşağı göndererek muavinin boş odasına girdim. Perdeleri açık kalmış bir pencereden odaya seluk bir mehtap aydınlığı vurmuştu. Bir gece hırsız gibi titreyerek sehanın kapağını açtım. Yırtılmış, buruşturulmuş kâğıt yığınları içinde Temile'nin zavallı mektubunu bulup çıkardım.

TALİHİSİZ 261

Nöbet gecelerimde herkes uyuduktan sonra boş koridorlarda, sessiz, karanlık yatakhanelerde dolaşmak çok hoşlandığim bir şeydi. Burada üstü açılmış bir küçük kızı örterim, ötede yatağında öksüren minimini bir hastanın yorganını düzeltirim, ateşli başına yavaşça elimi koyarım, daha ileride kumral bir saç kümesinin içinde bir genç kız uyuyordur, yarı açık ince dudaklarıyla hangi ümide gülümsediğini kendi kendime sorarım.

Bu birçok genç kızın uyuduğu boş, sessiz yatakhanelere ağır bir rüya bulutu çökmüş gibidir. Bu havayı dağıtmamak, biçareleri, er geç kaybedecekleri bu rüyadan uyandırmamak için ayaklarımın ucuna basa basa, yüreğim titreyerek yürürüm.

O gece, Temile'nin karyolasını bulduğum vakit biçare, yeni uyumuştur. Bunu, kirpiklerinde daha kurumamış gözyaşı damlalarından anladım.

Yavaşça üzerine eğildim:

- Bahtiyar küçük kız, mektep önlüğünün cebinde sevdiğinden gelen mektubu bulduğün zaman, kim bilir, ne kadar sevineceksin? Bu kaybolmuş şeyi hangi görünmez gece perisinin oraya getirip bıraktığını kendi kendine soracaksın. Temile, o, bir peri değil, sadece bir biçaredir, nefret ettiği insandan gelebilecek mektupları daima kalbinin bir parçasıyla beraber yakmaya mahkûm bir talihsiz...

B... 20 Mayıs

Dün dersler kesildi. Üç güne kadar imtihanlara başlıyoruz. B'deki bütün kız mektepleri bugün, Şehirden bir saat uzakta, bir dere kenarında Mayıs Bayramı yaptılar. Ben, böyle kasabalık gezintilerden hoşlanmıyorum. Onun için gitmemeye, bugünü bahçemde geçirmeye niyet etmiştim. Fakat, kız

262

Reşat Nuri Güntekin

Mekteplerinin şarkılar söyleyerek geçtiğini gören Münise, sızıldanmaya başladı. Tam onun gönsünü etmeye çalışırken çat kapı çalındı. Baktım, muallim arkadaşlarımdan Vusfiye ile sen sınıftan birkaç talebe. Vusfiye, mutlaka beni önüne katıp götürmek emriyle müdür tarafından gönderilmişti. Recep Efendi: - Tövbe olsun, ben onun için hassaten kuzu deldürttüm, helva yaptırdım. Ne rezalettir bu? Olmaz, efendim, olmaz, diye bar bar bağıryormuş.

Talebelerime gelince, onlar da sen sınıf namına ricaya geliyorlardı:

- İpek böceği" benim yeni ismim. Çalığı bitti. Şimdi "İpek böceği" çıktı. Hem daha fenası, büyük talebelerim yüzüme karşı da böyle "İpek böceği" demekten çekinmiyorlar. Vallahi, adeta izzetinefsime, muallimlik vakarına dokunuyor. Hem bu isim yalnız mektepte kalsa yine şikâyet etmeyeceğim. Geçen gün, kahvelerden birinin önünden geçiyordum. Zengin bir ipek tüccarı sduğunu söyledikleri poturlu, mintanlı, kaba saba bir adam, kahvenin bir ucundan öbür ucuna: "Sekiz tane dut bahçem var, böyle ipek böceğine sekizi de kurban olsun!" diye bağırmaz mı? Öyle utandım ki, yer yarılrsa yere geçecektim. "Gitmem" diye inat etsem: "Naza çekiyor kendini!" diyecekler, eğleneceklerdi. Onun için, çaresizce çarşafımı giyerek peşlerine takıldım.

*

Küçük talebelere beyaz giydirmişlerdi. Dere kenarı papatya çayırlarına dönmüştü. Ben memlekette ne kadar çok kız mektebi varmış. Yeşil bahçelerin arasındaki yılankavi yollardan, marşlar okuyarak gelen mektep taburları bitip tükenmek bilmiyordu.

Erkek hocalar deronun karşı tarafındaki bir ağaçlığa çekilmişlerdi. Bizim aramızda yalnız Recep Efendi, mavi satası, kocaman siyah şemsiyesiyle dolaşıyor, bir köşeye taştan ccak

ÇALIKLI 263

Kuran aşçılarına bağıra bağıra emir veriyordu. Muallimlerse büyük talebeler çarşafalarını atrnak, açık saçık gezip eğlenebilmek için Müdür Efendi'yi güç besa kandırdılar, erkekler tarafına savdılar.

Bilmem niçin, ben bugün hiç eğlenmiyordum. Bu yüzlerce kız çocuğunun çılgın neşesi, sevinci bana dalgın, yorgun bir hüzünden başka bir şey vermiyordu.

Şurada bir iptidai mektebi mızıka ile marş okuyor, ötede bir alay genç kız, itişe kakışa, çılgık çılgığa tep, yahut esir almaca oynuyor, daha ileride çocuk, büyük karmakarışık bir insan kümesi manzume okuyan, yahut nutuk söyleyen bir çocuğu alkışlıyordu. Münise; kalabalığın içinde kaybolmuştu. Yaramaz, benimle oturur mu?

Uzakta, yüksek bir setin kenarında bir sıra kestane ağacı vardı. Genç hocalardan bazıları büyük talebelerle beraber bu ağaçlara kelan salıncakları kurmuşlardı Yaprak kümelerinin arasında renk renk etekler ucuyor, çılgınlık, kahkahalar dalgalanıyordu.

Ben, yavaş yavaş kalabalıktan ayrılmış, bir sel çukuru kenarında kocaman bir kayanın gölgesine oturmuştum. Taşkın kevuklarda bitmiş cılız san çiçekleri koparıp ayaklarımdan altından geçen suya atıyor, dalgın dalgın düşünüyordum.

Birdenbire arkamda ince bir sesin: "Buldum... İpek böceği burada!" diye bağırdığını işittim.

Meğer salıncak eğlencesi için beni arıyorlarmış. Yarı zorla beni oraya kadar götürdüler, "istemem, yorgunum, sallanmasın bilmiyorum!" diyorum. Fakat ne arkadaşşıma, ne talebelerime söz anlatmak kabili değıldi. Mürüvvet Hanım -beni vaktiyle Merkez Rüştiye Mektebi'nde müdafaa eden keskin kara gözlü kadın- mutlaka benimle sallanmak istiyordu. Salıncaklardan birine atladık. Fakat, nafle, kollarım titriyor, dizlerim vücudumun yükünü kaldıramıyor gibi çöküyordu. Lavallı Mürüvvet, bir hayli uğraştıktan sonra vazgeçti:

264

Reşat Nuri Güntekin

- Nafle böceğim... Sen hakikaten sallanmaktan korkuyorsun. Benzin kül gibi sdu, düşeceksin, dedi. Müdür Efendi, eğer yemeğinde bizimle beraberdi.

Benim bugünkü neşesizliğimi o da fark etmişti, ikide bir: "Hani, niye gülmüyor? Vay aksi çocuk vay... Gülmeye, dediğim yerde gülersin, burada semurtur durursun!" diyordu. Adamcağız, yemekten sonra da peşimi bırakmadı. Mektepten, mahsus çay semaveri getirmişti. Bana eliyle çay pişirmek istiyordu.

Hocalardan biri uzaktan el işaretleriyle beni çağırdı:

- Hademelerden birini gönderip Şeyh Yusuf Efendi'ye bir tambur getirttik. Uzak bir yerde ona çalgı çaldıracağız. Aman, şu zevceğin elinden kendini kurtar da gel, dedi.

Bu, hakikaten kaçırılmayacak bir fırsattı. Yusuf Efendi'nin musikisi beni sardıkça sarmıştı. Lavallı bestekâr,

epeyce zamandan beri hastaydı. Metebe gelmiyordu.

Biriki günden beri iyileştiğini iştiriyorduk. Bugünkü mektep eğlencesine o da gelmek istemişti.

Kadın hocalar, bir bahane ile Yusuf Efendi'yi erkeklerden ayırmışlardı. Sekiz, on kişilik bir kafileyse, kendimizi göstermeye çalışarak dere kenarındaki ince yolu takibe başladık. Şeyh Efendi, bugün çok canlı ve neşeliydi. Yolum uzadığını görerek onun yerulmasından korkanlara gülüyor: "Bu ince yol, ebedi gitse yerulmayacağım. Bugün kendimi o kadar kuvvetli hissediyorum ki!" diyordu.

Arkadaşlardan biri usulca kulağıma eğildi, erkek muallimlerden bazılarının bir kâşede gizlice rakı içtiklerini, Şeyh Efendi'ye de birkaç kadeh verdiklerini söyledi. Yusuf Efendi'nin neşesi, belki biraz da bundan ileri geliyordu.

Dere yolunda on beş dakika yürüdükten sonra bir harap su değirmenine vardık. "Çağlayanlar" dedikleri bu yerde vadi birdenbire daralıyor, adeta bir beğaz vücuda getiriyordu. Dere kenarındaki kayalıklar çyle yüksekti ki, güneş aşıya kadar inemiyor, sular, adeta bir fecir aydınlığı içinde akıyordu.

ALKIŞI 265

Buradan bizi kimsenin iştirmesine imkân yoktu. Şeyh Yusuf Efendi'yi sık yapraklı bir ceviz ağacının altında oturttular, tamburu eline verdiler. Ben, uzakça bir yere, etraftan suların köpüre köpüre aktığı bir kayanın üstüne sinmiştim. Arkadaşlar, yine rahat vermediler:

- Olmaz, olmaz... Buraya gel, mutlaka geleceksin! diye beni, bestekârın karşısına oturtttular.

Tambur başladı. Bümusiki, emrümce kulaklarımdan gitmeyecek! Arkadaşlar, çimenlerin üzerine yarı uzanmışlardı. En kaba saba görünenlerin bile ağlayacak gibi dudakları titriyor, gözleri doluyordu.

Kumral, saçlarını omzuma dayayan Vasfiye'nin kulağına:

- Ben, Şeyh Efendi'yi ilk defa mektepte dinlemiştim. Çok güzeldi tabii, fakat böyle değıldi, dedim.

Vasfiye, süzgün gözlerinde muammalı bir gülümseme ile:

- Evet, çünkü Yusuf Efendi ömründe hiçbir gün bugünkü kadar mesut ve aynı zamanda bedbaht olmadı, dedi.

- Niçin? diye sordum.

Dikkatli dikkatli yüzüme baktı, başını tekrar omzuma bırakarak:

- Sus, dinleyelim, dedi.

Şeyh, bugün hep eski şarkıları çalışıyordu. Bunlardan hiçbirini şimdiye kadar dinlememişim. Her parçanın sonunda, artık bitecek, diye yüreğim titriyordu. Fakat gözleri yarı kapalı, yavaş yavaş sararmaya başlayan şarkıları ince bir terle nemlenmiş, birini bitirdikten sonra etekine başlıyordu.

Gözlerimi, bu yarı kapalı gözlerden ayıramıyordum. Biraralık, selgun yanaklarına birkaç damla yaşın süzülüşünü gördüm. Birdenbire yüreğim cınadı. Bir hastayı bu kadar yermak günahı. Dayanamadım, şarkılardan birini bitirmesinden istifade ederek:

- Biraz dinlenmez misiniz? dedim. Rahatsız görünüyorsunuz. Neyiniz var?

266

Reşat Nuri Güntekin

Cevap vermedi. Islak kirpikleri arasında o, masum çocuk gözleriyle derin derin bana baktı, sonra tekrar başını tamburuna dayayarak yeni bir şarkıya başladı:

"Pür ateşim, açtırma benim ağzımı zinhar Zalim, beni söylet me derunumda neler var."

Yusuf Efendi, şarkıyı bitirirken, başı tamburun üstüne düştü. Lavallıya hafif bir baygınlık gelmişti. Hocalar, hep şaşırıyorlar. Ben: "Biz sebep olduk, bu kadar yermemalıydık!" dedim. Mendilimi ıslatmak için süratle taşların üstünden sıçrayarak dereye indim. Bu, çok hafif bir baygınlıktı. Hatta adeta bir baş dönmesi.

Elimde ıslak mendille yanına döndüğüm vakit o, gözlerini açmıştı.

- Bizi korkuttunuz efendim, dedim. O, renksiz bir gülümseme ile:

- Bir şey değil, ara sıra oluyor, dedi.

Arkadaşlarımda bir tuhafılık hissetmeye başlıyorum. Manalı manalı bana bakıyorlar, aralarında yavaş sesle bir şeyler söylüyorlardı.

Aynı yoldan geri dönüyorduk. Ben Vasfiye ile beraber en arkaya kalmıştım.

- Bu Şeyh Efendi'de bir hal var, dedim, için için bir şeye üzülen gibi görünüyor.

Arkadaşım, o biraz evvelki manalı bakışıyla beni tekrar süzdü:

- Saki mi söylüyorsun, Feride? Hatırın kalsın, fakat inanamayacağım. Demek sen hiçbir şey bilmiyorsun? Vasfiye, garip bir bakışla bana gözlerini dikmişti.

- Bilsen saklamaya ne sebep var? dedim. O, yine inanmadı:
- Bütün B'nin bildiği bir şeyi sen nasıl bilemezsin? Bu manasız Şüpheye gülümseyerek omuzlarımı silkdim:
- Biliyorsunuz ki ben B'de çok kapalı ve yalnız yaşıyorum. Kimsenin hiçbir şeyi ile alakadar değilim.

ALKIŞU 267

Arkadaşım ellerimi tuttu:

- Yusuf Efendi, seni ölesiye seviyor, Feride, dedi.

Gayri ihtiyarı ellerimi yüzüme kapadım. Dere kenarında çocukların sevinçli gürültüsü hâlâ devam ediyordu. Kimseye sezdirmeden kafileden ayrıldım, iki bahçe arasındaki dar bir yoldan saparak kendi kendime eve döndüm.

B 25 Temmuz

Yaz ayları uzadıkça uzadı. Sıcaklar tahammül edilmeyecek derecede. Her şey sarardı, etrafta yeşillik namına bir şey kalmadı. Kışındaki koyu yeşil tepeler soluk, yanık bir renk bağladı. Uzakta, yaz güneşinin kamaştırıcı ışıkları içinde kocaman kül yığınları gibi cansız ve manasız görünüyör. Sıkıyörüm. Beğulacak gibi, ölecek gibi sıkıyörüm. Memleket şimdi bombos. Talebeler dağıldı, hocalardan birçoğu tatil aylarını geçirmeye başka yerlere gitti. Nezihe ile Vasiye bana ara sıra İstanbul'dan mektup gönderiyorlar. Bu sene İstanbul çok güzelmiş. Duları, adayı anlata anlata bitiremiyorlar. Bir yolunu bulurlarsa orada kalacaklarmış. Doğrusu istenirse, benim de burada kalmaya niyetim yok. Şeyh Yusuf Efendi vakası beni çok müteessir etti. İnsan içine çıkmaya utanır oldum. Mektepler açılacağı vakit başka bir yere razıyım. Öyle bir yer ki, beni üzsün, uğraştırsın, ziyanı yok, fakat kendi kendime yalnız bıraksın.

B. ~5 Ağustos

Hoca öldüğünden beri ikinci defadır ki talebelerimin gelin olduğunu görüyörüm. Fakat bu sefer o zavallı Zehra'nın-ki gibi değil. Bu gece, bu saatte Cemile artık kirpiklerinde kuru-

268

Reşat Nuri Güntekin

mamış gözyaşı damlalanyla yatağında uyumuyor. Cemile'nin güzel başına bu gece, bu saatte sevdiği genç müslazımın göğsü yastık oldu.

Bu çocukların ikisi de birbirlerine olan sevdalarında öyle sebat ettiler ki, nihayet anneleri, babaları da baş öğmek mecburiyetinde kaldı.

Cemile'yi de, Zehra gibi, kendi elimle süsledim. Bir zamandan beri hiçbir kalabalık yere gitmemek için inat ediyordum. Fakat Cemile mahsus evime geldi, ellerimi öperek yalvardı. Bir gece, karanlıkta kendisine ettiğim hizmeti acaba anladı mı? Bilmiyorüm. Fakat anasını, babasını razı ettiği gün ilk müjdeyi bana getirmiştii, ihtimal ki Şüpheli ediyor.

Evet, Cemile'yi elimle süsledim, duvağını elimle taktım. Burada bir âdet var: Kim elursa olsun genç kızların saçma mutlaka bir parça gelin teli takıyorlar, bunu bir uğur sayıyorlar. Hırçın inadına rağmen Cemile'nin annesini, saçımın bir tarafına minimini bir tel parçası iştirmekten men edemedim.

Müslazımı çok merak ediyörüm. Cemile'yi onun kelunda görmediğçe saadetlerine inanamayacaktım. Fakat, buna imkân olmadı. Erkenden evime dönmek mecburiyetinde kaldım.

Her yerde olduğu gibi, burada da bütün kadınların gizli gizli bana baktıklarını, birbirlerine bir şeyler fısıldadıklarını görüyordum. Bütün dudaklarda yine bir "İpek böceği" sözüdür doluyor. Belediye Reisi'nin karısı olduğunu söyledikleri, elmaslara, altınlara batmış bir şişman kadın, dikkatli dikkatli yüzüme baktıktan sonra yanındakilere, benim iştibileceğim bir sesle:

- Bu İpek böceği sahiden afet, adamcağızın yanmakta hakkı varmış, dedi.

Artık burada duramazdım. Cemile'nin annesinden müsaade istedim; hasta olduğunu, mümkün değil duramayacağımı söyledim. Küçük gelinin yanında muallim arkadaşlarımdan birkaçı vardı, ihtiyar kadın, bana enları gösterdi:

ALKIŞU 269

- Cemile'ye hocaları nasihat veriyorlar, sen de bir iki şey söyle kızım, dedi.

Bu masum arzuyu gülümseyerek kabul ettim. Talebemi bir keşeye çekerek:

- Cemile, dedim, hocan olmak sıfatıyla annen, sana nasihat vermemi istedi. Sen, nasihatlerin en güzelini kendi kendine verdin. Yalnız, çocuğum, sana bir tembihim olacak. Müslazımın şimdi senin yanına gelmeden evvel sokakta yabancı bir kadının geldiğini, sana gizli bir şey söylemek istediğini haber

verirlerse sakın dinleme, yavrum, o kadından kaç, güzel başını müsazımının kuvvetli göğsüne sakla. Cemile, bu sözlerle, kim bilir, ne kadar hayret etmiştir? Hakkı var; çünkü şimdi ben bile hayret ediyorum. Onları bir yabancı ağzından işitmiş gibi sebebini, manasını kendi kendime soruyorum.

B 27 Ağustos

Bu akşam, minimini bahçemizde ziyafet vardı. Münise ile beraber, Hacı Kalfa ile ailesini akşam yemeğine davet etmiştik. Hay elsun diye sokaktan üç dört kırmızı kağıt fener aldırması, cılız bir badem ağacının sofrası üzerine eğilen dallarına asması.

Hacı Kalfa, bunları görünce pek keyiflendi:

- Hayel, bu ziyafet değil, On Temmuz Şenliğidir, dedi.

- Hacı Kalfa, bu gece benim kendi On Temmuzum, dedim. Evet, bu gece kendi hürriyet Şenliğimdi.

Gahkuşu, kafesinden kurtulalı bu gece tam bir sene olmuştu. Birsene, üç yüz altmış beş gün. Ne uzun? Ervela çok neşeliydim. Mütemediyen gülsüp söyliyordum. O kadar maskarasık ediyordum ki, Samatyalı Madam, gülmekten tıkanıyor, Hayganuş'un sivilcilerle dolu şişkin yüzü dallardaki kırmızı fenerler gibi bir renk alıyordu. Hacı Kalfa'nın ellerini dizlerine vurarak:

Reşat Nuri Güntekin

270

2

'H,

- Dil otu mu yedin be kızım? diye gülməsi vardı ki...

Gec vakte kadar bahçede oturduk, sonra fenerlerimden birini Mırat'a, birini Haganuş'a vererek misafirlerimi selametsedim. Münise, gündüzden çok yorgun olduğu için daha biz konuşurken sandalyesinde uykusamaya başladı. Onu yatağına gönderdim, kendim, tek başıma bahçede kaldım.

Sakin, yıldızlı bir geceydi. Kırış setteki evlerde ışıklar sönmüştü. Dağ yelü, bu yıldızlı semanın içinde korkunç bir gölge yığını gibi yükseliyordu.

Bilekserimle alınımı setin kenarındaki parmaklığın soğuk demirlerine dayadım. Etrafımda ne ses, ne hayat, yalnız uçuşumun dibinde, bu dayanılmaz sıcaklara rağmen hâlâ kurumayan derede hafif bir çağıştı, birkaç yıldız aksı.

Kağıt fenerlerin mumu artık tükeniyordu. Onların renkli ışıklarıyla beraber içimdeki neşenin de sararıp solduğunu, gönlüme derin, çaresiz bir karanlığın inmeye başladığını hissediyordum.

Bu bir senenin kâh karanlığını, kâh aydınlık günlerini birer birer hayalimden geçirdim, ne uzun, Yarabbi, ne uzun?

Değüğe, cefaya, mihnete hiç şikayetsiz tahammül eden sağısam bir vücudum var.

İhtimal, daha kırk sene, elli sene yaşayacağım. İhtimal daha elli yaş bu hazin muzafferiyetin hazin yıldönümünü gör-1 mem lüzüm gelecekt. Hayat, ne uzun, Allah'ım, ne uzun?

İhtimal, Münise de bana kalmayacak.

Saçlarıma yavaş yavaş akılar düşecek.

Ümit edeyim, tahammül edeyim, güzel. Ben, buna razı-1 yım, fakat niçin, neyi beklemek için?

Bu bir sene içinde, birkaç defa, kendimi zapt edemedim, ağladım. Fakat bunların hiçbirisinde bu gece gözkapaklarımin içini yakan yaşlardaki acılık yoktu. O vakit, sadece gözlerim ağlamıştı. Bu gece gönlüm ağlıyor.

HALKUSU

271

B . 1 Ekim

Dersler başsayalı iki hafta eluyor. Muallim arkadaşlarımin birçoğu B'ye döndüler. Hatta, mutlaka istanbul'da kalmak isteyen Vasfiye bile. Bicare, bir türlü açık yer bulamamış.

Nezihe'nin başına bir devlet kuşu konmuş. Bircuma günü Surlar'da bir genç zabite tesadüf etmişler. Zabiti, onları Beğaziçi'nden Fatih'e kadar takip etmiş.

Bu iki arkadaşımın şimdiye kadar tesadüf ettiği her erkek gibi, o da Vasfiye'yi tercih ediyormuş. Hatta, bilmem hangi parkta birbirlerine randevu vermişler. Fakat aksi olacak, Vasfi-ye'nin o gün misafirleri gelmiş. Zabiti merakta hırakmamak için Nezihe'ye yalvarmış:

- Kuzum Nezihe! Sen, benim yerime git, bugün gelemeyeceğimi söyle. Başka gün için mülakat al, demiş.

Nezihe, akşam eve uğradığı vakit, delikanlıyı göremediğini söylemiş. Fakat, kızın halinde bir tuhafılık

varmıŖ. Birkaç gün sonra iŖ anlaŖılmıŖ. Meğer e gün, Nezihe ne yapıp yapmıŖ, genç zabitin zihnine girmiŖ, hain kız, bir hafta sonra onunla niŖanlanmıŖ

Vasfiye, ek mahzun, bir yandan, aziz bir arkadaŖı tarafından aldatılmak gücüne gidiyor, bir yandan da yalnız kaldığından Ŗikâyet ediyor. İki de birde içini çekerek:

- Ah Feride Hanım, Sizinle ne güzel iki arkadaŖ olabiliydik. Fakat nasıl anlatayım, siz e kadar neŖeli, iyi, munis bir kız olduğunuz halde, yaŖamak zevkini alamamıŖsınız, diyor.

Yuvalarda yeni yavruların yumurtadan çıkma zamanında nasıl neŖeli bir hayat uyanırsa, mektepte de eyle bir hal var.

Hele birkaç gün evvel ŖimŖekle, gök gürültüleriyle baŖlayan Ŗiddetli bir yağmur, sıcak ve sakin bir yazın hana verdiği müzmin hüznü, anlaŖılmaz yaŖamak yergunsuğunu dağıttı. O kadar hafif, e kadar neŖeliyim ki...

272

ReŖat Nuri Güntekin

B. 17 Ekim

Yağmurlar en günden beri devam ediyor, hem de ne Ŗiddetle, ilk günlerde benim gibi sevinen, selgun benizlerine taze bir hayat rengi gelen son çiçekler harap oldular. Biçareler, bahçede durmadan yağan yağmurun altında baŖlarını eğiyorlar: "Artık yeter!" der gibi hzlp titreŖiyorlar.

Bu akŖam, mektepten döndüğüm vakit benim de aŖaĖı yukarı onlardan kafır yanım yoktu. Drlsıklam olmuŖtum. CarŖafım vcduma, peem yüzüme yapıŖıyor, sokakta rast geldiğim insanları halime güldürüyordu.

Münise'nin, bu akŖam benzi biraz seluktu. Nezle olmasından korkarak erkenden, zorla yatağa yatırmıŖ. ıhlamur kaynat-mıŖtım. Yaramaz kız, yatakta Ŗikâyet ediyor, benim ihtimamlarımla eğlenerek:

- Abacığım, soğuk, insana ne yapar? Geçen sene karda, samanlıktta yattığım geceyi unuttun mu? diyordu.

Bugece, hiç uykum yoktu. Münise'yi uyuttuktan sonra elime bir kitap alarak sedire uzandım. Yağmurun saçaklarda, su oluklarında çıkardığı sesleri, on beŖ günden beri bitmeyen bu matemi dinlemeye baŖladım. Ne kadar vakit gemiŖti, bilmiyorum? Birdenbire hızlı hızlı kapı çalındı. Bu saatte kim olabilir?

Kapıyı açmaya cesaret edemedim. Msafir odasının cumhasından uzandım. Karanlığın içinde uzun boylu bir kadın hayaleti, cumhanın altında yağmurdan korunmaya alıŖıyor, elin- [deki muŖamba fenerden çıkan ıŖıkla, sokaktaki su birikintileri içinde çırpınıyordu.

- Kim o? diye sordum. Titrek bir ses:

- Açınız, Feride Hanım'ı görmeye geldim, dedi.

Kapıyı açtığım vakit titriyordum. O akŖamdan beri yaban- ı cı kadınlardan gözüm yılmıŖtı. Ne vakit böyle birinin, beni ara- ı dığını görsem, fena bir haber alacağımı sanıyordum. Bu vakitsiz

AKKUSU 273

misafir, yüzümü görmek için feneri kaldırmıŖtı. Selgun bir çehre, iki mkdder mavi göz fark ettim.

- Müsaade eder misiniz içeri gireyim, hocanım?

Bu ehre, bu ses, hana emniyet verdi. Kim olduğunu, niçin geldiğini sormaya lüzum grmedn:

"Buyurunuz" dedim. Yanımdaki misafir odasının kapısını açtım.

Kadın,odayı ıslatmaktan çekiniyor gibi, etrafına bakmıyor, oturmaya cesaret edemiyordu.

Bir Ŗey sylemiŖ olmak için:

- Ne yağmur, ne yağmur, insanı adeta yıkıyor! dedi.

Dikkatle yüzüne bakıyordum. Halbuki perıŖanlıĖının yağmurdan daha baŖka bir Ŗeyden geldiği besbelliydi.

Asıl maksadını söylemek için, daha sakinleŖmek istediğini anladım, birdenbire ne istediğini sormadım.

İlk hissım, beni aldatmıŖtı. Bu munis çehresi, asil bir kadındı.

Nihayet: "Kiminle grŖuyorum efendim?" diye sordum. Benden korkuyor gibi baŖım eğdi:

- Feride Hanımefendi, ben yabancı değilim. Gerçi Ŗimdiye kadar grŖmedik ama, sizi uzaktan tanıyorum.

Biraz sustu, sonra bir cesaret hamlesiyle ilave etti:

- Bir meslektaŖınızın kardeŖiyim. Mektebinizin musiki hocası Ŗeyh Yusuf Efendi'nin.

Birdenbire yüreğim ağzıma geldi. Fakat kuvvetli olmak, hiçbir Ŗey sezdirmemek lazımdı:

- Oyle mi efendim? GrŖĖmze memnun oldum. Ŗeyh Efendi, biraz daha iyiler inŖallah, dedim.

Bu saatte, bu halde gelen bir misafire söylenecek söz, elbette bu değildi. Fakat baŖka ne diyebilirdim?

O, cevap bulamayarak susuyor. Ben, yüzüne bakmaya cesaret edemeyerek gözlerimi yere indiriyordum.

Hafif bir hıçkırık sesi işittim. Kurtulma imkânı olmayan bir felakete razı olur gibi başımı daha ziyade eğerek bekledim.

Çalkuşu - F18

274

Reşat Nuri Güntekin

O, ağlamamak için elleriyle göğsünü, boynunu tutarak

- Kardeşim bu gece ölüyor, dedi. Akşama doğru birdenbire ağırlaştı. Ansaatten beri kendini bilemiyor. Sabaha çıkmayacak.

Cevap vermedim. Ne söyleyebilirdim?

- Küçükhanım, Yusuf; benim üç yaş küçüğumdür ama, evladım sayılır. Anamız öldüğü vakit, Yusuf, miniminicikti. Ben de büyük değıldim. Böyle olduğı halde ona analık ettim. Ömrümü ona bağladım. Dul kaldığı vakit sizin yaşıınızda ancak vardım. Tekrar evlenebilirdim, istemedim. Tek Yusufçugum yalnız kalmasın diye. Halbuki Şimdi o, beni yalnız bırakıp gidiyor. Bunları size niçin mi söylüyorum küçükhanım? Beni ayıplamayınız. Bu saatte sizi rahatsız ettiğim için, yalvararak sizden isteyeceğim şey için bana darılmayın, beni kıymayın diye...

Özünün burasında bitkin vücudunun birdenbire çöktüğünü gördüm. Bir fenalık zannederek omuzlarından tutmak istedim. Dizlerimi öpüyor, yerlere sürünerek çırpına çırpına ağlıyordu.

Hafif bir hareketle kendimi kurtardım. Budakikada ne kadar sakin olmak mümkünse o kadar sakin bir sesle:

- Hanımefendi, felaketinizi anlıyorum, söyleyiniz. Ehimden gelecek bir şeyse, dedim.

Kadının ağlamaktan şişen seluk mavi gözlerinde bir ümit ışığı cansandı Zavallı, göğsünün sarsıntılarını eliyle zapt etmeye çalışarak:

- Yusuf, on seneden beri hastaydı. O kadar uğraştım, o kadar çırpındım, mesun hastalık, bir türsü durmuyor, kardeşimi için için yiyip bitiriyordu. Nihayet bu vaka oldu. Sizi gördü. Zaten fazla içli bir adam. Gözle görünürcesine eriyip bitmeye başladı.

Özün burasında hafif bir isyan feryadını men edemedim.

- Hanımefendi yemin ederim ki, ben kardeşinize bir şey

ÇALKUŞU 275

yapmadım. Kendim de zaten bir yaralıdan başka bir şey değılim, dedim.

- Hanım kızım, evladım, sizin de helki bir sevdiğiniz var; darılmayınız. Yemin ederim ki bunları Şikâyet için söylemiyorum. Ben görendüğü kadar kaba ruhlu bir kadın değılim, işin nihayetinde Yusuf'un kardeşiyim. Senelerden beri onun musikisi içinde yaşadım. Sizden değıl, hatta bu tesadüften bile Şikâyetim yok.

Yusuf'un yatağında mum gibi eridiğini görüyorum. Fakat öyle anlıyorum ki, mesut ölüyor. Ne Şikâyet var, ne acı söz, ne çırpınma. Bazen kendini kaybediyor. O vakit, gözke-pakları hafif hafif titriyor, seluk dudakları gizli bir gülümseme ile yavaşça isminizi tekrar ediyor. Düne kadar bu derdinden bana hiç bahsetmemişti. Dün ellerimi tuttu, birer birer parmaklarımı öperek:

- Onu bir kere daha göster bana abla! diye çocuk gibi yalvarmaya başladı. Yusuf için her fedakârlığa razıydım. Fakat buna imkân göremiyordum. içim parça parça oldu.

- iyi ol. Yusuf, çabuk iyi ol! Elbet bir gün yine göreceksin... diye alnını, saçlarını okşadım.

- Feride Hanım, bu hastanın hiçbir şey söylemeden bana nasıl darıldığını, başını öte tarafa çevirerek nasıl ümitsizlikle gözlerini kapadığını görseydiniz! Anlatmak mümkün değıl ki... Bugün akşama doğru büsbütün gözlerini kapadı. Onların bir daha açılmayacağını biliyordum. Uğruna ömrümü, saadetimi vakfetmiş, onu hiçbir şeyden mahrum etmemiştim. En çok istediği şeyi bir kere göstermeden hasret içinde gözlerini kapadığını görmek... Bu acıyı size anlatmak mümkün değıl, Feride Hanım, mümkün değıl. Bu, öyle bir sevap ki, can çekişenlerin dudaklarına verilmiş bir damla su gibi.

Arık devam edemedi. Yüzünü eteklerine saklayarak çocuk gibi hıçkırdı.

276

Reşat Nuri Güntekin

Bu gecenin vakalarını bir rüya gibi hatırlayacağım.

Yağmurların içinde, önümdeki fenerin denuk izini takip ederek birçok dar, karanlık sokaktan geçtim. Hiçbir şey hissetmiyor, hiçbir şey duymuyor, sese düşmüş bir yaprak gibi iradesiz sürükleniyordum.

Beni gölgelerse delu yüksek, geniş bir odaya aldılar. Duvarlarda tamburlar, utlar, kemanlar sallanıyor, karışık raflarda neyler sürünüyor. Bestekâr, bu çalgılarla delu odanın bir köşesinde geniş bir demir karyola içinde ölüyor.

Ayaklarımın ucuna basarak yanına yaklaştım. Mum gibi sarı çehresine ölümün sükûneti şimdiden çekmiş, kapalı gözlerinin çukuruna karanlık delmuştü.

Yalnız, ağzındaki hembeyaz dişlerini gösteren aralık dudaklarında bir parça hayat rengi kalmıştı.

Biraz evvel o kadar telaşlı ve perişan görünen kadıncağız, bu sen vazife karşısında hayret verici bir sükûn ve tahammül gösteriyordu. Sevgi, Şefkat denen şeyde ne mucizeler var Ya-rabbi! Mektebe gidecek çocuğunu uyandıran bir ana gibi elini hastanın başına koydu:

- Yusuf, çocuğum, bak, arkadaşın, Feride Hanım sana hatır sermaye geldi. Ağzünü, Yusuf, dedi.

Hasta, hiçbir şey işitmiyor, hiçbir şey görmüyordu. Onun bir kere daha gözlerini açmadan ölmesi ihtimali, biçare kadına, o güzel tahammülünü yavaş yavaş kaybettiriyordu. Tekrar ağlamaya, sesi boğulmaya başlamıştı:

- Yusuf, yavurucuğum, bir kere daha gözlerini aç, görmeden ölsersen, daha ziyade yanacağım.

Yüreğim merhametten eziliyor, dizlerim vücudumun yükü altında çökecek gibi oluyordu. Karyolanın başucunda masaya benzeyen bir karanlık kümesine dayanmışım. Bunun bir org olduğunu fark ederek titredim. Kalbim, öyle söyledi ki, bu biçare gözleri sen defa açacak mucize ancak bu org olabilir.

Düşündüğüm şey belki cinayet, belki bundan daha büyük bir

ÇALKIŞI 277

günahı. Fakat kenarından bakansarı içine çeken uçurum gibi bu org da benim tahammülümü elimden aldı. Gayri ihtiyari ayağımı bastım, parmağımı tuşlardan birine koydum.

Org, yaralı bir gönül gibi derin derin inledi. Odanın karanlık köşeleri, duvarlardan gölgelerini uzatan sazlar, gizli figanlarla titreştiler.

Hakikat mi, yoksa benim yaşlarla perdeli gözlerimin bir vehmi mi olduğunu söyleyemeyeceğim. Bana öyle geldi ki hasta, bu sesle sen bir defa mavi gözlerini açtı.

Ablası yastığa yüzünü kapamış hiçkırıyordu.

Bir mukaddes vazife yapar gibi ölünün üzerine eğildim, henüz bir hayal bakiyesiyle titriyor gibi görünen gözlerine dudaklarımı sürdüm.

İlk husemi ben, bir ölünün sönmüş gözlerine mi tevdi edecektim!

B... 2 Kasım

Bu akşam B'deki evimde sen gecem... Yarın erkenden hareket ediyorum.

O vakadan sonra tabii burada kalamazdım. Şehirde herkes benden bahsediyor, herkes, beni merak ediyor. Mektebe gidip gelirken kaç kişi peşime takıldı, kaç kişi artık iki kat örtmeye başladığımı peçemin altında yüzümü seçebilmek için yolumu kesti; kaç saygısızın, biraz sesini alçaltmaya bile lüzum görmeden: - İpekböceği, bu ha? Zavallı Şeyh! dediğini işittim.

Arkadaşlarımın yanında konuşmaya utanıyor, sınıfa girerken kıpkırmızı olduğumu hissediyordum.

Bu, böyle devam edemezdi. Çaresiz, Maarif Müdürü'ne gittim. Buranın havasına dayanamayacağımı söyledim; başka

278

Reşat Nuri Güntekin

Bir memlekette bana bir ders bulmasını rica ettim. Dedikodulardan galiba onun da haberi vardı. Çünkü hemen bana hak verdi. Yalnız, başka bir yerde bana göre ders bulmak müşküldü. Daha az maaşlı daha küçük bir mektep olursa da kabul edeceğimi söyledim; elverir ki uzakta bir yer olsun iki gün evvel emri geldi- T... Rüştiyesine tayin etmişler.

Zavallı Çalkışu, rüzgâra kapılmış sonbahar yapraklarına dündü.

279

ÜÇÜNCÜ KISIM

Ç..., 23Nisan

İDÜĞÜH Hidreslez. Evde yalnızım. Hatta, sadece evde değil, kasabada da hemen hemen öyleyim. Evler boş, çarşılar kapalı. Bütün kasaba halkı, erkenden yemek sepetleriyle Döğüt-lükte kuzu yemeğe gitti. Keşe başında her zaman kötürüm bir dilenci oturur. O bile öğlenceden geri kalmak istemedi, arabaya biner gibi, azametli bir eda ile bir hamalın sırtına binerek kafileye karıştı. Mamafih, benim en ziyade hoşuma giden köpekler oldu. Kurnaz hayvanlar, ziyafetin kokusunu almışlar, bohçalar, sepetler, ihramlarla yola çıkan her kafilenin arkasında birkaç da onlardan takılmış. Munise'yi komşulardan alay imamı Hafız Kurbân Efen-di'nin karısıyla beraber gönderdim. O, bensiz gitmemek için bir hayli sızlandı, fakat başıma bir çatki kattım: "Biraz hastayım, açılsam belki arkadaşan gelirim," dedim.

Onları, hastayım diye aldattım ama bugün, bilakis çok iyiyim ve çok neşeliyim. Gitmek istemememin sebebiye gelince, ben, artık böyle kalabalık öğlence yerlerinden hoşlanmıyorum.

Evde yalnız kahr kalmaz, başımdan çatkıyı attım. Yavaş sesle türküler söyleyerek, ıslık çalarak hanım hanım evimin işini gördüm. Mektepte günlerce erkek gibi çalıştıktan sonra ara sıra ev hanımlığı etmek bana öyle tatlı geliyor ki...

Bu işler bitince sıra kuşlarıma geldi. Maskaraların kafeslerini temizledim, sularını tazeledim, sonra güneş alsınlar diye bahçeye çıkardım. Şimdi tam yarım düzine kuşumuz var Buraya gelirken Mazlum'u, Hacı Kaffa'nın öğluna bırakmak mecburiyetinde kalmıştık. Munise, çok üzülmüş, ağlamıştı. Kızcağı-

280

Reşat Nuri Güntekin

zım içlenmesin diye ona bu kuşları aldım Sonradan, bana da bir merak geldi. Fakat, komşunun sarı kedisinden bu hayvancıklara hiç rahat yok. Ne vakit kafesleri bahçeye çıkarsam, gelip karşılarına oturuyor. Görünüşte sakın, halim bir kedi. Yeşil gözlerini aralık ederek adeta şefkatle kuşlara bakıyor, hele ara sıra çenesini titreterek hafif hafif sesler çıkarması var ki, onlarla konuşuyor zannedersiniz. Bugün: "Bakalım ne yapacak?" diye kuşlardan birini kafesten çıkardım, onun yüzüne doğru yaklaştırdım. Zahir hayvanın, üstünde bir rüzgâr esmiş gibi, sarı tüyleri dalgalandı, yeşil gözlerinden kıvılcımlar parladı. Yumuşak pençelerinin içinden tırnaklarını çıkarıyor, kuşun üstüne atılmaya hazırlanıyordu.

Zavallı yavrucağ, elimin içinde kanatlarını, beynunu kısarak öyle bir titriyordu ki... Öteki elimle kediye başından tuttum:

- Bu hain yeşil gözlerdeki tathığa bakan, seni gökyüzündeki melekleri düşünüyor sanır, dedim. Halbuki senin derdin, bu biçareyi parçalamak değil mi? Bak, ben şimdi senden ne güzel bir intikam alacağım. Öteki elimi açtım. Zavallı kuş birdenbire sendeledi, azat olunduğuna inanamıyor gibi durdu. Sonra, ince bir feryat kepararak uçmaya başladı. Kedinin hayran bir yeis ile kuşu takip eden yeşil gözlerini yüzüme yaklaştırarak kahkahalarla güsüyor:

- Nasıl, kuşu parçaladın mı, sarı zalim? diye öğleniyordum, içimde derin bir sevinç vardı. Yalnız bu sarı kediten değil, zavallı küçük kuşlara musallat olan bütün sarı mahsuklardan iç almış gibi seviniyordum. Neşemi yalnız öteki kuşların şikâyeti kırdı. Bu, hakikaten bir şikâyet miydi, bilmiyorum, fakat bana, öyle geldi ki, zavallılar: "Niçin bizi arkadaşımız gibi mesut etmiyorsun?" diyorlar. Gönlümün o daima itaat etmek lâzım gelen hırçın, sert emirlerinden biriyle kafese doğru yürüyordum.

Hepsini birden azat edecektim. Fakat, birdenbire Munise aklıma geldi. Yanağıma kafeslerden birinin teline dayadım:

TAHKİS 281

- Dizi birakayım, güzel, fakat sonra Munise'ye, öteki sarı musibete ne cevap vereceğiz? Ne yapalım küçükler, ne kadar uğraşsak bu sarı hainlerden kendimizi büsbütün kurtaramıyoruz, dedim.

Kuşlardan sonra, sıra kendime geldi. Ben, havayı bir parça güneşli gördüğüm vakit, daima soğuk su ile saçlarımı yıkarım. Onların yavaş yavaş güneşte kuruması en büyük zevkimdir.

Bugün, yine öyle yaptım; sonra kafeslerimin karşısındaki Erik ağacına çıkarak ıslak saçlarımı, hafif hafif esen bahar rüzgârına dağdım. Saçlarım artık uzamış, hemen hemen belime inmişti. B'de saçlarımın niçin kısa olduğunu arkadaşlarıma söylemeye utanmıştım. Onlar, bunu kadın için ayıp, daha doğrusu bir kusur sayıyorlar. Hacı Kaffa'ya varıncaya kadar, herkesten bir türlü saç ilacı salık almıştım. Saçlarımın bu kadar çabucak uzadığını görenler, kerameti kendilerinde bildiler; Maçlarındaki tesire benim demet demet uzayan gür saçlarımı şahit tuttular.

Erik ağacı kafeslerin tam karşısındaydı. Kuşlar, hencuk gibi parlıyor, gözlerini güneşe dikerek

ötüşüyorlardı. Ben, ıslık çalarak onları taklit ediyordum, ince bir dalın üstünde, salıncakta gibi sallanıyordum. Bir aralık yanımdaki evin penceresine gözüm ilişti. Birde ne göreyim? Komşu alay imamı Hafız Karban Efendi, absak yüzünde iki cami kandili gibi parlayan yuvarlak çipil gözleriyle bana bakmıyor mu?! Ne olduğumu anlatamam. Kılığım, kıyafetim bir şeye benzese neyse. Fakat ayaklarım çıplak, arkamda açık bir beyaz gömlek, ilk hareketim, arkama değkülen ağır saç kümesine sarınarak onu boynuma, göğsüme dağıtmak oldu. Sonra kendimi bir yük gibi ağaçtan aşağı attım. Bereket versin, dal yüksek değildi. Kulağıma: "Aman, eyvah!"

282

Reşat Nuri Güntekin

diye bir ses geldi. Düşen, biraz da canı yanan bendim. Fakat, bağıran komşum Hafız Karban Efendi'ydı. ismini gülmeden söyleyemediğim bu Hafız Karban Efendi, elli yaşlarında bir alay imamıdır. Çok zengin olduğuna söyle-yorlar. Kaması pek taze, otuz yaşına bile gelmemiş, güzel, kara gözlü, fihiz gibi bir Terkez kızı. Aramız pek iyidir. Bugün Mami-se'yi gezmeye götüren de odur. Tocuğu İmadığı için benim küçük yaramazı o da, kendi kızı gibi seviyor. Fakat, bugünkü vaka neşemi kaçırdı. Alay imamından çok utandım, kim bilir, ne kadar ayıplamıştır? Şimdi bu satırları yazarken utancımın yüzümü ateş basıyor, kıpkırmızı olduğumu hissediyorum. Of, Yarabbi! Mektep hocası da oldum, hâlâ deliliği bırakamıyorum. Tevekkeli B'deki Müdür Recef Efendi bana: "Allah geçinden versin, hanı ölüp de mezara girsen, talkın veren imamı güldüreceksin!" demezdi.

Bugünkü programımın öğleden sonraki kısmı, geldim gelmesi çantamda duran defterime son altı ayın vakalarını yazmaktır. Beğaz ile beraber sahildeki istihkâmların bir kısmını gören pencereimin önüne geçtim. Ben, bu eve zaten yalnız bu pencereyi sevdiğim için geldim. Yüksek tamah edilecek hiçbir şeyi yok. B'den kaçmak için ilk teklif ettikleri yeri kabul etmiş, ne burayı sevip sevmeyeceğimi düşünmüş, ne de ahlığının azlığına ehemmiyet vermişim.

Fakat, talihime gayet iyi bir yer çıktı. Şakin, Şirin bir asker memleketi. Yerli olsun, yabancı olsun, kimin babasını, kardeşini, oğlunu, kocasını sorarsanız mutlaka askerd; ya zabıt, ya nefer... Hocalarının bile bir kısmı tabur imamı, alay müfessü, filan gibi askerlikte bir ihtişği olan insanlar. Komşum Karban Efen-di'nin, sarığıyla beraber ara sıra üniforma giydiğı, kılıç taktığı bile oluyor.

G'nın kadınları pek hoşuma gidiyor. Vefakâr, çalışkan, hayatlarından memnun, munis ve sade insanlar Çalışmak gibi eğlenceyi de çok seviyorlar. Hafta geçmez ki bir düğün olma-

ÇALKALISI 283

sın. Birdüğün, türlü türlü isimde kına geceleriyle tam bir hafta sürüyor. Demek ki onlar hemen her gece eğleniyorlar.

Evvela, buna nasıl para dayandırıyorlar, diye şaşıyordum. Fakat sonradan sırrını anladım.

Mesela, bir kadın, ağır gelinlik elbiselerini on sene, yirmi sene, her düğüne giyiyor, onu yine, tertemiz, kendi kızına giydiriyor. Eğlenceleri çok sade. Çalgıları, armenika çalan bir ihtiyar ermeni kadını ki, küçük bir kurnaş parçası, birkaç para ile memn un oluyor.

Evet, sade eğlenceler. Fakat değil mi ki memnun oluyorlar, pekâlâ Keşke ben de onların içinde değsaydım, keşke ben de bir gün parmaklarımda, avuçlarımda içinde hurma gibi kınalarla... Her neyse başka bahse geçelim.

Komşularım, beni birdenbire sevdiler. Yalnız, aralarına karışmadığıma, bu eğlencelerden zevk almadığıma darılıyor-lardı. Kıbirlisanmasınlar diye onlara kul, köle oldum, mektepteki kızları gibi kendilerinden de elimden gelen nezaketi, yardımı esirgemedim

Burada en sevdiğim bir yer de: "Seğütlük" dedikleri dere kenarı. Kalabalık günlerde pek cesaret edemiyorum Fakat bazı tenha akşamüstleri, mektepten dönerken Mami-se ile oraya uğruyoruz. Seğütlük, adeta bir seğüt ve çınar ormanı. Kim bilir, kaç yüz senelik? Çınarların aşağı kısımlarındaki dalları kesmişler, yalnız gövdeleriyle tepelerindeki dalları ve yaprakları kalmış Akşam gelişesinin çekmeye başladığı saatlerde insan, oraya giderse, ucu bucağı bulunmaz bir viran kubbenin altına girmiş gibi oluyor. Yandan vuran son güneş ışıkları bu yüksek, harap çınar gövdelerim göz alabildiğine uzanıp giden kırık sütunlara benzetiyor. Derenin öbür kıyısında etrafları çitlerle çevrilmiş, sıra sıra bahçeler, o bahçelerin arasında gelişlere beğulmuş incecik yollar var. Karşıdan bu yollara bakarken bana öyle geliyor ki, onlar insanı, bildiğimiz dünyadan başka yerlere götürecekt, en umulmaz emellere kavuşturacak.

Memleketin zenginleri, Hastalar Tepesi isminde bir yerde oturuyorlar, ismi fena ama kendi en Şen, en mesut insanların yeri. Geldiğim vakit, bana orada güzel bir ev göstermişlerdi. Fakat cesaret edememişim. Şimdi B'deki kadar zengin değildim. Daha fakirane yaşamaya, daha küçük bir evde oturmaya mecburum. Mamafih, şimdiki evim de pek fena yerde değil. Meydanlığı, kahvesi, dükkânlarıyla kasabanın pek işlek bir yerinde. Mesela sabahleyin Seğütlük'e giden bütün C... halkı önümüzden geçti. Şimdi, vakit daha erken olmakla beraber, dönüş başladı. Biraz evvel Seğütlük'ten bir zabıt kafilesi dönüyordu. Acele acele karşıdan gelen bir mülazımla konuşmak için durdular. Mülazım:

- Niçin böyle erken dönüyorsun? Ben daha yeni gidiyorum. Şimdi nöbetten çıktım, dedi.

Teketinin önü daima açık duran şişman, yaşlı bir kesağası -ki her zaman tesadüf ederim- cevap verdi:

- Dön, zahmet etme. Seğütlük'ün tadı yok bugün. O kadar batandık. Gülbeşeker yok!

Bu şehrin askerleri galiba gülbeşekeri çok seviyorlar. Tocuğunun, büyüğünün ağzında bir gülbeşekerdir gidiyor. Anlaşılan bu, bir nevi gül tathisi olacak. Fakat Hıdrellez günü mesirede gülbeşeker aramak, onu bulamadığı için meyyus olmak, pek çocuklara yakışır bir şey!

Evet, bu gülbeşeker sözü çocuk, büyük bütün erkeklerin ağzında, kaç defa sekakta kulağımla işittim.

Mesela, bir akşamüstü mektepten dönüyordum. Önümde fakir kıyafetli birkaç genç gidiyordu. Bunlardan birine bilmem ne ikram etmek istediler. O, reddeddiyor:

- Vallahi olmaz, şimdi yemek yedim. Yeşim değil, ne olsa yiyemem, diyordu. Bir başkası:

FAHRETTİN 285

- Bir şey yiyemez misin? Gülbeşeker de olsa yemez misin? diye onu omuzundan sarstı.

Delikanlı, hemen yumuşadı, sırta sırta:

- Bak, ona sözüm yok, diye cevap verdi.

Bazen kahvenin önünde oturan erkekler mahalleye su taşımakla geçinen fakir, tuhaf tuhaf konuşan, neşeli bir çocukla şakalaşıyorlar:

- E, Süleyman söyle bakalım, ne vakit senin düğünü yapıyoruz?

- Ne vakit isterseniz, ben alesta hazırım.

- Süleyman, sen bu fukaralıkla nasıl geçinisin?

- Kuru ekmeğimi gülbeşekere sürer yerim. Allah'tan belamı mı isteyeceğim?

Bu şakayı hemen her gün tekrar ediyorlar. Fakat, en tuhafı, bizim komşu Hafız Karban Efendi, üç gün evvel kapının önünde Münise'yi yakaladı. Kızcağzın zorla yanaklarından eperek:

- Oh, mis gibi gülbeşeker kokuyor, dedi.

Şekakte Seğütlük'ten dönen kafiseler çoğalmaya başlıyor, ince bir kahkaha. Münise'nin sesi. Münise geliyor. Yaramaz kıızı dört saatte dört ay görmemiş gibi göreceğim geldi.

23 Nisan (iki saat sonra)

Gülbeşekerin ne olduğunu öğrendim. Münise, Seğütlük'te tesadüf ettiği birkaç muallimeye benim hasta olduğumu söylemiş, merak etmişler, dönüşte kapıdan uğrayarak hatırları sormak istemişler.

Birkaç dakika içeri girmeleri için ısrar ettim. Bunlardan birine şaka olsun diye: "Bari gülbeşeker bulabildiniz mi? Şekaktan geçen zabıtlar bulamadıklarından şikâyet ediyorlardı!"

Arkadaşım gülererek cevap verdi:

- Pekâsâ biliyorsunuz ki, biz de ondan mahrum kaldık!...

- Niçin?

- Çünkü gelmediniz!

Şaşkın şaşkın yüzüne baktım, gülmeye çalışarak:

- Ne münasebet! dedim.

Muallimler, hep gülüyorlardı. Arkadaşım, Şüpheli bir bakışla:

- Sahi bilmiyor musun? dedi

- Vallahi bilmiyorum.

- Zavalı Ferideceğim, sen ne kadar safsın! Gülbeşeker, C... erkeklerinin, bu güzel rengin için sana

Koydukları isim. Ben, Şaşkınlıktan kekeleyerek:

- *Nasıl, ben mi? Demek gülbeşeker dedikleri, o sekak delikanlılarının ekmeklerine sürüp yemekten bahsettikleri... Eyvahlar olsun! Utancımın iki elimi yüzüme kapadım. Demek ben böyle kocaman bir kasabanın diline düşmüştüm, ne ayıp, Yarabbi!*

Arkadaşım, zorla yüzümü açtı, yarı şaka, yarı sahi:

- *Bundan şikâyet edilecek ne var? Bir kasabanın erkeklerini meşgul ediyersunuz, bu saadet hangi kadına müyesser oldu? dedi.*

Bu erkekler, sahi çok fena muhluklar. Bana burada da rahat vermiyorlar. Yarabbi, artık nasıl insan içine çıkacağım, komşularımın yüzüne nasıl bakacağım?

E... 1 Mayıs

Deminden beri yukarıda talebelerimin vazifelerini tashih ediyordum. Kapı çalındı, Münise aşağıdan:

- *Abacığım, misafir geldi, diye seslendi.*

Taşlıkta siyah çarşafı bir hanım geziniyor; yüzü kapalı olduğu için tanımadım, tereddütse:

AKKUSU 287

- *Kimsiniz efendim? diye sordum.*

Birdenbire ince bir kahkaha keptu; hanım, kedi gibi boynuma sıçradı. Meğerse Münise imiş. Yaramaz kız, beni belimden tutarak taşlığın içinde döndürüyor, küçük buselerle yanaklarımı, boynumu öpüyordu. Çarşaf ona, birdenbire yetmişmiş bir genç kız hali vermişti. Küçüğüm, bu iki senenin içinde hayli serpilmiş, hemen bana yaklaşan ince boyu, günden güne çiçek gibi açılan güzelliğiyle nazlı, nazik bir küçükhanım olmuştu. Fakat insan, daima gözünün önünde duran şeylerdeki değişikliği fark edemiyor.

Onu bu halde gördüğüm vakit hesapça sevinmem lâzım gelirdi. Halbuki bilakis mahzun odum. Bunu Münise fark etti:

- *Abacığım, ne oldu? Şaka yaptım. Seni sakın darıltmayayım? dedi.*

Zavalı çocuğun, bir kabahat yapmış gibi dargın dargın yüzüne bakıyordum:

- *Münise, dedim. Seni büsbütün alıkoymak mümkün değil. Çünkü görüyorum ki, durmayacaksın. Şimdiden düğünlerde gelin tellerini başına takarken için titriyor. Anhyorum kızım, durmayacaksın, mutlaka gelin olmak isteyeceksin, beni yalnız bırakacaksın.*

Bu yalnızlığın acısı şimdiden içime çekmiş gibi gözlerim doluyordu. Münise'nin bir kelime ile beni teselli etmesi için halimle, bakışlarımla adeta yalvarıyordum. Fakat hain kız, dudaklarını büktü.

- *Ne yapalım abacığım, âdet böyle, dedi.*

- *Demek, bir yabancının karısı olmak için beni bırakacaksın?*

Münise cevap vermedi, sadece güldü. Fakat ne gülüş! Zalım, şimdiden onu benden ziyade seviyordu.

Bu sefer ben, biraz evvelki sözlerimin aksini söylemeye başlamışım.

- *Gelin olsun bile herhalde yirmi yaşına kadar vakit var.*

288

Reşat Nuri Güntekin

- *Yirmi yaş çok değil mi abacığım.*

- *O halde on dokuz, haydi nihayet on sekiz. Cevap vermiyorsun ama, gülüyorsun. "Ben biliyorum" demek ister gibi sinsi sinsi gülüyorsun. Vallahi, on sekizden aşağı olmaz.*

Afacan gülüyor, pazarlığımla eğleniyordu. Utanmasam hüngür hüngür ağlayacaktım. Sarı insanların hepsi vefasız oluyor, hepsi insanı başka türlü üzüyor.

E, 10 Mayıs

Mektep talebeleri içinde en iki, en üç yaşlarında bir zengin paşa kızı var. Büyümüş de küçülmüş gibi kavruk, çürük dişli, hücür, azametli bir kız.

Nadide Hanımefendi, -eğsenmek için hanımefendi diyorum, mektepte şimdiden onu öyle çağırıyorlar- Hastalar Te-pesi'nin en güzel konağında oturur, her gün paşa babasının sandosu ve köç boynuzu gibi palalıyıklı emir çavuşuyla mektebe gelir gider.

Öyle sanıyorum ki, bu küçükhanım, bir şey öğrenmekten ziyade fakir arkadaşlarına, hatta hocalarına kurum satmak için mektebe geliyor. Çocuklar, onun halayıkları vaziyetindedir Hocalar, onun bin türlü kahrını, nazını çekmeyi vazife biliyorlar. Ara sıra büyük hanımefendi, kızının muallimlerini konağa davet eder, ziyafet verirmiş. Zavalı arkadaşlarım, erada gördükleri debdebe ve saltanatı, yedikleri yemekleri, hanımefendilerin tuvaletlerini söyleye söyleye bitiremezler. Arkadaşlarımla bu hali beni hem güldürür, hem öğrendirir Bu Abdürrahim Paşa'ların ne ruhta insanlar olduğu anladım. Debdebesi, saltanat-sarıyla birtakım görgüsüz, ehemmiyetsiz insanların gözünü kamaştırmaktan zevk alan, kaba birtakım "Ne dedim"

delileri.

Arkadaşlarım birkaç defa beni de götürmek istediler, bir hakarete uğramış gibi kızardım, istikfafla omuzlarımı silktilim.

FAHRETTİN 289

Fakat çocukların potinlerini bağlamak, çamurlarını temizlemekten çekinmediğim halde bu azametli küçükhanım efendiye hiç yüz vermiyorum. Hatta, derste hırpaladığım da oluyor. Fakat aksiliğe bakınız ki, o her hccadan ziyade bana musallat. Hiç peşimden ayrılmıyor.

Bu sabah, öğleye doğru kapımda bir araba durdu. Bir de ne bakayım. Abdürrahim Paşa'nın sandosu değil mi? Palabıyıklı emir çavuşunun araba kapısını açtığını, talebem Nadide Hanım'ın etraftan keşan mahalle çocukları arasında bir prenses azametiyle evime geldiğini gördüm. Bütün mahalle, hayret içindeydi. Karşı evlerdeki kafeslerin arkası kadın başlarıyla doluydu.

Nadide Hanım, büyük ablasının bir tezkeresini getiriyordu.

Maksadı derhal anladım. Akılları sıra servetleriyle, deb-debeleriyle öteki hccalar gibi benim de gözlerimi kamaştıracaksar, ilk fikrim; bir iki seğuk teşekkür kelimesiyle küçükhanımı, çavuşu ve sandeyu geri göndermek oldu. Fakat, kalbimde birden bire arzu uyandı: Bu senradan görme ne oldum delilerine güzel bir ders vermek...

İstanbul'da, bu paşaların çok daha yüksek numunelerini görmüştüm. Hatta, böyleleriyle biraz uğraşırdım da. Yüzlerinden yalancı maskeleri sıyırmak, azametli gösterişler altında gizlenen çirkinlikleri, hiclikleri meydana çıkarmak; Tahku-Şu'nun en büyük eğlencesiydi Ne bileyim ben, böyle dedim. Pek fena bir kız değilim, küçükleri, ehemmiyetsizleri çok seviyorum. Fakat servetleri yahut yapmacık kibarlıklarıyla evüenlere karşı daima zalimim.

İk sene hanım hanımcık oturduktan sonra bugün bir parça afacanlık etmek benim hakkımdı.

İnadıma, sade fakat çok şık giyindim. Allah'tan, bir kat lacivert elbisem vardı. Amcam Paris'ten göndermişti.

Nadide Hanımeffendi'yi, aşığı edada biraz fazla bekletmekten çekinmedim. B'de iken pek beğendiğim için bir Avrupa

Tahkuşu - f19

290

Reşat Nuri Güntekin

mecmuasından kesip sakladığım bir baş medresini aynanın kenarına ihşitirdim, bütün kuvvetimi, maharetimi sarf ederek onu taklit ettim. Bu baş, fazla fantezisi ve viçje idi. Fakat neme-sâzım? Ben bugün, bir aktris gibi bu kibar "Kenar dilerleri" üstünde yapacağım tesire bakarım.

Aşığıdaki küçükhanımı, sadece kendimi süslemek için yalnız bırakmadım. Biraz da bu fakir eşyaya leş edanın aynasında gülümseyen genç kızı seyretmek için beklettim. Biryabancıyı seyrederek gibi, ona utana bakıyordum. Mademki defterimi benden başka kimse okumayacak. Niçin hepsini itiraf etmemeli?

Onu güzel, hem de dikkat ettikçe saran bir biçimde güzel buluyordum. Gözlerim, İstanbul'da tanıdığım sen, kaygısız Tahkuşu'nun berrak aydınlık parçası içinde titreyen birkaç yıldız kırıntısından ibaret açık ela gözleri değildi. Onlarda, karanlıklara baka baka geçmiş birçok yalnız gecelerinden kalma siyah bir acı, yorgun bir tahayyül, uykuya ve daha başka şeylere doymamış gözlerin, süzgün mahmurluğu vardı. Bu gözler, gülümsemeseler, canlı bir ıstırap gibi büyük ve derin görünecekler. Fakat, gülmeye başladıkları an her şey değışiyor. O vakit küçülüyorlar, ziyalar içlerine sığmıyor, küçük pırıltılarla yanakların üstüne dökülmeye başlıyor.

Bu yüzde ne güzel, ne ince çizgiler vardı. İnsana ağlamak arzusu verecek kadar güzel şeyler.

Kusurlarında bile şimdi bir sevimlilik görüyordum Tekirdağ'daki enşitem derdi ki: "Fende, senin kaşların lakırdılarına benziyor, güzel güzel, ince ince başlıyor, fakat sonra yolunu sapıtıyor!" Onun dediği gibi güzel, ince ince başladıktan sonra, yolunu sapıtan bu kaşların, şakaklara doğru eyle güzel bir dağılışı vardı ki.

Sonra, bir parça kısa olduğu için daima gülen, daima üst dişlerimi bir parça açık bırakan dudığım -düşünmeli ki bu dudak. B'deki Hcca Efendi'nin dediği gibi- beni mezarıma bile gülümseye gülümseye götürecek.

291

Küçükhanımın aşığında, mahsus petinlerini vurarak gezindiğini iştiriyor, fakat bir türlü aynadaki küçükhammdan ayrılmıyordum.

Bana, B'de İpekbeceği, C'de Gülbeşeker dedikleri zaman ne kadar üzölmüş, titizlenmişim. Şimdi aynada gördüğüm genç kıza, bu şehir aydınlığı gibi berrak, kırağılarla ıslanmış nisan gülleri gibi taze mahluğa, bu isimleri vermekten çekinmi-yordum. Biraralık görünmekten korkuyor gibi etrafıma baktım, sonra kendi kendimi, gözlerimi, yanaklarımı, çenemi öpmek için aynaya uzandım. Yüreğim kuş gibi çırpınıyor, dudaklarım ıslak bir lezzetle titriyordu.

Fakat, yazık ki bu aynalar da erkek icadı, insan ne yapsa, mesela saçlarını, gözlerini öpemiyor. Ne yapsa, ne kadar uğ-raşsa kendini yalnız, münhasıran dudaklarından, ağzından...

Neler söylüyorum?... Sor Aleks: "Papaz elbisesi adamın ruhunu da papaz eder!" derdi. Keket başı da adamı keket mi yapıyor, nedir? Örmektep hocası için ne manasız, ne ayıp sakırdılar bunlar.

Hanımları, salonsarının içinde, bana karşı acemi aktrisler gibi tuhaf tuhaf pozlar almış görünce içimden güldüm: "Görürsünüz, biraz sabredin!" dedim

iki sene uslu uslu oturduktan sonra, biraz afacanlık etmek bugün benim hakkımdır.

Onlar, başkaları gibi hanımefendiyi, küçükhanımefendile-ri eteklemediğimi, gayet sade ve serbest bir selamla iktifa et-ğimi görünce hayret ettiler. Birbirlerine hakıyorlardı. Murebbi-ye olduğunu tahmin ettiğim adı Beyoğlu kehanası, altın gözslüğünü tutarak, beni baştan aşığı süzdü.

Tavırlarımda, hareketlerimde öyle tabii bir akıcılık, sözlerimde öyle fütursuz bir emniyet vardı ki, salonun içi gizli bir

292

Reşat Nuri Güntekin

fırtınaya uğramış gibi altüst oluyordu. Bu salon, kibarlık ve zevkten ziyade paranın bin türlü pahalı eşya ile doldurulduğu bir nevi manifaturacı camekâm idi. Hanımcıklar, senelerden beri birer manken ösülüğüyle bu salonda oturuyorlar, C'nin zavallı görgüsüz kadınlarını hayretlere düşürmekten zevk alıyorlardı.

Serbest ve afacan cüretimle yavaş yavaş bu salona sahip oluyor, kendilerini acemi, beceriksiz bir misafir mevkiinde bırakıyordum. Bu kaba ve gülünç komedyayı oynarken tabiiyetten çıkmamaya, oyunumu belli etmemeye gayret ettim. Her ne gösterdiler, ne söylediler, ne yaptılarsa beğenmediğimi hissettirdim. Hem de onlara, zavallılıklarını, görgüsüzlüklerini derin derin, acı acı duyurmak şartıyla. Mesela, paşanın büyük kızı, bana tabirleri gösteriyordu; ben, bunların adı şeyler olduğunu nazik ve üstü örtülü kelimelerle söyledikten sonra, bir keşede bir minyatür buluyor, salonda yegâne bir sanat eseri olan bu güzel şeyin niçin buraya atıldığını soruyordum. Hüsusa, hiçbir debdebelerine hayret etmedim. Her şeylerini tenkit ettim. Hele yemekte onlara o kadar gizli eziyetler ettim ki... Bümükemmel, zengin sofrasında, kim bilir, kaç kişinin lokması beğazında kalmıştı? Kim bilir kaç misafir, çatal bıçak kullanmasını beceremedikleri için gizli gizli ter dökmüş, kaç bıçare, nasıl alınacağını nasıl yeneceğim bilmediği bir yemeği reddetmek mecburiyetinde kalmıştı? Bugün hep onların intikamını aldım. Öyle beceriksiz, ahenkli hareketim vardı ki, hanımlar göz ucuyla, hayran hayran bakmaktan kendilerini alamıyorlardı. Ben de ara sıra onlara bakıyordum. Fakat nazarlarım, onların elindeki çatalı titretiyor, beğazlarını tikiyor, su içmelerini şaşırtıyordu. Hele o görgüsüz, cahil kadınlara kendisini adam diye satan, gülünç Fransızcasıyla övünen Beyoğlu kehanasını dünyaya geldiğini pişman ettim.

O bir mürebbiye, ben bir mektep hocası olduğum için kendisini benimle kapı yoldaşı farz ediyordu. Benimle gizli bir

TAHKU 293

mücadeleye girişmeyi, bir meslek mecburiyeti bildi. Fakat, bu maskarayı öyle bozdum ki... Türkçe derdini anlatmaktan aciz kalıyor, "Türkçe iyi anlatamıyorum" diye kurtulmak istiyordu. Ben, o vakit, Fransızca söylemeye başlıyor; bu defa Fransızca-sıyla öğleniyordum. Hüsusa, küçük, ehemmiyetsiz, iptidaiye hocası kaybolmuş: "Dam de Diyon'un en zarif sakırdıcı muallimlerini öğsamaklı eden zalim Tahkuşu, bütün haşarlığı, alaycılığı ile yeniden doğmuştu.

Yüksek meclislere ait bir kabul etiketini münakaşa ederken söz bulmakta aciz kaldı: "Mamafih, ben birçok yüksek meclislere girdim, çıktım, gözümle gördüm!" diye beni mat etmek istedi. O vakit, mağrur bir istihfafla yüzüne baktım, gülümseyerek:

- Evet, ama, yalnız girip çıkmak kâfi değil, insanın o muhitte kendi tabii hayatını yaşaması lâzımdır, dedim.

Bu pek terbiyeli olmadığınızı itiraf ettiğim hücumum üzerine kadıncağınızı hafakanlar boğuyordu. Minimini paşazadelerden biri, ders saati geldiğini bahane ederek alfacele yanımızdan çıktı. Hanımlar, kuzu gibi esmuşlardı. Bu çirkin süs ve gurur maskelerini attıktan sonra ruhlarının asıl çehresini gösterdiler. Hakikaten fena insanlar değıldiler. O vakit, ben de yavaş yavaş halimi bilen, ehemmiyetsizliğini takdir eden mazlum, sakın, iptidaiye muallimesi mevkiine indim. Hanımefendi ve küçükhanımlar sık sık gelmemi samimiyetle rica ediyorlardı. "Ara sıra taciz ederim, fakat her zaman nasıl olur, ne söylerler? Dık sık geldiğimi görürlerse mutlaka sizden bir şey beklediğim fikrine düşerler" dedim. Hanımefendi, kim olduğumu merak ediyor, mutlaka beni söyletmek istiyordu. - iyice bir ailenin fakir düşmüş bir kızı, dedim. - Hanım kızım, siz bu güzelliğinizle, bu meziyetinizle pek iyi bir yere gelin elabirdiniz.

294

Rüşat Nuri Güntekin

- Belki, hanımefendi, beni de isteyecek zararsız bir adam elabirdi. Fakat, ben kendi alnımın teriyle kendimi ge- çindirmeyi daha iyi buldum. Tahışmak ayıp değıl, dedim. - Sizi iyice bir ailenin iyice bir çocuğı için isteseler ne dersiniz? - Tabii, kazandığım bu şeref için teşekkür ederim, fakat zannederim ki kabul etmem. Asıl maksatlarını biraz sonra anladım. Meğer bugün sadece azamet satmak, saltanatlarıyla gözlerini kamaştırmak için, bu konağı çağırılmamışım! Paşa'nın büyük kızı bana bahçeyi göstermek istemişti. Bahçeleri de, tıpkı salonlarına benziyordu. Bin bir çeşit çiçek, ot, fidan sakısı ile sözüm ona yabana süslenmiş, daha değırusu deşenmiş, tefriş edilmiş olan bu bahçede dolaşırken, üçer beşer senelik sekiz on bodur çamdan ibaret yapma bir orman- cıkta... Fakat bunu anlatabilmek için on iki gün evvelki bir vakaya dönmeye mecburum. Mektebimizin teneffüs bahçesine bitişik koca bir bağı var. Çocuklar, aradaki çit duvarı söktükleri için iki bahçe hemen hemen bir gibi. Bir zamandan beri o bağıda üç, dört fakir işçi, başlarında kırmızı mendillerle çapa çapalıyorlardı. Teneffüs saatlerinde yanlarına gidiyor, biçarelerin kan ter içinde çalıştıklarını seyrediyordum. O bahsettiğim gün, bunların arasında genç bir ameleye dikkat etmişim. O da onlar gibi giyinmişti, fakat simasında, halinde bir başkalık fark ediliyordu. Mesela; yüzünün esmer cildinde renkli bir şeffaflık, gözlerinde başka bir parlaklık vardı. Hele elleri, kadın elleri kadar nazik ve küçüktü. Öteki işçiler gibi yaşlı başlı esmadığı için yanına yalaşamı- yordum. Fakat o, benim yanıma gelmeye cesaret etti. Dıcaktan çek susadığını, mektep çocuklarından birinden kendisi için su istememi söyledi. Horezdan kaçan insanlardan dünyada hoşlanmam. Onun

FAKİSİ

295

için çekinmedim. Hatta bir mektep hocası olduğumu düşünerek: "Peki oğlum, biraz bekle, söyleyeyim!" dedim.

Kendi kendime: "Bu, mutlaka sonradan düşmüş bir asilzade fılan elacak!" diye düşündüm. Bu işçi, hem utangaç hem cesurdu. Kenuşurken kelimelerini şaşırarak kadar sıkılıyordu. Fakat bir taraftan da mütemadiyen sualler, hem de münasebetsiz sualler soruyordu:

Buraya yeni gelmiş, ucuzluk var mıymış, kış nasıl olurmuş, armudu, elması bol muymuş?

O, suyu içerken ben, gülsümsüyor: "Anlaşılan biçarenin aklında bir noksan var!" diyordum. Paşa'nın bahçesindeki çam ormanı taklidinde, maskara edilmiş bir biçare ağaçlar içinde gördüğüm şeyin, beni ne kadar mütehayyir ettiğini anlatmak için bu kadar tafsilat kâfi.

Evet, bu ağaçlar içinde yine o fakir işçi ile karşı karşıya geliyordum. Fakat bu sefer hüsbutün başka bir kıyafetle. O, başındaki alabros saçlara varıncaya kadar kılıcı, düğmeleri, nişanları, yakası, yüzü, dişleri, hasılı her şeyi pırıl pırıl parlayan bir erkâniharp yüzbaşısı idi. Foteğraf çektirir gibi, iki çam ağacının arasında; başı yüksek, vücudu dik, parmakları birbirine yapışmış duruyordu, ince bıyıklarının altında, yarı açık dudaklarının içinde dişleri, cüretkâr gözleri parlıyordu. Hulusa, öyle bir duruş, öyle bir kıyafet ki, insan beyaz eldivenleriyle kılıcını çekerek: "Hazır el!" kumandasını vermesini bekliyor.

Mamafih, bir saniyede anladım ki, zabite "hazır el" kumandasını başkası vermiş.

Nerime Hanım, (Paşa'nın büyük kızı):

- Alihan, sen burada mıydın? Nereden çıktın ayel? diye hayret etti.

Fakat biçare kadıncağız, rolünü o kadar acemice oynuyor ki: "Alihan, sen nereden çıktın?" diye hayret ederken sesine: "Vah vah! Yalan söylediğimizi ne kadar da belli oluyor!" der gibi bir ahenk geliyor.

Evet, bu gülünç "operakemik" dekoru içinde gülünç bir komedy a oynayacaktık, niçin? Bunu daha sonra anlayacağım. Şimdilik hiçbir şey sezdirmemek, sakın ve cesur olmak lâzım. Herhalde, bu paşalar, sürpriz yapmasını çok seven insanlar. Fakat benim de, bugün inatçılığı üstümde. Ne yaparlarsa yapsınlar, şaşırması görünmeyeceğim. Galiba, benim utanmamı, kaçınmamı bekliyorlar hiç vakar ve sükunumu bezmadım.

Nerime Hanım dedi ki:

- Feride Hanımefendi, siz de bizim gibi istanbullusunuz. Amcazade ve süt kardeşim İhsan'ı size takdim etmemde bir mahzur görmezsiniz, değil mi?

Ben, hiç fütursuz:

- Bilâkis, çok memnun olurum efendim, dedim. Sonra, onun söz söylemesine meydan vermeden kendimi takdim ettim:

- Feride Nizamettin. Maarif ordusunun küçük zabitlerinden...

Genç zabıt, o güzel ve cüretkâr sükununu muhafaza edemedi. Hakkı da yok mu ya? Küçük iptidaiye hocası birkaç gün evvel amele kıyafetinde gördüğü bir şahsı, bugün güneş gibi parlak, peri masalı Şehzadeleri gibi güzel ve muhteşem görür de heyecanından bayılmaz; bu, akla sığar şey mi?

Evet, bilâkis, o şaşırıldı. Bize mektepte, ehemmiyetli bir şeymiş gibi senelerce ezene bezene talim ettikleri o mahut; "Selam merasimi"ni pek iyi bilmiyordu. Galiba, bir asker temennası için kaldırdığı elini yarı yolda tekrar indirdi, elimi tutmayı tercih etti. Fakat, bu defa da elimdeki eldiveni gördü. Bu bıçare eldivenden, birdenbire ateş almış gibi öyle bir dehşetle elini çekmesi vardı ki...

Üç, beş dakika kadar hiç fütursuz konuştum. Göz göze geldikçe zavallı delikanlı, besbelli amele kıyafetiyse benden su istediğini hatırlıyor, muhcubane gözlerini indiriyordu. Fakat ben, hiç erası olmuyor, onu ilk defa görmüş gibi konuşuyordum.

AKIŞ 297

Biraz sonra Nerime Hanım'la içeri giriyorduk. Kadıncağz, tereddütle bana baktı ve dedi ki:

- Feride Hanım, tabii İhsan'ı tanıdınız. Mektepteki vakayı, demek o da biliyordu. Sadeco:

- Evet, dedim.

- Belki aklınıza bir şey gelir. Size işin doğrusunu söyleyeyim efendim, ihsan, arkadaşlarıyla bahse girmiş.

Gençlik bu ya efedim, olur şeyler.

Hayretle dudaklarımı bükmekten kendimi alamadım:

- Ne münasebet efendim?

Nerime Hanım, kızarıyor, muhcubiyetini saklamak için gülüyordu:

- Efendim, zabıtlardan bazıları size mektepten gelirken tesadüf etmişler, pek güzel elduğunuzu söylemişler. Biz istanbulluyuz, tabii buraklar gibi bunu bir hakaret saymayız değil mi, güzelim? ihsan, bahse girmiş: "Mutlaka bir çaresini bulur, bu Muallime Hanım'la görüşürüm." demiş. O gün, üşenmeden amelelerden birinin elbisesini giyinmiş, bahsi kazanmış. Tuhaf değil mi?

Ben, cevap vermedim. Zavallı Nerime Hanım, sözlerinin yaptığı coğuk tesiri pek iyi anlıyordu.

Bugünkü garip komedyanın son perdesini tekrar yukarı salonda oynadık, ihsan Bey'le görüştüğüm haberi, bizden çok evvel yukarı gelmişti. Bütün simalar bunu gösteriyordu.

Büyük Hanımefendi'nin gizli bir işareti üzerine selandaki-ler dışarı çıktılar. Yalnız Nerime Hanım kaldı.

Hanımefendi biraz tereddütten sonra söze başladı:

- İhsan'ı nasıl buldunuz, hanım kızım? Ben, yine gayet sade:

- Çok iyi bir genç görünüyor, hanımefendi. Ö:

- Yüzü de güzeldir, tahsili de iyidir: Terfian Beyrut'a tayin edildi.

- Ne kadar iyi! Hakikaten güzel, sevimli bir genç. Madematı da, dediğiniz gibi mükemmel görünüyor.

Ana kız, birbirinin yüzüne baktılar. Bu sözlerime hem hayret ediyorlar, hem memnun oluyorlardı.

- Allah senden razı olsun, kızım! İşimizi kolaylaştırdın dedi. Ben İhsan'ın sütannesiyim, evlat gibi elimde büyüttüm. Feride Hanım kızım, genç kızlarla doğrudan doğruya konuşmak olmaz ama, maşallah, siz akıllı uslusunuz. Sizi Allah'ın emriyle İhsan'a istiyorum. Sizi pek beğenmiş. Mademki siz de onu beğendiniz inşallah mesut olursunuz. Bir ay izin alırsız, düğününüzü burada yaparsız, olmaz mı? Sonra beraber

Beyrut'a gidersiniz.

işin buraya geleceğini daha evvelden hissetmiştim. Hakikaten güsünecek bir vakaydı. Fakat, bilmem neden, yabancı memlekette kocaya istenilmek bana bu dakikada garip bir mahzunluk veriyordu. Mâmafih, neşem gibi hüznümden de renk vermedim:

- Hanımefendi, bu cariyeniz için büyük şeref. Size de, ihsan Bey'e de bütün kalbimle teşekkür ederim.

Fakat mümkün değil, dedim.

Büyük Hanım, birdenbire şaşırdı:

- Niçin kızım? Biraz evvel onu beğendiğinizi, güzel bulduğunuzu söylediniz ya! Gülerek cevap verdim:

- Hanımefendi, yine tekrar ediyorum ki, ihsan Bey, güzel ve değerli bir genç, fakat aramızda bir izdivaç ihtimalini aklımdan, yahut kalbimden geçirmiş olsaydım, bu meziyetlerini açıktan açığa söyleyebilir miydim efendim? Bu, bir genç kız için biraz fazla serbestlik olmaz mıydı?

Ana kız, tekrar birbirlerine baktılar, küçük bir sükût hüküm sürdü. Sonra, Nerime Hanım, ellerimi tuttu:

- Feride Hanım! Herhalde kati cevabınız bu olmayacak, çünkü ihsan, çok müteessir olacak.

ÇALKIŞI 299

- ihsan Bey, yine tekrar ediyorum, çok güzel bir genç, kimi isterse alabilir.

- Evet, fakat o, sizi istiyor. Demin size arkadaşlarıyla bir bahse tutuştuğunu söylemek lâzım geldi. Hiç böyle şey olur mu, güzelim? Zavallı çocuk, on gündür öyle telaş içinde ki: "Ölürüm, ondan vazgeçemem, mutlaka, alacağım!" diyor.

Nerime Hanım'ın, bu bahsi uzatacağını, beni kandırmak için birçok şeyler söyleyeceğini hissediyorum.

Nazikâne, fakat gayet kati birkaç sözle buna imkân olmadığınızı söyledim. Gritmek için müsade istedim.

Nerime Hanım, adeta müteessir olmuştu. Yorgun bir tavırla annesine:

- Kuzum anne, ihsan'a söyle, benim dilim varmayacak, Feride Hanım'ın reddedeceğini aklına bile getirmiyordu. Şimdi, çok müteessir olacak, dedi.

Ah, bu erkekler! Hepsinde aynı gurur, aynı kendini beğenmişlik. Bizim de bir kalbimiz olduğunu, bizim de "mutlaka" isteyecek bir şeyimiz olabileceğini, bir türlü akıllarına getirmek istemiyorlar.

Paşanın landosu beni evime bıraktığı vakit Münise, komşudaydı. Seyunmadan evvel bir kere daha kendimi seyretmek istedim. Oda, iyiden iyiye kararıştı. Duvara vurmuş donuk bir ay ışığına benzeyen aynada, kendimi hayal meyal seçebiliyordum. Bilmem nasıl bir ışık oyunu oldu. Lacivert kısa elbisem bana beyaz gibi göründü. Uzun etekleri karanlıklarda kaybolan bir beyaz ipek.

Birdenbire ellerimi yüzüme kapadım. Bu dakikada Münise edaya girdi:

- Abacığım!

Ondan imdat ister gibi ellerimi uzattım. "Münise" diye-

300

Reşat Nuri Güntekin

çektim, fakat dudaklarımdan yanlışlıkla başka bir isim, nefret ettiğim büyük düşmanımın ismi çıktı.

E..., e Mayıs

Bu hafta benim kısmetim açıldı. Çünkü vakanın sıcağı sıcağına bugün bir komedyaya daha kahraman oldum. Fakat, bu dünkünden bin kat daha gülünç, bin kat daha isyan ettirici bir komedyay.

Vakayı olduğu gibi yazıyorum. Sahne, bizim aşağı misafir odası, Hafız Karban Efendi'nin karısı, arkasında düğünlere giderken giydiği gren çarşafı, boynunda dizi dizi beşibirlikleriy-le misafir geliyor. Mâmafih, halinde bir tuhaflik var, gözleri ağlamış gibi. Kenuşmaya başlıyoruz.

Ben:

- Galiba teklifli bir yere misafir gideceksiniz. O:

- Hayır, hemşireceğim, mahsus size geldim. Ben:

- Ne kadar süslüsünüz bugün. Benim için mi? O:

- Evet, hemşire sizin için. Ben gayri ihtiyari eğsenerek:

- O halde, bana görücü geldiniz? O, saf gözlerinde saf bir hayretle:

- Nereden bildiniz? Ben, birdenbire şaşadım:

- Nasıl, siz bana görücü mü geliyorsunuz?

- Evet, hemşireceğim! Ben:

- Kimin için?

O, dünyanın en sade bir şeyinden bahseder gibi:

ÇALKIŞI 301

- Bizim efendi için.

Bu kadar saf bir kadının, böyle hiç renk vermeden şaka etmesi, tabii hoşuma gidiyor, kahkahalarla gülüyordum. Fakat e, gülmüyor, bilakis gözlerinde yaşlar var!

O:

- Hemşireceğim, efendi size göz keymuş, sizi almak için beni hoşamaya kalktı. Yalvardım, yakardım: "Zıyanı yok, e hanımı al, tek beni hoşama. Biz, güzel güzel geçiniriz. Ben, sizin yemeğinizi pişiririm, hizmetinizi ederim!" dedim. Kızum kar-Şedeşim, bana acı!

- Bu Kurban Efendi sizi bırakırsa, beni alabileceğinden emin mi?

O, isyan ettirici bir saffetle:

- Öyle ya! Tam elli beşbiryerde vermeye razıyım, diyor. Ben:

- Zavalılı kemşum, haydi gönlün rahat etsin. Dünyada, böyle bir şeye imkân yok.

Bicare kadın, dualar ediyor ve perde kapanıyor.

T..., 15 Mayıs

Bu akşam, mektep tatilinde Müdire Hanım, beni odasına çağırdı, çatkın bir cehreyle şu sözleri söyledi:

- Feride Hanım kızım, ciddiyet ve hayretinizden memnunum. Fakat bir kusurunuz var: Kendinizi hâlâ istanbul'da sanıyorsunuz. Güzellik başa beladır, diye meşhur bir söz vardır kızım, siz hem güzel, hem yalnız bir taze olduğunuz için kendinizi biraz daha iyi korumanız lazım gelirdi. Halbuki bazı ihtiyatsızlıklarınız oldu. Telsiz etmeyiniz kızım. Kabahat demiyorum, sade ihtiyatsızlık. Mesela, bu memleket e kadar kapalı bir yer değil, kadınlar epeyce süslü olarak gezebiliyorlar. Muallimlerimiz de hakeza. Fakat, başkaları için tabii görülen bir şey, sizde

302

Reşat Nuri Güntekin

nazarı dikkati celp etti. Çünkü, kızım, gençliğiniz, güzelliğiniz, her rast geldiğiniz erkeğe baş çevirtiyordu. Öyle ki, kasabada gizliden gizliye bir dedikodu başladı. Ben, burada, hiçbir şey bilmem gibi otururum ama, her şeyi haber alırım. Mesela, kışladaki zabıtlardan, kahvedeki esnaftan tutunuz da, idadi mektebindeki büyük talebelere varıncaya kadar sizi uzaktan tanımayan, sizden bahsetmeyen yokmuş.

Bunlardan ne hakla ve niçin size bahsettiğim meselesine gelince, buna da iki sebep var kızım. Birisi tecrübesiz, fakat cidden iyi bir çocuksunuz. Biz, artık insan sarrafı olduk, onun için size bir analık, ablalık vazifesi yapmak istedim. Sonra, mektebin menfaati meselesi var, kızım. Öyle değil mi?

Müdire, yüzüme bakmadan tereddütle devam ediyordu: - Mektep, cami gibi mukaddes bir yerdir. Onu dedikodudan, iftiradan, daha sair lekelerden korumak bizim için en büyük vazifedir. Öyle değil mi? Halbuki bu münasebetsiz dedikodular mektebe de, maateessüf, söz getirmeye başladı. Akşam üstü kızlarını, kardeşlerini almak için, mektep kapısına gelen peder ve biraderlerin ne kadar çok olduğuna dikkat ediyor musunuz? Siz, belki farkında değilsiniz. Fakat ben biliyorum. Onlar, çocuklarından ziyade sizi görebilmek için geliyorlar. Bir gün, fakir talebelerimizden birinin saçlarını örmüşsünüz, ucuna bir de kurdele paraçası takmışsınız. Bilmem kimden duymuşlar, çapkın bir müsazım, sokakta çocuğa para vererek kurdeleyi, elinden alması. Şimdi ara sıra yakasına takıyor: "Bana artık paşalar paşası demelisiniz, değil mi Gülbeşeker den nişan aldım!" diye arkadaşlarını eğlendiriyor muş.

Dün, kapıcı Mehmet Ağa, tuhaf bir haber verdi: Ervelki gece, meyhaneden dönen sarhoşlar, mektebin kapısında durmuşlar, bunlardan birisi: "Ben duvardaki siyah taşa Gülbeşeker'in elini sürdüğünü gördüm. Allah hakkı için şu Hacer-i Esved'i bir öpelim!" diye nutuk vermiş. Görüyorsunuz ki kızım, bunlar ne kendiniz için, ne mektep için hiç hoş a gide-

HALUKU 303

çek şeyler değil. Halbuki bu yetmiyomuş gibi, bir tedbirsizlik daha yapmışsınız. Abdürrahim Paşa'nın evinde Yüzbaşı ihsan Bey'le konuşmuşsunuz. Hanımefendinin teklifini kabul etmiş olsaydınız, bunda bir beis görülmeyebilirdi. Fakat, genç bir adamsa görüşmeniz, sonra da bu kadar iyi bir kısmeti reddetmeniz nazarı dikkati çekti: "Mademki ihsan Beyi istemedi, demek, bir başkasını seviyor, acaba kimi?" yelunda dedikodular meydan aldı.

Bu sözleri cevap vermeden, hiçbir hareket yapmadan dinlemiştim. Ervela, benim itiraz ve isyanımdan kerkan müdi-re, şimdi bilakis, sükhûtumdan şüpheleniyordu. Bir parça tereddütle:

- Bunlara ne dersiniz, Feride Hanım? diye sordu. Hafifçe içimi çektim, düşünce düşünce:

- Sözlerinizin hepsi de doğru Müdire Hanım, dedim. Kendim de yavaş yavaş farkına varıyorum. Bu güzel memlekete acıyorum, fakat ne yapayım? Siz artık idareye yazarsınız, bir sebep göstererek beni başka bir yere göndermelerini istersiniz. Bu işte bana edeceğiniz en büyük insanîyet ve mürüvvet, asıl sebebi

söylememek... Lütfen başka bir bahane bulunuz: "idaresiz" deyiniz, "Ehinden iş gelmiyor, cahil" deyiniz, "asi" deyiniz, ne derseniz deyiniz, Müdire Hanım, size hatırım kalmaz. Yalnız: "Şehirde dile düştüğü için istemiyorum!" demeyiniz.

Müdür bir şey söylemeden düşünüyordu. Gözlerimin deldiğunu göstermemek için pencereye döndüm. Ufukta akşamın uçuk mavi seması içinde, ince ince tüten dumanlara benzeyen karşı dağları seyretmeye başladım.

Gahkuşu, bu dağlardan, yine gurbet kokusu almaya başlıyordu. Gurbet kokusu! Bu kokuyu bütün ruhuyla koklamayanlar için ne manasız bir söz! Hayalimde yollar, gittikçe inceliyor mahzunlaşan, bitip tükenmez gurbet yolları uzanıyor, kulağımda Geçen arabalarının o ince yanık sesli çingirakları ağıyordu.

304

Reşat Nuri Güntekin

Ne vakte kadar Yarabbi, ne vakte kadar? Nîçin? Hangi emele yetişmek için?

Ç..., 5 Haziran

Kuşlarımın ahi tuttu. Tatilin bu uzun aylarında onlar gibi mahpus kaldım. Müdür Hanım, eylül'den evvel başka bir yere nakletmeye imkân olmadığımı söyledi. Şimdilik kendimi unutturmaya çalışıyor, hemen hiç sekağa çıkmıyorum. Kuşularım da artık beni eskisi gibi aramıyorlar, ihtimal, bu dedikodulardan gözleri korktu. Yalnız, ara sıra teyzeme benzeyen bir büyük hanımsa konuşuyorum. Hele sesi öyle benziyor ki geçen gün, utana utana endan bir şey istedim:

- Kuzum hanımcığım, bana hocanın demeyin, sadece Feride deyin, olmaz mı? dedim.

Kemşum, bir parça şaşırды, fakat arzumu reddetmedi. Bana söz söylerken gözlerimi kapıyorum, kendimi Kezayatağı'nın bahçesinde -Ne münasebetsiz sözler söylüyorum? Galiba bende sinir hastalığı başlıyor.

Herhalde bir kararsızlık var- yine eskisi gibi gülüyorum, yine Münise ile hamal çocukları gibi alt alta, üst üste boğuşuyoruz. Yine kuşlara ıslık çalıyorum. Fakat hüznüm gibi neşemin de kararı yok. içim içime sığmıyor.

Buraya gelirken gece vapurda uyku kaçmıştı. Yanık ses- ı bir yalçı suların karanlığına -karşı:

"Sendedir avare gönlüm, [sendedir" diye bir Şarkı söylemişti.

Bunu o gece işitemse unutmam bir olmuştum. Aylardan sonra, bahçedeki çiçeklerin açmaya başladığı bir nisan gününde, durup dururken yavaş yavaş bu Şarkıyı söylemeye baş- ıladım. insan ruhu ne anlaşılmaz bir muamma? Bir kere işitti- ı Gım bu Şarkıyı, bestesiyle, güftesiyle nasıl aklımda tutmuştum! O günden sonra, iş görürken, kuşlara su verirken, pencerem- ı den görünen deniz parçasını seyrederken bu Şarkı, dudakları-'

GAHKUŞU 305

mm ucuna geliyor. Dün akşamüstü: "Sendedir avare gönlüm sendedir" diye sen mısraı tekrar ederken hiç sehipsiz ağılamaya başladım. Bu ad Şarkı parçasının ne güftesinde, ne bestesinde ağılanacak hiçbir şey yok. Dedim ya, sinir. Birdaha bu Şarkıyı söylemeyeceğim.

C..., 20 Haziran

Mektepte Nazmiye isminde bir arkadaşım vardı. Yirmi dört yirmi beş yaşlarında, güzelce, Şen, Şakacı bir kız; gayet tatlı söz söylüyor, güzel ut alıyor, bunun için kibar aileler el üstünde tutuyorlar, her gece bir yere davet ediyorlar. Muallim arkadaşları onu pek sevmezler, hakkında bazı ufak tefek dedikodular işitiyorum.

İhtimal, biraz açık giyinmesini hoş görmüyorlar, yahut da kıskanıyorlar, ne bileyim?

Nazmiye'nin bir yüzbaşı nişanlısı varmış. Çok iyi bir çocukmuş. Fakat bu nişanlının ailesi Şimdilik evlenmelerine rıza göstermediğinden, münasebetlerini gizli tutuyorlar. Nazmiye, bunu bana, bir sır gibi söylüyor, kimseye söylemememi tembih etti.

Dün evde, can sıkıntısından bunalsacağım bir dakikada Nazmiye geldi:

- Feride Hanım sizi almaya geldim. Bugün Feridun'un teyzesine davetliyim. Subaşı'ndaki bağında ziyafet veriyor. Sizi tanımadığı halde gözlerinizden öptü. Mahsus rica etti.

Nazmiye, gözlerinin sitemli bir bakışıyla:

- Nişanlımın teyzesi niçin senin yabancıyı olsun? Hem başka bir fikrim daha var, sana nişanlımı göstereceğim. Zannediyorum ki, zevkimi takdir edeceksin. Sen gitmezsen vallahi ben de gitmem.

Ben gitmemek için birçok bahaneler gösteriyordum.

Gahkuşu - F 20

Fakat hepsine cevap buldu. Zaten benim bahanelerim de çocukça şeylerdi ki, yukarıda da söyledim ya, Nazmiye, çok şeytan bir kız! İnsanın altçenesinden girip, üstçenesinden çıkıyor.

O kadar dil döktü, o kadar yalvardı ki, dayanamadım, arzusunu kabul ettim.

Yalnız, bir şey dikkatimi celp etmişti. Munise'yi giydirmek isteğim vakit Nazmiye, hafifçe kaşlarını çatmış: - Küçükü de götürecek misin? demişti.

- Tabii, Munise'yi nasıl evde yalnız bırakayım? Birmani mi var? diye sordum.

- Hayır, ne mani olacak? Daha iyi. Bazen onu evde bırakıyorsun da...

- Evet, fakat şimdiye kadar gece yatısına gitmedim ki.

Ben, artık pek gözü kapalı bir kız sayılmazdım. İki seneden beri dışarılardan çok şeyler görmüş, çok şeyler işitmiştim. Ne oldu, nasıl bir gaflet dakikama geldi de Nazmiye'nin bu sözleri beni şüpheye düşürmedi? Bir türlü bunu anlamıyordum.

İhtimal, can sıkıntısı, açık hava ihtiyacı beni iyiden iyiye bunaltmıştı.

Küçük bir talika arabası bizi derenin ebür kıyısına geçirdi. Bahçeler arasında, yapraklarla örtülmüş ince yollardan birisine girerek yarım saat, üç çeyrek uzakta bir bağa götürdü. Buraları ne tenha, fakat ne güzel yerlerdi. Yolda bir sürüye tesadüf ettik. İhtiyar bir çoban, bir bestan kuyusunun tahta tulumhasını çekerek taş bir yalakta koyunlarını suluyordu. İnce bey-nuzlarıysa yalağın başında birbirlerini iten keçi yavruları Munise ile bana Mazlum'u hatırlattı, merakımızı kaldırdı.

Gözlerimizde yalsarla arabadan atladık, bir keçi yavrusu yakalayarak uzun kulaklarını, sular damlayan ince çenesini eptük. Bir aralık çobandan onu satın almayı düşündüm. Fakat neye yarar? Mademki yakında yine bırakıp gideceğiz. Derdimiz eksik gibi niçin başımıza yeni bir sevdâ satın almalı?

Gittiğimiz köşke, ucu bucağı görünmeyen bir bağın orta-

FAKAT 30?

sında eski bir hına idi. Etrafını yüksek çardakların yeşilliği sarmıştı.

Feridun Bey'in teyzesi, yaşlı, şişman bir kadın. Elbiselerini, süsünü doğrusu gözüm tutmadı, ihtiyar bir kadına bu kadar fantezi yakışmaz. Saçları sarıya boyalı, şakağında laden, yüzünde tekerlek alıklar, hasılı acayip bir şey!

Bu kadın, bizi üst katta bir odaya aldı, çarşafımı çıkardı. Sonra, fazla bir teklifsizlikle kollar gibi yanaklarımı eperek:

- Görüştüğümüze memnun oldum, elmas kızım. Gülbeşeker de ne Gülbeşeker! Sahiden insanın yiyeceği geliyor. Yanıp tutuştuksa kadar varmış, dedi.

Fena halde bezuldüm. Fakat renk vermemek lâzım. Ne söylediğini bilmeyen bazı münasebetsizler vardır ya, onlardan olacak.

Bir odada epeyce zaman beni Munise ile yalnız bıraktılar. Güneş batmıştı. Gardığı erten sık yaprak kümeleri içinde akşamın pembe yaldızı yavaş yavaş sönüyordu. Küçükke şakalaşarak kendimi oyalamaya çalışıyordum. Fakat, yüreğime gizli bir kurt düşmüştü, içim içime sığıyordu.

Bahçeden karışık, kadın erkek sesleri, kahkahalar, hafif hafif çılgınlıklar geliyor, bozuk bir kemanın akort edildiği işitiyordu.

Pencereden başımı uzatım. Sık asma yaprakları arasında hiçbir şey seçmek mümkün değildi.

Nihayet, merdivenden doğru, gürültü ve ayak sesleri gelmeye başladı. Kapı açıldı. Ev sahibi hanım, elinde kocaman bir lamba ile içeri girdi.

- Elmas kızım, seni ihmal ettim ama, mahsus karanlıkta bıraktım. Güneş batarken bu bahçelerin güzelliğine doyum olmaz.

İhtiyar kadın, lambanın fitilini düzelterek, mehtap gecelerinde bu bahçenin cennet gibi olduğunu anlatırken Nazmiye girdi. Kapının dışında gözüme uzun boylu iki zabıt üniforması

ilişti. Başım açıktı, gayri ihtiyari çekindim. Kolumla saçlarımı kapamak istedim.
Nazmiye gülüyor:

- Ticim, sen ne kadar dışarıklı olmuştun? Herhalde nişanlımdan kaçacak değilsin, çok kelunu, ayıp vallahi! diyordu. Hakkı vardı, fazla kaçınmak için sebep yoktu.

Zabitler, biraz tereddütse edaya girmişlerdi. Nazmiye onlardan birini takdim etti:

- Feridun Bey, nişanlım, Feride Hanım, arkadaşım. Talihime iki sevdiğimin isimleri de birbirine yakın düştü. Küçükliğimde büyükannem acayip bir kibrit kutusu alırdı. Bunların üstünde hurma bıyıklı, çarpık omuzlu, kıvrıkcık saçlıların bir filozası gözünün üstüne kadar inen bir panayır palikaryası resmi vardı. İşte bu Feridun Bey, tıpkı kibrit kutularının birinden fırlamış gibiydi. Ehmi, teklifsizce sert avucunun içine aldı, sallaya sallaya sarsa sarsa sıkarak:

- Efendim, teşekkür ve minnettarlığımızı sunarız, âlemimize şeref verdiniz, sağ olun, dedi. Sonra da arkasında duran zabiti takdim etti.

- Müsaade ederseniz kulunuz da candan bir arkadaş, bir velinimetini takdim etsin: Binbaşı Burhanettin Bey. Binbaşı ama bildiğiniz binbaşılardan değil, meşhur Delakzadelerin küçük mahdumu...

Delakzadelerin bu küçük beyi hemen kırk beşi aşkın bir zattı. Saçlarıyla bıyıklarının bir kısmı ağarmıştı. Bir kibar evladı olduğu halinden belliydi. Giyinişi, duruşu, söz söyleyişi Feridun'dan bütünü başka idi. Cehresi ve beyaz saçları, arkadaşının bana verdiği korku ile karışık fena tesiri hemen hemen izale etti. içime biraz emniyet gelir gibi oldu.

Burhanettin Bey, kolay ve seri söz söylüyordu. Nazik bir baş işaretiyle uzaktan selam verdi, hafifçe eğilerek:

- Burhanettin bendeniz. Efendim, peder merhum emlakı içinde en ziyade bu başı severdi. "Burası uğurludur, bana ne

FAKAT 309

kadar saadet geldiyse bu başıdan geldi!" demeyi mutlak edinmişti. Tenezzülen teşrifettiğinizi öğrenince, merhumun bu sözlerini tam bir keramet gibi tesdik ettim.

Bu, hesapça bir kompliman olacaktı. Fakat bu Burhanettin Bey'in ne alakası vardı?

Hayretle Nazmiye'nin yüzüne bakarak cevap bekledim. Fakat, e, bana bakmıyor, gözlerini gözlerimden kaçırmakta inat ediyordu. Bu dakikaya kadar baş sahibi sandığım hanım, Münise'yi elinden tutarak dışarı götürmüştü.

Yarım saatten ziyade bir zaman bu edada beraber oturduk. Şuradan, buradan konuşuyorduk. Daha doğrusu konuşuyorlardı. Çünkü bende konuşmaya değil, söylenen sözleri bile anlamaya mecal kalmamıştı. Demir bir pençe kalbimi sıkıyor, nefesimi daraltıyordu. Zihnim durmuştu. Hiçbir şey düşünmüyor, hiçbir şey duymuyor, yuvasında tecavüze uğramış bir hayvan yavrusunun idraksiz korkusuyla keşme büzülüyor, küçülüyordum.

Aşığıda bir keman taksimi yaptılar, bunu bir gazel, daha sonra kalınlı, inceli birçok seslerin söyledigi şarkılar takip etti.

Bir kanepede yan yana oturan Nazmiye ile nişanlısı, gittikçe daha ziyade birbirlerine sekişiyorlardı. Yavaş yavaş onlara arkamı çevirdim. Bunlar çok adı ruhlı insanlardı, iki yabancıların önünde, sinemadaki o çirkin aşk sahnelerinden birini oynar gibi çekinmeden, utanmadan baş başa... Evet, bunlar çok adı ve fena insanlardı.

Biraz evvel Şişman hanım, masanın üstüne şişeler, tabaklarla dolu bir tepsi bırakmıştı. Burhanettin Bey, elleri cebinde, odanın içinde dolaşıyor, ara sıra bize arkasını çevirerek bu masanın önünde duruyordu.

Bu gezinmelerden birinde binbaşının önümde durduğunu, hafifçe eğildiğini gördüm:

- İnayeten kabul buyurmaz mısınız, küçükhanım?

Hayretle gözlerimi kaldırdım. Elindeki küçük bir kadehin

310

Reşat Nuri Güntekin

içinde yakut kırmızı bir içki parlıyordu. Başımıyla reddettim. Gayet yavaş:

- istemem, dedim.

O, daha ziyade eğildi, sıcak nefesi yüzüme dokunarak:

- Zararlı bir şey değil, küçükhanım. Dünyanın en nazik ve masum bir hikörü. Değil mi, Nazmiye Hanım? Nazmiye, ona başıyla işaret etti:

- İsrar etmeyiniz Burhanettin Bey, Feride, burada kendi evinde sayılır. Nasıl isterse öyle yapsın.
 Burhanettin Bey, ağarmaya başlamış saçları, munis ve kibar çehresi bu dakikaya kadar bana müphem bir emniyet vermişti. Neydi bu başıma gelen şey Yarabbi? Kendimi nasıl kurtaracaktım?
 Odadaki ışıklar yavaş yavaş sönüyor, gözlerime çöken bu karanlığın içinde kıvılcımlar uçuşuyordu. Valsi sesi kulağıma uzak bir denizin uğultusu gibi geliyordu:
 - Elmas kızım yemek vakti geldi, sofrada birkaç misafirimiz var, sizi bekliyorlar.
 Bu sözleri o Şişman kadın söylemişti. Biraz kendimi toplar gibi oldum:
 - Teşekkür ederim, rahatsızım, beni burada bırakınız, diyebildim.
 Bu sefer, Nazmiye yanıma yaklaştı:
 - Ferideciğim, vallahi yabancı değilsin, Feridun'la, Burhan Bey'in iki arkadaşı, sonra, onlardan bazılarının nişanlıları, zevceeleri, öyle ya zevceeleri, gelmezsen çok ayıp olur. Mahsus sen in için geldiler.
 Bileklerini Nazmiye'nin elinden kurtarmaya çalışıyor, kustuğun kenarlarına tutunarak kışeme hüvüyordum. Söz söylemek mümkün değildi. Dışlarını sıkmasam, onların birbirine çarpacağını hissediyordum.
 Burhanettin Bey:
 - Misafirimiz ne emreder, nasıl isterse öyle hareket et-
 ,1111
 g^^Hlffij^^^^HI----n.

ÇALKIŞI 311

mek borcumuz. Siz misafirlerin yanına ininiz. Feride Hanım'ın biraz rahatsız olduğunu söyleyiniz. Binnaz Hanım, siz de bizim yiyeceğimizi buraya getiriniz. Misafirmi yalnız bırakmamak benim vazifem.
 Bu dakikada çıldırıyordum. Bu odada, Burhanettin Bey'le yalnız kalmak, beraber yemek yemek!
 Ne yaptığımı bilmeden, düşünmeden yerimden fırladım, var kuvvetimi tetayarak:
 - Pekî, istediğiniz gibi olsun., dedim.
 Nazmiye ile nişanlısı kol kola önümüzden iniyorlardı. Burhanettin Bey, bir adım geriden beni takip ediyordu.
 Karanlıkta taşığın nihayetinde bir kapı açıldı. Kamaştırıcı bir pırıltı birdenbire gözlerimi yaktı. Avizelerin tavandan döktüğü ışık selleri içinde sendeleye sendeleye birkaç adım yürüdüm.
 Duvarlarda, salsına hudutsuz derinlikler veren endam aynaları parlıyor, avizelerin aksî, karanlık bir yolda keşan meşaleler gibi ta uzaklara gidiyordu.
 Birçok gözler, çehreler, rüyada görülmüş gibi karışık, bulanık kadın, erkek çehreleri. Sonra kerkunç bir el şakırtısı keptu. Valsinin uğultusu içinde sesler derinleşiyor, bulanıyor, fakat bir türlü sönüyor, uğultusu dağ rüzgârı gibi ta uzaklara haykırıyordu: "Yaşasın Burhanettin Bey, yaşasın Gülbeşeker, Gülbeşeker."
 *

Gözlerimi açtığım vakit kendimi Münise'nin kollarında buldum. Küçüğüm: "Abacığım" diye ağlayarak yüzünü yüzüme sürüyor, ıslak saçlarını, kelenyadan yanan gözlerini öpüyordu. Üstüm başım sırlıslıksam olmuştu. Odanın yarım aydınlığında birçok gözün bana baktığını hissediyordum, ilk hareketim, kollarımla açık boynumu saklamak oldu.

312

Reşat Nuri Güntekin

Tanımadığım bir ses:

- Dışarı çıkın, rica ederim, dışarı çıkın.diyte bağılıyordu. Hafifçe çırpınmak, yerimden kalkmak istedim. Bir el beni omzumdan tuttu:
 - Kerkma kızım, hiçbir şey yok, kerkma, dedi.
 Kıpıklerimin arasından bu söz söyleyenin yüzüne baktım, her zaman ceketinin önü açık duran Şişman koluğasıydı. O da bana baktı, sonra yanındakilere dönerek:
 - Bicare, şahiden çocukmuş, dedi.
 Nazmiye, yere diz çökmüş, bileklerini ovuşturuyor: "Feri-ı deciğim, biraz açıldın mı? Akkımızı başımızdan aldın!" diyor.
 Yüzünü germemek için başımı öte tarafa çevirdim, gözle-ı rimi kapadım.
 Sonradan öğrendiğime göre, bu baygınlık bir çeyrekten sfazla devam etmiş, Kelenyalar, yün yakıp

koklatmasar, hiçbir şey tesir etmiyermuş. O kadar ki, artık ümit kesmeye başlamışlar, Şehirden doktor getirmek için bir bağı arabası hazırlamışlar.

Kendime geldikten sonra, e araba ile beni Şehre götürme- ı lerini istedim. Razi olmazlarsa gece vakti tek başıma yola düş- ı mekten çekinmeyeceğimi söyledim. Taresiz, razı oldular. Şiş- | man kelağası paltosunu giyerek arabacının yanına atladı.

Yola çıktığım vakit Burhanettin Bey, çekine çekine bana | yaklaştı, yüz üme bakmaya cesaret edemeyek:
- Feride Hanım, dedi, siz bizi çok yanlış anladınız, emini sunuz ki, kimsenin size karşı fena bir niyeti yoktu. Dadece ik- lram etmek, bir bağı eğlencesi göstermek istemiştik. İstanbul' dal terbiye görmüş, sonra mesela birkaç gün evvel arkadaşlarımız- ! dan biriyle konuşmakta bir beis görmemiş bir küçükhanımınj bu kadar vahşi tabiatlı olacağını nasıl tahmin ederdik? Tekrar | temin ederim ki, size karşı bir fena niyet yoktu. Mamafih, üzülduğünüz için sizden af rica ederim.

TEKİT 313

Araba, ince dağı yollarının karanlıklarına dalmıştı. Birköşede üşür gibi titreyerek büzüsüyor, gözlerimi kapıyordum. Yavaş yavaş başımda bir başka gecenin hayali uyanıyordu. Kezyatağf ndaki keşkten kaçtığım, ne yaptığımı düşünmeden bir başıma, karanlık yollara düştüğüm gece...

Baygın kokulu içde dallan, ara sıra arabanın penceresinden giriyor, yüzüme, gözlerime dokunarak beni rüyamdan uyandırıyor.

Başını arabanın ebür penceresine dayayan Münise'nin derin derin içini çektiğini işittim. Yavaşça:

- Munise, sen uyumadın mı? diye serdum.

Cevap vermedi, başını daha ziyade eğdi. O zaman dikkat ettim; küçüğüm ağlıyor, hem de bir büyük insan gibi göz yaşlarını karanlıkta gizlemeye çalışarak:

Ellerini tuttum:

- Ne var, kızım? dedim.

Benden daha çok yaşamış, daha çok anlaşılmış büyük bir insan ıstırapıyla başımı kollarının içine aldı, kulağıma eğilerek:

- Abacığım, ben bu gece ne kadar ağladım. Ne kadar kerkutum. Seni niçin craya çağdırdıklarını anladım, abacığım. Bır daha öyle yerlere gitmeyelim Emi? Ya sen? Allah esirgesin, annem gibi... Ben ne olurum sonra abacığım!

Ah, ne zillet ne sefalet, Yarabbi! Düşmüş bir kadın gibi bu çocuktan utanıyor, yüzüne bakmaya cesaret edemiyordum.

Başımı, enun küçük dizlerine koydum, eve gidinceye kadar annesinin kucağında ağlayan bir çocuk gibi için için ağladım.

Müdire Hanım'ın evine gittiğim vakit güneş yeni doğmuştu. İhtiyar kadın, sabahın bu saatinde ağlamaktan şişmiş gözlerim, sararmış yüzümle beni görünce Şaşırdı:

314

Reşat Nuri Güntekin

- Hayırdır inşallah. Feride Hanım. Ne oldu, kızım? Seni hiç böyle görmedim. Hasta mısın? dedi.

Bu hanımın sakın ciddiyeti, çatkin çehresi beni daima biraz kerkutmuş, kalbimi açmaya mani olmuştur. Fakat bu saatte, bu yabancı memlekette endan başka derdimi anlatacak kimsem yoktu. Sonra vazifem, mesleğim beni buna mecbur ediyordu.

Utuna utana, titreye titreye dün geceki vakayı anlattım. Hiç bir noktasını gizlemedim. İhtiyar kadın, bir şey söylemeden dinliyor, kaşlarını çatıyordu. Hikâyenin sonunda boynumu büktüm, yaşı gözlerimle gözlerinden bir teselli cevabı dileyerek:

- Müdire Hanım, dedim, siz benden yaşırsınız. Benden çok fazla şeyler biliyorsunuz. Allah için bana doğrusunu söyleyin. Şimdi ben, artık fena bir kadın mı sayılırım?

Bu usual, müdirede, umulmaz bir heyecan ve teessür uyandırmıştı. Tenemden tutarak başımı kaldırdı, ta yakından gözlerimin içine baktı, hem de her vakıtki gibi bir müdire gözleriyle, bir yabancı gözleriyle deşil, seven ve anlayan bir anne gözleriyle.

Sonra çenemi ekşayarak, dizlerine koyduğum ellerimi elleriyle severek, müterreddit, titrek kelimelerle şunları söyledi:

- Feride, ben, senin bu kadar masum, temiz bir kız olduğunu bugüne kadar anlamamıştım. Seni, daha kendime yakın bulundurmak, daha iyi himaye etmek mümkündür. Yazık. Ah, O Nazmiye! Kızım, ben

birçok şeyler biliyorum. Her şeyi anlıyorum. Fakat dünya eyle bir dünya ki, bildiklerinin birçoğunu saklamak lazım. Nazmiye, fena bir mahsuktur. Mektebi onun Şerrinden kurtarmak için müracaatlarda bulundum, çok uğraştım. Fakat beyhude. Onu yerinden oynatmak mümkün değil Çünkü mutasarrıfından, alay beyinden, tabur imamlarına kadar hesapsız hamileri var. Nazmiye buradan giderse kibar hanımlara kim dalkavukluk edecek? Büyük memurların gizli gizli yaptıkları gece eğlencelerinde kim ut çalacak, hatta oynayacak?

FAHRETTİN 315

O Burhanettin Bey gibi azılı mirasyediler, senin gibi masum, saf, taze, güzel çocukları nasıl ele geçirecek? Feride, sana tertipledikleri planı ben tamamıyla anlıyorum. Bu Burhanettin Bey, babasından kalan serveti birçok biçare kadınları iflas etmek, birçok aile çocuklarını yakmak için israf etmiş bir ihtiyar çapkındır. Bütün T.'nin, güzelliğinden bahsettiği bir genç kıızı ele geçirmek, onun için bir izzetinefis meselesi oldu. Genç zabıtların sokaklarda kılıç şakırdatarak yolunu beklediği, peçesi altında yüzünü görmeyi bir muvaffakiyet saydığı bir genç kıızı koluna takarak bir işret ve safahat âlemine götürmek, birçok hasut çapkınları: "Yaşasın Burhanettin Bey" diye bağırtmak için bir şerefti. Bahusus, senin ihsan Bey'le konuştuğunu da duymuştun, işte kızım, Nazmiye'ye müracaat ettiler, kim bilir, ne vaat ederek sana bu oyunu oynadılar? Bu kadarla kurtulduğuna yine şükret, kızım! Mamafih, sana şunu da söylemeye mecburum ki, artık burada kalamazsın. Vakanın bir iki güne kadar bütün şehirde duyulacağı muhakkak. İlk varupla buradan gitmelisin? Gidecek yerin, akrabaların, bildiğin var mı, Feride?

- Müdire Hanım, kimsem yok.

- O halde izmir'e git. Orada benim iki bildiğin var. Biri bir muallim arkadaşım. Birtanesi de Maarif-Başkâtibi Sana bir mektup vereyim, bir ders bulmak için elinden gelen yardımı esirgemez ümidindeyim.

Bu şefkat, beni şaşırtmıştı. Yağmurda, karda ölmekten kurtarılmış bir kedi yavrusu gibi sekuldukça sekuluyor, saçlarını ekşayan ellerine kerk kerk yanağı sürüyor, sonra, bu eli çevirerek, avuçlarının içinden öpüyordum.

İhtiyar kadın, hafif bir göğüs geçirerek devam etti.

- Sen bu halle artık evine gidemezsin Feride. Hem artık bu, caiz olmaz. Haydi kızım, yukarıda seni yatıracağım, bir parça uyu. Ben eşyan ile beraber Münise'yi buraya getiririm. Gidinceye kadar burada kalırsın.

316

Reşat Nuri Güntekin

Müdirenin yukarıdaki odasında akşama kadar uyanıp uyanıp tekrar uyudum. Ben gözlerimi açtıkça ihtiyar kadın, yanıma geliyor, elini alnıma koyuyor, artık T.'nin kızları gibi iki kalın örgü ile ördüğüm saçlarımı ekşuyor:

- Hasta mısın, Feride? Biryerin ağrıyor mu, kızım? diye soruyordu.

Bir şeyim yoktu, hasta değildim. Fakat halsiz halsiz yastığın üstüne başımı bırakıyor; küçük bir çocuk gibi nazlanıyordum. Bana eyle geliyor ki, kendimi daha fazla ekşatıp sevdirim-sem, bu yeni bulduğum ana sevgisi gönlümün içine daha fazla sinecek, ileride geçireceğim yalnızlık ve hastalık günlerinde -hediye mendillerinde kalmış kekullar gibi- bana bir teselli olacak.

Prençibeza Maryu vapuru, 2 Temmuz

Rüzgâra karşı mantoma burundum, ay batıncaya kadar yukarıda eturdum. Güverte beşti. Yalnız, akşamdan beri hiç vaziyetini değiştirmeyen uzun boylu bir yelcu, kollarını demir parmaklığı dayıyor, rüzgâra karşı ışıkla mahzun havalar çalıyordu. Ben, denizi, derin derin yaşıyan, daima gülen, söyleyen, dinleyen, darılan bir şey gibi tanır ve severdim. Halbuki bu gece sular bana çaresi, tesellisi olmayan büyük bir yalnızlık gibi göründü.

Gecenin rutubeti iliklerime işlemişi gibi titreyerek aşağı indim. Münise kamaranın ranzasında uyuyor. Bu büyük yalnızlığın kalbi vurur gibi ta derinlerden gelen sarsıntılarını dinleyerek defterime yazmaya başladım.

*

Bugün müdirem, beni iskeleğe kadar getirdi. Bildiklerimden kimseye veda etmedim. Yalnız teyzeme benzeyen büyük-

FAHRETTİN 317

hanıma uğradım, gözlerimi kapayarak sen bir defa "Feride" diye adımı söylemesini dinledim.

B'de Mazlum'u bırakmıştım. Burada da kuşlarımdan ayrılmak lazım geldi. Onları müdireye emanet ettim, yemlerini, sularını unutmayacağına söz verdim.

Müdire dedi ki:

-Feride, mademki onları bu kadar seviyorsun, kendi elinle azat et, daha sevap olur.

Mahzun mahzun gülümsedim:

- Hayır, Müdire Hanım, dedim, ben de sizin gibi zannederdim. Fakat, artık fikrimi değiştirdim. Kuşlar, ne istediğini bilmeyen zavallı, akılsız mahluklar. Kafesten kaçıncaya kadar türlü türlü üzüntüler içinde çırpınıyorlar. Fakat, sanır mısınız ki, dışarıda daha fazla bahtiyar olacaklar? Hayır, buna imkân yok. Ben, böyle sanıyorum ki, bu biçareler her şeye rağmen kafeslerine alışıyorlar, açık havaya kavuştukları zaman bir dal üstünde, başlarını kanatları içine gizleyerek geçirdikleri gecelerde sabaha kadar bu kafesi düşünüyorlar, küçük gözlerini pencerelerin aydınlığına dikerek hasret çekiyorlar. Kuşları zorla kafeslerde alıkoymak Müdire Hanım, zorla, zorla.

İhtiyar kadın çenemi okşadı:

- Feride, sen anlaşılmaz bir çocuksun. Bu kadar ehemmiyetsiz bir şey için ağsanır mı? dedi.

*

Vapurda, benimle beraber T.'den binmiş birkaç yolsu vardı. Bunlardan iki zabıt arasında şöyle bir konuşmaya kulak misafiri oldum:

Genç, yaşlısına dedi ki:

- İnsan Bey dört gün evvel hareket edecekti. Birkaç gün bekler de Beyrut'a kadar beraber gidelim, dedim. Bilmeden zavallıyı felakete sürüklemiş oldum. Öyle ya dört gün evvel gitseydi, bu hal başına gelmeyecekti.

318

Reşat Nuri Güntekin

Yaşlısı:

- Hakikaten esef edilecek bir vaka. Bu ihsan, böyle pek titiz bir adam değildi ama, bilmem nasıl oldu? Sen vakanın tafsilatını biliyor musun?

- Ben gözümle gördüm. Dün Belediye gazinesunda idik. Burhanettin bilarde oynuyordu. Bu esnada ihsan kapıdan girdi, binbaşıyı bir kışeye çekerek bir şeyler söylemeye başladı. Evvela sakin, nazik nazik konuşuyorlardı. Bilmem aralarında ne geçti? Birdenbire İhsan'ın bir adım gerilediğini, Burhan Bey'e müthiş bir tekat indirdiği gördüm. Binbaşı, revolversine davranmak istedi. Fakat, ihsan daha evvel kendi silahını çekmişti. Birkaç kişi hemen üstlerine atılmasaydı, muhakkak kan dökülecekti. Divanharp yarın İhsan'ın muhakemesine başlıyor.

- Bizlerden birimiz bu işi yapsaydık, halimiz yamandı. Fakat ihsan zannederim, Paşa'nın bir şeyi oluyor.

- Karısının yeğeni ve sütcüsu.

- Kendi söyleyişlerine göre politika kavgası. Şu ordu dan politikayı çıkaramadılar gitti.

- Vallahi bana kalırsa, bu, yine bir kadın meselesi olacak. Burhan'ı bilmez miyiz?

Zabıtlar, konuşa konuşa yanımdan uzaklaşmışlardı. Biraz evvel ihtiyar bir sandalcının kamarama getirip bıraktığı gül demetinin kimden geldiğini şimdi anlıyordum.

ihsan Bey, hayatta belki bir daha size tesadüf edemeyeceğim, yahut edersem de sizi tanımamış gibi görünmek lâzım gelecek. Fakat benim için divanharp karışısına çıkmaya hazırlandığınız bir günde yine beni andığınızı unutmayacağım. Kimden olduğunu bile söylememek inceliğini gösterdiğiniz bu güllerin bir küçük yaprağını defterimde, hatıranızı da, en temiz bir şey gibi kalbimde saklayacağım.

ÇALIKUŞU

319

Dışarıda, o kimsesiz yolsu, hâlâ çaldığı mahzun havalara devam ediyor. Kamaramın açık penceresinden başımı uzattım. Denizde, suların içinde kaynıyor gibi görünen herra bir seher başlıyor.

Çalikuşu, haydi yat artık, gece ve yorgunluk zavallı gözlerini ağrıtıyor. Seherden sana ne? Seher, ta uzaklarda uykuya ve daha başka şeylere kanmış "sarı çiçek"lerin mesut gözlerini açacakları vakittir.

321

DÖRDÜNCÜ KISIM

İzmir, 20 Eylül

••

Uçaya yakın bir zamandan beri izmir'deyim. İşlerim iyi gitmiyor. Sen bir ümidim kaldı. Yarın, onu da kaybedersem, bilmem ne olacağımı? Düşünmeye bile cesaret edemiyorum. T.'deki müdürenin beni tavsiye ettiği adam, ben gelmeden bir ay evvel hastalanmış, altı ay tebdilihavayla İstanbul'a gitmiş. Taresiz kendi kendime Maarif Müdürlüğü'ne gittim. Karşıma kim çıksa hoşlenirsiniz? B.'deki o uyur gibi oturan, sayıklar gibi söyleyen battal zat değil mi? Kudretin, bakmaktan ziyade uyumak için yarattığı o güzelim mahmur gözler, beni bittabi tanımadı: "Birkaç gün sonra uğrayın da bakalım, bir şey buluruz" dedi. "Birkaç gün" onun hisanında bir iki ay demektir. Nitekim öyle oldu.

Bugün tekrar uğramıştım. Lütfen bir parça iltifat gösterdi. O halim masum sesiyse,

- Kızam, buraya iki saatlik bir mesafede bir nahiye mektebi var. Abuhavası latif; manzarası ferahfeza, diye başladı.

Bu nutuk, beni Zeyniler'e gönderdiği vakit verdiği nutkun aynı idi. Birdenbire deliliğim tuttu, gülserek sözünü ağzından aldım:

- Yerulmayınız beyefendi, sizin yerine ben söyleyeyim, dedim, idare birçok himmet ve masrafı ihtiyar ederek yeni bir mektep vücuda getirdi. Yalnız, benim gibi genç bir muallimin himmet ve fedakârlığına muhtaç değil mi? Mersi, beyefendi. Bu lütfunuzu bir kere B.'de Zeyniler'e giderken görmüşüm.

Çalıkluşu - F 21

322

Reşat Nuri Guntekin

Tabii ben, bunları söylerken kevulmayı göze almıştım. Fakat tuhaf değil mi? O, hiç kızmadı. Bilakis, kahkahalarla güldü, gayet filozof bir tavırla:

- Ne yaparsın kızım? idarenin icapları. Sen gitme, o gitmesin... Maarif müdürlerinin edalarında misafir eksik olmuyor. Kışedeki koltuktan çatsak bir ses geldi:

- Ay, bu ne çıtıdık çıtıdık fmdıkkurdu böyle!

Fmdıkkurdu mu? Benim İpekböceği ve Gülbeşeker'den zaten canım yanmış, burada da fmdıkkurdu ha! Şiddetle döndüm. Bana türlü isimler -hem de inatlarına böyle tatlı ve böcek isimlen- veren saygısızlardan birini nihayet yakalamıştım.

Ona güzel bir ders verecek, bütün ötekilerinin acısını bu beyden çıkaracaktım.

Müdür, hürmetle cevap verdi:

- Emredersiniz Reşit Beyefendi, fakat bugün ciddiden mü nhalim yok. Yalnız Rüstiye'nin Fransızca muallimliği var. Tabii hanımın işine gelmez.

- Nçin gelmesin efendim? dedim. Zaten cariyeiniz B.'de Darülmualimat Fransızca muallimesiydi. Müdür, tereddüt ediyordu:

- Evet, fakat müsabaka ilan ettik. Yarın imtihan var.

- Pekâsâ küçükhanımda imtihana giriverir, ne çıkar? Ben de zaten imtihanda bulunacağım. Allah kerim.

Ben gelmeden sakın imtihan başlamasın ha...

Bu Reşit Bey, herhalde mühim bir adam olacak. Fakat, ne o tasavvura sığmaz çirkinlikti Yarabim! Yüzüne bakarken kahkahalarla gülmemek için dudaklarımı ısırıyordum.

insan, ya esmer olur, ya beyaz değil mi? Bu beyefendinin yüzünde yeni kapanmış yaraların nazik beyazından kömür karasına kadar bin çeşit renk vardı. Öyle kirli bir esmerlik ki, yakalığını nasıl kirletmediğine hayret ediliirdi. Sanki birisi, eğlen-

ÇALIKLUŞU

323

mek için elini kömür tozuna sokmuş da bu yüzü şöyle karmakarışık karalayivermiş.

Yara gibi kırmızı, kirpiksiz gözkapakları içinde birbirine gayet yakın iki şebek göz. Beyaz bıyıklarının üstünde ta dudaklarının ucuna sarkan bir acayip burun. Hele öyle avurtları var ki, görülecek şey. Hani, maymunların ağzında fıstık falan sakladıkları keseler vardır, tıpkı onlar gibi, yüzünün iki tarafından sarkıyor.

Mamafih, ben de ileri gidiyordum. Bana birkaç sözle ettiği iyilik, doğrusu az şey değil. Herhalde kudret, bu beyefendinin yüzünü yarattıktan sonra fazla ileri gittiğini görmüş, haksızlığını güzelce bir kalbe tazmin etmiş olacak.

Bence, gönül güzelliği göz, yüz güzelliğinden daha iyi bir şey.

Kalpsiz bir güzelliğin, fakir teyze kızlarının hayatını kırmaktan, gönsünü söndürmekten başka neye faydası var ki?..

İzmir, 22 Eylül

Bugün, müsabakaya girdim. Tahriri imtihan fena gitti; istikrar, istismar istifa gibi sekiz, on fiilin muzarilerini, emriha- zırlarını, tahriren tasrif ediniz, dediler. Kelimelerin Türçelerini bilmiyorum ki, Fransızcasını yazayım. Fakat şifahi imtihan iyi oldu. Reşit Beyefendi benimle Fransızca konuştu. Behemehal kazanacağımı ümit ettirecek bazı sözler söyledi.

Allah, Munise'ye acısın.

izmir, 25 Eylül

Netice anlaşıldı, imtihanı kazanamadım. Kâtiplerden biri dedi ki:

324

Reşat Nuri Güntekin

- Eğer Reşit Beyefendi istemiş olsaydı, behemehal kazanırdınız. Onun reyî hilafına iş görmek kimin haddine düşmüştü! Herhalde bir fikri var.

Paziyetim çok fena. iki güne kadar aybaşı oluyor. Kıra vermek lâzım. Anneciğimden kalan sen bir madalyon imdadıma yetmişti. Bugün onu karşı komşulardan birine verdim. Kocasına sattırarak parasını getirecek. Bu yadigarı elden çıkarmak istemiyordum; çünkü içinde annemle babamın evlendikleri sene çektiydikleri fotoğraf vardı. Bicare fotoğraf, şimdi çıplak kaldı. Fakat bunun için de bir teselli buldum. Kendi kendime: "Annemle babam, kimsesiz kızlarının kalbi üstünde durmayı, elbette bir altın parçası içinde yatm aya tercih ederler" diyorum.

izmir, 27 Eylül

Bugün Reşit Beyefendi'den bir tezreke aldım. Bana bir iş bulmuş. Görüşmek için Karşıyaka'daki köşküne çağırıyor. Maarifteki kâtip, bu beyin bana düşmanlık ettiğini söylemişti. Bu sözün doğru olmadığını anlaşıyor. Bakalım, yarın anlatacağım.

izmir, 28 Eylül

Reşit Bey'in, Karşıyaka'daki köşkünden denüyorum. Saray gibi bir yer. Bu beye, niçin bu kadar ehemmiyet verdiklerini şimdi anlıyorum.

Reşit Bey, beni nezaketle kabul etti. Fransızcamı beğendiğini, fakat arkadaşlarının bana haksızlık etmelerine mani olmadığının söyledi. Mektubunda bahsettiği iş, kızlarının Fransızca muallimliğini. Bana dedi ki:

- Hanım kızım, iktidarınız gibi hal ve tavrınız da hoşuma gitti. Maarif mekteplerinde sürünüp ne yapacaksınız? Kızları-

AKU

325

ma Fransızca dersi verirsiniz. Beraber oturur kalkarsınız. Size güzel bir oda veririz, olmaz mı?

Bu, adeta mürebbiyelikti. Herhalde benim muallimliğimden daha rahat ve kârlı iş olacaktı. Ne çare ki, ben, bu mesleği öteden beri sevmem, hizmetçilik kabilinden bir şey addederdim.

Reşit Bey'i kırmak doğru değildi. Gösterdiği emniyet ve nezaket için teşekkür ettim. Fakat Munise'yi bahane ederek kabul edemeyeceğimi anlattım. Reşit Bey, bunu sebep saymıyordu:

- Onun da başımızın üstünde yeri var, kızım. Küçük bir çocuğun fakirhanemize ne yükü olur? diyordu.

Katıcevabımı vermedim. Üç gün mühllet istedim. Son bir teşebbüste bulunacağım. Resmi bir muallimlik bulursam âlâ. Olmazsa ne çare!

Karşıyaka, 3 Ekim

Munise ile bana köşkün üst katında denize karşı bir oda verdiler. Küçük, fakat kuş kafesi gibi şirin bir yer. Geç vakte kadar pencereden rıhtımı ve denizi seyrettim. Pencere, bütün körfezi görüyor. Karşıda İzmir, yıldızlarla donanmış bulut kümelerine benzeyen tepeleriyle, muhteşem bir donanma aydınlığı içinde yanan Kordonu'yla görülecek şey.

Fakat doğrusu, önümdeki Karşıyaka rıhtımı, beni daha ziyade eğlendirdi. Burada ne güzel, ne eğlenceli bir hayat var. Gece yarısına kadar tramvaylar işliyor, havagazlarının yeşil aydınlığında ardı arkası kesilmeyen

genç kafiseleri piyasa ediyor. Uzakta, denize alşı, yeşilli ziyalar akıtan bir gazineda, gitarla kâh Şen, kâh mahzun havalar çalıyorlar.
Bilmem niçin, bana öyle geliyordu ki, bu hafif aydınlıkta

yalnız elbiselerinin siyah yahut beyaz lekelerini fark ettiğim insanlar, hep, birbirlerini seven nişanlı çiftlerdir. Yalnız onlar değil, karanlığın bütün görünmeyen kışkeleri, denizin içinde keyu hayaletleri fark edilen kaya yığınlarının üstü, hep böyle görünmeyen sevgilerle dolu.
Denizden gelen fısıltılar, dudak dudağa gizli söyleşmeler. Tecenin göğsüne basan, nefesimi tıkayan ılık nefesleri, öyle genç kızların dudaklarından geliyor ki, başları sevgililerinin boynunda, gözleri onları gece denizleri gibi koyulaşmış yeşil gözlerinde.
Beni bu kışke bir küçü khamm gibi nezaketle kabul ettiler. Kendi yüküm, hiçbir zaman bana ağır gelmemiştir. Böyle oldu halde havusumu kendi elimle edama çıkarmama müsaade etmeyen, onu zorla elimden çekip alan ihtiyar kalfaya minnettar oldum. Münise, daha bunları anlatacak yaşta değil. Kışkün ihtişamı biçarenin gözlerini kamaştırdı. Demin yukarı çıkarken, evimizde her zaman yaptığı şakayı tekrar etmek istedi, merdivenin yarısında birdenbire eteğimi yakaladı, çıktığım basamaklardan beni geri indirmeye uğraştı. Kelundan tuttum, kulağına eğilerek:
- Münise, biz artık başkasının evindeyiz çocuğum... İnşallah yine kendi evimiz olursa o vakit kızım, dedim. Çocuk, birdenbire durdu. Ne demek istediğimi anlamıştı.
Odaya girdiğimiz vakit, güzel küçük yüzündeki sevinç sönmişti. Bu çocuk, beni ne kadar ince anlıyor. Kollarını boynuma doladı, her zamandan ziyade bana sekularak küçük küçük buselerle yüzümün her tarafını öptü.
Penceremi kaparken bir kere daha dışarıya baktım. El, ayak çekilmiş, fenerler sönmüş, biraz evvel sahil fenerleri işle cynaşan deniz bile, şimdi kumsalın bir kısmını boş bırakarak

FAKİHİ 327

daha uzaklara çekilmiş, yavaş yavaş uyuyan bir çocuk gibi başını kayaların beyaz yastığına koymuş...

*

Ben buraya bugün gelirken... (Fakat bunu yazmaya cesaret edemeyeceğim, dursun.)

Kanşyaka, 7 Ekim

Reşit Bey'in kışkünde hayat fena geçmiyor. Talebelerim, biri ben yaşta, biri daha küçük iki kız. Büyüğünün ismi Ferhün-de, güzellikte heybahasının bir eşi. Bunun için gayet hırçın tabiatlı. Küçük Sabahat, onun zıddı. Bir bebek gibi güzel, şirin, yumuk yumuk bir kız...

Kalfa hanımlardan biri, bir gün manalı manalı göz kırptı:

- O vakitlerde rahmetli hanımefendi hastaydı. Bir genç askeri doktor gelir giderdi. Hanımefendi besbelli bu doktorun yüzüne baka baka çocuğu güzel oldu, dedi.

En büyük korkum hizmetçilerden. Niçin hakikati saklama- lı, az çok onların kapı yoldaşı değil miyim? Fakat ben, çok iyi hareket ettim, hiçbirisine iş buyurmadım... Onun için hürmet ediyorlar...

Mamafih, bunda Reşit Beyefendi'nin verdiği ehemmiyetin de -zannederim- tesiri var.

Kışkün en büyük kusuru arı kovarı gibi işlemesi. Misafir, hiç eksik olmuyor. Daha fenası, Ferhünde ile Sabahat, mutlaka her misafire çıkmam için ısrar ediyorlar. Kışkün bundan daha büyük bir kusuru, Reşit Beyefendi'nin büyük oğlu Cemil Bey... Otuz yaşlarında kadar, manasız ve sevimsiz bir genç... Denenin on ayını Avrupa'da bahasının parasını yemekle geçirirmiş, iki ayını da burada, izmir'de. Bereket versin, bu iki ayın sen gün- lerindeyiz. Öyle olmasaydı, kışkü üç gün evvel bırakmış ola-

328

Reşat Nuri Güntekin

çaktım. Sana ne mi, diyeceksin? Ben de, kendi kendime öyle dedim ama, hesap yanlış çıktı.

Uç gün evvel Ferhünde ile Sabahat, geç vakte kadar beni aşığı salonda alıkoymuşlardı. Onlardan ayrıldıktan sonra karanlıkta yukarı çıkıyorum... Üçüncü kat merdivenin başında bir erkek gölgesiyle karşılaştım. Birdenbire ürktüm, geri çekilmek istedim.

Cemil Bey'in sesi:

- Korkmayınız, küçükhamm, yabancı değil, dedi. Yan pencereden birinden, yüzüme hafif bir aydınlık vuruyordu.

- Affedersiniz, beyefendi, birdenbire tanımadım efendim, dedim. Geçmek istedim.

Gemil Bey, saĝa doĝru bir adım attı. Merdivenbaşı dar olduĝu için geçecek yer kalmıyordu.

- Uykum kaçtı, küçükhamm, pencereden mehtabı beklemeye çıktım.

Maksadı hissetmiştım. Bir şey anlamamış gibi görünerek usulca kaçmak istiyordum. Mafafih, sözü cevapsız bırakmamak için:

- Mehtap zamanı deĝil ki, efendim, dedim. O, yavaşı yavaşı.

- Nasıl deĝil, küçükhanım, ya bu merdiven başında birdenbire doĝan pembe mehtap! Hangi mehtabın aydınlığı acaba o kadar gönül alıcıdır ki?!

Gemil Bey, birdenbire beni bileklerinden yakaladı, sıcak nefesini yüzümde hissettim ve kuvvetle kendimi geriye attım. Birmerdiven parmaklığına sarılmasaydım, aşıĝıya kadar yu: varlanacaktım. Fena halde başımı çarpmıştım. Hafif bir ıstırap feryadını zapt edemedim.

Gemil Bey, gürültü etmeksizin yanıma inmişti. Yüzünü görmediğim halde pek telaş ve heyecan içinde olduğunu hissediyordum.

FAKİH 329

- Feride Hanım, beni affediniz, bir yeriniz incindi mi? dedi.

- Hayır, ehemmiyeti yok, yalnız beni bırakınız, diye yalvaracaktım. Fakat dudaklarımdan boĝuk bir hıçkırıktan başka ses gelmedi. Bu hıçkırığı boĝmak için mendilimle ağızımı kapamak istedim. O vakit, hafifçe yaraslanan dudağımdan ince ince kan sızdığını gördüm.

Merdiven penceresinin yanındaydık. Açık kalmış bir panjurdan giren hafif aydınlık içinde Gemil Bey de bu kanı görmüştü. Sesi teessürlü titreyerek:

- Feride Hanım, dedi. Bu gece ben dünyanın en adi bir adamı gibi hareket ettim. Beni affettiğinizi söylemek mürüvvetini esirgemeyiniz, Feride Hanım.

Yapılan terbiyesizlikten sonra bu seĝuk edebiyat, tüyserimi ürpertti ve bana bütün cesaretimi iade etti. Sert bir sesle:

- Yaptığınızda bir fevkalâdehik yoktur efendim, dedim. Kadın hizmetçi, evlatlık kabilinden insanlara böyle muameleler yapmak âdettir... Konağınızda bunların vaziyetinden pek farklı olmayan bir vaziyeti kabul etmekle ben, buna çanak tuttum. Birgevezelik falan etmemden korkmayın, yarın sabah rasgelse bir bahane ile çıkıp gideceğim.

Bunları söyledikten sonra telaşsız ve sakayt bir tavırla merdivenleri çıktım, odama doĝru yöneldim. Bir elime çantayı, bir elime Münise'yi alarak kapıyı çekip gitmek kolay. Fakat nereye? Aradan üç gün geçtiği halde bu karar tatbik edilemedi. Hâlâ buradayım. Çünkü geldiğim gece, defterime bile yazmaya utandığım şeyi artık itiraf etmek zamanı geldi.

Ben buraya bir akşamüstü ortalık kararırken gelmiştim.

r

Reşat Nuri Güntekin
330

"f"

Ertesi sabahı beklemek daha münasip deĝil miydi? Tabii böyle. Fakat buna imkân yoktu.

Buraya geldiğim o ümitsiz akşamda, keşk misafirlerle doluydu. Reşit Beyefendi ve küçükhanımlar beni yeni satın alınmış bir süs eşyası gibi misafirlerine gösteriyorlardı. Herkes bana beĝenen, hatta biraz acıyan bir gözle bakıyordu. Yeni vaziyetimin beni mecbur ettiği mahcup nezaketle herkesin ayrı ayrı gönlünü almaya çalışırken, üstüme hafif bir hayırlılık gelmiş, kendimi kaybetmiştim. Yalnız birdenbire sandalyenin kenarına oturmuş, dudaklarımdaki şaşkın gülümsemeyi bile söndürmeye çalışarak yarım dakika, belki daha az gözlerimi kapamıştım.

Reşit Bey, küçükhanımlar, misafirler telaş etmişlerdi.

Sabahat, elinde bir bardakla keşmuş, şakalaşır gibi ikimiz de gülererek bana zorsa birkaç yudum su içirmişti. Misafirlerden yaşlı bir hanımefendi gülümseyerek:

- Bir şey deĝil, lodosun tesiri olacak. Ah, bu zamanın asabi, nazik küçükhanımları. Bir parça hava deĝişmesiyle gül gibi sararıp seluyorlar, dedi.

Hepsi beni, meşakkate tahammülü olmayan bir küçükhanım- nım, nazik, hasta bir kız sanıyorlardı.

Ben, onları başımla tasdik ediyor, böyle zannettikleri için adeta minnettar oluyordum.

Onlara yalan söylemiştim.

Bu hafif hayırlılığın sebebi başkaydı. Cahkusu, o gün, ömründe ilk defa aç kalmıştı.

Karşıyaka, 11 Ekim

Bugün Ferhunde ile Sabahat'in yine izmir'den misafirleri gelmişti. On beş ile yirmi yaş arasında dört küçükhanım. Öğleden sonra bir deniz gezintisi yapacak, sandalla Bayraklı'ya gi-

ALKIŞ 331

dip gelecektik. Fakat tam sokağa çıkacağımız vakit, aksi gibi yağmur başladı. Arkamızda çarşaflarımızla, mahzun mahzun salona döndük. Küçükhanımlar bir parça piyano çaldılar, biraz dedikodu yaptılar. Sonra, birer birer kışelere çekilerek gizli gizli konuştular. Böyle baş başa gıdıklanmış gibi gülüşerek ne konuşulacağı masum.

Sabahat, çok tatlı, çok şeytan bir kız. Misafirlerini eğlendirmek için, güzel maskaralıklar icat etti. Bir etajerin üstünde aile, ahbap fotoğraflarıyla dolu albümler vardı. Bunlardan bir tanesini çekerek masanın başına geçti, arkadaşlarını etrafına toplayıp onlara fotoğraf göstermeye başladı. İşin zevki fotoğraflarda değil, Sabahat'in onlar için söylediği sözlerdeydi. Her birisiyle öyle eğleniyor, hayatları, tabiatları için öyle tuhaf şeyler söylüyordu ki, gülmekten bayılıyorlardık. Mesela, göğsü nişanlarla dolu, heybetli bir paşa, dünyaya emredecek gibi görünen bu keca sakallı adam, karısından süpürge ile dayak yermiş. Akrahalılarından kerlikerli bir hanımefendi, fakat dışırlıklı olduğu belli, bir gün vapurdan Kerkaryalı iskelesine çıkarken kaza ile denize düşmüş, memleketinin şivesiyle: "Tath canlarım gidiyor, kurtarın!" diye bağırması. Reşit Bey'in, Kenyah bir süt dayısı vardı ki, bakmakla doyulur şey değildi. Bu, sarıklı poturlu bir heca efendi kıyafetinde görünüyordu. Onun karşısında duran fotoğrafını ise, mebus olduktan sonra frak ve tek gözslükle çıkarmıştı.

Hoca Efendi, hiddetle gözlerini açarak mebusa bakıyor, mebus, dudaklarını bükerek hocayı alaya alıyordu. Bumanzara, o kadar güzeldi ki, sayfayı çevirmemesi için Sabahat'in elini tutuyor, deli gibi gülüyordum.

Ferhunde, benimle şaka etmeye çalışıyordu:

- Feride Hanım isterseniz sizi bu güzel zatla evlendirelim. Şimdi münhasırdır. İlk karılarını beşad, Şimdi mebusa sayık bir alafranga hanım arıyor, dedi.

332

Reşat Nuri Güntekin

Ben, hâlâ gülerek masanın başından ayrıldım. Ferhun-de'ye:

- Hemen mektup yazınız, ben razıyım, insan, başka saadet bulunmazsa bile, hiç olmazsa ömrünü tatlı tatlı gülmekle geçirir, dedim.

- Feride Hanım, bu fotoğrafı görürseniz, mebusumuza varmaktan kerkarım, vazgeçersiniz, dedi.

Misafirler, hep bir ağızdan: "Ah, ne güzel..." diye haykırdılar. Ellerini sallayarak beni çağırıyorlardı.

- Nafise, ne olursa olsun, ben mebusumdan vazgeçemem diyerek yaklaştım, albümün üstüne, birbirine karışan dalgalı saç kümeleri arasından başımı uzattım. Ben de onlar gibi hafif bir feryadı men edemedim. Albümün yaprakları içinden gözlerime bakarak gülümseyen bu fotoğraf, Kâmrân'ın fotoğrafiydi.

*

Sabahat, bu fotoğrafın sahibiyle eğlenmedi bilâkis, çok alaka ve hararetle arkadaşlarına şu tafsilatı verdi:

- Bu bey, Münevver Teyzem'in zevcidir. Geçen ilkbaharda İstanbul'dayken düğünleri oldu. Kendini görerseniz acaba bu fotoğraf bir şey mi? Bir gözleri, bir burnu var ki, görülecek şey! Size daha tuhafını söyleyeyim: Bu bey, teyzelerinden birinin kızını severmiş. Bu kız, ufak tefek gayet heppa, gayet şımarık bir şeymiş, hatta bunun için ismine Çalikuşu derlermiş. Çalikuşu, bu Kâmrân Bey'i bir türlü istememiş. Gençül bu ya".

Nihayet, evlenmelerine bir gün kala, bir başına evden kaçmış, yabancı memleketlere gitmiş. Kâmrân Bey, aylarca yemeden, içmeden kesilmiş bu vefasız kıza beklemiş. Hiç dönmeye niyeti olsa, gelin olacağı gece kaçıp gider mi? Münevver Teyzem, kaynanasının elini öptüğü vakit oradaydım, ihtiyar hanımefendi, o bir dalda durmaz, acayip Çalikuşu'nu hatırlamış olacak ki, çocuk gibi ağladı.

ALKIŞ 333

Bu tafsilatı, arkamdaki piyanoya dayanarak hiçbir şey söylemeden, hiçbir hareket etmeden dinlemiştim. Kâmrân, hâlâ albümün içinde bana gülüyordu. Gayet yavaş bir sesle; "Kalpsiz" dedim.

Sabahat, bana döndü:

- Çok doğru söylediniz, Feride Hanım, dedi. Bu kadar güzel, bu kadar nazik bir gence vefa etmemiş bir kıza "kalpsizden başka bir şey denemez.

Kâmrân, ben senden nefret ediyorum. Öyle olmasaydı, bu haberi aldığıım vakit ağlar, bayılır, matemini tutardım. Halbuki ben, ömrümdede hiçbir gün, bugünkü kadar gülmedim, etrafım-dakileri bu kadar neşe ve şenliğe boğmadım. Hatta, başımdan münasebetsiz bir kaza geçmeseydi bugüne, ömrümün en mesut günü diyebilecektim. ∞

Akşamüstüne doğru hava açmış, uzunca bir kır gezintisi yapmamıza müsaade etmişti. Bîrsel çukuru kenarından geçiyorduk. Mîsafirlerden biri, çukurun öte yakasına bir kasımpatı girdi: "A, ne güzel! Kopardık mümkün olsaydı!" dedi. Ben, gülerek: "isterseniz onu size hediye edeyim?!" dedim. Çukur, bir tehlike teşkil edecek kadar derin ve genişti.

Hanımlar gülüştüler, birisi:

- Keprü olsaydı, iyi olacaktı, diye şaka etti. Ben sadece:

- Keprüsüz de geçilir zannederim, dedim ve birdenbire atladım. Arkamdan bir çığlık keptu.

Öteki tarafa geçmeye muvaffak olmuştum. Fakat ne çare ki vaat ettiğim kasımpatıyı koparıp getiremedim. Çünkü ayaklarım çukurun tam kenarına basmıştı. Düşmemek için bir diken kümesine sarılmış, ellerimi yırtmıştım. Evet, bu kaza başıma gelmeseydi, avucuma batan dikenlerin sızısı beni, akşam

334

Reşat Nuri Güntekin

Karanlığı içinde kışke dönünceye kadar ağlatmasaydı, bugüne ömrümün en şen, en eğlenceli günü diyecektim.

Kâmrân, ben senden nefret ettiğim için, yabancı memleketlere kaçmıştım. Şimdi, nefretim o dereceyi buldu ki, bu uzaklık kâfi gelmiyor, senin yaşadığın, nefes aldığıın dünyadan uzaksara kaçmak istiyorum. Artık bu evde kalmamayı iyiden iyiye zihnime yerleştirdim. İki üç günde bir İzmir'e iniyor, Maarifîdaresi'ne uğruyor-dum. Dün sabah vapurda eski muallimlerden Ser Berenis'e tesadüf ettim. Onu bir kere de iki ay evvel görmüş, mektepteyken pek seviştığımız için bir parça halimi anlatmıştım. Ser Berenis dün dedi ki:

- Feride, ben birkaç günden beri seni arıyorum. Karantı-na'daki mektebimizde bir Türkçe ve resim muallimine ihtiyaç var. Müdüreye seni tavsiye ettim. Ayrıca ev tutmaya hacet yok, mektepte kalırsın. Zaten, sen bizim hayatımıza alışkınsın.

Kalbim çarpmaya başladı, şöyle" sanıyorum ki, tekrar oraya, o günlük kokularının, p ağır organun seslerinin içine düşersem, çocukluk rüyalarımın bir kısmına tekrar kavuşmak mümkün olacak.

Düşünmeye bile lüzum görmeden:

- Pekî Ma Ser, gelirim, teşekkür ederim, dedim.

Bugün, oraya gitmeden evvel Maarifîdaresi'ne uğradım, maksadım, evrakımı geriye almaktı. Müdürün üç günden beri beni aradığını söylediler. Ne istediğini merak ederek yanma girdim. Maarif Müdürü beni görünce:

- Çok bekledin kızım, fakat talihine iyi bir yer çıktı. Seni Kuşadası mektebine göndereceğim, dedi.

Kuşadası, ne güzel isim; benim adım. içimden şöyle geldi ki, mutlaka güzel bir yer olacak. Fakat Ser mektebi için verdiğim söz... Biriki dakika kaldım, cevap vermeden düşünüyordum.

Bu tarafta rahat bir hayat vardı. Öbür tarafta belki yine

FAKİT 335

zaruret, sefalet, fakat bunun da başka bir tesellisi, başka bir cazibesi yok muydu? Güzümün önüne, mekteplerimizin bakımsız kalmış kaba saba ellere ziyan olmuşt, miniminileri geldi. Bu biçareler, açılmak için biraz güneş, bir parça şefkat bekleyen çiçekler gibiydi. Bu şefkat, bu hareketi gösterenlere, gönüllerinin bütün minnet ve muhabbetini veriyorlardı. Her şeye rağmen bu küçük sefilleri, derin derin sevmeye başladığımı anladım. Münise bile ensar arasından gelmemiş miydi?

Bundan başka sen bir senelik hayatımın bir iki tecrübesi daha vardı. Aydınlık, hasta gözleri nasıl incitiyorsa, saadet de hasta gönülleri öyle sızlatıyor. Hasta gözler gibi hasta gönüller için de karanlıktan iyi ilaç yok.

Ben, muallimliği açıktan ölmek için kabul etmiştim. Hesabım doğru çıkmadı. Bumeslek, bir gün açıktan öldürebilir. Fakat ne ziyarı var? Doğul mi ki, benim gönlümün şefkate olan açlığını doyuracak, kendi hayatını başkalarının saadetine vakfetmek tesellisini bana verebilecek. O ölmüş günlerin ölmüş rüyasını yeniden uyandırmak zaten mümkün değildi. Başımdan günlük korkularının ağır hülyası, kulaklarımdan organunların hassas iniltileri yavaş yavaş silindi. Kuşadası'na, tekrar kavuşacağım miniminilerin muhabbet ve merhamet bekleyen hayallerine gülümseyerek:

- Peki, beyefendi, giderim, dedim.

Emrimi alıncaya kadar keşkte kimseye bir şey söylemek istemiyordum. Fakat yeni bir vaka beni buna mecbur etti: Büyük kalfu bir zamandan beri bana tuhaf tuhaf şeyler söylüyordu. Mesela geçen gün, hiç münasebeti yokken demişti ki:

- Kızım, ben seni günden güne daha ziyade seviyorum. Şade ben değil, herkes öyle... Ferhunde ile Sabahat, genç çocuklar ama, eve tat vermiyorlar. Sen geldikten sonra bir baş-

Reşat Nuri Güntekin
336

illi !

kahki oldu. Tabiatın, ahlakın güzel, büyükle büyük, küçükle küçük oluyorsun.

Buna benzer daha birçok sözler... Kalfu hanımın bu sözlerine ben bir: "Kapı yoldaşı tevaccühünden başka bir mana ve-remiyordum. Halbuki ihtiyar kadın, dün gece büsbütün açıldı:

- Kızım, ne yapsak da seni bu eve bağlayabilsek acaba? Benim aklıma bir çare geliyor ama, sakın aklına bir şey gelmesin, hani vallahi kimse bir şey söylemedi.

Kalfanın bu sözlerinin, birisi tarafından söylendiğine şüphem kalmadı. Fakat anlamamazlıktan gelerek dinlemeye devam ettim. O başladığı bir söze devamla cesaret edemediği vakit, başka söze atlayarak söylüyordu:

- Beyefendi, yaşı bir adam değil, ben çocukluğumu bilirim. Güzel bir adam değil ama, dehdemesi, saftanati var. Eh, tabiatı da fena değil. Kızım, ev hanımsız gitmeyecek, yarın öbür gün Ferhunde ile Sabahat kocaya giderler. Maazallah, bir haramzadeye düşerse, hal fena. Feride Hanım, insan burma bıyıklı delikanlılara da varır ama, bu dehdemeyi bulamaz. Ah, şu Bey'e munasip bir kızcağız bulabilsek, ne dersin kızım?

Ben, bir şey demiyor acı acı gülümseyerek düşünüyordum.

Reşit Beyefendi'nin bana o kadar hürmet etmesi, Şaba-hat'le Ferhunde'nin derslerine bu derece ehemmiyet vermesi, bizimle saatlerce şakalaşması, hatta tep cynaması... Demek bütün bunlar... Maarif kâtabının: "Reşit Beyefendi istese seni Fransızca muallimliğine tayin ederdi, herhalde bir maksadı var!" diye söylediği sözler aklıma geldi. Birkaç sene evvel böyle bir şeye isyan ederdim. Fakat şimdi, sözünü kesmek için kalfaya sakayt bir tavırla şu cevabı verdim:

- Sizinle görücü gider, Reşit Beyefendi'ye bir hanımcık arardık. Ne çare ki, ben bir iki güne kadar Kuşadası'na gidiyorum. Birkaç ay sonra nişanım craya gelse, evleneceğiz, de-1 dim. Sonra şaşkın şaşkın yüzüme bakan ihtiyar kadına:

AKKUSU 337

- Allah rahatlık versin, kalfacığım, ben erken yatacağım, deyip odama çekildim.

Kuşadası, 25 Kasım

"Kuşadası'na gider misiniz?" dedikleri vakit, birden sevinmiş, kendi kendime: "Kuşadası, benim adam, bu kadar zamandan beri aradığım saadeti, gönül rahatımı mutlaka erada bulacağım!" demiştim. Bu his beni aldatmamıştı. Burasını her yerden ziyade sevdim. Pek güzel bir memleket diye mi? Hayır. Kuşadası, evvelce zannettiğim gibi. Münise ile -bu sarı papağanımla- avare, yalnız bir hayat geçireceğim bir Rehenson adası çıkmadı.

Rahatım pek yelunda olduğu için mi? Bu da değil. Bilakis her zamankinden ziyade çalışıyorum. Şu halde? Verilecek cevap biraz gülünç. Fakat ne yapayım ki hakikat. Bej) Kuşadası'nı güzel ve rahat yer olmadığının için seviyorum. Öyle sanıyorum ki, kudret, yalnız güzel simaları değil güzel toprakları, güzel denizleri de insana gizli gönül azapları versin diye yaratmış.

Biray evvel buraya geldiğim vakit, mektebin başmuallimi-mesi beni karışısına aldı. Elhiyaşarında kadar, hasta, bitkin bir kadın, bana dedi ki:

- Kızım, birbirinden tam üç ay fasıla ile dağ gibi iki öğlümü kara toprağa verdim. Dünyayı gözüm görmüyor. Seni buraya ikinci muallimlikle göndermişler. Gençsin, malumatlı görünüyorsun, mektebi sana bırakıyorum. Bildiğin gibi idaret et. İki muallimimiz daha var, yaşı iki hanım, onlardan hayır yok. Elimden geldiği kadar çalışacağımı vaat ettim ve sözümde durdum.

Başmuallim Hanım, bana dün dedi ki:

- Feride Hanım kızım, sana ne kadar teşekkür etsem az, vaat ettiğinden on kat ziyade çalıştın. Biray

içinde gerek mek-
 Gahkuşu - F 22

338

Reşat Nuri Güntekin

tep, gerek çocuklarımız çiçek gibi oldu. Allah senden razı olsun. Arkadaşlarından en minimini çocuklara varıncaya kadar herkes seni seviyor Ben bile vakit vakit derdimi, yüreğimin acısını unuttuycum, sen gülerken gülmeye başlıyorum.

Zavalı kadın, kendi kara gözleri için çalıştığımı zann ediyor, minnettar oluyordu.

Gahmak, bütün ruhuyşa, kendini başkalarına vermek ne güzel şey! Gahkuşu tamamıysa eski Gahkuşu oldu. Ne e, T.'deki müphem yaşamak yorgunluğu, ne İzmir'deki isyanlar, hiçbiri kalmadı, bir yaz semasına musallat olmuş geçici bir bulut gibi'hepsi dağıldı.

Saçlarını, birer birer ağırıncaya kadar başkalarının çocuklarına, onların saadetlerine kendimi vakfetmek artık beni korkutmuyor, iki sene evvel, bir senbahar akşamı, gençlümün içinde öldürülen küçüklerin beş yerini başkalarının çocuklarına verdim.

Kuşadası, 1 Aralık

Bir zamandan beri etrafımda bir muharebe sözü dolaşıyordu. Hayatımı mektebe vakfettiğim için kulağ bile vermiyordum. Bugün kasaba birbirine girdi. Muharebe başlamış.

Kuşadası, 15 Aralık

Muharebe başlayalı on beş gün oldu, hastaneye her gün kafile kafile yaralı geliyormuş. Mektebe bir neşesizlik çöktü, küçüklerimden birçoğunun orduda babaları, kardeşleri, var. Bicareler tehlikeyi, Şüphesiz, bilmiyor, fakat hissediyorlar. Üstlerine büyük adam gibi halim bir mahzunluk çöktü.

Gahkuşu 339

Kuşadası, 16 Aralık

Ne aksilik, Yarabbi, ne aksilik! Bugün kumandanlığın emriyle mektebi işgal ettiler. Muvakkat hastane yapacaklar mış. Ne isterlerse yapsınlar, umrumda değil. Fakat mektep kurtuluncaya kadar ben ne yapacağım, nasıl vakit geçireceğim?

Kuşadası, 24 Aralık

Bugün, mektepte kalan birkaç kitabı almaya gitmiştim. Öyle bir karışıklık ki, insan, kitabını değil, kendini kaybetse bulamayacak. Garesiz geri dönüyordum. Bir hastabakıcı kadın, kapılardan biri açarak:

- Bir kere de Başhekim Bey'e soralım. O, galiba birkaç kitap kaldırmıştı!... dedi.

Odanın içi şişeler, sargılar, ecza kutularıysa desuydu. Başhekim, sırtından ceketini atmış, inseye effaya bu karışık şeyleri düzeltmeye çalışıyordu. Arkasını döndüğü için, yalnız boynunu, ak saçlarını ve sıvalı bileklerini görüyordum. Bu halde bir adamdan kitap sormak saygısızlıktı. Hastabakıcıyı eteğinden çektim.

- Vazgeçiniz, dedim. Fakat e, farkında olmadı:

- Beyefendi hani siz Fransızca resimli kitaplar bulmuştunuz, nerede onlar? dedi.

İhtiyar doktor birdenbire kızdı. Başını çevrimeden öyle fena, öyle ayıp bir cevap verdi ki, gayri ihtiyari ellerimi yüzüme kapadım, cradan kaçmak istedim. Fakat, tam bu dakikada, yüzünü çevirmişti. Birdenbire:

- Pay küçük yine mi sen? diye bağırdı.

Yüzünü görür görmez, ben de kendimi tutamadım:

- Doktor Bey, Zeyniler'deki Doktor Bey! diye feryat ettim.

340

Reşat Nuri Güntekin

Mübalağa etmiyordum. Bu, bir feryattı.

Şişelen devirerek yanıma geldi, ellerimi tuttu; başımı çekerek, çarşafımın üstünden saçlarımı öptü. Yalnız bir gün, hatta bir gün bile değil, birkaç saat birbirimizi görmüştük. Hangi gizli ruh alakası bizi birbirimize bağlamış, iki sene sonra kırk yıllık iki dost, hatta bir baba kız gibi bizi birbirimizin kollarına atmıştı? Ne bileyim, insan kalbi, öyle anlaşılmaz bir şey ki!...

Hayrullah Bey, tıpkı Zeyniler'deki gibi bana:

- Döyle bakalım, yaramaz, senin burada ne işin var? diye sordu.

Çocuk gözleri gibi herrak mavi gözleri, beyaz kirpiklerinin içinde tarifedilmez bir tatlılıkla parlıyordu. Ben, yine tıpkı Zeyniler'deki gibi, bu gözlerin içine gülerek:

- Biliyorsunuz ki, ben, muallimeyim Doktor Bey, dedim. Memleket memleket geziyorum. Şimdi buraya tayin ettiler.

Bütün hayatımı ve gençümü biliyor gibi nihayetsiz bir esefle:

- Hâlâ mı haber yok, küçük? dedi. Birdenbire yüzüme su serpilmiş gibi ürperdim, gözlerimi kırptırdım.

Hayret ediyor gibi görünmeye çalışarak:

- Kimden, Doktor Bey? dedim.

O, canı sıkılmış gibi beni parmağıyla tehdit etti:

- Ne yalan söylüyorsun küçük? Dudakların yalan söylemeyi öğrenmiş ama gözlerin, hâlâ daha pek toy. Kimden mi haber soruyorum. Seni böyle memleket memleket gezdiren her kimse ondan.

Gülerek omuzlarımı silktilim:

- Maarifdemek istiyorsunuz, sonra tabii memleketimin çocuklarına hizmet etmek emeli.

Doktor, yine Zeyniler'deki iddiasını tekrar etti. Bu söz, beni çok müteessir ettiği için kelimesi kelimesine aklımda kalmıştı:

FAKİTİŞİ 341

- Bu yaşıta, bu hâlde, bu çehreyle mi? Peki, öyle olsun yaramaz, öyle olsun, tek sen vahşilik gösterme.

O ilaçlarını, ben kitaplarımı unutmuştuk, konuşmaya devam ediyorduk:

- Mektebimizi aldığınızda o kadar üzüldüm ki, Doktor Bey...

- Bana başka bir fikir geliyor... Ne musibetti o köyün adı? Orada sana hastabakıcılık ettirdimdi. Hatırlarsın ya? Burada da bana yardım eder misin, ha? Zaten arada büyük bir fark yok, ha senin minimini maymuncukların, ha benim sevgili ayıcıklarım! Zaten ikisi ruh itibariyle öyle birbirlerine benzer ki... Aynı saffet, aynı temiz çocuk yüreği, hem de ateş karşısında yandıkları bu aylarda benimkilerde yardım, daha ecirli bir iştir, küçük kız...

Birdenbire yüzüm güldü, çocuk gibi sevindim. Bana kuvvetimi ve sevgimi harcayacak bir iş olsun da, ne olursa olsun.

- Peki Doktor Bey, ne vakit isterseniz işe başlarım.

- Hemen şimdi, bak şurasını ne hale koymuşlar? Eldeğil ki, adeta...

Yine hatırı sayılacak derecede fena bir kelime. Ben utanarak:

- Fakat bir şartla Doktor Bey... Yanımda pek askerce konuşmayacaksın... O, gülerek:

- Gayret ederim küçük, gayret ederim... Mamafih arada bir kaza olursa kusura bakmazsın artık, dedi.

Akşama kadar beraber çalıştık, yarın geleceğini haber aldığım hasatları kabule hazırlandık.

Kuşadası, 26 Aralık

Bir aydan beri Hayrullah Bey'in yanında hastabakıcıyım. Muhabere devam ediyor, hastaneye gelen yaralı kafilelerinin

342

Reşat Nuri Güntekin

ardı arkası kesilmiyor. İş o kadar çok ki... Bazı geceler evime bile dânenmiyorum.

Dün gece geç vakte kadar ağır yaralı bir ihtiyar yüzbaşı ile meşgul olmak lüzum gelmişti. Sabaha kaşı yorgunluktan bitap düşmüş, ecza odasındaki bir koltuğun içinde uyuklamış-tım.

Omuzlarıma hafif bir elin dokunduğunu hissettim; gözlerimi açtım, Doktor Hayrullah Bey'di. Benim üşümemden korkmuş, uyandırmamaya çalışarak üstüme ince bir battaniye örtmek istemişti; pencereden giren hafif seher aydınlığı içinde daha s olgun ve yorgun görünen mavi gözleriyle gülümsedi:

- Uyu küçük, rahatsız olma, dedi.

Bu dakikada, bu şefkat, bana öyle tath geldi ki... Bir şey söylemek, minnetimi anlatmak istiyorum.

Yorgunluk, uyku galebe etti, dalgın dalgın gülümseyerek tekrar uyudum.

iki büyük kusuruna rağmen, bu ihtiyar doktoru çok seviyorum. Bunlardan biri kaba kelimeler kullanması.

Gerçi etrafındakiler de buna hak kazanacak münasebetsizlikler yapıyorlar ama, bu da sebep olur mu ya?

Bazı ağzından öyle şeyler çıkıyor ki, yanından kaçıyorum. Günlerce yüzüne bakamıyorum. Mamafih, kabahatini kendi de biliyor,

- Aldırma küçük, bunların irapta mahalli yok, askerliktir, diyor.

Hayrullah Bey, kabahatlerini, saf pişmanlıklarını, sevimli mahcubiyetleriyle affettiren, hatta hoş gösteren çocuklar a benziyor.

İkinci kabahati bundan daha büyük. Bu kaba saba adamda anlaşılmaz bir nicelik var. İnsanın kendine bile itiraf eteme- diği en olmayacak şeyleri öyle ustalıklı ağızdan alıyor ki... Mesela, benim kimseye söylememek için o kadar çalıştığım sergüzeştimin büyük bir kısmını biliyor. Bunları nasıl söyledim. Kendim de farkında değilim. Ara sıra serdiği tek tuk suallere kuru cevaplar vermekten başka bir şey yapmamıştım.

ÇALKILI 343

Halbuki o, bu sözleri bir araya toplaya toplaya bütün bir hikâye meydana çıkardı.

Doktorun kimsesi yok, yirmi beş sene evvel evlenmiş, dokuz ay sonra karısı tifedan ölmüş. O vakitten beri bekâr kalmış, kendisi Beşoğluymuş, fakat Kuşadası'nda da bazı emsaki var. Mısalaylık maaşına herhalde ihtiyacı olmayan bir adam. Çünkü onun birkaç mislini hastalara sarf ediyor. Mesela bir gün evvel, yaralı bir neferin memleketinden gelen mektubunu okumuştum. Neferin ihtiyar anası, sefaletlerinin son dereceyi bulduğunu, çocukların açlıktan, sokaklara döküldüklerini yazıyordu. Yaralı, bu mektu bu dinlerken derin derin ah etti.

Hayrullah Bey, yanımızdaki yatakta bir askeri muayene ediyordu. Birdenbire bu biçare nefere döndü:

- Çok memnun oldum, neyinize güvenir de böyle alay alay yumurcak çıkarırsınız ortaya? dedi.

Bu zalim alay, ok gibi yüreğime saplanmıştı. Münasip bir vakitte bunu ihtiyar doktora söyleyecektim. Fakat o, bana dah-ha evvel bu meseleden bahsetti:

- Küçük, belli etmeden o ayının anasının adresini al, beş on lira gönderelim, dedi.

Öyle anlıyorum ki, bu ihtiyar doktor, ne para için ne de bir vazife fikriyle askerlik ediyor, onun bir iptilası var: "Sevgili ayıcıklarım" dediği biçare neferlere muhabbet! Fakat bilmem niçin, bu muhabbeti, utanılacak bir şey gibi daima gizlemeye çalışıyor.

Kuşadası, 28 Ocak

Bu sabah, hastaneye geldiğim vakit ağır yaralı dört zabıt getirildiğini haber aldım. Hastahakıclar, Hayrullah Bey'in beni aradığını söylediler. Ne vakit nazik bir ameliyat yapacak İsa, beni yanında istiyor:

344

Reşat Nuri Güntekin

- Sana, böyle şeyler göstermek doğru değil, ama, küçük, elinden iş geçecek adam yok, beni kızdırıp bağırtıyorlar, ne yapacağımı şaşıyorum, diyor.

Garşafımı attım, acele acele gömleğimi giydim. Fakat, ben hazırlanıncaya kadar ameliyat bitmişti. Yaralıyı sedye içinde yukarıya gönderiyorlardı.

Hayrullah Bey, beni yanına çağırdı:

- Küçük, dedi. Ehemmiyetli bir terzilik ettik: "Ameliyata terzilik diyor." Genç bir erkânıharp binbaşısı. Bir bomban, sağ kolu ile yüzünün bir tarafını berbat etmiş, kendi adamı verdim. Artık onunla sen meşgul olursun. Çok büyük ihtimama ihtiyacı var.

Konuşa kenuşa edaya girdik, yatakta yüzü, kolu sargılar içinde sessiz bir insan yatıyordu. Doktorla yanına yaklaştık, yalnız yüzünün sol tarafı bir parça görünüyordu. Bu çehre bana yabancı değildi. Fakat bu yüzü bir türlü bulup çıkaramıyordum.

Hayrullah Bey, yaralının sol nabzını tutmuştu. Yüzüne |doğru eğilerek iki kere:

- ihsan Bey, ihsan Bey! diye seslendi.

Birdenbire zihnimde bir şimşek çaktı. T.'de Abdürrahim |Paşa'nın evinde tanıdığım erkânıharp yüzbaşısı idi. Biradım geri çekildim; edadan çıkacak, bir daha beni bu yaralı zabiti yanına göndermemesini doktordan rica edecektim. Fakat hasta, gözlerini açmış, beni görmüştü. Tanıdı, sâkin ben İduğuma ihtimal vermedi. Yaralandığı günden beri, kim bilir, kaç defa kendini kaybetmiş, hastalığı, ateşi, ona ne çılgın rüyalar vermişti? Evet, dalgın gözlerin bakışlarından anladım ki, ben İduğuma ihtimal vermedi, bembeyaz dudaklarında, hafif bir gülümsemeyle tekrar gözlerini kapadı.

ihsan Bey! Bir zaman evvel çocukluğumdan, beni müdafaa eden bir babam, bir kardeşim, bir... Bildiğim olmamasından istifade etmişler, beni" gece âlemlerine sürüklemişlerdi.

Yüreğimde, sürgüne gönderilen bir adı sokak kadını zille-

ÇALKILI 345

tiyle elimi suçsuz yüzüme kapayarak Şehirden çıkıyordum. Dünyayı baştan başa bir zulüm, kendimi o zulme baş eğmekten başka çaresi olmayan bir sefil gibi göründüğüm gibi o günde beni müdafaa ettiniz, mesleğinizi, istikbalinizi tehlikeye koymak, hatta belki ölmeyi göze alarak mürüvvetini gösterdiniz.

Mademki hazin bir tesadüf, bugün bizi karşı karşıya getirdi, sizden kaçmayacağım, bu ümitsizlik ve acı günlerimizde bir küçük kız kardeş gibi kendimi hizmetinize vakfedeceğim.

Kuşadası, 7 Şubat

İhsan Bey'in yarası tehlikeli değildi miş, bir aya kadar kendini toplayabilirmiş. Fakat sağ kaşının üstünden başlayarak çenesine kadar bütün yanağını kapsayan yara onu korkunç bir surette çirkin biracaktı. Hayrullah Bey, sargıları değiştirirken yanında bulunmuyordum. Yüreğim dayanamadığı için değil, -çünkü her gün yaranın bundan çok daha fenalarını görüyordum- fakat benim bakışımın ona, korkunç yarasına dokunmuş bir bıçaktan daha fazla ıstırap verdiğini gördüğüm için...

Zavalı adam, ne çehre ile hastaneden çıkacağını biliyor, açıktan açığa bir şey söylemediği halde, derin bir ümitsizlik içinde bulunuyor.

Hayrullah Bey:

- Biraz daha gayret delikanlı, yirmi güne kadar dipdiri ayağa kalkacaksın, dediği zaman, adeta telaşa düşüyor.

Yaralının bugünlerini hoş geçirmesi için kalbimin bütün şefkat kabiliyetini sarf ediyordum; bazen yatağının başucunda kitap okuyordum, hatta, masal bile söylendiğim oluyor.

Evet, biçarenin hiçbir şey söylemediği halde daima çirkin kalmak azabından bir dakika kurtulamadığı o kadar belli ki...

346

Reşat Nuri Güntekin

Bazen gizli teselliler icadına çalışıyordum. Bütün başka şeylerden bahsediyor gibi görünerek yüz güzelliği kadar dünyada lüzumsuz, hatta muzır bir şey olmadığını, asıl güzelliği ruhta, gönülde aramak geldiğini söylüyordum.

Kuşadası, 25 Şubat

İhsan Bey, ümit ettiğimizden az zamanda iyi oldu. Bu sabah sütlü çayını götürdüğüm zaman, onu giyinmiş buldum.

Bir sene evvel Abdürrahim Paşa'nın bahçesinde tesadüf ettiğim parlak elbisesi, güzel ve mağrur çehreli erkânıharp yüzbaşısı gayri ihtiyari gözümün önüne geldi.

Bin başı üniformasının yakası içinde incecik boynunu yana doğru meylettiren, yüzündeki yara yerinden, bir ayır gibi utanan hasta asker, o güzel, mağrur erkânıharp zabiti miydi?

Teessürümü galiba gizleyememiştir. Onu, başka bir şeyle tevîl etmeye çalışarak yalandan darılmaya başladım:

- İhsan Bey, bu yaptığınız adeta çocukluk, daha tamamıyla iyi olmadıktan niçin giyindiniz? dedim. Gözlerini önüne indirdi:

- Yatmak daha ziyade hasta ediyor da ondan, diye cevap verdi.

İkimiz de susuyorduk. O, hırçın asabiyetini gizlemeye çalışarak:

- Artık gitmek istiyordum, bir şeyim kalmadı, tamamıyla iyi oldum, diye ilave etti.

Yüreğim merhametten eziliyordu, renk vermemek için, şakaya vurdum:

- İhsan Bey, görüyordum ki, beni dinlemeyeceksiniz. Yine asker inadinız uyandı. Fakat, Şunu haber vereyim ki, ben, şimdi fitnelik etmeye gidiyorum. Doktorunuza her şeyi haber vereceğim, sizi iyice paylasın da görürsünüz, dedim.

TAHİRİ

347

Tepsiyi bırakarak acele acele dışarıya çıktım. Fakat doktoru görmeye gitmedim.

25 Şubat (Akşama doğru)

Hayrullah Bey'le müthiş bir kavga ettim. Ama iş için değil, başkalarının işine karışmak saygısızlığını pek ileri vardırdı da ondan...

Demir İhsan Bey'den bahsediyorduk. Yüzünün onu fazla müteessir ettiğini söyledim.

Hayrullah Bey, dudaklarını büktü:

- Hakkı var, ben, onun yerinde olsam, şuradan kendimi denize atardım. Öyle surat, bakışlara yem olmaktan başka neye yarar? dedi.

- Ben, sizi başka türlü sanıyordum, Doktor Bey. Kız güzelliği yanında yüz güzelliğinin ne ehemmiyeti olur? dedim. Hayrullah Bey gülmeye, benimle eğlenmeye başladı:
 - Lakırdıdır o küçük, o surathı adama kimse metelik vermez. Hele siz yaştaki kızlar yok mu? Şikâyet eder gibi yakasını silkeliyordu. İsyan ettim:
 - Hayatımı bir parça biliyorsunuz, bazı esrarımı hemen hemen zorla benden çaldınız. Benim güzel hem de çok güzel bir nişanım vardı. Beni aldattı diye onu kalbimden silip attım, ondan nefret ediyorum. Hayrullah Bey, yeniden bir kahkaha kopardı. Sonra beyaz kirpiklerinin içinde küçüle küçüle gülen mavi gözlerini ta kalbimin içine dikti:
 - Bana bak küçük, dedi. Öyle değil, gözlerimin içine bak da söyle, onu sevmiyer musun?
 - Ondan nefret ediyorum.
 Çenemi tuttu, hâlâ gözlerime bakmakta devam ediyordu:
 - Ah, zavallı küçük, sen onun için senelerden beri çıra

348

Reşat Nuri Güntekin

gibi cayır cayır yanıyorsun. O hayvan, seninle beraber kendi kendine de yazık etmiş. Bu aşkı, o, başkasında zor bulur. Hiddetten sesim boğularak:
 - Nîçin bana bu ağır ıstırayı reva görüyorsunuz, nereden biliyorsunuz? dedim.
 - Hatırlarsın ya, seni o köyde gördüğüm gün, bunu anladım. Saklamaya çalışma nafile. Sevdâ, çocuk gözlerinden uyku gibi akıyor.
 Gözlerim kararıyor, kulaklarım uğulduyordu. O, hâlâ söylüyordu:
 - Başkasının içinde yaşıırken öyle herkese, her şeye yabancı bir halin, rüya gören insanlara mahsus dalgın, mahzun bir gülümseyişin var ki, yüreğimi yakıyor küçük. Sen, yaradılış itibarıyla bile herkesten başkasın. Esatir, buseden doğmuş buse ile gıdalanmış, büyümüş birtakım perilerden bahseder. Bunları yalnız bir hayal zannetmemeli. Onların dünyada numuneleri vardır. Feridecik, sen onlardan birisin. Sen, sevmek, sevilmek için yaratılmış bir mahsuksun. Ah, deli kız, çok yanlış hareket etmişsin, ne olursa olsun, bu sersem oğlanın yakasını bırakmamalıydın. Mutlaka mesut olacaktın.
 Bir isyan feryadıyla kıvrandım. Turpınarak, ayaklarımı yere vurarak:
 - Nîçin bunları söylediniz? Benden ne istiyorsunuz? diye ağlamaya başladım.
 O vakit, doktorun da aklı başına geldi:
 - Doğru küçük, hakkın var, bunlar sana söylenecek şeyler değildi. Berbat bir hal ettik, affet beni küçük diye beni teskin etmeye çalıştı.
 Artık darılmıştım, yüzüne bakmayı canım istemiyordu:
 - Göreceksiniz, onu sevmediğimi nasıl ispat edeceğim, dedim. Şiddetle kapıyı kapayarak dışarı çıktım.

FAKUSU 349

Yine 25 Şubat gecesi

ihسان Bey'in lambasını gördüğüm vakit, o hâlâ soyunma- mıştı. Pencerenin önünde, ayakta duruyor, akşamın denizdeki sen kızılıtlarını seyrediyordu.

Söz olsun diye:

- Üniformanızı ne kadar göreceğiniz gelmiş efendim, dedim.

Odaya, akşamın alacakaranlığı iyiden iyiye çekmişti, ihسان Bey, bu karanlıktan cesaret almış gibi muamması bir tebessümle başını salladı, ilk defa açıktan açığa derdini söyledi:

- Üniformam mı efendim? Evet, şimdi ümidim yalnız onda. Yüzümü o, bu hale getirdi. Uğradığım felaketi tamir etmek kudretini onda görüyorum.

Bu sözlerin manasını anlamıyor, hayretle yüzüne bakıyordum. O hafif bir göğüs geçirerek devam etti:

- Gayet sade, Feride Hanım anlaşılmayacak şey değil. Bir nizamiye zabiti gibi geriye döneceğim.

Bombanın yarım bıraktığı iş tamam olsun, ben de kurtulayım.

Genç binbaşı, bu sözleri bir çocuk saffet ve ıstırapıyla söylüyordu. Lambayı yakmak için ona arkamı dönmüştüm. Tutuşturduğu kibriti, belli etmeden üfledim, ftili düzeltmek istiyor gibi eğilerek gayet yavaş:

- Böyle söylemeyiniz ihسان Bey, siz isterseniz bahtiyar olabilirsiniz Mesela, zararsız bir kızla evlenirsiniz, iyi bir aileniz, minimini çocuklarınız olur, her şeyi unutursunuz.

Başımı çevirmedüğim halde hissediyordum ki, o da bana bakmıyor hâlâ pencereden denizi seyrediyordu.

- Feride Hanım, ne kadar temiz kalpli bir kız olduğunuzu bilmesem, benimle eğleniyorsunuz, diyecektim.

Beni bu halde kim ister? Ben ki böyle esmadan evvel, bir kadının hiç esmazsa gülmeden yüzüme bakabileceği günlerde bile hoş a gitmemiştim. Şimdi öyle bir alırım ki.

350

Reşat Nuri Güntekin

Artık devam etmek istemedi, kendisini toplamaya çalışarak:

- Feride Hanım, bunlar süzumsüz sözler. Affedersiniz, lambayı yakar mısınız? dedi.

Bir kibrit daha çaktım, fakat elim bir türlü lambaya gitmiyordu. Gözlerimi bir titrek alevle dikerek düşünme düşünme onun sönmesini bekledim. Oda, eski karanlığın içine düşünce yavaş yavaş:

- ihsan Bey, dedim. Siz e muvaffakiyetsizliğe uğradınız vakit mağrur, hodkâm bir erkektiniz. Esem, ümitsizlik, kalbinize bu inceliği vermemişti. O vakit, mesleğinizi çiğneyerek, belki ölüme göze alarak, bir küçük kıza, hakir bir iptidaiye hocasını müdafaa etmişsiniz. Sonra bunların hepsinden daha mühim olarak bugünkü kadar, -artık saklamayınız, derdinizi anlıyorum- bugünkü kadar bedbaht değildiniz. Niçin e biçare iptidaiye hocası ömrünü sizin saadetinize vakfetmesin?

Hasta binbaşı, tıkanmış bir sesle:

- Feride Hanım, rica ederim, beni böyle esmayacak hayallere düşürerek büsbütün bedbaht etmeyin, dedi.

Artık kararımı vermiştim. Ona döndüm. Başımı önüme eğdim:

- ihsan Bey, ben sizinle, evlenmeyi rica ediyorum. Beni kabul ediniz, göreceksiniz, sizi ne kadar mesut edeceğim, ne kadar mesut olacağız...

Göz yaşlarıyla perdeli kirpiklerimin arasından binbaşının karanlık yüzünü göremiyordum. Sadece uzattığım eli dudaklarına götürerek korka korka parmaklarımın ucunu öptü.

Her şey bitti. Artık bundan sonra kimse benim onu için için sevdiğimi söylemeye cesaret edemeyecek.

ALKIŞ 351

Kuşadası, 26 Şubat

O gündün beri, sen benim için bir yabancıydın, bir düşmandan başka bir şey değildin Kâmrân! Birdaha yüz yüze gelmeyeceğimizi, bu dünyanın gözleriyle birbirimize bakmayacağımızı, birbirimizin sesini işitmeyeceğimizi biliyordum. Böyle olduğu halde ben, senin nişanlının olmak hissini bir türlü gönlümden çıkaramamıştım. Ne söylesem, ne yapsam; kendime, sana ait birşey gözüyle bakmaktan kurtulamıyordum.

Evet, niçin yalan söyleyeyim? Bütün nefretlerime, isyanlarıma, bütün e geçmiş şeylere rağmen, ben yine bir parça senindim.

Bunu, ilk defa bir başkasının nişanlısı, bunca senenin, bunca sabahında senin nişanlının diye uyandıktan sonra bir gün, başkasının nişanlısı diye uyanmak, Kâmrân, ben asıl bu sabah, senden ayrıldım. Hem de bir hatıra götürmeye, sen bir defa başını çevirerek, arkasında bıraktığı şeylere bakmaya hakkı olmayan bir biçare muhacir gibiydim.

*

Bu sabah, ihsan Bey'le görüştüktan sonra onu doktor Hayrullah Bey'in odasına götürecektim, nişanlandığımızı haber verecektim. Bu büyük vaka için her günkü hastahakıcı gömleğim pek sade düşecek, yeni nişanlımı belki mahzun edecekti. Bahçede cılız çiğdemler yetişmişti. Onlardan küçük bir demet yaparak göğsüme iliktirdim.

İhsan Bey'i, bu sabah yine giyinmiş buldum. Beni görünce bir çocuk saffetiyle gülümsemeye başladı.

Düşündüm ki, bugünden sonra onu mesut etmek benim vazifem.

Zorla gülmeye çalışarak ellerimi uzattım:

- Bonjur, İhsan Bey, dedim.

Sonra, çiğdemlerden birkaç tanesini ayırarak üniformasının göğsüne iliktirdim:

352

Reşat Nuri Güntekin

- Bugün rahat uyuduğunuzu tahmin ediyorum.

- Pek çok. Ya siz?

- Aklı aydın bir çocuk kadar memnun, mü sterih bir uyku.

- Niçin yüzünüz solgun öyleyse?

- *Düşününüz ki, bahtiyarlık da insanı soldurabilir.*

Bu cevap üzerine ikimiz de sustuk.

İhsan Bey'in dudakları pembeyazdı Kısa bir sükûttan sonra ağır ağır söze başladı. Ara sıra sesinin titremesinden korkuya r gibi susuyor, birkaç saniye tereddüt ediyordu, dedi ki:

- Feride Hanım, size ölünceye kadar minnettarım. Bana eski bahtiyar zamanlarımda da nasip olmamış emsalsiz bir gece geçirttiniz. Size demin hakikati söylemedim; ben bu gece sabaha kadar uyumadım... "Ben sizinle evlenmeyi rica ediyorum" diyen sesiniz kulağımdan gitmedi. Uyuyamadım, çünkü sizin nişanlığınız olarak geçirdiğim tek saadet gecesinin bir dakikasını ziyan etmemek lâzımdı Ömrümün sonuna kadar size minnettar kalacağım.

- Sizi daima mesut edeceğim, dedim.

O, derin bir heyecan içindeydi. Elleri tutmak istiyordu. Fakat cesaret edemedi. Bir hasta çocuğa hitap eder gibi, halim, okşayıcı bir sesle:

- Hayır, Feride Hanım, bu gecenin bir ferdası samazdı, bunu biliyorum. Bu gece, çok mesut oldum. Fakat, buna rağmen, ben, bugün gidiyorum, birkaç saat sonra sizden ayrılmış olacağım.

- Niçin İhsan Bey? Beni istemiyor musunuz? Doğru değil, bana bu kadar ümit verdikten sonra gitmek değru değil.

Zabit, arkasını duvara dayadı, gözlerini kapayarak, derin derin: "Ah, bu ses!" dedi. Sonra, birdenbire silkindi, hemen hemen sert bir sesle:

- Biraz daha gayret etseniz, merhamet size, beni sevdiğinizi iddia ettirecek.

ÇALKIŞU 353

- Niçin olmasın, İhsan Bey? Mademki sizinle nişanlanmak istedim, demek ki bunda bir sebep vardı. O, adeta acı bir istihza ile cevap verdi:

- Evet, siz mademki benimle evlenmeyi kabul ettiniz, demek ki beni seviyorsunuz. Fakat, ben, sizin tarafınızdan bu kadar sevilme istemiyorum. Siz, izdivaca sahiden ihtimal verdiniz miydi, Feride Hanım?

- Feride Hanım, beni, ümitsiz bir alife karşı duyulmuş bir merhametten başka saiki olmayan bir aşk sadakasını kabul edecek kadar düşmüş, bitmiş bir adam mı sanıyorsunuz?

Nihayet bir mahzunlukla başımı eğdim:

- Hakkınız var. Biziki biçare insanız, iki derdi birleştirirsek, helki mesut oluruz diyordum, yanılmışım. Duvarda asılı duran kılıcı göstererek ilave ettim.

- Sizin yine bir teselliniz var. Dediğiniz gibi vazifenizin başına döneceksiniz. Ben kadını, sizden daha biçareyim.

*

Birdenok kiş sabahına göğüslerinde birkaç cılız çiğdem, dudaklarında onlar gibi yalancı bir tebessümle karşı karşıya gelen yeni nişanlılar on dakika sonra gözlerinde yaşlarla bedbaht bir ağabey, kimsesiz küçük bir kız kardeş gibi birbirlerinden ayrıldılar.

Kuşadası, 2 Nisan

Üç gün evvel, mektebi iade ettiler. Beş yıllık fasıladan sonra tekrar derse başladık. Fakat, nemelazım, sene sonu oldu gitti. Bahar, sınıfları pırıltılı güneş aydınlıklarıyla, ılık çiçek kokularıyla dolduruyor.

Duvarlarda Akdeniz'in yeşil hareketleri

Çalkışu - F 23

354

Reşat Nuri Güntekin

delasıyor, çocuk olsun, büyük olsun, kimsede çalışmaya istek yok.

Başmuallim, bir türlü Kuşadası'nda kalmak istemiyordu. Biray evvel başka bir yere gönderdiler. Yerine beni tayin ettiler. Hem de unvanımı "Müdire"ye çevirmek şartıyla. Ben bu cihetten bu işe memnun olmadım. Çünkü muallim arkadaşlarım tuhaf bir nazarla bakmaya başladılar.

Gerçi bunlar, eyle masumatsız, meziyetli insanlar değil, fakat ne olursa olsun, yaşlı başlı kadınlardır. Maarif memurlarının dedikleri gibi her birinin on beşer, yirmişer senelik "kıdem"le-ri var. Onların yerinde olsam, sonra, günün birinde kendi kızından küçük bir çocuğu başıma getirseler, zannediyorum ki benim de kalbim kırılır.

Martiptidasında Hayrullah Bey'i tekaüt ettiler.

Kendisi zengin adam, maaşa muhtaç değil. Mamafih, mahzun oldu.

- Sevgili ayrıcalıklarından birçoğunun gözlerini elimle kapadım, isterdim ki, benim gözlerimi de onlar kapasınlar, mezarıma onlar götürsünler, olmadı, dedi.

Hayrullah Bey, malumat cihetinden de çok mükemmel bir adam.

Bütün gençliğini okumakla geçirmiştir. Evinde kocaman bir kütüphanesi var. Dünyada kitaptan süzumsuz, boş şey olmadığını söylüyor. Kitap yazarlar gibi, okuyanların da hayatta hiçbir şey görmeden geçip giden budalalar olduğunu iddia ediyor. Geçen gün onu kuvvetli bir itirazla mağsup etmek istedim.

- Mademki böyle siz niçin bu kadar çok okudunuz, hatta beni de buna teşvik ediyorsunuz? dedim.

Bu, böyle itirazdı ki, akan sulan durdururdu. Fakat o, hiç bozulmadı, hisâkis, kahkahalarla gülsün, benimle eğlenerek:

- Daha iyi dedin ya, beni budala değil diye sana kim söyledi, küçük, dedi.

Bu ihtiyar doktoru anımsıyorum ki... Her neyi severse

HALKIN 355

aleyhinde bulunuyor. Hatta böyle hissediyorum ki, beni bile azarlardı, zaman her zamankinden daha çok seviyor.

Hastaneyi bıraktığı günden beri kâh günlerce evine kapanarak kitap okuyor, kâh askerlikten kalma çizmelerini çekiyor, sırtına jandarma gibi bir tüfek takarak Döndü'le biniyor: (döndü, onun pek sevdiği emektar atıdır) bu kıyafetle keylerde bakacak hasta, kendini meşgu edecek bir iş aramaya gidiyor. Evinde seksenlik bir sütanne ile "Odabaşı" diye çağırıldığı tepal bir bahçıyan var.

Üç gün evvel benimle Münise'yi evine davet etmişti. Pek keyifliydi. Ben, kütüphaneyi karıştırırken o, Münise ile saatlerce çocuk gibi oyun oynadı. Münise'ye böyle ciddi emirler veriyordu ki, gülmekten bayılıyordum:

- Şimdi saklambaç oynayacağız, lâkin güç yere saklanmak yok ha, parmak kadar vücudun var. Bir yere sıkışsın, saatlerce beni yorarsın. Sonra, beni bulamazsan, merak etme ha, belki saklandığım yerde uyur kalırım

Münise'yi birkaç güne kadar çarşafa sokuyorum. Böyle böyle en dördüne giriyor. Beyu şimdi tam benim boyum kadar. Küçük çiçekler gibi açıldı, beyaz denecek kadar açık sarı saçlarının içinde beyaz küçük yüzü, günün saatlerine göre değişen lacivert gözleriyle güldükçe yavaşça gülser açan, ağıladıkça gözlerinden inciler dökülen peri kızlarına benzedi.

Hayrullah Bey, bu çarşaf meselesine çok kızıyor. Ben de onun daha pek küçük olduğunu biliyorum ama, ne yapayım, korkuyorum. Tanıdıklardan bazıları:

- Feride Hanım, sen bunu erkekten kaçır, vakitsiz kaynana olacaksın, diyorlar.

İçime bir heyecan düşüyor. Hem seviniyor, hem titizleniyorum. Kaynanalar için tevekkeli titiz demezeler.

Geçen gün, mektepten geliyorduk. Karşı kaldırımda on altı, on yedi yaşlarında güzelce bir mektepli yürüyordu. Ara sıra bize bakışı tuhafıma gitti. Peçemin altından, belli etmeden

356

Reşat Nuri Güntekin

Münise'ye baktım. Birde ne göreyim. Hain sarı cıyan gözünün ucuyla delikanlıya bakarak gülmüyor mu? O kadar meraklandım ki sekağın ortasında düşün bayılacaktım. Canavarı bileğinden yakaladım; fena halde sıkıştırmaya başladım. Evvela inkâr etti. Baktı ki, bende inanacak göz yok, yalandan ağlamaya başladı. Çünkü göz yaşlarına dayanamayacağımı, benim de ağlayacağımı biliyor.

- Ben de sana yapacağım cezayı biliyorum, dedim. Çarşıda bulduğum keyu nefli ipekliden bir çarşaf dikmeye başladım.

Bu sabah da bir elyiptrep kavgası ettik. Birkaç ay evvel söz arasında elyiptrepu çok sevdiğimi söylemiştim.

Hayruâh Bey, bilmem nereden bulmuş, üç dört gün sonra bir şişe getirmesin mi? Bitmesin diye çok ihtiyatlı kullanıyorum. Sağ olsun, yaramaz kız rahat vermiyor ki. Musallat oldu, bir parça yalnız kaldı mı, edaya bir elyiptrep kokusudur yayılıyor. Sonra, masum masum:

- Ahmadım vallahi abacığım, diye yemin ediyor.

Kuşadası, 5 Mayıs

Bu sabah, Münise biraz hasta ve renksiz uyandı. Gözleri kırmızı, benzi soluktu. Mektepte pek çok iş olduğu için evde kalmak mümkün değildi. Mamafih, doktor Hayrullah Bey'e uğradım. Bize uğrayarak Münise'ye bakmasını rica edecektim. Aksi olacak, o da yarım saat evvel Döndü'le binerek bilmem hangi köye gitmiş.

Evde döndüğüm vakit Münise'yi yataкта buldum, ihtiyar bir komşuya, ara sıra çocuğu yeklamasını rica etmiştim. Eksik olmasın, hiç yanından ayrılmamış, akşama kadar yayında çorap örmüş.

HALKIN 357

Munise'nin nezlesi artmıştı. Baş ateş gibi yanıyor, sabahkinden daha sık öksürüyordu. Ses kısmış nefes alırken hafif bir tıkanıklık hissettiğini söylüyordu. Beynunun altında tutarak ağzını açtırdım, elime sert sert bezeler dokundu. Yüzüne yaklaştırdığım lambanın ziyası gözlerini kamaştırıyordu. Ağzında, küçük dilinin etrafında beyaz beyaz kabarcıklar görünüyordu.

Munise, benim merakımla eğlendi:

- Öksürükten ne olur abacığım, Zeyniler'de de ben öksürük oldum, unuttun mu? dedi.

Çocuğun hakkı var. Zeyniler'de, karların içinde onu yarı donmuş bir halde bulduğum gece böyle değil miydi? Çocuklarda nezlenin ne ehemmiyeti olur? Yalnız canımı sıkan şey. Hay-rullah Bey'in bulunmaması. Onbaşı deminden tekrar uğradı, beyin bu gece köyde kaldığını söyledi, inşallah gelinceye kadar küçüğüm kalkmış olur.

Kuşadası, 18 Temmuz

Bu sabah hesap ettim, küçüğüm toprağa düşesi tam yetmiş üç gece olmuş.

Yavaş yavaş buna da alışmaya, bu acıyı da hazmetmeye başlıyorum, insan, neye tahammül etmiyor ki!..

Demin, ihtiyar doktorumsa deniz kenarına gitmiştik. Kuşadadan çıkışlar, sedef kabukları topladım, sakın suların üstünde taş sektirmeye başladım.

Hayrullah Bey, çocuk gibi seviniyordu. Beyaz kirpiklerinin içinde masum mavi gözleriyle gülerek:

- Ah, gençlik! Eshamdülillah onu da yendik. Bak rengin gibi neşen de gelmeye başladı, dedi. Güldüm:

- İnsanın sizin gibi doktoru olduktan sonra tabii değil mi? dedim.

358

Reşat Nuri Güntekin

Ağır ağır başını salladı:

- Tabii değil, küçük, tabii değil, doktorluk da insanlar gibi, kitaplar gibi doğrusuk ve cefa gibi asılsız, fasılsız bir masal... Parmak kadar çocuğu kurtaramadıktan sonra, içine tüküreyim ben böyle fennin.

- Ne yapalım, Doktor Bey, üzülmeyiniz. Allah öyle istedi, öyle oldu, dedim.

Mahzun mahzun yüzüme baktı:

- Zavallı küçük; ben sana asıl niçin acıyorum, biliyor musun? Birderde uğradığın vakit, asıl teselli edilecek kendin olduğunu unutuyor, başkalarını teselliye başlıyorsun. Senin bu mazlum hallerin beni ağlatacak gibi şu yor küçük.

Biraz sustu. Sonra, kendi kendine şikâyetle başladı:

- Ben de ama ipsiz sapsız herif oluyorum ya, bunadım mı, nedir? Haydi küçük gidelim.

Sararmış tarlaların içinden eve doğru yürümeye başlamıştık. Bütün çiftçiler, doktoru tanıyorlar. Kocaman bir ekin yığının yanında çalışan ihtiyar bir kadınsa kenuştuk. Hayrullah Bey, birkaç sene evvel bu kadının torununu tedavi etmiş. Büyükanne çok dualar etti; sonra temmuz güneşinin altında harman döğen gürbüz bir genci çağırdı:

- Gel buraya. Hüseyin, velinimetinin elini ép. O olmasaydı, sen şimdi bir avuç toprak olmuşsun, dedi.

İhtiyar doktor, Hüseyin'in yanık, yerli yüzünü okşadıktan sonra:

- Ben öyle kuru kuruya el épmeleerden anlamam delikanlı. Haydi bakalım bizi düvene bindir, dedi.

İki kuvvetli öküzün çektiği düvene bindik, hemen, beş on dakika bu saman denizinin sarı dalgaları üstünde ağır ağır dolaştık.

TALIKU 359

Bugün artık o vakayı yazmak kuvvetini kendimde buluyorum. Desterimin sen sayfasını yazdığım gecenin sen sabahı Munise'yi daha ziyade hasta buldum. Ses konuşamayacak derece kısmıştı. Bicare küçük göğsü havasızlıktan bunahıyordu. Ne olursa olsun, bir başka doktor aramaya gidecektim; fakat çarşafımı giyerken Hayrullah Bey geldi. Hastayı kısa bir muayeneden geçirdikten sonra, ehemmiyetli bir şey olmadığını söyledi.

Mamafih, çekresi çatık, gözlen düşünceliydi. Bu çekreyi beğenmediğim korka korka kendisine söyledim.

Tanı sıkışmış gibi omuzlarını sıktı:

- Mızmaşlanmaya lüzum yok. Tam dört saatlik yoldan geliyorum. Yorgunsuktan berbat oldum; söze hizmet ettiğimiz yetmiyor da, bir de dalkavukluk mu etmeli? dedi.

Hayrullah Bey, ehemmiyetli hastalıklar karşısında daima böyle asabi ve kaba bir adam oluyordu.

Yüzüme bakmaya çalışarak:

- Lüzum yok ama, ihtiyaten bir iki doktor arkadaşını çağ-racağım, kağıt kalemler bul, çabuk, dedi.

Bugün her işim aksi gidiyordu. Sabahdan beri mektepten üç defa hademe göndermişlerdi. Maarif Encümeni azasından iki efendi ile bir müfettiş gelmiş, benden bazı şeyler soracak- larmış. Üçüncü haberi getiren hademe kadını adeta kırpalayarak kovuyordum. Hayrullah Bey, birdenbire hiddetlendi:

- Ne halt var burada? Haydi vazifenin başına. Yorgun yorgun, az işim varmış gibi, bir de seninle mi uğraşmalı? Haydi çabuk, çarşafını giy, marş. Sen burada durup beni şaşırtırsın. Billah çıkar g iderim. İhtiyar doktor şöyle sert ve kati tavırla bu emri vermişti ki, itaat etmemek mümkün değildi. Bir kelime söylemeye cesaret edemedim; peçemin altında ağlaya ağlaya mektebe gittim.

360

Reşat Nuri Güntekin

Maarif, beni dünyanın nimetine gark etse, bugünkü fedakârlığımı edeyemez. Müfettişler sınıflan geziyorlar, talebeleri imtihanı çekiyorlar, defterleri görmek istiyorlar, bin türlü ısmayacak şeyler soruyorlardı. Basımdaki kıyamet içinde nasıl düşündüm, nasıl cevap verdim, bilmiyorum! Vakit ikindiye yaklaşıyordu, onlar hâlâ gitmiyorlardı.

Nihayet aralarından bin perişanlığımı fark etti:

- Rahatsız mısınız Müdire Hanım? Tehreniz pek bozuk görünüyor, dedi.

Artık kendimi tutamadan, merhamet ister gibi boyumı büküp, ellerimi kavuşturarak:

- Evde çocuğum ölüyor, dedim.

Acıdılar, manasız teselli sözleri söyleyerek gitmeme müsaade ettiler.

Evimle mektebin arası nihayet beş dakikalık bir yer. Ben bu yolu yarım saat, belki daha uzun bir zamanda yürüdüm. Sabahdan beri eve keşmak için o kadar çırpındığım, hırçınlaştığım halde, şimdi bir türlü craya gitmek istemiyordum. Tenha sokaklarda duvarlara dayanıyor, yorgun yelcular gibi çeşme taşlarına oturuyordum.

Evimin açık pencereleri içinde yabancı erkek başları görünüyordu. Kapıyı bana "onbaşı" açtı. Bir şey sormaya cesaret edemiyor, bir şey söylememesi için gözlerimle, halimle yalva- rıyordum. Fakat o, bana ummadığım bir şey söyledi:

- Fakir çocuk hastaca.... Allah, inşallah, şifasını verir, dedi.

Birdenbire tavanlar sarsıldı, merdiven başında doktor Hayrullah Bey göründü. Teğsü çıplak, başı açık, kollar sıvalıydı:

- Kim geldi Onbaşı? diye seslendi. Halsiz halsiz merdiven basamağına çömelmiştim. Taşlığın karanlığında beni görünce durdu, şaşkın şaşkın:

- Sen misin, Feride? Pekâlâ kızım, pekâlâ, dedi. Sonra

TEKİR 361

ağır ağır yanıma indi; halim, her şeyi bildiğimi söylüyordu. Ellerimi tuttu, kesik kesik:

- Kızım, gayret et, dişini sık. inşallah kurtulur. Serum yaptık, elimizden geleni yapıyoruz. Allah büyük, ümit kesilmez, dedi.

- Doktor Bey, müsaade ediniz, onu göreyim, dedim.

- Şimdi değil, Feride bir parça sonra. Şimdi biraz dalgın, vallahî bir şey ısmadı. Yemin ediyorum sana.

Dalgınlık billahi. Sakin bir inatla:

- Mutlaka göreceğim, Doktor Bey, hakkınız yok, diye sızlandım. Sonra, içimi çekerek ilave ettim:

- Zannettiğinizden ziyade kuvvetliyim. Münasebetsiz bir şey yapmamdan korkmayın.

Hayrullah Bey, bir parça düşündü; sonra başını sallayarak razı oldu:

- Peki kızım, fakat Şunu unutma ki, beyhude ah u vahlar hastayı ürkütür.

insan, ne kadar acı olursa olsun, bir mecburiyeti kabul ettikten sonra içine sükûn ve tevekkül geliyor.

Hayrullah Bey'in omzuna başımı dayayarak odaya girerken, ne gönlümde heyecan, ne gözümde bir damla yaş vardı!

Aradan yetmiş üç yıl kadar uzun, yetmiş üç gün geçtiği halde hâlâ o odayı gözümün önünde görüyorum.

içeride gemleklerinin yakasını ve kollarını açmış iki genç doktorla bir ihtiyar kadın vardı. Ağaç yapraklarının içinden süzülerek giren bir ikindi güneşi odayı parlak bir hayatla doldu- ruyordu. Dışarıda kuşlar, ağustos böcekleri ötüyor, uzaklardan bir gramafon sesi geliyordu. Odanın içi karmakarışık.

Sandalyelerde, raflarda, şişeler, pamuklar, yerlerde duvarlarda Münise'ye ait bin türlü eşya sürünüyordu.

Aynanın kenarında onun doktorun bahçesindeki çiçeklerden eliyle yaptığı bir demet, kensolun üstünde

deniz kenarından topladıĞı bir avuç renkli taş, sedef kabukları, sandalyelerden birinin altında

362

Reşat Nuri Güntekin

iskarpinin bir teki, duvarda B'de evimizin içinde sulubeyya ile yaptıĞım resmi (başında kır çiçeklerinden bir çelenk, kucaĞında Mazlum ile yaptıĞım o resini) sonra, bin türlü bencuklar, kumaş parçaları, cam küpeler, duvaklı gelin kartpostalları, bir kız çocuĞu kalbinin bütün bu masum ve biçare sevgileri...

"Munise, artık çarşafı bir genç kız eluyer" diye iki hafta evvel ona sarı yaldızlı bir karyola almış, bir bebek yataĞı hazırlar gibi ezene, bezene muslinlerle süslemiştim.

Küçüğüm, bu ipeklerin içinde bir başka ipek kumesi gibi bembeyaz yatıyor, başı ağır bir rüyanın rehaveti içinde biraz yana düşüyordu. Karyolasının demirinden, nefti çarşafının daha bitmemiş pelerini sarkıyor, başucundaki rafta B'de satın aldığı bebeĞi -küçüğümün buseleriden selmuş yüzü, iri mavi gözleriyle- ona bakıyordu. Hastalığının bütün acıları, azapları durmuştu. Yorgun bir uyku içinde uyurken ağzının etrafında sen bir hayat titriyor, gülümser gibi aralanmış dudakları, inci dişlerini gösteriyordu. Bu zavallı güzel şeyler karanlık bir köy mektebinde, ruhumun içine döküldükleri dakikadan bugüne kadar beni mesut etmişlerdi.

Kuşlar, hâlâ şenlik yapıyorlar. Gramofon hâlâ çalışıyor, ikindi güneşinin ağaç yapraklarını tarıyan ışıkları, bu renksiz çocuk yüzüne, erselenmiş kelebek kanatlarının parmaklarında bıraktıĞı yaldızlı toza benzer bir renk veriyor, alnına dökülmüş sarı perçemleriyle oynuyor.

Ne bir feryat, ne üstüne atılmak gibi bir telaş... Kollarım ihtiyar doktorun boynuna kilitlenmiş, başım omzunda, adeta acı bir saadetsiz bu güzelliĞi seyrediyordum.

Ölüm, yavruma bir ay ışıĞı tatlılıĞıyla yaklaşıyor, bir ana dudakĞı gibi korkutup ürktirmeden alnından, dudaklarından öpüyordu.

AKU 363

Doktorlar, yataĞa yaklaştırmışlardı. Birisinin, ipek örtüler içinden küçüğümün çıplak kolunu çıkardıĞını, ona bir iĞne yaklaştırdıĞını gördüm.

Hayrullah Bey hafifçe döndü, vücudunu gözlerime siper etti. Birisi:

- Kolonya, bir parça kolonya, diyordu.

ihtiyar doktor, başıyla raflardan birini gösterdi. Kuşlar hâlâ durmuyor, gramofon gittikçe artan bir şenlikte çalmakta devam ediyordu.

Birdenbire odanın içine keskin bir elyotrep kokusu yayıldı. Kolonya bulamamışlar onu kullanmışlardı.

Elyotrep... Küçüğümün elinden hemen hemen zorla çekip aldığı bu şişe... Bana verdiği bütün saadetsizlere mukabil ondan, sevdiği ehemmiyetsiz bir kokuyu kıskanacak kadar mı kalsizlik etmiştim?

- Şişeyi yataĞa beşaltınız, doktor bey, küçüğüm bu koku içinde daha mesut ölecek, dedim.

Hayrullah Bey, saçlarını okşuyor:

- Haydi Feride, haydi evladım, artık dışarı çıkalım, diyor.

Munise'yi sen defa öpmek istiyordum. Cesaret edemedim, yalnız çıplak kolunu tuttum. Küçüğüm, ara sıra ellerimi tutar, avuçlarını çevirerek içlerinden öperdi. Bende onun gibi yaptım. Bu zavallı buruşuk avuçlarının içinden küçük küçük buselerle öptüm, abasına ettiği bütün iyilikleri için teşekkür ettim.

Bu dakikadan sonra Munise'yi bir daha görmedim. Beni yataĞımın üstüne uzattılar ve yalnız bıraktılar.

Bir yandan titriyor, bir yandan ter döküyordum. Evin içine yayılan keskin elyotrep kokusu bir dalga gibi içime gömülüyor, göğsümü tikiyordu. Bana öyle geldiki bu keki, bu ikinci aydınlıĞındaki kuşların sesi, senelerce devam etti. Sonra yavaş yavaş ertalık karardı. Gözlerimin önünde Munise'nin, kar fırtınasında kaybolduĞu o karanlık gecenin hayali titriyordu.

364

Reşat Nuri Güntekin

Küçüğümün kapıya vurduĞunu, fırtınanın içinde ince sesiyse inlediĞini duyuyordum.

Gecenin bilmem hangi saatindeydi. Kuşvetli bir ışık gözlerimi yaktı; saçlarıma, alnıma bir el dokunduĞunu hissettim, gözlerimi açtım, ihtiyar doktor, elinde bir şamdanla yüzüme eğiliyor, sönük mavi gözlerinde, beyaz kirpiklerinde yaşlar titriyordu. Rüya içinde gibi:

- Saat kaç? Bitti, değil mi?

DediĞimi hatırlıyorum, sonra yine yavaş yavaş o Zeyniler gecesinin karanlıĞına daldım.

*

Gözlerimi, tekrar açtığıım vakit, bulunduğum yeri tanıyamadım; başka oda, başka pencere...
Dirseklerime dayanarak kalkmaya çalıştım, başım benim değilmiş gibi, tekrar yastığın üstüne düştü.
Şaşkın şaşkın, etrafıma bakmıyordum. Üüne doktorun mavi gözlerini gördüm.
- Fende, beni tanıdın mı?
- Niçin tanımayayım Doktor Bey? dedim.
- Çok şükür, çok şükür. Gümlemize geçmiş olsun.
- Bir şey mi oldu, doktor?
- Sen yaşıta bir çocuk için ehemmiyetsiz, biraz uyudun kızım, biraz uyudun, ehemmiyet verilecek birşey değil..
- Ne kadar uyudum?
- Epeyce zaman, ziyarı yok... On yedi gün kadar..
On yedi gün uyku! Ne tuhaf!.. Aydınlık, beni rahatsız ettiği için tekrar gözlerimi kapadım, bu on yedi
günlük uykuya; başkasının göğsünden geliyor, dudaklarından çıkıyor gibi bir tuhaf ses veren kakkahalsarla
güldüm; sonra tekrar uyudum.
*

Büyükçe bir beyin humması geçirmişim. Doktor Hayrul-sah Bey, beni kendi evine nakletmiş, on yedi gün
başucumdan

FAKİTİ 365

ayrılmamış. Bu, benim hayatta ilk büyük hastalığımdı. Nekaht zamanım kırk günden ziyade sürdü.
Günlerce yerimden kalkamadım. Hastalıktan sonra saçlarım demet demet inmeye başlamıştı. Bir gün,
makas istedim; onları ensemin hizasından kestim.
Nekaht ne tath şey. İnsan, yeniden dünyaya gelmiş gibi oluyor; en ehemmiyetsiz yerlere -renkli
eynucaklara bakan küçük çocuk gibi- sevinçle, saadetle bakıyor. Tama kanatlarını çarpan bir keşebek,
aynının kenarında renkli akisler uyandıran bir güneş aydınlığı, uzak bir sürünün hafif çingirak sesleri,
kalbimi lezzetli titremelerle çarpındırıyordu.
Hastalık, sen üç senemin bütün zehirlerini alıp götürmüştü. Hatıralarım bile başkasına ait şeyler gibi
geliyordu. Onlar, artık bende ne bir keder, ne bir heyecan uyandırmıyordu. Zaman zaman hayretle kendime
soruyordum:
- Sakın bunlar bir uzun rüyanın hatıraları olmasın! Yahtut onları bir eski romandan okumuş oluyayım?
Evet, vakaları rüyada, cehreleri, beyaları olmuş, çerçeveleri tozlanmış eski fotoğraflarda görmüş gibiyim.
Doktor Hayrullah Bey, bu nekaht zamanında bana arkadaşlık etti. Bir gün yalnız bırakmadı. Kâh
hikâyeler söylüyor, kâh romanlar okuyarak beni eğlendirmeye, güldürmeye çalışıyordu. O biçare de çok
yeruldu.
- Hele şöyle bir adamakıllı ayağa kalk.. Ahmallah hasta bile olmasam, keyif için patiska entari diktirip üç
ay yatakta yatacağım. Sana bin türlü naz edeceğim, diyor.
Ara sıra benim, uykuya benzeyen dalgınlıklarım oluyor, incelmış gözkapaklarımdan arasından pembe güneş
ışıkları sızarak bir zaman e halde kalıyordum
O vakit, Hayrullah Bey, karşımdaki koltukta kitap okuyor yahut uyuklıyordu. Bu dalgınlık saatlerinde
ruhumun vücudumdan ayrıldığını, ılık gibi ses gibi beşluklarda dolaştığını hissediyordum.

366

Reşat Nuri Güntekin

Nerelere, hangi memleketsere gidiyordum, bilmiyorum. Yalnız birdenbire uçurumlara düşmek hissi içinde,
içim ınarak silkinip uyandıkça öyle hissediyordum ki, uzak, pek uzak bir yerlerden dönüyordum.
Kıdıklarımda ılık süratiyle aşmış mesafelerin rüzgârları hissediliyor, gözlerimde havanın en yüksek
tabakalarında görülmüş dumanlı memleketselerin dağınık, sönük hatıraları titriyordu.

Evvelki gün Hayrullah Bey'e dedim ki:

- Doktorcuğum, artık büsbütün iyileştim. Onu ziyaret edebilirsiniz.
Evvla razı olmadı, daha hiç olmazsa on beş gün, bir hafta sabretmemi söyledi.
Fakat hastaların inatçılığına, titizliğine tahammül etmek mümkün olmuyor. İhtiyar arkadaşımı nihayet razı
ettim. Bahçeden iki kucak çiçek, deniz kenarından birçok renkli taş -küçüğüm bunları çiçeklerden ziyade
severdi- topladık.
Munise, Akdeniz'e karşı bir tepeliğin üstünde, kendi gibi incelik bir küçük servinin altında yatıyor.
Saatlerce yanında oturdum. Hastalığımdan beri ilk defa olmak üzere doktorla onu konuştuk. Küçüğümün
nasıl öldüğünü, nasıl gömüldüğünü bilmek istiyordum. Bütün ısrarlarıma rağmen Hayrullah Bey bana

tafsilat vermedi. *Yalnız bir şey öğrenebildim: Gümüş'dükten sonra imam, Münise'nin annesinin ismini sermuş, bunu, tabii kimse bilmiyor doktor benim, bu küçük kız için hemen hemen bir anne olduğumu hatırlamış, ismini vermiş. Yavrumu "Münise bin Feride" diye toprağa teslim etmişler...*

FAKİHİ 367

Kuşadası, Eylül

Doktor Hayrullah Bey bu sabah bana:

- *Küçük, dedi. Beni yine bir köyden istemişler. Düşül sana emanet, sakın hayvanın pansumanını o "Odabaşı" ayısına bırakma. Kendi bacağı gibi Düşül'ün bacağını da kestirmeye mi azmetti, hain nedir? Bir türlü ayak iyi olmuyor, pansumanı biliyorsun. Yarayı tekrar bağladıktan sonra Düşül'ü sekiz, on dakika bahçenin içinde dolaştır, hatta mümkünse bir parça, ama çok değil, kestir anladın mı? İkinci işe gelince, fırıncı Hur-Sit Ağa bugün fırın kirasını getirecek, yirmi sekiz lira mı ne, benim tarafından parayı alırsın. Ayrıca, neydi o söyleyeceğim? Kafa kalmadı ki... Ha, evet, benim kütüphanemi aşığıya naklettir. Deniz tarafındaki edayı sana vereceğim. Orası daha güzel, hem kışın sedosa karşıdır, üşümezsin...*

Ne vakitten beri söylemek istediğim sözün sırası gelmişti. Dedim ki:

- *Doktor Bey, Düşül'ü merak etmeyin, kirayı da alırım. Fakat, ötekine ihtiyaç var mı? Artık, misafirliğim kâfi derecede uzadı, müsaade ederseniz ben gideceğim.*

Doktor, ellerini kalçalarına dayadı, benim taklidimi yapmak için sesini inceltirek hiddetle:

- *Misafirliğim kâfi derece uzadı. Müsaade ederseniz ben gideceğim, dedi. Sonra daha sert bir tavırla yumruğunu sallayarak:*

- *Ne dedin? Gidecek misin? Yediği naneye bak. Ağzını kulaklarına kadar yırtarım da asıl o vakit kıyamete kadar gülersin.*

- *Fakat, Doktor Bey, dedim, misafirlik fazla uzuyor. Yine elini beline dayıyor ak:*

- *Peki, küçükhanım hazretleri, gitmek istiyorsunuz, âlâ fakat Güc Vadis?...*

Gülümseyerek cevap verdim:

368

Reşat Nuri Güntekin

- *Doktor bey, nereye gideceğimi ben de kendi kendime soruyorum. Fakat şu var, gitmek elzem. İlahîhaye yanınızda kalamam. Bu, tabii... En düşkün bir zamanımda bana yardım ettiniz, bunu unutmayacağım, fakat...*

Hayrullah Bey, çenemin altından tuttu:

- *Küçük kız, gevezeliğe lüzum yok, biz, seninle "iki ahbap çavuş" olduk. Haydi, münasebetsizliği bırak.*

Ben, hâsâ ısrar ediyordum:

- *Doktor Bey, kalmak benim canıma minnet, emin olunuz, yanınızda çok mesut oluyorum, fakat niceden beri size yük olacağım? Gerçi çok insaniyetlisiniz, fedakârsınız...*

Doktor, kısa saçlarını birbirine karıştırarak eğlenmeye devam ediyor, yine benim söyleyişimi teklit etmek için yanağını çukurlaştırarak, dudaklarını sıvırtıp, sesini inceltirek:

- *insaniyet, fedakârlık... Trajedi mi oynuyoruz be deli çocuk? diyordu. Anlatamadık gitti, insaniyet, fedakârlık bana vız gelir, küçük kız. Ben keyfim için yaşıdım, keyfim için sana hizmet ettim. Senden hoşlanmayayım da bak, suratına bakar mıydım? Kendimi tepesi üstü minderden attığımı işitsen yine fedakârlık ettiğime inanma. "Bu hodkâm ihtiyar, kim bilir, ne zevk buldu?" de. Mehîre'in bir kahramanı vardır, pek zevkime gider. Herife dayak atarken öteki beriki kurtarmaya gelir, herif, hepsini korur. "Haydi efendim işinize. Allah Allah! Belki ben, dayak yemekten hoşlanıyorum!" der. Haydi küçük, zevzekliği bırak, geldiğim vakit odalar hazır olmazsa vay haline alimallah hani, bir iri genç bekçi var, herifi çağırır zorla seni nikâh ederim. Tezayı görürsün ha?..*

Hayrullah Bey'in, ara sıra yaptığı gibi, yine münasebetsiz şakalar edeceğine, beni utandırıcığını biliyordum, hemen yanından kaçtım.

FAKİHİ 369

Hayrullah Bey, benim için hem iyi bir baba, hem iyi bir arkadaş oldu... Evinde, kendimi yabancı bulmuyorum, benim gibi kalbi ve hayatı kırılmış bir kızın ne kadar mesut olması mümkünse o kadar mesut oluyorum. Kendime bin türlü şey icat ediyorum, ihtiyaç sütüneye yardım, evi düzeltmek, bahçeye yemeklere hatta doktorun hesaplarına bakmak, daha böyle bin türlü iş.

Buradan ayrılıktan sonra ne yapacağım? Ben, artık alif sayısırım. Sıhhatim yavaş yavaş düzeliyor. Fakat nafise, eyle hissediyorum ki, içimde müebbeden kırılmış bir şey var. Eski sıhhatimi, bana her şeyi hoş gösteren eski neşemi artık bulamayacağım. Gülerken ağlıyorum, ağlarken güsüyorum, dakikam dakikama uymuyor. Mesela, geçen akşam pek neşeliydim. Yatağımda gözlerimi kaparken adeta kendimi mesut hissediyordum. Sabaha doğru karanlığın içinde hiç sebeepsiz ağlaya ağlaya uyandım. Neyim vardı? Niçin ağlıyordum? Bunu kendim de bilmiyordum. Öyle sanıyorum ki gece, bu kocaman dünyanın bütün evlerini birer birer birer delişarak ne kadar keder, ümitsizlik varsa hepsini toplamış, getirip benim göğsüme deldürmüş. Bu sebeepsiz, isimsiz dilsiz yeis içinde: "Anneciğim, anneciğim!" diye titreye titreye hıçkırıyor, daha kuvvetle feryat etmemek için parmaklarımla ağzımı kapıyordum. Birdenbire yanımdaki edadan Hayrullah Bey'in sesi geldi:

- Feride, sen misin? Ne oldun kızım?

ihhtiar doktor, elinde mumsa edama keştü, ne olduğumu, niçin ağladığımı bile söyletmeye lüzum görmeden ehemmiyetsiz, belki manâsız Şefkat kelimeleriyle beni teskin etti:

- Bir şey değil, kızım, bir şey değil, ehemmiyetsiz bir sinir nöbeti, geçer yavrum. Vah, çocuğum, vah. Ben, gözlerimde bir türlü durmayan yaşlar, tıkanan kuş yavruları gibi açık ağzımda beğuk hıçkırıksarla titrerken ihtiyar arkadaşım, pencereye döndü, karanlıkta ta uzaklara yumruğunu saklayarak:

Çalkuşu - F 24

370

Reşat Nuri Güntekin

- Allah belanı versin, aslan gibi çocuğu berbat ettin, dedi. Yalnız kaldıktan sonra da böyle hastalık ve ümitsizlik saatlerim olursa ben ne yapacağım? Adam sende... Şimdiden bunu niçin düşünmeli? Herhalde daha en az bir ay, belki daha ziyade, doktor beni bırakmayacak...

Alacakaya Çiftliği, 10 Eylül

Bir haftadan beri Alacakaya'da, sözüm ona bir çiftliğim var, hayli zamandan beri gidip yoklamadım, işçileri hoş bırakmaya gelmez. Deni on beş gün oraya götürüyüm. Sana da iyi bir tebdili hava olur; gözün gönlün açılır. Bak, yakında mektep açılıyor. Bütün yıl kapalı kalacaksın.

- Doktor Bey, acıklık yerleri çok severim, fakat mektep açılmak üzere. Bilmem ki, nasıl olur? diye cevap verdim. O, hiddetle omuzlarını silkti:

- Abaham, ben sana gider misin? diye sormadım ki mülahazat söylüyorsun; götürreceğim, dedim. Sen ne karışırırsın? Bu, doktorca bir iş... Olmazsa rapor yazar, zorla götürürüm. Haydi, haydi! Birkaç parça çamaşır, kütüphaneden benim "Re-usseau"larımı al.

Hayrullah Bey, beni artık bir mektep çocuğu gibi idare ediyor. Hastalığımdan sonra, zayıflayan irademle ona karşı koymak mümkün değil, hem de daha tuhafı, bundan şikâyet de etmiyorum, bu itaat, adeta hoşuma gidiyor.

Doktorun çiftliği bakımsız kalmış. Fakat, ne güzel bir yer. Kışın bile buraları, bir bahara benzermiş. Hele, bir kayalık var ki, seyretmekle doyulur şey değil. Bu kayalar, güneşin sabah, öğle, akşam güneşi elmasına, havanın açık, yahut kapalı bulunmasına göre renk değiştiriyor, sal kırmızısı, pembe, mor, beyaz yahut siyah görünüyor. Onun için buraya: "Alacakayalar" demişler.

ÇALKUŞU 371

Çiftlik beni umduğumdan ziyade meşgul etti. Çiftçilerle beraber süt sağlıyorum. Artık benim de samimi bir akhabım olmaya başlayan Döndül'e binerek civar kerusuklarda geziyorum. Hasılı, düşündüğüm kır hayatı. Mamafih, gönlüm pek rahat değil, birkaç güne kadar mektep açılacak, işimin başında bulunmam, binayı silip süpürtmem lazım. Hayrullah Bey'e söz anlatmak kabilsiz değil ki...

Doktor, geceleri bana roman okutuyor.

- Buipsiz sapsız lakırdılara tahammül edilmez ama, senin ağzından bayağı hoş oluyor, diyor.

Dün gece, yine ona kitap okuyordum. Kitapta bazı açık sözler var. Onlar geldikçe utarıyor, yerlerine süratle başka kelimeler koymaya, yahut cümleleri atlamaya çalışıyordum. Hayrullah Bey, benim telaşımı fark ediyor, gürlükahalsarla tavanları sarsıyordu.

Birdenbire karanlıkta kepekler havlamaya başladı. Pencereyi açtık. Çiftliğin kapısından bir atlı giriyordu. Hayrullah Bey:

- Kim o? diye sordu. Onbaşının se si:

- Benim, yabancı değil, diye cevap verdi. Onbaşının bu saatte Kuşadası'ndan buraya gelmesi mühim bir

vakaydı. Doktor:

- Hayırdır inşallah! Ben, aşağı inip ansayayım bakalım. Gecikirsem sen yat küçük, dedi. Hayrullah Bey, bir saate yakın bir zaman Onbaşı'nın yanında kaldı. Yukarı çıktığı vakit, yüzü kırmızı, kaşları çatıktı:

- Onbaşı niçin gelmiş Doktor Bey? dedim. Tert bir sesle adeta bağırdı:

- Sana git yat, dedim yahu, sana ne? Olur rezalet değil bu kız çocuklarının maskaralığı be! Bana ait bir iş. Artık onun tabiatını öğrenmiştim. Böyle zamanlarda üzerine varmaya gelmiyordu. Garesiz, şamdanı alarak odama gittim.

Bu sabah, uyandığım vakit Hayrullah Bey'in erkenden

372

Reşat Nuri Güntekin

mühim bir iş için gittiğini, mamafih, dönmezse merak etmememi söylediğini haber verdiler. Herhalde bu zarf bana ait olacak... Bu kâğıt parçası beni derin derin düşündürüyor. Acaba bunu dün gece onbaşı mı getirdi? Öyleyse niçin Hayrullah Bey, benden sakladı? Buna imkân yok; mutlaka bu zarf, kitaplar arasında Küşadası'ndan gelmiş olacak.

Küşadası, 25 Eylül

Hayata paçavra diyen meğer ne doğru söylüyormuş!

*

Sen vakayı defterimin sen sayfasına elduğu gibi kaydediyorum. Kendimden ne bir isyan, ne de bir damla gözyaşı ilave etmek istemiyorum.

Hayrullah Bey, beni, iki gün çiftlikte bekletti. Üçüncü gece merakım o dereceyi buldu ki, ne olursa olsun, sabahleyin bir araba hazırlatacak, kendi kendime kasabaya inecektim. Fakat ertesi sabah, uyandığım vakit onu gelmiş buldum.

O kayıtsız, kaygısız Hayrullah Bey'i, hiç bu kadar perişan ve yorgun gördüğümü hatırlamıyorum. Her zamanki gibi saçlarına dudaklarını kendürdü. Sonra dikkatli dikkatli yüzüme bakarak:

- Hay Allah belalarını veresiceler, tuu! dedi.

Başımda yeni bir tehlikenin delaştığını anlıyor, fakat bir şey sermaya cesaret edemiyordum.

Hayrullah Bey, elleri ceplerinde düşünce düşünce epeyce delaştı. Sonra, ellerini omuzlarıma koyarak:

- Küçük, sen bir şeyler biliyorsun, dedi.

- Hayır, Doktor Bey.

TAHKİSİ 373

- Biliyorsun, böyle olmasa işlerdeki tuhaflık nazarı dikkatini celp edecekti. Mutlaka bir şeyler seracaktın.

Gayet ağır, ciddi bir teessürle:

- Hayır, Doktor Bey, dedim. Hiçbir şey bilmiyorum, yalnız telaş ve ıstırap içinde olduğunuzu görüyorum, bir kederiniz var. Benim hem hamim, hatta hemen hemen baham olduğunuz için sizin kederiniz benim demektir. Neyiniz var?

- Feride, kızım, kendini kâfi derecede kuvvetli hissediyor musun?

Merakım, korkumdan daha üstündü. Sakin görünmeye çalışarak:

- Ben gayretli bir kızım, bunun birkaç misalini gördünüz, söyleyiniz Doktor Bey, dedim.

- Feride, şu kalemi eline al, söyleyeceğim şeyleri yaz, haydi kızım ihtiyar dostuna itimat et!

Hayrullah Bey, dura dura düşünce düşünce bana şu satırları yazdırdı:

"Küşadası Maarif Encümeni Riyaset Alisine,

Hizmet-imaarifte devamına ahval-ı ısrıhhiyem müsait İsmadığından, Küşadası İnas Büstiyesi Müdürlüğü'nden affımı istirham ederim efendim."

- Şimdi kızım, düşünmeden, bir şey sermadan imzanı at, o kâğıdı bana ver. Ellerin titriyor, Feride, yüzüme bakmaya cesaret edemiyorsun. Daha iyi kızım, daha iyi. Çünkü sen, o temiz gözlerinle bana bakarken ben şaşıracağım. Fevkalâde bir şeyler geçtiğini anladın, değil mi? Dinle beni Feride. Eğer heyecan, teessür gösterirsen sözünü kesmek mecburiyetinde kalacağım. Halbuki her şeyi bilsen lüzum. Feride, hayata karıştığın üç sene içinde insanın ne mal olduğunu anladın sanıyorsun değil mi? Nafle, şu altmış seneye yakın hayatımda ben bile anlayamamışım. Ben ki, dünyada şenaatin, rezaletin bin türlüüne tesadüf ettim; ben bu kadarını hâlâ ihtiyar kafama sığdıramıyorum. Bizseninle dünyanın en temiz, en iyi iki dostuyuz değil!

mi? Aylarca senin hasta vücudunu kendi çocuğum gibi kollarımda tuttum, bize ne demişler, ne diyorlar, biliyor musun Feride? Mümkün değil, tasavvur edemezsin. Ben senin âşkığınmı-şım, ellerini yüzüne kapama, bilâkis başını dik tut. O hareketi yüz karası sanlar yapar, bilâkis, gözlerime bak, nemiz var birbirimizden çekinecek? Dinle beni Feride, dinle, sonuna kadar söyleyeyim. Bu mesun iftira, evvela mektepten çıkmış. Arkadaşların ötede beride aleyhimizde olmayacak şeyler söylemeye başlamışlar. Sebep masum: Kendileri dururken senin müdi-re oluŞun. Ben, altı ay evvel sana haber vermeden küçük bir hizmette bulunmak için bir mektup yazmıştım. Bu terfiin benim elimde olması Şüpheleri artırmış. Bu fesat yangını aylardan beri için için yanıyormuş. iş Maarif Encümeni'nin, kaymakamın kulağına gitmiş, uzun uzadıya tahriratsar yazılmış, tahkikat yapılmış. Velayet Maarif Müdürlü-ğünce tercüme- i halini tetkik etmişler, birçok karanlık noktalar varmış. Mesela istanbul'dan B'ye geliŞin, sonra merkez mektebinden istifa ederek üçra bir köye geliŞin, Şüpheli bir fırara benziyormuş. Birkaç ay sonra meçhul bir yerden yardım İsmuş. Maarif hayatında misli görülmemiş bir süratle terakki etmiş, köy muallimliğinden Darümuallimat muallimliğine yükselmişsin. Sonra yine sebepsiz bir istifa. Bu defa, başka bir memlekete gidiyorsun, fakat orada da tutunamıyorsun. C. Maarif Encümeni'nden bir cevap gelmiş. Okurken içim, zehir kesildi, Feride. Güya sen orada... Yok, yok söylemeyeceğim. Terbiyeli, yüksek, ilim irfan adamlarının kaleminden, ağzından çıkan şeyleri, benim e patavasız asker ağzım da söylemeye cesaret edemeyecek. Ben ki bilirsin, ağzıma ne gelirse söylerim, en iğrenç kelimeyi bile dudağımda hapsedemem. Hasılı Feridecik, yaralı geyikleri av köpekleri nasıl sararsa, senin etrafını da öylece sardılar. En masum hareketin, aleyhine bir delil olarak tefsir edilmiş; mazbatalara, tahkikat evrakına geçmiş. Ara sıra hasta zalebelerini tedavi için beni mektebe davet etmen, küçü-

ALKIŞ 375

ğümüz öürken takatsiz başını bir lahza omzuma dayaman, sonra sen hasta yatarken yatağıının yanında geçirdiğim saatler birer cinayetmiş! Yüzsüzlüğü e derece ileri vardırımsız ki, bir memleketin örf ve âdeti, ırz ve iffetiyle alay etmişiz. Etrafımızdaki insanları hiçe saymışız. Herkese seni hasta diye ilan ederken tarlalarda, kıl kula düvene binmişiz. Pazifenle meşgul olacağın yerde, bahçemde at keştirmişsun, bunlar da kâfi gelmemiş Şehir haricinde çiftliklere çekilmişiz.

Feridecik, sana bunları bütün çiğliğiyle söylüyorum. Mızımız tesellilerle seni bir zaman daha avutabilirdim.

Ümitlerini yavaş yavaş, birer birer kırabilirdim. Fakat böyle yapmadım. Nîçin biliyor musun? Mesleğim, yaşıma bana bir kanaat verdi. Bir zehri insan, bir keredede yutmalı, ya öür ya kurtulur.

Zehri Şurupla, daha bilmem ne hastla karışırıp yudum yudum içmek pis şey, iğrenç şey. Felâketi ağır ağır haber vermek testere ile adam kesmeye benzer.

Evet Feride, hayatın en ağır sillesini yedin. Yalnız olaydın bu darbe seni öldürebilirdi. Öyle ya, bu kadar insan, kuş kadar çocuğun üstüne cullanırsa ne olur? Dua et ki tesadüf karşına çürüklüğe atılmış bir ihtiyar çıkardı. Benim ömrümün saati alaturka en biri çılamak üzere. Fakat, ne ziyarı var? Sana hizmette bulunmak için bu kadarcık bir zaman da kâfidir. Buna muvaffak olursam, bir yılın manasız vukuat içinde ziyan İsmuş günlerime acımayacağım. Korkma Feride, bu da geçer. Sen gençsin, daha güzel günler görmekten ümidini kesme. İstifanı kendim getürecektim, vazgeçtim. Seni bu halde bırakmaya cesaret edemeyeceğim. Çocuk kısmının türlü densizliği, denliliği olur. Haydi Feride, haydi seninle açık havaya çıkalım, keyunlarla, ineklerle uğraşalım. Bu hayvanlar, gördükleri iyiliğe karşı emin ol, daha nimetŞinastırlar.

İhtiyar doktor, istifanamemi zarfa koyarak onbaşıya verdi.

Bu kâğıt parçasına sadece ömrümün bir parçasını değil,

gönümün son bir tesellisini daha gömüyordum. Ne hazin, Ya-rabbi, ne hazin!

Hangi ümide sarılısam elimde kalıyor, neyi seversem öüyor. İşte üç sene evvel bir sonbahar akşamıyla

heraher ölen genç kızlık rüyalarım, kendi küçüklerim, sonra Münise, onun arkasından belki kalbimin eksiksizliğini avutursalar diye ümit ettiğim talebelerim. Yavrularını tehlikede gören bir ana kuş hır-çmıhğıyla üstlerine titrediğim bu şeyler, senbahar yaprakları gibi birer birer sararıyor, dökülüyor. Daha yirmi üç yaşına girmedim; yüzümden, vücudumdan çocukluğun izleri silinmedi; halbuki gönlüm, baştan başa bütün sevdiklerim in ölüleriyle dolu.

Hayrullah Bey, beni üç gün yalnız bırakmadı. Bu kadar felaket karşısında gösterdiğim sükun ve tahammülse inanmıyor, geceleri ben yattıktan sonra odamın kapısına gelerek:

- Feride, bir şeye ihtiyacın var mı? Uykun yoksa geleyim, diyordu.

Üçüncü gecenin sabahıydı. Hirmayıs günü gibi taze, ılık bir sabah vakti erkenden kalktım. Hayrullah Bey'e elimle süt sağdım, kahvaltı hazırladım.

Elimde tepsi, sakın çehremde hemen hemen neşeli bir tebessümle odasına girdiğim zaman, doktor pek memnun oldu:

- Afferin Feride! Çok memnun oldum. Nene lâzım, dünyanın gamını çekecek sen mi kaldın? dedi Penceresini açtım, dağınık birkaç eşyasını düzelttim. Gıftığe ait şeylerden, keyunsardan bahsettım. Mütemediyen söylüyor, gülüyor, hatta eskiden mektepte yaptığım gibi aia sıra ıslık çalıyordum. Hayrullah Bey'e kadar seviniyordu ki, tarifedilemez. Onun memnun olduğunu gördükçe daha neşeleniyordum.

ÇALKILIŞI 377

Nihayet, vaktin geldiğine hükmettim. Doktorun koltuğunu pencerenin yanına çektim, dizlerine bir örtü örttüm. Sonra, pervazın kenarına çıkıp oturarak:

- Sizinle konuşacak şeylerim var, Doktor Bey, dedim. Hayrullah Bey, eliyle gözlerini kapayarak:

- Söyle! Fakat ağağı in. Maazallah yuvarlanırsın...

- Siz merak etmeyin, benim çocukluğum ağaç dalları üstünde geçti. Şimdi, size memnun olacağınız bir karardan bahsedeceğim. Görüyorsunuz ya, ne kadar sakınım .. Ben, dün akşam mühim bir karar verdim.

- Neye?

- Yaşamaya.

- Bu ne demek?

- Gayet sade, kendimi öldürmemeye. Çünkü birkaç gün, oğun bir ciddiyetle bunu düşünmüştüm.

Bu sözleri şaka eden bir çocuk hafifliğiyle, gülererek söylüyordum, ihtiyar doktor, heyecanla yerinden fırladı:

- Ne söylüyorsun, yumurcak? Bu ne? Eğer şimdi senin yerinde olsaydım, hayretten ağağı düşer, parça parça olurdu. Fakat sen ağağı in Allah aşkına, ne olur, ne olmaz!

Ben gülererek:

- Yaşamaya karar verdiğimi söyledikten sonra artık ağağı düşmemden korkmak manasız değil mi, Doktor Bey? Bu kararı niçin verdim? Bunu size söyleyeyim. Birçok sebep var. Evvela cesaret edemeyeceğim.

Siz, benim ara sıra ölümden bahsetmememe bakmayınız. Ne olursa olsun, ben ölmekten çok korkarım.

Bundan başka çarem kalmadığı halde yine cesaret edemiyorum, Doktor Bey.

Bu sözü, ellerimi uzatarak, boynumu bükerek, sakın, saf bir tavırla söylemiştim.

Hayrullah Bey heyecanla bileklerini tuttu, beni zorla pencerenin kenarından indirdi. Hemen hemen hırpalayarak alçak bir iskemleyle oturttu:

378

Reşat Nuri Güntekin

- Ne anlaşılmaz bir mahılsun sen, Feride! Bakıyorsun parmak kadar hiçten bir oyuncak süyorsun.

Bakıyorsun öyle derinliklerin, tuhafılıkların, sonra öyle inanılmaz bir metanetin var ki... Peki Feride, söyle, dinliyorum.

- Yegâne arkadaşım, hamim, babam sizsiniz, yaşamaya devam edeyim. Güzel. Ölmeye cesaretim olmadığımı anladıktan sonra, ben de bundan başka bir şey istemiyorum. Fakat nasıl? Bana bir yolunu gösteriniz. Bir kolayını bulabilirseniz ne âlâ!

Hayrullah Bey, kaşlarını çatarak düşünüyordu.

- Feride, dedi. Bunları ben de düşündüm. Konuşmak için biraz daha beklemek istiyordum. Fakat, mademki bu kadar kendine hâkim olabiliyorsun. Peki kızım, konuşalım. Birkere, muallime olmaktan katıyen ümidini kesmemelisin. Vaka hakkında sana bugün biraz tafsilât verebilirim:

On gün evvel vılayetten bir müfettiş geldi. Çok bahığı gibi azıdışleri dışarı fırlamış, Janet çehreli bir şey. Bu

müfettişin riyaseti altında bir tahkikat komisyonu teşkil ettiler. Azlini tebliğ etmeden seni serguya çekmek istiyorlardı. Ögece "Onba-Şi"nin getirdiği kâğıt bir nevi celpname idi. Düşün Feride, sen böyle bir heyetin karşısına nasıl çıkardın? Yabancıların ağzından işiteceğin o iğrenç ithamlara nasıl cevap verebilirdin? Bunu haber alınca aklım başımdan gitti. O, encümen edasını gözümün önüne getirdim; seni siyah çarşafınla, zavallı, sararmış çocuk çehrenle, bükük boynunla o fok balığının yurtcu dişleri karşısında gördüm. Gerçi o kapının kurallarıyla seni parçalamaya azmeden bu adam "kurt ile kuzu" masalındaki canavar gibi sudan sebepler arıyer, o cudala sduğu kadar iğrenç iftiraları tekrar ediyor. Seni, bunak bir askerin az buçuk çiğ kelimeleri karşısında bile renkten renge giren masum yüzün, ürkmüş eia gözlerinle o fok balığının karşısında yalnız bırakmak! Hayrullah Bey, halim mavi gözleminde hiç görmediğim korkunç parıltı, çenesinde sakırdılarını beğen, dişlerini birbirine çarptıran bir titreme ile yumruğunu sallayarak:

FAKİH 379

- Güzel ağzımı öyle bir açtım, o fok balığını öyle bir kalıyadım ki Feride... O anda kurşunla vursalar bir damla kanı çıkmayacaktı.

İki gün evvel, benim aleyhimde mahkemeye müracaat ettiğini haber aldım. Müfettişlere yaptıkları işin temizliğini bir kere de mahkeme huzurunda tekrar için o günü sabırsızlıkla bekliyorum.

İhtiyar doktor gözlemindeki o vahşi parıltı, şakaklarımdaki korkunç kırmızılık sönünceye kadar sustu. Sonra yine eski halim sesi, bön, saf tavrıyla devam etti:

- Burada ne sduysa sana sdu. Arada sen, ateşe yandın. Hemen zorla sana istifanı yazdırdım diye ileride benim için fena düşünmeni istemem. Akkanı katiyen kesmen lâzımdır. Allah bu gözleri, bu dudakları gülmek ve etrafındakilere saadet vermek için yarattı. Fok balıklarının karşısında ağlasın, titresin diye değil.. Feride, sana bir şey daha söyleyeceğim. Şimdi sana karşı mesuliyetim iki kat sdu. Çünkü başına bu felaketin gelmesine ben sebep sldum. Onun için lâzım ki, bunu yine ben tamir edeyim. Dediğim gibi, meslekten artık bir şey ümit edemezsin. Bugün bir çaresini bulsak bile, yarın başka bir bahane ile seni vuracaklar, fazla olarak o vakit belki ben de bulunamayacağım. Haydi, beraber düşünmeye devam edelim. İstanbul'a, ailenin yanına dönmeye imkân var mı?

Başımı önüme eğdim:

- Hayır, Doktor Bey, onlar benim için hüsübütün bitti.

- Başka bir çare: iyi bir gençle evlenmen mümkün değil mi?

- Hayır, Doktor Bey. Ben ihtiyar bir kız olarak ölmeye azmettim.

- Evlenirsen bahtiyar olacağına benim de o kadar kanaatim yok, Feride. O mesun, kalbine öyle yer etmiş ki, söküp atmak mümkün değil.

- Doktor Bey, ayaklarınızı öpeyim, her şeyden bahsedim, fakat bu mesele...

380

Reşat Nuri Güntekin

- Peki küçük, peki.

- Teşekkür ederim, Doktor Bey.

Hayrullah Bey, beyaz bıyıklarını dişleriyle çiğneyerek düşünüyordu:

- Peki, öyleyse ne yapacağım? Zaruret falan çekmenden korkum yok. Çünkü benim az buçuk servetim ikimize de yeter, paramı ne yapacağım diye düşünüyordum. Senin saadetinden- iyi neye sarf edebilirim?

Vereceğim cevabın onu kızdıracağını biliyordum, fakat bu zaruriydi. Korka korka dizlerimi kaşıyarak:

- Fakat Doktor Bey, ben hangi sıfatla sizden böyle bir para yardımı kabul edebilirim? Nasıl bir insan mevkiine inirim?

Hayrullah Bey kızmadı, fakat gayet mahzun bir şikâyetle yüzüme baktı:

- Ayıp Feride, ayıp. Bu kadar birbirimizle anlaştıktan sonra ortaya böyle söz atman ayıp. Fakat ne yapalım ki, sen bütün serbest, hiçbir şeye ehemmiyet vermiyor gibi görünen tavırlarına rağmen sade ruhlu, mahdud, mazlum bir ev kızıdır: "Kıvanç kuzu" dedikleri cinsten bir kızcağız... Böyle olmamasıydı, fakat olmuş. Şimdi benim muhakememi takip et Feride. Senin gibi, bir ihtiyar, samimi arkadaşından küçük bir yardım bile kabul edemeyecek kadar mağrur bir kız bahusus bu işten, bu dedikodulardan sonra tek başına nasıl yaşar? Seni tekrar evlendirmeyi düşündüğüm bunun içindi Feride. Kimseden yardım kabul etmek istemezsen, çalışmak istersen buna imkân yok. Beraber yaşayalım, benden ayrılma desem buna razı olmazsın, değil mi? Cevap vermeye cesaret edemiyorsun. Fakat, başını eğiyorsun; değrusunu istersen,

hunu ben de emin bir çare telâkki etmiyeyim. Niçin bu saatte her şeyi açık açık konuşmamalı? Mahalle namına kaymakama bir heyet gitmiş. Benim evimde ailemden, akrabamdan olmayan bir genç kızla yaşamamın erfe ve Şeriat'a aykırı görüldüğünü söylemiş. Hatta hatta senin başka bir memlekete gönderilmeni istemiş. Herke-

FAKİHİ 381

sin kabahatini açık açık yüzüne söyleyen bir "kır kadın" İduğum için beni zaten kimse sevmeyiz. Bu vesile ile niçin bana da bir darbe indirmemesi, değil mi? Hülâsa, Ferideci, senin ne benimle yaşamana ne kendi kendine yaşamana imkân var. Haksız Şüpheler hayatını zehirleyecek, bu mesun leke, nereye gitsen seni takip edecek. Mazindeki Şüpheli bir nokta, her çapkına, her serseriye seni tahkir etmek hakkını verecek. Ne yapacağız Feride? Nasıl hareket edeceğiz? Seni nasıl müdafaa edeceğiz?

Ölmeye mahkûm bir hasta mazlumsuğuya yüzüne baktım. İcimdeki derin ümitsizliğe rağmen hâlâ gülümseyerek:

- Nihayet siz de teslim ediyorsunuz ki, ölüme düşünmekte hakkım varmış. Şu güneşe, şu ağaçlara, uzakta görünen şu denize bakınız Doktor Bey. Benim kadar başı dara gelmeyen bir insan, kendi gönlünün rızasıyla bu güzel şeylerden ayrılmak ister mi?

Hayrullah Bey, eliyle ağzımı kapadı:

- Yeter artık Feride, yeter artık. Ömrümden yemediğim bir kâğıt yedirteceksin. Beni çocuk gibi hüngür hüngür ağlatacaksın.

Yapraklan dökülmüş kuru dalların arasında parlayan senbahar güneşine elini uzattı:

- Ben hayli ihtiyarım; sefaletin, acının türlü şeklini gördüm. Kollarımın arasında nice gözler kapandı. Karşımda ölmek mecburiyetinden bu kadar sükûnla bahseden bu güzel çocuk yüzünden, gülmek için vesile arıyor gibi titreyen yaramaz dudaklarından daha büyük facia görmedim.

Hayrullah Bey, dizlerinden örtüsünü atarak odanın içinde epeyce dolaştı; sonra önümde durarak:

- O halde, sen çareye başvuracağız. Seni Şeriatlerine uyacak bir sıfatla evimde alıkoymayacağım, müdafaa edeceğiz. Hazır ol Feride. Öbür Perşembe...

382

Reşat Nuri Güntekin

Bir haftadan beri Kuşadası'ndayım. Yarın gelin oluyorum. Hayrullah Bey, hem hususi işlerini görmek, hem de eve bazı yeni eşya almak üzere, evvelki gün İzmir'e gitti. Bu akşam döneceğine dair telgraf aldım.

Bu yeni eşyaya lüzum olmadığımı söylemiştim. Tuhaf bir tavırla itiraz etti:

- Yok, nişanlı hanım, bu adeta benim yaşlılığımı başıma kakmak demek olur. Gerçi kudret, bir yanlışlık etmiş, aramıza otuz beş, kırk senelik bir zaman sokmuş, ama hiç ehemmiyeti yok. Asıl gençlik, ruhun gençliğidir. Sen bana bakma, ben yirmi yaşında delikanlılardan daha dinç bir adamım. Hem seni böyle telli pullu gelin olmuş görmek isterim. Ben, ergen adam sayılırım; emelim kursağında kahr. Sana İzmir'den müthiş bir gelin elbisesi getireceğim.

Ben, bir şey söylemiyorum, önüme bakıyordum. Hayrullah Bey, sözüne devam etti:

- Sana ben bir de yüzgörömlüğü veriyorum, ama müthiş bir yüzgörömlüğü. Keşfet bakayım: Küpe, yüzük, inci, elmas, hiçbirisi değil. Akhın yorma bulamazsın. Bir yetimhane.

Hayretle yüzüne baktım. O, memnuniyetle gülerek:

- Hocşuna gidecek şeyi nasıl keşfettim. Bizim "Alacakaya"daki çiftliği ben otuz, kırk kişilik bir yetimhane şekline sokuyorum. Etrafta bulduğumuz kimsesiz çocukları oraya toplayacağız. Ben doktersuk edeceğiz, sen hocalık ve analık.

Bu satırları, nekahat günlerimi geçirdiğim odanın penceresi önünde yazıyorum. Bahçedeki dallarda hiç durmayan bir kuru yaprak yağmuru yağıyor.

Ağaçların çıplak kollarından döküldüğü bu yapraklardan bazılarını rüzgâr, pencereden içeriye defterimin sararmış yaprakları üzerine savuruyor.

İhtiyar arkadaşımın sönük mavi gözlerindeki Şefkat, merhamet, temiz ve menfaatsiz muhabbeti gönlümden sen bir yeşil

FAKİHİ

383

yaprak gibi yaşıyordu; ona bir koca gözüyse bakmak mecburiyetinde kaldığım günden beri bu sen yaprak da sarardı. Ne yapalım, hayat böyleymiş! Buna da katlanmak lâzım.

Karınca ayağı gibi minimini yazılarla dolan mektep defterimin sen sayfalarına geldim. Ne hazin tesadüf! Dergüzeştimle beraber defter de bitiyor. Yeni bir deftere yeni hayatımı yazmaya başlamak mümkün değil, artık söyleyecek neyim kalıyor ki? Hem yarın başkasının karısı olduktan sonra buna ne hakkım, ne cesaretim olacak. Öbür sabah başkasının odasında uyanacak genç kadının, hayatı bir parça nağme, birkaç damla gözyaşından ibaret olan Galikuşu ile ne alakası kalacak? Galikuşu bugün defterinin gözyaşlarından kirilenmiş sayfalarına dökülen sonbahar yaprakları içinde müebbeden ölüyor.

*

Bu sen ayrılık saatinde niçin hakikati saklamak? Bükümayacağın defteri ben senin için yazdım Kâmrân. Evet, ne söyledim, ne yazdımsa hep senin içindi. Yanlış, çok yanlış bir iş tuttuğumu bugün artık itiraf edeceğim. Ben, her şeye rağmen seninle mesut olabilirdim. Evet, her şeye rağmen sevilirdim, sevildiğimi de bilmiyor deşildim; fakat bu bana kâfi gelmedi, istedim ki çok, pek çok sevilseyim, kendi sevdiğim kadar deşilse bile -çünkü buna imkân yok- ona yakın sevilseyim. Bu kadar sevlilmeye benim hakkım var mıydı? Zannetmem Kâmrân. Ben, küçük, cahil bir kızdım. Sevmenin, kendini sevdirmenin de bir yolu var, deşil mi Kâmrân? Halbuki ben bunları hiç, hiç bilmiyordum. Senin Sarı Çiçeğin -taş atmak için söylemiyorum Kâmrân, inan bana, mademki seni mesut etti, ben hayalimde onunla barışıyorum- kim bilir ne kadar cazibeli bir

384

Reşat Nuri Güntekin

kadındı? Kim bilir sana ne güzel şeyler söylüyor, ne güzel mektuplar yazabiliyordu? Ben, belki senin çocuklarına, çocuklarımıza iyi bir anne olacaktım. O kadar.

Kâmrân, ben, seni sevmesini, senden ayrıldıktan sonra öğrendim. Hatta yaptığım tecrübelerle, başkalarını sevmekle sanma sakın. Gençliğimün içindeki derin, hazin, ümitsiz hayalini sevmekle.

Zeyniler mezarlığının karanlığında, rüzgârın sonbahara kadar haykırıp ağıladığı uzun gecelerde, Geçen arabalarının ince sesi, yanık çingiraklarının tirediği bu ovalarda, Deşütlük bahçelerinin ılık iğde kekularıyla dolu yollarında, ben hep seninle yüz yüze, senin hayalinin kollarında yaşadım. Yarın, karısı olacağım biçare adam, beni zambak gibi masum bir kız zannediyor, ne yanlış!

Sevdanın hiçbirinin, bu dul kadın ruh ve vücudunu benim kadar hırpaladığını, yıprattığını zanne tmiyorum.

Kâmrân, biz asıl bugün birbirimizden ayrılıyorruz. Ben, asıl bugün dul kalıyorum... Bütün olan, geçen şeylere rağmen, sen yine bir parça benimdin; ben bütün ruhumla senin...

(Feride 'nm jurnali burada bitiyordu.)

385

BEŞİNCİ KISIM

I

İVÂMRÂN, seninle yol arkadaşlığı etmek işkence bilsahi, iki saatten beri belki yüz şey sordum. "Evet" yahut "Hayır"dan başka cevap alamadım. Kendine gel, eşum.

Kâmrân, bozuk yollarda sarsılan arabanın keşesinde akşam rüzgârına karşı pardösüsünün yakasını kaldırmış, dalgın dalgın Marmara'yı seyrediyordu. Gözlerini zorla denizden ayırarak gülümsedi:

- iki saatte, iki yüz suale, iki yüz cevap az deşil zannederim, enişte, vesev "evet", "hayır" gibi kısa cevaplar olsun.

- iyi ama eşum, sen o cevapları da düşünerek vermiyor sun ki... Makine gibi söylüyorsun.

- Güzel tedavi ve tebdîlihava usulü, enişte... Beni, boş yere düşündürüp yermek için bir kastınız olması.

- Hayır nankör, hakikaten sana yaranmak kabil olmuyor... Seni gerçi düşündürmek istiyorum, fakat maksadım yermek deşil, öteki şeyi düşünmene mani olmak.

Mamafih, artık ümidimi kesiyorum. Seni canlandırmak kabil deşil. Mesela, üç gün evvel bir düğün bahanesiyle seni köye getürdüm. Teşit çeşit insanlar gördün; davul, zurna dinledin; keçek, pehlivan seyretdin; ben, kendi payıma müthiş eşlendim; fakat sen eşlenmedin, inkâr etme, göz ve izan var.

- Size anlatmak kabil deşil enişte, benim yaradılışım başka türsü.

- Çok eşum, sen kendini fena bıraktın. Bak, ben altmışıma giriyorum, günden güne daha gençleşiyorum.

- *Ayşe Teyze m duymasın.*
Gahkuşu - F 25

386

Reşat Nuri Güntekin

- *Duysa da umurumda değil. Buraya ilk gelişiimde ben, daha ihtiyar görünmüyör muydum? Kâmrân güldü*
- *Ben, Tekirdağ'a gelene en sene oldu. Hâlâ aklımdadır. Yine böyle bir ağıstos günüydü.*

Aziz Bey ellerini birbirine vurdu:

- *Etme, Allah aşkına, seneler amma çabuk geçiyor! Hakkın var ya. Bugün sade dört yaşına yakın çocuğın var, dört beş sene kadar da Feridecikle nişanlı kalmıştın. Ah Kâmrân, şu Fe-ride'ye nasıl kıydığını hâlâ aklıma sığdıramıyorum. Gahku-Şu'nun bülbül gibi sesini, gül yüzünü hatırladıkça hâlâ yüreğim sızlar. Aradan on sene geçti, hâlâ benim evin arkasındaki arka bahçeye bakmaya yüreğim tahammül etmez. Hani, ölsem, gitsem seni affetmeyeceğim Kâmrân.*

- *Enişte, tebdilihava için memleketinize davet edilmiş bir hastaya böyle söylenir mi?*

- *Evet, ama senin derdinin bununla alakası yok ki. Sevdığın bir kadınla evlendin, bir sene bile tamamıyla mesut olmadın. Münevver yatağa düştü, üç senelik hayatını hastahakıcılı-ğıyla geçirdin. Adada, isviçre'de ve daha bilmem nerelerde hastanı tedaviye çalıştın. Kadere ne denir? Geçen kış karın vefat etti. Sana bir düşkünlüktür arız oldu. Birtürlü kendini top-layamadın. Hâlâ hasta gibisin. Bunun Feride ile ne alakası var? Sen başka birisini seviyordun.*

Kâmrân, yine o acı gülümsemesiyle cevap verdi:

- *Enişte, kimse bana inanmıyor, siz de, tabii inanmayacaksınız, garip göreceksiniz. Hayatımın bazı sergüzeştleri, hatta epeyce heyecanlı sergüzeştleri oldu. Fakat sizi temin ederim ki, ben dünyada hiçbir şeyi, hiçbir insanı Feride kadar sevmemişim.*

Aziz Bey, dişleri arasından mırıldandı:

- *Yamansevda, yaman aşk!..*

- *Söyledim ya, enişte, inanmıyorsunuz. Zaten kimse*

GAHKUŞU 387

inanmıyor. Müjân, senelerden beri bana dargın. Feride sözünü ağızıma aldırıyor; kaşlarını çatarak: "Yek, Kâmrân, ondan bahsetmeye hakkın yok!" diyor. Annem öyle, teyzem öyle, herkes öyle. Burada Feride'den bahsedebileceğim yalnız Nermîn var. Nermîn, bugün on yedi yaşında. Feride buraya geldiği vakit yedi yaşındaydı, hayal meyal aklında kalmış. Feride'yi: "Beni salıncakta sallayan kırmızı entarifi ablam" diye hatırlıyor. Öyle günlerim oluyor ki, Nermîn'e entarifi ablasından bahsettirmek için hisarımın bütün kuvvetini sarf ediyorum.

- *Ne tuhaf insansın Kâmrân? Peki, ya eteki?*

- *O, bir hastaydı, benim yüzümden ölmesi mümkündü. Feride'den ümidi kestikten sonra, ona karşı olsun bir insanlık ve merhamet vazifesi ifa etmek istedim, o kadar.*

- *Anlaşılr dava değil. Sen karışık ruhlı bir adamsın Kâmrân.*

- *Burası doğru enişte. Ne istediğimi, ne yaptığımı hiçbir zaman kendim de bilmedim. Emin olduğum yalnız bir şey var, Feride'ye karşı zaafım. Bir çocuğın öyle halleri, öyle hatıraları var ki, unutmak mümkün değil. Öyle sanıyorum ki, bunları ötürken hatırlarsam ağlayarak öleceğim. Size bir delil daha söyleyeyim, enişte. Tebdilihavaya ihtiyacın vaf dedikleri zaman ilk aklıma gelen yer Tekirdağ oldu. Beni buraya sizin davetleriniz mi getirdi zannediyorsunuz? Koy, düğün eğlenceleri için mi bir aydır burada durduğumu sanıyorsunuz? Darılmayınız. Ben burada, ilk gençliğimin birkaç kırık hatırasını aramaya geldim, o kadar.*

- *Mademki münasebetsizlik etmiştin; bunu tamire imkân yok muydu?*

- *Yanlış hareket ettim enişte, çok yanlış hareket ettim. Feride, öyle derin bir infial içinde bizden ayrılmıştı ki, izini keşfettiğim vakit, birdenbire üstüne düşmekten korktum. Onun sadece kalbi değil izzetinefsi de yaralanmıştı. Bir başına yabancı memleketlere gitmek için kim bilir, ne kadar müteess-*

388

Reşat Nuri Güntekin

sirdi? Aradan hiç olmazsa altı aylık bir zaman geçmeden beni görürse belki bûsbütün hırçınlaşacak, vahşileşecek, daha büyük bir delilik edecekti. Baharı zorsa beklemiştim. Tahkûşu'nu, bulunduğuy köy mektebinde yakalamak için yola çıkmaya hazırlanıyordum. Tam o zaman o aksi hastalığım başladı. Uçay yataktaki kaldım. B'de onu bulmaya gittiğim vakit ise işiştin geçmişti. Bana, Feride'nin hasta bir bestekârı sevdiğini, vefasız başını çağlayan kenarında sevgilisinin dizlerine koyarak, gözlerine baka baka tambur çaldırıldığını söylediler. Düşün enişte, senelerce bu başı, bu gözlen: "Benim, yalnız benim!" diye bekledikten sonra bir gün böyle...

Kâmrân, devam etmedi. Marmara'dan gelen serin akşam rûzgârından çekiniyor gibi boynunu pardösüsünün yakası içinde daha ziyade saklıyor, uzaklarda tek tuk kızılınmaya başlayan balıkçı ateşlerini seyreliyordu.

Az Beyin de neşesi kaçmıştı.

- Kâmrân öğlüm, sen korkarım ki o vakit de ikinci bir budalalık ettin. Tahkûşu, keşke bunu yapabilecek, kolayca kendini avutacak bir kız olsaydı, hiç olmazsa mesut olurdu; takat hiç zannetmem.

Kâmrân, acı bir gülümsemeyle başını salladı:

- Ocikten müsterih olunuz enişte. Feride, iki seneden beri çok bahtiyarmış, gözleriyle görenlerden iştittim. Kocasını ihtiyar, fakat zengin bir doktormuş. Arkadaşlarımdan bir mülkiye müfettişinin karısı -ki Feride'nin eski bir arkadaşıdır- geçen sene bir gün Kuşadası'nda ona tesadüf etmiş, Tahkûşu, eskisi gibi mütemadiyen gülüyor, söylüyor, şaka ediyormuş. Şehirden üç dört saat uzak mesafede bir çiftlikte yirmi kadar çocukla uğraştığını, pek mesut olduğunu söylemiş. Kocasından yarım saat ayrılmaya tahammül edemiyormuş. Arkadaşı, İstanbul'dan, akrabalarından bahsetmek istemiş. Feride çabucak sözü kapatmış. "Ben, ne o memleketi, ne o insanları artık hatırlamıyorum bile!" demiş. Feride'ye karşı kusurlarım, haksızlık-

Tahkûşu 389

larım çok enişte, bunu biliyorum. Fakat, siz de insaf edin, onun da beni bu kadar çabuk unutması doğru muydu? Mamafih, bunlar lüzumsuz sözler, artık devam etmeyelim. Size uğurlar olsun. Ben, arabadan iniyorum. Yürüye yürüye eve gideceğim. Bu bozuk yollar, beni fena halde sarstı. Aziz Bey içini çekti:

- idare adamları hakikaten bedbaht insanlar. Şu yolları senelerce evvel kendim yaptırdım. İrgat başı gibi, güneşin altında yandım. Herhalde seni sarsan yollar değil. Kâmrân, iftira etme. Ne iyi etmişler de yedi sene evvel beni bu mutasarrıfıktan azletmişler. Haydi öğlüm, fakat geç kalma, çünkü ihtiyarlık, teyzeni de beni de berbat etti. Geç kalırsan, o meraktan; ben açlıktan bayılırız.

Kâmrân'ın arabadan indiği yer yine o köprübaşındı. On sene evvel yine böyle bir ağustos sonu akşamında buraya kadar gelmiş, çürük tahtaların üstüne oturarak ayaklarını sallamıştı.

Tekirdağ'da bulunduğu yirmi günden beri âdet etmişti. Her akşamüstü buraya kadar gelir, sonra yolların alacakaranlığı içinde yavaş yavaş, düşüne düşüne geri dönerdi.

Kocasının bu muvakkat memuriyetle Anadolu'ya gittiği günden beri çocuklarıyla beraber Tekirdağ'da oturan Müjgân, bir akşam Kâmrân'a:

- Çok yorgun görünüyorsun, galiba uzaklara gittin? demişti.

Kâmrân, hüzünle gülümseyerek cevap vermişti:

- İyi tahmin ettin Müjgân, çok uzaklara gittim, on senelik uzak bir maziye.

Daha başka şeyler söyleyecekti, fakat Müjgân bu sözden bir şey anlamıyor gibi dudaklarını bükmüş, sadece:

- Öyle mi? diyerek arkasını çevirmişti. Müjgân, kadın kalbinin o kadar inatçı olan gizli infiallerinden biriyle senelerden beri Kâmrân'a dargındı. Onun yanında Feride için bir tek kelime söylemiyordu.

Reşat Nuri Güntekin
390

S"

A,

Kâmrân, bahçelerin arasından yavaş yavaş eve dönerken iyiden iyiye akşam olmuştu. Kâmrân dağlarda gün hâlâ sönmemişti. Kenarlarından doğru delmeye yüz tutmuş, seçkin menekşelere benzeyen bir gece başlıyordu.

Genç adam, bahçe aralarındaki yollardan birinin yanında durdu, onun ateşböceklerinin yıldızlarıyla benekli yeşil karanlığın uzun uzun seyretti. O akşam, Feride'nin bu yoldan çıktığını görmüştü. Kenarlarında kısa saçlarının süsleri çıkan başörtüsü, beyaz, kısa tersane elbisesiyle Tahkûşu'nun önünde yürüdüğünü,

topuksuz çocuk potinlerinin ucu ile taşları sektirdiğini hâlâ görüyordu.

Vakit epeyce geçmişti. Evdekilerin merak edeceklerini bildiği halde bir türlü gitmek istemiyor, eski bir rüyanın izlerini arar gibi yollarda gecikiyordu.

Uzakta, sokak kapısının önünde beyazlı bir kadın hayalati gördü. Müjgân'dı. Ekseri akşamları en küçük çocuğu ile beraber caddeye çıkar, onu koltuklarından tutarak yürüme talimleri yaptırırdı.

Kâmrân'ı görünce uzaktan kolumu sallamaya başladı:

- Kâmrân, ne kadar yavaş yürüyorsun? Nerede kaldın bu vakte kadar?

- Hiç Müjgân, hava pek güzel de.

Müjgân'ın bu gece yanında çocuğu yoktu. Buna mukabil halinde bir tuhaflık, daima sakın yüzünde biraz heyecan görünüyordu.

- Müjgân, sende bir hal var!

Genç kadın bir şeyler söylemek istiyor, fakat kelime bulamıyordu. Biradım geri çekildi, kapı ile iç duvarın arasındaki köşeyi göstererek:

- Bak, bugün kim geldi Kâmrân? dedi.

Kâmrân, hayretle başını çevirdi, iç kapıdaki fenerden süzülüp gelen mavimsi aydınlığın içinde ta yakında Feride'nin elâ gözlerini gördü. Bebeklerinden birer mavi yıldız parlayan bu

ÇALIKUŞU 391

gözler gülüyor, biraz selgun ve süzgün görünen bu güzel yüz gülüyor. Feride -altı seneden beri hayalperest gözlerini her yumdukça gördüğü gibi- ta yakınında, kalbinin içinde gülüyordu. Kâmrân, hafifçe sallandı, güzel bir rüyayı kaybetmekten korkanlar gibi bir an gözlerini yumdu, yanında dayanacak bir yer aradı. Birbirlerine söyleyecek söz bulamıyorlar, sadece tit-reye tireye bakıyorlar, dudaklarıyla birbirlerine gülümsemeye çalışırken gözlen yaşılarla perdeleniyordu. Müjgân, bu dakikanın güçlüğünü hissetti.

Feride'yi elinden tutup Kâmrân'ın önüne getirdi. Ağır manasarla dolu bir sesle:

- Teyze çocukları hemen hemen kardeş demektir. Feri-de'nin erkek kardeşi esmadığı için sen, doğrudan doğruya onun ağabeyi sayırsın Kâmrân; kardeşine "Heş geldin," de senel!...

Kâmrân hâlâ bir şey söyleyemiyordu. Hafifçe eğildi, Feri-de'nin saçlarına dudaklarını dokundurdu. Sonra kulağına söyler gibi gayet yavaş:

- Sizi tekrar görmek memnuniyetini söyleyebilmek için kelime bulamayacağım Feride Hanım, dedi.

Bu söz, Feride'ye cesaret verdi. Eski harrak ahengine sakat bilsurlar gibi belirsiz bir şikâyet ihtizazı düşmüş sesiyle:

- Teşekkür ederim Kâmrân Bey, dedi. Ben de öyle, çok memnun oldum.

- Ne vakit geldiniz?

- Bugün, öğleye doğru. On gün evvel İstanbul'a gelmiştin. Hiçbirinizin orada esmadığını haber aldım.

Halbuki teyzelerimi, hepinizi çok göreceğim gelmişti. Belki onlardan da beni göreceği gelenler vardır, dedim. Zaten Tekirdağ, gezmeye almışmış insanlar için ne kadarcık bir yer, değil mi Kâmrân Bey?

Müjgân, tekrar söze karıştı:

- Güzel ama, hanıma, beye, teklife, teklüfe lüzum yok, demin de söyledim. Siz, hemen hemen öz kardeş sayılırsınız. Hatta, Kâmrân'a "ağabey" desen pek doğru olur, Feride.

392

Reşat Nuri Güntekin

ikisi de gözlerini yere indirdiler. Feride, korka korka:

- Sâhi, sana ağabey dememe müsaade eder misin Kam-ran? dedi.

Cevap beklerken Kâmrân'a bakmıyor, ateşböceklerinin kaynaştığı karanlıklarda gözleriyse bir şey arıyordu. Kâmrân kırgın bir tavırla cevap verdi:

- Sen nasıl istersen öyle olsun Feride... içinden nasıl gelirse.

Arkak sakın sakın konuşabiliyorlardı. Feride, birkaç kelime ile seyahatini anlattı:

- İstanbul'da bazı işlerim vardı; sonra dediğim gibi, hepinizi çok göreceğim gelmiştin. Doktor enişten iki ay izin verdi. Teyzelerimi, hepinizi sıhhatte bulduğuma ne kadar memnun oldum. Yalnız sen bir felakete uğramışsın Kâmrân, İstanbul'da işittim, çok, çok müteessir oldum. Bukadar az bir zaman içinde zevcenin kaybetmek ne felaket! Fakat küçüğün var. Allah onun ömrünü Necdet'e versin. Ne güzel çocuğun var Kâmrân. O kadar sevdim ki, gelir gelmez arkadaş olduk, şimdiye kadar benim kucağımda oturdu. Zaten ben, küçüklerle öyle çabuk alışıp olurum ki...

Feride, söylemeye devam ettikçe yavaş yavaş açılıyor, sözleri, tavırları o eski yaramaz çocuk hafifliklerini tekrar bulmaya başlıyordu

Onun sesini dinlemek, söyleyen dudaklarını, gecenin içinde parıltıyan elâ gözlerini görmek öyle bir saadetti ki, genç adam bir şey düşünmüyör, hatta onun bir haşkasının karısı olduğunu, bu saadetin bir ay, bir buçuk ay sonra yeniden bir rüya olacağını bile aklına getirmiyor. Bir tek korkusu vardı: içeriden onun geldiğini fark etmeleri. Her korktuğu gibi, bu da nihayet başına geldi. Onları kapının yanında ilk defa gören Ner-min oldu. Genç kız, cıngır cıngır bağırarak Kâmrân'ın geldiğini haber verdikten sonra yanlarına keştu. Feride'yi tekrar kollarına alarak:

ÇALKUŞU 393

- Seni unutmadığıma Kâmrân ağabeyim de şahittir, Feride abla, kırmızı entarisi abladan en çok onunla bahsederdik, değil mi Kâmrân ağabey? dedi.

II

O gece, akşam yemeği bir düğün ziyafetine benzedi. Sofranın başında çocuk gibi maskarasıklar eden Aziz Bey:

- Ah Çalkuşu, sen beni adeta dertli etmiştin! Desin kulağıma geldikçe ağlayacak gibi oldum. Meğer ben seni ne kadar severmişim, diyordu.

Senelerden sonra, bir daha görmekten ümit kestikleri bir günde yuvaya dönen Çalkuşu, craya sadece biraz neşe değil, eski günlerinin rikkat ve muhabbet dolu bir parçasını da beraber getirmiş gibiydi. Bütün yüzler gülüyor, bütün kalselerde -açık pencerelerden içeri desan, lambaların etrafında dönen pervaneler, gece böcekleri gibi- bir şeyler titriyordu. Sadece, yemeğin sonuna doğru Besime Hanım ehemmiyetsiz bir şey söylerken birdenbire ağlamaya başladı. Fakat derhal gözlerini sildi:

- Hiçbir şey yok, annesini, Güzide'yi hatırladım da, diyordu.

Dizlerinin üstünde Kâmrân'ın çocuğuna üzüm yediren Feride başını eğdi, bir an yüzünü küçüğün kıvrık sarı saçları içinde sakladı, o kadar. Sonra eski Şenlik yine yerine geldi.

Biraralık Besime Hanım kecasıyla beraber Trabzon'da bulunan Necmiye'den bahsediyordu:

Feride, derin bir göğüs geçirdi.

- O acıyı bilirim teyze, benim küçüğüm de hastalıktan gitti, diye cevap verdi.

Sofradakiler hayretle birbirlerine bakıştılar. Ayşe Teyze:

- Demek senin çocuğun vardı? Bilmiyorduk, dedi.

394

Reşat Nuri Güntekn

Feride, mahzun mahzun başını salladı:

- inci gibi bir kız, görmeliydiniz, ne güzeldi! Yavrumu bir türlü kurtarmak mümkün olmadı. Ayşe Teyze tekrar serdi:

- Çocuğun kaç yaşında oldu, Feride? Feride, yine o saffetle dudaklarını bükerek:

- Tam on üçünü bitirmişti, ilk çarşafını dikiyordum. Kaynana olacaktım, dedi.

Sofrada bir kahkaha koptu. Aziz Bey:

- Ah Çalkuşu, yüz yaşına girsen yine deliliği, şakayı bırakmayacaksın, diyordu.

Feride'nin on üç yaşındaki kızına herkes gülüyordu. Fakat, Feride'nin kirpikleri yaşla doluydu. Necdet'i daha kuvvetle göğsüne çekti, söyledikçe artan bir mahzunsukla onlara Münise'nin hikâyesini anlattı:

O gece, geç vakte kadar oturdular. Aziz Bey, ara sıra:

- Feride, kızım, sen yol yorgunusun, yat artık, diyordu. Çoktan beri uyuyan Necdet'i hâlâ kollarından bırakmayan Feride gülüyor:

- Ziyayı yok enişte, ben asıl sizin aranızda dinseniyorum, beni asıl yalnızlık yordu, diyordu.

Parlak elâ gözlerinin, biraz kısa dudağının o hiç sönmeyen gülümsemesiyle saatlerce konuştular. Eski Çalkuşu tamamıyla uyanmıştı. Hoşa giderek dinlendiğini gördükçe kelimeleri ezip büzüyor, yalnız sevilen ve beğenilen çocukların bildiği o sevimli, nazlı hareketlerle dudaklarını büzerek, dişleriyle dilini ısırarak, yanağını çukurlaştırarak mütemadiyen söylüyordu. Öyle ki, sevincinin verdiği sarhoşluktan bir türlü ayrılama-yan ihtiyar enişte, eski bir şakasını tekrar etmek arzusundan kendini alamadı. Küçükken, Feride'nin üst dudağını parmakları arasına sıkıştırır: "Seni yaramaz Çalkuşu seni, benim kirazımı alması ha, ver geri bakayım!" diye bu dudağın ucunu zorla eğdi.

Etraftan kepan kahkahalar içinde: "Yapma, eniŞte!" diye haykıran Feride'yi zorla çenesinden tuttu, bu eski Şakayı tekrar etti. Sonra dikkatle Feride'nin yüzüne bakarak: "Ne yapayım, TalikuŞu? Kabahat senin, evli barklı İdun, hâlâ tabiatın çocuk, hatta yüzün bile çocuk. Kim bu çehreye genç bir kız çehresi der?" dedi. Kâmrân bulunduğ u kŞede sarardığını hissetti. TalikuŞu'nun bir başkasına ait olduğunu ilk defa bu dakikada anlıyordu.

III

Bu geceyi takiben iki gün içinde Kâmrân, Feride'yi pek az görebildi. TalikuŞu, en sene evvel Tekirdağ'da kendi yaŞında birÇek kızla ahbap İmuŞtu. Bunlar, Şimdi evli barklı hanımlardı. Feride'yi rahat bırakmıyorsa, saatlerce gelip eturdukları yetmiyermiş gibi, giderken de TalikuŞu'nu beraber sürüklüyorlar, ev ev, bahÇe bahÇe gezdiriyorlardı.

Kâmrân'ın gizli gizli üzüldüğ ünü gördükÇe Müjgân, adeta seviniyor, gözlerinin içi gülerek Şikâyet ediyordu:

- Nafİle, Feride'yi bize bırakmayacaklar. Mamafih, her Şeyden evvel onun eğ İlenmesi, açılması lâzım.

Kâmrân, bu iki gün içinde Feride'yi bir kere yemekte, bir kere de çarŞafı olarak sokaktan dönerken görebildi.

Üçüncü gecenin sabahıydı. Kâmrân, âdeti hilafına Çek erken uyanmıştı. Ortalık yeni ağarıyordu. KŞŞk daha uykundaydı. Kâmrân, odanın panjurlarından birini ittiğ i vakit, Feride'yi bahÇede gördü. Pencerenin açıldığını o da fark etmişti. Başını kaldırdı, yeni değ an güneŞe karşı elini gözlerine siper ederek:

- Uyandınız mı, Kâmrân Bey? Ne kadar tabiatınızı değ İştirmişsiniz. Eskiden sizi uyandırabilmek için panjurlarınıza yazın avuç avuç çakıl taş, kışın bir yığ İn kartopu atmak lâzım gelirdi. Siz de biraz Anadolulu İmuŞsunuz. Ben, erada bu saatte

kalktığ İm vakit: "Tembel, insan üstüne güneŞ değ İrur mu?" diye beni ayıpsarlardı.

Eski hafif, alaycı TalikuŞu'nu hatırlatan bu sözleri söyleyen sesinde kalbe serinlik ve tazelik hisleri veren herrak bir akarsu ahengi vardı. Kâmrân, biraz korkarak serdi:

- Ben de geleyim mi, Feride?

O, hâlâ elleri güneŞe karşı gözlerinde, ta eskiden yaptığ İ gibi gizli gizli eğ İlenerek:

- Rutubetin nazik vücudunuzu incitmesinden korkmaz- sanız fena İmaz. Size Anadolu ikramı yaparım.

Kâmrân'ı kocaman bir ceviz ağacı altına götürdü, akŞamdan bahÇede unutulmuş bir iskemleyle oturttu:

- Şimdi bir parÇa beni bekleyeceksiniz, Kâmrân Bey.

- Hani teklif, tekellüf bırakacaktın?

- Biraz sabır, o kendi kendine gelir. Birdenbire hürmetsizliğ e cesaret edemiyorum. Kâmrân güldü:

- Fakat bu, daha büyük hürmetsizlik Feride, seni men ederim. Bana: "Siz", "Kâmrân Bey" derken

eğ İleniyorsun gibi geliyor.

Feride de gülüyordu:

- Değ İru, hakkınız var, hakkın var, gayret ederim. Şimdi bana müsaade, sana süt piŞireceğ İm.

- Feride, rica ederim.

- Nafİle, ısrar etme. Bir Anadolu kadınına karşı en iyi komplıman; onun iş görmesine, hizmet etmesine müsaade etmektir.

Biraz eğ İlenerek, biraz mahzun devam ediyordu:

- Bizim kendimizi beğ İndirmek için ev işi görmekten başka hiç cazibemiz yok ki...

BahÇenin içine, elinde bakraÇla, kuru dal parÇalarıyla gidiyor geliyor, yeni uyanan bahÇıvanla konuŞan sesi işitiliyordu.

Nihayet, elinde dumanları tüten bir süt bardağ İ ile geldi.

- Süt, İstedİğ İm gibi değ İl. Kâmrân, fakat üç gün sonra -Bugün ne? Pazartesi- PerŞembe sabahı için seni bir sabah ziyafetine davet ediyorum. Aynı koyunun sütünü içeceksin, fakat göreceksin ki bambaŞka bir Şey, adeta güzel bir meyve. Bu benim büyük bir sırrım! Nasıl olacak diye merak etmiyor musun? Aman, ne hissizlik... Ben, sana şimdiden söyleyeyim. Üç gün koyunu armutla besleyeceğ İm. Sen, galiba üŞüyeceksin, hava biraz serin. İster misin Besime Teyzem: "Delik kız, eğ İsumu hasta ettin!" diye beni paylasın? Dur, ben rutubete filan alışkırım, sana atkımı vereyim.

Bir çengellirİğ ne ile boynuna İliŞtirdİğ i kırmızı yün atkayı çıkardı. Sabah rutubetinden müteessir oluyor gibi hafifÇe titreyen Kâmrân'ın omuzlarını, göğ İsünü örttü.

Kâmrân'ın gözlerinde on sene evvelki bir akşamın hayali uyanıyordu. Kezyatağı'ndaki köşkün dış kapısı önünde yine böyle omuzlarına kendi küçük lacivert pastesunu koyan kısa etekli, siyah önlüklü, minimini mektep kızını, onun mer mürekkeple lekeli küçük parmaklarını gördü; büyük bir adam gibi: "Artık seni muhafaza etmek benim vazifem!" diyen sesini işiti.

- Kâmrân, bunaklar gibi elinden sütünü düşürecekisin, dizlerin yanacak, niçin öyle daldın?

- Hiç, aklıma bir şey geldi de...

Feride, bu akla gelen şeyin söylenmesine mani İsmâk ister gibi, acele acele:

- Benim de öyle, seni emzunda atkı ile görünce, Kâmrân Hanım dediğim aklım a geldi.

*

Feride işini bitirdikten sonra Kâmrân'ın karşısında alacak bir mutfak iskemlesine oturmuştu. Kahn, denuk Bursa ipeğinden -dişarı biçimi- bol bir elbise, beynunu, vücudunu geniş,

398

Reşat Nuri Güntekin

hafif kıvrımlarla örtüyordu. Dirsekleri dizlerine dayalı, bilekleri çenesinin altında birleşmiş, yanakları açık avuçlarının içinde, kenuşmaya başladı.

Kâmrân, onun yüzünü bu kadar temiz bir aydınlık içinde, bu kadar yakından ilk defa görüyordu: Cehresi biraz zayıflamış, süzülmüştü. Bu süzgülük, gözlerini daha büyük gösteriyor, kenarlarını belli belirsiz bir mahmurlukla gölgeleyordu. Beş sene evvelki Tahkuşu'nun yaldızlı bir ışıkla dolu ela gözlerine ateş yanında unutulmuş çiçeklerin hummalı yanıklığı düşmüştü. Bu gözler yine eskisi gibi gülüyor, yine eskisi gibi masum bir cesaretle kaçınmadan bakıyordu. Fakat, Kâmrân'a öyle geldi ki artık eskisi gibi onların derinliğini, nihayetini görmek mümkün değildi.

Saçlarını dişarlık kızları gibi ortasından ayırarak iki kalın örgü ile yansarına bırakmıştı. Bu saçlar o kadar sıkı örülmüştü ki, alınının, şakaklarının derisini geriyor, kaşlarının dağınık uçlarını biraz yukarıya kaldırıyor, daha şeffaf ve nazik görünen teninde ince mavimsi damar gölgeleri meydana çıkarıyordu.

Kâmrân, onun sözlerinden ziyade sesini dinleyerek bu güzel yüzü seyrederken bir şeye dikkat etti:

Feride'nin rengi, tabii hayatını yaşıyan bir genç kadının mesut rengi değildi. Bu tende keparılmadan selmaya mahkûm güllerle aşksız ihtiyarlamaları mukadder kızlarda görülen hummalı kızılığa benzer gizli bir ateş, mustarip bir şeffaflık vardı.

Sabah güneşi, bu cehrede öyle ince, öyle manalı çizgiler aydınlatıyordu ki, genç adamı sardıkça sarıyor, ona ağlamak arzuları veriyordu. İstirahin bir genç kız yüzünü bu kadar güzelleştirebileceğini, Kâmrân dünyada aklından geçirmemişi.

Feride, dudağının o hiç sönmeyen gülümsemesiyle, eski ahengine görünmez bir yerinden ince bir yara almış hissurların denuk, şikâyetli ihtizazı düşmüş sesiyle çocukluk hatıralarından bahsediyordu.

Kâmrân, cesaret etti, ona daha yeni bir hatıra serdi:

TAKUŞU 399

Feride, ağır bir tavırla başını salladı:

- Aklımda kalmadı, Kâmrân. On beş yaşına kadar, buraya gelinceye kadar olan vakaları hatırlıyorum, ötesini bir duman kapsadı göremiyorum.

Hatıralarına çeken bu dumandan bahsederken, gözlerini de bir duman buruyor, başını yana çevirerek uzaklara bakıyordu.

Bu en eski çocukluk hatıralarından sonra birdenbire hayatının son beş senesine atlamıştı. Hacı Kalfa'nın bir halini, Zeyniler muhtarının bir sözünü, Müdür Recep Efendi'nin bir tuhafliğini hatırlarken gülen gözlerine, cansız hareketlerine bazen hiç şüphesiz bir yorgunluk düşüyor, o vakit, sesindeki belirsiz, sakat, hissurların daha derinleşiyor, üzgün bir yürek gibi titriyordu.

Bir su kenarından bahsederken Kâmrân, gözlerini kapadı: "Sakin bu, başını sevdiğinin dizlerine koyarak gözlerine baka baka tambur çaldırдыңın çağlayan kenarı olmasın," diye kendine serdi.

Tahkuşu, hayatının en manasız, en ehemmiyetsiz birkaç parçasını söyledikten sonra birdenbire aklına gelmiş gibi:

- Kâmrân, daha sana eniştenin fotoğrafını göstermedim, dedi.

Kâmrân'a, ince bir altın kordenla beynuna bağlı bir altın madalyon uzattı:

Genç adam, sarardığını; titrediğini belli etmemeye çalışarak fotoğrafı aldı. Feride, onunla beraber fotoğrafı görmek için başını uzatıyor, yüzünü yüzüne yaklaştırıyordu:

- Şu çehreye bak, Kâmrân, ne necip, ne güzel bir yüz, deĞil mi?
Genç adam, belli etmeden gözucuyla Feride'ye bakıyordu.

400

Reşat Nuri Güntekin

O, öyle dalgın bir muhabbetle fotoĞrafı seyrediyordu ki, farkında olmıdı.
Bu dakika, Kâmrân'ın hayatında en acı bir ıstırap ve isyan dakikası oldu. Demek Feride'nin ince, nazlı, masum güzelliĞi bu beyaz saçlı, kaba yüzlü, iriyarı ihtiyara gıda olmuştı.
Gözlerinin önünde çılgın bir hayal uyanıyor; Feride'yi, utancından dalga dalga kızaran yanaklarında yarı kapalı elâ gözlerinden dökülmüş yaşlar, masum çocuk dudaklarında yalvarmaya benzer urpermelerle bu ihtiyarın kollarında hırpalanıyor görüyordu.
Çahkuşu, bakmadan bunu hissetmiş gibi hafifçe silkindi, ağır ağır madalyonu tekrar göĞsüne koyarak:
- Bana artık müsaade Kâmrân. Zannederim, bugün misafirler var, dedi.

IV

Çahkuşu, yuvaya döneli en gün olmuştı. Aziz Bey, her akşam tekrar ediyordu:
- Dikkat ediyor musunuz çocuklar? Eve bir başkalık geldi. Çahkuşu, bu sefer kırlangıç kuşlarına benzedi. Kanatlarının altında adeta bir bahar getirdi. Yazık ki bir gün daha geçti, diyordu.

Feride, gülüyor:

- Zıyanı yok, enişte. Birkaç sene sonra yine izin alır, gelirim. Siz üzülmeyin. Hem de önümüzde bu kadar gün varken. .. Niçin Şimdiden kendimize zehretmeli, diyordu.

Çahkuşu, tamamıysa eski Çahkuşu olmuştı. Geçici bir fırtına ile örselendikten sonra tekrar güneşe kavuşan taze çiçekler gibi günden güne açılıyordu.

Yeniden, evdeki çocukların elebaşısı olmuştı. Mâjân'ın üç yaşındaki kızıysa ondan biraz büyük olan Necdet'ten en

ÇAHKUŞU 401

yedisini bitiren Nermîn'e kadar büyüklü küçüklü bütün çocuklar, ona bağılanmışlardı; sabahıtan akşama kadar eteklerini bırakmışlar, kışkı şenliğe, kahkahaya beğuyarlardı.

Büyükler, bazen yaramazlığın bu derecesinden şikâyet ediyorlardı. Fakat başka bir cihetten de seviniyorlardı. Onlar, her şeye rağmen iki eski nişanlıydı, ilk günlerde beş senede kapanan eski yaralarının yeniden açılmasından korkmuşlardı. Feride'nin taşkın şenliği, onu böyle uzaktan germekten başka bir şey istemiyor gibi görünen Kâmrân'ın halim, sakin bahtıyarlığı onlara biraz emniyet vermeye başlamıştı. Mamafih, ihtiyarı elden bırakmışlar, onlarda en eski zamanlardaki: "Büyük ağabey" ile "Küçük kız kardeş" hislerini yeniden kuvvetlendirmeye çalışıyorlardı. Uyanmalarından korkulan dalgın hastaların odasında nasıl konuşmaktan çekini-hirse, onların yanında da ihtiyatsız bir kelimeyle bu hâzin maziye uyandırmaktan öyle korkuyorlardı.

Aziz Bey, ara sıra:

- Misafirliği biraz daha uzatmak mümkün deĞil mi? diye sordu.

Gitmek sözünü işittiĞi zaman daima biraz mahzunlaşan Çahkuşu:

- imkân yok enişte. Çahkuşu, ne de olsa başka yuvanın annesi, onun yolunu da bekleyenler var, diyordu. Kâmrân'a en ziyade dokunan şey de, Feride ile Necdet arasındaki büyük dostluktu. Onları ayırabilmek için çocuğun, Çahkuşu'nun kollarında uyuyup kalmasını beklemek lâzım geliyordu.

Kâmrân, bir gün Feride'nin onunla kavga ettiğini işitti.

Çahkuşu gülererek:

- Öyle bakayım Necdet, bir kere daha hala, hala, hala

Çahkuşu - F.26

402

Reşat Nuri Güntekin

diyordu, fakat Necdet ona itaat etmiyor, inatçı sarı başını sallayarak: "Anne, anne, anne!" diyordu.

Kâmrân biraz korkarak:

- Bırak Feride, varsın öyle desin, ne zıyanı var? Diçarenin belki öyle söylemeye ihtiyacı var, dedi.

Feride, bir şey söylemeden eğildi, çocuğun başını uzun uzun ekşadi.

Kâmrân, yine bir sabah, kapalı panjurlarına vuran hafif taş sesleriyle uyandı. Bunun, yalnız Feride'ye mahsus bir uyandırma usulü olduğunu biliyordu. Çahkuşu, yine onu, büyük cevizin altında sabah ziyafetine davet ediyordu, ilk günlerde vaat ettiği gibi artık güzel armut kokusu vermeye başlayan sütun yanında mini mini dişarlık çörekleri, sonra reçele benzeyen pembe bir tatlı vardı.

Feride, çöreklerin üstüne bu tatlıdan sürerek Kâmrân'a veriyordu:

- Bunlar benim elimin marifeti... Bu çöreklerin ismini bilmiyorum, fakat tatlıya gülbeşeker diyorlar. İşini bitirdikten sonra yine o alçak mutfak iskemlesini bularak Kâmrân'ın karşısına, hemen hemen ayaklarının dibine oturdu.

- Şimdi söyle bana bakayım Kâmrân, gülbeşekeri beğendin mi?

Genç adam, gülerек cevap verdi:

- Beğendim.

- Sevdin mi?

- Sevdim.

- Bir daha söyle.

- Beğendim ve sevdim.

ÇAHKUŞU 403

- Öyle değil, Kâmrân, "Ben Gülbeşeker'i sevdim," de. Kâmrân bu çocukça ısrarı anlamayarak gülüyordu.

- Ben, Gülbeşeker'i sevdim.

Feride, gözlerinde, yanaklarında ateşler uçarak, utancından kirpikleri titreyerek yüzünü ona yaklaştırıyor, yalvaran bir çocuk gibi beynunu büküyordu. Dudaklarında tutuk nefeslerle:

- Bir kere daha Kâmrân, "Ben Gülbeşeker'i çok seviyorum," de.

Genç adam, istediği verilmezse ağlayacak çocuklar gibi bükülen, titreşen bu dudaklara heyecanlı bir hayretle bakıyordu. Sebebini kendinin de bilmediği gizli bir teessürle titreyerek:

- Ben Gülbeşeker'i çok seviyorum, senin istediğin kadar çok seviyorum, dedi.

Feride, bir çocuk sevinciyle ellerini çırpı, fakat dudakları gülerken gözlerinden yaşlar geliyordu.

Ehemiyyetsiz bir şey için ağlayan bir yabancıyı ayıplar gibi: "Ne delilik, bir marifetini beğendirdiğin için bu kadar memnun olmak ne delilik!" diye çırpınıyor, kendi kendisiyle eğlenmeye, parmaklarıyla gözlerini kurutmaya çalışıyordu. Fakat yaşlar bir türlü durmuyordu. Tutuk bir feryada benzeyen bir hicrınk; sonra yüzü elleri içinde, ağlaya ağlaya içeri kaçtı.

Birakşamüstü Kâmrân, eniştesiyle beraber çarşıdan dönüyordu. Çocuklar, âdet etmişlerdi: Onların geldiğini uzaktan gördükleri gibi kapının içinde dizilirler, yemiş, şeker, çiğolata beklerlerdi. Kâmrân, birer birer onların payını dağıtırken yanına, ayaklarının dibine küçük taş parçaları düştüğünü fark etti. Son hisseyi verdikten sonra gözleriyle etrafı araştırdı, Çahkuşu'ydu. Biraz ötede, kocaman bir kestanein yanında duruyor, eliyle ona işaret ediyordu:

404

Rüşat Nuri Güntekin

- Manasını biliyorsunuz ya, Kâmrân Bey? Biz de varız. Eğleneceği yahut bir muziplik edeceği vakit, daima ona "siz" diye hitap ederdi. Gülerек devam etti:

- Siz, beni artık pek fazla ihmal ettiniz. Hani payım. Eski kabahatler unutuldu mu sanıyorsunuz efendim? Ya sükût hakkımı verirsiniz, ya o eski kiraz ağacı hikâyesi bu gece sofrada canlanır.

On sene evvel yine bu kapının yanında yaptığı gibi, dilini dişlerinin arasına sıkıştırıyor, sivri kırmızı ucunu göstererek gülüyordu.

Kâmrân, pardösüsünün cebinden bir kutu çıkardı, gülerек:

- Verilmiş sadakalarım varmış. Feride, ne güzel tesadüf. Ben de bugün bir kutu fondan aldım, kimseye göstermeden kendim yiyecektim ama mademki böyle tehdide uğradık, ne yapalım?... Feride'nin yüzünde bir çocuk sevinci parladı:

- Ne güzel, ne güzel!

- Fakat bir şartla Çahkuşu. Onları yine ben senin ağzına vereceğim.

- Nasıl olur?

- Ta eskiden... sen en iki, en üç yaşındayken nasıl esuyordu?

Bunu söylerken fondanlardan birini Feride'ye uzatmıştı. Çahkuşu, birkaç saniye tereddüt etti; sonra başını uzatarak, hafifçe titreyen dudaklarını açtı. Fakat Kâmrân'ın bütün ısrarlarına rağmen, bunlardan bir

ikincisini yemek istemedi.

- Ver bana, yemekten sonra onu Necdet'le beraber yerim, dedi.

- Seninle Şu duvarın yanına kadar gidelim, Feride. Bak, deniz ne güzel. Hem konuŞur, hem seyrederiz.

- Pekî, fakat Şu kutuyu içeri bırakayım. Birdakikacık. Kâmrân, ilk defa ona dokunmaya cesaret etti; bileğinden tutarak:

TAHKİSÜ 405

- Hayır, Feride, dedi. Sana emniyetim yok. Bekle, bir dakikacık. Şimdi geliyorum, diyecek gelmeyeceksin, yahut gelsen de kim bilir ne vakit ve nasıl geleceksin? Grüyörsün ki sana emniyetim kalmadı.

Feride, bir şey söylemeden başını önüne eğdi, yavaş yavaş onunla beraber yürümeye başladı.

Kâmrân'da bu akşam dalgın bir hüznü vardı. Kendisini zapt edemiyor, kesik, rabitasız kesimelerle mütemadiyen Şikâyet ediyordu. Biraralık karanlıklarla dolmaya başlayan enginden uçan bir kuş sürüsünü gösterdi:

- Feride, bir zaman sonra sen de bunlar gibi uçup gideceksin, değil mi?

- Pekî, arkanda bıraktığın teyzelerden, teyze çocuklarından, eski arkadaşlarından, çocukluğunun geçtiği yerlerden ayrılmak sana pek mi tatlı gelecek?

- Yuvaranda mesut ederek, mesut olarak yaŞarken harap ve periŞan bıraktığın başka bir yuvanın hali hiç mi seni üzmeyecek?

*

Feride, cevap vermiyor, hatta dinlemiyor, Şekerseme kutusunun altına bir kurŞunkalem parçasıyla Şekiller çiziyor, bir Şeyler karalıyordu.

Kâmrân acı bir Şikâyetle:

- Cevap vermiyorsun Feride? dedi. Tahkîşü, dalgın dalgın onun yüzüne baktı:

- Affet Kâmrân, aklım başka yerdeydi. Ne söylediyini dinleyemedim. Vaktiyle dinlediğim bir eski Şarkı vardı ki, unutmuştum, bilmem niçin, birdenbire o aklıma geldi. Unutmayayım diye onu işaret ediyordum. İstersen oku. Ben, üşümeye başladım, içeri gidiyorum.

Kâmrân, kutunun altında Feride'nin karışık yazısıyla yazılmış, Şu dört mısraı gördü:

ReŞat Nuri Güntekin

406

Pür ateŞim açtırma benim ağzımı zimhar, Zalim, beni söysetme, derunumda neler var; Bilmey miyim ettiklerini, eyleme inkâr, Zalim, beni söysetme, derunumda neler var!

VI

fm •"

Bu vakanın üstünden dört gün geçmişti. Feride, eski arkadaşlarından hemen hemen kaçıyordu. Onun yalnız kalabilmek için icra ettiği bütün bahaneleri, kurnazlıkları hoşla çıkıyor, başkalarının yanında konuŞmak lüzum geldiği vakit yüzü ne bakmaktan, göz göze gelmekten çekiniyordu.

Dördüncü günün akşamına değiyordu. Evdekiler o gün yine çoluk çocuk bir yere davetliydi. Akşam ezanından evvel dönmelerine imkân yektü. Kâmrân, dışarıda Şiddetli bir rüzgârın tozu dumana katmasına rağmen, evde duramamış, dışarıya çıkmıştı.

Rüzgâr, uzak tepelerde ısıklı çalıyor, ağaçlar görünmez bir yağmur sağanağı altında gibi hisirdiyor, göz alabilirdiğine uzanıp giden yosun üstünde toz kasırgaları koŞuyordu.

Kâmrân'ın yüzüne, gözlerine tozlar doluyor, her birkaç adımda bir durarak rüzgâra arkasını vermek mecburiyetinde kalıyordu. Tıpsak bir tepeliğin kenarında kocaman bir kaya kovuğu gördü. Yanında bitmiş cılız bir ağaç, mütemadiyen çırpınıyor, sıkıca kollarını sallıyordu. Kâmrân, yosunu çevirerek oraya gitti. Kayanın bir köşesini rüzgâra karşı siper ederek oturdu.

Bu kadar gürültüye, bu kadar çırpınmaya rağmen etraf bugün bombes görünüyordu... Bombes, dümdüz, tıpkı bir çöl gibi.

Tabiatı, hiçbir gün bu kadar ruhsuz, onun güzel Şeylerini bu kadar lüzumsuz, hayatı bu kadar ümitsiz görmemişti!

TAHKİSÜ 407

Ta uzaktan yosun, suların içinden geçiyor gibi görünen denize yakın bir noktasında renkli bir kadın hayali fark etti. Hiç sebepsiz yekûştan indi, ona deĞru yürümeye başladı. Biraz sonra, Nermin'in gûlkurusu çarşafını tanıdı. Genç kız da onu görmüş olacak ki, uzaktan şemsiyesini sallıyordu?

Nermin, niçin etekilerden ayrılmıştı, niye yalnız geliyordu? Bunu merak ederek daha hızlı yürümeye başladı.

Genç kız, rûzgâra karşı başını eğiyor, bir eliyle eteklerini zapta çalışıyor, etekiyle çarşafının hırçın kuş kanatları gibi çırpınıp havalanan pelerinini tutuyordu.

Yüzünü gördüĞü vakit birdenbire Kâmran'ın kalbi çarptı. Nermin'in gûlkurusu renkli çarşafı içinde Feride vardı.

Tam birbirine yaklaşacakları vakit rûzgâr, Feride'nin şemsiyesini aldı. Çalıkuşu feryat ederek onu tutmak istedi. Fakat, birdenbire etekleri daĞıldı; pelerin uçu, saçları açıldı. Kâm-ran, tam dakikasında yetişmişti. şemsiyesini bir çalı kenarında yakaladı. Pardösüsünü rûzgâra siper ederek Feride'nin çarşafını düzeltmesine yardım etti. Çalıkuşu:

- Ne kadar zamanında yetiştin Kâmran, rûzgâr beni sahici çalıkuşuları gibi uçuracaktı, dedi. Daha bir şeyler söylemek istiyordu. Fakat rûzgâr başını eğmeye, gözlerini, dudaklarını kapamaya mecbur ediyordu.

Kâmran, ona pardösüsünü siper etmeye çalışarak yürümeye başladılar.

Feride, artık söz söyleyebilecek bir hale gelmişti. Fakat öyle görünüyordu ki, onun şimdi söylemekten ziyade gülmeye ihtiyacı vardı. Kendini zapt edemiyor, bir başka rûzgâr sağanağına tutulmuş gibi gülüyordu. Kesik kesik hunun sebebini anlattı.

- Biliyor musun niçin gülüyorum, Kâmran? Misafirlikteydik. Benim çarşıda pek mühim bazı işlerim olduĞu aklıma geldi. Halbuki arkamda yeldirmem vardı. Tabii, o kıyafette cesaret edemedim. Zavalı Nermincik, bana iyilik etmek istedi. Çarşafını teklif etti. Biraz evvel yüzüm kapalı olduĞu halde çarşı-

408

Reşat Nuri Güntekin

|

dan geçiyordum. Bir zabitin arkamdan geldiĞini gördüm. Tam yanımdan geçerken:

- Nermin Hanım, siz burada! Ne ümit edilmez saadet efendi m, demesin mi?

Nermin'in bana iyilik edeyim derken böyle feyasını meydana vermesi o kadar tuhafıma gitti ki, kendimi tutamadım, güldüm. Zabıtcık, yanlışlıĞı, o vakit fark etti. Benden öyle bir kaçması vardı ki... Öyle ya!

Nermin'in yerine yaşlı bir kadın geç rünce...

Kâmran, gülümseyerek dinliyordu. Feride, devam etti:

- Fakat ben, kızcağızın sırrını sana söyledime fena ettim. Geveze dilim durmuyor ki... Kızum, Allah aşkına, kimseye söyleme e mi? Yalnız ileride, kim bilir, bu kızcağız da onu istiyorsa?... Onlara bir iyilik edebilirsek...

- Sana vaat ederim, Feride, ancak Nermin o kadar çocuk ki...

Feride, zayıf bir şikâyet gibi:

- Olabilir, fakat böyle çocukların kalbi hiç göründüĞü gibi smuyor, dedi.

Bu söz üzerine ikisi de sustular; yine öyle yan yana yürümeye başladılar.

Rûzgâr hafifliyor, onlar da adımlarını ağırlaştırıyordu. Yelun bitmesinden adeta korkuyorlardı. Kâmran, mahzun mahzun düşünüyordu: "Demin bu tabiatı bombes, kendimi lüzumsuz bir insan gördüm... şimdi, bu gûlkurusu çocuk çarşafı içinde titriyor gibi görünen nazik, küçük, güzel şeyi rûzgâra karşı bir parça himaye edebilmek inanılmayacak kadar büyük bir saadet veriyor. Bu, daima böyle olabilir. Bu güzel küçük mahfuku, ben, istersem bahtiyar edebilir ve bahtiyar oldum... Yazık!"

Dalgin bir düşünce içinde gittikçe adımlarını ağırlaştıran Feride, tekrar konuşmaya başladı. Hiç münasebeti smayan şeyler söylüyordu:

ÇALIKUŞU 409

- Her şeye rağmen bu küçük tehdidihava beni çok eğlendirdi. Herhalde bir iki sene yeter. . Sonra, teyzelerimi, hepimizi yine çok göreceĞini geldiĞi vakit tekrar geleceĞim... Böylece seneler geçecek, benim yavaş yavaş saçlarım ağarmaya başlayacak, sen de, tabii öyle. Birbirimizi gördükçe yine memnun olacağız. Buna mukabil ayrılırken belki daha az mahzun ayrılacağız... Kim bilir, ileride belki büsbütün bile gelirim, deĞil mi? Hayat bu, her şey mümkün... O vakit sen, benim büsbütün ağabeyim olursun... Büyükle birer birer çekildikçe birbirimizin daha kıymetini biliriz. Fhemmiyetsiz, küçük kusurlarımızı daha ziyade hoş görürüz. Böyle emrümüzün sen senelerini, çocukluĞumuzu geçirdiĞimiz yerlerde...

Desinin hissurundaki görünmez yara daha derinleşiyor, sözlerine bir gizli vasiyet mahzunluğu veriyordu. Yel üzerinde çocuklu bir dilenci kadına tesadüf ettiler. Çocuk, çıplak ayaklarıyla yansında koşuyor, kuru oltıye Feri-de'nin eteklerini okşuyordu.

Kâmrân, para vermek için durdu. Feride, küçük sefillerle temasın verdiği bir alışkanlıkla çocuğun başını okşamaktan öğrendi. Tekrar yürümeye başladıkları vakit, dilenci kadın onlara dua etti:

- Allah birbirinizden ayırmasın, Allah güzel hanımcığını sana bağışlasın, dedi.

Gayri ihtiyari durdular. Kâmrân, gönlünün bütün acısı gözlerinin içine toplanmış:

- Feride, duydun mu kadın ne söyledi? dedi. Bu suale iki iri yaş damlası cevap verdi. Artık, birbirlerine yaklaşmaya cesaret edemeyerek yollarına devam ettiler.

Keskin önüne geldikleri vakit, akşam olmuştu. Hava, epeyce sakinleşmiş, rüzgârın uğultusu durmuştu. Ağaçlar, bu

410

Reşat Nuri Güntekin

uzun yorgunluktan sonra, sakin gölgelerinin uykusuna dahiye, kayalarda -kendi içlerinde sızıyan gibi görünen- hafif bir sedef parıltısı yanıp sönüyordu.

- Vakit daha erken, Feride. Onlar şekirden dendeniler, ister misin seninle şu kayaların yanına gidelim? Feride, başını önüne eğerek halsiz halsiz rica etti:

- Bana artık müsaade, Kâmrân. Gidip seyunayım, rüzgâr başımı sersem etti.

Biraz evvel Feride'nin canlı, cıvna vücutu etrafında canlı bir mahsul gibi yaşıyan, omuzlarından uçarak dizlerinin etrafına dolanarak hassas, zarif, çapkın sarılışlarla cırpınan gülsurusu çarşaf, şimdi sönük bir emel füturuyla omuzlarından, dizlerinden sarkıyordu.

Daha ileri gitmeye kuvveti kalmamış gibi craya, kapının önündeki iri bir taşın kenarına oturdu; kumsara şemsiyesiyle ümitsizliği kadar derin, hayatı gibi kırık çizgiler çizmeye başladı.

Biraz sonra, Kâmrân'ın da yanına oturduğunu, emzunun emzuna dokunduğunu, elinin elini tuttuğunu hissettiği vakit, hafifçe heyecanlandı. Şaşkın şaşkın etrafına bakarak kaçmak istiyordu. Fakat vazgeçti. Kâmrân, onun birkaç defa derin derin içini çektiğini, ilk önce vakışileşen gözlerine birdenbire çaresiz bir mağlubiyet tevekkülü düştüğünü gördü. Bu gibi soğuyan, titreyen elini eski nişanlısının eline bırakmıştı, ikisi de gözlerini kapadılar. Kâmrân, gözlerinin karanlığı içinde kıvılcımlar uçuşarak düşünüyordu: "Bu avucumun içinde titreyen el, Feride'nin eli. Demek insanın, geceleri imkânsız bir rüyası sandığı şeyler de mümkün olabilirmiş!" Gözlerini tekrar açtı. Feride, ağlaya ağlaya uyumuş çocuklar gibi ara sıra göğüs geçiriyor, gittikçe ağrılaşan başını onun emzuna bırakıyordu. Hahinde, ellerini bira-kışında mazlum bir teslimiyet vardı. Kâmrân, ara sıra kımıldadıkça onun daha ziyade sokulduğunu, elini daha kuvvetli sıkı-

GALATSA 411

ğmı hissediyordu. Genç adam, niçin böyle söylediğini kendi de bilmeden, gayet yavaş:

- Ben Gülbeşeker'i seviyorum, dedi.

Yanlarındaki kapının birdenbire açılması, onları bu uykudan uyandırdı. Feride, silah sesi duymuş gibi kuş hafifliğiyle yerinden fırladı. En önde Nermin giriyordu. Çahkuşu, heyecanlı bir sevinçle onun boynuna atıldı. Genç kıza kollarında sıkıyor, saçlarını, gözlerini buselere garı ediyordu. Kimse bu sevincin sebebini anlamıyordu. Biraz evvelki yorgunluktan eser kalmamıştı. Küçükleri kollarından yakalıyor, cıvık cıvık bağırtarak havaya atıp tutuyordu, içeri girecekleri vakit, biraz geri kaldı. Kâmrân'ın yaklaşmasını bekledi.

Senra, iç kapının karanlığında gayet yavaş:

- Mersi, Kâmrân, dedi.

VII

Ertesi gün Feride, yine kendi kendine şehre inmişti, ikindiye doğru köşke döndüğü vakit, çok yorgun görünüyordu. Buna rağmen çocukları yine etrafına topladı, arka bahçede kocaman bir kolan sahıncağı kurdu.

Kâmrân, Aziz Bey'in ihtiyar ve geveze bir misafirinden kendini kurtardığı vakit, sahıncağa Feride ile Necdet vardı. Feride, var kuvvetiyle sahıncağı uçuruyor, Necdet çılgımlar atarak bir kedi yavrusu gibi boynuna tırmanıyordu.

Kâmrân, Ayşe Teyze'nin tıpkı on sene evvelki gibi:

- Feride, kızım, deliliği bırak, çocuğu düşüreceksin, diye bağırdığını işitti.

Çahkuşu aldırıyor, bütün ruhıyla öğlenere k cevap veriyordu:

- Aman teyze, nenize lüzüm, Necdet'in asıl sahibi şikâyet etmiyor ya! Değil mi Kâmrân?

Feride, çocukların birini bırakıp ötekini alıyor, hepsinin sıra ile gönlünü hoş etmek istiyordu. Çocukların en büyüğü, fakat en korkağı olan Nermi'nin ciyak ciyak bağırttıktan sonra salıncaktan atladı. Saçları, terden kıpkırmızı kesilen alnına, yanaklarına yapışıyor, elindeki ip yanıklarını gidermek için avuçlarını birbirine sürüyordu.

- Zannederim artık kimse kalmadı. Kâmrân, tereddütle:

- Beni unuttun, Feride, dedi.

Çahkuşu'nun dudaklarında renksiz bir tebessüm uçu. "Olmaz" demeye razı olmuyor, "Haydi" demeye cesaret edemiyor, gözleriyle ipi, ağaç dallarını muayene ederek etraftan teşvik bekliyordu.

- Nasıl olur bilmem ki? ipler ikimizi çekmez sanırım, öyle değil mi Müjgân?

Müjgân, eliyle ipi tuttu, sakın gözlerini Kâmrân'ın gözlerine dikerek:

- ipler için değil... Fakat Feride çok yorgun. Haline bak onun Kâmrân. Biryorgun kadını daha ziyade yermek sanırım ki günah olur artık, dedi.

Feride evvela, "Ehemmiyeti yok, ne çıkar?" diyordu. Fakat sonra Müjgân'ın söz ve bakışlarındaki manayı anladı. Kabahatli bir çocuk gibi mahcup ve korkak, başını önüne indirdi, yavaşça-

- Evet, fazla yorgunum, belki hasta olurum, dedi. Haline bir hasta kadın yorgunluğu çekmiş, gözlerinin biraz evvelki neşesi sönmişti:

Hâlâ Kâmrân'a bakan Müjgân yavaşça:

- Sen, zannettiğimden ziyade kalpsizsin Kâmrân! dedi. O, işitmemek için aynı yavaş sesle:

- Niçin? diye sordu.

Müjgân, onu kendisiyle beraber bahçenin öte tarafına doğru yürümeye mecbur etti:

ÇAHKUŞI 413

- Bıçarenin halini görmüyor musun? Hayatını, gönlünü bu kadar üzdüğün elvermedi mi?

- Müjgân!...

- Onu bu kadar sene birimiz bir kere aramadık. Hasret acısına dayanamadı. Dargınlığını, isyanını unutarak yanımıza döndü. Geldiği zaman hemen hemen iyi olmuştu. Bu yeni kapanmış yarayı sen tekrar açtın.

Müjgân, gözleri dolarak devam ediyordu:

- Bıçarenin yarın buradan giderken çekeceği ıstırapı düşünüyorum da... Evet Kâmrân, Feride yarın gidiyor. Her şey hazır. Ben de bilmiyordum. Feride, bu sefer bana ne kalbine, ne hayatına dair hiçbir şey söylemiyor. Demin haber aldım; bu ani kararın sebebini sordum. Kocasından gelmiş bir mektuptan bahsediyor. Eminim ki yalan. Feride senden kaçıyor. Bıcare artık tahammül edemiyor. Ben, zaruri ayrılığın biraz müşkül olacağından korkuyorum. Feride çok gayretli, inanılmayacak kadar gayretli bir mahsuk. Fakat ne de olsa kadın. Hayatını kırdığın bu bıcareye karşı senin bir bercun var, bu ayrılık günlerinde kuvvetli ve sakın olmak; mümkün olduğu kadar ona gayret vermek...

Kâmrân, bu sözleri dinlerken gözlerinin yeşiline kadar sararmıştı:

- Yalnız Feride'nin kınlan hayatından bahsediyorsun, ya benimki? dedi.

- Sen kendin istedin.

- Bu kadar kalpsiz olma, Müjgân.

- Sen sanıyor musun ki, yapılacak bir şey olsaydı geri duracaktım? Fakat elimizde hiçbir çare yok. Feride, şimdi bir başkasının karısı. Bıçarenin ayağı bağı. Görüyorum ki sen de çok bedbahtsın. Artık sana dargın değilim. Fakat, yapılacak bir şey yok.

Feride'nin ertesi gün gideceğini herkes duymuştu. Fakat kimse bundan bahsetmiyordu. Akşam yemeğini derin bir

sükût içinde yediler. Bugece, daha ihtiyar ve düşkün görünen Aziz Bey, Feride'yi yanına almıştı. İkide bir omuzlarını okuyor, çenesinden tutup başını çevirerek gözlerine bakıyor:

- Ah! Çahkuşu, ihtiyar vaktimde yüreğimi dertli ettin, diyordu.

O gece, herkes erkenden odasına çıktı.

VIII

Vakit, gece yarısını geçiyordu. Keşek çoktan uyumuştu. Müjgân, omuzlarında bir ince atkı, elinde küçük bir şamdanla adasından çıktı. Ayaklarının ucuna basa basa, dura dura Kâmrân'ın kapısına geldi. Odada ne

ses, ne ışık vardı. Genç kadın, yavaşça kapıya dokundu, fısıltıya benzeyen bir sesle selsendi: Kapı, çabucak açıldı. Kâmrân, soyunmamıştı. Mumun hafif ışığında çehresi daha seluk ve yorgun görünüyör, bu sönük ışık, gözlerini kamaştırmış gibi kirpiklerini kirpiyordu.

- Daha uyumadın mı, Kâmrân?

- Görüyorsun ya.

- Niçin lambanı söndürdün?

- Bu gece aydınlık gözlerimi yakıyor.

- Karanlıkta ne yapıyorsun? Acı acı gülümseyerek:

- Hiç, ümitsizliği, zehrîmi hazmetmeye çalışıyorum. Fakat sen, bu vakit niçin geldin, ne istiyorsun? Müjgân heyecanını zorla zapta çalışarak:

- Fevkalâde bir havadis var. Telaş etme, Kâmrân. Kendine gel, söyleyeceğim.

Odaya girmişlerdi. Müjgân, mumunu yere bıraktı; sonra yavaşça kapıyı kapadı, nereden başlayacağını bilmiyormuş gibi tereddüt ediyor, sakın görünmeye çalıştığı bir sesle:

FAKİS 415

- Telaş etme, kuzum Kâmrân. Fena bir şey söylemeyeceğim, belâkîs çok iyi bir şey. Fakat böyle heyecanlanırsan...

Genç kadın, onu teskin etmeye çalışırken kendi telaşlanıyor, gözlerinde, sesinde yaşlar titriyordu.

- Kâmrân, biraz evvel Feride benim odama geldi. Halinde bir fevkalâdelik vardı: "Müjgân, dedi, bugüne kadar dünyada yalnız sana kalbimi açabildim. Senden daha yakın kimsem yok. Sana tevdi edilecek bir sırrım var, onu yarın, ben gidinceye kadar saklayacaksın, sonra söyleyebilirsin. Günün birinde birdenbire geldiğimi gördüğünüz vakit, hayret ettiniz. Size, artık hasrete dayanamadığımı söyledim, bu da doğru. Fakat asıl sebep bu değildi. Ben burada dünyada en çok sevdiğim bir adama, üç ay evvel ölüm döşeliğinde başında verdiğim vaadi yerine getirmek için geldim. Müjgân, size yalan söylemek mecburiyetinde kalmıştım. Ben, şimdi dul bir kadınlım. Kocam, üç ay evvel kanserden öldü."

Feride, bu sözleri söylerken başını omzuma dayıyor, hiç-kıra hiçkıra ağlıyordu. Gözyaşları içinde devam etti: "Doktorum öleceği gün beni yanına çağırıldı. Feride, dedi. Artık zaruret çekmenden korkmuyorum. Çünkü, nem varsa sana kalıyor. Senin gibi sade, sakın bir kadını, ömrümün sonuna kadar rahatlıkla geçindirir. Fakat başka bir şey var, Feride. Kimsesiz bir kadının zengince de olsa, yalnız yaşaması kolay değil. Senra para başka, şefkat yine başka. Feride, benim rahat öldüğümü istiyorsan şimdi bana yemin et. Ben öldükten sonra istanbul'a ailenin yanına deneceksin. Eğer daima onlarla beraber kalmak istemiyorsan hiç olmazsa üç ay, iki ay onlarla beraber kal. Dünyanın ucu uzundur. Belki bir gün onlara işin düşer. Yahut günün birinde bir parça aile şefkatine ihtiyaç duyarsın. Hasatı, Ferideciğim, senin ailenle barışacağından emin olursam, rahat rahat öleceğim, gözüm arkada kalmayacak."

"Bu son arzuyu yerine getireceğimi ağlaya ağlaya söyledim. Fakat doktorum, bunu da kâfi görmedi. Eski nişanlımsa da

416

Reşat Nuri Güntekin

barışmamı istiyor, bir gün onun, benim için belki bir büyük kardeş olacağını söylüyordu. Elimle Kâmrân'a teslim edilmek için bana mühürlenmiş bir paket verdi:

- Bunun içinde bir eski gönül kitabı var ki, beni vaktiyle çok müteessir etmişti. Onu mutlaka eski nişanlının ekumasını istiyorum. Bunu bu şekilde ona teslim edeceğine yemin et, dedi.

Hakikat işte bu Müjgân. Şimdi her şeyi biliyorsun. Doktor-cuğum sai ve temiz bir adamdır. Beni ailemle barıştırmakla hayatımın yetimliğine bir deva bulacağını zannediordu. Bicare, bunun benim için ne kadar acı olacağını tahmin edemedi. Doktorumu Münise'nin yanına bıraktıktan sonra, istanbul'a geldim. Orada öğrendiğim şeyler bu vasiyeti yerine getirmenin çok müşkül olacağını bana gösterdi. Kâmrân'ın karısının vefatını yeni öğreniyordum. Senra, benim için bazı fena sözler çıktığını haber alıyordum. Kâmrân'ın karısı sağ olsaydı, benim kocası yeni ölmüş bir dul kadın sıfatıyla birkaç gün aile ocağına misafir olmam tabii görülebilirdi. Halbuki şimdi kepiniz, hatta Kâmrân, hatta sen, Müjgân -sen ki beni herkesten iyi tanıdın- benim için ne fena şeyler düşünecektiniz. Deneserce bir başına gezdi, delâştı, türlü maceralarla dolu, kim bilir ne adı hesaplarla kendini ihtiyar bir adama sattı? Şimdi eski nişanlısının yeniden serbest kaldığını haber alınca yine o adı hesaplarla aramıza, beş sene evvel haksız lanetlere, hakaretlere hoşarak ayırdığı o ocağa, o nişanlıya döndü, diyecektiniz. Böyle düşünmeyecek kadar merhametsiz ve hassas olanlarınız karşısında bile ezilecektim."

Müjgân, gittikçe artan bir heyecanla ve teessürle söylemekte devam ediyordu:

- Ah! Kâmrân, Feride'nin kollarında ne ümitsiz gözyaşlarıyla çırpınarak bunları söylesediğini işitseydin! Hese şu son sözlerini dünyada unutamayacağım. Feride dedi ki: "Benim hangi perişan hislerle aile ocağından kaçtığımı, hayatımın ne

FAKİHİ 417

elemlerle öldüğünü, hangi mecburiyetlerin şevkiyle evlendiğimi anlatmaya imkân yok. Yaşı yirmi beşe girmiş, beş senelik hayatının bir kısmında maceralar içinde sürüklenmiş, bir kısmını kocasının evinde geçirmiş bir kadın; yüzüne, vücuduna bir erkek dudağı sürülmemiş bir genç kız olduğunu iddia ederse herkes güler. Herkes ona adı bir yalancı der, değil mi Müjgân? Aksini ispata imkân yok. Daha ziyade söylemeyeceğim. Doktorun Kâmrân'a bıraktığı paketin ne olduğunu bilmiyorum. Fakat belki içinde olmayacak bir şey saklıdır. Sen arzusunu bu kadar üzüntü, bu kadar ıstırapla yerine getirdim. Fakat, bunu yapmaya kuvvetim kalmadı. Onu, ben yarın vapura bindikten, her şey bittikten sonra Kâmrân'a verirsin." Müjgân sustu. En acı vakaslar karşısında hissiz denecek kadar derin bir sükûn ve tahammül gösteren bu genç kadın, çocuk gibi ağlıyordu.

Titreyen ellerini uzatarak:

- Onu artık bırakmayacağız. Kâmrân, lâzım gelirse zorla tutacağız. Mazideki vakaslar ne olursa olsun, artık sizin ayrılmamanız lâzım, görüyorum ki, dayanamayacaksınız, dedi.

Kâmrân, adeta uyumuştı. En ehemmiyetsiz bir hülyayı, en sönük bir hatırayı aylarca hasta, muğlak ruhuna gıda yapan bir hayalperest için bu kadar ümit, bu kadar acı fazlaydı. Uzun haygınlıklardan uyanmış hastaların hiçbir şey anlamayan, düşünmeyen gözleriyle karanlığın içinde etrafına bakmıyor, sık sık göz kapaklarını açıp kapıyordu.

Müjgân, atkısının içinden kırmızı mumsa mühürlü bir büyük zarf çıkardı:

- Feride'ye verdiğim vaade rağmen onu sana şimdi teslim ediyorum, dedi.

Tekrar atkısını düzelterek edadan çıkmaya hazırlanıyordu. Kâmrân, eliyle onu men etti:

- Müjgân, masanın üstünde duran sönmüş lambayı yakarken, Kâmrân zarfı açtı. içinden bir mektupla ikinci bir

Galkuşu - F.27

418

Reşat Nuri Güntekin

büyük zarf çıktı. Kâh bir yazı ile yazılmış olan mektup, Kâmrân'a hitap ediyordu.

"Kâmrân Bey efendim,

Size bu kağıdı yazan adam, ömrünün birazını kitaplarına, bir parçasını da hayat denilen bu kör değuşün yaralılarına vakfetmiş münzevi, mürdümگیرiz bir ihtiyardır ki, mektubunun elinize değmesinden epeyce zaman evvel dünyaya 'Yufberusunu' öttürmüş olacak. Pek sevgili bir biçareye sen bir iyilik etmek ümidyledir ki, sen nefesinde size bu satırları yazmak zahmetini ona ihtiyar ettirdi. Dinleyiniz:

Birgün ücra bir köyün, viran bir evinde aydınlık kadar temiz, hülya gibi güzel bir küçük istanbul kızına tesadüf ettim. Karakış ortasında, karın lapa lapa yağdığı bir gece, edanızın penceresini açsanız, size karanlıktan bir bûsbûs sesi gelse ne duyarsınız? İşte ben, o dakikada bunu duydum.

Bu masum, nazik, kibar kız çocuğunu, kudretin bu güzel ve nadide süsünü hangi melun talih veya tesadüf, bu karanlık köyün mezhebesine atmıştı? Ruhü ağlarken hikayeleriyle aldatmaya çalışıyordu. Ah zavallı küçük kız! Ben, senin istanbul'da bıraktığın gafil, aptal sevgilin miyim ki, bu ağzları yutayım? Uykuya doymadan uyanmış çocuklar gibi mahmur gözleri, nereye bastığı görünmeyen savruk halleri, bir hayali dudağın busesiyle titriyor gibi görünen dudakları, bir hayali kucağa sokuluyor hissini veren tavırları, hareketleri bana her şeyi anlattı.

Eski zaman masallarının Leyla'yı aramak için sahralara düşen Mecnun'unu, ara sıra, tatlı bir rikkatle hatırlardım. Bugünden sonra onu bıraktım. Yeni zamanların mezarlıklarıyla dolu, karanlık köylerinde bir imkânsız aşk rüyası arayan bu hırak elâ gözslü, ipekli renkli masum, kibar, küçük "Leyla"sını sık sık hatırlamaya başladım.

İki sene sonra ona, tekrar tesadüf ettim. Hastalık durmuyor, yavrucağı için için yiyip bitiriyordu. Ah, ilk gördüğüm gün

FAKİHİ 419

onu niye atımın terkisine bindirmemiş, niye ite kaka, zorla istanbul'a, evime getirmemişim?... Gaffet!... İkinci tesadüfimde iş isten geçmiş bulunuyordu. Siz, evlenmişsiniz. Tıccuktur, gençtir, belki zamanla unuttur diyardım. Bir hastalığı esnasında tesadüfen elime geçen bir defter, bu yaranın ne kadar derin

İldüğünü bana gösterdi. Bu deftere bütün hayatını yazmıştı. O vakit, ümidimi kestim, onu kendi çocuğum gibi tedavi etmek istiyordum, insanların fesadı, fitnesi buna da imkân vermedi. Bu aralık iyice bir adam bulup onu evlendirmeyi düşündüm. Fakat, bu tehlikeliydi. Kocasını ne kadar insan, adam olursa olsun, ondan aşk isteyecekti. Gerçi kızcağızım bunun için doğmuştu, bunun için ölüyordu, fakat bir yabancının aşkı onun için bir hazin angarya olacaktı. Birisini severken bir başkasının kollarına düşmek, belki onu öldürecekti. Bu tehlike karşısında çaresiz, onu nikâhım altına aldım. Yaşadıkça müdafaa edecektim. Öldükten sonra da benim beş on kuruş servetim; üç beş parça emlakım onu geçindirip gidecekti. Şüpheli kız olarak yaşamaktansa, emin bir dul olarak yaşamak onun için daha kolay olacaktı. Bunların hepsinden fazla olarak da bir gün asıl emeline vasil olması ihtimali vardı. Hayatta imkânsız ne var ki? Nitekim, karınızın vefatı, benim bu ümidimi cansandırdı. İstanbul'dan, sizden daima haber alıyordum. Bu vefat, sizi çok yaralayıp müteessir etmiş olabilir, fakat ben de öyle oldum, dersem riyakârlık olur. Münasip bir çare düşünüyordum. Feride'yi bir budasalıktan ibaret olan nikâh kaydında boşayacak, doğrudan doğruya size iade edecektim. İnsanlar, bilmem bu hareketime ne der? Herhalde ben insanların hakkımda söyleyeceği, düşüneceği şeylerin üstüne çektan tükürmüş bir adamım, işte bu esnada hastalığım artmaya başladı. Nihayet üç, dört ay içinde meselenin kendi kendine halledileceğine aklım erdi. Fazla söylemeye bilmem hacet var mı? Bir bahane ile Feride'yi ayağınıza gönderiyorum. Mektubumu eliyle teslim edeceğinden Şüphem yok. Tabiatını iyi öğrendim,

420

Reşat Nuri Güntekin

tuhaf bir kızcağızdır. Belki titizlik filan etmeye kalkar, katiyen aldırma, öleceğini bilsen bırakma, kap ederse zorla kadın kaçıran dağ erkekleri kadar vahşi, kaba ol ki, kollarında ölse zevkinden ölmüş olacak. Şunu da tasrih edeyim ki, bu işte seni zerre kadar düşünmedim. Hani, gönlümün rızasıyla sana, Feride gibi nadide bir kız değil, evimin kedisini bile teslim etmezdim. Fakat, gel gör ki, bu deli kızsara söz anlatmak kabili değil. Sizin gibi toy, kâlsız adamların nesini severler, bilmem ki?..."

Merhum Hayrullah

NOT Zarfın içinde Feride'nin defteri var. Geçen sene çiftliğe giderken onu, içinde bulunduğu sandıkla beraber yok etmiş, "arabacılar çalmış olacak," diye bir lakırdı çıkarmıştım. Buna çok üzüldüğünü hissettim. Fakat sesini çıkarmadı. Bu defterin bir gün olup işe yarayacağını düşünmekte ne kadar isabet etmişim!

IX

Müjân'la Kâmrân, Cihkûşu'nun mavi kaplı mektep defterini okuyup bitirdikleri zaman ortalık ağarmaya başlıyor, pencerenin dışındaki dallarda kuşlar cıvıldaşıyor.

Kâmrân, yorgunluk ve ıstırapla ağırlaşan başını defterin sararmış yaprağına keydu. Yer yer gözyaşlarıyla silinmiş bu muhabbet kelimelerini tekrar tekrar epti. Defteri kapayacakları vakit Müjân, hafif bir hareket yaptı, onun mavi kabını lambaya yaklaştırıp bakarak:

- Defter bitmemiş Kâmrân, kabin üstünde de yazılar var Fakat mürekkebin rengi, mavi kâğıt üstünde güç seçiliyor, dedi.

ALKIŞ 421

Lambayı daha ziyade açtılar, başlarını birbirine yaklaştırarak güçlükle şu satırları oku dular:

"Dün defterimi müebbeden kapamıştım. Evlendiğim gecenin sabahında değil hatıramı yazmak, eski yüzümü görmemek için aynaya bakmaya, eski sesimi işitmek için söylemeye cesaret edemeyecektim. Fakat..."

Dün, ben gelin oldum. Sele kapılmış bir kuru yaprak maz-lumluğuyla kendimi bırakmıştım. Kim ne söylerse yapıyor, hiçbir şeye itiraz etmiyordum. O kadar ki, doktorun İzmir'den getirdiği uzun etekli beyaz elbiseyi giydirmelerine, saçımın bir yanına bir tutam tel ilstirmelerine bile razı oldum. Yalnız, kendimi görmek için büyük bir endam aynasının önüne getirdikleri vakit, belli etmeden gözlerimi yumdum, o kadar. Bütün isyanım bundan ibaret kaldı.

Beni görmeye birçok yabancı geliyordu. Hatta bunların içinde eski muallime arkadaşlarımdan da vardı. Söylenen sözleri işitmiyor, yalnız hepsine aynı titrek tebessümle gülümsemeye çalışıyordum. Bir ihtiyar, yüzüme karşı:

- Ne talih varmış bunakta? Turnayı gözünden vurdu, dedi.

Hayrullah Bey, akşam yemeğine doğru eve geldi. Şişman vücudunu kerse gibi sıkkan bir redingot giymiş, gelincik rengindeki tuhaf beyunbağı bir yana çarpılmıştı. O kadar mahzun olmama rağmen hafifçe gülmekten kendimi alamadım, bu adamcağızı gülünç mevkide bırakmaya hakkım olmadığını düşündüm. Kırmızı kravatını çıkarıp atarak yerine başka bir beyunbağı taktım. Hayrullah Bey gülüyor:

- Afferin kızcağız, sen amma iyie v kadını olacaksın. Gördün mü, genç karısı İsmanın faziletlerini? diyordu. Misafirler dağılmıştı. Yemek odasının penceresi yanında, karşı karşıya oturduk. Hayrullah Bey:
- Küçük, dedi. Niye bu kadar geç kaldım, biliyor musun? Bir ziyaret ifu ettim. Munise'nin mezarına birkaç çiçek ile bir

422

Reşat Nuri Güntekin

parça senin gelin tellerinden götürüp bıraktım. Fakir, senin yanında cesaret edemezdi, fakat yalnız kaldığımız vakit dilinden düşürmezdi: "Abısam gelin olup, tel taktığı vakit, ben de tel takacağım," derdi. Bıçarenin kanarya gibi sarı başına teli ben takacaktım amma, İsmadı. Doktor, bunları söylerken kendimi tutamadım, başımı pencereye çevirerek bu mahzun senbahar akşamının sisleri gibi görünmeyen kirpiklerimde kuruyan gizli yaşlarla uzun uzun ağladım. Gecenin ilk saatlerini, her akşamki gibi aşığı yemek odasında geçirdik. Hayrullah Bey, gözslüğünü takmış. "Reusse- au "sunun kalın cildini dizlerinin üstüne koyarak kışeye oturmıştu.
- Gelin hanım, yeni güveyin kitap okuması caiz olmaz amma, kusura bakmazsın. Korkma, geceler uzun, yeni geline aşk destanları okumaya da vakit bulurum, dedi. Kenarını işlemekle uğraştığım mendilin üstüne başımı daha ziyade eğdim. Ah, bu ihtiyar doktor! Onu ne kadar sevmiştim. Şimdi ne kadar nefret ediyordum. Demek acıdan, mihnetten bunaldığım vakit başımı emzuna koydukça o... Bu beyaz kirpikli masum mavi gözler, demek bana bir kadın, bir zevce gözleriyle bakmaya tahammül ediyordu. Saat en biri çalınca kadar bu acı düşünceler içinde bunaldım. Nihayet doktor, kitabını masanın üstüne bırakarak gerindi, esnedi.
- Ey, gelin hanım, yatak vakti geldi. Haydi bakalım; diye ayağa kalktı. Ellerimden iğnem, yumaklar dökülerek ayağa kalktım, masanın üstünde duran şamdanı aldım. Camı kapamak bahanesiyle pencereye yaklaştım, uzun uzun karanlığa baktım. İçimden öyle geliyordu ki, usulcacık bu odadan kaçayım, karanlık yollara düşeyim.
Doktor:

- Gelin hanım, sen fazla daldın. Haydi bakalım, doğru yukarıya. Ben en başıya bir şey söyleyeceğim, geliyorum, dedi.

FAKİŞU 423

İhtiyar sütüne ile bir kemşu kadın, elbisemi değıştirdiler. Tekrar şamdanı elime vererek beni kocamın odasına gönderdiler. Hayrullah Bey, daha aşığıdaydı. Bırıcabın kenarında ayakta duruyor, göğsümü seğıuktan muhafaza eder gibi kollarımı kavuşturuyordum. O kadar titriyordum ki, şamdan sallanıyor, ara sıra saçlarımin ucunu yakıyordu. Nihayet, merdivenlerde, sofada bir ayak sesi. Hayrullah Bey, bir şarkı mırıldanarak ceketini çıkararak içeriye girdi. Beni görünce şaşırmış gibi:

- Kız, sen daha yatmadın mı? dedi. Cevap vermek için ağzımı açtım. Fakat dişlerim birbirine çarptı. O, yanıma yaklaştı. Hayretle yüzüme bakıyordu.

- Kız, bu ne hal? Sen benim odamda ne arıyorsun? Birdenbire gür bir kahkaha odayı sarstı:

- Kız, sakın buraya!...

Dözünü bitiremiyor, gülmekten tıkanıyordu. Ellerini dizlerine vurup şakırdatarak, parmaklarını toplayıp ağzına götürerek:

- Demek sen buraya... Vay aşifte vay! Sahiden karı koca öldük diye ha?... Tuu utanmaz, arlanmaz!... Allah cezanı versin! İnsan babası yerindeki adama...

Oda, etrafında fırl fırl dönüyor, tavanlar başıma yıkılıyordu. O, parmağını ısırp utancından adeta kızarak:

- Vay fesat yürekli aşifte vay! Kız, böyle gecelik gömle- ğiyle odama gelmeye utanmadın mı?

Bu dakikada kendimi görmek isterdim. Kim bilir kaç çeşit renge girmiştim?

- Doktor Bey, vallahi, ne bileyim öyle söylediler.

- Haydi, enlar o halı yedi, ya sen?... Dünyada her şey aklıma gelirdi, bu yaştan sonra namus ve iffetime böyle bir yüzslüz kızın tecavüz edeceğini zannedemezdim!

Ah Yarabbi, ne işkence! Yerlere giriyor, kanatacak gibi dudaklarını ısıırıyordum. Ben kımıldadıkça, o yalandan şirretlik ediyor, pencereye doğru kaçıp fanila gömleğinin yakasıyla boynunu saklayarak:

424

Reşat Nuri Güntekin

- Kız, üstüme gelme, korkuyorum. Valla ki pencereyi açar, yetişin a destlar, bu yaştan sonra bana...
Ötesini dinleyemedim kapıdan kaçıyordum. Fakat bilmem ne oldu, birdenbire döndüm. Kalbimin e daima itaat edilmek lazım gelen hareketlerinden binyle:

- Babam, benim babam, diye feryat ettim, ağlayarak kendimi kollarına attım.

O da kollarını açmıştı, aynı derin karp feryadıyla:

- Kızam, çocuğum, dedi.

O dakikada alnımda titreyen baba öpücüğünün lezzetini düşünceye kadar unutmuyacağım.

Odama girdiğim zaman hem ağlıyor, hem gülüyordum. O kadar gürültü ediyordum ki, doktor yanımdaki odanın duvarını vurdu:

- Kız, evi yıkacaksın, e ne gürültü? Fesatçı komşular kabahtı bana bulurlar. Bunun, sabaha kadar gelini bağırttı, derler ha! diye selsendi.

Mamafih kendi de benden az gürültü etmiyordu. Odasında dolaşıyor:

- Bu ahir zaman kızlarından ırzımız, iffetimiz sana emanet Yarabbi! diye şirret bağıırıyordu. O gece, en defa, e odasında, ben odamda uyanık; duvarları vurarak, hercz, kuş, kurbağa taklitleri yaparak birbirimizi uyutmadık.

İşte, gelin olduğum gecenin hikâyesi. Doktorcuğum e kadar temiz hisli, temiz yürekli bir adam ki, bana evlenmemizin bir sözden ibaret olduğunu söylemeyi bile lüzumsuz görmüştü. Ben, ona nispet ne kadar koket ruhluymuşum, Yarabbi?

ALIKUŞU 425

Uhi arkadaşlarımızda e, erkekliğini unutmuştu. Fakat, ben kadınlığımı unutmamıştım. Erkeklerin büyük kısmı çok fena, çok zalim, bu muhakkak. Kadınların hepsi iyi, hepsi mazlum, bu da muhakkak. Fakat erkeklerin, sade kalbiyle ve dinamiğiyle yaşayan pek az kısmı var ki, onlardaki gönül temizliğini her kadında bulmak mümkün değil.

Feride, e gece sabaha değru uyuyabilmişti. Akşamkinden daha kırgın ve yorgun bir halde uyandığı vakit, güneşin hayli yükselmiş, saatin en biri geçmiş olduğunu gördü. Mektebe geç kalan çocuklar gibi, hafif bir telaş çılgılığı ile kendini yataktan attı.

Müjgân, sofrada bir işle meşguldü. Feride, dargın bir sesle:

- Aferin sana Müjgân, dedi. Yela çıkacağım gün niye beni böyle geç bıraktınız?

Müjgân, her günkü seğukkanlılığıyla cevap verdi:

- Birkaç defa odana geldim, e kadar yorgun uyuyordun ki, kıyamadım. Korktuğün kadar geç değil Hem galiba vapur biraz şüpheliymiş, Marmara'da fırtına var.

- Ne olursa olsun artık gideceğim.

- Ben de babama söyledim, senin işinle meşgul olmak için himana indi Hazır olsun, vapur gelirse ya araba gönderirim, ya kendim gelir alırım, dedi.

Feride, bu ayrılık gününü böyle düşünmemişti. Müjgân'ın çocukla meşgul olduğunu, teyzelerinin her günkü gibi konuştuğunu, güldüğünü gördükçe mahzun oluyor, kendine bu kadar az ehemmiyet vermeleri kalbini kırıyor. Kamran da görünürlerde yoktu. Müjgân, söz arasında gizlice:

- Feride, sana bir iyilik ettim. Kamran'ı evden uzaklaştırmaya muvaffak oldum. Seni fazla mustarip etmemek için bu fedakârlığa razı oldum.

426

Reşat Nuri Güntekin

- Şimdi hiç gelmeyecek mi?

- Galiba iskelede seninle vedaya gelecek... Tabii memnun oldun.

Gözleri dalgın, hafifçe dudakları tireyerek düşünüyor, parmağıyla şakağının ağrıyan bir noktasına basıyordu:

- Tabii, teşekkür ederim, iyi ettin, dedi.

Müjgân'a bir sürü kırık, manasız kelimelerle teşekkür ederken sevgili çocukluk arkadaşının da gönlünde müebbeden öldüğünü, bir daha onunla barışmayacağını hissediyordu.

Öğle yemeğine oturacakları vakit, komşu bağılarının birinden haber geldi. Şehirde kışık evlerine inmeye hazırlanan belediye reisleri, hem bağı komşularına, hem Feride'ye son bir ayrılık ziyafeti vermek istemişlerdi.

Feride:

- Nasıl olur? Beni asmaya gelecekler, diyordu. Teyzeler:
- Hayır olacak Feride, beş dakikalık yer. Zaten, senin ne hazırlığın var ki, çarşafını Şimdiden giyersin, dediler.

Kendisine evvela bir hasta kedi kadar ehemmiyet vermeyen teyzelerin, bu yarı annelerinin yüzüne bakmamak için başını önüne indirdi:

- Peki, olsun, dedi.

Saat üçe gelmişti, yaprakları sararmış bir çardağın yanından yolu gözleyen Feride, Müjgân'a:

- Bir araba geliyor, Müjgân, zannedirim benim için, dedi.

Fakat tam bu dakikada, sahildeki bir ağaçlığın az ötesinden birdenbire bir vapur görünmüştü.

Feride, yüreği ağzına gelerek:

- Geliyor! diye haykırdı. Başa bir telaş düştü. Yeldirmeleri getirmek için ahretli kızlar koşuyorlardı. Feride, teyzelerine:

- Ben, daha evvel gideyim, siz yetişirsiniz, dedi.

GAHKUŞU 427

Müjgân'la beraber başların arasındaki kestirme bir yoldan koşmaya başladılar. Titlerden atlıyor, bahçelerin içinden geçiyorlardı.

Bahçe kapısının önüne aşçıya tesadüf ettiler. İhtiyar kadın:

- Küçükhanımlar, ben de size geliyordum. Beyler araba ile geldiler, sizi istiyorlar, dedi.

Aziz Bey'le Kâmrân, onları ikinci katın sofasında karşıladılar. Aziz Bey, eliyle odayı göstererek:

- iki münasebetsiz misafir geldi, gürültü etmeyin, dedi. Sonra, Feride'yi süzerek:

- Bu ne hal küçükhanım, kan ter içinde kalmışsın? dedi. Sonra gülerek ona yaklaştı, çenesinden tutup gözlerine bakara k:

- Vapur geliyor amma sana hayrı yok. Kocan razı olmuyor. ..

Feride, süratle geri çekilerek, Şaşkın Şaşkın:

- Enişte, ne diyorsun? dedi.

- Kocan o kızım, ben karışmam!

Feride, hafif bir feryatla ellerini yüzüne kapadı. Düşecekti, fakat bir el bileklerinden tuttu. Gözlerini tekrar açtı... Kâm-ran'dı.

Aziz Bey, heyecanlı bir kahkahayla:

- Ha söyle, nihayet kafese girdin mi Gahkuşu? Haydi bakayım, çırpın bakalım, çırpın! Bak, artık para eder mi?

Feride, yüzünü kapamak istiyor, fakat bileklerini Kâm-ran'dan kurtaramıyor, başını sallamak için kıvranıyor, onun göğsünden, omzundan başka bir yer bulamıyordu. Aziz Bey, aynı heyecanlı bir kahkahayla:

- Etrafındakiler sana tuzak kurdu, Gahkuşu; bu Müjgân haini esrarını sattı. Allah gani gani rahmet eylesin, merhum senin defterini Kâmrân'a göndermiş. Ben onu aldığım gibi Kadiya gittim. Kaleminden çıkmış bazı parçaları gösterdim. Kadi,

428

Reşat Nuri Güntekin

geniş kafalı adam, hemen nikâhı kıyıverdi; anlıyor musun Gahkuşu? Bu adam, artık kocan, seni bir daha da bırakacağı benzemiyor.

Feride o kadar kızarmıştı ki, yüzünün rengi ela gözlerine vuruyor, göz bebeklerinin içinde kıızıl yıldızlar titreşiyordu.

- Haydi Gahkuşu, nazlanma artık, görüyoruz ki, saadetten bayılıyorsun, "Fena etmedin enişte, ben bunu istiyordum del!" dedi.

Aziz Bey, yarı zorla ona bu sözleri tekrar ettirdi. Sonra oda kapısını açarak muzaffer bir kahkahayla:

- Şeriat vekilliğine sahibim efendim. Gahkuşu, pardön Feride Hanım namına işte şu Kâmrân Bey'i evlendiriyorum. Duayı edin, biz âmini burada de riz, dedi.

Sonra, Feride'ye:

- Nasıl Gahkuşu? Parmak kadar yumurcak, bizi senelerce oynatırsın ha! Gördün mü, kaç türlü hile yaptım sana? Bahçeden çocuk sesleri geliyordu. Aziz Bey:

- Şimdi tebrikler, el öpmeler uzun sürer. Hepsi kalsın. Kendi elimle müthiş bir düğün sofrası

hazırlayacağım. Haydi oğlum, bizim gevezeliklerimizden size fayda yok. Elbet konuşacaklarınız vardır. Şu dar, arka merdivenlerden karını kaçır. Ta uzağa, istediğin yere kadar, sonra beraber dönersiniz.

Kâmrân, Feride'yi hemen kollarında uçurarak merdiven kapısına koşarken Müjgân arkalarından yetiştii. İki arkadaş ağ-laşa ağlaşa öpüştüler.

Gözlerinden yaş geldiğini göstermemek için gürültüyle burnunu silen Aziz Bey, bir hatip edasıyla kofunu salladı:

- Ey benim kırazımı çalan Çalıkuşu, onu başkalarına çaldıracağın saat çaldı gibime geliyor. Ver onu bana bakayım da hesabımız kesilsin, dedi.

Hâlâ ellerini, Kâmrân'dan kurtaramayan genç kıızı havaya kaldırıp öptükten sonra tekrar Kâmrân'ın kollarına attı:

ÇALI KUŞU 429

- Bu gece seni, deniz fırtinasından kurtardık, fakat yanındaki sarı fırtına bana daha müthiş görünüyor. Allah yardımcın olsun, Çalıkuşu, dedi.

Dar merdivende yuvarlanır gibi, uçar gibi iniyorlardı. Kâmrân, kofunu Feride'nin belinden geçirmiş, genç kıızı nefes aldırmayacak gibi sıkıyor, avuçlarının içinde parmaklarını incitiyordu.

Merdivenin bir yerine Feride'nin eteği takıldı. Nefes nefese bir dakika durdular. Genç kıızı eteğini kurtarmaya çalışırken Kâmrân kesik kesik:

- Feride, sen benim elsin! inanamıyorum. Benim olduğuna kalbimi inandırmak için senin ağırlığını duymaya ihtiyacım var, dedi.

Dudaklarında kesik, tutuk nefesler, vücudunda derin ür-permelerle cırpınan Feride'yi zorla -küçük bir çocuk gibi- kucağına aldı, yüzü onun bezulmuş çarşafından uçan saçları içinde, ağırlığıyla kuvveti artmış, hareketleriyle kanı tutuşmuş, merdivenleri inmeye başladı. Genç kıızı, vücudunda bir uçuşuma yuvarlananların ılık titreyişiyle kendini bırakıyor, hem gülüyor, hem ağlıyordu. Kapının yanındaki küçük taşlıkta yalvarmaya başladı:

- Halime bak Kâmrân. Bu hâlde nasıl dışarı gideriz? Müsaade et, bir dakika edama çıkayım, üstümü değiştireyim, Şimdi gelirim.

Kâmrân, onun bileklerini bırakmıyor:

- imkân yok, Feride. O bir defa oldu. Seni bir kere ele geçirdikten sonra tekrar bırakmam, diye gülüyordu.

Genç kıızı, artık uğraşmaya takati kalmamış gibi başını Kâmrân'ın göğsüne koydu, yüzünü saklayarak utana utana itiraf etti:

- Gittiğime benim de pişman olmadığımı mı zannediyorsun?

Kâmrân, onun yüzünü göremiyor, yalnız çenesini, dudak-

430

Reşat Nuri Güntekin

İsmini ekşayan, seven parmaklarına sıcak gözyaşı damlalarının düştüğünü duyuyordu.

Yolda, onlar hemen hemen kucak kucağa yürüyorlardı. Kâmrân iki balıkçının geldiğini görerek ayrıldılar. Hemen hiç konuşmuyorlardı. Yan yana yürümek saadeti onları sarhoş ediyordu.

On sene evvel Feride'yi burada ilk gördüğü bağı yeluna geldikleri vakit Kâmrân, onu hafifçe omuzlarından tuttu:

- Sen burasını belki hatırlamazsın, Feride, dedi. Genç kıızı, yelun derinliklerine dikkatle bakarak gülümsüyordu.

- Bu bakışta manalar var, demek hatırlıyorsun? Feride hafifçe içini çekti, bir eski hüsyaya gülümser gibi derin, dalgın bir nazarla Kâmrân'ın yüzüne baktı:

- O dakikada ne kadar sevinmişim, unutmuyum hiç? dedi.

Genç adam, bu başın çevrilmemesi, bu gözlerin gözlerinden ayrılmaması için onu çenesinden tuttu, ağır, derin bir sesle:

- Feride, dedi. Bizim bütün sergüştlerimiz burada başlıyor. Beni dinle, şöyle görüyorum ki, bu gözler artık beni anlayabilecek kadar ıstırap çekmiş ve düşünmüş. Seni sevmeye başladığım vakit; gülmeden, eğlenmeden başka bir şey düşünmeyen hafif, yaramaz bir kıızı çocuğu, ışık gibi, ses gibi elde durmasına imkân olmayan bir Çalıkuşu'ydun. Dana karşı derin bir zaafım vardı. Her sabah uyandığım vakit, aşkımı kalbimde biraz daha büyümüş buluyordum. Bu derin zaaf, beni hem utandırıyor, hem korkutuyordu. Zaman zaman şöyle bakışların, şöyle sözlerin vardı ki, kalbimi derin ümitlerle cırpındırıyordu. Fakat sen, çabuk değiştirdin. Bu gülün, eğlenen çocuk gözlerinin içinde uyanan nazik, hassas genç kıızı ruhunun görünmesiyle kaybolması bir oluyordu. "Bir çocuk, beni mümkün değil anlamayacak, hayatımı kıracak..."

diyordum. Hayatını, gönsünü

ÇALKUŞU 431

bu kadar derin bir vefa ile bana vakfedeceğini ümit edemiyordum. Sen, belki beni görünce; uçan rengini, titremeye başlayan bu güzel dudaklarını saklamak için benden kaçıyordun. Ben, bunu bir Çalkuşu hafifliği; sanarak kendimi yiyip bitiriyordum. Böyle bana Feride, bu kadar derin bir vefayı, bu kadar ince bir ruhu, bu küçük Çalkuşu göğsünün neresine saklamıştın?...

Kâmrân, bir dakika sustu. Sonra beyaz nazik şakaklarında ince ter damlasıyla başını eğerek daha yavaş bir sesle devam etti:

- Derdim bu kadarla da kalmıyordu, Feride. Seni kendi kendimden, hayatımdan, muhtelif saadetlerini birbirinden kıskanıyordum. Dünyada zamanla yıpranmayan, kuvvetini kaybetmeyen hiçbir his yok. "Ya bir zaman sonra Feride'yi bu kadar seveysem, ya bu seviz, nadide tahassürü kaybedersem?" diyordum. O vakit, yan yana bitmesinden korkulan ışıkları nasıl söndürürlerse ben de öyle yapıyor, hayalini gözlerimden uzaklaştırmaya çalışıyordum.

Dağlarda ismini bilmediğim bir ot yetiştir. Feride, insan, onu daima koklarsa, bir zaman sonra kokusunu daha az duymaya başlar. Bunun ilacı, bir zaman kendini ondan mahrum etmektir. Hatta bazen -sırf eski güzel kokuyu yeniden bulmak hirsıyla- herhangi bir kokuyu, mesela bir manasız "Sarı Çiçeği" yüzüne yaklaştıtır.

Bu ot, güzel kokusu için bazen mihnete de uğrar, insanlar, onu parmaklarının arasında erseler, hırpalarsa. Feride, seni bu ıstıraptan derinleşmiş gözlerin, mahzun düşüncelerden yerulmuş güzel yüzünle ben, bu hırpalandıkça kokusu artan çiçeklere benzetiyorum. Beni anlıyorsun, değil mi? Çünkü artık, gözlerin gülmüyor, benim bu manasız gibi görünen sözlerimle eğlenmiyorsun.

Feride, uyumaya hazırlanan bir çocuk gibi, kirpiklerinde yaş damlası titreyen gözlerini kapıyordu. Bu heyecanlı yer-

432

Reşat Nuri Güntekin

gunluklardan öyle bitap düşmüştü ki, dizleri kesiliyor, vücudunun bütün ağırlığını Kâmrân'ın kollarına bırakıyordu. Dürüya içinde, hemen hemen yalnız dudaklarının hareketiyle:

- Görüyorsun artık, Çalkuşu müebbeden öldü, dedi. Genç adam, başını daha ziyade yaklaştırdı, aynı hafif ses:

- Ziyayı yok, ben Çalkuşu'nun bütün aşkını bir başkasına, Gülbeşeker'e verdim, dedi.

Kâmrân, kollarında gittikçe ağırlaşan bu bitap genç vücudun birdenbire cansandığını, bir hayal titreyişiyle kıvrandığını hissetti:

- Kâmrân, onu söyleme, yalvarırım sana.

Hâlâ Kâmrân'ın göğsünde duran başını biraz arkaya atmış, yüzünü ona çevirmişti. Kesik, donuk nefesleriyle titreyen gerdanının damarları meranger, yüzünde, gözlerinde, kızıltsılar uçuyordu.

Kâmrân, haris bir inatla tekrar etti:

Feride, bütün vücudu titreyerek ayaklarının ucunda yükseldi, genç adamı omuzlarından çekti. Vücudunun bütün kanı dudaklarında toplanmış boynunu uzattı.

Bir dakika sonra ayrılmışlardı. Feride, uzun bir susuzluktan sonra herrağ bir dereden kana kana su içen bir kuş gibi cansanıyor, ayağını yere vurup yüzünü göstermemek için bir yandan bir yana çevirerek:

- Ne ayıp, Yarabbi, ne ayıp! Sen sebep oldun vallahi, sen sebep oldun, diye hırçınlaşıyordu.

Yanlarındaki ağacın dalında bir çalkuşu ötüyordu.

SON

433

*****SÖZLÜKÇE**

- A -

ab u hava: Su ve hava, iklim.

âbide: ibadete düşkün kadın.

âcizane: Söz söyleyen bir kimsenin kendi yaptıklarını abartmamak için kullandığı bir nezaket sözü.

âddetmek: Saymak (Bunu İmamıâş âddetmeli).

âdeta: Sanki, hemen hemen.

ah ü zara kapılmak: Ah çekip inflemek.

ahenk: Uyum.

âhir: Son.

âhiret: (Ahret) Dinî inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sensuza dek kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer. Öbür dünya.

ahz: Alma.

âkile: Akıllı kadın.

aksiyon: Eylem, hareket.

âlâ kader ilistitaata: Gücün yettiğince.

âlâ: iyi, pek iyi.

alâka: İlgi.

alâmet: Belirti, işaret.

alarga gitmek: Açıktan gitmek.

alelade: Olağan, sıradan.

âlem: Dünya.

âli: Yüksek, yüce.

alil: Hasta, sakat.

alimallah: Allah bilir.

amelîye: İşlem.

ar: Utanma.

arif: Çok anlayışlı, bilgili ve sezgili kimse.

arifane: rifolana yakışır biçimde.

arife: Bilgili.

arız olmak: Senradan ortaya çıkmak.

azil: Görevden alma.

azim: Birişteki engelleri yenme kararlılığı.

azletmek: Görevden almak.

-B-

babayani: Gösterişli ve ezen- . tisi olmayan, babacan tavırlı.

bahtiyar: Talihli, mutlu, mesut.

bahusus: Hele, en çok.

bakiye: Artan, geri kalan.

battal: Ahşımlı e landan büyük.

Çahıkuşu - F.28

Sözlükçe

434

bedbaht: Mutsuz, talihsiz.

bedbin: Kötümser, karamsar.

behemahal: Mutlaka.

besertmek: Gözlerini, akı çok görünecek bir biçimde açmak.

beyhude: Boşuna.

beyit: Anlam bakımından birbirine bağı iki dizeden oluşmuş şiir parçası.

Bibliothèque Reçse: (Fr.) Pembe Kitaphık. Metnide "çocuk kitapsarı" anlamında kullanılmış.

biçare: Garesiz, zavallı kimse.

bilâkis: Tersine, aksine.

bislahi: Tanrı'ya ant içerim.

binaenaleyh: Bundan dolayı.

bitap: Bitkin, yorgun.

benjur: (Fr.) Günaydın. Merhaba anlamına da kullanılır.

benmarşe: içinde her türlü giysi, süs eşyası, oyuncak vb. satılan büyük mağaza.

buse: Öpücük.

- C -

caiz: Uygun.

cariye: Efendisinin her istediğini yapmak zerunda bulunan, alınıp satılan kadın veya kız.

cariye: Para ile alınıp satılan, savaşta esir olmuş veya edalık diye alınmış kız.

cazihe: Gekicilik, alımlılık.

cedide: Yeni.

cefa: Büyük sıkıntı, eziyet.

celbetmek: Çekmek.

celile: Büyük, ulu.

celpname: Mahkeme tarafından, dava edene, edilene veya tanıklara gönderilen çağrı belgesi.

cerr: Medresede okuyanların üç aylarda köy köy dolaşarak imamlık, vaizlik işleri için para toplamaları.

cesamet: Büyüklük, irilik.

ceza reisi: Ağır ceza mahkemesi başkanı.

cihet: Yön.

-Ç-

Çapul: Yağma, talan.

çare-i tesviye: Çözüm önerisi.

çehre: Yüz, sima.

çiy: Havada buğu durumundayken akşamın ve gecenin serinliğiyle yerde veya bitkilerde toplanan küçük su damlaları.

çuha: Tüysüz, ince dokunmuş yün kumaş.

Sözlükçe

435

-D-

dandy: (Ang.) (Metinde) Züppe, çıkırdım.

darbimesel: Atasözü.

darülmuaşimat: Kızöğretmen okulu.

debdebbe: Şatafat, gösteriş.

desafet: Haracılık.

delişmen: Sımarık ve delice tavırlı, zıppı.

destlerinden busetmek: Ellerinden öpmek.

devain Daireler.

dezanşante: (Fr. Desenchante) Hayal kırıklığına uğramış.

diba: Altın ve gümüş işlemesi bir tür ipek kumaş.

diksiyonen Sözlük.

duhul İsmak: İçeri girmek.

dülger: Yapıların kaba ağaç işlerini yapan kimse.

düzgün: (Metinde) Kadınların yüzlerine sürdükleri bir tür krem, fondö ten.

-E-

ebedî: Sonsuz, ölümsüz. ecir: Ücret.

eda: (Metinde) Davranış, tavır.

edibe: Edepli, terbiyeli. efkâr. Tasa, kaygı.

ehemmiyet: Önem.

ekseriya: Çoğunlukla.

elâlem: Yabancılar.

elan: Şimdi, henüz, daha. -

elem: Üzüntü, dert, keder.

elhamdüllillah: Allah'a şükür.

elzem: Çok gerekli, vazgeçilmez.

emniyet: Güven.

emrihazın Emir kipi.

encümen: Komisyon, komite.

endam: Vücut, beden, boy pos.

erganun: org.

erkânıharp: Kırmay subay.

ervah: Ruhlar.

esasen: Aşhnda.

esatir Mitoloji. Tarih öncesi dönemden bugüne gelen efsaneleri inceleyen ilim.

esef buyurmak: Üzülmek.

esef: Acıma, yerinme.

eskaza: Yanlışlık, kaza ile.

esrar: Gizler, sırlar.

evrak: Yazılmış kâğıtlar, mektuplar, kitaplar vs.

-F-

fadıla: Erdem sahibi, üstün.

fantezisi: (Metinde) Süslü ve hayalci. Ortamın gerçekliğine uymayan.

faraza: Sözgeşi.

I

Sözlükçe

436

fasıla: Ara.

felekiyat: (Felekiyyat) Astronomi.

fen: Fizik, kimya, matematik ve biyolojiye verilen ad.

fenlenmek: Yaşına göre bilmemesi gereken şeyleri öğrenmiş olmak.

ferace: Kadınların sokakta giydikleri, mantoya benzer, arkası bel, yakasız, çoğu kez eteklere kadar uzayan üst giysisi.

feragat: Vazgeçme.

ferah: Gönül şenlendiren, iç rahatlığı veren.

ferahfaza: Ferah artırıcı.

ferda: Gelecek zaman, yarın.

fevkalâdehik: Olağanüstü lük.

fitnelik: Karıştırma, ara bezme.

fitri: Yaradılıştan olan.

fört: Kadınla erkek arasındaki yakın ilişkisi.

fondan: İçinde likör, tatlı veya hoş kokulu maddeler bulunan, ağızda kolayca eriyen bir tür şekerleme.

fütursuzca: Önemsemeyerek, aldırmayarak.

-G-

gaflet: Dalgınlık, dikkatsizlik, aymazlık.

gaile: Sıkıntı, dert. gam: Tasa, kaygı, üzüntü. ganim: Ganimetler, düşmandan alınan şeyler. gazez: Kın, düşmanlık. garp: Batı.

gayri: Aitlik bundan böyle. gayri ihtiyari: irade dışı. grandiose: (Fr.) Ulu, yüce. güzide: Seçkin.

-H-

hacer-iesved: (Kara taş) Kabe kapısı yanında bulunan ve hacıların öpmeleri hac şartlarından olan taş.

hacet kalmamak: Gereği olmamak.

had: Sınır, derece.

haiz: Elinde bulunduran, taşıyan.

hakeza: Böyle, yine.

halayık: Kadın köse, cariye, hizmetçi.

hâlim: Huyu yumuşak.

halis: Saf, katıksız.

halketmek: Yaratmak.

halûk: iyi huylu.

hami: Gözeten, koruyan.

harcırah: Yelluk.

hare: Dalgalı ya da dalgalanır gibi görünen parlak çizgiler.

Sözlükçe

harîm: Herkesin giremeyeceği yer.
haset etmek: Kıskanmak, çe- kememek.
hasılı: Kıyacısı, sözün kısası.
 hassaten: Özellikle.
hasut: Çok haset eden, kıskanç.
hâşan: Çok yaramaz, ele avu- ca sığmayan çocuk.
hâşiye: Not.
hatip: Kenuşmacı.
hattat: Güzel yazı yazan.
hatun: Kadın.
hava tebdîsi: Hava değişimi.
haysiyet: Onur, özsaygı.
 hazain: Hazineler.
 hazan: Sonbahar.
hazin: Dökünaklı, hüznün veren.
hâsâllik dilemek: Ayrılma sırasında hakkını birbirine bağışlamak.
hengâme: Patırtı.
 herze: Saçma, saçma söz, zevzeklik.
 hicran: Bir yerden veya bir kimseden ayrılma, ayrılık acısı.
hiddet: Öfke, kızgınlık.
 hikmet: (Metinde) Sebep, gizli sebep.
hüsaf: Aykırı, karışık, ters.

himaye: Koruma.
himmet: Yardım, kayırma.
 hizmet-i vataniye: Vatan hizmeti.
 hodkâm: Bencil, egoist.
höyrat: Kaba, kırıcı ve hırpa- sayıcı.
hulâsa: Kıyacısı.
 hususiyet: Özellik.
 hülâsa: Özetle.
 hüznün: Gönül üzüntüsü.
 -İ-
ıtlak = etmek: Bir kocanın karısını boşaması.
ıblağ etmek: Vardırma, eriştirme, ulaştırma.
ibni (ttm): Oğul.
 idadi: Lise.
idare-i maslahat: İşi şöyle böyle bugünlük görme.
idrak: Anlama yeteneği, anla-
yış-
 ifa etmek: Yapmak.
 iffet: Namus.
iğfal etmek: Bir kadını aldatmak, baştan çıkarmak.
ihsan etmek: Bağışlamak.
 ihtimam: Özen, dikkatli davranma.
 ihtiyar: (Metinde) Seçme.
ihtiyat: Sakınma, seçüsü davranma .

ihitiyatsız: Tedbirsiz.

iktizaz: Titreşme, titreşim.

ikâmet: Oturma.

ikmal-i nevakıs: Eksikleri tamamlama.

iktidar: Birişi yapabilme gücü.

iktifa etmek: Yetinmek.

ilanihaye: Sonsuza kadar.

ille velâkin: Gelgelelim, bununla birlikte.

ilm: Bilim.

ismi'hal: Din kurallarını öğretmek için yazılmış kitap.

istizam: Kayırma, bir tarafı tutma.

imdi: Şimdi, artık.

imtizaç etmek: Uyum sağlamak.

inhâ: Resmî bir göreve atama veya bir üst aşama için yazılan yazı.

inhîmak: Çok düşkünlük, bir şeye fazla düşme.

inkişaf: Meydana çıkma, gelişme.

insaniyetli: İnsanlığı olan.

iptida: Başlangıç, bir işe başlama.

iptila: Düşkünlük, tiryakilik.

irab: Düzgün konuşma ve gerçeği belirtme.

irade: (Metinde) Emir.

irfan: Kültür, bilme, anlama.

ismet: Namus.

istida: Dilekçe.

istidad: Yetenek.

istif af: Günahtan, kötülükten çekinme.

istihare: Biranışa göre, girişilecek işin hayırlı olup olmadığını rüyadan anlamak için aptes alıp dua ederek uyuma.

istihkâm: Düşmana karşı savunma yapmak amacıyla düzenlenmiş askeri yer, güçlü siperler.

istikran Kararlılık.

istintak etmek: Sorguya çekmek.

istirap: Sıkıntı, büyük üzüntü.

istiskâl: Şerh davranışlarla hoşlanmadığını belli etme.

istismar. Birinin iyi niyetini kötüye kullanma, sömürme.

istizah: Bir işin açık söylenmesini isteme, açıklama isteme.

işret: içki.

iştirak etmek: Katılmak.

itibar: Saygınlık, güvenilirlik.

izbe: Basık, ıslak, nemli, kuytu yer.

izdivaç: Evlenme.

izzetinefis: Onur, özsaygı.

Sözlükçe

439

-K-

kabil: Mümkün, olabilir.

kadr (kadîr): Değer, kıymet.

kâinat: Evren, dünya.

kalem odası: Resmî kuruluşlarda yazı işlerinin görüldüğü oda.

kalfa: Saraylarda ve büyük konaklarda halayıkların başında bulunan kadın, ilköğretilerde hoca yardımcısı.

kamarot: Gemilerde yelcuların işlerine bakan görevli.

kameti artırmak: Bağırarak konuşmak.

kâmil: Olgun.

kanaat getirmek: inanmak, aklı yatmak.

kasavet: Üzüntü, sıkıntı.

kati: Kesin.

kâtip: Sekreter, yazıcı.

kavil: Söz, sözleşme, anlaşma.

kelime-i teyyibe: (Kelime-i tayyibe) Yatıştırıcı hoş söz.

kepazelik: Rezalet.

kerfiferli (kelli felf): Kılığı kıyafeti düzgün, olgun ve gösterişli.

kesb-i şeref etmek: Şeref duymak.

kibir: Büyüklük, kendini büyük görme.

keklet: (Fr. Coquette) Güzel görünmeye özen gösteren. Zarif görünmeye, süslenmeye düşkün.

keşcubaşı: Bir şeyi korumak için bekleyen görevlilerin başı.

komfinyen: (Fr. Communien) iman birliği.

kötek: Dayak.

krep: Çok bükümlü iplikle dokunmuş bir çeşit ince kumaş.

kurum satmak: Böbürlenmek.

(tm)"•.* ""

laden: Camdan çıkarılan zift gibi siyah ve kokulu zamk.

lâhza: Zamanın bilsünmeyecek kadar kısa parçası, an.

lakayt: ilgisiz.

lâkin: Ama, fakat.

lânde: Dört tekerlekli, karışıklık iki oturma sırası bulunan, atlı binek arabası.

lata: Osmanlılar'da ilmiyenin giydiği bir tür üstlük.

levazım: Gerekli olan şeyler, gereçler.

levha: Bir yere asılmak için yazılmış yazı.

leziz: Lezzetli.

lisan-ı Fransevi: Fransızca.

Sözlükçe

440

-M-

maahaza: Bununla birlikte.

Maarif Nezareti: Millî Eğitim Bakanlığı.

maarif: Millî Eğitim.

maateessüf: Ne yazık ki, üzümlere söyli yorum ki.

maheyinci: Osmanlı Devleti'nde padişahların dışarıyla olan ilişkilerine bakan, buyruklarını ilgililere bildiren, bazı kişilerin dileklerini kendisine ileten görevli.

mağmum: Tasa, üzgün.

mahcup: Utangaç, sıkışkan.

mahdum: Erkek evlât, oğul.

mahdut: Az, sınırlı, sayısı belli olan.

mahfı: Deve, fil gibi hayvanların sırtına konan, üzerinde oturmaya yarayan sepet, bir çeşit eyer.

mahsûk: Yaratık.

mahmurluk: Uykudan sonra duyulan ağırlık ve sersemlik.

mahsûb: Hesap edilmiş, hesaba geçirilmiş.

mahsus: (Metinde) Bilerek.

mahut: Bilenen, adı geçen.

mahzun: Üzgün, üzüntülü.

maişet: Geçim, geçinme.

makale: Bilim, fen konularıyla

siyasi, ekonomik ve toplumsal konuları açıklayıcı veya yorumlayıcı niteliği olan gazete veya dergi yazısı.
makam-nezaret: Bakanlık nezareti.

'makbul: Beğenilen, hoş karşılanan.

makbule geçmek: Çok beğenilmek, hoş a gitmek.

mâlik olmak: Sahip olmak.

malûm: Bilinen.

malûmatlı: Bilgili.

manastır: Kesin kuralları olan, rahip veya rahibeler-

rin dünya ile ilgilerini keserek yaşadıkları yapı, keşişhane.

manevi: Görülmeyen, duyularla sezilen.

maren: (F. Marin) Denizci.

marifetli: Ustalıkla, hünarlı.

mazari: Dilişigisinde geniş zaman.

mazbata: Tutanak.

mazi: Geçmiş.

mazlum: Sessiz, uysal ve boynu bükük.

mecburiyet: Zorunlu olma durumu.

mecidiye: Eskiden kullanılan ve o zamanın 20 kuruşu değerinde olan gümüş sikk

Sözlükçe

441

melaf: Bıkma, usanma.

melun: Kötü, lanetli.

memalik: Ülke.

menazin Manzara.

menazır-ı tabiiye: Tabiat manzarası.

mendebur: Sümsük, sünepe, pis, iğrenç.

menetmek: Yasaklamak.

meret: inatçı, kaba.

meşakkat: Güçlü sıkıntı, zorluk.

meşk: Akışmak ve öğrenmek için yapılan çalışma.

meşru: Yasal. Yasanın, dinin ve kamu vicdanının değru bulduğı.

meşum: Uğursuz, kötü.

metanet: Metin olma, dayanıklılık.

methetmek: Övmek.

metruk: Terk edilmiş.

mevil: Eğilim. Devme, gönül verme.

meyus: Ümitsiz, üzgün.

meziyet: Yetenek.

meziyetli: Yetenekli.

mihmandar: Resmî konukları ağırlamak ve onlara kılavuzluk etmekle görevlendirilen kimse.

mihnet: Sıkıntı, zahmet, eziyet.

mihr: Sevgi.

miralay: Albay.

miskin: Çok uyuşuk, zavallı.

mizaç: Huy, yaradılış.

mizer: (Fr. Misere) Zavallılık, yoksulluk.

muahadderat: Örtülü kadınlar, islâm kadınları.

muallim: Öğretmen.

muallime: Bayan öğretmen.

muamelat: Dairelerde evrak üzerinde yapılan işlemler.

muamele: Davranış.

muamma: Anlaşılmayan, bilinmeyen Şey.
muavenet: Yardım.
muavin: Yardımcı, yardım eden.
muayyen: Belli, kesin olarak belirlenmiş.
mugayir: Uymaz, aykırı.
muhabbet: Sevgi.
muhacir. Göçmen.
muharebe: Savaşma, iki ordu arasındaki savaş.
muharrir: Yazar.
muhasara: Kuşatma, sarma, çevirme.
muin: Yardım eden, yardımcı.
mukabele: Karşılık verme, karşılık.
mukabil: Karşılık, bir Şeye karşılık olarak yapılan.

Sözlükçe 442

mukadder: Yazgıda var olan, kaçınılmaz.
mukaddes: Kutsal.
mukaşşer: Metinde, bir kadın, içi, yüzü, gözü açılmış anlamında kullanılmış.
mukavele: İzzetleme.
muktedir: Bir Şeyi yapmaya, başarmaya gücü yeten.
munis: Tana yakın, sevimli.
musaddak: Geçerli olduğu resmî yazı ile bildirilmiş.
mutaassıp: Bağnaz, tutucu.
mutasarrıf: Tanzimattan sonra idare bśümserinde vilayetle kaza arasındaki bśümün idare amiri.
mutat: Alışılan, alışılmış Şey.
muteber: Saygın, inanılır.
muvaaffak olmak: Başarmak.
muvaaffakiyet: Başarı.
muvafik: Uygun.
muvakkat: Geçici.
muvazene: Denge.
muvazzah: Bir görev ve hizmetle yükümlü olan kimse.
mücedded: Yeni, yenilenmiş.
müceddet: Yeni, yenilenmiş.
nüdde i umumî: Savcı.
müdü-r-i umumi: Genel müdür.
müebbeden: Ömür boyu.
mükedder: Üzgün, kederli.

müslazım: Teğmen.
münasebet almak: Uygun düşmek.
münasebetsizlik: Uygun olmayan, yakışıklı davranışlarda bulunma, saygısızlık yapma.
münasip: Uygun, yerinde.
münhal vukuunda: (Metinde) Boş kadro olduğunda.
münhal: Boş olan, açık bulunan.
münhasıran: Yalnız, özellikle.
münkir: inkâr eden, kabul etmeyen.
müptedi: Bir Şeyi öğrenmeye yeni başlayan.
mürdumgiriz: Gürümüş. Metinde içi geçmiş anlamında kullanılmış.
mürebbiye: Kendisine bir çocuğun eğitimi ve bakımı vermiş kadın.
mürüvetsiz: insanlığı olmayan.
müsamaha: Hoşgörü.

müstacer: Çabuk yapılması gereken.
müstahak: Bir kimsenin layık olduğu ödül veya ceza.
müstakim: Temiz, doğru, namuslu.
müstebit Zorba, despot.

Sözlükçe 443

müsterih olmak: tci rahat etmek.
müsveddde: Yazı taslağı, karalama.
müşküs mevki: Zor durum.
müşkûl: Zor.
mütasaa: Okuma, ders çalışma, etüt.
mütasaaخانه: Okuma odası.
müteessir: Üzüntülü.
müteferrika senetleri: Geşitli küçük harcamaların para senetleri.
mütehayyir: Şaşkın, şaşırılmış olan.
mütekaid: Emekli.
mütemadiyen: Ara vermeden, sürekli olarak.
müyesser: Kesayıklı ortaya çıkan, kesayıklı elde edilen.
müzahrafat: (Müzahrefat) Parlak boyalar ve süsler.
müzakere etmek: (Metinde) Öğrencilerin ders hazırlamaları için çalışmaları.
müzakere etmek: Öğrencilerin ders hazırlamaları için çalışmaları.
müzakere: (Müzekkere) Bir iş hakkında üst makama sunulan yazı.
müzmin: Uzun süreli.

-N-

nadide: Az görürsür, değerli.
nadir: Seyrek, az.
nafia: Bayındırlık.
nafile: Yararsız, beşa giden.
nalça: 1) Ayakkabılar çabuk eskimesin diye altına çakılan demir. 2) Katar, eşek, sığır gibi hayvanların tırnakları altına çakılan demir parçası.
namünasip: Uygun olmayan.
nan: Ekmek.
nasihat: Öğüt.
nazın Bakan.
nedamet: Pişmanlık.
nefer: Asker.
nekahat: Hastalık sonrası sağlıklı duruma geçme dönemi.
nekin Bilmezlik.
neş retmek: Yaymak.
netice itibarıyla: Sonuç olarak.
netice: Sonuç.
nev'i: (Nevi) Geşit, cins, tür.
nihayetinde: Sonunda.
nimet: Yiyecek içecek, özellikle ekmek.
nimetŞinas: İyilik bilir.
nispot: (Metinde) Kıyaslama.
nispot: (Metinde) Oran, kıyaslama.

Sözlükçe 444

nizam: Düzen. numune: Örnek.

- *P* - *parleir*: (Fr.) *Dışarıdan gelen-*
lerle konuşma edası. payzen: Ayağına pranga vu-
rumuş.
pederane: Baba gibi. peyda etmek: Ortaya çıkmak. pedösü et: Yumuşak, prezante etmek: Tanıtmak.
pusetmek: Öpmek. puşide: Örtü.
rastık: Kadınların kaşlarını veya saçlarını boyamak için sürdükleri siyah bya.
raşe: Titreyiş.
rehavet: Vücutta görülen gevşeklik, ağırlık, tembellik.
rezzak-ı âlem: Bütün yaratıkların rızkını veren.
riayet etmek: Uymak.
rikkat: İncelik, yufkalık.
riyaset âlisi: Yüksek başkanı-
Ğı- riyaset: Başkanlık.
riyaziyat: (Riyaziyat) Mate-
matik. nzk: Uyocek, içecek şey, ni-
met.

römark: (Fr. Remarque) Dikkate alma. (Metinde: Tespit, dikkat çekme anlamında kullanılmış.)
ruhani: Ruhla ilgili.
rüştiye: Ortaokul.
-S-

sadakar Düz dokunmuş açık saman renginde bir tür ipek kumaş.
saffet: Saflık.
sahih: Gerçek, hakiki.
sair. Başka, eteki, diğer.
salihâ: (Metinde) Din buyruklarına uygun davranan.
salisen: Üçüncü olarak.
sallapati: Düşünmeden, saygısızca, kaba saba, patavatsızca.
sefaret: Elçilik.
sekerat: Tan çekişirken kendinden geçme.
selametslemek: Uysucuyu, kenuğu uğurlamak.
serasker kapısı: Seraskerin resmi görev yeri.
serasker: Sadrazamlık göreviyle yükümlü olmayan ve Osmanlı ordusunun komutanlığını yapan vezirin unvanı.
sıraca: Deride ve daha çok

Sözlükçe 445

boyunda görülen değışiklik. lenf düğümlemelerinin şişkinliğiyle beliren bir tüberkülez türü.
sirayet: Yayılma.
sitem: Bir kimseye, yaptığı hareketin veya söyledigi bir sözün üzüntü, ahınganlıık, kırgınlık gibi duygular uyandırdığını ifkelenmeden belirtme.
seeun (Fr.) Kızkardeş, rahibe. Metinde "Ma ser" sözcüğü aynı zamanda "rahibe" olan öğretmenlere bir hitap şekli olarak geçiyor.
seuvenir d'amour: (Fr.) Aşk hatırası.
seuvenir: (Fr.) Hatıra.
spleen: (tng.) Terslik, huysuzluk, kin.
sülüs: Bir çeşit yazı.
süperiyor: (Fr. Supérieur) Üst. Manastır, dinsel kurum vs. başkanı.
sürme: Kirpik diplerine sürülen siyah boya.
-Ş-
Şahadetname: Diploma. Şayan: Uygun, yaraşır. Şefkat: Acıyarak ve koruyarak sevmek.

Şekerrenk: İki kişi arasındaki dostluk, arkadaşlık ilişkisinin bozuk olduğunu belirtmek için kullanılır.

Şenaat: Kötülük, fenalık.

Şer'iye: Şeriat kurallarına uygun.

Şeriat: Dinî temellere dayanan Müslümanlık kanunları.

Şevk: istek, heves.

Şifa: Hastalıktan kurtulma.

Şifahî: Sözlü, sözlü.

Şimendifer: Demiryolu.

Şirret: Geçimsiz, huysuz, edepsiz, kavgı çıkartmaktan hoşlanan.

-T-

taassuk etmek: İlgili bulunmak, ilgilendirmek.

taarruz: Saldıırı.

tabiat: (Metinde) Huy.

tabiatıyla: Doğaldır ki.

tabîi: Doğal.

tabiiye: Tabiat bilgisi.

taciz etmek: Sıkıntı vermek, can sıkmak.

tafsilât: Ayrıntılar.

tahammül etmek: Dayanmak, katlanmak.

tahammül: Kötü, güç durumlara katlanma, karşı koyabilme gücü.

Sözlükçe

446

tahassür: Özlem, kavuşmak istenen şey veya kimse için üzülmek.

tahayyül: Hayalde canlandırma.

tahkiikat: Araştırma.

tahkir: Horlama, alçaltma.

tahrirat: Resmî bir dairede yazılan yazılar.

tahrirî: Yazılı.

tahsisat: Ödenek.

takbil: Öpme.

taksim: (Mat.) Bölme.

talika: Dört tekerlekli, üstü kapalı, bir tür yaylı at arabası.

talkin: (Telkin) Ölü gömüldükten sonra imamın mezar başında söylediği dinî sözler.

tamim: Genelge.

tasavvur etmek: Düşünmek, gözününe getirmek, hayal etmek.

tashih etmek: Düzeltmek.

tasrif etmek: Dilbilgisinde bir fiilin çekimi.

tavsiye: Öğüt, yol gösterme.

tazmin etmek: Zararı edemek.

tecdit: Yenileme.

tedris: Öğretim.

tedrisat-ı iptidaiye: İlköğretim.

teessür: Üzüntü.

tefrik: Ayırma, ayırt etmek.

tefriş: Her yeri gerekli eşya ile döşeme.

tefsir: Yorumlama.

tekaüt: Emeldi.

tekdirat: Azarlama.

tekeşşüf: Güçlüğü katlanma.

teklifsiz: Resmî veya çekingen davranmama.

tekmil: Bütün, tüm.

telaftuz etme: Söyleme.

tembih: Uyarma.

temenna etmek: Elbâsa götürerek selâmlamak.

temin: Sağlama, elde etme.

temrin: Alıştırma.

teneffüs: Temiz hava, dinlenmek için verilen ara.

tenezzül etmek: Kendi durumuna, düzeyine aykırı düşün bir şeyi kabul etmek.

tercüme- i hal: Özgeçmiş, biyografi.

tereddüt: Kararsızlık.

teres: Pezevenk.

tesadüf etmek: Rastlamak.

teskin etmek: Aci, öfke, heyecan gibi duyguları yatıştırmaya, dindirmeye çalışmak.

teşrifetmek: Bir yere gelerek orayı onurlandırmak.

Sözlükçe

447

teşvik etmek: İsteksindirmek, özendirmek.

tetkik etmek: incelemek.

tevazu: Alçakgönüllülük.

tevdî etmek: Vermek, bırakmak.

teveccüh: Güleryüz gösterme, yakınlık duyma.

tevekkül: Kadere boyun eğmek, katlanmak.

tevil etmek: Söz veya davranışa başka bir anlam vermek.

tezevvüç etmek: Evlenmek.

-U-

ulema: Bilginler. ulûm: ilimler, bilimler. ulum-i diniye: Din bilgisi. ulvî: Yüce. usul: Yöntem. usuletle:

Usulüyle. usul-i cedî: Yeni yöntem.

- V -

vafiz: Hristiyan dininde bir kutsal işlem.

vakan Ağırbaşlılık.

vakfetmek: Adamak.

vâkıf olmak: Bilmek, öğrenmek.

vâkıf: Bilen.

vakur: Ağırbaşlı, onurlu.

varak- ı mîhr-i vefa: Sevgi, başlılık evrakı.

vasıl olmak: Ulaşmak, varmak.

vaveyfa: Doğruluk.

vefa: Sevgide sebat, sevide durma, sevgi başlılığı.

vefasız: Sevgisi çabuk geçen, hakikatsiz.

vehim: Kuruntu.

vekâlet: Birinin yerine bakmak, görevini üstlenmek.

vesev: Kaldı ki, hatta.

veranda: Camlı taraça.

vesile: Sebep, bahane.

viçjô: (Fr. Vieux'deri) Yaşlı işi.

virane: Yıkılmış veya harap olmuş yapılardan geriye kalan yıkıntı.

vukuf: Bilgi.

Y

yadellen Baba evinden uzak yerler, gurbet.

yadigâr: Bir kimseyi ya da bir olayı hatırlatan nesne ya da kişi.

yan Sevgili.

yaşmak: Eskiden kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan ince yüz örtüsü.

Sözlükçe

448

yazıhane: Yazı masası.

yegâne: Tek.

yeis: Üzüntü, umutsuzluktan

doğ an karamsarlık. yortu: Hristiyan bayramı.

Z

zaaf: Düşkünlük, day anama-
ma.

zabit: Subay. zarp: (Mat.) Çarpma. zaruri: Zorunlu. zat: Kimse, kişi.

zayi etmek: Kaybetmek.

zemzem: Müslümanlarca kutsal sayılan su.

zerzevat: Sebze.

zevce: Erkeğin nikâhlandığı kadın, eş.

zıb: Süs.

zikretmek: Söylemek.

zillet: Hor görülme, alçalma.

ziya: Şık.

ziyade: Çok, daha çok.

ziynet: Süs.